AL. MACEDONSKI

O P E R E

VI

NUVELE, SCHIȚE ȘI POVESTIRI

Ediție îngrijită,
note ți variante
d c
ELISABETA BRÂSCUȘ
f
ADRIAN ii A RI W 0

S C R I I T O R I R O M Â N I

E D I T U R A M I N E R V A .
Bucur e ștti, t 9 7 i

NOTĂ

Al VHoa vii Iu ni al ediţiei *Operelor* lui Alexandru Macedonski continuă secţiunea de proză ţi cuprinde nuvele, schiţe şi povestiri, în limba română şi franceză, antume, postume şi inedite, din volumul *Cartea de aur,* din periodice şi manuscrise. In *Addenda* am inclus poeme in proză şi traduceri.

Textele din *Cirtea df, aur* sint orînduitc în succesiunea indicată în sumarul volumului, iar colo din periodice în ordinea cronologică a publicării. Am efectuat o singură abatere de la această ordonare a materiei şi anume: titlul *Nuvelă In scrisori,* din *Cartea de aur,* a fost grupat in ediţia noastră, din motive tematice, împreună cu povestirile şi schiţele din prima secţiune a volumului, şi nu la sfîrşitul ciclului *Năluci din vechime.*

Reproducerea textelor urmează, ori de eîte ori a fost posibil, manuscrisul definitiv, indicat în aparatul critic pentru fiecare caz în parte. Cînd manuscrisul definitiv lipseşte, situaţie destul de frecventă, am urmat ultima versiune apărută în timpul vieţii scriitorului.

îngrijirea filologică a textelor din acest volum este conformă cu principiile de transcriere stabilite pentru întreaga ediţie. Am respectat, ca peste tot, faptele de limbă particulare existente în manuscrise sau în versiunile tipărite, atunci cînd ele corespund realităţii lingvistice a epocii.

Giteva precizări de transcriere privind materia din acest volum.

Am păstrat dubletele de tipul *fier-fer; piatră-peatră; piept-pept* etc, din considerentul că după consoane labiale sînt posibile şi *ie, ia* şi *e, ca,*

în manuscrise sau in diversele izvoare do la care porneşte ediţia noastră, găsim şi alle dublete, care dovedesc o şovăire între normele ortoepice literare, regionale, populare, arhaice. Le-am păstrat pe toate, pentru că oricare dintre ele sînt reale în diferite aspecte ale

limbii: *euprins-coprbis; culoare-coloare; dinții-dinții; inliinerk-lntunerec; mingiia-mîngâia; păsări-paseri; pină-pânâ; umph-impU.*

Am păstrat forma *sunt* alături de *sînt,* considerînd că în timpul lui Mocedonski această, normă ortografic;! specială începuse să se impună și ca ortoepică.

In cazul dubletelor grafice cu *s* și *z,* am procedat la generalizarea scrierii cu ;, singura care corespunde unei realități de rostire.

In cazul formelor paralele *după-dupe,* am generalizat-o pe prima, deși *dupe* este o realitate a graiului muntenesc.

Diftongul *ea* nu se poate realiza la inițială de cuvint sau de silabă și de aceea l-am redat, în această poziție, prin *ia; nevoia* (în loc de *nevoea);* am transcris prin *ia* și grupul de vocale *iea* cînd constituie un hiat: *viața* (pentru *vkața),* deci fără *i* consoană.

Am redat pe *ă* prin *e* la finala substantivelor feminine de declinarea a III-a cu tema în *-i: glia = glie; unghia — unghie* și !a formele de persoana a III-a a indicativului prezent: *apropia = apropie* sau a perfectului: *tăia = tăie;* aceeași transcriere, în interiorul cuvîntului, cînd ă exprimă o grafie etimologică: *chiămă = chemă.*

Substantivul *rondunele* pi., cu o, probabil după italiană, apare în ediția noastră cu forma *rtndunek.*

Textele de proză au fost republicate de multe ori în diversele periodice la care scriitorul a colaborat. La fiecare tipărire au intervenit, substanțiale modificări; uneori textele au fost rescrisc aproape integral. Numeroasele lor variante îe-am stabilit prin confruntarea textului de bază cu textul manuscriselor și al tuturor versiunilor tipărite antum, din volume și periodice. In aparatul critic am înregistrat, selectiv, variantele reale, care au semnificații estetice sau de conținut, pentru a urmări astfel evoluția fiecărui text în parte și a cuprinde versiunile și redactările esențiale.

Incepînd cu acest volum, ediția va fi semnată de Elisabeta Brâneuș și Adrian Marino.

EDITORII

NUVELE, SCHIȚE ȘI POVESTIRI

ANTUME

CARTEA DE AUR

ZI DE AUGUST

Departe de București, între două șiruri de dealuri, de care satele se agață ca niște cuiburi de rîndunele sub streașinele caselor, se așterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăviței. Acest rîu, ce șerpuiește printre pajiștile și arăturile eoperite, primăvara, cu talazurile de smarald și de aur ale griului și ale rapiței, kvorește tocmai din Muntele Crestat. Dînsul, în această parte a curgerei lui. după ce ocolește pe după o braniște de frasini, intră într-un zăvoi de plute și de sălcii unde, întirziîndu-se cîtva sub umbră, e apucat, în urmă, de zăgazurile de la moara pitarului Stambulache. Dar tainica liniște a zăvoiului, prin a cărui iarba naltă cresc românite și gălbenași, e cu totul turburată cînd morarul ridica stăvilarele, și cînd Plăvița, multă vreme contenită între zăgazuri, se repede între jgheaburile verzi de mucegai, spre a se măcina pe roata ce se pune în mișcare. Dinaintea moarei, aproape că nu e ceas cînd doi-trei țărani să nu se opintească să-și descarce din care sacii cu porumb sau cu grîu, și să-i urce înăuntru cu înjurături de cruci pe buze și cu credință nestrămutată în suflete. Malurile acestei ape sunt, pe alocuri, împîslite de iarbă, și se fac, pe altele, țărmi de nesip, cu spărturi de mică schinteietoare prin el.

Pajiştile şi arăturile, cu bogăţia lor de bucate, se desfăşoară, peste rîu, pînă în poalele dealurilor, şi urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, coperişurile de tinichea de la cîteva biserici săteşti răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august. Dincoace de Plăviţa, în poalele dealului din stînga, se ridică, veche şi eoperită cu şindrilă, biserica comunei Stămbuleşti, al cărui turn c ocolit de porumbiei ce se îngurluiesc.

Cu privelişte pe această fermecătoare vale, colţ al unei Elade de odinioară, albeşte, aşezată cam la sfertul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stămbulache. Pe coastă în sus, pornesc spre dînsa ulmi bătrîni; pruni călugăreşti, cu prune cu gît, galbene şi lunguieţe; prtmii obicinuiţi, duzii prăfuiţi şi nucii cu foi late şi umbră mirositoare. Amestecaţi în acelaşi asalt, pe care pomii şi copacii îl dau dealului, se află un număr oarecare de corcoduşi şi cîţiva cireşi.

Jos de tot, sub coastă, licăreşte oglinda de argint a unei bălţi. Pe faţa apelor ei nemişcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lîngă maluri, limpeziciunea. Cerul însă îi albăstreşte partea de la mijloc, pe cînd, mai spre luncă, ea se prelungeşte ca un gît, şi intră sub intunerecul frunzelor, sîngerat de moţurile roşii ale trestiilor.

Ici-colo, atît pe margini cît şi pe mijlocul bălţei, nuferi albi şi galbeni — trandafiri plutitori — se mişcă după cum îi mînă adierile. Printre ei, boulbălţei, gîndac dintre cei de tot mici, dar al cărui cîntec răsună departe, sare de un sfert de stînjen în sus, sau, cu iuţeli ca ale clipirilor, zgîrîie oglinda tihnită a apelor, Întocmai ea un diamant pe care o mînă ageră l-ar trece pe faţa unui geam.

Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stambulacîie, urcă şi pornii ce, izbindu-se de gardurile curţei boiereşti, îi dau ocol şi o iau la mijloc.

Această obştească pornire a văiei spre cucerirea înălţimilor, ce sunt totdauna in lumina soarelui sau a lunei, ameninţă, cu rădăcinile pomilor şi ierburilor, să spargă gardul care împrejmuieşte casa pitarului, şi, cu vremea, să dea iureş însăşi culei, sâ se agate de ea,

să i se încleşteze In ziduri, să-i ştirbească temelia, şi, rozînd-o, s-o surpe, şi s-o şteargă din faţa pămîntului.

Stambulache însă nu este om să se dea bătut cu una cu două.

De cum venea primăvara, punea să smulgă mărăcinii, lăstarele şi bălăriile dinprejurul gardului, şi cula urma sâ zlmbească, neatinsă, dealurilor şi văilor Plăviţei, ce se ducea la vale, şi călătorilor ce se duceau la deal ori la vale,

în starea în care moştenise el casa şi moşia de la părinţii săi, voia să le lase pe amîndouă celor care-i vor fi urmaşi, şi mai cu seamă feciorului său întîinăseut — iar la această părere se unea şi grăsulia cucoana Paraschiva, preacinstita lui soţie.

Şi tot pentru aceasta, şi fiindcă amîndoi bătrinii ştiau că fiul lor Costică -- care de vreo două săptămîni îşi luase licenţa în drept — avea să le sosească chiar în acea zi, dînşii, cu toate că îşi vedeau de treburile obicinuite, simţeau că le saltă inimile, şi că nu ştiu cum să-şi mai găsească de lucru, ca să le treacă de uritul aşteptării.

In neastîmpărul său, pitarul părăsea, din vreme în vreme, primăria din dosul caselor, unde, flăcăi şi fete scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, şi alerga spre casă, unde, după ce urca în foişor, lua ochianul şi se uita lung spre drumul cel mare.

Cucoana Parasehiva, din cuhnia în care priveghea bătutul putineielor, îl zărea cu coada ochilor şi, mică şi grasă cum era, suia gîfîind scara după el.

— Parča văd ceva, îngîna dînsa trăgîndu-şi răsuflarea, dar tocmai colo — departe -- de la deal de moara Sîrbului — în dreptul plopilor din hotarul Vîrteştilor.

Stambulache îşi ştergea cu o batistă vărgată sudoarea de pe capul lui pleşuv şi lucios ca un pepene verde, şi apropiîndu-şi iar de ochian pleoapele roşii, deasupra cărora nu se mai aflau decît vreo trei-patru fire de păr alb, se uita lung spre drumul mare şi se uita mai ales de la deal de moara Sîrbului, în dreptul hotarului din Vîrteşti.

Dar pe drum nu alerga decît praful ridicat de un vînt băltăreț, praf ce se încolăcea întocmind niște vîrtejuri ce dau fuga unele după altele ca bețele unei reșchitori în mișcare.

Stambulache își lăsa oehianul, își mai ștergea sudoarea de pe frunte, și cucoana Paraschiva se scobora în argea ca să mai vadă de țesutul scoarțelor.

Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se zbengui cu băieții care le sîcîiau ori le apucau pe la spate și le așezau pe vrute-nevruie pe genunchi.

Mai spre fundurile livezei, vreo doi-trei vlăjgani zgăcinau pomii și, ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune. Cele mai gogonețe, de cum le alunecau între cămășile desfăcute, li se duceau de-a lungul piepturilor pîrlito, și oprindu-î-se între sini, li se mișcau acolo cu gîdelări ce le făceau să se pornească pe rîs sau să scoată mici țipete.

La vederea pitarului, care so înapoiase in ogradă, rîsetele și glumele încetară și toți se puseră de iznoavă pe lucru.

Dintre băieți, unii băteau prunii cu niște prăjini lungi; alții se urcau în ei; alții le adunau de jos și le rînduiau la o parte, movile lîngă movile.

Și pe rînd pitarul trecea de la unii la alții, pasările, speriate, își părăseați cuiburile ascunse în ulmii ce îmbătrîneau dincolo de vâlceaua ce despărțea primăria în două, iar "vîntul bălțăreț plutea pe deasupra pomilor ducînd spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute.

Trana a Stancbei, fată de treisprezece ani, scutura, în vremea asta, un prun ce crescuse cam singuratic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele necoapte bine nu cădeau, dînsa, sprintenă și rîzătoare, se urca între crecile prunului, măcar că vîntul îi luase pe dedesubt fusta și cămașa, răsfrîngîndu-i-lemai sus de genuchi.

Niță al dascălului, băiețandrul de optsprezece ani, care se făcuse, de dragul mindirului milităresc, călăraș cu schimbul, pasămite că-i pusese gîndul, fiindcă îi toca verzi și uscate, și, mai din glumă, rnai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit într-unui din ulmii de dincolo de pîrleazul prunăriei un pui de mierlă cum n-a stat altul, cu totul și cu totul alb — cu grai de aur, și nurnai pe sub burtă și pe sub aripi surăpură...

Trana — șircata! — frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri ce-l înnebuneau, rîdea, zicea că nu-l crede, îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea cîte una în gură, pe care el o prindea din zbor, și o strîngea între buzele lui roșii și cu mustăți mijitoare.

Dar Niță făcea ce făcea, și tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar cînd Trana se da jos din pom, o luacubinișorul s-o ducă de partea ulmilor, s-o facă să sară pîrleazul cu el, doar deorgăsipuiuleunorocu — bătu-l-ar cucul — în cuib — la căldură.

Și aproape pe negîndite — așa cum n-ar i'i crezut nici el că are să i se întîmple — se pomeniră între ulmii cei mari, cu pîrleazul trecut, și departe cu totul de culesul prunelor, printre dese tufișuri de măceși și de porumbe vinete, eî tot făcîndu-se că nu-și aduce aminte în care ulm c cuibul, și ea tot spunîndu-i că a fost proastă că l-a crezut și tot smucindu-se să scape de brațul ce-i strîngea mijlocul...

Și cum Niță își apropiase obrazul de al ei, el li jură că are să i-l arate cu adevărat pe năprasnicul pui, și dînd într-o parte ghimpoasele creci ale verdelui mărăciniș, se strecură cu ea pană la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiul de mierlă între crecile lui.

Și fiindcă buzele ce i se făcură de foc furaseră fără de veste pe ale ei> Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să știe cum — că alunecă și cade, dar, odată cu aceasta, simțise că se surpă peste ea și cerul, și pămîntuî, și copacul, și Niță, și puiul de mierlă, si tot.

Prunăria urma însă să răsune de rîsete și de glume, de răpâirea prunelor, și strălucea ca mai nainte sub prăfuirea aurului frumoasei zile de august.

Cu toate astea, soarele cam șchiopăta spre apus, și Stambulache, care se uitase la ceasornic, se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră și Costică

nu sosea, măcar că-i trimesese poştalionul la oraş de cu dimineaţă?

Cucoana Paraschiva, în odaia cea mare, unde întinsese masa, auzise bătînd chindia In toaca de fier — a doua zi fiind duminică — şi era tot aşa de îngrijită: „Vai de ea şi de eal S-o fi bolnăvit, s-o fi întîmplat ceva, l-o fi răsturnat trăsura?... Ce să fie?"... Şi feluri de prăpăstii îi veneau în minte, o făcea să-i tremure mîinile şi să risipească piperul pe masă, deasupra căruia se grăbea să arunce sare — ca să nu iasă vreo ceartă.

Iar de cîte ori se deschidea uşa şi intra Floarea, un fel de fată de suflet — ţărancă pe care o crescuse de la vîrsta de cinci ani — inima ei o lua iute:

— Tot nimic, Floareo?

Apoi, fără să aştepte răspunsul:

— Pune curcanu la mijloc.

Şi trecînd de la una la alt:

— Ticălosul de Tudorachel... S-o fi îmbătat, mai ştii! O fi făcut, vreo poznă?... Să bagi de seamă să nu cumva să dea ciorba în foc. Unde e urda? Azima să n-o arunci la cuptor decît cînd s-o zări trăsura.

Floarea, fata de optsprezece ani, frumoasă ca o zînă, în zevelcă ţărănească, dar cu cizmuliţe de brunei, umbla prin casă, ieşea, intra, aducea tăvi cu poame, farfurii cu mezeluri. Pe faţa mesei, albă cu dungi de borangic, se grămădea toată îmbelşugarea casei: caimacul, laptele covăsit, laptele cu orez, cu zahăr şi scorţişoară pisată pe deasupra; peştişorii mărunţi ai Plăviţei înfipţi în frigărui de lemn, şi fripţi după ce fuseseră picaţi cu unt proaspăt; limbile de porc afumate; muşchii; şi, la mijlocul mesei, după cum şi poruncise cucoana Paraschiva, curcanul auriu, între mere domneşti, între pergamutc şi prune călugăreşti, iar în două cutii deschise, curmale de tîrg. Tot cam la mijloc, patru mari clondire cu vin de Orodel şi două butelii pecetluite, cu vin de Krasna.

Ospăţul părea pregătit pentru douăzeci de inşi şi cucoana Paraschiva, cu toată grija ce o turbura, nu-şi putea stăpîni mulţumirea uitîndu-se la masă, peste care arunca o privire înfăşurătoare.

— Paraschivo! Paraschivo! se auzi deodată din foişor.

Era glasul lui Stamhulache care, în neastîmpărul său, se întoarsese în ceardac şi luase ochianul.

Nu mai încăpea îndoială: de data asta trebuia să fie Costică. Trăsura i se arătase, la început, ca un punct ce aluneca cu iuţeală în mijlocul unui nor de praf. Dar punctul se apropiase, se mărise, se făcuse trăsură cu patru cai ia roată şi cu doi înaintaşi, şi ajunsese la priporul unde urma sase abată de pe drumul cel mare pe valea Plăviţei în jos.

Nedomirirea nici nu ţinu de altfel mult... Trăsura trecuse în adevăr de pripor, şi o cîrmise drept spre sat, opintindu-se printre glonţane şi făgaşurile împietrite de soare, către podul de bîrne al Plăviţei.

Stambulache coborî scara cîtc două-două trepte, iar bătrîna, rămasă în foişor, apucă şi ea ochianul şi, lîeniaiputîndU'Se îndoi, îşi fîlfîi batista ca sicumCostică ar fi putut s-o vadă.

Din prunărie flăcăii, care îşi desumeţeau mînecile, pătrundeau în curte cîte trei şi cîte patru, şi urmaţi de fete — fiindcă isprăvnicelul oprise culesul din porunca pitarului — se înşirau de-a lungul jicnitelor de seînduri, ori se aşezau pe sub pătule. Vorbele, glumele, miscarea umpleau curtea.

Dar butia fusese desfundată de argaţi, şi toţi se trăgeau într-acolo şi se iritau cu jind la ea.

Dar unii, zărind doi lăutari ieşiţi ca din pămînt — cinghinele care, in anterie zdrenţăroase, zdrăngăneau coardele de la cobză şi scîrţîiau o vioara — îşi dau cu cotul — strigau: ,.să trăiască cuconul Stambulache !:L

Cînd trăsura sosi la poartă, soarele sfinţea pe după dealuri, oalele cu vin trecuseră din mină în mînă, firele din sprîncenele pitarului se zbîrliseră şi se dezbîrliseră de bucurie. Floarea aruncase azima la cuptor, cucoana Paraschiva se hotărise să-şi întîmpine băiatul la „Crucile din vale", şi lăutarul cu vioara, după poruncile chefuite ale pitarului:

Trage Cioară
Din vioară
Să s-audă de la moară...

cînta de rupea pămîntul; cobzarul îi ţinea isonul, fetele bătuseră curtea sub un început de horă.

Costică, tînăr de douăzeci şi doi de ani, cu flăcări răscolitoare în ochi, înalt şi subţire ca o mlădiţă, fire nervoasă dar puternică, sări jos, în mijlocul strigătelor de bună venire. El îşi ascunse capul pe sinul maniei sale, care nici nu ajunsese în poartă, îi sărută mîinile, trecu la tatăl său, de al cărui gît se aruncă, mulţumi ţăranilor, roşindu-se de clte ori o fată îi ducea mîna la gură şi Ia frunte, şi ca să scape din încurcătură, întreba de masă.

Mama sa se repezea atunci pe scară, Stambulache, Costică şi preotul satului o urmau.

Plrvu le ieşea în capul scărei cu un clondir de ţuică pe o tavă cu pîine şi cu sare. Singură Floarea nu se arăta, îşi făcea de lucru, îşi băga capul prin dulapuri.

Bătrîna, prea uimită ca să-şi dea seama despre ce se petrecea, schimba apa de prin paharele cu verbine, cu busuioc şi rozmarin, cu ochiul-boului şi cu alte flori de ţară, ştergea ochii lăcrămaţi, tuşea, îşi sufla nasul cu zgomot.

— Ministru! să te văd ministru! se auzea glasul lui Stambulache în foişor, şi pitarul mai da o ţuică peste cap... Sfinţia-sa îşi neteza barba, bea cu smerenie, îşi lingea buzele, mai bea cîte niţel, se oprea, părea muncit de gîndul să rostească un logos.

Dar Pîrvu, care lăsase tava cu rachiu pe un scaun de paie, se urcă pe scară cu ciorba, un castron alb cu marginile albastre.

Floarea, cînd Costică intră în casă, vru să-i sărute mîna.

— Ce? Glumea? Apoi s-ar fi putut una ca asta'? Nu copilăriseră ei împreună? N-alergaseră după cuiburi? Nu se daseră de-a dura pe coastă printre buruieni şi mărăcini, şi mai aveau ei astîmpăr, cît e vara ziua de mare, aci căţărîndu-se prin duzi şi nuci, aci inîncînd dude şi porumbe de se întorceau eu inimile şi buzele

vinete? Dar moriştele ce îe făceau pe nisip, aducînd Ia ele cîte un fir de apă pe care îl furau izvoarelor din apropiere? Dar jocul lor pe după ciuturile cu coperişul înflorit de leuştean şi de păpădie, ori înecat de palămidă şi de urzici? Apoi, socul cel mare din care tăiau creei şi făceau puşcoacePCe? Astea nu fuseseră? Şi crede dumneaei că copilăria se uită aşa de uşor, şi că, dacă el a fost la Bucureşti, nu s-a mai gîndit Ja nimeni?.,. Ei! Aş!... Ce sunt atunci trandafirii de mătase rouraţi cu sticlă pisată, cum poartă numai cucoanele de la Rîmnic şi de la Craiova. şi pe care i-a luat anume pentru dînsa do la cel mai de seamă marchitan din Bucureşti? O să-i vadă, mă rog, cind şi-o deschide lada şi şi-o descărca lucrurile, dar, pînă atunci, să facă bine să stea jos.

Iar sărind de pe scaun, Costică o apucă de amîndouă inîinile şi o aşeză cu sila la masă, spre marele haz pe care îl făceau pitarul şi popa Sinarandache, şi chiar cucoana Paraschiva.

După cum se intîmplă tot dauna în asemenea împrejurări, şi la mese de aşa fel, ciorba de potroace fu lipăită în zgomotul buzelor şi lingurilor, iar pe barba şi pe mustăţile preotului, zeama galbenă se agăţa cu stropi mari, ce, cînd nu recădeau în taler, se pierdeau în păduratice adîncimi.

Cînd veni rîndul mezelurilor, cînd se umplură şi se goliră paharele de mai multe ori, cînd se aduse claponul cu hrean, şi, mai cu seamă, cînd pitarul Stambulache despică curcanul cu guşă grasă şi carne rumenă, vorbele ce, la început, se tîrau, pe deasupra mesei, zburară şi se încrucişară, se topiră una în alta, nolăsînd să se audă dficît erîmpeie din cele care se spuneau. Vinul de Orodel dezlegase ţoale limbile. „Ministru! să te văd ministru!", nu contenea să se audă decîte ori băLrînul îşi ridica paharul. In vremea asta, Costică vorbea despre Bucureşti, Floarea despre zăvoiul de la moară, bătrîna despre căimăcâmia lui Iancu Bibescu, popa despre patrafirul ce i se rupsese...

— Bucureştii! Ce oraş, ce lume! Dar şi cîtâ ticăîoşie.

— Da, în vremea mea boierii...

— Și toată lumea, cucoană Paraschivo, toată lumea era credincioasă.

— Mai ții minte, domnule Costică, cum era să ne înecăm în Plăvițal Ne duseserăm la moară...

Stambulache însă ridica paharul:

— Ministru! Să te văd ministru! striga el cu glasul păiejenat, cu capul dat pe spate.

Cînd se sflrși masa și cind ieșiră cu toți în foișor, înnoptase. Dar isprăvnicelul îngrijise de un foc ce ardea cu vîlvătâi și ce făcea ca întunecimea de prinprejur să pară mai deasă, iar dinspre el urca un puternic miros de porumb copt, pe care țăranii și-l prăjiseră în spuza lui...

Hora luase la mijloc focul și chipurile aprinse răsăreau din întunerec. Voinicii care o învîrteau, și despre care avea să se ducă pomina, izbucneau în lumină alături cu fete în cămăși cu aitițe, ori piereau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul ce se strîngea sau se lărgea, se încetinea sau se iuțea, da pe brînci, zguduia bătătura și casa — cutremura dealul. Băieții cei de tot tineri, cu dimie strimtă și găitănată pe picioare, cu scurte mintene în umeri sau numai în cămăși, cu căciulele pe ceafă — unii cu pălării de pîslă neagră înconjuraie de flori — ridicau nori de praf cu săriturile lor, zbuciumau noaptea cu chiote, și mirau și ieșeau din întunerec ca niște năluci. Bine legați — voinici și frumoși — ca buzele abia înseilate de mustăți, sau spelbi — oacheși sau roșcați— cu ochii negri sau cu ochii albaștri — nu era unul să nu fure cite-o inimă, și să nu se desprindă din horă cu cîte-o fată...

Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, și tot ce vedea îl fermeca... Bucureștii i se înfățișau deodată urîți; cartea pe care o învățase, o curată deșertăciune; diploma lui de advocat, o nerozie. Viața liniștită, fericirea, erau aici, între dealurile unde se născuse, printre ogoarele din neam de neam ale Stămbuleștilor. Șesuî Plăviței, dealurile de dincolo de el; pădurile și satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult decît le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoșesc înecată în întunerec, îi năvăleau din priviri în minte, din minte în inimă.

Urarea, strigătul de: „Ministru! să te văd ministru!"[1] i se părea acum o glumă.

în tihna cîmpului, în munca pămîntului, în a fi ce a fost tatăl tău și tatăl lui, iată — poate — iată, desigur, adevărata fericire — singura.

Și dîndu-se jos din pridvor, el intră în horă, — cam nedibaci la început — dar, în curînd, dînd și el pe brînci, sărind și el cît zece, chiuind și el, și nitîndu-și de diplomă, ca și cum n-ar fi fost, de codicele civil și de cel penal, de trebile politice și administrative — de drepturile și datoriile cetățenești...

Lăutarii se duceau cînd spre o margine a horei cînd spre cealaltă și urmau — cu flăcări roșii pe obraz — să-și zdrăngănească unul cobza, celălalt vioara.

Niță al dascălului, cu boneta de cazarmă pe ceafă, cu cizme împintenate, în pantalonii cc-i trosneau pe picioare, în tunică de dril descheiată la piept, sărea cît zece:

— Uite-așa!

— Și-așa!

— Și-încă-așa!

Trana a Stanchei, pe care picioarele n-o mai duseseră, se desprinsese din joc, și din umbra în care își ascundea vînătăile și buzele stoarse, căuta să nu se mai uite la Niță. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima și mintea cu jeraticul din ai lui, cu părul lui scurt de scapără seînteieri roșiatice...

Hora, ce ajunsese un vîrtej, i-l răpea pe fiece clipă, și i-l readucea cu aceeași iuțeală. împreună cu fete și cu băieți, el, cînd încăpea în cîtc o aripă de lumină a focului, da pe brînci, sărea cît zece, și trecea pe dinaintea ei, chiotind și cutremurînd dealul.

— Tot-așa!

—- Și-așa!

— Și-ncă-așa!

— Hei! Hei!

Și vîrtejul, ce părea că se domolește, după ce azvîrlea afară pe mulți, se făcea iar nebunie!

— Hei! Hei!
— Uke-așa!
— Tot-așa!
— Și-ncă-așa!
— Hei! Hei!

Niță, care la rindul lui ieșise din horă, dete de Trana rezemată de colțul unui pătul.

Cu buzele întredeschise peste un fir de pai, pe care îl strîngea între dinți, el se folosea de umbra în care focul lăsa acea parte a curței ca să-i petreacă un braț pe după grumaji,,.

Dar ea se lupta, nu mai vrea, și fiindcă Xiță Lot n-o lăsa și o îmbrincea mereu mai spre întunerec, ea-l ruga... „Niță, Xiță!" — ,,Niță! Niță!" și, rugîndu-l, se părăsea în voia Ini care, deși pe un alt drum, o ducea tot spre prunâria înecată de întunerce, tot spre ulmul cu puiul de mierlă, pe cînd, din chiotele ce-i ajungeau, urmau să se desprindă, aci mai tare, aci aproape stinse, vorbele gîfiietoare sau șuierate:

— Uite-așa!
— Și-așa!
— Și-ncă-așa!
— Hei! Hei!

Iar cînd se ridică luna, din hora ce se spărsese nu mai rămăsese decit focul ce se stingea... Foișorul era pustiu, o liniște se lăsase asupra casei, iar răcăneii, și cîte-o hanță de cîine. iuau în stăpînire noaptea ce se făcea înaltă...

SOARE ŞI GRÎU

Șoseaua, panglică prăfuită, înainta prin albăstrimea zilei peste care soarele își cernea strălucirea. în urmă, verdeața unei păduri încingea cîmpul cu un brîu ce, prelungindu-se spre dreapta și spre stînga, se ștergea neîncetat mai mult și sfîrșea prin a se topi de-o parte și de alta în zarea depărtărilor.

încolo, spre București, șesul se desfășura — aproape fără cute — o stepă veselă ce se împreuna la orizont cu cerul: vechea și scumpa noastră Românie, peste care grîul își trece vara uriașul talaz de aur.

Dar marea de spice galbene era rnîncală, pe locuri, de mici cîmpuri intrate în stăpînirea florilor de cicoare albastre, în a garofițclor pembe și în a mușățelului galben și alb.

Trăsura cu patru cai se oprise în dreptul unei șiri de grîu de curînd secerat și, pe cînd vizitiul se opintea să-i ridice osia de la o roată ruptă pe un par găsit la marginea ariei, stăpînii, spre a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră și, aprinzîndu-și țigările, intrau în umbra ei. Coprinși de lenea zilei, ei se lungeau, la urmă, pe paiele ariei, schimbau cîte-o vorbă-două, și înfășurîndu-se în fumul tutunului se lăsau unei jumătăți de somn.'cu privirile pierdute în adîncimea văzduhului.

Dar din preajma lor, ce pînă aci păruse pustie, o ceată de băieţandri ieşi la iveală cît ai clipi din ochi, şi se făcu roată împrejurul lor.

Erau copii de toată mîna, cu păr negru şi cu păr bălan, cu ochi de jar şi cu ochi de cicoare — unii mai îndrăzneţi, alţii mai sfioşi — care cu căciuli pe ceafă ori pe sprîncene, care cu pălării de pîslă, înghirlandale cu flori de măceşi.

Copii ai eîmpuiui, piepturile li se arătau pîrlite de sub cămăşile desfăcute; pulpele şi picioarele le aveau goale. Apropiaţi cu totul de fire, ei duceau mintea spre timpurile dîntîi aie Laţiului, ale samniţilorşi sabinilor. Dar vreo doi, pistruiaţi, şi cu un tort de aur roşu încurcat pe cap, păreau copii ale acelor triburi de iranieni care se credeau de-a dreptul coborîte din soare, şi care-şi făcuseră din llelios singurul Dumnezeu.

Drâgăstoşi cum nu se poate mai mult, aceştia, cît şi ceilalţi, aduceau cu dînşii—inimi de aur prin griul de aur— împăciuirea vieţii cîrnpeneşti, curăţenia ei. Veniţi la seceriş cu ai lor, şi întîrziîndu-se împrejurul şirei, zăriseră pe călători şi, grămădindu-se împrejurul lor, se uitau, acum lung la ei, de pe a căror frunte grijile păreau că se şterg.

Dar soarele coborîse. Băieţaşii alergaseră cu urcioarele la un puţ din apropiere, şi veniseră cu apă de acoio. Drumeţii băuserâ, iar osia trăsurei fusese cu chiu cu vai proptită pe parul ce avea s-o sprijinească pănă la satul vecin.

Călătorii intrară înăuntru. Caii o urniră din loc. Ei o tîrau cu greu, dar, în sfîrşit, o duceau. Micii ţărani, precum şi mai măriceii rămaseră in urmă şi, în curînd, şira se depărta şi ea.

Tîrîş-grăpiş, călătorii ajunseră în sat, se deteră jos şi minară peste noapte acolo.

Dar aurul ce se şterse de pe holdele de grîu, o dată cu asfinţirea soarelui, nu se şterse din amintirea lor...

Şi unul din ei macină din grîul prin care trecuseră, şi îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă şi din unul şi din altul o pîine a neuitărei spre a se hrăni şi alţii cu ea...

PE DRUM DE POŞTĂ

Preascumpei. adoratei şi woicei mele mame,
astăzi decedată.

In căreia înhămată cu doisprezece cai de poştă, pe care îi mînă trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă,a cărei frumuseţe era încă strălucitoare. Lîngă ea, un băieţandru, între treisprezece şi paisprezece ani. Dar el părea a fi, după înfăţişare, o fire bolnăvicioasă şi care avea să şovăiască multă vreme între moarte şi viaţă...

Mama lui, ea oare îi purta o neîncetată grijă, se arăta însă, de rîndul acesta, coprinsă de o altă turburare. Dînsa-i venea de la un petec de hîrtie cocoloşită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar dimineaţa acelei zile, de o rudă a soţului ei, a cărui boală se îngreuiase.

Pleacă şi nu mai aştepta — zisese din depărtare gîndul şi condeiul celui care chibzuise telegrama; *pleacă şi nu mai aştepta* transmisese fulgerarea electrică ce zgudise sîrma între Bucureşti şi Craiova.

Puţine la număr, dar coprinzătoare şi grozave, aceste cuvinte, care învineţeau pe albeaţa hîrtiei, trecuseră pentru a douăzecea oară pe dinaintea vederei soţiei-mame. Şi tot citindu-le, gînduri negre îi intunecau ochii. Soţul ei, îşi zicea dînsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atîta grabă. Iar fiece cnvint ii trîmbiţa în auz marşuri de înmormîntare. Uita că e cu copilul ală-

turi, și pe drum, și se credea în București, cu lume multă împrejur; își închipuia pînă și că vede ieșind din poarta Sărindarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, și ce avea să ducă pe soțul ei la locașul de pe urmă... Mii de soldați, cu puștile aplecate ia păiuînt, îl urmau, iar pe lingău înșii ofițerii mergeau cu săbiile trase. Muzieelc regimentelor ce se scurgeau răsunau în fruntea, în mijlocul și în coada cortegiului, lungi șiruri de soldați, iar pe trotuare, prin balcoane și pe la ferestre, lume din lume. După dric, trăsura domnească, decorațiuni pe sute de piepturi, — miniștrii, ambasadorii, înalții demnitari ai statului... — Dar... Ce?... Să fie cu putință? Soțui ei, omul eu care a trăit ea douăzeci și unu de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr? Cu toate acestea nu-l lăsase sănătos, și în toata strălucirea falei lui militărești, nu mai tîrziu decît deunăzi — abia o lună de atunci — și acum — dintr-o dată totul să fie sfîrșit? .Dar dacă ar fi așa, atunci ea n-are să-l revadă decît neînsuflețit — omorît? — căci nu încăpea îndoiala, un om ca dînsul, care ar fi fugit cu șapte în piepl;, nu se surpă ușor — dintr-o dată și ca oricare... Nici vorbă, prin urmare, că îi vor fi mîncat capul — dușmanii! — avea atîția! — și nici vorbă că-l va regăsi cu pete vinete și roșii pe obraz, cu parul capului și mustăților căzut — urme ale otrăvei ce-i va fi fost dată — căci: *â&* ~ și nici nu putea să fie altfel — aceasta era singura și adevărata boală pe care ea o bănuise de cum primise știrea...

Aceste gînduri porneau altele... Viața ei toată se înălța din adîncimile trecutului, se oglindea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfîrșitul lui septembrie. Și icoanele ce-o năluceau atunci era copilăria ei de fată singură Ia părinți bogați, visurile trandafirii și albastre cărora le dedese aripi, mnplîndu-și cu ele viitorul. I se arăta, în sfîrșit, și alesul, — tînărul smuls din lună și din stele și care avea să-i fie tovarăș vieței sau, mai pe omenește vorbind, frumosul praporgic cu epolete de aur — feciorul de împărat din basm cu care se și cununa, puțin în urmă.

Rochia ei de mireasă — rochie de păpușă — atît de mica era la paisprezece ani — mira, în ziua nunței, pe toți. Dar ce mira și mai mult, era faptul că farmecul ce pusese stăpînire asupra ei nu ținu o zi, nici două, ci un șir întreg de zile, aproape un an — cînd — după cum trec toate — se risipi și trecu și el. Cu toate aceste, copila nu încetă să-l iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că și el — deși nu scăpa un prilej s-o înșele — așa îi era firea — n-o iubea cu adevărat decît pe dînsa... Și părți din cariera lui i se redeșteptau în minte. Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comandamentul suprem ai armatei — spre care înaintase prin învățătură și slrguință neîncetată; strămutările militărești dintr-un colț al țărei la celălalt; prea marea lui asprime, la cazarmă și în front; răzvrătirea companiei pe care o comanda, la Ocnele-Mari; ea azvirlindti-se despletită, între cei care îl înconjuraseră, coperindu-l cu corpul și ocrotindu-l cu inima, soție care strigă soldaților turbați: „trageți!" și dinaintea căreia puștile scapă din mîini și genuchii se pleacă; izbînda lui — mai tîrziu — de-a întocmi o armată, scoțînd ca din pămînt regiment după regiment, instruind-o, traducîml din rusește și din franțuzește regulamente; înființînd *batalionulmodel,* ce avea să fie o pepinieră, stîrnind admirațiunea generalilor austriaci și ruși: Coronni, Halcinski și alții, iar acum, sub domnia cea nouă, o altă izbîndă a Iui: putința ce avusese să adune, în tabăra de la Urceni, 50.000 de soldați din toate armele, bine instruiți, și bine echipați.

Cunoscător a douăsprezece limbi, suflet de militar prin moștenire, căci cobora din vechea casă domnitoare a Lituaniei — tatăl acestui om întemeiase în adevăr cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele; — la rindul său, el, și numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru întîia muzică militară română, și o înființase; iar, nerezemîndu-sc decît tot pe dînsul, înfăptuise o Școală militară, o Casă de dotațiune a oastei, un mare ștab domnesc...

Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el — pe care îl crezuse nepieritor — nu om, ci zeu nesupus legilor celorlalte făpturi pămîntești și pentru care fusese steaua cea luminoasă... — De acest om să se despartă însă ea, și să se despartă astfel?... Ce? S-ar putea?

înserarea ce se lăsa peste cîmp îi pătrundea în inimă. Lacrimile o podideau, cădeau cu picături largi pe hîrtia telegramei pe care o pusese pe genuchi... Dar careta bătea, în vremea aceasta, cîrnpiile, ca un vîrtej... fugea, alerga, zbura pe drumuri aproape neumblate; se strecura printre hopuri, printre răsturnișuri; trecea pîrîurile și rîurile; cobora văile și urca dealurile, din aceeași fugă, din același zbor. Soldatul de pe capră moțăia, se apleca în dreapta, în stînga, visa cu mîna pe pușcă, la Tița, țigăncușa boierească în a cărei dragoste răzbise numai în ajun. Desculți, și călări pe deșelate, drăcoșii do surugii — niște băiețași — cu izmenele de pînză sumese mai sus de genuchi, cu piepturile goale ce le ieșeau din cămășile desfăcute, băgau roibii și murgii în năbădăi. Ei hăiau, mînau, înjurau de ceara mă-sei, izbeau caii cu călcîielc, îi băteau cu pulpele arămii, ori îi plesneau cu sfîrcul bicelor. Bietele dobitoace, înhămate cu șleauri și cu frînghii, își bălăngăneau vijelios clopotele, și fugeau cit puteau, fugeau de raîncau pămintui.

Cu cît se înnopta însă, vîrtejul, în loc să se domolească, se ducea mai iute. Se ajungea la jumătățile de poștă pe nerăsuflate, și alți cai erau aruncați la oiște. Aceștia — din poruncă trimisă de la București la toate căpităniile de poștă — prin ștafetă anume dusă de un olac — așteptau cu hamurile pe ei.

Alți surugii, lot atît de copilandrii dar tot atît de indeinînateci, cu cai proaspeți între picioare, spărgeau întunerecul cu hăiriîe lor din ce în ce mai sălbatice și se prăvăleau peste cîmpii ca o vijelie.'Roțile sfîrîiau cu o așa repeziciune, îneît — dacă ar fi fost ziuă — nu li s-ar fi văzut spițele. Careta se apleca într-o parte și în aita; gemea din încheieturi; părea corabia priniejduită pe care fiece val stă s-o înghită și ce se ridică deasupra fiecărui.

înăuntru, copilul, văzînd că mama sa ațipește cu capul răzemat de căptușeala caretei, își lipea fruntea de geam. El se uita în întunericul înăbușitor, brăzdat Ungă portițe de fulgerele galbene și roșii ale felinarelor, și încerca să ghicească priveliștele. "Unde era vale, credea că e deal, își închipuia că vede ape mari... însă trăsura se apropia de locuri păduroase. Copacii - - răzleți sau mai mulți la \in loc — se iveau, cmd la im geam, cînd la celalt, luau înfățișări de oameni — de hoți ascunși în noapte și eu pușca la ochi.

Uneori șuierăturile surugiilor sau vorbele lor îngtnate de-a încălare, erau socotite de el ca semnaluri... îngrozit, își zicea că n-are să mai scape din acea noapte, și se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lîngă mama lui, încerca să adoarmă, dar zadarnic: ochii săi rămîneau deschiși mari asupra întunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vîjîietoare, și fiorifiori îl treceau prin inimă.

Careta, în vremea asta, urma drumul, și fiindcă era ajun de tîrg, șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieșeau din noapte, și reintrau în întunerec, ca niște umbre ale unei lanterne magice. Strigătele țăranilor ce le abăteau, scîrțîitul roților, înjurăturile surugiilor, se îndesau. Dar odată cu teama de hoți ce pierea, frica răsturnișurilor se ridica dintre dealuri, năpădea din prăpastia văilor.

Copilul deșteptase pe mama sa. Soldatul, care se detese jos de pe capră, și împiedicase roțile, umbla pe lîngăportiță. Surugiii o luaseră la pas.Careta, înbălăngănirile trăgănate ale clopotelor, cobora, acum, pe mamă și pe copil, cu doisprezece cai în șir, către adîncimi necunoscute, către funduri înecate de întunerec...

Vărsatul zorilor apucă pe drumeți departe de Pitești cu două poște. Dar somnul ce donorîse pe băiat, rămăsese plin de aceeași beznă. Ea, de pe cîmp, îi pătrundea în ochi pe sub pleoape, și alerga după trăsura fulgerată *âc* aceleași licăriri ale felinarelor cu lumină galbenă și roșie. Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul îui, în năluci negre, — în haiduci cu căciulele înfundate pe ochi, care se țineau după trăsură, și care se apropiau uneori de portițele ei pînă

a le atinge geamurile. Alte dați, aceiași copaci, cohoriți și ei de pe culmi, dau goană caretei, o ajungeau, o întreceau, rămîneau în urmă și iar o ajungeau, însă în loc ca să mai fie tot haiduci, erau călugări cu glugi negre pe cap, care, pe deșelate, goneau sub ei cai, se lungeau — se lungeau, creșteau-creșteau sau se poceau cum le venea mai cumplit. Vîntul le filfîia mantalele și glugile; se schimbau în demoni; se înmulțeau cit coprîndeau dealurile și văile; erau în fața, in urma, și împrejurul trăsurei. In visul lui, îl mai ajungeau de pe muchia dealurilor, cit și din apropiere, spăimlntătoare hohotiri de rîsete și fioroase fîșăiri. Dar ceva era și mai grozav: brațele și degetele dracilor se subțiau; mîinile li se agățau de portiță, una o deschidea; iar doi dintre demoni săreau înăuntru. într-o clipă, unul își înfigea ghearele în gîtlejul copilului, ii oprea strigătul, pe cînd altul i se așeza grecește pe piept, și rînjea, și sfîșiîndu-i cărnurile, scotocind cu unghiile pe sub coaste... O!... și ce căuta el, erau plămînii, era inima...

Dai' mama sa se deșteptase. Ea îi auzise răsuflarea scurtă și grea și lăsase geamurile. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite de ceață îi răcori repede fruntea. Bătăile inimei i se liniștiră — visul se învălrnășea, dracii șovăiau, și răsturnați, cădeau sub tăișul unei săbii de diamant... In același timp, o lumină venită fără să știe de unde îl îmbrățișa. Se simțea ridicat în sus — zbura, plutea — și, înfășurat de o nemărginită strălucire, o putere tainică îl fulgera și mai sus încă — dincolo de văzduhurile ciocîrliei — de unde, apoi, graiul Iui, ce întrecea în dulceață clntecul privighetoarei, se răzlețea peste țară, trecea granița, înfășură omenirea, era Dumnezeu făcut cuvint...

V)insul deschise ochii tocmai pe cînd trăsura se afla la jumătatea unui deal. Soarele izbutise să spargă ceața. Cerul, săgetat de razele lui, se albăstrea. în stînga drumului, copacii, a căror frunzătură era încă deasă, deși în parte roșcată, urcau spre șosea, din fundul unei vâî.

In jos, la o adîneime de peste treizeci de metri, se desfășurau ogoare vălurate ca o mare, dintre cutele

cărora răsăreau clopotnițe și coperișuri de biserici, aceste singure limanuri de scăpare în mijlocul furtunilor vieței.

Și caii urcau mereu... s-ar fi crezut, acum, că ei se duc drept în cer, atît de înalt era dealul și atît de departe culmea...

„Diseară, vrînd Dumnezeu, vom fi în București", zicea mama. în urmă, scotea din bisacteaua de lemn de trandafir iconița Maicii Precestii, pe care o purta totdauna cu ea la drum, îi scutura cu batista coroana de raze dimprejurul frunței, îi săruta argintul poleit, și n-o punea la locpînăcenu-idescurcașireledemărgăritare ca boabele de meiu și salba de rubiele, cu care o împodobise în ziua măritișului. Inima i se reumplea astfel de nădejde: „Nu; era cu neputință ca lui să-i fie rău de tot. Dacă ar fi fost așa, ar fi vestit-o din vreme. Un om ca dînsul nu așteaptă ultimul moment pentru ca să-și ia adio de la tovarășa vieței și de la copii. Ce? Craiova era la o mie de poște?" Și, pe lîngâ asta, putea ca să și-1 închipuiască altfel de cum îl cunoscuse — sănătos în orice clipă — depărtînd însuși gîndul că un om ca el ar putea să se bolnăvească?... Și-1 revedea tot cum îl știa: înconjurat de un statmajor strălucit, tobele bătînd, trîmbițele răsunînd, soldații prezintînd armele. EI, crunt și aspru cu cei mari, ținîndu-i fără grai sub priviri, tremurători ca vrăbiile în ghearele uliului, trecea pe dinaintea frontului. Prestigiul îl înfășură. Respectul zbura înaintea lui. Se înbunea cu gradele de jos, întemeia pe ele nădejdea militărească a țărei...

Dacă — dacă însă va fi murit? Dacă i-l vor fi omorît?

Și la această cugetare, un trecut de ieri, de alaltăieri îi năvălea în minte, împreună cu marșul militar comandat de el pentru a deda pe soldat cu oboseala, pe o simplă distanță de șapte kilometri... Ura coloneilor pentru șeful]or se folosea însă de împrejurare: ei se făceau de tot blajini cu soldații care, simținciu-i, se întîrziau prin porumbi, de unde, în urmă, erau ridicați cu ambulanța sub cuvînt că au căzut... Organele de publicitate ale opozițiunei semănînd, apoi uinplînd

cîinpurile, văile, dealurile și coloanele lor cu morți și cu răniți.

Iar pentru întîia dată își da seama cu limpezime despre ce ar fi soarta ei și a copiilor după moartea lui. Dușmănii neîmpăcate, ingratitudini ascunse, așteptau oare altceva decît momentul priincios? Și ei i se va ierta oare frumusețea, pozițiunea socială, epoca de stăpînire și de bâruinți, dispreţurile ei pentru aristocrația de naștere neînsoțită de cea sufletească, sîngele boieresc pămîntean ce-i curgea în vine, curățit de scrofurile prejudecăților?...

Da: va rămînea cu oarecare avere — zestre părintească — va lupta cîtva și, oricum s-ar fi întîmplat, își va crește copiii... însă după aceasta, întunercc, noapte a viitorului nepătruns de ochi omenești. Cit despre sprijin domnesc, cu însemnări pe catastive, cum putea să prevadă ce avea să fie acest sprjin? Ce știa, ce simțea este că, o dată cu moartea lui — dacă ea va rămînea în țară — va intra într-un necunoscut prăpăstios. Și pentru ca, împrejurările să n-o apuce fără veste, vindea din gînd caso, moșii, tot. Pleca în Franța, se așeza acolo, cu copiii, nu se mai întorcea niciodată. Dar — Izbuti-va să ducă viața înstrăinată do țară pe totdeauna? N-o lega cu tot ce e'românesc un fir nevăzut—sufletul — și nu simțise ea, de cîte ori trecuse granița, spre a se duce la Paris sau la Viena, în Belgia sau în Italia — oriunde — că deși nu-i lipsea nimic — că deși o înconjurau curteniri și considerație — îi lipsea — ceva nedeslușit, dar ce înceta să-i mai lipsească de cum punea piciorul pe pămîntul românesc; de cum reauzea graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregei sale vieți?

Neapărat că așa era, și că, dacă aceasta se va întîmpla, avea să fie izbită de moarte chiar din acea clipă — însă putea ea să-și jertfească copiii nenorocirilor ce i-ar fi așteptat și să nu se jertfească mai curînd pe dînsa? Ilotărît: odată ce el n-ar mai fi, nu i-ar rămînea decît să plece, să se statornicească în Franța, singura țară pe care o iubea — după a ei. Își va cumpăra, prin urmare, o fermă, în Normandia, pe care o și închipuia între meri, aproape de coastele mârei, și nu departe

de Etretat sau Dieppe; — se înduioșa la gindul că ii va fi dat să trăiască în liniște, să crească găini și gîște — curcani; se vedea cu șorț albastru și cu bonetă albă pe cap — din cînd în cînd se ducea și la Paris — la Paris! dar numele acestui oraș îi schimba planul, ii aducea aminte că era datoare să se așeze acolo — ca să-și crească copiii— închiria un apartament pe *rue de Rennes,* băga pe cel rnai mare în armata franceză; îl punea sub protecțiunea generalului marchiz de Galiffet, pe care îl cunoscuse — lăsa pe cel mijlociu să-și urmeze chemarea — să scrie versuri, nuvele, piese de teatru, romane — să se facă ziarist — ce va vrea; — iar pe cel mic, pe zăpîrstea, pe „Ba-be-bi-bo-bu" al mamei — A! de el nu se despărțea, ii ținea Ungă dînsa, și mai tîrziu — „văzînd și făcind".

Trăsura, ce se apropia de Pitești, găsise un drum mai bun. Ea nu mai era zdruncinată de hopuri și de făgașuri. Dar copilului i se făcuse foame. Coșul cu ouă răscoapte, cu un curcan fript și cu brînzeturi era ridicat pe genuchi. Mumă-sa scotea și întindea un șervet alb ca laptele. Ouăle erau sparte și curățite de coji. Gușa și pieptul curcanului se făceau nevăzute. Vinul de Bordeaux scădea în sticlă.

Roșeți călduroase urcau pe amîndouă obrazurile și ochii bătuți de neodihnă se însuflețeau, iar viitorul apărea mai puțin noros.

„Nu; nu se putea ca el să fi murit astfel!" — și copilul, care începea să creadă și el că „nu se putea'% se adîncea în gînduri.

Fire ce cu greu ar fi fost deslușită, el, deși era încă mic prin ani, se dusese prin cugetare și prin simțire departe. Binele și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma, nici tatăl Iui, nici frații și nici camarazii de o vîrstă cu dînsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, și în ce tăvăliri de noroaie l-ar fi dus gîndul, dacă acestea l-ar fi părăsit. Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrecea împrejuru-i șică umbla dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simțea tot, se înduioșa de cea mai mică suferință, iubea cu patimă pe muma lui, deși ascundea cu îngrijire oricui

simțirea și gîndul lui. Era slab, și cu toate aceste, mîniile îi erau cumplite. Pe fratele său mai mare, care-l lovise într-o zi, îl urmărise prin toată curtea cu un cutii, și acesta, din puțin scăpase ca să nu fie omorît. Era, în sfîrșit, de o mîndrie nesuferită, dar și de o burtătate ce nu cunoștea margini. Nu citise, la aceavîrstă, pe Lara, și s-ar fi putut zice că e fiul lui. Simțirea lui era atît de ascuțită sau de bolnăvicioasă, îneît, dacă mintea nu i-ar fi fost puternică, această simțire l-ar fi dus la nebunie. Așa bunăoară, nimini nu știa pentru ce-și umplea el pozunarele cu pietre, cu hîrtii, cu bucățele de lemn, cu toate nimicurile ce întîlnea în drum, cînd, în această privință, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decît copilăros dar nespus de duios. Ce-și zicea cînd ridica toate acele fleacuri de jos, mișcat, uneori pînă la lacrimi, era că lucrurile acele n-au să mai fie întîlnite sau vâziite de dînsul niciodată...

Neîncetata curgere a VTemei— ce nu se oprește o clipă și ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o — îi vorbea, spunîndu-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi nu e ca cea de mîine; că — om sau lucru — astăzi sunt dar mîine pot să nu mai fie, și că dacă cumva tot urmează să mai stăruiascâ, un mîine în care nu vor mai fi le va ajunge și pe ele.

Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimiie, lui, mai cu seamă, nu-i vorbise decît cu răsteală. Pe el, și pe frații săi, îi silea să vie în toate zilele să-i zică, la ore botărîte: „Bonj»ur pa-pa, bonsoir pa-pa!" La masă, le poruncea să șadă pe scaune, drepți, să se uite în ochii lui, cînd le vorbea. Se speriau de cîte ori se supăra pe bucătar. I se părea că aude încă trîntirile scaunelor și țăndările farfuriilor ce se spărgeau.

Cu toate aceste, dînsul l-ar îi plîns mai mult ca oricare din frații săi, dacă în acele momente nu i s-ar fi petrecut în conștiință o luptă ciudată. Se simțea cuprins de beția goanei pe care o dau caii cari intraseră în șosea, și o nemărginită dorință de neatîrnare și de libertate pătrundea în el. Fiorii prematuri ai plăcerilor sexuale li destindeau mușchii cu lungirea

brațelor și a picioarelor și-l cutremurau. Ce era bun în el se zvîrcolea sub ce era rău. Pe tatăl său ar fi voit să-l plîngâ cu hohot, pentru a-și dovedi lui că l-a iubit în adevăr.

Dar o laie de țigani, poposită la marginile orașului, încăleca șoseaua cu tăbărîrea ei. Dînsa, după ce se întocmise cu adunături din felurite părți ale țărei, ce amestecaseră rudari, lăieți și netoți, își alesese, mai devreme, loc de iernatic acolo, și cîmpul se umpluse de coșare din nuiele împletite și lipite cu pămint galben. Porci, găini, leote de dănciuci în pielea goală ; netoate care se certau pe grămezile de bălegar uscate ce adunaseră de cu vara; zgomotul cujnițeior; cositorirea tingirilor, năuntrul cărora gașperițe arzuie învîrteau otrepele ghemuite sub picioare; mărgelele albastre și roșii ce le țăcăneau la gîturi, zdrențele agățate pe mărăcini și pe crecile pomilor; grohăirile scroafelor, sisăirile gîștelor, hălălăirile guturale ale certurilor, apucau careta în vîrtejul lor.

Caii își iuțeau mersul. Unii, speriați, azvîr.leati cu picioarele. Ceilalți puneau capul în pămînt și fugeau cît puteau, ridicau nori de praf.

Copilul, uitîndu-și posomorîrea, scotea capul pe geam și rîdea de balaoanele ce ocărau cu măscări pe surugiii care le arseseră cu sfîrcul bicelor, Denecaz, își ridicau fustele pe care, dîndu-și-le peste cap, își băteau dosurile îa ei.

Dintre coșare se repezeau dănciucii cu părul ciut. In pielea goală, mai mulți se țineau de caretă, alergînd după ea, iar cei mai sprinteni se dau tumba sau făceau roata pe lîngâ portițele ei, doar de le-o pica vreun gologan în palmă.

Ca să facă haz, copilul se căuta prin pozunare și le arunca din plin. Dar crăițarii, oriunde ar îi căzut, și chiar dacă ar fi fost prinși de vreunul, dau naștere la încăierări.

Pe el se zvîrleau cîte șapte, și cîte zece, și toți se luau de păr, țipa\i, se ghiontuiau, se înhățau de miini și de picioare — de gît—rostogolindu-se morman, unii peste alții, se călăreau, se dau cu capul de pămînt,

iar zgîrîindu-se şi muşcîndu-se, se tăvăleau prin ţărîna şoselei, pînâ ce ajungeau de-a dura în şanţurile ei.

Roţile zguduiră, în sfîrşit, caldarîmnl Piteştilor. Bicele, chiotele, scoteau în uşi pe prăvăliaşii din uliţa cea mare. Trecătorii, văzînd trăsura, se opreau pe loc. Însă, cu cîl se nainta spre bariera Bucureştilor, lumea în loc să scadă, se înmulţea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată. S-ar fi crezut ca e zgomotul unei înări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia şi se desfăşura în auzuri, pe anumile măsuri, dat* neîncetat aceleaşi. După puţin, răsunară şi nişte sforăiri lungi ce ar fi putut să fie asemănale cu uriaşa mişcare a mai nuiîLor mii de foaie ce se închid şi se deschid cu regulă. Erau soldaţii: Armata!

Cu bătăi în toba cea mare, cu fanfare de trîmbiţ i, ea se apropia. Şi: drum-drum-drum, dururum drum-drum! ea înainta. Capete de coloane, după capete de coloane, se apropiau de trăsură, treceau pe lîngădînsa. Soldaţii, cu păsurile măsurate după tobe, recucereau oraşul, uliţă cu uliţă... Abia apucau să treacă unii, că alţii 3e luau locul. Corniştii din fruntea companielor îşi îmbucau instrumentele cu in(.-rotiri de bărbii albăstrite de perdaful bricelor. Steagurile se desfăşurau deasupra luminişului de spăngi, cu fliscuri şi cu sunete de aripi. Ofiţerii dintre plutoane, sau de pe marginile lor, se duceau, cu săbiile trase, şi eu epolete de aur pe umeri, fiecare către soarta lui!... Ci te unul, care zărea ordonanţa de pe capră, siluia cu priviri cercetătoare penumbra din careta ce se oprise şi, recunoscînd chipul nstenit al doamnei dinăuntru, trecea saiutînd militâreşte, fulgerat de coborîrile şi ridicările oţelului cavaleresc. Numele persoanei salutate, şoptit din ofiţer în ofiţer, ajungea însă pînă la şeful diviziunei, un colonel încă tînăr, care-şi punea calul în galop...

— Adevărul, voiesc să ştiu adevărul...

Dar colonelul cu chipiul ţinut cu o largă curtenire în mîna dreaptă, cu cea stingă pe frîne, se apleca înainte, şi cu vorbe meşteşugite îi domolea grija, prin geamul lăsat: nu ştia nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise in Bucureşti decît o zi — timpul trebuincios pentru a-şi odihni diviziunea ce

reintra în circomseripţia ei. Părea mirat că o Intîlneşte. Dacă ar fi fost ceva grav, lucrul i-ar fi ajuns la cunoştinţă, la trecerea lui prin capitală. — Că era bolnav, nu încăpea îndoială... *însă... dar...*

Şi: *drum-drttm-drum-dururum-drurn-drutn*, vorbele lui păreau că se cojesc de poleială... *Însă... dar... cu neputinţă... ar fi ştiut...* răsunau calp, îşi pierdeau aproape cu totul căldura convingătoare...

Soldaţii de felurite arme se scurgeau ca apa. Uruirile tunurilor şi ale ambulanţelor înăbuşeau muzica disciplinară a păsurilor; uliţa se libera; colonelul se apleca pe cal cu o ultimă salutare, surugiii plesneau din bice — *ceara mă-sei şi papucii maicei-precistei*— şi roatele sfîrîiau din nou, *Balanga-langa-langa-langa,* Piteştii erau lăsaţi în urmă. Sălbăticia fugei reîncepea; de astă dată şoseaua era bună şi n-avea să sfirşească decît în Bucureşti, dealuri şi văi nu mai erau. Dar...

,.Adevărul — nu voia să ştie decît adevărul".

Ba-langa, ba-langa, balang... fuga, un moment oprită prin sosirea la jumătate de poştă, pornea iar. Tîmplele îi erau însă strînse ca de un cerc de fier. Capul i se golea de idei. Se uita împrejur fără să mai vadă — — *langa-langa-langa; lang-lang-lang,* se lăsa şi, cu capul în colţul caretei, adormea.

Copilul, sub aceeaşi nimicire, simţea că şi lui i se pîiejenează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta nu mai punea de la o poştă la alta decît două ore. Se ajungea la Găieşti cu zgomotul unei prăvăliri. Prunăriile din această localitate licăreau în pripă, cu vechile lor case boiereşti avînd pridvoare de zid pe stîlpi, şi se făceau nevăzute. Cîmpurile nesfîrşite recoprindeau văzul, se prelungeau fără urcări şi coborîri. Soarele, căzut spre apus, împrăştia pulberi de aur. Scaieţii şi mărăcinii erau cu totul poleiţi. Goana punea pe obrazele surugiilor flăcări. Zdrenţurile cămăşilor piereau in aurul soarelui. Ei păreau zmei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roşcată. Altul era oacheşiu ca un ţigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri; cel de al treilea, bălan, şi cu toate că

era cel mai copil, mîna mai nebunește — *ceara masei și Christosu lui tal-so...*

Dar ochii copilului se închideau pe sfert. Clopotele îi sunau în cap ; osteneala ii trecea pe sub vederi șiruri-șiruri de bobite albe și negre ce se mișcau după partea în care își ducea pleoapele.

Aceste bobite tot arătindu-i-se și tot pierind — ce nu i se destăinuiau decît după oboseli mari — îl îndrumau către închipuiri ciudate... Da: pentru ce ochii n-ar cîștiga, în anumite împrejurări, pătrunderi ce le lipsesc în stările trupești și sufletești obicinuite? Lumi ce nu sunt nici bănuite, de care mintea nici simțurile omenești nu-și dau seama, nu s-ar putea oare să ne înconjoare, să fie lîngă noi și noi să nu le știm? Și pentru ce nu s-ar afla făpturi și lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederei și pipăitului omenesc? Știe cineva ceva? S-o spună. A învățat și el în școală — si va mai învăța — dar cunoaste-se-va vreodată ce e lumina? Negreșit, la carte se zice că ea e o mișcare; însă mișcare a ce? Și dacă e mișcare, de ce încetează să mai fie de cum, vrînd s-o prinzi într-o odaie, ai închis obloanele? în sfîrșit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica lui spunea că este, că face parte din Dumnezeu, și că se întoarce la el. Profesorii lui spuneau că e o născocire. Dar alți profesori, aceștia mai învățați și mai mari, scriau pe întrecute în cărțile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n-ar fi sufletul, n-ar fi nimic. Apoi, cu Dumnezeu, nu merge la fel? E și nu e. Uite popa, nu e popa. Cu stelele, însă, cum rămîne, ce sunt ele? Unii spun că vreo cîteva sunt pămînturi, iar că cele mai multe sunt sori. Și cu toate aceste, deși ele pot să fie și sori și pămînturi, ele sunt altceva: ființe ale nemărginirei care trăiesc, simt, cugetă, și se iubesc sau se urăsc — după cum se plac sau nu se plac.

Nici vorbă că ar rîde cine i-ar ști aceste gînduri — dar adevărul era tot cel care i se urca din suflet în mintea lui.

Și astfel, el umplea cerul cu făpturi ce erau îngeri — oști întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau tot mai departe întunerecul, îl răsturnau, brazdă peste brazdă, spart.

Dar deasupra marginei depărtate a cîmpului, soarele era de-o șchioapă. Coborîse, și seara ajungea caii clin urmă. Cu felinarele aprinse, careta trecea acum prin satul Mogoșoaiei — sat întocmit aproape în întregime din țiganii brîncovenești... Cîinii, firește, îi făceau alai. Dar la ieșirea din sat — departe și na prea — începu să se mute pe cîmp, de colo-colo, ca o spuză de licurici...

Soldatul se aplecă spre geam, bătu într-însul:

— Bucureștii! c'coniță.

Inima mamei trăsărea, o lua iute de tot. Furtuna cailor sosea în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul întîi. Lămpile de petrol de pe o parte și de pe alta a faimoasei plimbări roșeau pe rînd întunerecul. Copilul scotea capul și se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe după havuz, surugiii opreau în scurt, jandarmi călări și mai multe trăsuri ocoleau careta:

— Nu, n-a murit, dar...

— Iute, atunci, iute!...

Și roțile duruiau pe Podul Mogoșoaiei; ele scăpărau schintei din pietre. Geamurile zbîrnîiau între pervazuri, se trecea dinaintea bisericei Sărindarului, cu porțile și toată împrejmuirea cernită, fără ca cei dinăuntru să se fi uitat în acea parte: surugiii coteau pe o uliță, o luau pe alta, intrau pe o poartă, opreau la o scară, muma și copilul săreau jos:

— Cum îi e? Cum îi e?

Slugile tăceau, o femeie în negru se arăta în capul scărei, se arunca de gîtul noii sosite:

— *Ah! ma (ante, m,a chere tante!*

MOARĂ PE DUNĂRE

în mijlocul apei albastre, re curge cu solzi de aur şi de smarald, cu pîlpîiri de soare pe fiece val, în firul ei, şi dincolo de Nicopol, un pod plutitor stă locului — cine poate să ştie de cînd? — prins de fundul Dunării cu cele două funii căror li se detese drnmu-năuntru avînd, la căpătîiele lor, grelele unelte de fier ce se înfipseseră adînc în nesip,

Scîndurile din care e făcut podul nu se văd. Peste ele a fost, cărat şi risipit pămînt pe care soarele l-a bătătorit, scoţind din el, în urma încropitelor ploi ale primăverei, ierburi şi buruieni, flori, şi chiar mărăcinişuri ce crescuseră nalte şi stufoase, şi ce-l făceau să pară, de departe, un ostrov de verdeaţă.

O magherniţă de seînduri, ridicată la partea lui dinapoi, adăposteşte pietrele morii, pe cînd roata ei de apă, aşezată în chiar spatele podului, într-o schelă de lemn pironită de dînsul, e luată pe desubt de ducerea Dunărei în jos, învîrl,indu-se şi scîrţîind din adînc.

Turcii stăpînesc încă vrăjitul ţărm. Dintre împădurirea cu pomi roditori a dealurilor, se deosibesc, desprinzîndu-se şi creseînd spre cer, aJbe şi subţiri minarete. Grădini, ca cele din *Halîma,* se prăvălesc de pe coaste spre ţărmi, şi pomii lor vin să-şi spele picioarele în Dunăre. Ici-colo răsar, dintre desele tufişuri

ale frunzelor, case albe, coperite cu olane roşii, şi chioşcuri de lemn, cu geamuri portocalii şi albastre roşii şi verzi, galbene.

O, turcii! cum ştiau ei să preţuiască cele de Dumnezeu lăsate, şi cum se foloseau de frumuseţile lor ca să-şi dezmierde traiul şi să-i uite scîrba, suferinţele, urîciunile şi primejdiile! Şi cum, pe tărîmurile pe care le-au coprins, ştiut-au ei să-şi aleagă locurile satelor şi oraşelor ce au statornicit, cît şi al caselor ce şi-au clădit, şi în care s-au aşezat...

Bieţii turci! pe atunci ţărmul drept al Dunărei era tot în stăpînirea lor, şi, prin urmare, plin de poezie, aşa că, dintre oraşele de pe acest ţărm, Nicopolul era, între prăpăstioasele lui dealuri, deopotrivă de îmbietor ca Grenada, în care Alhambra priveşte, de pe ininunata-i culme, Generaliful ce zîmbeşte pe a lui.

Roata de pe plutitorul pod al lui AH urmează însă să macine apa în sec, căci morarul care s-a dus la tîrg din ajun — fiind tocmai ramadanul — a uitat s-o oprească.

O pisică galbenă ce-şi rotunjea spatele în soare se scoală o clipă, îşi întinde labele, şi, reaşezindu-se jos aproape îndată, îşi închide ochii de jăratic verde şi reîncepe să toarcă.

Dar o pînză de luntre albeşte sub stîncile Xicopolului. Pisica miorlăie fără veste, şi, ca şi cum ar fi simţit întoarcerea stăpinului, se află în picioare, dueîndu-se spre marginea podului, de care şi-agaţă ghearele.

Luntrea, cu pînza îndreptată altfel, taie Dunărea pieziş, se apropie de roata morii, ocoleşte podul, şi barba săină a lui Aii, cealmaua lui albă, sîngerată la mijloc de fundul roşu al fesului, se ivesc. Luntrea e încărcată cu saci de grîu. Puţin încă, şi moara nu va mai măcina în sec.

Dar în opinteala cu descărcarea sacilor, unul din ei, mai greu, îl face să şovăiască. Luntrea, pe care el o legase cu frînghia de vechiul şteajăr al podului, îi

fuge deodată de sub piciorul cu care rămăsese întiînsa, iar doborît se prăvălește în Dunăre, se duce adînc, și pisica ce i-a văzut căderea se apleacă peste valurile ce s-au reînchis asupra lui.

Și apa curge la vale, nici mai domoală, nici mai grăbită, aceeași.

POMUL DE CRĂCIUN

Fiilor și fiicei mele: Alexis-Alexandru, Nikita, Pa^c], Hyaeinth-Dimi și Njna.

Zăpada Crăciunului, ce era zăpada copilăriei mele, parcă era mai albă. Fulgii ei parcă erau mai mari. Și cînd viscolea, ce viscol!

Fluturii de iarnă, albii fluturi ai lui decemvrie și ianuarie, se învîrtejeau turbați.

Maică a Domnului! Și cum te mușca crivățul cu gură de lup! Cu toate astea — fericite și binecuvântate vremuri au fost cele care s-au dus... — Popa Cioacă — Dumnezeu să-l ierte! — venea în ajunul Crăciunului să ne pună patrafirele în cap, să-și citească paraclisul pe un sfanț, să roage pe Dumnezeu să apere casa unde se află: „de ciumă, de foc, de potop, de venirea asupra a altor neamuri", și să încheie astfel cu glas tărăgănat, dar hotărît:

„Mută, Doamne, fie gura păgînului care nu se închină preacinstitei icoanei tale, acum, și în vecii-vecilor, amin!"

La biserică ne duceau apoi pe copii, de cu dimineața, de ne spovedea și ne grijea același popă Cioacă, pe cîte doi sfanți de fiecare, în schimbul căror, el ne da, pe lîngă grijanie, cam de la cincizeci la o sută de mătănii, spre ispășirea păcatelor noastre, adică a drăcnirilor și afurisirilor ce nu încetau să ne iasă din gură.

O! preacurate şi preacinstite zile ale copilăriei, cum v-aţi dus, şi cum aţi luat cu voi şi pe preacucernicul preot, cu biserica lui cu tot, biserică după nume sfîntul loan Sevastos, din mahalaua Cernăteştilor, în dosul fiutînei Jianului.

Dar de ce v-aţi dus? că parcă mai mult mă împăcăm cu voi chiar iarna şi tot aşa mă împăcăm şi cu primăriile de-atunci ale oraşelor, ce nu dau pe foc să strice drumurile şi să noroiască uliţele cu ridicarea zăpezei ce le îmblănea cu puf de lebădă, ci lăsau pană şi gheţoaiele să stea agăţate, cit puteau de mult, de straşinele caselor.

Dracii e că, aceste gheţoaie se desprindeau fără veste, de cum se ivea moina, şi spărgeau cîteodată capetele de mojici ce treceau pe sub ele — dar — îa urma-urmei — unde era răul? că, şi aşa, mojicii se înmulţeau ca frunza şi ca iarba, cu toate că, poate, nu atîta ca astăzi...

Dar bine, vor zice mulţi: împrejurări ca astea nu li se puteau întîmpla şi boierilor?... De! — eu Ie voi răspunde că nu — fiindcă, boierii erau drăcoşi: nu umblau iarna pe uliţi pe jos, ci numai în căleşti, şi încă înveliţi în blănuri moi şi scumpe.

Ei! copiii mei! — Dar voi n-o să pricepeţi bine vremurile astea decît dacă veţi asculta cu luare-aminte şi cele care mai au să urmeze. Bunăoară, că locuiam într-o casă mare, cu coperiş de şindrilă ţuguiat, avînd pe fiece colţ al lui cîte-o sfîrlcază de tinichearuginită, ce înfăţişa un cocoş, şi ce scîrţîia ca un scîrstei de cum se apuca vîntul să sufle. Această casă era înconjurată cu stufuri de trandafiri de dulceaţă ce întocmeau împrejurul ei nişte minunat de vesele grădiniţe între verzile zăbrele ale Tnicilor garduri ce le despărţeau de curte.

Mare, de te pierdeai în ea, era în sfîrşit curtea, din fundul căreia pornea, spre mai pomenita fintînâ a Jianului, o grădină de pomi roditori ce se tot prăvălea pană se înfunda într-o mlaştină, în care creştea trestia şi papura.

Astfel de Iocuinţe nici vorbă că nu mai sunt astăzi, şi negreşit că nu mai se înfăţişează nici Crăciunul ca atunci...

Mai întîi că, fără viscol de ninsoare, el nici nu venea vreodată. Crăpau lemnele şi pietrele de ger, dar moşului îi era cald de-abinelea, fiindcă nu se găseau case în ale căror curţi să nu stea înşiraţi stînjenii de lemne.

Pe iîngă asta, cînd odăile erau prea mari, ele aveau şi cîte două sobe — zidită fiecare pe cîte opt stîlpi — iar lucrul ăsta îl făcea, se vede, pe Moş Crăciun, să fie mai darnic decît e acum.

Că, să ştiţi: bolţile bisericilor nu răsunau degeaba de osanale şi de aleluie, şi cucoanele mahalalelor, — certate pe viaţă—pe moarte peste tot anul —nu înaintau ele degeaba în mijlocul locaşurilor sfinte, şi, după multe plecăciuni şi temenele, nu o porneau în dorit lelii una spre alta pentru a-şi cere iertare şi a se griji în urmă.

Ăl Crăciun — sireacu! le aştepta pe toate la casele lor cu purcelu la tavă, cu cartaboş zdravăn, şicu o sumă de cîrnaţi, dintre ăi mai buni fripţi şi gustoşi.

Chef mare se întindea deci, după biserică, prin tot oraşul, şi, se înţelege, că el era şi în casa noastră.

Dar, de! copii! Fiindcă apele iuţi ale zilelor au tîrît în ele şi case şi moşii, cit şi multe altele, după urma cărora mîncam noi — copiii de-atunci — purcelul şi cartaboşul, voi face şi eu ceva (ca să vă rămînă în minte Crăciunul copilăriei) şi adicătelea nici mai mult, nici mai puţin decît: Pom de Crăciun.

Iar dacă e să vă spun drept, iată că, fără ştirea voastră, l-am şi ridicat şi împodobit de ieri, eu şi muma voastră... Căci, priviţi cum cei ai casei îl şi aduc, şi îl aşează drept în mijlocul odâiei — brad verde cum n-aţi mai văzut — şi în care am aprins atîtea lumînărele de ceară cîte nu ştiu dacă or fi pe cer stele. Dar uitîndu-vă bine la el, o să mai vedeţi şi alta: un păiejeniş de fire de aur pe care le-am smuls din beteala purtată în păr de nuima voastră, cînd, în biserica Sărindarului, şi-a legat soarta cu a mea.

Ne-au cîntat acolo popii mulți: *Doamne miluiește,* dar dacă el nu ne-a miluit cu multe din cele pămîntești, tot e bine câ v-a trimes pe voi în viața și în casa noastră.

Și iată că, vă zic, acum să vă apropiați ca să vedeți pomul mai bine, și să vă dați tot într-o vreme seama că, atît, tu, Alexe, dragul tatei, copilul meu mai mare, cit și tu, Nikituș, care ai venit al doilea după dînsul, și, împreună cu voi, frații și sora voastră, că veți găsi fiecare în acest brad măcar cîte una din micile minuni pe care Moș Crăciun mi le-a adus să le agăț în crăciie lui, pentru voi.

Privește însă, Alexe, ce mai cal a atîrnat el acolo, zicîndu-mi să-1 desprind și să ți-1 dau anume ție. El e alb ca o porumbiță și e la fel cu cei care-ți plac. Dar nu te uita că șeaua lui e de hJrtie, pentru că eu iți spun că e de catifea și muiată toată în fireturi de aur...

Vei încăleca ți tu într-o zi, dragul tatei, pe un cal adevărat. Cu toate astea, să bagi de seamă să nu te urci pe unui cu numele Pegas, căci cu toate că el poartă aripi la picioare, cea mai de rind gloabă te va duce mai departe ca dînsul.

Pentru tine, Nikituș, nu mi-a adus moșul să pun în pom decît o mînce- Oricum, ea fiind poleită, cred câ îți va plăcea... Pe lîngă asta, vei vedea că, de cum vei da cu dînsa în pămînt, ori în zid, ea va sări mai sus, și va merge mai departe, în loc să-și piardă din puteri... Așa să faci și tu în luptele vieței: de cîte ori nenorocul te-o azvîrli mai jos, tu să te zbîrlești și să te rîdici tot mai sus, că, urmînd așa, doar de-o crăpa ceasul... sau mincea.

Dar veniți și voi, ceilalți, Pavele, Hyacinth și Nino, deși Crăciunul și-a îndesat căciula pe urechi și numi-a mai adus alt, — vrînd să facă haz de mine — decît un sac cu gogoși de tufă. Eu, văzînd asta, l-am păcălit la rîndul meu, fiindcă le-am muiat în a\ir, și le-am prins, una cîte una, printre frunzele pomuiui, de unde vedeți cum iau ochii cu strălucirea lor... Vrînd-nevrînd vi le dăruiesc vouă, dar să nu credeți că sunt un dar de mic preț, căci nimic nu are în lumea de azi mai multă trecere ca ele. Hei! copiii Numai să fiți deștepți, și să căutați să vindeți cit mai multă din această marfă, că nu va Ti ceas în care să nu vă meargă bine.

Fiți, prin urmare, veseli toți. Eu am făcut ce ani putut ca să vă aduceți și voi aminte de Crăciunul copilăriei voastre — iar, acum, nevastă, zi să-mi aducă un pahar de vin, câ voi să-1 ciocnesc cu al cetitorilor mei — amin!

TRECEREA OLTEȚULUI

Vremea veche„ o trăsură închisă pe drumul poștei, amurgul, și apoi, noaptea coborîndu-se repede, în sfîrșit trecerea Olteţului prin apa ajunsă pănă la poalele celor două dealuri între care eurgea. Pe malul pe care se află satul Ba]ș, casele și pomii lor sub întnnerec, pe cînd, urcată cu totul în capul coastei, biserica și clopotnița ei, din caro se răspîndeau peste lunca toată sunetele deznădăjduite ale clopotului. Țăranii, cu popa și cu pomojnicul plasei în cap, au aprins de-a lungul Oltețului focuri sub rîpa lui. înainte de-a intra în apă, trăsura a stat cîtva oprită. Cei dinăuntru au coborît geamurile, și, printre vînt și ploaie, au vorbit cu surugiii. Doi dorobanți cu schimbul, călări, ce aveau sarcina să abată carele din drum și să vestească la conace despre sosirea înalților călători, izbutiseră să treacă la Balș, fără ca trăsura să-i ajungă din urmă, și sculaseră satul în picioare...

Caii: de cum intraseră în OHeț, deteseră înot, înhămați cum erau. Trăsura, luată de apă, plutea tîrîtă la vale, deși caii, duși de surugiii lor călări, se opinteau împotriva curgerei rîului și căutau s-o scoată cit mai degrabă la mal. Luptîndu-se eu moartea, cei care îi minau plesneau din bice, scoteau chiote lungi. De sub rîpă, și de pe piscurile dealului, alte chiote le răspundeau... Caii înotau, trăsura plutea, ploaia se vărsa cu găleata. Apa intrase de mult înăuntrul ei.

Bărbatul sta fără grai lîngă nevasta lui, se caia de bK'ăpățînarea lui să treacă O Hei ui vărsat. Ea nu zicea nimic... Mîngîindu-i își ridicase copiii pe genuchi, dar cînd se uita pe geam, vultorile turburi ale apei spumoase o băgau în groază, și se ruga eu foc lui Dumnezeu: „r>a, el să-i scape, lui să-i fie milă* căci el singur poate tot".

Chiotele surugiilor și plesnirile bicelor se îndeseau. Dar cele de sub rîpâ și cele de pe piscuri se făceau urlete, printre bălăngănirile mereu mai jalnice ale clopotelor, și trăsura se ducea tot mai la vale, cu toate că o trăgeau caii tot mai la deal. Dar patru dintre dînșii, cei mai naintați, stau să se înece, și surugiu} în seama cui erau își făcu semnul crucei, le tăie șleaurile și se lăsă să fie luat de apă-, împreună cu ei, spre a mai ieși la vreun mal sau spre a nu mai ieși, — Dumnezeu știe.

Cu toate astea, trăsura urmase să plutească, și caii care înaintaseră deteră de un prundiș, iar roatele ieșiră fără veste din apă urcînd pe un ma], și cînd vel-chicerii], vel-clucereasa și copiii lor se arătară, zapciul el însuși, care se grăbise să coboare rîpa, îi luă în primire, freeîndu-și cu smerenie mîinile, și seara la tact se dete iama printre găini și rațe... Ba se găsiră pană și potîrnichi ce se aduseră îa masă cu slănină sub aripi...

CAII NEGRI

Lui Manolo Slâlineanu

Lume muită la Şosea. Cuza-Vodâ trece pe sub teii înfloriţi, în trăsuri şi pe jos, cîrduri de cucoane, care de care mai gătită. Cele mai multe şi-au lustruit acasă obrajii cu apă de castraveţi, sunt sulemenite-măşti, şi-au încondeiat tîrnplele cu vine albastre, şi şi-au lungit sprîncenele şi ochii. Mai toate poartă rochi subţiri, de tarlatan sau de voal, pe fuste de mătase. Unele pălării sunt parizieneşti, nu glumă! încărcate de flori, ori garnisite cu cireşe, şi scumpe foc, aşa cum se şi cuvine să le vîndâ cele două vestite marşante de modă, madamele Bariò şi Briol. Dintre cucoane, vreo trei mai ciocoaice ca celelalte sunt îmbrăcate în grenadină neagră şi dantelă prin care li se vede gîtul şi umerii, spălaţi cu săpun de Thridaee de la Paris, de-ăl cu care dă pe obraz şţ împăratul: *A la reine des abeilles,* şi nu mai puţin. Răsturnate în trăsurile lor, cu vizitiul şi feciorul îmbrăcaţi în livrele serioase, cu alte cuvinte ce nu bat la ochi, ele se uita pe sub gene la Cuza cînd trece în sfîrîitul roţilor şi în zborul cailor, şi care, crai şi ceapcîn cum este, se face că nu le bagă de seamă, cu toate că nu se îndoieşte că, înainte de a se încheia primăvara, le va cunoaşte mai de aproape — prea de aproape chiar.

Priveliştea din trăsuri, pe lîngă că era ademenitoare era şi nostimă: vremea înfoierilor,cu şase-şapte

fusie scrobite sub rochi, cit şi a malacoavelor — ceva ca nişte colivii, asemănate cu tîrnuri răsturnate de prins peşlc. înguste împrejurul taliei şi lărgindu-se de la şolduri în jos. Făcute din cercuri de oţel, aceste unelte' ale îmbrăcămintei femeieşti de atunci, deşi nu erau prea cucernice, nu lăsau, ca azi, să se vadă pulpele şi genuehii decît atunci cînd cucoanele-aşezîndu-se pe scaune, uitau că malacoavele se dau uşor alivanta.

'în România, ca şi în Franţa, e romanticul timp al lui Napoleon al IH-lea şi al împărătesei lui, Eugenia, iar la Bucureşti, agent oficial al prea puterei lor, e Beclard, după care multe bucureştence din lumea mare se prăpădesc. El, şi nespus de muieraticul beizadea Mitica, sunt cocoşii capitalei ţărei, după cum fusese, înaintea lor, o altă beizadea cu nuri, mult îndrăgitul de fuste prinţipele lorgu.

Luxoase cit se poate, trăsurile merg legănate de zăngănirea podoabelor de argint ale hamurilor. Zîmbete şi salutări se duc peste Şosea de la o margine a ei la cealaltă şi în tot lungul ei. Veselia e pe toate feţele. Primăvară şi Domnie pămînteană.

'în alee salcîinii şi teii îşi ning zăpada lor. Briliantele schinteiază în agrafe, în cercei şi în inele. Ochii sunt safire şi peruzele. Dar unii sunt şi flăcări de iad.

Consulii,' demnitarii tînărului stat, ofiţerii unei armate ieşită ca din pămînt, mişună ou părţi de soare pe fireturile şi pe decoraţiunile lor.

Dar o trăsură mai strălucită ca celelalte — cea a ministrului de război -- trece ca o nălucă. O poartă intr-un trap puternic doi mari cai negri. Vizitiul şi feciorul au livrele ce se apropie mult de cele domneşti; frac verde, galonat cu argint, jiletcă roşie de postavi şi pantaloni de catifea roşie ce se sfirşesc ceva mai jos de genuchi, de unde pornesc nişte ghetre galbene ce strîng pulpele picioarelor, încheiate în nasturi de sidef.

Comandantul-şef al oştirei şi-a sfirşit tocmai trebile mi]ităreşti,'ea secretar de stat, la înalta dregătorie ce i-a fost încredinţată, şi se afla în trăsură.. Zăbalele ţăcăne. Caii îşi ţin capetele în pămînt şi

fug. Negre ca aripa corbului coamele lor fîlfăiesc. Ca şi coamele de negre, cozile îor se Urăsc în pulberea drumului. Copitele sunt văcsuite şi lustruite. Şi, de sus pană jos, părul lor e negru: cai ce sunt ai întunericului, şi ce n-au nici-o pată. De altfel aşa îi şi dorise comandantul-şef al oştirei, ministrul de război şi şeful marelui ştab domnesc.

Cinci sute de galbeni nu treceau în acea vreme cu uşurinţă de la o mină la alta. Acesta le era preţul. Dar tot îi cumpărase.

Şi cît se trudise pană să-i descopere. Găsise, cam cu două luni înainte, şi tot la acelaşi geambaş, nişte cai]a fel, tineri şi ei, fără vreun nărav — şi mîncînrl şi ei foc. Ce folos însă? El nu vrea cai roîbi, ci negri.

Geambaşul îl pricepu pe ioc cam ce fel de om este. îi ceru numai răgaz de două săptămîni ca să-i sosească de pe drum o pereche de mare preţ. pe care tovarăşii Iui îi porniseră din Ucraina spre Bucureşti şi ce se brodiseră tocmai să fie negri cum îi vrea excelenţia-sa, fără firicel de păr sur, alb ori roib.

Excelcnţia-sa se învoise, şi acum îi avea la trăsură, iar ei aci umblau în fleorţuri, aci ca vînlu şi ca gîndu.

Ofiţerul său de ordonanţă — nu se ştia pe atunci ce e şef de cabinet — căpitanul Lizu — un tînăr cu dare de mînă care cheltuise şi el foarte mulţi bani pe cai — le deschise gurile spre a ie afla vîrsta după dinţi — şi dovedindu-i tineri, îi înhămase la cabrioleta lui, pentru a-i încerca. Ei ieşiseră buni. Era dar cu osebire firesc ca toţi să se uite la ei cu jind, în trecerea lor pe şosea, înfăşuraţi în norii de praf pe carc-l ridicau.

Cînd trăsura ajunse Ia rontul al doilea, măria-sa, cărui îi plăcură, îşi trimise aghiotantul să felicite pe general şi să-I întrebe unde i-a găsit şi cit i-a plătii.

Dar iată, că de unde era zi cu soare, un nor de vară se repezi pe cer de la miazănoapte şi pluti într-o clipă deasupra Şoselei, vărsind din ci o ploaie cu bolborosi peste plimbăreala lume bucureştenească. Vodă o Luli cel dîntîi, căci nici n-ar fi fost vreo ispravă să se întoarcă la palat ud leoarcă. Celelalte trăsuri glonţ după el. Cu toate astea, caii care fugeau mai tare erau

tot. cei ai comandirului armatei. Ei se ţineau morţiş de trăsura domnitorului. Ar fi lăsat-o pană şi în urina, dacă respectul n-ar fi legat mîinile vizitiului. Se întîmplasc însă o minune de necrezut: caii se făcuseră portocalii, roşii, galbeni şi chiar albaştri, fără să mai fie negri decît ici-colo. Muscalul de geambaş îi vopsise din creştetul capetelor la copile şi zoaiele murdare ce curgeau de pe ei lăsau pe noroiul şoselei o dîr-â de feţe felurite.

Vodă care îi văzuse alergînd o clipă, alături cu trăsura lui, făcu mult haz de schimbarea lor la faţă.

La urmă rîse şi ştab-gheneralul, dar nu atîta de mult şi de bine ea geambaşul care o luase la sănătoasa şi trecuse Nistrul la ai săi.

DIN CARNETUL UNUI DEZERTOR

26 august, 7lj<L ore a.m. — Alaltăieri dimineața am trecut Dunărea, Am lăsat pe ai mei, și a trebuit să merg de nevoie. Convoiul din care fac parte se îndreaptă spre Plevna. Soldații, cu pășuri mecanice, eu ochii morți, se apropie dobitocește de primejdie. Printre ofițeri, cei tineri de tot sunt mai aprinși. Să mori pentru țară este datorie și glorie, zic ei.

9 ore i/s *a.m.* — Lătrările salvelor de puști încep să se audă. Bubuirile tunurilor își încrucișează sunetele. Cîțiva locuitori ce întîlnim ne spun prăpăstii. Credința lor este că turcii vor fi biruitori. Unul din ofițeri, văzîndu-i coprinși de groază, voiește să-i îmbărbăteze; cum s-ar zice, să le ridice moralul...

— Ce? Nu vă e rușine să fugiți? N-o să murim toți o dată?

— Apoi, de! domnule, răspunde unul scărpinîndu-se în cap, așa o fi, da' de ce să murim cu zile?

Și țăranul își urmează drumul spre Dunăre.

Acest *„âe ce sâ murim ai zile''* al lui n-a mișcat pe nimeni; pe mine însă m-a pus pe gînduri.

12 ore. — Loviturile de tun nu se mai aud, cu toate că ne apropiem de Plevna. Dar cum ne oprim, izbucnește dintr-un nor *de* praf o răpăire de cai ce aleargă către noi și sosește, val-vîrtej, împreună cu căruțele Crucei-roșii.

Doamne, Dumnezeule! De sub coviltirile lor se ridică numai gemete sîîșietoare. Cînd trăsurile trec, prezintărn armele ca un singur om. Intr-una zărim, lungit, un băiat ca de 22 de ani. El e galben ca moartea, și are două decorații pe piept.

— Unde e rănit? întreabă căpitanul nostru.

— Să trăiți, domnule căpitan, un obuz i-a luat amîndouă picioarele.

Și trăsura cu băiatul fără amîndouă picioarele, și cu două decorații pe piept, trece.

27 august, 8 ore seara. — Detașamentul nostru a sosit de ieri și, generalul, după ce ne-a trecut în inspecție, ne-a spus cîteva cuvinte bine simțite, iar Ia urmă, înconjurat de statul său major, a intrat în baraca sa de seînduri în care și-a așezat cartierul. Peste un sfert de oră, eu, și un alt soldat, am fost trimiși să schimbăm garda de la ușa baracei.

Generalul prînzea înconjurat de statul său major.

Pe la trei ore alți soldați ne-au înlocuit. La patru, colonelul ne-a scos în front și ne-a citit o poezie războinică pe care d. Alecsandri a scris-o la moșia sa Mircești. Cuvintele de *dor* și de *șoimi* ne-au umplut auzul în timp de cîteva minute.

29 august, 10 ore a.m. — Tot ce am văzut ieri nu se poate spune. Văile, dealurile, albia apelor sunt împestrițate de leșuri. Turcii au ciopîrțit pe morți și nu se intîmplă rar să dăm de picioare și de brațe răzlețe.

Londra, 30 octombre. — In ziua de 30 august, colonelul ne-a adunat odată cu revărsatul zorilor și ne-a spus că ceasul hotărîtor a sunat, că trebuie să murim pentru țară pînă la cel din urmă român. (Dar atunci?)... Că dacă vom ști să murim, numele are sâ ne rămînă nepieritor; că ne așteaptă *gloria* și că sâ ne facem demni de *Ștefan cel Mare* și de *Mihai Viteazul.*

Preda, un soldat voinic, a ieșit din front și a spus colonelului că să trăiască, dar că are copii și că cin& o să îngrijească de dînșii dacă o muri el?

— Va să zică, cutezi să-mi spui că. ești un laș? a fost răspunsul colonelului. Apoi, a poruncit să-1 pună la asalt în cele dîntîi rînduri.

Și printre domnii ofițeri, nu se mai auzea decît *țara, gloria, onoarea militară.*

Preda însă mă întrebă că ce este *lași* Iar dacă i-am spus că *laș* va să zică *fricos,* a stat de s-a gîndit ce s-a gîndit:

— Apoi de! îmi spuse el. De frică, mi-e frică — că de moarte cum să nu ți se facă părul măciucă?

Mirat, nu i-am mai zis nimic, dar el tot nu ra-a lăsat în pace:

— Da' bine, domnule, de bătut de ce ne batem?

Întrebarea Iui mi-a dat de furcă. Cu toate astea, ara căutat să-I domiresc:

— *„Țara, onoarea militară, gloria"'.*

Preda, însă, s-a dus mișcînd din cap, și cînd s-a auzit semnalul atacului, ia-ne, pe Preda și pe mine, de unde nu crarn.

Cum s-a întîraplat lucrul e greu de spus. Tot ce mi-aduc aminte est» că, cu cît se apropia ceasul hotărît, cu atît mă simțeam coprins de o neliniște mai mare. O tremurare nervoasă mă scutura din creștet în tălpi. O sudoare rece mă trecu. Inima începu să-mi bată îri așa chip, îneît credeam că are să-mi sară din piept, Tîmplele înii zvîcneau. Mă-ntorceam spre copilăria mea, și vedeam pe mama, pe tata. îmi înfățișam strădania mea pentru învățătură: ducerile la liceu, pe ger, pe ploaie, pe zăduf; clasele trecute pe rînd; la urmă, bacalaureatul, această culme la care ajunsesem conjugînd pe *tipto, tiptis, tiptomen, tiplete, tiptusi;* sperantele, aspirările meîe, tot ce fusese în mine viu și nălucitor. Și ideea de a mă jertfi pentru țară nu mă încălzea. *^Onoarea militară"'* mă lăsa rece. Gloria să fac parte dintr-o jertfă de oameni, spre a fi pe placul unui partid, unui guvern sau unui stăpînitor — fie chiar pentru ca să înzestrez Europa cu un regat nou — nu-mi zîmbea, îmi amorțea brațele și picioarele.

Ce? pentru asta să mă fi trudit eu in școală și în viață? O clipă îmi fu de ajuns ca să-mi dau seama

despre întreaga falsificare a îndrumărei sufletești a oamenilor împotriva simțirilor firești.

Căci, da: mi-era frică, și nu mi-era rușine s-o măr' tnrisesc. Teama, groaza chiar, sunt simțiri cel puțin tot atît de respectabile ca vitejia. Dumnezeu le-a pus în om ca să-și apere prin ele neprețuitul dar al vieței pe care el i l-a făcut.

Și să nu se creadă că judecam așa sub stăpînirea împrejurărilor. Astăzi chiar, cînd mă aflu la adăpostul depărtărei ce am pus între mine și laurii cîmpului de bătaie, vitejia soldatului care se duce să moară din poruncă venită de sus, și numai pe temeiul unor vorbe sforăitoare, mi se pare o îndobitocire fără seamăn.

Dar merg mai departe, și întreb: Ce o dator să facă un popor înalte împrejurări—bunăoară cînd c atacat? E dator el să-și apere sau nu țara?

Toți vor zice că da. Eu zic că nu. Căci pierde altceva un stat învins și desființat, decît legiuirile ce-1 cîrmuiesc și pe stăpînitorii lui?

Londra, 1914, iulie în 5. — Am dat peste acest carnet în hîrtii vechi. Doamne! Cîtă vreme a curs de atunci! E însă cu putință ca eu să fi cugetat astfel? Ce e drept, sunt de atunci treizeci și patru de ani și n-aveam decît douăzeci și unu. Dar unde e adevărul? Și, cînd am judecat bine? Atunci? Sau acum cînd cred că cel care a scris rîndurile din carnet a fost un bătut la cap și un înfumurat?

Londra, 1914, iulie in 6. — Nu știu de ce, de cînd am găsit acest blestemat de carnet nu mai am astîmpăr. Mereu îl recitesc ca să-mi întăresc credința că în 1877, n-am fost nici nebun și nici un ticălos. Și cu toate aceste ceva îmi spune că am fost și unul și altul. Care — care e adevărul?

Toate însemnările mele, din paginile carnetului, rămîn, din punctul de vedere al cugetărei, în picioare, în nici una din scrierile mele englezești — căci astăzi o pot spune eu însumi despre mine, sunt unul dintre cei mai vestiți autori ai Mărci Britanii — în nici

una din ele nu am atins o mai înaltă culme în domeniul speculațiunilor...

De ce, de ce dar sînt nemulțumit de mine și în temeiul cărui cuvînt mă osîndesc pentru ce am făcut?

Poate să înșele oare judecata?

Londra, 1914, iulie în 7. — îmi recitesc ultima operă engîeză. Edward Haldstrorn, — nume sub care englezii mă cunosc și mă ridică în slăvi, — va repurta și de rîndul acesta un succes senzațional.

Cu toate aceste, sunt alții care mă întrec în putere stilistică și in pătrundere, în arhitectura unei scrieri — știu eu? poate și în simțire...

De ce, dar, majoritatea cititorilor și criticilor mă pune mai presus de ceilalți scriitori?

Ei! — De ce? De ce aceasta?

Londra, 1914, iulie în S. — Reiau în mîini și astăzi mizerabilul carnet. Sunt mai nemulțumit ca oricînd dîndu-mi seama că ce credeam atunci că e adevărul, nu-1 mai cred astăzi. Oare mintea să înșele neîncetat sau, ce ar fi mai trist, să nu fie, în sine, nici un adevăr statornic? Adevăr ieri, minciună mîine?

Londra 1914, iulie în ÎS.* — Opera despre care am vorbit a apărut în sfîrșit. Prin librării se bat pe ea. Ziarele spun despre mine că sunt cel mai *original* dintre toți autorii pe care i-au avut englezii, (Nimini nu-mi știe origina străină.) Criticii se îndoiesc chiar că voi putea vreodată să fiu întrecut în originalitate.

Simțirea mea, zic ei, n-a avut-o nimeni.

A!,., simțirea...

Londra, 1914, august in 13. — în adevăr, sunt urmărit de fraza aceasta: *,,câ simțirea mea n-a avut-o nimini".*

Eu cred că, critica trebuia s-o rectifice astfel: *„simțirea lui Haldstrorn n-a avut-o nici un autor englez".*

Și de fapt așa e.,. Nu pentru că eu simt mai puternic decît alți confrați de-ai mei... Simt însă într-un fel care e al meu *prin naștere* și care mi poate să fie pentru ei decît altul. E și firesc. Eu sunt, român, și ei, englezi.

Lmdra, 1914, 29 august. — Această deosebire de suflet, e paate și cauza marei mele izbînzi printre dînşi . ..

Dumnezeule! Cugetarea e nimic, e o alcătuire de vorbe meșteșugit așezate pentru a face, după placul tău, alb din negru și negru din alb. Tot ce e cugetare, e sofism. îutortoehiere.

Dumnezeule! Mi se pare că sunt pe calea adevărului, și că el nu e decît în simțire.

Londra, 1914, 23 august. — Citii azi pMn ziare că România și-a mobilizat în pirtc armata și cu toate că în București n-aș fi ajuns altceva decît un biet reporter de gazetă, — sau mai rău încă — un biet copist — și cu toate că am plecat din țară de treizeci și patru de ani și că am aflat aici și glorie și avere — vai! acum abia îmi dau seama că între sufletele de aici m-am aflat totdauna străin...

Londra, 1914, 28 autist. Hotărît: tot ce am însemnat în acest carnet înainte de plecarea mea in Englitera n-a fost și nu e adevărul.

Adîvarul trebuia să-1 caut în *simțire,* iar nicidecum în *cugetare.* Dar, ps atunci, eram un copil. Mi-au trebuit 34 de ani de înstrăinare ca să simt cît de român am rămas.

Judecata rn-a rătăcit; simțirea mă răscumpără și mă readuce pe calea sflntă spre care ma îndreptează inima.

Hotărît: eînd un popor poartă război cu altul, el nu luptă să-și mîntuiască legile și pe conducătorii lui... *își apără sufletul.*

Muriți, muriți români, pentru ca să trăiască țara voastră.

Mîine plec.

Viu să mor cu voi.

Paginile din carnet se sfîrșesc aci.

INTRE COTEȚE

Casa lui Pândele Vergea nu ora despărțită de inima orașului decît printr-un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată in afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliți ce se duceau tăcute spre adîncimea unei văi, în ale cărei funduri, case de mahala se resfirau ici-colo. Ulița, ce-i trecea prin fața portei, cobora și dînsa, însă se ducea de-a berbeleaca in nămeții de verdeață prăfuiți ai Cișmegiului.

Clădire veche, eu pridvor de scîndnri pe stîlpj, cu eoporiș de șindrilă sub a cărei strașină se adăposteau sute de cuiburi de rîndunele, ea-și da ușile de perete înainte de a se crăpa de ziuă.

Curtea — eîrnpie în mijlocul orașului — începea atunci, ca la un semnal așteptat, să cutcurezeze, măcănea, gîrăîa, lua auzul, însuflețea, într-un cuvînt, împrejurimea, cu sute de glasuri. Pândele, sculat cu noaptea în cap, urma după puțin și, de pe scaunul pe care se așeza în pridvor, găurea negura, potopită încă asupra curței cu ochiul roșu al țigărei, sorbea cu privirile și cu toată făptura hii liniștea ce-l ocolea, se îmbăia in întunecimea de pe pămînt și în zarea nehotărîtă ce, revărsîndu-se, spălăcea un petec de cer.

Ca și cum ar fi voit să grăbească sosirea zilei, cocoșii turcești întovărășeau ieșirea afară a lui Pândele cu bătăi din aripi. Răpciugoaseîe lor trîinbițări spărgeau aerul. Erau fanfare de biruitoare bucurie ce vesteau răsărirea pe curînd a soarelui, și în care se amestecau cîrcîiri de găini gilcevitoare, cloncăniri de cloști amorțite de o prea lungă ședere pe ouă îndărătnice. Dar Vergea nu apuca sa bea cafeaua, ce i se aducea de Marghioala, dădaca pe ale cărei mîini crescuse de se făcuse de 35 de ani, că petecul de cer abia în albit se schimba în brazdă gălbuie, iar întinderea văzduhului dinspre părțile răsăritului se înseila cu trandafiriu și se îmbrăca cu toate resfrîngerile zorilor.

Înecat încă de întuneric, orașul își lăbărța sub deal deșirările lui de uliți, urca spre înălțimile Pieței Teatrului, se cocota pe Dealul-Spirei, pe urcușurile Mitropoliei, și curgea, de la apus la răsărit, cu aceeași năvală uriașă. Casă cu casă, și uliță cu uliță, Bucureștii păreau ca se îmbrîncesc pentru a-și face loc să intre mai iute în lumina zilei. Clădirile, cu unghiurile șterse, cu coperișurile vălmășite, luau înfățișări ciudate și se îndreptau spre depărtări ca niște mari talaze de beznă. Teatrul, într-o parte, și Spitalul Militar într-alta, pluteau deasupra lor ca niște mari și negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau și, apropiind nălucă de nălucă, le amestecau într-un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureștii mistuiți din fața pâmîntului.

Dimineața lua însă în stăpînire marginea de capjtală ce i se afla în drum, și albicioasa ei pîclă, străpunsă pe locuri de turnuri și clopotnițe, se împingea deasupra întunericului rărit. Desimea aburilor smulși păruîntului de apropierea ivirei soarelui se subția, lucrurile începeau sâ-și hotărască formele, și în cer pornea să curgă o Dunăre albă și nețărmurită; tot ce fusese întunerec se schimba în lumină; însuflețirea răsăritului se lăsa peste tot, tivea norii cu vișiniu, îi varga cu dungi roșii și, înflăcărînd adîncimile eclipticei soarelui, îi sufla cu aur.

Către fundurile curței, rămășița de spoegială înecăcioasă ce apăsa învelișurile unui lung șir de ^cotețe se zdruncina și, coborînd tot mai jos, se agăța de ghimpii scaieților sau se înghesuia de-a lungul gar-

dului. Măturată, la urmă, de pe oriunde, oa era sorbită de proaspătul aer al dimineței, ce-și cîștiga albastra limpezime. Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit se sîngerau. Cerul, într-acolo, lua foc; dintre nori, izbucneau viitori galbene și roșii. Cei a căror înfățișare se schimba de la o clipă la aita, se tigheleau cu pembè. Dar cei care urcau către culmile cerului și se lăsau apoi în jos se subțiau pînâ a nu mai fi decît niște ușoare rețeîe albe ce se încrețeau pe nemărginirile văzduhului.

în mijlocul cotețelor sale, semănate în curte cant la întîmplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pândele se arăta spelb și slab, cu picioarele lungi, înalt și cocîrjat, și cu gîtul împins înainte.

Intîrziat în acea zi de somn, manifestările zgomotoase cu care păsărimoa sa domestică îl primi, înconjurîndu-1 cu alaiul ei, umplură inima lui Vergea de o adevărată bucurie. Nu se simțise niciodată mai fericit... Puici albe, pestrițe, galbene, porumbate, îi dau ocoale. Găini moțate, între care cîteva negre ca pana corbului, dar cu creste roșii, cîreîiau împrejurul Iui, Cocoșii de rînd, și cocoșii turcești, aceștia încălțați și golași; gîștelfi lățoase, cu ciocul ca fața mormovului, cu pene cîrlionțate; curcile negre-verzi și curcile pistruiate ori albe; curcanii cu răseli în gușe, mînioși pe roșul ce da foc cerului; claponii păunâți cu verde închis, cu auriu, cu fața schimbăeioasă a gușei de porumbiel; rațele de casă și rațele leșești — se năpusteau de toate părțile, se'înghesuiau.'Sîsîirile și cutcurezările, măcăirile, cutcudăcirile găinilor, sculate de pe cuibare, turburară liniștea vecinătăței. Vergea, înconjurat de curcani și de cocoși, general în mijlocul statului său major, sub înviorarea adierilor, simțea, cu o nespusă mulțumire, fericirea din viața lui.

Dar paserile nu-și domoleau glasurile. între ele se iveau certuri și îmbrînceli ca să ajungă, care de care mai întâi, lingă Vergea. Asaltați de găini, de gîște și de rațe, curcanii și cocoșii dau înapoi. înlocuiți treptat, împrejurul stăpinului lor, de straiele mai de jos ale păsărimei, ei își înfoiau degeaba cozile... Luat la mijloc de năvala fără seamăn, și nemaiputînd s-o prididească, Pândele Be bălăbănea, printre gîștete ce-1 apucau de pantaloni sau printre puicele ce i se agățau de haine și cu care se pomenea, cînd în cîrcă și cînd pe umeri.

Insă, urmată de cloști cu pui abia ieșiți din ghioace, dichisită și cu bariș conabiu pe cap, Marghioala aducea păsărilor tainul obicinuit. Boabele portocalii ale porumbului și auriile grăunțe ale meiului ii umpleau șorțul. Azvîrlite din belșug, ele răpăiau și țîrăiau căzînd împrejur ca o ploaie cu soare.

Nins de fulgii ce i se așterneau pe haină, Pândele da însă poruncă Marghioalei să nu se încurce cu legumeala, ci să aducă porumbul și meiul cu banița, ca să-și îndestuleze el, după cum se cuvenea, drăguțele lui de pasări. Vreo patru ferdele aduse astfel pe rînd, îngălbeniră sub boabe bătătura. Dar să te ții bătaie pe oare. Rățoielile curcanilor și sîsîirile gîștelor nu mai încetau. Ca pasări mai mari ce erau, firește că lor mare le era și lăcomia și, în pofida îndestulărei, ele se apropiau de merticul celorlalte. Ieșite din coteț, tocmai la o umbră, bibilicele umpleau zadarnic curtea cu strigătele lor de ,.păcat-păcat-păcat"... Ele nu mai găseau nimic. Puii, pirpirii și golași, călcați în picioare, scăpau cum puteau. Cloncănirile deznădăjduite ale cioștelor răsunau de luau auzul. Cocoșii se apucau, de cu dimineața, să încoțopenească puicele prin bălării. Una, tînără de tot, luată la scriveli de cel mai craidon, se codea, Înhățată cu toate aceste, asprimea actului vieței o făcea să se zbată, ca și cum s-ar fi aflat în ghearele uliului.

Sus, de partea răsăritului, cerul nu mai era declt o baltă de aur. îngălbenite, coperișurile de tinichea ale caselor își trimiteau, unele altora, licăriri vesele. Pulberi diamantate se prăfuiau peste verdeața Cișmegiului și peste o parte a Bucureștilor. Crucile de pe biserici fulgerau. Geamurile de la sute de ferestre păreau pîăci de topaz. Pe zidurile mai apropiate de curte și de casa lui Vergea, umbra tremurătoare a pomilor îndulcea albeața proaspătă a varului sau

jigăreala zidurilor gălbuie. Din poartă, ulița înviată se da devale printre destrăbălările gardurilor ei. Spre dreapta, cele douâ-trei circiurni zidite în paiente și cam intr-un peș, își dau obloanele de pereți.

Cu părul stuf și cu ochii păiejenați, băieții se întindeau în pragurile lor; reîncingîndu-și șorțurile verzi, ei clăteau, apoi, litrele coclite, gîlgîiau cîte o cinzeacă de rachiu, și se apucau de treabă, meremețisiți.

Dar un trăsnet de lumînă izbi coperișul unei clopotnițe vecine. El o înfășură cu o încolăcire veselă și, alunecînd spre vale, aprinse geamurile ferestrelor și felinarelor mai depărtate cu o spuză de schînteieri.

în curte, pasările sfîrșiseră sâ-și ni ărunce nierticu [rile. Parte din ele, grase, se tolăneau sub cei cîțiva duzi de pe lîngă cotețe, pe cînd o altă parte, cea care n-apucase sâ se sature, lot dind tîreoale, urma să-și arate nemulțumirea. Curtea, ce e drept, nici nu le mai încăpea. Se simțeau înlr-însa la strimtul lor. își ziceau că sunt acolo întemnițate. Adunate la un loc, într-un așa de mare număr și de atîtea neamuri felurite, cele mai alese dintre ele — protipendarii curcani, păunii și capitolinele gîștp, super-i'ainîi claponi, cîl și o mulțime de alți cocorii și cocoane de viță bună, se revoltau, de altminteri pe drept, de umilirea în care îi azvîrlise Pândele, silindu-Ie să-și dea cotul cu mojici și mojice, cu găini de rînd și cocoși de sate, mitocani și milocance sau nagode și pocituri care le fâceau zile fripte și care se înmulțeau împrejurul lor, a/î cu una, mîine cu zece.

De! de! Să gindeascâ ce-o pofti alde Vergea, dar lucrul n-are să mai meargă mult. Nu e vorbă: s-o fi așteptat dumnealui și la recunoștință pentru cele cîteva boabe de porumb ce le azvîrloa — însă ce să-i faci? slobod, voia la dumnealui... Și ,,gir" și ,,clonc", ,.cut-i'ut" și ,.cîr-cîr', așa cugelau, sau i se părea lui Vergea că cugetă înaltele straturi ale înaripatei sale domes Li citați. De întristat, el se întrista, dar totdeodată le da și dreptate. Cu toate acesLea, întrucît era el de vină? Nu se rugase de Nichiforescu, prietenul și advocatul lui, încă de o săptămînă, să-i mai găsească ceva bani? în sfirsit. ce este și mai mult. nu se hotărîse el să-și vîndă pînă și petecul de moșie ce-i mai rămăsese? Și, odată moșia vindută, nu-și pusese în gînd să cumpere locul din vale al lui Năstăsache cîrciumarul — un ticălos ce se apucase de politică! și să-și lărgească cu el curtea? Hol Ho!... ce sumă de cotețe mai avea să-și mai trintească? Și cît de în larg și de mulțumite îi vor îi păsăruicele — drăguțele lui de gîsculițe și drăguții lui de păunași? Hol... Ho!... Dar cocoșeîi? Găinușele și puiculițele? Bibilicele și curcănașii? Toți și toate — că vezil așa era el -— la adică știa să facă jertfe, dar se păzea să se adune cu dezmeticii! Să ferească Dumnezeu de una ca asta! Auzi! oameni care-și toacă averea cu jocul de cărți, cu birjele, cu chefurile, cu năzdrăvăniile din fundul pasagiului de la Putu l-Spătarului? Nu zău, cuminte se născuse și cuminte avea să moară! în casa lui, și în patul lui, între gîștele și puicele lui, ca un om cinstit, ca un om cumsecade, de ispravă toată viața, de ispravă pînă la sfîrșit.

Soarele, ce se tot urcase, domnea acum în creștetul cerului.

Musculițe, muiate în veselul aer al primăverei, dau ocol unui dud. Era o horă întinsă printre firele de beteală ale soarelui. Aripi străvezii și aurii se amestecau cu altele mai întunecoase. Căptușeala zburătoarelor împărțea licăriri. Ochii musculițelor, gămălii de ac tencuite cu cărămiziu, urmărindu-se, se înfocau. Zbirnîirile și zlzîirile aci se domoleau, aci se ascuțeau.

Vergea, care prînzise de amiazi, își isprăvise mămăliga și feluritele zarzavaturi cu care se hrănea și, încredinț.îndu-se că prietenul său Nichiforescu n-are să se ivească, se hotărîse să iasă de acasă, doar de-o da în tîrg de dînsul. îi cam ghiorlăiau pîntecele, dar carne n-ar fi mîncat să-l tai. Cu ouă și cu lapte se hrănise cîtăva vreme, cînd — într-o zi — pricepuse că laptele e trebuincios vițeilor. Cît despre ouă— atttea găini pierdute cîte ouă mîncate.

Vergea plecă de acasă îngrijit, aproape posomorit. Se îngroșase gluma! Nu cumva era sâ-și lase el pasările să-i moară de foame? Și cu păsuri largi scurta drumul dintre schitul Măgureanului și PiațaTeatrului.

Din nenorocire, cu cit înainta, cu atît sporea și mulțimea. Fie că era duminică și zi de primăvară, fie câ era altceva, chipuri ce se văd rar pe Podul Mogoșoaiei, mîtocănime, femei, bărbați — țărani chiar— mișunau.

Cînd fu să apuce în Lipscani nu mai putu să înainteze. Pantaloni creți, ceîi groase, brațe reteveiate îl împingeau înainte, îl dau înapoi, îl făcea să piseze apa pe loc. Apucat între piepturi, răsuflarea i se scurta — gîfîia — își pierdea capul. Izbit de vijelia populară, cu obrazul văpăiat de dogoreli, se lăsa în voia împrejurărilor și se ducea aci la dreapta, aci la stînga, fără să știe ce face.

Deodată, atît dintr-un capăt cît și ciin celălalt al uliței, se auziră strigătele de: „armata, armata"; — iar, jobenat cum se afla, Pândele se pomeni c-o ia la fugă în mijlocul mulțimei ce ae risipea sub săbiefe jandarmilor călări. Poporul suveran umplu pivnițele și podurile caselor, și Vergea se pomeni împreună cu alții, într-o curte, în care se piti după poartă și de unde nu ieși decît spre seară. Gind se întoarse spre casă, îl pindi piaza bună și-1 făcu să dea cu ochii de Nichiforescu. Advocatul îi spuse că se pregătea tocmai să vie la el, așa că Vergea se hotărî să nu scape prilejui... E și drept că trei mii de galbeni pentru patru sute de pogoane în Ilfov nu i se părură lui Pândele bani puțini și cînd, peste o săptămînă, ae întoarse de îa tribunal cu treaba ticluită gata și cu vinzarea scrisă și răscrisă în peste opt condici, clnd lefter și de cea de pe urmă rnoșioară părintească, dar cu trei miișoare de galbeni împărătești la tecșilă, își zăvori ușa, își prinse în ace perdelele de cit de la ferestre și își numără zgripțorii kezaro-krăiești, bucuria lui nu mai avu margini. Ho! Hol... va putea, în sfirșit, să cumpere locul lui Năstăsache, să-și înmulțească cotețele după plac, să se tăvălească in puful fulgilor, să nu mai lase să se piardă ou neclocit și să nu-și mai prăpădească vremea cu alergări după bani.

Ho! Ho! Și nu va mai fi Incoțopenire de puică, scremăt de găină pe ouare, ieșire de pui din ghioacă, să scape nevăzute de el. Un singur lucru îl mîhnea...

Cocoș, de ce nu-1 făcuse Dumnezeu cocoș? Că n-ar mai fi rămas puică, nici găină necălcată.

Ba chiar, lărgindu-și cadrul teoriei, nu s-ar fi sfiit să meargă cit de departe.. Găinele și puicele, în orice număr, nu l-ar fi îndestulat; gîștele, curcile, rațele, clțele, l-ar fi ispitit deopotrivă. Ar fi dat naștere îa încrucișări de neamuri, la noi feluri de viețuitoare. Catîrii — sînt ei altceva decît roadele împerecherilor nefirești dintre armăsari și măgărițe?

Hol Ho! — Și Vergea își alegea, din gînd, ochi rotunji, rubine în cercuri de chihlibar galben, creastă sîngerie, coadă cu pene albe și roșii, se încălța cu fulgi cenușii, se pregătea să facă experiențe.

S-ar fi dat, mai cu seamă, pe lîngă curca moțată sau pe lîngă gîsca lățoasă, albă peste tot și cîrlionțată de ți-era dragă lumea... Dar, fiindcă le știa slăbuțe pe amîndouă, teama să nu le nemerească sterpe îl oprea. Vorba era sâ brodească cîteva, trei-patru, care să-i ouă; la urma, iasă ce-o ieși. Cine știe? n-ar fi tocmai de mirare că zgripțorii de pe galbenii la care se uită acum să fi fost odinioară paseri adevărate, paseri care să fi trăit și să fi uimit lumea cu ciudățenia ai frumusețea lor. Adică de ce nu? De ce acești zgripțori să fie ieșit numai din închipuire, să nu fi fost și ei odată din carne și din oase — ființe vii? Faptul că au două capete nu dovedește nimic.

Care lucru ii este neputincios lui Dumnezeu? Dacă n-a făcut și oameni cu două capete este că și cel pe care 11 au le atîrnă greu. Cit despre zișii zgripțori, dacă astăzi li s-a pierdut ruda, este, poate, că de sus ce vor fi zburat se vor fi rătăcit în cer și vor fi rămas acolo. Tot așa se mai știa, în vechime, și despre alte paseri, cărora li se ziceau fenixi. Penele lor străluceau ca fețele curcubeului, și fenixii aveau vieți de sute de ani, iar cînd li se apropia sfîrșitul ele se aruncau singure în flăcările vreunui altar, și renășteau mai frumoase din chiar cenușa lor. închipuiri și basme să fi fost oare și vorbe ca acestea? Vergea își zicea eă nu se poate, fiindcă mintea omului nu e în stare să născocească nimic in afară din ce a fost sau din *a* are să fie. Deci, cam ce fel de minune prea afară

din cale ar fi ca, intr-o bună dimineață, să se ivească iar unul sau doi fenixi ori altfel zis zgripţori — dintr-o curcire sau din alta?

Iar tot nuraărînd și resfirîndu-și galbenii — Vergea, apucat de noapte, nu mai ieși din casă. Mai fericit ca de obicei, somnul îl fură repede. Insă, eu cit înainta în cealaltă iunie — în țara visurilor — aiurările minței îl făceau să i se pară că reîncepe viața; că este tot dînsul, deși, dacă s-ar fi cercetat bine, nu s-ar mai fi aflat același. Simțea că i se întîmplă ceva nefiresc, pe care însă nu-1 înțelegea. Tot ce știa era că hainele i se subţiază pe corp, că i se zdrențuiesc, că-1 lasă in pielea goală, și că un fel de picoteli încep să-1 înțepe.

Hol Ho! — pricepea, ˙m sfîrșit, ce se petrece. Răbdă durerea, o binecuvlntâ chiar. Erau fulgi, fulgi ce aveau moliciunea catifelei, fulgi galbeni și cenușii ce-i creșteau, ce se Înmulțeau, ce-i acopereau picioarele, ce i se urcau pe piept, năvălindu-i spatele, brațele, gîtul și sfîrșind prin a-i coprinde obrazul, prin a-l cuceri întreg.

O cugetare îl neliniştea, cu toate acestea, și răsuflarea i se îngreuna. Se va face el găină sau cocoș, curcă sau curcan? erau întrebări la care nu putea să răspundă — cel puțin deocamdată.

Și fulgii i se scuturau, erau înlocuiți cu pene, dar cu pene strălucite: de aur, de argint, cu pene ce nu s-au mai văzut... Ochii i se rotunjeau... gura i se ascuțea, se schimba în cioc... pieptul și spatele său luau alte forme: se pomenea că dă din aripi, iar la urmă, tocmai cînd se deznădăjduia, sexul i se hotăra, și atribute cocoșești înlocuiau fără veste pe cele vechi.

Cocoș, se simțea cocoș din tălpi la creștet. Cocoș ca totul și cu totul de purpură și de aur, împintenat și încălțat, cu glas de trîmbiță, ocolit de puici, de găini, de bibilice, de curci și de glște... Ho! Ho!... și toate i se supuneau, îl chemau, se uitau la el galeș și cu jind.

Suferința trupească pe care le-o pricinuia cu năpraănicia lui, i-o răbdau. De la dînsul ar fi vrut să îndure de zece ori mai mult, s-ar fi supus să le sfîșie, să le rupă, să le facă să-și dea suflarea sub dragostea lui. Ho! Ho! — și el, luîndu-le la muștruluială, pe cîle una, una, le coperea pe toate cu aripile și , de dragoste prea multă, le ciocănea în capete pînă le sîngera, le făcea să-și piardă moțurile, se repezea apoi printre curci și gîște, siluia pe unele, ademenea pe altele cu șosele cu momele, și, cînd le încolțea, vedeau pe dracul, nu scăpa cu una cu două.

Puternice bătăi în ușă, întovărășite de vorbele Marghioalei, sunete îngînate ! — „Cu-coane! Cu-coane! ard chilieîe bisericei'", scăpară pe o puică albă de cocoșire. Tocmai o înhățase și o prididea după zile de tîrcoale... Vergea trebui să se deștepte. Dar, cînd se dezmetici, cînd se uită pe dînsul și văzu că nu e cocoș, cînd se încredința că Marghioala nu e puica cea albă, și cînd, luîndu-și scurteica în inneri ieși în pridvor, focul apucase să scufunde o parte din coperișul unui patrulater de casc.

Ele, de mai mult de un veac, luaseră la mijloc bisorica de pe dealul vecin și, acum, în loc s-o ocrotească, o înfășurau cu o pînză de flăcări. Focul la început domol, se mulțumise, cîtăva vreme, să lingă lemnăria. Uneori ci se îneca în fum și părea că se stinge. Așa, la sosirea pompierilor, s-ar fi crezut că au venit degeaba. Insă, deși Dîmbovița curgea în vale, la o bătaie de pușcă, apa lipsea. Din susul și din josut uliței, sacalele se iveau goale.

Pompierii se puseră pe lucru. Ei spărseseră ușile, se repeziseră înăuntru și țîrăiseră, printre fum, puțina apă ce aveau la îndemînă. Tulumbuirea nu sluji la nimic. în curînd, ațîțate de vînt, flăcările bătură din aripi. Untdelemnul, lumînărăria de ceară măriră nenorocirea. Gratiile tavanului, grinzile, ușile, ferestrele ardeau. Dușumeaua se povîrni în pivniță. Coperișul, scrumit, jăruia. în urmă, într-o clipă, fu o surpare zgomotoasă, în mijlocul unui foc de artificii: stele albastre și rachete stacojii ce se împrăștiau printre clipirile schinteilor ce se încrucișau sub întunerec ca niște gîndaci de aur.

Biserica — atunci cînd nu era înăbușită de fum — ieșea la iveală, neatinsă, din mijlocul mișcătoarelor

flăcări. Crucea din vîrful triunghiului de zid sprijinit pe stîlpii de lemn ai intrărei vîlvora, ca și cum ar fi fost împietrită cu nestemate, de cîte ori focul își mișca resfrîngerile asuprâ-i. O întreagă spuzeală de pietre scumpe riura în lungul și în largul ei.

Copacii Cișmegiului, cît și casele de pe ulițele din vale, spărgeau întunerecul cu înfățișarea lor, după cum bătea vîntul. Pompierii, care se agățaseră multă vreme de creștetul zidurilor șovăitoare, le părăsiseră, coborîndu-se în curte, și înconjuraseră biserica acoperind-o cu neîncetatele împroșcări ale furtunelor. Apa începuse să sosească îmbelșugată și liniștitoare. Strigătele sacagiilor, ale gardiștilor, poruncile date scurt, zgomotul mulțimei, al unor noi surpări ale coperișurilor, răsunau de la un mal al dealului la altul. Crezînd că se luminează de ziuă, găinăria lui Vergea se deșteptase; cocoșii băteau din aripi, găinile picotau sau se piguleau, iar — care gîrîind, care cutcurezînd — închideau și deschideau ochii.

Jos, în uliță, capete se întorceau de acea parte. Dintre mulțime, unii își aduceau aminte de traiul de la țară, de copilăria lor, de frumoasele idile eîmpenești ce rămîn neșterse din minte chiar după ani de orășenire, chiar după ce s-au îndurat grozavele necazuri ale vieții.

Biruit, focul murea între păreții scrumiți ai chiliilor. Pompierii își încheiaseră lupta și cei mai mulți se azvîrleau dintr-un salt pe furgoane.

Locașul sfint rămînea, astfel, în urma lor, însă fiecare ducea în amintirea lui, ochii de jeratic clipitori ai ocolitorului șir de ferestre.

Ulița se liniștea repede, ajungea iar pustie. Marghioala, care mulțumea lui Dumnezeu că biserica nu fusese atinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, pasările ce recădeau in întunerecul nopței își urmau piroteala. Pentru a-și ține de urît, gardiștii reîncepeau să fluiere. Cîțiva derbedei, care de curînd părăsiseră școala și găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a vremei, crezîndu-se că sunt primejdii pentru guvern, își închipuiau că sunt urmăriți de poliție și dați in primire de fluierele gardiștilor.

Vergea se întorsese și el in odaia lui, dar nu mai putuse să închidă ochii. Visurile ce-l turburaseră, bucuria că detese de bani, se împreunau sâ-i arunce într-o neliniște bolnăvicioasă.

Fără îndoială, nu întîia oară se lăsase el să fie tirît către o țintă mare. De copil iubise natura în toate manifestările ei vii, și această dragoste el o tradusese în fapt încă de la vîrsta de doisprezece ani. Dar pe atunci părinții lui trăiau. Tatăl său băgase degeaba de seamă că fiului îi lipsește o doagă. Un dăscăliei izbutise să-l scoată din minți și să-] facă să creadă că băiatul dă, dimpotrivă, semn că are să ajungă un om cu totul osebit, care să facă cinste neamului său și țărei. Bietul om îl lăsă, prin urmare, stăpîn peste o odaie, spre a se îndeletnici acolo eu așa-numitele lui „cercetări asupra naturei". Fără să se turbure cît de cît de neajunsuri, IS'ieu calcă întîia oară pe calea cunoștințelor înalte, prin efeșterea și înmulțirea furnicilor. Doi ani de-a rînduî, odaia lui nu mai fu decît un furnicar. Harnicile viețuitoare, negre și castanii, roșcate, și uneori cu aripi, nu mai încăpeau înăuntru și se răspîndeau prin curte. Grădina se umplu iute eu ele. Mușuroaie se ridicau pe unde nu gîndeai: în răzoarele cu zambile, lingă puț, în pragul ușei. Odăile încăpură <je asemenea în stăpînirea lor și zadarnic se turna pe dușumele gaz și apă fiartă.

Bătrînul Vergea, care nu știa de unde i-a căzut această năpastă pe cap, cînd află adevărul, căzu jos de supărare și, izbit de dambla, își dete in curind duhul.

După moartea tatălui său, căit, Pândele jertfi furnicele memoriei lui și se apucă să le stîrpească. In aceeași vreme însă încăleca pe un nou Ducipal: se apucă să crească gîndaci de mătase, și paturi de seînduri, puse unul peste altul, umplură pînă sus cîte cinci odăile. Nestîrpite însă bine, furnicele se întoarseră, și viermușii mureau pe capete. Puțini izbutiră să se urce pe tufe și să se închidă în gogoși. La douăzeci și doi de ani, cînd muma sa îl lăsă la rîndul ei singur. Pândele își încheiase o mare parte

din cercetările lui. Trecuse la broaște, la șopîrle, la pești, și încă de pe atunci se pregătea să vîndă una din cele trei moșii părintești.

Fără să vrea și neputînd să doarmă, el reurcă în acea noapte întregul șir al zilelor vieței lui.

Această viață și-o retrăi ceas cu ceas, și cîteodată își mărturisea aproape că nu fusese un om în toată firea. Cu cartea cită învățase, n-ar fi putut în adevăr să însemne și el ceva în lume, să-și facă un rost ca oricare? Flecărescu, dezmeticul din gimnaz, odinioară într-o clasă cu dînsul — nota trei în tot cursul anului, iar la examen cea trecătoare de milă —n-ajunsese deputat? Se mai vorbea prin gazete de altcineva decît de el? Nu se spunea chiar că era să fie chemat la minister?

Deputat?... Ministru?... Să se țină de mofturi? Astăzi cu unii, mîine cu alții — poimîine împotriva și & unora și a altora — și apoi iar cu cei cu care îi va veni mai bine, ba cu Vodă, ba contra lui Vodă — nu zău, să-i fie de bine lui Flecărescu, dar lui, unuia, de-alde astea nu i-ar fi plăcut. Toate bune — dar să se însoare cine I-ar fi oprit? Și-ar fi ales și el o nevestică — știi I numai bună — și, drept vorbind, pentru ce n-ar fi ajuns și el om cu greutate și „tată de familie". Căci, oricum, n-ar fi fost mai tine să prăsească copii decît găini? Și cum i-ar fi iubit, mititeii de ei! N-ar fi fost jucărie pe care să nu le-o cumpere, prăjitură pe care să nu le-o aducă, catifea cu care să nu-i îmbrace. Dar el nu s-ar fi mulțumit cu unul, cu doi... i-ar fi trebuit șase, zece, doisprezece, un batalion — curtea i s-ar fi bătătorit de dînșii ca în palmă, s-ar fi jucat „de-a mama gaia", „de-a ascunselea".

Citeodată, vara, le-ar fi făcut zmee. Ei l-ar fi înconjurat: „tată, tată" — i se părea că-l înconjoară chiar — că-i vede... oacheși, plăviți, mai mari, mai mici, patru — cinci, — opt, și încă patru, și încă doi — „tată, tată" — ieșind de prin odăi, de sub lilieci, de sub jigniță. Ce te faci însă cînd se apropie iarna? Trebuiesc haine, ghete, cărți... Profesorii și doctorii dau iureș casei — ici pedagogii, dincolo

clistirele — cicăleli, strigăte, zăpăceală... Dădacele își luau lumea în cap, doica nu mai este de ținut, copiii se hăinesc; unul, la școală, se adună cu băieți stricați, se dă la deprinderi rele; altul se bolnăvește greu — moare...

Nu zău! știa ci ce e însurătoarea, ce sunt copiii...

Dar noaptea trecea, și culcurezârile cocoșilor vesteau întoarcerea zilei. Un fel de zare se arăta între perdelele de cit. Geamurile se spălăceau. Intunerecul din odaie se rărea. Mintea lui Vergea urma să se răfuiască cu ea însăși. Nu, de zece ori nu... Mai bine cu cocoșeii și cu găinușele lui... Pentru ce s-ar lepăda de pustnicie?

Pentru necazurile și scîrba ce-i așteaptă pe toți în viața obicinuită? E adevărat că, pe această viață, el n-o cunoaște decît din auzite. Cu toate aceste, n-ar fi el un neghiob dacă nu s-ar folosi și de pățaniile altora? Fluturi, strălucitori de o clipă, sunt destui cari își ard aripele în flacăra ticăloșiilor pămîntești...

Afară, era ziuă albă. Voios, el se sculă, se îmbrăcă și o lună în cap după asta, locul lui Nâstăsache-cîrchumarul, cumpărat, înmulțea cotețele, lărgea curtea și o făcea să coboare dealul de partea apusului. Singuri zgripțorii împărătești, de pe galbenii ce-i rămăseseră, se împuținau. întreținerea unor astfel de prăsile, ce-și sporeau numărul pe ceas pe ceas, nu puteau să ducă la altceva. Casa, cuib al neamului său din vremuri de tot vechi fu atunci, de voie, de nevoie, amanetat. Dar, spre sfîrșitul lui octombrie, prăvălirea alunecă pe povîrrtișul ce duce la prăpastie.

Lucru cu lucru, și scaun cu scaun, Pândele, pentru a-și hrăni păsărimea, începu să-și vîndă de prin odăi tot ce avea. Marghioala, care nu fusese lipsită niciodată de tainul ei de pîine, cînd se văzu silită să nu mai mănînce decît mămăligă, își ridică într-o duminică lada, de cu noaptea, o aruncă pe capra unei birji, și seduse. In acea zi. Vergea își aștepta zadarnic cafeaua. Cercetări în bucătărie, în odăi, lipsa lăzei Marghioalei, îl lămuriră asupra adevărului. Aniărît, către ceasurile nouă, vîntură dinaintea pridvorului fundul unei banițe cu o rămășiță de boabe descoperită din întîm-

plare, și rcurcă treptele scărei cu capul gol de gînduri. După el, ușile râmînînd deschise, casa luă înfățișarea unei locuințe in care cineva a murit de curînd.

Dar în curtea ce, de astă dată, era ticăită cu cirdurile domestice de pasări, glăsuirile pîntecelor flămînde împrăștiau mînii. IVinsoarea, ce începuse de vreo jumătate de ceas să cadă nu fulgi mari, amenința *a* viscol. De peste tot, oarele dau fuga spre cotețe. Frigul rebegea.

Găiuele și gîștele își ascundeau în pene cind un picior, cînd celălalt. Păunii cobeau a sărăcie și a pustietate. Curcanii se răsteau, răzvrătiți, de la o ușă de coteț la alta. Infoiați, și cu coadele rotunjite, ei se adunau, la urmă, între dînșii, păreau munciți de o hotărîre nestrămutată, se întocmeau ca niște batalioane. Cine ar putea să știe ce spuseseră ei cotețelor, căci ele cu încelul se goliseră iar, și găinele cu găinele, gîștele cu gîștele, țineau parcă între ele sfaturi. Dintre rîndurile pestrițe ale curcanilor, cîte unul, trupeș și moțat, se dezlipea, alerga din tabără în tabără și trîmbița peste tot glasuri scurte și răgușite, ce păreau porunci și lozinci.

Această protipendadă păsărească dîndu-și mîna cu cocoșii încălțați, cu bibiliceîe și cu păunii, cti gîștele, se înfrățea pînă și cu rațele și cu rățoii, cu găinele și puicele. Răbdarea trecuse în adevăr peste margini, și consonanțele asiatice ale comandanților se înmulțeau. Răzmerița nu mai putea să dăinuiască și, de fapt, pînă și puii, nescuturați încă de puf, se uneau in principiu: „da, Vergea trebuia șters din fața pămîntului; cel mai puțin se cuvenea ca el să fie scos din casă și dat pe poartă afară. Călduroase și încăpătoare, cinci odăi, bez o bucătărie și o cămară, trebuiau, mai pe drept, să fie ale lor — o obște, mă rog — iar nu aîe unui singur om. Afară de asta, dacă nu știuse voînic să ie hrănească, de ce le adunase, le prăsise și le învățase cu bine!e?"

întocmită pe nesimțite, ordinea de bătaie fu cea care se obicinuiește în mișcările ofensivei. Grosul armatei, patru diviziuni de găini, întocmeau centrul.

Cocoșii de țară fuseseră trecuți in cadrele cavaleriei ușoare și împrăștiați pe amîndouă flancurile.

Batalionul sacru, căruia i se dăruia gloria să pătrundă întîi în cetate, era întocmit din gîște, de rațe ți rățoi, ce săsăiau și măcăneau de nerăbdare. Bjbilicele se desfășurau în tiraliori și trebuiau să înainteze pe tot frontul armatei; curcanii, păunii, un număr oarecare de cocoși turcești, toți comandanți supremi, nu scoteau încă capul de după un coteț unde se chibzuiau între dînșii, căpeteniile fiind datoare să stea la adăpost, de vreme ce izbînda sau pieirea atîrnă totdanna de râmînerea in viață a celor mari. Rezerva, două brigăzi de cloști și patru regimente de claponi, ocolea acel coteț cu porunca să nu înainteze decît atunci cînd căpeteniile vor socoti de cuviință.

Noaptea se lăsa cețoasă. Șirurile de felinare se aprindeau. Ele se duceau spre București, mici flăcări galbene și roșii ce-l înseilau cu figuri geometrice. Sub întunerec și sub frig, zăpada după trotuare se albăstrea; cea de pe mijlocul ulițelor se topea însă sub roțile trăsurilor și tîra printre casele capitalei dîra ei noroioasă.

Statul-major ce nu-și încetase chibzuirea, găsi cu cale să aștepte ca ulițele să intre în stăpînirea gardiștilor. Dar un curcan încă țanțoș, deși căzut de bătrînețe, îndemna la o intrare în luptă, neîntîrziată. Știa că, cu poliția nu e de glumit, că vara de la opt ceasuri seara, și iarna de la cinci, Bucureștii sunt ai gardiștilor. Despărțirile comisărești îi erau cunoscute Încă din tinerețe cînd, abia scăpase ciont din mîna unui epistat care îl prinsese, afară din poarta curței, în flagrant delict de ultragiu al moravurilor cu o curcă din vecinătate.

Stăruința invalidului muncei birui opozîțiunea ce i se făcea de minoritatea consiliului de război.

Răpciugos, deși răsunător, glasul cocoșului turcesc ce urma să dea semnalul, cutcurează: o dată, de două ori, de trei.

Bibilicele ce acoperau armata cu rînduiala lor, înaintaseră la cea dințîi fanfară. Una, cea care ocupa centrul jumătăței de cerc, dete buzna pînă la treptele

de scînduri ale prìdvorului. Giștele sîsăiră și ele, și dînd din aripi trecură peste bibiliee, pe cînd cea mai grasă și lățoasâ dintre ele se crăcăni vitejește de la o treaptă la alta a scărei în mijlocul liniștci amenințătoare ce înfășură casa.

Faptul eroic, îndeplinii sub ochii batalionului sacru, puse pe rățoi in mișcare. Flancat de cavalerie, grosul armatei se zbuciumă la moment, iar la cincizeci de pași de pridvor, se așeză în coloane de asalt. Dintre ofițerii marelui stat-major, care din cînd în cînd scotea capul de după coteț, cei mai mulți ar Ci vrui să domolească avîntul. După judecata lor, entuziasmul se cuvenea să fio păstrai pentru mai tîrziu. Cu toate aceste, însuflețirea fiind prea mare. ea tîrî pe toți.

Companiile din frunte, apucate între zidurile casei, și ostășiniea ce le sosea din spate, căzură. Piuirile rupeau inima. Neorînduiala se făcea obștească. Marele stat-major, neputînd să-și dea seama despre ce se întîmplase, credea că dușmanul a operat o ieșire și, îngrozit, cutoureza semnalul de retragere. Ghetele însă începeau să-l siringă râu pe acest mare stal-major. Rezerva îl părăsise de la începutul luptei. Cu cîteva căprarii de găini, pe care cu multă greutate le mai putu strlnge împrejuru-i, el defe in sfîrșit din aripi, mișcă din picioare, și o răzni la fugă val-vîrtejindu-se (îevale.

Dinaintea pridvorului, jalea era dintre cele mai mari. Soldații nu-și mai recunoșteau căpeteniile. Cercau să scape din îmbulzeală și nu-și puteau m)î drumul: fainele cădeau peste cocoși, rățoi peste gîște. Luptătorii, fără osebire de sex, se înhățau între ei. Fulgii penelor zburau. Xeschiloți scăpară puțini, și mai mult de o viață ilustră se curmă acolo.

Cu toate aceste, un număr oarecare de gișle, <)e rățoi și de găini, și jumătatea unui batalion de curci, cîf.eva plutoane de bibilici și cincizeci de cocoși, străbătuseră în pridvor și. (ie «colo, în casă. Ele se înstăpâniseră înlîi peste sala de intrare, peste odaia cea mare și peste sofragerie și nu străbătură deeît ia urmă în iatac. Adîncit în gînduri. Vergea sta cu cnpul în palme. PămîntuJ se învîrtise sub el din chiar clipa

cînd își dete seama că a fost părăsit pînâ și de Marghioala, Moșiile i se duseseră toate, și casa îi era amanetată. Prăpastia îl înconjura, prin urmare, de orice parte. Dar în odaia umplută de bestii se petrecu, treptat, un lucru nepomenit. In mijlocul bibilicelor, al curcilor și al cocoșilor ce i se aruncau în cap, cu gîște ce-l trăgeau de pantaloni, și cu altele ce i se urcaseră pe umeri, izbit din față și din spate de năprasnica năvală a pasărilor turbate de ncmîncare, Pândele, ce bîjbăia prin întunerec, încerca zadarnic să iasă din odaie. Cu obrajii șiruitori de sînge, mînia și instinctul vieței îi detera putere. Vedea roșu și era cutremurat de ris. împrejurul său puici troncăneau repezite de scînduri. El se apăra, și gîște și curci erau date cu capul de pereți pînă ce li se sleiau creierii. Striviți de cizme, rățoii și bibilicele, care morți, care cu cotoaiele rupte, se înșirau de la pal la ușă. Bătălia părea pierdută pentru păsărime. De Pândele nu se mai încleșta decît un mic număr de curci. Uri cocoș turcesc și neobieinuil de mare. proclet ce nu luase încă parte la luptă, i se năpusti însă în obraz, și un urlet de durere sfîșie noaptea.

Coperindu-și cu o mînă ochìul, pe care cocoșul i-l crăpase dintr-o lovitură de cioc, apărîndu-se cu cealaltă cum putea. Vergea ieși în pridvor, iar, de acolo, izbii de mulțimea ce se dezmeticise, coborî spre poartă și o tuli afară, petrecut în uliță de alaiul curcilor, de sîsutul gîșlelor, și de năprasnicile outcurezări ale coco ș ilor.

—Cocoș! in-am îăuut cocoș! răspundea el a doua zi vecinilor care îl găseau lungit, *pa* una din lavițele circiumei, în mijlocul intristârei iernei ce inmorminta Bucureștii sub zăpadă și noroi.

Iar, pină ce prietenul său Xichiforescu, care pnmise sarrîna ce i se detese de tribunal să-i fie epitrop, găsi un muș teren pentru casă, dînsa fu, cu înțelegere deplină, stâplnită de bunele pasări, de gîște și de curci, de rățoii din batalionul sacru, de bibiliee și de claponi, de găini, și, mai ales, de cocoșul roșu din Hceasta poveste.

O NOAPTE ÎN SULINA

Dobrogea abia fusese luată în stăpînire.

Noul administrator al Gurilor-Dunărei, pe o zi de primăvară — 23 aprilie și Sf. Gheorghe — cobora din vapor, în luntre, spre a debarca în Sulina. Vîntu!, ridicat dinspre mare, sufla in răspăr apa albastră a uriașului fluviu și o da, răzvrătită, înapoi. Cerul era ca un cristal curat și soarele îl umplea de veselie. Orașul, cu casele lui albe, și cu minaretele lui subțiri, încăleca brațul Dunărei, Pe unele coperișuri, grădini de leandrii și de lămîi înfloriți împrimâvărau aerul. Nuanțe roze și verzi se logodeau. Un zbor de libelule — caii dracului — nor azuriu de aripi — albăstrea Delta, cu depărtări pe care trestia și papura tînără le frăgezea. Administratorul, 26 de ani și ochi de vis, furat de răzvrătirea valurilor, amețea.' Era străbătut de fiori pe care nu-i mai simțise. Marea, împinsă de vînt în apeîe Dunărei, se izbea de ele, iar un zgomot de bătălie izbucnea. Deasupra valurilor, acolo unde soarele își vărsa flăcările din plin, băteau ca niște aripi de jar ale unor pasări din alte lumi: Soarele. Cînd țărmul fu apropiat, sunetele de argint ale clopotelor bisericelor pătrunseră în auzul celor din luntre.

Îr locașurile Domnului, din orașul locuit mai mult de greci și de maltezi, se cîntau osanale pentru proslăvirea regelui George, a cărui onomastică era

atunci. De cum luntrea se opri, înfațișătorul guvernului, înUmpinat de primar, intrăînvultoareaadministrativă a localității, ascultă plîngcri, făcu și primi vizite, cu oficialitatea înghețată a unui zîmbet ce nu i se dezlipi de buze. Uneori, cu totul binevoitor, întărea cele care i se spuneau printr-o dare din cap sau prin vorbe răzlețe, anume rostite ca să dovedească marele său interes pentru toți și pentru tot ce-l înconjura, Gîndul său însă era departe. EI i se ducea aci pe marea luminoasă ce se zărea prin unele din geamurile ferestrelor casei în care se afla; aci, pe luciul Dunărei, și prin rogozul și papura verde a Deltei, Dar seara venea și un răgaz îi îngădui să răsufle. De pe terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zînă ce se scălda în apă pînă la brîu, i se destăinui în deplinătatea frumuseței. Brazde de sîngemohorau apusul,Cele două faruri de la intrarea portului, minaretele a două-trei geamii, și turla unei biserici se desprindeau în conture puternice de pe sidefatele funduri ale serei.

Pe mare. pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui ce-și lua ziua bună, păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșiatici. Vapoare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însuflețeau portul. Dinspre valuri și dinspre partea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se înecase pe trei sferturi în mare, se arăl.a coprins de flăcări. în dreapta portului, palatul Comisiunei europene, ciădire tot atît de măreață ca și a Universitâte! din București, în mijlocul orășelului de case ale impiegaților săi, privea marea cu întreitul lui șir de ferestre suprapuse, ca și cum, înăuntrul odăilor, ar fi fost aprinse mii de luminări în polecandre de argint și de cristal. Dar, cu încetul, valurile se catifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, neîncetat, se posomora. Trandafirii muriră în cer și pe apă. Crinii argintii își deterâ sufletele în văzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră și deschiseră guri de beznă asupra rnărei ți împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cîtăva vreme, luminos. Nu trecu însă mult și cerul luă, și de acea parte, înfățișarea verzuie a peruzelelor ce îmbătrînesc și mor. Secera de diamant

a lunei schinteia cu o dulceață lăcrămoasă. Dinspre vaporul de război englez, „Cocatrix"', se trăgănea duioșia unui cîntec, toarsă de voci tinere ce păreau că-și revarsă dorul înstrăinărei peste smîrciirilc Sciției ce apucau Dunărea la mijloc și se prelungeau pînă]a locul unde Darius și-a aruncat, odinioară, vestitul pod. Candidații de matrozi — niște tinereți albe ca un lapte în care ar fi căzut petale de trandafiri — își legănau notele pe ritmul mișcărilor, agățați prin funii sau urcați în vîrful catargelor. Răcoarea umplea însă stradele cu o mulțime împălăriată de bărbați și de femei.

Fiecare umbla fără scop; dar fiecare își mișca împrejurul obrajilor o batistă, spre a se scăpa de năvala țînțarilor. Ici-colo, fumegau, pe marginile trotuarului, mici focuri făcute do locuitori tot în scopul de a se apăra de războinicii oaspeți ai stuhăriilor Deltei. Multe din chipurile ce încăpeau în lumina lor destăinyiau frumuseți neasemănate. Forța scăpară din coloare și forme. Femeile păreau minuni ale unei Grecii vechi, iar, în fiecare tînăr, retrăia un Alkibiade sau mi Antinous, ale căror trăsături răpeau gîndul spre propilee, spre timpii socratici și spre Roma lui Adrian. Vîntul, în vremea aceasta, se ascuțea. Nori negri și sălbatici dau iureș cerului. Intr-o clipă stradele rămaseră pustii. Vaiete se smulseră din funiile vaselor ancorate. Marea și Dunărea răcneau. Lamiezulnopței, urgia nu cunoscu margini. Geamurile ferestrelor dîrdîiau.

Și Sulina se surpa într-un întuneric adînc.

PĂDUREA ULMILOR

Călărașul o luase spre Tîrgoviște, că-și isprăvise schimbul și venise rîndul slujbei. Era dis-de-dimineață. Zorile abia se iveau și răcoarea îl înfiora sub pînza Lunicei. Vioiciunea aerului îi brobonase pelea pe pept și pe brațe. își puse calul în trap. Dar un gînd îl răpi, și un zîmbet trufaș ce i se agăță de vîrfurile mici ale mustăților îi miji pe buze. Nu-i mai era frig. O flacără îl înfășură ca o manta. Obrajii lui vîlvorară. Tinerețea, sănătatea și puterea ce erau într-insul îi suflără în inimă o vijelie. Gîndul ce-l furase era al fetei de la bordeiul din Pădurea Ulmilor, pe unde avea să treacă curînd; era al zinei codrului cu cosiță galbenă, cu ochi de aglică. Și nu o dată o văzuse el. Că de mai multe ori treiera el pădurea cu calul. Și de mai multe ori, chipul alb, genele crețe, gurița boboc de răsură, mijlocul tras prin inel, îi sclipiseră prin minte. Fata de frumoasă, era frumoasă — n-aveai ce zice, dar vezi că nici pupăza, nici cucul n-o spurcase, fiindcă se ferea șireata să iasă afară pe nemîncate. Acum însă tot a veche nu o să mai fie, că cucul cîntă împrejurul și înaintea lui, iar ăl flăcău nu le-a auzit pană aci glasul așa de cu noaptea. Doar-doar de-o însemna asta ceva. Doar de-o fi ieșit Ruxanda din]bordei cu inima goaiă, — și ce-o fi fost scris,— dacă o fi fost, — de rîndul ăsta poate s-o întîmpla.

Şi tot aşa gîndindu-se voinicul îşi înfigea pintenii în cal, sabia îi zornăia pe coapse, calul o lua la fuga, îşi mărea trapul şi îl schimba in goană, ridica nori de praf pe cari soarele ce răsărea îi sufla cu aur. Pădurea Ulmilor, la urmă, se arăta şi ea, vestita pădure a ciocoiului din Bucureşti, cea care se întinde în drumul Tirgoviştei pe o lungime de o jumătate de poştă, cea în care cîntă mierla şi cinflorul, în care curg pîraie albe ca laptele, iar unde iarba e de smaraid şi frunzele de matostat. Cu toate astea, verde şi tainică, mîngîioasă ca un basm, cu bordeiul ei din rariştea cea mare, cu fata ei cu ochi de aglică, — ea nu este crescută, pe locul unde se află, pentru ciocoiul din Bucureşti, care de bogat ce este, nici n-o ştie, nici n-a văzut-o, Dumnezeu să-i dea zile că de bun la suflet e bun, şi mai e şi român de viţă, de la descălecătoare ori mai nainte de descălecătoare...

Călăraşul, cînd o ajunse, îşi domoli cîrlanul împăciuit de liniştea dimprejur. Susurarea frunzelor, şoaptele apelor, cîntecele de paseri, în loc s-o turbure părea c-o măresc. Copacii nu erau groşi, dar deşi,iar pe sub ei şi printre ei nu se zărea decît o adîncinie albastră şi verde. Frunzele de an, căzute şi moarte, cu faţa samanie, ruginite, aşterneau pe sub creciuncovor fremătător, Ici-colo, ierburi şi flo-Ti, lăstari îl spărgeau, îşi făceau loc printr-însuî către lumina primăverei. Gîndacii zbîrnăiau şi zburau. Oşti de furnici mişunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Boii lui Dumnezeu pe trunchiurile mai vechi urcau printre muşchi, şi cînd se opreau unul lîngă altul, se înşirau ca nişte boabe de mărgean roşu ori se grămădeau la un loc. Flăcăul se gîndea atunci la cîte nu i le-ar aduce zînei lui de latlrg, dacă... — dacă aşa şi altminteri,— şi inima începea iar să-i bată, dogoreala să-i aprindă obrajii şi calui să se pornească iar pe fugă cu pintenii înfipţi în el şi de-a lungul coastelor cu neastîmpărul pulpelor vînjoase ce-l grăbeau şi ce-î izbeau, mereu mai nemilostive, mai năprasnice. Copacii să năluceau repede pe dinaintea călăreţului, calul gîîăia, — se poticnise de două ori, ameninţa să nu-l mai ducă. Dar iată că rariştea se deschidea, şi bordeiul, mare şi înalt, ieşea dintre frunze pe pajiştea lui verde, ca un bordei din vremea de demult, unde veneau să poposească vînătorii domneşti, dragi ca nişte Feţi-Frumoşi.

De obicei, patruzeci-cincizeci de care îl înconjurau, că acolo se opreau ţăranii, ăi de mergeau laTîrgovişte, ori aide se întorceau. Dar acum, preajma lui era pustie. Radu descăleca şi intră înăuntru. Unchiaşul şi mătuşa, — pesemne că aşa fusese scris, — se duseseră la sat după merinde, nu se vedeau nicăieri. Fata, prinsS de friguri, aţipi: pe nişte velinţe. Sînurile ei petroase, mici ca două portocale, se mişcau sub cămaşa din borangic. Aiura din somn. I se părea că de cu noaptea o spurcase pupăza şi că un zmeu în chip de voinic o încleştase în braţe, o mlnca cu buzele. Şi în visul ei se lupta cu năluca, chinul aprig şi dulce creştea, dar ea nu i se mai împotrivea, — chinul şi-l strîngea acum la pept, se topea în el. împrejurul ei ulmi cîntau o doină duioasă, izmă creaţă şi leuşteanul, de pe fîntîna Ungă care se afla cimbrul înflorit, o Imbătau de miresme.

Cînd călăraşul ieşi din bordei, soarele lumina de amiezi. Zîmbetul ce i ae agăţa de mustăţi era parcă şi mai trufaş, dar o dulceaţă nespusă îi îneca ochii, şi încalecă şi se duse.

MASCA

Casa, în fundul ourţei, coprinsă între ziduri, se desfăşura maiestoasă în tihna întunericului. Şi cu toate că orele nopţei nu erau încă adînci, strada, dosnică şi troienită de zăpadă, era pustie. Porţile curţei, închise, zăvoreau cu străşnicie odihna boierească a împrejurime). Dar Andrei Licescu, moştenitor de curînd al unei însemnate averi, se pregătea, tînăr şi frumos în mijlocul elipsei de aur a oglindei, să sfîrşească anul vechi între butelcilc de şampanie ale unei petreceri <ic prieteni. Mustăţile sale. umbre blonde, cutezau, ascuţite pe transparenţa chipuhu de mascul proaspăt, cutezau către asalturi de voluptăţi mortale; legătura, albă împrejurul gulerului strălucitor, domolea nălucirea schinteietoare a pieptarului i camaŞei cu nuanţa inocentă a muselinei perfide.

Iată însă că |orele unsprezece sunau ia pendula de abanos cu vibrări de o solemnitate antică. Licescu se grăbi să îmbrace redengota; adună pe masă o risipă de aur, îşi umplu cu ea buzunarele.

Dar un zgomot ciudat turbură liniştea îngrijitoare a casei.

Păreau loviri năbuşite, cu toate acestea stăruitoare, iar uneori, loviri ce aveau tonalităţile brutale ale

unei spargeri de uşi. Licescu, care, din nevroza modernă nu cunoştea deeît pe a petrecerilor uşoare, nevroză din spumă de şampanie şi din petale de trandafiri, nu era spiritist, îndată îşi dete seamă de împrejurare. Nu puteau să fie decît, făcători de rele. Fe servitori îi concediase de cu seară; ferestrele înrnormîntate fiind sub transparente de mătase groasă, faţada casei urma neapărat să se arate stinsă de lumină. Curtea şi casa puteau să pară îpuslii.

în timpul acesta, zgomotul, nehotărît la început, cîştiga temei, pătrundea în odaie cu afirmările brutale ale unor sfarmări de seînduri, stridentă voce a lemnului violat în echilibrul afinităţei lui moleculare. Nu mai încăpea îndoială: [erau hoţii.

Şi, în adevăr, uşa ce da în grădină, căzuse deja despicată sub mojica ţepenie a brutalităţei flămînde. Şi prin coridoarele depărtate se lungeau păsuri de bestii necunoscute.

Hoţii! — Şi uşi după uşi se deschideau trîntite de perete. Din sala de mîncare, surpări de argintării se răspîndeau cu sunetele sinistre ale toacei de fier în timp de incendiu. Cîteva secunde încă, şi tînărul, descoperit în odaia sa, avea să plătească cu viaţa osebirea socială răzleţită 'fritre oameni.

Licescu, dinaintea oglindei, părea însă îmărmurit într-o nepăsare bizară. Uşoară, o paliditate vestea, singură, mişcări sufleteşti mai repezi. Iar în momentul cind uşa camerei vecine, forţată şi zdrobită, detuna într-o cădere nimicitoare, blondul tînăr păşi tot neturburat către un scaun pe care se afla desfăşurarea mătăsoasă de domino roşii'şi masca oribilă de Satana cu cari, la balul din ajun, 'azvîrlise în iadul voinicesc al vîrstei roze'mai mult de un înger anostit dejserafice simfonii. Şi pe cînd în camera lăturalnică, scrinuri şi dulapuri,silnic, vărsau pe covoare tainele avute ale coprinsuriîor, el, — blondul tînăr, — îmbrăca mantia

cea roșie (ie demon cu aceeași liniște ca și cum ar fi fost să plece iar ,la balul din ajun, şi cu masca pusă pe obraz,— Satană eu ochi electrici[și cu rînjire îngrozitoare, — apărea, — vedenie! — |în pragul ușei pe care o deszăvora cu zgomot.

Trei (strigăte și [pășuri de bestii ce se lungeau într-o fugă răpăitoare răsunară prin |coridoare şi muriră înăbușite în zăpada albăstrie ce troienea curtea...

Este că In lume totul nu atîrnă decît de mască.

NICU DEREANU

Lui G.O.Gîrbea, poetul lui Iov,
prietenului scump și fostului camarad de liceu.

Ni cu Dereanu se născuse în Ploiești. El era nepotul muri fost ministru. Își făcuse liceui în București, luase bacalaureatul și fusese numit copist la un minister, prin stăruința unchiului său.

Pe lîngă aceasta, el urma la Drept — cînd urma. Nu e mai puțin adevărat că Nicu, deși nemerea rar ia cursuri, cunoștea de minune clădirea de peste drum de statuia lui Mihai Viteazul, câîare pe breazul, adică pe un cal mic cu coada mare și ținînd în mîna stingă un goșgogea topor cu care tot amenință, de cînd e pus acolo, Universitatea, iar îndeosebi, sălile Facultăței de drept. Mai ales seara îi plăcea lui Nicu să se așeze pe banca din turnătoria Lemaître, In fața Universității, de unde privea vîrful clădirei, coronat cu un vultur de ciment de Portland, refractar la igrasie.

în sus și în jos, cît și pe dinaintea lui, tineri eu ghete englezești, și cu vestoane ce abia trec de talie, se amestecau cu bâtrîni ciudați la înfățișare, printre cîrdurile de femei cu rochi la modă. Vorbe și rîsete se schimbau de Ia o grupă la alta, iar trăsurile începeau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de bani gata'.în ele, care, fără să se întîrzieze prea mult prin oraș, cărau în toate nopțile averea părinților la Herestrău și la vi]a regală. Nicu, așezat pe banca lui, mai adesea nici nu auzea și nici nu vedea nimic. Ochii

lui mari și negri împrumutau fachirilor nemișcarea lor, pe cînd, cu gîndul, se ducea spre lumi cu totul altele decît ale vieței zilnice. Privirile lui erau răpite, cîtcodată, și de vedenii mai pămîntești. Statuia lui Heliade avea, intre altele, darul să-l farmece. Și cu toate că nu știa că acost monument se datorește celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el ÎIU se lăsa să fie tîrît de criticile scitice ale cărturarilor cu vază care nu găseau cuvinte să batjocorească pe împietritul uriaș, în ura lor împotriva celui care întemeiase nu numai limba și literatura română, dar înviase și sufletul latin între Carpați și Dunăre. Simțirea lui pricepea măreția și frumusețea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici o altă operă de artă a sculpiurei din zilele de astăzi. Ca un tribun care își încheia discursul, așa Heliade de pe soclul lui de marmoră își încheia viața cu o firească și blajină plecare a capului și corpului în fața poporului pentru a cărui redeșteptare luptase atît.

Și acum isepârealuiNicucăîi rostește dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau cînd in-am dat vouă întreg?"[1]

Oh! Heliade! — Dar pentru ce n-ar fi și el un urmaș al lui? pentru ce nu i-ar crește și lui aripi sufletești care să-i ducă într-o zi numele, oricît de necunoscut ar fi astăzi, în inima fiecărui român? E adevărat că, deocamdată, nu era deeît un biel student și un mic, foarte mic slujbaș. Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: de la cine și în ce școli învățase carte? Nu începuse să ia cunoștinți de citire, bucherind *Alexandria,* împrejurul Tîrgoviștei, împreună cu niște ciobani, dînd noaptea roată pe lîngă un foc? Apoi Bolintineanu? Cum începuse și el și unde ajunsese? Mari, Doamne! au fost oamenii ăștia de care rîd ticăloșii de acum.,.

Și visurile ce-l ademeneau, i se așezau pe frunte ca niște porumbei de lumină ori se făceau privighetori cu cîntece nemaiauzite. El trăia, astfel, clipe în care i se părea că stelele ae coboară pînă la dînsul, ori că, dimpotrivă, se urca el singur pînă la acea spuză de aur și de pietre scumpe, și că pierde pămîntul din vedere. Iar cînd se cobora de acolo în lumea tutulor, ce n-ar îi fost in stare să facă și unde n-ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, el se vedea pe rînd de toate. Și de ce nu? Poet, bunăoară, — eil Care școlar n-are astăzi cile o dragoste în inimă și cîte o presimțire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Și care școlar nu se grăbește să-și pună aceste simțiri în versuri și să dea fuga cu ele pe la gazete? Dar legist? Nu e aceasta și mai ușor? Nu naște tot românul advocat, după cum naște poet? De altminteri, nu e statornicit un principiu: *că frecare cetățean are deplina cunoștință a legilor,* și nu el singur este legiuitor, de vreme ce contractul între părți e socotit ca lege? Și, tot așa, cu privire la orice. Cit despre măreața carieră a armelor, nu naște oare fiecare cetățean soldat și nu poate să ajungă fiecare general sau chiar căpetenie a căpetenielor? Urcarea culmilor științifice i se părea, la drept vorbind, ceva mai grea. Dar dacă era vorba să te gîndești mai bine, nu tocmai membrii Institutului Franței sau ai Societăței regale științifice din Londra au făcut descoperirile cele mari...

El, Dereanu, n-are decît să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste tot. Pe tăiimul unor asemenea descoperiri se simțea mai cu seamă tare. Așa, între altele, cîte zile nu-și bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei *mișcărei prin mișcare*, Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate)a o parte. Ele, pe Ungă că dau naștere la cheltuieli ce întrec rezultatul atins, mai sunt și izvoarele unor sume de întîtnpMri nenorocite. Fumul de cărbuni este, de altă parte, și de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi, și omul de care poate se va vorbi mîine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva caro să înțeleagă marea lui descoperire, pe care a întemeiat-o pe un principiu atît de puternic. Desigur că, la început, mulți au căutat să-l zdruncine în credința lui. El însuși s-a îndoit, vreme lungă, câ-și va duce plăsmuirea la capăt bun. Adesea mintea omenească se înșeală. Descoperitorii merg. de altfel, pe dibuite, căci știința sfîrșește acolo unde născocirea începe. l'apt este de

asemeni că istoria feluritelor izbînzi îndeplinite pe tărîmul științific arată cît este de potrivnică lumea îndrăznelilor și îndrăzneților. Fulton se duce la Napoleon I spunîndu-i că a găsit, cu ajutorul aburului, un mijloc de mișcare — drumurile-de-fier — mijloc care-și bate joc de depărtări, care nu ține socoteala de dealuri și văi și de orice fel de alte piedeci. Fulton nu este, cu toate aceste, pentru Napoleon, decît un nebun. El rîde, dă din umeri și ajunge la Waterloo. Dagiierre, un alt nebun, înfățișează Institutului Franței o amănunțită tălmăcire a descoperirei pe care zicea că a făcut-o. Dar secretarul învățatului așezămînt ia în răspăr descoperirea lui și hotărăște că și acest Daguerre, dacă nu este un nebun, este totuși un păcălici.

Firește că totul, prin urmare, povățuia pe Nicu să-și dovedească, atît lui cît și lumei, că nu s-a înșelat. Și iată pentru ce de cîte ori se așeza pe banca din fața Universității, închipuirea și mintea lui, ce alunecau încoa și încolo, se întorceau mai des spre mașina pe care, din gînd, o întocmise cu o nespusă desăvîrșire. Iar că această locomotivă nouă se va mișca și că iuțeala ce va cîștiga va fi mai mare chiar de cum e cea pe care o dă aburul, nu mai era îndoială. Așa că Nicu o și vedea de sus și pînă jos înfăptuită și așezată pe șine, și se vedea pînă și pe el, nici mai mult nici mai puțin decît in Gara de Nord, jobenat și înmănușat, și gata să urce pe noul balaur de oțel și de foc ce avea să-i poarte în veci de veci numele în slăvi. Negru de lume, peronul gărei i se arăta atunci. Bucureștii întregi erau în picioare. Delegații presei își făceau cu greu loc printre mulțime. îmbulzeala era nepomenită și, în mijlocul ei, multe doamne leșinau. Mulțimea începea chiar să schimbe ghionturi cu gardiștii. Prefectul poliției se repezea în biroul telegrafic și cerea grabnica sosire a pompelor. Căci nici un public nu se astîmpără mai ușor cu apă ca cel bucureștean. Dar semnalul de plecare al trenului cu care trebuia să se facă încercarea descoperirei lui Dereanu era gata să fie dat. Nu se mai aștepta decit regele. Nicu

urca în vremea aceasta pe locomotiva lui și, fără voie, un zîmbet trufaș i se arăta la colțul buzelor.

Entuziasmul ce trecea peste o parte a mulțimei o făcea atunci să-și ridice pălăriele și să izbucnească în strigăte și urale.

Trăsura regelui străbătea însă în curtea gărei, iar împrejurul ei ae făcea pe loc un gol. Regele nu era înăuntru. Un adjutant îl înlocuia, și cu toate aceste, zîmbetele înalte el le împărțea. Roșu și gras sub livreaua curței, vizitiul întorcea caii și trăgea lîngă scară.

De sub geamlîcul ce adăpostea vagoanele la care se afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă șuierătură răsuna și, aproape în aceeași clipă, trenul ce se zguduia se punea în mișcare, încet, la început, și apoi din ce în ce mai iute, el, într-o vreme de necrezut de mică, se micșora și se pierdea în depărtare spre nesfîrșita mirare și încremenire a celor din gară. Strigătul mulțimei fu uimitor de măreț. Dereanu, care, de pe locomotiva lui îl auzea, simți că privirea i se împăiejenează de bucurie. în picioare și cu mîinile încleștate de pereții platformei, veni o clipă cînd el se simți aproape Dumnezeu, Căci iată-1, în adevăr, iată-I stăpîn deplin pe soarta lui pe care o ținea acum strivită sub tălpi. „Mai iute! mai iute!" erau cuvintele ce izbucneau dintre buzele lui, pe clnd mișcările inîin ilor lui aiurau printre vîntul care-1 izbea. Ce? îi spunea cugetarea — lumea nu era să fie de astăzi a lui? Și n-avea numele lui să cutreiere pămîntul trîmbițat de mii și mii de glasuri? Iar pînă la moarte, îl mai aștepta oare altceva decît îndeplinirea tuturor voințelor și dorințelor lui," Decit chiar viciurile, ce, treptat, aveau să-1 copleșească, schimbate de oameni în virtuți înalte sau, cel mult, în mici greșeli nedespărțite de firea tuturor oamenilor mari. Auri putere a puterilor și glorie a gloriilor — zeități ce ridicați pe cei pe care îi ocrotiți deasupra oricăror altora — voi pentru care nu este altă lege și altă morală decît cea pe care o hotărîți voi, iată-vă, își zicea tînărul, iată-vă, în stăplnirea mea, în stăpînîrea unui Nicu Dereanu t

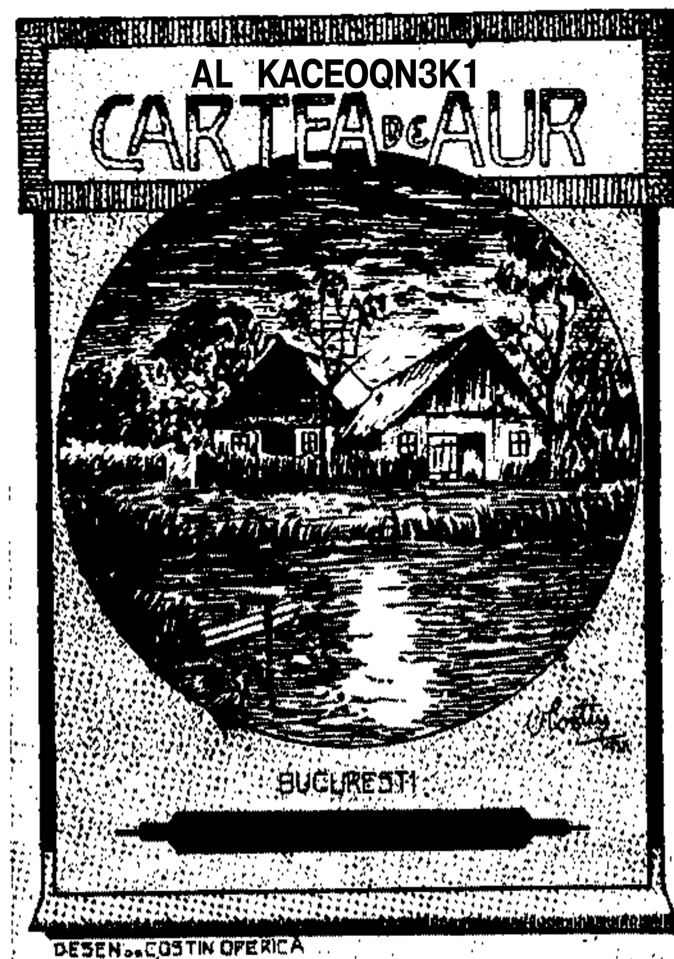
Şi trenul ce aluneca repede se întrecea cu iuţeala vîntului, ajungea aproape pe a gîndului, se prăvălea peste văi şicîmpurica o furtună. Ţăranii de pe marginea şoselei care-l vedeau trecînd, rfimîneau încremeniţi şi se cruceau. Oraşele, ori satele, cît se iveau în stînga şi în dreapta lui. se făceau nevăzute cît clipea din ochi. Plopii argintii ce se deşirau pe ţărmul unui rîu cu maluri nesipoase, păreau că se topesc în unul singur, ce era neîncetat dinaintea ferestrelor vagoanelor. Dar cu cît se scurta drumul dintre tren şi gara oraşului unde era să se oprească, pe atît şi chipul lui Dereanu se încrunta. Semeţia ce, adineauri încă, îl făcea să nu se mai potrivească cu nici un om de pe pămînt, îl părăsea, încleştate pe manivela frîului de oprire, mîinile lui îşi sporeau zadarnic sălbăticia puterei pe care o desfăşurau. Dintr-o pricină sau dintr-alta, acest friu era ca şi cum n-ar fi fost. S-ar fi crezut chiar că mersul îngrozitor îşi măreşte iuţeala în loc să şi-o domolească. La curbe, locomotiva şi vagoanele săreau pe şine şi ameninţau cu deraiarea. Staţia unde trenul era să se oprească licărise numai o clipă pe dinaintea ochilor hii Dereanu şi pierise în zare, în faţa şi în urma lui, el nu mai zărea decît alba panglică a şoselei cu cele două şine ale ei ce se duceau către nehotărîtele zări ale eîmpiei, pe care o tăiau în două.

însă tocmai cînd deznădejdea lui era mai mare, căci locomotiva ajunsese acea iuţeală dincolo de care aşteaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul, auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce M-tea în depărtare orele patru dinspre ziuă.

Cînd Nicu se dezmetici din viseîe cc-l smulseseră împrejurărilor vieţei Iui, luna albea aproape ştearsă în petecul de cer din stînga turnului Colţei.

Doi gardişti, văzînd că se face ziuă, se înfăşuraseră în mantalele lor şi dormeau pe treptele muzeului. Cite un pantalon-ereţ, calfă de măcelar cu mînecile răsfrînte, se ivea pe strada Colţei şi se grăbea cu păsuri răsunătoare către piaţa mică.

Nicu se întoarse acasă încet; şalele şi spinarea toată îi erau înţepenite de răceala nopţei. Cîţiva camarazi din facultate îl întîlniră în dosul pasagiuhii şi cre-

Cartea de aur, Buc, 1902, coperta.

CARTEA

M /(a R

[redacted] povestiri [redacted]

de

Alex. Macedonski

Cu desăvîrșire revizuite pentru tipar

Cartea de *aur,* foaia de titlu a ms, definitiv a.216, f, 1 r.

zlnd că iese de la o petrecere, voiau cu orice preț să-1 tîrască cu ei la „Pisica-Albă", — pentru a se drege. Dar el se grăbi să se, depărteze, în urrnă-i cu rîsetele și glumele sărate și nesărate ale acestora.

Realitatea îl relua în stăpînire. lată-î din nou căzut din înălțimea visurilor ca o pasăre cu aripa ruptă de alica vînătoruluL Iată-1, din nou, biet student sărac, vara cu pantaloni de iarnă și iarna fără palton și cu ghetele căscate la vîrfuri, prin noroiul cleios al uliței...

Pe deasupra, prins de niște friguri neașteptate, fu silit să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi. Gînd reapăru, mustrările ce-1 așteptau izbucniră. Cura? dumnealui își închipuia că treburile statului pot să stea pe loc fiindcă i-a venit pofta să se bolnăvească? Desigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconaș, să facă bine să-și dea dimisia... Sunt cincisprezece candidați care așteaptă, — și toți cu bacalaureat — iar in viitor vor fi și licențiați cari să scoată limba după așa bunătate de slujbă. Numai nouăzeci lei și cîțiva pe lună, deocamdată, e adevărat; dar greutatea e să te vezi în pîinea statului, că, apoi, departe mergi... Mai pune că poți să ajungi și subșef de birou și să te însori,., Cine nu-și mărită fata după o slujbă?... Te mai așteaptă, în sfîrșit, spre bătrînețe, și drepturi la pensie, așa că, de lașasezeci de ani încolo — dacă-i atingi — poți să dai cu căciula în cîini. Dar el mai cu seamă? EV? Nu era oare și student la Drept și nu-i înlesnea slujba putința să pună mina pe diploma de advocat și să taie palavre nesupărat de nimeni? Și lucrurile stînd astfel, dumnealui, în loc să fie recunoscător șefilor, în loc să prescrie ordine și circulari — să-și facă datoria — se îmbolnăvea... Să bage insă de scamă, de rîndul ăsta i se trece, dar cînd i se va mai întâmpla va fi înlocuit.

Tăcut, și plecîndu-și fruntea sub mustrări, Nicu se reașeză pe obicinuitul scaun de paie ce-i subția fundul pantalonilor și, repunuidu-se în corent cu lucrările de zi, își scîrțăi condeiul pe concepte cam de felul acestora:

„Domnule Prefect,

Vi se pune în vedere că cu privire la raportul dv. cu no. 150 sunteţi cu *onoare* invitat să vă conformaţi *întocmai* cu spiritul şi litera legei.

Primiţi etc.

Ministru, *Legalicesca"*

Ordine de acest fel sunt, în adevăr, de mare însemnătate, căci dau loc la lucrări ca cea care urinează, în cancelaria prefecturilor către care sunt îndreptate:

„Domnule Subprefect,

Vi se pune în vedere că, cu privire la raportul dv. cu no. 640, cerîndu-nc dezlegare despre chipul cum trebuie să urmaţi (aici *cu onoare* nu se mai pune, fiindcă un prefect nu poate să se adreseze către subalternul său cu onoare), sunteţi invitat să vă conformaţi întocmai cu legea şi spiritul ei (aici se adaugă) *cuno's-cînd că la din contră* vă vom face direct răspunzător.

Prefect, *Pirjolescu"*

Şefii se arătară cîtăva vreme mulţumiţi. Aveau şi de ce: căci, pe cînd colegii lui Nicu fumau ţigări sau vorbeau despre viitoarea fată pe care aveau de gînd s-o pună la mînă, iar, citeodată, şi despre cămătarii cărora le trăseseră chiulul, el singur rămînea neclintit, totdauna aplecat peste masă şi cu spinarea încovoiată asupra lucrărilor de făcut.

Zilele treceau acum pentru dînsul la fel. Venea la cancelarie la opt dimineaţa, se aşeza dinaintea călimărului de pămînt ars şi — maşină de prescris, —• scuipa, slovă cu slovă, binefăcătoarele dispoziţiuni ministeriale „întocmai cu spiritul şi litera legei". Dar dacă nu mai lipsea de la cancelarie, închipuirea lui nu-l ducea mai puţin departe de locul unde se afla şi departe de viaţa pe care o trăia.

Ca şi pe banca din faţa Universităţeĭ, Dereanu uita în acele clipe tot şi zilnic îşi călărea cîte un Ducipal nou. De cîte ori nu se văzuse, bunăoară — vis între alte visuri ale lui — intrat în armată ca voluntar şi

tocmai cînd războiul se declarase. Mobilizarea îl îrobătase atît de mult încît nici nu ştia cum ajunsese la graniţă şi cum el şi armata română o trecuseră. Destul că acum ştia că munţii au rămas în urmă şi că el se afla în mijlocul unei cîmpii întinse şi printre camarazii lui de soartă şi de glorie, desfăşuraţi în număr de două sute cincizeci mii, în ordine de bătaie. Dincolo de apa, spre dreapta, cîmpia se urca pe nesimţite şi se făcea deluroasă. Acele părţi de locuri fuseseră mai cu seamă puternic întărite de aripa stingă a duşmanului. Căpetenia oastei noastre, în loc să ocolească poziţiunea şi să atace, cu toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă, se izbi de ele. Greşeala lui cea mare fu, apoi, că-şi prăpădea armata prin pipăiri treptate ale teremihii, netrimiţînd în foc regimentele de infanterie decît rînd pe rînd. Duşmanii cîştigau terenul şi, în curînd, lupta luă o aşa faţă încît, cînd generalul voi să-şi desfăşoare toate puterile, nu mai putu s-o facă.

În mijlocul fumului şi gloanţelor, printre obuzele care vîjîiau şi se crăpau în cădere, Nicu nu-şi pierduse cumpătul. El îşi da de minune seama că bătălia era pierdută. Soldaţii şi începuseră să dea înapoi, iar mulţi fugeau.

Din fericire, izbit în inimă de un glonţ, generalul căzu. Însă în clipa cînd groaza şi deznădejdea îşi făceau drumul printre şirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia şi care ridicase de jos chipiul divizionarului, punîndu-şi-l în cap, se află, dintr-un salt, călare şi luă comanda armatei.

Mişcarea ce se produse în rîndurile noastre fu dintre cele mai dătătoare de avînt. Cea mai mare parte dintre soldaţi se repezi pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe un munte, lira! Iureş! Cei dintîi din soldaţi cad. Cad şi rîndurile ce vin după ei. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările şeleî. Statura îi este măreaţă şi gestul magnetic. Asaltul ce se dă poziţiunilor în care duşmanul s-a retranşat este hotărîtor. Pe români îi aşteaptă poate o moarte sigură, dar gloria cea mai nepieritoare le va duce numele printre veacuri. Cîleva regimente atacă atunci în coastă poziţiunile

7*

armatei protivnice. Dcreanu înfige cel dintîi steagul românesc pe una dintre ele. Zdrobiţi de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li se dă e pentru ei cumplită. învălmăşeala le încurcă rîndurile. Gloanţele pustelor şi proiectilele mitralierelor îi seceră ca o grindină. Morţii abia ii se pot număra şi, spre seară, oştirea noastră tăbăreşte pe cîmpul de bătaie.

Ca un glob de aur luna strălucea
Şi pe-o vale verde...

O, triumf! O, glorie! Zilele Iui Miliai Viteazu au reînviat. După încheierea păcei, Dereanu reintră în capitala, din care plecase simplu soldat, în mijlocul flăcărilor dragostei populare. I se strigă: hura! i se aştern covoare sub copitele calului şi florile râpăiesc de la ferestre peste capul şi corpul lui.

— Te-am prevestit de mai multe ori, domnule Derene, că ai s-o păţi, fură vorbele ce tăiară aripele uneia din aceste himere ale lui, într-una din zilele de la sfîrşitul lui septemvrie şi în momentul cînd ea se desfăşura mai strălucită.

Şi i se comunică înlocuirea. Greşelile ce i se strecurau în transcrieri erau, in adevăr, prea mari. De trei ori i se întîmplase ca, în loc de: „întocmai cu spiritul şi litera iegei% să pună" „întocmai ca legea şi spiritul ei". Alteori, cu de la sine putere, schimbase unele formule. De cîte ori nu i se spusese să nu mai pună: ,,*am* onoare să vă invit" ci: *„cu* onoare vă invit etc."

Apoi, unde am ajunge dacă cei care îndrăznesc să se atingă de sfinţenia formulelor administrative n-ar fi cu asprime pedepsiţi? Auzi! Bine-i sade, tînâr cum este, încă pe băncile şcoaiei, să îndrăznească să îndrepteze pe mai-marii lui, oameni cu carte şi vechi în birocraţie,,.

Nîcn auzea aceste vorbe, dar i se părea că-1 lovesc tot atîtea gloanţe. Sudori ca ale morţei îl coprindeau, şi, ca într-im vis, se ridica de pe scaun, apoi desprinzîndu-şi dintr-un cuier pălăria, îşi lua umbrela şi ieşea în curte.

Afară, o ploaie pătrunzătoare şi măruntă se cernea din înălţimea posacă a văzduhului. Ea spăla pietrile din împrejmuirea ministerului în care, birjarii puternicilor.zilei, înfăşuraţi în dulămi roşii şi civjte, îşi înfundau căciulele pe ochi. Pe uiiţi, noroiul se făcea lipicios, se agăţa de tocuri şi de vîrful ghetelor, se pleoştea în stropi galbeni pe pantalonii trecătorilor şi pînâ pe geamurile dintr-o bucată de la prăvăliile mari.

Nicu, în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare şi roasă la coturi, cu umbrela în mină, pe care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat. Se ducea înainte, fără nici un scop, era cu ochii deschişi şi nu vedea, se lovea de cîte un om şi de altul, răvăşiiia pe rînd uliţele, şi părea că e un nenorocit care, deşi umblă, doarme.

în moliciunea ploioasă a zilei, se simţea că e furat de un fel de amorţeală şi că nervii i se descordează. El putea să fie asemănat şi cu un om care ar fi primit o zdravănă lovitură în creştetul capului.

Cu toate aceste, zilele trecură pentru Dereanu ca şi pentru toată lumea şi, acum, tocmai cînd Crăciunul sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine de-o lună.

Unchiul său, frate bun cu biata lui mumă, moartă de cum îl născuse, se afla cînd Ia Nisa, cînd la Monte-Carlo, unde-i scrisese. Dar jocul la *roşu* şi la *negru,* cu diferenţe zilnice de cîte două şi trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul spre a se mai putea gîndi să-i răspundă.

La început — după ce stăpîna casei unde locuise îl dedese afară, nefiind destul de bătrînă ca să găzduiască pe nimic pe studenţii săraci — Dereanu intra prin cafenele, cerea cîte un pahar cu apă, aştepta sosirea cîte unui prieten ca să-1 poftească la o cafea, vorbea cu voce tare împotriva guvernului, a omenirei, da în judecata conştiinţei lui pe Dumnezeu, zicea că el este adevăratul demon. Alcătuia, apoi, lumea pe alte temeiuri. Era comunist şi socialist. Coprins de o milă fără margini pentru tot ce suferă se uita pe el. Alteori însă, îşi da seama că omenirea nu poate să fie

decît ci; est.e: ca osebirile dintre unii și alții sunt iirești, că l-au să piară niciodată, și că, în sfîrșit, suferința e^e 0]ege a vieței...

Iar cind He prăvălea în aceste adevăruri, mila lui era înlocuit.', dfc răutate. Dacă ar fi putut, ar fi nimicit tot ce tstc, ar fi trimis în nirvana pe cei buni deopotrivă cu cej rsii_ Albul ochilor i se roșea atunci de singe; vocfta i se făcea strigătoare, și închizîndu-și degetele pe*te palmele mîinilor, amenința cu indirjirea pumnilor f;erill și prințul.

..UDișmiiț], ca fenelci __ stilpii – îi dau ocol, îl întărit au cu o vorba batjocoritoare. Alții, mai neghiobi, se prei.leeaii â cugetă ia fel cu el, îi exaltau mișcările ^u fl ™ îti ^" Pe lu JȘ, își făceau cu oebiu, rîdeau pe ll™ridj,te. l)intr-o cafenea în alta, Dereanu își petrecea aștlei vremea. Dar alte dăți bătea podul de dimineață Pin ^ se ara, intre grădina Episcopiei și piața Constantm-Vo<lă, (|oar <je.o vîna ^ ța Yreun Clmoscut sau prieten un leu-doi, ce i se dau mai mult de milă decît ea împrumut. Problema cea mare, cestiunea de viață sau de modrte era însă pentru el cea pe care trebuia s-o dezlege rje treizeci de ori pe lună și anume: aflarea unui ailapcmt, unde să poată dormi o'noapte. Și cînd ^" l o<:s co]ier(!a din vreme, cînd seara îl apuca fără dmsu|, du], a cc trecea în șir cafenea după cafenea, era Sl lil ?a 'a In revizie birturile prin care chiolhangii se mtii-ziaii p ^j dinspre ziuă, să se alăture de ei și sa cea cît î Be turna în pahar, iar, la urmă, să-i întovărășească prin localuri patentate, fericit dacă vreunul, trăsnii de vjD(^ po ftea l a e j a Casăj spre a găs i aco jo !!^Pat SEI"i mai puțin de atît, un scaun. într-o zi, în împlarei, jl făcu 6ă în tu ească pe un fost conșcolar. Era in drej.tu) vestitului birt „La Purcelul".

„ —LlllIri t(l -ai schimbat! însă„ desigur că... în bine. turnai _ ,|e! ce să zic! nu pari în fonduri, îi zise acesta.

~~Ei ''' • M-am schimbat; cit despre fonduri. "."ț?V<)Btl>icio(]at.ă bogat. De cîtăva vreme sunt, apoi/ Șiiarajunrț.iune, dar tu, ce tc-ai făcut de atîta vreme^ — l v un<|ft c.rezi că n-am umbîat? Nouă țări și noua mari. i-u to a t.(ț aceste nu pot să zic că mi-a mers rău.

Și din ace&te momente, prietenul lui Dereanu se arătă nedespărțit de el, ii ajuta, își împărți odaia cu dinsul — dormeau și făceau chefuri împreună. Aceasta însă nu ținu mult. Cîteva cuvinte, pe care el i le spuse într-o zi, îl răniră de moarte. Trufia celui care ar hotărî și de riudul ăsta soarta celui care e în lipsă, și puțin în. urmă odaia călduroasă răsună lung de zgomotul unei uși trîntită pe țîțînele ei.

Iar acum, în noaptea Ajunului, sub un vînt ascuțit ce aleargă țipînd pe încîlcirile ulițelor, Nicu, în biata lui haină, lustruită de prea multă pțirtare, fără galoși, cu ghetele aproape căscate, se duce drept înaintea lui și cu aceleași pasuri mecanice ce l-au scos afară din curtea ministerului, o ia pe Podul Mogoșoa iei, se lovește cînd de cîte im ora, cînd de cîte un iVlinar, se oprește in fața geamurilor de pe la prăvălii, se uită la bronKuriJe și la lucrurile de artă ce schinteiază în lumina gazului, dar t'ără să le vadă.

Grăbită, lumea își dă cu coatele, își încrucișează umbrele ce se lungesc de-a curmezișul trotuarului și pînă pe mijlocul uliței, printre voatele trăsurilor, ce scot vaiete metalice din caldarimul înghețat.

Dar, între răsunetul ușei trîntite și momentele în care se află, au trecut, pentru Dereanu, trei zile — trei zile de nemîncare și nedormire. (ju cei cincizeci de bani pe care i-a găsit în căptușeala pozunarului de la jiletcă, el și-a cumpărat o jimblă, din care i-a mai rămas o bucată, ce-i rînjește sub braț, printr-o spărtură a gazetei în care a înfășurat-o.

în acest timp, la „Broft" și la „Capșa% gelatinele cu fața chihlibanilui topit, tremură pe farfurii de porțelan așezate pe tăvi de argint, coperind tocaturile de cărnuri împănate cu fel de fel de mirodenii, ce împrumutau tiparului formele cele mai atrăgătoare. Alături, purcei gata pentru a fi puși la foc, zorzonați cu zulufi de hîrtie colorată și cu pătrunjel verde în dinți, își dau coatele cu alții, fripți gata, și cu șorici poleit de flăcări. Se mai văd și fazani reîmbrăcați cu penele lor, precum și o mulțime de alte păsări de vînătoare. Prăjituri ce se înalță ca niște clădiri cu cinci-șase rînduri, fac, de altă parte, ca gura să-ți lase apă,

printre surpările de bomboane ce dau afară din cutii ori din coșuri cu împletituri aurite.

Dereanu a umblat în sus, a umblat in jos. în sfîrșit, s-a hotărît să intre și el în vestita cafenea a lui „Fialkowski", ce însuflețea, pe atunci, Piața Teatrului cu paraponisiții guvernelor, care găseau acolo adăpost și pahare cu apă.

In seara aceea nu se aflau pe canapelele de pluș roșu ale cafenelei decît vreo cîțiva negustori faliți. Fumul lăsat înăuntru de mulțimea consumatorilor înceta însă lumina becurilor de gaz. Nicu, care nu intrase întîia oară acolo — se așeză și el pe plușul zgîit al canapelelor, cerîndu-și paharul lui cu apă. care i se aduse cu multă bunăvoință, și se apucă să aștepte...

Ce? nu știa nici el: soarta Iui? nașterea Mîntuilorului? — sau pe amîndouă deodată? Dar, oricum ar fi fost, el se uita cînd la pervazurile despoleite ale oglinzilor și cînd la felinarul din Piața Teatrului, ce se vedea prin ușa de geamuri a cafenelei.

Afară începuse să ningă — ningea de mai bine de un ceas; dar fulgii cădeau acum mari, căci vîntul încetase să sufle. Ei se agățaseră, mai întîi, de felinare, se prinseseră ca niște fluturi albi de crecile pomîlor, se așterniseră la urmă pe trotuare, albiseră coperișurile caselor și întocmiseră, cu încetul, peste toată întinderea Bucureștilor, unul și același strat gros de zăpadă. Cete de băieți cu „Bună dimineața la Moș-Ajun", se bălăbăneau printr-însul, troieniți pînă la glezne, își pierdeau galoșii și, pentru a se încălzi, se loveau cu bulgări de zăpadă. Nicu ieși cel dinurmă din cafenea, își strînse haina la piept, își înfunda picioarele în moliciunea ninsoarei și o îuă înainte pe trotuarele pustii. El mergea alăturat de case, în umbra lor culcată peste uliță, și trecea cîteodată ca o iasmă prin fâșiile de lumină împăiejenată ale felinarelor. Ninsoarea ce nu încetase i se grămădea pe marginile pălăriei, i se așeza între gît și gulerul ridicat, îi albea spinarea, îl încărca, de sus pînă jos, cu fulgi albi și, iar, albindu-i părul și sprîncenele, îl schimba în moșneag nemajașteptâtor de bunuri pămîntești.

Păsurile Iui se făceau, firește, mai grăbite. Părea coprins de frigurile unei puteri peste măsură de mare. Oare nu era el dator să însemne în acea noapte, urmele lui, negrele brazde ale mizeriei peste tot corpul Bucureștilor?

Da, aceasta îi era menirea. Și el nu mai trăgănea să și-o înțeleagă. Se mira numai cum de nu și-a priceput-o mai de mult... Și numai „înainte" era, acum, cuvîntul ce i se ridica în gînd, și numai înainte se și ducea, — căci ce va zice capitala cînd se va deștepta a doua zi și nu-și va găsi plrtia făcută? Iar în aiurarea oe-l coprindea, bătea sub picioare zăpada ce începuse să înghețe și care trosnea ca praful de zahăr și făcea pîrtie — pîrtie largă să încapă pe ea toți împaltonații Crăciunului. Vîntul însă se ascuțea. Nu amenința a viscol ci se făcea chiar viscoî. El îi sfîrcuia obrazul cu brice de gheață și de foc. Vîrtejuri după vîrtejuri, măzărica li intra In urechi, în ochi. Picioarele nu și le mai simțea, dinții îi clănțăneau și, ca să mai înainteze, era silit să se oprească tot mai des și să se reazeme aci de un colț de zid, aci de un felinar.

Deodată, și cum sosise în largul bulevardului, spre care o taină ciudată îl readusese, cîteva tăieturi îi zvîrcoliră pîntecul. Se încercă să le stăpînească, dar glasul foamei e mai puternic decît orice voință. Doi trei pași îi mai făcu, totuși, dar picioarele ce i se îmnuiară nu-1 mai duseră.

Oprit lîngă chioșcul ziarelor, el se propti de dînsul, rupse cu mîini tremurătoare petfecul de gazetă încare se afla cea de pe urmă bucată pe pîine — un codru uscat și tare — o smulse din hîrtie, o frecă cu zăpadă și dudnd-o la gură, își înfipse dinții în ca cu sălbăticie... Pomii, împrejurul lui, șovăiau de ninsoare sub greutatea mulțimilor de flori albe deasupra cărora umezeala ce înghețase pe ele pusese străluciri de pietre scumpe. Șirurile de felinare se duceau de o parte și de alta, dar nu era geam al lor care să nu fie pe jumătate înzăpezit sau de pe care să nu atîrne, ca niște stalactite, țuțuroaie de gheață.

Cele două statui, a lui Heliade și a lui Mihai, se zăreau printre fulgi, schimbate din marmoră și bronz, în făpturi supraomenești.

Dar Dereanu nu mai făcea doi pași fără să alunece. El se tîra mai mult decît umbla. Se tîra ca un cîine orbit de moarte, dar tot credincios stăpînului, și se apropia de banca ce fusese cuibuî lui de visuri de odinioară, — atunci cînd luna albea aproape ștearsă în stingă turnului Colței...

Iar cînd ajunse la ea, și cînd mătură cu pulpana hainei albul strat ce i-o ascundea, se lungi încet deasupra- i, își puse o mînă sub cap și alta pe piept, închisepe jumătate ochii.

Ninsoarea își agăța fulgii rotunzi de geneJe lui erețe. Ei se topeau și îngbețîndu-și, la suflarea crivățului, miciJe picături, se schimbau în lot atîtea Jacrimi de briliant.

Dar visul în care el se adîncea treptat era nespus de dulce. Putea să sufle crivățul cît vrea, căci se simțea tot mai ușurat de ticăloasa greutate a corpului. Glasuri îngerești îi umpleau auzul. Privirile îi erau furate de sute de vedenii albe. Două, mai cu seamă —• și amîndouă cu ochii bîînzi și adinei —mama și tatăl lui, poate — se aplecau peste eS, îi întindeau brațele...

Dar ceasurile cinei din noapte sunau la „călugărițe". Cu toate că slăbite de depărtare, ele fură auzite de o ceată de tineri plecați după covrigi și nuci. Ajunși în dreptul palatului Șuțu, dînșii se despărțiră pentru a se întoarce pe la casele lor. Cîțiva — cei care o luară pe bulevard — văzură un om întins pe-o bancă. Ei îl crezură beat și îi strigară aproape în ureche un zdravăn: „Bună dimineața la Moș-Ajun".

Și tăcerea recobori peste bulevard.

COMETA LUI ODORESCU

Odorescu era un băiat bun. Scurt, cu dispozițiuni napoleoniane ale pîntecului, și cu toate aceste poet, poet în puterea cuvîntului. Locuia ia o mătușă, împrejurul bulevardului cel nou, bulevard ce se va numi al Colței, eînd va duce de la Șosea la Spital. El era în clasa IV-a gimnazială, dar, deși citea pe capete — romane, poezii, știință vulgarizată, ~ bunăoară pe Jules Verne și pe Flammarion, — rămăsese corigent. Publicase și vreo cîteva versuri într-un ziar cotidian, însă aceasta nu entuziasmase pe respectabila lui mătușă, săsoaică de origină, și rea, rea foc. „învață, ticălosule!"', îi striga ea de cîte ori ii prindea cu vreuna din acele cărți în mină. Și i Ie rupea, i le băga în sobă, în sfîrșit, băiatul se disperase, părăsise domiciliul mătușei și, de mai bine de șase zile, dormea la un prieten care poseda un întreg stoc de cărți de-ale iui Flammarion. Astfel, se împlinea aproape săptămlna de cînd Odorescu zburase in lumi transcendentale. Pentru stole, pentru infinit, renunțase chiar 3a scrierea în versuri. Ce începuse să-1 trudească acum era o altă ambițiune... Hotărît, tot astronomia n-are reprezentanți extraordinari în România și, așa fiind, de ee nu s-ar deda el la un asemenea studiu. Și decînd se apucase să citească pe Flammarion, ce-1 turbura mai mult era problema cometelor... A! de ce nu di Dum-

nezeu, cel puțin să vadă și el una? Cit ar fj de încîntat! Cum ar observa-o! Cum ar căuta să-i deslușească mersul! Și, — cine știe?... poate... — 0! dar aceasta ar îi o glorie prea mare!... poate că se va ajunge într-o zi a se zice: *Cometa lui Odorescu.,* după cum se zice: *Cometa lui Biela.*

Băiețandrul, fire entuziastă și nobilă, se simțea atunci mai presus de ticăloasele împrejurări aletraiului ce-l înconjura. Ochii iseîmpleau de o lumină aproape tot așa de aprinsă ca a sîmburilor de comete și beai de bucurie... — gloria! gloria! — nu se gîndea dacă a mîncat sau nu, așa că cezarisnni) pîntecului său se democratiza pe zi ce trecea. Mătușa sa — odioasa burgheză! — pîndea de mult sosirea acestui moment psihologic și — o! trădare! — pusă în corent de amicul la care nepotul său dormea, — îi ținu calea într-o seară tocmai pe bulevard, pe largiil fluviu de asfalt și granit ce curge de la margini spre inima Bucureștilor și pe care lui îi plăcea să-l străbată în toată lărgimea, să-l măsoare în toată lungimea, cu ochii veșnic țintă pe stele, pe lună, pe cele patru colțuri ale orizonului, doar-doar de s-o ivi cometa mult așteptată, evenimentul ce avea să hotărască despre ce va fi viața lui, — superioară sau... sau... — groaza a groazelor și blestem al blestemelor! — sau ce este viațatutulor Icarilor cari cad din ceruri la pămînt:

„...cu aripa zdrobită de-a lumei perfidie
... cu vise, cu-amor, cu poezie..."

Vocea formidabilă a onoratei mătușe se înțelege că, în acea seară mai cu seamă, îl surprinse într-un mod cu totul neplăcut... Tocmai i se păruse, ori era poate și realitate, că zărește pe cer o lumină neobicinuită, bizară, roșie, bătînd puțin în albastru și chiar întrucîtva în galben, afară numai dacă nu se va fi înșelat-,..

Invectivele mătușei curgeau. Vocabularul amenința să nu sfîrșească... „Hai! păcătosule! d-aia mi-ampus eu nădejdea-n tine! ca să ajungi o haimana?... Da' stai că-ți arăt eu. Acum ți s-a înfundat... O să vezi cu cine ai a face... Dacă vrei să numeri petrele, numără-le, dar nu cu hainele pe cari ți le-am cumpărat

eu... Și ghetele?... Ale tale sunt, ori tot eu ți le-am luat?..."

Și onorabila mătușă, energică nu glumă, îl și înhâțase pe băiat de guler... îl dezbrăcase de o mînecă... El se zbătea, nu e vorba, — însă n-ar fi fost de mirare ca mătușa să rămînă cu victoria, adică cu haina.

Cum și ce fel se făcu, Dumnezeu știe. Destul că în acele momente de grea cumpănă, Odorescu ridică ochii în sus... Așa se întîmplă totdauna cînd ești în pirnejdie. Ridică ochii în sus, — însă minune a minunelor! văzu, — văzu, — și nu era nălucă, — văzu o cometă, o cometă adevărată, o goșgogea cometă, cu sîmburele roșu de te băga în răcori și cu un fel de coadă, — scurtă e adevărat, dar acărei scurtime era răscumpărată de faptul că era cilindrică și tricoloră... Această cometă era portocalie, roșie și albastră, și bîțăia.

Oricine ar fi văzut-o nu putea decît să simtă părul zbtrlindu-i-se pe cap... Băiatul abia avu puterea s-o arate mătușei sale și să gîfîie; .„Co-mc-ta!" Și, în adevăr, era, desigur, o cometă, era cometa ce-i venea în ajutor, cometa ce scăpase de toate ochianele astronomilor din New York, Londra, Paris, Petersburg și Berlin, spre a nu i se destăinui decît lui, spre gloria lui cea mare, iar, la drept vorbind, și spre inîntuirea jachetei lui de ghearele hrăpitoare...

Acele gheare, deși gheare de mătușě, în fața cometei se slăbănogiră, se descleșta.-â și alunecară, cu brațe cu tot, de-a lungul rochiei.

„Cometa! Sfîrșitul lumei! vai de mine și de mine! Hai, lancule, să ne împăcăm" fură vorbele ce-i zbîrnăiră deznădăjduit pe buze și, podidiiă de lacrimi, se aruncă de gîtul nepotului po care îl înăbuși cu sărutări.

Negreșit că Odorescu, cu toată hnpăcăciunea, nu pierdu vremea. Din acea seară chiar, dete sfoară în București despre marele eveniment... Nu prea o văzuse nimeni, dacă cumva o văzuse cineva, afară de directoruî observatorului meteorologic, care, de cum îi sosise zvonul, nu numai că o văzuse, dar îi și determinase direcțiunea. Ea se mișca de la vest spre

nord-vest, înclina spre păniînt, avea o densitate amenințătoare asupra căreia nu se putea înșela cu o iotă și dacă a doua zi seara nu se va arăta, era o dovadă că se apropie de pămînt cu iuțeală. In adevăr, în astronomie, este ceva elementar că atunci cînd cometele sunt destinate să se depărteze, să nu se ciocnească cu pămîntuE, r&mîn noaptea din ce în ce mai mult pe cer, urcă spre zenit.

în puțină vreme, Bucureștii fură în mișcare. A doua zi seara, lume din lume, — unii cu binocluri, alții cu ochiane, — se grămădise pe bulevard, năvălea spre Șosea, aștepta arătarea rătăcitorului și înfricoșatului astru. Odorescu înota în glorie ca în elementul lui... Trecea de la o grupă la alta... O văzuse între orele 10 și 10 jumătate... Trebuia să se ivească...

— Și era cu coadă?

— Firește că cu coadă: roșie, galbenă și albastră.

Cu toate aceste, miezul nopței sună, sună și ora unu, iar cometa nu se ivi. O parte din lume piecâ acasă decepționată... Altă parte, cea pină la care teoria apropierei de pămînt a cometelor ajunsese, era cu totul îngrijată... Unii atribuiau ivirea cometei și sfîrșitul lumei detronărei rnitropolitului-primat... Păgînii însă, — și cîți nu sunt pagîni în ziua de azi? — nu credeau... pe cînd oborenii puneau cometa în socoteala intrărei în București a împăratului Austriei, — sosire ce, — e și drept a se constata — nu s-a putut întîmpla decît după îndeplinirea unei eclipse de lună...

Oricum ar fi fost, Odorescu, de la o zi la alta, își văzuse visul cu oebii. In București nu se mai vorbea decît despre cometă l... Cometa lui Odorescu!

Cu încetul, totul reintră în liniște. Trecuseră două săptămîni... Gloriile, — chiar cele mai mari, — în unele țări sunt efemere. Odorescu scăpase cu succes de corigență... Poate că profesorii, în urma evenimentului, erau și interesați să nu facă altfel.

Pe el însă îl aștepta în curînd o mică decepțiune... într-o seară — funestă noapte l — se afla la amicuî său, la cel cu cărți de-ale lui Flammarion...Cometa apăru... Era ea, nu Încăpea nici o îndoială. Mergea de la vest la nord-vest. înclina vădit spre pămînt.

Coada ei, scurtă, dar compensată prin faptul că era groasă și cilindrică, acea faimoasă coadă, roșie, galbenă și albastră, se mișca năbădăios... imita cîteodată legănarea pendulului, altă dată se da peste cap de trei ori... Sîmburele ei era roșu ca para. Odorescu și amicul său n-avură vreme sâ-și schimbe părerile. Cometa se apropia repede, vîjăia de lua lumea în cap, dar odată cu dînsa, — ce lua înfățișarea *xtnai* lampion venețian — se zărea și un pătrat sumbru, — colosal zmeu de hîrtie vînătâ al unor copii de peste drum ce atîrnaseră de sfoară cometa lui Odorescu.

PALATUL FERMECAT

Strălucitele zile ale vieţei au început să-şi veştejească aurul pentru mine, dar iată-mă avut —şi încă avut cum n-a fost altul — căci, ca să-mi treacă urltul, numai pentru locuinţa ce am pus să-mi ridice am vărsat banii poşor.

Faţada ei se întinde pe o lungime de un kilometru şi e din marmoră albă, mîngîiată de soarele Aticei, Ea şi aduce întrucîtva cu a unor clădiri din India, deşi le întrece cu mult, după cum visul şi basmul au întrecut întotdauna realitatea. Arcuri nemăsurate de porţi ii străpung din o sută în o sută de metri, şi de pe platforma necontenită a scării lui de cîte cinci trepte, aleargă nesfîrşta colonadă de onix care,singură ea, a costat o sută de milioane. Ce este interiorul acestui palat cu greu se poate spune. El a întrecut cu desăvîrşire *Casa de anr* a lui Neron, unde erau săli îmbrăcate în plăci de sidef, de fildeş şi de baga, şi unde altele îşi aveau pereţii cu totul coperiţi cu aur şi argint,..

Fiindcă ce nu face banul atunci cînd voinţa şi închipuirea urmăresc să dobîndească printr-însul desfătarea fiecărui simţ omenesc, şi cînd îl mai schimbă în iluzie a gloriei şi a nemuririi, precum şi în himeră a dragostei şi a prieteniei?

Faţada clădirei ce dă asupra grădinei, pe care o prelungeşte nemăsuratul parc cu braniştele lui de copaci, ale căror frunze sunt uneori de tot albe şi alteori de tot roşii ŞL chiar albastre, este o aită minune. Se agaţă de ea o lume de plante urcătoare, iar trandafirii, după ce îi cuceresc împreună cu glicinele cuimea, se prăvălesc de-a lungul zidurilor tot de marmoră şi împrejurul ferestrelor şi uşilor încadrate în chenare de lapis-lazuli, agată şi jasp-sanguin, spre a se surpa în tumultoase cascade de argint, do aur, de purpură, pe cînd potirele mov ale florilor glicinei cîntă cu o notă melancolică pămînteasca zădărnicie.

Un mic tren subteran, ale cărui staţiuni se deschid în subsoluri, înlesneşte serviciul, ce se face astfel cu repeziciune dintr-o parte a palatului în alta.

E de prisos a se vorbi de luxul cam rece dinăuntrul lui, dar asupra unora din falsele ferestre ce se întîlnesc ici-colo în încăperi, se poate stărui cu oarecare luare-aminte. La drept, ele nici nu sunt ferestre, deşi au toată înfăţişarea lor, ci numai nişte pînze cinematografice ce te trec mările şi oceanurile spre a te purta cînd în o ţară, cînd in alta şi a-ţi da putinţa să le vezi pe rînd minunile.

Remarcabil mai este în zisul palat că una din sălile lui este sferică şi că cei mai meşteri turnători de sticlă au izbutit s-o facă pe loc din una şi aceeaşi închegare de cristal, pe care au schimbat-o apoi în una şi aceeaşi oglindă.

Hăul pe care această sală îl înfăţişază este spăimîntător, şi se zice că cine s-ar pomeni fără veste în ea ar putea uşor sâ-şi piardă minţile.

în sala bibîiotecei — bibliotecă de altminteri închipuită, căci nu se află în ea decît o singură carte, — te aşteaptă ironia nemărginitei surprinderi de a citi pe legătura acestui volum aşezat pe o masă de aur, titlul de: *Cartea Cărţilor.* In fond însă, întocmită precum se

poate vedea, ea este din foi ce nu sunt deeît titlurile de rentă ale mai tutulor statelor, numele pe care îl poartă pare astfel cu totul legitim.

Dar eîte n-aş mai putea spune despre fermecatul meu palat, dacă, cu toate sutele de milioane ce am cheltuit pentru a-l ridica, nu s-ar intîmpla că tocmai în acest moment să voi să fac o ţigară şi, deschizîndu-rni tabacherea, sâ n-o găsesc pe ea într-insa.

DRAMA BANALA

Lui Constaţii Cautilli

Serdarul Calomfir, bătrînul „taica-moşul", cura îi ziceau micii săi nepoţi, era bolnav de o săptâmînâ. Dînşii plecaseră lunea la pension cu inima zburată. Şi, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărţi. Citeau într-o doară. Na scoteau nici o pricepere din literile ce le trecea pe sub ochi. îşi aminteau turburarea şi grija de acasă. Mereu se gîndeau la taica-moşu... Nu-şi dau seama despre întîmplarea ce se pregătea, dar stau pierduţi cu ochii în got. Aşteptau ceva şi nu ştiau ce. Acest taica-moşu fusese, pentru oi, aşa de iubitor! El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, să-i ducă, pe sub seară, la cofetărie. Şi tot el, săracul! le ţinea parte în orice împrejurări.

Ora de recreaţie sosise. Prin clase, şi pe afară, ceilalţi băieţi se jucau ca mincea şi cu arşicele. Dar degeaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Fiinţa lor sufletească, toată, era acasă, în sala străbătută, la plecare, în vîrful picioarelor... Reauzeau gîftirea şi răsuflarea grea a bâtrînului — zăreau pe o uşe crăpată masa încărcată cu doctorii. Sticluţele, mai mari şi mai mici, cu etichete mărginite cu chenare poleite, gătite cu scufiţe verzi, roşii, albastre şi galbene, nu le ieşiseră din minte. Chelia lucioasă a doctorului Axelmann, bărbierul cu lipitorile, cu păhărele pen-

tru ventuze, șoaptele de prin colțuri ale familiei neliniștite, intrările și ieșirile unora și altora, strecurările' pe lîngâ pereți ale servitorilor, iar, odată afară, alergind, care pe jos, care cu birja — la spițerie, la medici — erau lucruri ce urmau să-i nălucească... Și cu; loate că erau prea copii ca sa știe ce e viața, și ce e moartea, aceste amintiri îi făceau să se întrebe coerau stafiile galbene purtate pe strade pe caruri debiruință, între popi și ciocli? Auziseră, negreșit, că aceste stafii sunt morții, și aflaseră că, într-o zi, toți au a se duce pe rînd... Dar unde? Dar pentru ce? Și neștiind să-și răspundă, mințile lor se risipeau grabnic în alte părți. Priveliști mai vesele îi înviorau. Se gîndeau la micii prieteni ce aveau în curtea casei de peste drum și la pătulele lor de porumbei, Revcdeau foișorul locuinței părintești, înecat de trandafiri, ce urcau pînă la siîlpi. Dar grădina de din vale, ea ce sopovîrnea pînă într-o baltă de trestii, cît era de frumoasă! însă clopotul ce suna pentru reintrarea în clasă, amesteca glasul răgușit al pedagogilor eu rîseteîe argintii ale copiilor și cu certurile ior pe capre, pemiele și pe ichiuri.

Copiii se înșirau, în vremea aceasta, și o luau spre clase. Unii erau plăviți, cu pielea obrazului ca floarea de zarzăr, alții oacheși — țigani cu ochii de flăcări.. Părul unora semăna cu mătasea porumbului; al altora părea fuior de aur. Cei mai mulți îl aveau scurt și creț, negru ca abanosul sau castaniu cu scăpărări dearamă. O! ce giuvaere de preț sunt frumoșii copii ai Olteniei, dar și cît de prematuri și de iuți. Mulți încep să aibă ochii bătuți de pe Ia doisprezece ani. Sunt însă și cîțiva — cei căror Ii se zice ,,nerozi" — care se' păstrează, multă vreme, mititei și mai măricei, îngeri,

Pavel și Grigore, nepoții serdarului Calcmfir., n-apucaseră să intre în clasă, cînd o trăsură — caleașcă a maniei lor, care venea să-i ia — se opri la poartă.

Acea doamnă, cu totu] frumoasă, deși pHnsă pe sub* vual, și cu obrajii aprinși, vorbi puțin cu directorul. Taica-moșu trebuia, desigur, să fie mai rău, strigau copiii chemați la trăsură. Cu toate aceste, ei fură tîrlți, de cum intrară înăuntru, in vîrtejul viului aenal libertății. Zgomotul cu care fusese trîntităportița caleștei, tropătul cailor ce treceau de Foișorul-de-foc și ieșeau în podul cel mare al Craiovei, faimoasa cal& a Unirei, ce începe cu Valea Vlăicei și sfîrșește cu Fîntîna cu Țeapă, totul ii interesa. în dreptul cofetăriei îui Struhală, caii fură siliți să-și domolească mersu], căci lumea ce se îmbulzea de-a lungul prăvăliilor, năvălea spre mijlocul podului. Părea că s-a intîmplat ceva neobicinuit. Steaguri fîlfîiau deasupra firmelor; o muzică izbucnea în răscruciul cel mic. La Cazin, în piața ce desparte clădirea de uliță, o masă coperită cu postav roșu, c\i călimări și *cu* tot ce trebuie de scris pe ea. sărea în ochii trecătorilor și aduna mulțimea împrejur, trîmbiță — siacojie, cum era marele eveniment, îndeplinirea aspirațiunilor generațiunei de la 1848 — adică domn străin și o dinastie dintr-o casă domnitoare, Craiovenii — boieri, negutători sau meseriași, — în parte îmbrăcați încă cu paltoanele de iarnă — iscăleau pe capete, și, flocoși ca niște urși, mormăiau, scoțîndu-și focul pe domnia pamînteana și proorocind fericiri viitoare. Mai jos. de Cazin, înapoi spre casa lui „Barbă-rasă", magazinul de mode al îui madam Kati Riedl se încărca pe dinafară, pentru luminăția ce avea să se facă seara, cu felinare de liîrtie și candele de mai multe fețe. Croitorul Ștanghelmann expunea la fereastră jiletci „Bismark", ca fața năutnlui prăjit. Acest nume mi era însă ursit să rămînă numai al unei jiletci. El păstra Europei o surprindere; avea, în curînd, să fie scuipat,peste lumea latină, de tunurile Rrupp.

Donjuanii gradinei liceului se opreau dinaintea geamului prăvăliei lui Ștanghelmann, nu mai puteau de dragul jiîetcelor prusăeești și, cind se depărtau* lăsau în urma lor scîrțâirea de bonton a ghetelor de ,,Hula".

Plebiscitul în aer liber își urma însă cursul furtunos sub soarele primăvaratic al zilei. Mai ales, la Cazin, în fața mesei așternută cu postav roșu, zgomotul se făcuse asurzitor: un boier giubeliu, care nu vrusese să-și dea iscălitura pentru alegerea unui domn străin, bătea în retragere, cocoșat sub grindina de

lămîi și portocale cu care era izbit de cei dimprejurul mesei și, adunînd portocalele și lâmîile cele mai bune, își umplea cu ele pozunarele, urmărit de hohotele de rîs ale tutulor.

Vuietul creștea. Un regiment se întorcea de la cîmp în mijlocul entuziasmului mulțimei. Urale zguduiau geamurile caselor și, dintre ele, numele de Hohenzoliern, împreunat cu cel de Sigmaringen, se desprindea, împrăștiindu-se cu răsunete zgomotoase...

Dar oamenii mai de rînd — cum s-ar zice: poporul — în auzul cărora acest nume ajungea, îl scălîmhăia în așa fel, încit strănepotul lui Frederic-cel-Mare se încetățenea în orașul Banilor sub porecla de „Sic-Marine".

în vremea aceasta, odaia unde se aflau rămășițele serdarului reintra în tăcerea și seninătatea ei, turburate o clipă de înapoierea fetei și nepoților Iui.

Preotul care citise toată dimineața, se repezise acasă să dea un păhărel de țuică peste cap și să mănînce,.. Vorba proverbului: „Morții cu morții"...

Intrînd pe ferestrele deschise, soarele își revărsa in liniște blîndețea mîngăioasă peste ospețuî ce, înainte de a fi dat pămîntului, înțepenea pe o masă coperita cu un cearșaf, cu vîrful ghetelor în sus și cu capui între perini. O subțire cenușă de aur părea că umple odaia. Pole ieii calde se agățau de cutele cearceafului și ascundeau intre ele un fel de taină veselă. Aurul pervazurilor, cu toate că înnegrit de zăbranic, zîmbea împrejurul marilor oglinzi venețiane. Luminișul adînc al uneia răsfrîngea efigia ștearsă, trăsurile depărtate ale sărdarului.

Dar largile buchete de trandafiri sîngerii, de pe cîmpul negru al jețurilor de damască, vîivorau printre frunzele lor verzi și ruginii ca și cum ar fi fost azvîrlite acolo spre a cînta o izbîndă neasemănat de mare...

Mortul, pe frunte cu pecetea unei taine cu totul adînei, înainta astfel sub poarta cea largă a veciniciei, înconjurat cu făcliile aprinse ale celor care apuca drumul cel fără întoarcere.

„Ce s-a făcut cugetarea, ce s-a făcut simțirea, ce s-a făcut viața?" erau întrebările ce se ridicau ca de

la ele din ciudățenia zîmbetului ce încremenise agățat pe buzele mortului, iar în loc de răspuns, prăpastia în care se prăvălește pe rînd tot ce este, îl îmbăia în sudorile descompunerilor, îi scofîleca obrajii și-l schimba la fața pe fiece clipă mai mult.

Dar în salonul din stingă sălei de intrare, rudele și prietenii celui apus începeau să se adune. Canapelele și jețurile monumentale se împodobeau cu mari și grase cucoane și demoazele ale căror malacoave abia puteau fi stăpînite să nu le dea poalele peste cap. Bărbații, în gheroace care le treceau de gennehi, se înghesuiau pe lîngă ferestre, făcîndu-și vînt cu cîte-o imensă pălărie de panama sau netezindu-și cu dosul mînecei cilindrele de castor. Fratele mortului, cu guler și manișcă negre, lăcrima cuviincios, uitîndu-se la ceasornicul de aur al fratelui său, de care se asigurase îndată după moartea serdarului. Și fiindcă ușa se deschidea mereu, așa că salonul nu mai ajungea să încapă lumea, cucoana Catinca, cumnata lui și văduvă a răposatului, ieșea, în sfîrșit, din odaia de alături...

Casa intra atunci în jalea zgomotoasă a vremei vechi: tropăiri aîergau pe coridoare. Trăsuri după trăsuri se opreau Ia scară. Țipetele se îndesau. Ele izbucneau din salonul cel mare întru întîmpinarea noilor sosiți. CHe un „vă-ă-zurăți cum mă calcă focul, cucoane Ștefane", sau „cucoane Iordache", după cum era numele celui care intra — întovărășea, de obicei, vaietele văduvei, frîngerile ei de rnîini, și legănările capului și corpului ei ce făceau să trosnească jețul din încheieturi. Mîngăierile curgeau: „dinpămînt am ieșit,, în pămînt ne ducem". — „Toți o să murim". — „Fiecare la rîndul nostru, cucoană Catinco". — Și așa mai departe. Prietenele serdăresei, oase înșirate pe suflet, moaște ce unse cu untdelemn și stropit cu spirt s-ar fi desmucigăit, o înconjurau, apleeîndu-și spre dînsa chipurile ofilite, și o scoteau din leșinuri cu o grabă domoală.

Boala de care zăcuse mortul era reluată atunci de-a capul: „cine, cine, — vai de ea și de ea! — s-ar fi gîndit la una ca asta? Tocmai își cumpărase haine de Paști... îi zisese dînsa, nu e vorbă, să se astîmpere,

să nu iasă în acea zi, mai ales că trăgea un vînt ce fura pe la spate. însă care bărbat ascultă de vorbele femeilor, necum de ale nevestei... Parcă era să se mute cazinul Măcescului din loc. De! de! Bine era acum? Să-şi lase el mătuşa singură la vreme de bătrîneţe! Dar fătuica lui — vătuiul — cum îi zicea, adesea, ce se va face fără el? Dar copilaşii, mititeii mamei-mari? Apoi, fînul ~- cine-l va slrînge de pe cîmp, că are să putrezească acolo? Dar rapiţa? grîul? porumbul?"

Şi bătrîna, călugăriţă sub zăbranice, îşi vărsa focul: „cine va avea s-o mai îngrijească? Trăiseră patruzeci de ani împreună şi nu mai întocmeau decît un suflet. Armăsarii, el îi cumpărase. La balurile lui lancu Bibescu, el o dusese în tinereţe; datoriile ce făcea pe horbotele, pe la marfagii cu toba, el i le plătea; casa, el i-o zidise; pe fiica sa, el o măritase, de ajunsese gogea ministreasa".

Şi boala serdarului îşi deşira împrejurările. El se întorsese pe sub seară... însă în loc ş'aşi scoată hainele, să şi le chitească şi să şi le aşeze binişor în sertarul scrinului, se trîntise în pat îmbrăcat cura se afla. Cucoana Catinca băgase de seamă că ce era, nu era bine. Dar ce era să mai facă? Unde să-i scoţi vorbă cu şir din gură?... Ba că a văzut pe o muiere înfăşurată de sus pînă jos într-un cearceaf alb şi că dînsa i s-a luat în urmă din curtea bisericei Petri Boj, ba ea, după ce a ajuns acasă, stafia s-a pitit pe după stîlpii porţei...

— „Ce-e-e sâ-ţi spun, cu-u-u-coane Nicule? M'moartea-moartea!"

Preoţii însă umphiseră curtea: erau mai mult de treizeci şi toţi în odăjdii cu flori de argint şi de aur pe fundurile stacojii sau pe verdele şi albastrul catifelelor. Potcapurile negre, coroane împărăteşti pe care astăzi unii preoţi bătuţi de Dumnezeu le azvîrl după uşe şi le înlocuiesc cu papistăşismul pălăriilor şnuruite, dau o înfăţişare şi mai strălucită patrafirelor *şi* bogăţiei maiestoase a vechei religiimi ortodoxe.

Vlădica, cu o adevărată coroană pe cap, se da jos din caretă şi urca scara profilîndu-se în soare, venerabil ca Dumnezeu, sub schinteierea aurăriei şi briliantelor. Dricul intra în curte, înhămat cu şase cai cu capetele împănate şi mascate, cu trupurile îmbrăcate în valtrapuri negre, găitanate cu fir. Cioclii, care îi ţineau de dîrlogi, îşi duceau la subţioară şlapele de mareşali ai morţei şi înaintau cu păsuri măsurate. Mormăiri aîergau între poartă şi grădină, lărgindu-se peste curte şi chiar peste o parte a mahalalei. Muzica militară sosea. Ea se rînduia in stingă scărei. Convoiul se întocmea — nu se rnai aştepta decît coşciugul cu mortul.

Dar căldura smulgea blesteme împotriva ceasului. Dintre cioclii, ciţiva îşi ştergeau sudorile. Alţii, zorind pe oamenii casei, strigau în gura mare. Unul, mai tînăr, se dase la o parte şi îşi făcea vorbă cu o fată din corul de muzică vocală. Alături, sub un pom, zbîrnăiri de muşte răsculate zîzăiau. Năpustindu-se din zbor una peste alta, ele cădeau, ca trăsnite, pe cîte o frunză sau pe cîte o creacă.

Dar preoţii, în mîini cu făclii, coprinseră uliţa. Alaiul se punea în mişcare. Leşinurile împiedicau exploziile durerei şi curtea ce rămînea în urmă se cufunda pustie de însufleţire ca într-o groapă.

Ţipetele cucoanei Catinchei nu se redeşteptară decît pe podul cel mare al Craiovei. Dînsa, cu capul scos p« geamul caretei, părea că voia să ia ca mărturie a durerei ce-o sfîşie, oraşul întreg. Se bătea cu pumnii în piept şi cerca să smulgă zăbranicul cu care era îmbrobodită. Dar instrumentele de alamă galbenă ale muzicei îi năbuşeau ţipetele. Trîmbiţi şi tromboane vărsau în auzul mulţimei zgomotoasa prăvălire a unui marş funebru.

Dîndu-se într-o parte, himea îşi descoperea capetele cu un respect măsurat pe aurăria alaiului, pe numărul de trăsuri de casă şi pe durerea nemîngaiată a văduvei.

Cînd dricul se opri în răscrnciul de peşte, muzica tăcu şi preoţii îşi începură rugăciunile, înghesuiţi de gloatele dimprejur.

Un vînt subţire, largă suflare a încrucişărei de uliţi, fllfăia fâşiile de zăbranic albastru înnodate la braţele îngerilor poleiţi ai dricului. Cioclii, care duceau

capacul coşciugului, îl puseseră jos, cu jobenul de castor al mortului deasupra lui. Catifeaua viorie cu care el era îmbrăcat, lua o înfăţişare nespus de duioasă sub zimbirile pe care soarele le strecura prin spărturile unui nor. Dar îngînarea rugăciunilor, graiul armonizat ai celor dintîi părinţi ai bisericii, se făcea adîncâ şi cîştiga buzele cucernice, putori convingătoare, — dumnezeire ce se schimbă în cuvînt, pentru a *sa* întrupa in omenire.

Dricul se repunea în mişcare şi vocea preoţilor ce înceta, era înlocuită de corul muzicei vocale. Hodorogirile roţiior, pe podul de piatră al Craiovei, erau însă năbuşite de sunetele limpezi ale corului. Ele păreau că ridic-ă pămîntul în sus, că-l apropie de c-er şi că-l azvîrl în nişte trepte stelare printre care viaţa materială, schimbată în viaţă fiuidică, era tot intr-o vreme şi cîntec serafic şi lumină orbitoare. Iar pînă la biserica Sfintui Nicolae-beli-vacă, unde avea a se face slujba, lupta dintre vocile senine ale muzicei vocale şi dintre sunetele celei instrumentale îşi desîâşura poema.

Obosită, văduva îşi da capul pe spate şi nu se mai deştepta din jumătatea ei de leşin decît în curtea bisericei, dinaintea coşciugului în care mortul zăcea pierit pe trei sferturi sub o surpare de flori. Ca şi cum ar fi vrut să-I ia în stăpînire spre a-l dărui pămîntului, preoţimea se aşezase in jurul lui şi întocmea o jumătate de cerc. Clopotele bisericei, ce nu conteniseră să fie trase de un sfert de oră, îşi alinau prelungirile bălângănitoare şi pogribania vecinicei pomeniri se urca pe fumul de tămîie cădelniţat şi se adîncea în albastra limpezime a cerului. Vosglaseniiîe înlocuiau troparii şi erau înlocuite de ectenii. Sfîrşiturile vorbelor erau toarse de dascăli în sunete subţiri...

„Doamne rai-lu-ieşte".

Dar, cu încetul, slujba se făcea vijelioasă. Ea împrumuta aripele de flăcări ale credinţei şi zbura la Dumnezeu pe căi tainice; cînta lauda Tatălui şi a Fiului, amintea zădărniciile lumeşti; se ruga pentru iertarea greşelilor mortului; pentru cele cu „voie" şi pentru cele „fără voie", pentru cele „întru fiinţă" şi

pentru cele „întru nefiinţă", pentru cele,,întru ştiinţă" şi pentru cele „întru neştiinţă" — trecîndu-i-le pe toate iubitorul de oameni şi aşczîndu-1, ca pe un bun, în curţile sale...

„Doamne mi-lu-ieşte"...

„Că adevărat deşertăciune sunt t oate şi viaţa aceasta umbră şi vis; că în deşert se turbură tot părnînteanul, căci precum a zis scriptura cînd dobîndim lumea, atunci în groapă ne sălăşluim unde împreună sunt împăraţii şi săracii".

Dar fata mortului, doamnă din lumea nouă care nu-şi dă durerea în stambă şi ce plînseso pînă atunci cu lacrimi tăcute, sfîşie aerul cu im ţipăt, şi rudele care se grăbeau împrejurul ei o sprijineau, fără să cuteze să turbure taina dumnezeiască cu mîngăierele lor...

„Slavă ţie, Doamne, slavă ţie".

Şi slujba redeştepta jalnica trăgănire a clopotelor. Porumbieii bisericei, goniţi de vijelia sunetelor, ocoleau turnurile lărgindu-şi urcătoarele spirale, iar făcliile, ce fumegau, posomorau glasul preoţilor, şi pogribania lua un caracter de pripă: sprijinit de doi diaconi, vlădica se apleca peste coşciug, mimia mortul şi la urmă îi închina pieptul cu un larg semn de cruce.

„Slavă ţie, Doamne, slavă ţie".

„Că tu singur eşti cel fără de moarte, carele ai făcut şi ai zidit pre om, iar pămînlenii suntem din păintnt şi în pămînt vom merge, precum au poruncit cel care ne-au zidii şi au zis: că pămînt eşti şi în pârnint vei merge, făcînd tînguirea cea deasupra groapei eîntare":

„Aliluia".

însă sărăcimea îşi făcea loc printre lume şi vîrîndu-se cu obrăznicia neaverei ajungea la coşurile cu luminări. Testemelele cu flori roşii erau mai mult smulse decît împărţite. Fratele mortului, silit de mulţime, se da la o parte şi dezlega la gură sacul cu sfănţuici, cu firfirici de douăzeci şidouă şide treisprezece... împărţeala cea nedreaptă începea: săracilor îmbrăcaţi mai bine li se punea în mînă mai mult. Ceîor goi, mai puţin. Văduvele se alegeau abia cu cîte o luminare. Telelciceîe plecau cu cîte trei testemele.

Orfanii își stricau gura degeaba... Că scris este la carte: „că celui care are să i se mai dea, iar celui care n-are să i se mai ia"...

„Domnului să ne rugă-ă-ăm..."

Și, mereu mai grăbite, aceste rugăciuni își repezeau scadroanele către asaltul cerului, grăbeau sosirea clipei cînd, pe urmele cîntărilor încetate, vocea de argint a unui singur preot răsună în inimi ca un flaut singuratic în mijlocul unei duioase înserări.

„Veniți, veniți, fraților, la groapă, să vedem țarina din care ne-am zidit. Unde mergem acum? Și ce ne-am făcut? Cine este săracul sau bogatul? Sau cine este slobodul? Au nu sunt toți cenușe? Frumusețea chipului au putrezit? Și toată floarea tinereților o au veștejit moartea".

Îngenucheată pe pămînt uscat, văduva mortului se lovea cu capul de coșciug și coprinsă de astă dată de o deznădejde adevărată, își înfigea unghiile în pămînt... „Nu, nu!" — și mai cerea răgaz... își amintea viața ei, îl vedea pe Calomfir tînăr și frumos, printre perdeaua lacrimilor... Nopțile albastre, în frunte cu constantinatul de aur al lunei, recoborau peste dînsa... Se înapoia spre trecut — văduvă la 15 ani de întîiul ei bărbat și remăritată la 17... îmbrăca iar maloteaua de catifea havaiie cusută cu fir și înflorită cu mărgăritare pe care i-o dăruise de nuntă unchiul ei: Banu Teană. — Vedea, apoi, curtea plină cu butci și rădvane... iar Calomfir o ducea la cununie. Iconostasul nu mai era de sus pînă jos decît o singură lumină... Candelele albastre și roșii presărau prin colțuri nestemate.., Isaia dănțuiește era cîntat și masa ocolită. Nașa o dăruia cu o fulie de diamante pe care i-o prindea în păr. Pe rochia ei de sarasir clipeau safire și pîipăiau rubine — „O! nu, nu!" Și iar mai cerea răgaz, Se azvîrlea peste trupul neînsuflețit, îi coperea chipul cu sărutări, îi netezea părul, îi vorbea la ureche încet, îl coprindea în brațe... O! ar fi vrut să-l fure de-acolo și să-l ducă departe — unde?... nici ea nu știa. Dar se vedea fugind, cu el alături, în soare-apune... Și un colț de pădure i se arăta... Brazii o înconjurau, urcau pînă la cer, negura se îndesea, nu mai vedea nimic, nu mai auzea nimic, nu mai simțea nimic. Și cu toate acestea era fericită. Bătăile inimei i se linișteau, tîmplele nu-i mai zvîcneau, o răcoare o îmbrățișa fără veste, — vîntul batistelor ce se mișcau deasupra ei — iar fiica sa, împreună cu cîteva rude, izbuteau s-o ridice de jos, s-o ducă la trăsură.

. . . .

„Că ochii au apus, picioarele s-au îegat, inimile au încetat, și auzul cu dînsele, limba cu tăcere s-au îngrădit și groapei se dă, că adevărat deșertăciune sunt toate".

Și vecinica pomenire pecetlui slujba, risipi alaiul, iar cosciugul pus într-o căruță, spre a fi dus la țară, apucă urmat de patru-cinci trăsuri spre bariera Amaradiei, pe sub care toată această dramă banală dispăru în fuga cailor, nemailăsînd în urmă decît un nor de praf alburiu...

BARIERA ȘIMNICULUI

Lui Manole Slătineanu

Erau trei copii și bunica.

Mama copiilor plecase la Paris, unde se ducea în toate verile să-și vadă o fată pe care o avea acolo într-un pension, nevoie mare de scump. Această aripă a Satanei era urîtă, nu glumă. Dar așa simt mamele: își văd pe toți copiii frumoși. Cine știe chiar, dacă cei mai sluți nu li se par cei mai chipeși. Fata pomenită avea nările umflate de bube... Una îi trecea, alta îi ieșea, iar obrajii ei păreau două funduri de căldări necositorite. Povestea pupezei sau a bufniței nu este, prin urinare, nouă. Cu toate astea, nu e rău s-o aminLesc...

Bufnița sau pupăza, nu prea țiu minte care anume, se apucase într-o vară să scoată iar pui, cu toate că, ani de-a rîndul, un blestemat de uliu de prin acele locuri îi mîncase feții-logofeți și crăiesele, din două-trei îmbucături. Dar paserea se învățase minte. Pe de o parte își ascunsese cuibul, de astă dată așa fel cît uliul să nu-l mai găsească, pe de alta, căutîndu-l și întîlnindu-l, tocmise învoială cu el, să-i lase puii în pace. Uliul se gîndi ce se gîndi și, la urmă, făcîndu-i-se milă de văicărelile ei, nu zise nu, dar o rugă să-i spună cam cum îi sunt puii, pentru ca, dacă îi vor cădea fără voie sub gheare și sub cioc, să-i recunoască și să nu-i facă, din greșeală, harcea-parcea...

Se porni atunci sărmana mumă pe laude, iar cînd întîmplarea duse pe uliu lingă cuib, la priveliștea unor așa sluțenii, nu mai lăsă din ele, fără mustrare de cuget, decît penele.

Pe cioroaica de fată de la Paris n-o mincă nici un uliu, dar pe frații ei, rămași cu maica-mare, era să-i mănince Tudorache vizitiul căruia ea îi porunci într-o zi să pună caii la trăsură, ca să meargă la țară.

Cu toate astea, ce să vezi? Al Tudorache Cutieru — că așa îi era numele de botez și secretada -- de neam dintr-un sat de pe Gilort — taman se îmbătase și de abia se ținea pe picioare. Dar cu cucoana-mare nu era loc de joc: el scoase caii din grajd, îi azvîrli la roatele de dinainte și ținîndu-se drept pe capră, ca neamțu, trase la scară. Acești cai erau rusești, galbeni la păr și iuți. Fuseseră plătiți scump, însă nu făceau parale multe, că, oricit de frumoși ar fi fost, aveau năravul să pună zăpor cînd le căşuna lor și puteai să-i plesnești cu biciul cit vrei, că din loc nu-i urneai: mai curînd se învîrteau pe loc cu trăsură cu tot și jucau cu ea contradanț, decît s-o rupă înainte.

Cucoana Păuniea se încruntă puțin cînd văzu că Tudorache a înhămat, pentru un drum la țară, tocmai caii nărăvași, dar ce să se mai supere; se gîndi că Tudorache e prea meșter vizitiu și că a mai scos-o la capăt îi cu ei și alte dăți. Ea se urcă deci in trăsură, copiii fură urcați, unul cîte unul, de țigăncile curtei și trăsura dete să iasă din poartă. în vremea asta, gura cucoanei Păunichei, care își strîmta gitul pentru a ținea capul întors, nu încetă să toace.... Fire-ați ale dracului și afurisite, să băgați bine de seamă să nu-mi piară din gîște și din boboci — m-ai auzit, Tițo? se rățoia cucoana Păuniea, și pe tine, Dino, să te ducă ghiavolul să nu-mi îngrijești de toate oarele, că vă mănînc, cînd mă întorc. Aidi, Tudorache!... — Ba nu, stai!"

Strigînd, apoi, pe alte slugi:

„Anghele, Radule, Gheorghe, Paraschive! să vă purtați bine, că de unde nu, o să vedeți ce-o să vedeți

de nu mi-oi găsi curtea spilc... Dar de grădină? Numai să simt câ mi-a furat cineva din poame, că pe toți vă bag la ocne".

Trăsura, în sfîrșit, ieși pe poartă, însă cucoana se bătuse peste pozunarele rochiei, și înhățînd pe vizitiu de pulpana de la spate a hainei: — „Cheile! strigă ea — ini-ara uitat cheile!... Fuga în casă, Zoițo și Niculino, de mi le căutați... Iar voi, ce stați înlemniți? Las' că vă arăt eu!"

Iată că cucoana Păunica se rușină însă puțin. La o mișcare pe care o făcu spre a se da jos din trăsură, aceste chei îi zdrăngăniră în pozunar, și ce mai e de spus decît. că trăsura ajungînd cu bine la bariera Șimnicului, începu să urce coasta ce duce Ia Ișalnița, moșia Iui Pera Opran, boierul cu palton portocaliu care, cînd venea la București și intra în cafeneaua Fialkowski, își deșuruba la amîndouâ câpătîiele bastonul de trestie do mare, schimbîndu-și-1 într-un ciubuc.

Caii, ca și cum și-ar fi uitat năravul, merseseră bine până atunci. Dar, Ia jumătatea dealului — trancî puseră zăpor! Geaba răcnea bătrîna la Tudorache să nu-i bată. Beat cum era, el se sculase în picicare și-ardea cu biciul cît putea. Cînd unul, cînd altul făcea năzbîtii: sărea, azvîrlea cu copitele în capră și în roți, încerca să rupă hamurile și oiștea, să dea gata trăsura...

împrejurarea se sfirși cu faptul, că ci se frînseră înapoi, iar bețivul de Cutieru, cu cucoana Păunica și cu cei trei copii cu tot, fură amestecați într-o clipă cu praful rîpei în care se treziră răsturnați — bătrîna cu trei coaste rupte, băiatul cel mare cu osul piciorului frînt de la gleznă, iar ceilalți doi, cu spaima ce intrase în ei și ce-i băga în niște friguri din care nu ieșiră ușor...

Cu toate astea, bețivul care, el, nu pățise alt decît doar că se dezbătase, încalecă pe unul din ticăloșii de telegari și, alergînd în oraș, ee înapoie cu cupeul la care aruncase caii cei negri, spre a-și aduna stăpînii din rîpa de sub dealul de dincolo de bariera Șimnicului...

Dar cîte zile au curs de atunci?

Bătrîna se odihnește azi la bisericuța din valea Bîrcaciului iar Tudorache pe Gilortul lui, unde și-a mestecat de mult țărîna cu ai lui toți, în gropiștea satului ce abia se vede din prunii a căror țuică e așa de bună...

SCRISOAREA DE LA DUMNEZEU

Iubitei mele soţii

Copiii — cîte trei, între şapte şi doisprezece ani, — ciripeau, ciripeau.

Şi ciripirile micilor însemnau aceasta:

— Spune-ne, tată, o poveste din viaţa ta.

Am să vă spun una, răspundea tatăl, atrâgînd pe cel mai mare lîngă dinsul, în vreme ce, de jeţul în care lucra mama, se agăţau ceilalţi doi.

Şi pe cînd sub lumina veselă a lampei, ceaiul era turnat şi fumega în ceşti de porţelan, tatăl îşi începea povestea astfel:

— Voi ştiţi, copiii mei, ce este o gazetă, căci aţi crescut cu ele împrejurul vostru...

— Cum să nu ştim? Cîte zmee n-am făcut cu cele pe cari le-ai scos tu! întrerupea cel mai mare.

— Aşadar, fiindcă ştiţi ce este o gazetă, iată ce se întîmplă uneori celor cari scot gazetele...

— Bine, tată, dar povestea?

— E scurtă. Acum cîţiva ani, — voi eraţi mici de tot — răutatea omenească ne azvîrlise într-o mare sărăcie. Furăm nevoiţi, eu şi mama voastră, să vindem canapele, scaune, toate lucrurile de preţ ce le aveam şi să ne mutăm într-o căscioară de mahala.

Erau patru odăiţe sub un înveliş de vremea veche, în mijlocul unei curţi mari.

Moşul, — căci era bătrîn proprietarul de la care luasem căscioara cu chirie, — locuia în aceeaşi curte şi ne îngăduia de plata chiriei aşa că, tîrîş-grâpiş, o duceam cum o duceam. Dar într-o bună dimineaţă, prinserâm de veste că nu mai are să meargă. Gazeta pe care o scoteam atunci nu prindea. Abia apucam s-o trămit că-mi era înapoiată grămadă.

în acea zi, dragi copilaşi, era un viscol de zăpadă de nu vedeai înaintea ochilor, iar lemnele se sfîrşiseră şi parale n-aveam lăscaie. Biata mama voastră nu ştia încotro să apuce şi se îmbrăca în odaia de alături. Voi dormeaţi. Eu mă deşteptasem cu noaptea-n cap, dar nu mă dam jos din pat.

Mă gîndeam la ce mijloace să alerg pentru a vă scoate la liman şi, înainte de orice, pentru a găsi îndată banii trebuincioşi spre a cumpăra carne şi pîine.

Dumnezeu, care niciodată nu mă părăsise, părea că s-a obosit chiar el de a-mi veni în ajutor.

însă, pana a nu apuca să mâ îndoiesc de bunătatea lui, curierul poştal deschise uşa sălei şi aruncă înăuntru un teanc de gazete ce mi se-napoiau.

Sării din pat, luai cu supărare pachetul de jurnale şi le trîntii prin odaie, risipindu-le prin toate colţurile. Le căleai apoi sub picioare, iar pe multe dintre ele le scuturam şi Ie sfîşiam ca un nebun.

Deodată, din una din gazetele urgisite astie), o scrisoare alunecă afară şi rămase întinsă pe seînduri cu faţa pe care se afla timbrul în sus. O ridicai uimit, De cum pusei mîna pe ea, îmi detei seama că se strecurase din greşeală între foile jurnalului; şi, în adevăr, ea nici nu-mi era adresată.

întîiul meu gînd fu să trămit s-o azvîrle într-o cutie poştală spre a fi pornită la destinaţie, un oraş din Ungaria.

Dar, pe loc, un alt gînd mă opri. Ceva îmi spunea că acea scrisoare nu se strecurase fără scop înăuntrul jurnalului meu. Şi cu mîna tremurătoare o deschisei. Două hîrtii, de cîte zece florini una, scăpară din plicul rupt Împreună cu o foaie scrisă In nemţeşte; prin ea, o femeie vestea pe o prietenă că împrejurări

neprevăzute o siliseră să întîrzie a-şi plăti acea mică datorie.

Chemai pe mama voastră. Nu vă mai spun bucuria ce simţirăm...

Ea se îmbrăcă repede, plecă în piaţă, schimbă la un zaraf fiorinii. Astfel aţi băut în acea zi cafeaua voastră cu lapte, copiii mei.

Scrisoarea fusese de la Dumnezeu.

Tatăl tăcu. Copiii, — cei mai mici cari nu înţeleseseră îşi reluară jocul — dar cel mai mare, sub vesela iumină a lampei, rămase mult timp gînditor.

La urmă, se aruncă de gîtul tatălui său.

CASA CU No. 10

Casa cu no. 10 din uliţa Nemţilor-cu-coadă era ca vioreaua: ea nu se vedea din verdeaţă. Până şi pe stîlpii de cărămidă ai împrejmuire!, ce erau legaţi între dînşii printr-un şir de beţe frumos strungărite şi vopsite cu alb, viţa sălbatică urcase aniestecîndu-şi frunzele cu florile tufişurilor de lemn cîinesc. în curte, trandafirii de dulceaţă şi ronturile de liliac dau ocol casei şi păreau crescute în voia lor. Dar curtea era largă şi adîncă.

Sub pridvorul din faţă, nişte corni bătrîni stau ca nişte neclintite caraule de-o parte şi de alta a intrărei ce da asupra scărei. însă, de cum bătea vîntul, crecile Ii se mişcau fremătătoare, şi frunza lor, luată în răspăr, da de gol cuiburile pline de cîntece pe care paserile le agăţaseră pe cele mai înalte şi subţiri ramuri; iar tot astfel, la vremea rodului, se mai destăinuiau şi roşile boabe de mărgean cu care flacăra soarelui îi improşcase.

Dincolo de colţul din stînga al clădirei, spre un fund al curţei vătuit cu iarbă măruntă sau îneeat de bălării, albea trupul văruit al unei cişmele purtînd deasupra ţuţurului o Precestă zugrăvită în roşu şi în albastru şi ce ţinea în braţe pe Domnul nostru Isua Cristos. Din umbra celor trei ulmi uriaşi ce-o adăposteau de soare, apa ce se vărsa ziua şi noaptea din ţuţurul de tuci în

jgheabul unui trunchi de copac scobit, se făcea parcă mai dulce, încărcată cum era atunci de mireasma galbenelor flori ale unei sălcii persienești ce creștea în apropiere.

Curtea și casa păreau, cu toate acestea, pustii. Țipenie de om nu se vedea în adevăr nici în pridvorul dinspre uliță, deasupra căruia coperișul de șindrilă înainta sprijinindu-se pe stîlpî rotunzi de zid, nici împrejur. Numai că, în jgheabul cișmelei, din care apa da afară săpîndu-și drum in caîdarîmul mîncat de iarbă și de buruieni, niște rațe leșești, ce abia se țineau pe labe de grase ce eran,bălăcăreau șimăcăneau. Și iar numai că, printre trunchiurile scălîmbăiate ale prunilor de după casă, ce întindeau departe ograda boierească, curcani și gîște, găini și cocoși, bibilice, se îndreptau cîrduri spre grajdurile depărtate și posace prin al căror bălegar scormoneau care mai de care.

De altminteri, mahalaua întreagă, trăsnită de arșița soarelui, zăcea tăcută și pustie în mijlocul îmbîcsirei prafului răscolit de roatele cîte unei sacale ori de-ale cîte unui car, căci — ce e drept — telegari înhămați la butci și rădvane nu treceau pe acolo decît din joi în Paști.

Semn că era casa locuită mai da însă și altceva.

Aproape pe cea mai de sus treaptă a scărei de lemn, ce ducea din pridvor la pod, o pisică albă își clipocea ochii de jăratic spre soare, iar ei se făceau aci galbeni, aci verzi, pe cînd, lenevos tolănită, își urma cu o nespusă mulțumire torsul, în căldura și în liniștea ceasului.

Dar din casă nu răsufla cel mai mic zgomot, afară doar de cel pe care îl făcea un război pus în mișcare într-unui din răcoroasele beciuri. Acolo se țeseau chilimurile și țărăneștile scoarțe, cît și pînzeturile de in și de bumbac sau vilnicele de borangic portocaliu și alb... Că atît cucoanele, precum și femeile de rînd, nu stau în acele vremuri cu brațele încrucișate, își căutau de treabă văzîndu-și de îndestularea cu de toate a curiei și conacului lor, iar nu băteau podurile pe jumătate despoiate și, adică, de la gît pănă aproape

de brîu, cît și de la vîrfurile picioarelor pănâ aproape de genuchi.

înăuntrul locuinței de care e vorba, firește că nu dai prin urmare decît de chilimuri și de scoarțe, fie frumos așternute pe jos, fie țintuite în pereți ori întinse pe paturi... In ,,casa-cea-mare", cum i se zicea pe atunci salonului, tot paturi în formă de divanuri găseai în orice sălaș boieresc sau neguțâtoresc te-ai fi dus și oricît de multă bogăție ar fi avut stăpînii lui. Abia Vodă izbutise, cu mari cheltuieli și nespuse greutăți, să care de la Viana vreo două canapele cu scaunele lor îmbrăcate în damască de mătase și așezate cu grijă într-un chervan căptușit cu paie și avînd un coviltir de pînzâ groasă întinsă pecercuri.

încolo, așa era peste tot odaia de primire, iar tot Ia fel se înfățișa și cea din ulița Nemților-cu-coadă, cu mica osebire că în păreții ei se află un ocol de firide, cu perdele de borangic cusute în mătăsuri și fluturi, prin crăpătura căror se zăreau ori ciubuce de iasomie cu mari imomele de chihlibar înflorate în peruzele, ori mătănii de preț, călimări de argint de pus în brîu, iatagane și cuțite cu mînerele numai pietre scumpe și chiar, in una din ele, bătută pe fundul peretelui, o minune de icoană lucrată în sidef și adusă de la Ierusalim de cine știe ce neam al boierului.

în niște dulapuri cu geamuri scobite în zid, unul în dreapta, altul în stînga ușei, vedeai însă și cârti, dar nu pe franțuzie, ci toate legate în piele ca niște ceasloave și cu tiparul pe o hîrtie scorțoasă de cînd cu Papură-Vodă...

Cît despre gazete, nu prea se pomenea alta decit *Vestitorul țărei românești,* dată la lumină de obște cunoscutul Carcalechi, ce era trîntită pe una din sofale și în care se citea că regele Neapolului a fugit pe un vapor la Gaëta, cetate tare de pe marginea mărei, în care s-a închis. Mai dai cu ochii, pe o meșcioară, și de *Curierul, da ambe sexe,* lîngă niște mătănii de chihlibar. Dar pe masa cea mare dintre

cele două paturi, pe o tavă smălţuită cu verde, se desfăşură, eu multă vioiciune de vopseli, intrarea sultanului în geamie, urmat de vizirul şi de paşalele lui, printre zarfurile de argint ale ceştilor de cafea ce încărcau tava.

Dar din ţigarea unui ciubuc rezemat de masă tumul încetase de a se ridica, şi tăcerea de afară şi din casă rămînea neclintită, iar vremea nouă, nici dînsa, n-a mai aprins acea ţigare.

NUVELĂ ÎN SCRISORI

Odinioară, între doi inşi, foşti camarazi de şcoală, unul aflător într-o vreme în Craiova şi celalt în Bucureşti, s-au schimbat următoarele scrisori:

Craiova

Este sigur că nu-ţi mai aminteşti de mine. Dar în liceu am stat în aceeaşi bancă. Oricum ar fi, eu voi virma să nu te uit şi să te iubesc, Nu-ţi ascund că, dacă-ţi scriu, aştept ceva de la prietenia d-tale; eşti astăzi, — cel puţin pentru mine, — cel mai mare poet al ţării şi cel mai mare artist,., Citeşte, te rog, alăturatele versuri, şi spune-mi ce crezi despre ele. Te asigur că vreau să fii sincer. Vei putea să hotărăşti dacă sunt sau nu poet.

Nerăbdător, aştept răspunsul.

Bucureşti

Ce glumă, scumpe prietene! Nu ştiu de ioc ce zici. Să fii ce sunt? Dar iată ce sunt. Născut şi crescut în avuţie, sunt uneori în luptă cu cele mai mari lipsuri — şi sunt soţ — şi sunt tată.

Cum trăiesc însă? E o curată minune... Ştiu eu cum trăiesc? Este drept că guvernul îmi lasă putinţa să-mi

amanetez medalia „Bene-Merentr' de clasa intîia, cu care m-a cinstit.

Craiova

Şi eu care credeam... A!... eu care-mi inchijniiara că locuieşti un palat... Ce-mi scrii mă spăimîntă. Insă... tot vreau să fiu poet.

Bucureşti

Dar dacă n-ar fi decît atît...

Educaţia, instrucţiunea, adîncile cugetări şi lungile vegheri, lupta cu arta, cu defăimarea şi ingratitudinea, mi-au nimicit sănătatea. Tinereţea mi s-a dus. Iluziunile mi-au zburat, speranţele m-au părăsit. Inima inii bate iute. Moartea îmi şuieră în piept. Ostenesc uşor; mi-e tot una de ies sau stau in casa. Ah! zilele cu soare ale copilăriei mele! unde sunt? Ah! entuziasmul! unde este el? Unde, credinţa? Şi copilul de odinioară — el? unde este? unde pletele lui bălaie, şi unde sufletul lui aripat?

Oameni mîrşavi, cărturari fără ştiinţă, şi, pe cît de ticăloşi, pe atit de nedrepţi, pentru ce ini-aţi luat voi*aceste bunuri? Aveaţi dreptul să mi le luaţi? Voi mă înzestraserăţi cu ele?

Nevinovat, v-am adus cu inima curată cîntece înalte... Am luptat pentru versul şi graiul românesc, şi eu ce m-aţi răsplătit?

M-aţi înjurat, m-aţi îmbăiat, m-aţi ţintuit pe crucea defăimărei şi m-aţi Jăsat în prada tutulor nevoilor...

Iubitul meu tovarăş de şcoală, dulcele meu prieten, iată ce este gloria... o umbră.

Dar nu ţi-am spus tot: simţirea mea, în neîncetată războire cu oamenii şi cu arta, s-a ascuţit. Sunt bolnav din tălpi la creştet. Cel mai mic lucru mă face să sufăr. Cînd aud pe cineva că are să-mi dea vreo veste, tremur: mă aştept la una rea. lini petrec viaţa chemînd, din zori în noapte, moartea, moartea, odihna sfîntă şi singura răspîată pe care o mai doresc.

în Bucureşti, sunt un străin: rudele mă batjocoresc, prietenii de odinioară trec pe lîngă mine îngîmfaţi de culmile lumeşti pe care le-au atins. Dumnezeule! pe cine am omorît ?

A! Da: zic unii că m-ara atins de idolul lor. Ziarele lor m-au anatemisit. Nu este secătură care să nu voiască aă-mi dea lecţiuni literare şi nu este om, cît de jos căzut, care să nu-şi ia sarcina să mă înveţe moralitatea.

Mi se pun In socoteală greşeli şi păcate pe care nu le-am făcut. Duşmanii mă înzestrează cu un suflet care nu este al meu. în zadar am pus acest suflet in scrierile mele...

Nici viaţa mea, nici ele, nu sunt ţinute în seamă.

M-am arătat într-un timp cînd îimba română nu era decît o gîngăvire. I-am încordat muşchii prin stil şi prin îndoirea consoanelor, în cuvintele care cereau aceasta prin origina lor. Am înavuţit-o, împletind într-însa termenii cu ajutorul căror lumea nouă să-şi poată exprima subtilitatea simţirilor. Am coronat-o cu imagini strălucite sau cu epitete parfumate şi gingaşe. I-am dat, în sfîrşit, lărgimea şi puterea ce-i lipseau. Versul se trăgâna şi suna calp. I-am pus aripi de flăcări şi de azur, şi pironindu-3 de cel următor cu rime ce au meritat să fie numite de diamant, l-am dus spre slăvile frumuseţei, spre uimirea chiar a străinilor. Insă trecutul meu este \iitat. Tot ce am scria este oropsit. Hodorogeiile sunt numite astăzi versuri, iar obştea românilor nu mai cugetă prin ea. Aşteaptă să cugete pentru ea cei cu averi sau poziţiuni sociale şi reproduce papagaliceşte ce i se spune.

Răspunde-mi acum, iubite, mai vrei să fii poet?

Craiova

De ce nu pot să-ţi scriu ce înfiorări m-au cuprins citindu-te. Mâ mulţumesc să-ţi spun că ai perdut considerarea unei părţi a celor de astăzi, dar că ai eîştigat-o pe aurmaşilor. Cunosc războiul ce s-a pornit impotrivă-ţi. Dar să zic ca duşmanii d-taîe... Să zic că cel, pe care ei spuneau că l-ai izbit, a fost cu

adevărat un om mare. Tu ai putut să te înșeli asupra lui, dar n-ai fost fățarnic. Ai văzut într-însul un stricător aî limbei, fiindcă scîlcia cuvintele, și un suflet străin de al neamului nostru...

Ei! și!... — De cînd oare nu mai poate cineva să-și spună părerile, și sosit-a din nou timpul ca — dacă nu te unești cu prostimea — să fii răstignit ori lovit cu pietre? Insă unii spun că te-ai ridicat împotriva unui nebun, care nu se putea apăra. O zic ei, dar eu știu bine că n-ai făcut-o.

Să mă unesc, cu toate acestea, cu dușmanii tăi și în această privință. Să trîmbițez și eu că ești inimă rea și pizmătareț. Dar scrierile tale nu răinîn, și atunci ce sunt? Nimicit-a cineva pe ale luiBacon și știrbitu-s-a cît de puțin din ale lui Byron și Goethe, fiindcă amîndouă aceste mărețe culmi ale simțirei și ale cugetărei n-au ținut socoteala, în focul luptei, de starea sufletească și mintală în care știau că. dușmanii lor se află?

Știu că ți s-a zis laș. Dar tu care ai lovit ai fost *unul,* iar cei care au apărat, ori s-au făcut că apără, au fost *mii.* Nu te-ai dat însă înapoi. Ai ținut piept furtunei. De care parte a fost lașitatea?

Mă întrebi dacă tot vreau să fiu poet? Da: vreau să-mi lipsească, cum ți s-a întîmplat poate și d-tale, pînă și pîinea zilnică. Da: vreau să mă disprețuiască toți, dar să rămîn demn de stima mea. Că voi fi învins, este sigur. In timpul în care trăim, banul, el singur, este stimat. în timpul în care trăim:

. . . Virtutea este-o crimă,
Și crima cea mai neagră, virtute mai sublimă".

Dar fie și așa: tot se va găsi unul să strige cînd voi muri: „Onoare viteazului care nu și-a ascuns niciodată gîndurile".

București

O! Suflet tînăr! Mi-ai împrumutat aripile tale și povara anilor nu mai mă apasă. Mai este oare nevoie să-ți spun acum, că poți să te ridici deasupra veacului tău, tu, care ai putut să-mi redai avîntul?

Aide! înșiră, prin urmare, rime și fii artist, de vreme ce ești poet; îndură mizeria și, printre neajunsuri, printre defăimări și suferinți, cîștigă conștiința talentului tău în mijlocul lîncezirei obștești. Fii prieten al adevărului printre răi și fățarnici; nu slugări printre slugi; poartă-ți fruntea sus printre nemernici.

Ajută pe cel mic și fă-l mare, ca să fii lovit mai Urziu de el. învață carte pe cine n-o are, pentru ca puțin în urmă să fii numit *agramat* tot de el; pierdeți odihna și somnul spre a nu îi îngăduitor cu rima greșită ori cu dezmățarea ritmului. Aleargă după frumos, după această nălucă ce a dus în prăpastie pe atîți; însetează după idee; flămînzește după artă; îmbată-te de tot ce este formă, de tot ce este coloare și armonie.

Iată, nobile craiovean, iată, scumpe prietene, ce este poezia și iată ce drum ți se deschide drept înaintea ta — urcător — alergător pe margini de prăpăstii, dar țintit neîncetat către cer, patrie perdută, după care singur poetul suspină încă.

NĂLUCI DIN VECHIME

PITARUL

Era o iarnă geroasă și rea pentru săraci, cea în care ani daL întîia oară cu ochii de hietul pitar. Să-1 ii văzut cu cit canon înainta prin zăpada fără pîrtie și cu spatele adus cîrlig, v-ar fi fost milă de ci și dumneavoastră, dragi cititori,

Cînd mi-am dat seama că stă podmolit în ninsoare, sub fereastra mea, i-ain bătut fără voie în geam, i-am făcut semn să intre în curte și l-am poftit în casă.

Purta pe cap șapcă cu cozoroc, ca pravoslavnicii einovnici ai rusești împărății, și își strîngea mereu)a piept antemil de lustrin negru pe care vîntul i-l lua afară, viscolindu-i-1 încoa și încolo.

Rămas singur-singurel din veacul iui, multe văzuse și multe pătimise și, azi, fără să mai aibă vreo rubedenie, și nici măcar vreun cunoscut din vremurile bune, se prăpădea între pereții umezi ai unui coteț în chip de odăiță dintr-o mahala depărtată a Bucureștilor, pentru care plătea im icosar pe lună.

Fiindcă nu putea să cerșească, căci fusese și el om cu casă, și cu masă, trăia din ciornele pe care le scotea pentru împricinați după hrisoavele scrise în slove cu trei caturi și ce se aflau cîteodată pe la tribunale și, cîteodată, pe la arhivă, dar pe care nimini, acum, nu ni ai știa nici să le citească, necum să le tălmăcească, așternîndu-îe pe hîrtie, pe înțelesul lumei noi.

Vai de el şi de el, că greJe zile apucase...

Dar cînd i se aduse, pe o tavă aşternută cu şervet, răcituri pe o farfurie, bez caşcaval de Olanda, îmbrăcat într-o coajă roşie, şi vin de-ăl roşu într-o carafă de cleştar, i se mai îndulci obida şi, după ce-mi mulţumi frumos, prinse la]imbă, cu umerii obrajilor îmbujoraţi.

Iar de cîte nu-mi mai vorbi el! Că apucase şi domnia lui Mihai Şuţu-voievod, care era scurt la stat, urît foc, şi negru harap, dar care, la ziîe mari, păşea mîndru şi cu mîna în şold, printre rochiile de sarasir ale cucoanelor, în vreme ce meterhaneaua domnească îl întîmpina cu un mare zgomot de tipsii lovite unele într-altele, şi în vreme ce muiaţii lui în fir ciohodari îi cîntau:

Nalt eşti,
Oacheş eşti,
Sprînoenat eşti,
Frumos eşti,
Hura! Hura!
Să trăieşti,
Să-mbătrmeşti,
Măria-ta!

Iar Vodă-Şuţu, ghebos şi urît cum era, se furlandisea nespus de mult şi trecea prin faţa mettrhanelei, şi printre eiohodarii lui, cei pe două rînduri aşezaţi, cu mîna dreaptă pe iataganul din brîu...

Că nu era el degeaba Vodă.

Dar pitarul meu, după ce mi-a mai spus şi altele, s-a dus, cum a putut, prin nămeţii de zăpadă, şi n-am mai văzul de atunci altul prin Bucureştii ăştia mari.

BABA-CLOANŢA

Ăl de-a pomenit-o n-a uitat-o, iar ăl de-a auzit numai vorbindu-se de ea, îşi scuipă de mai multe ori în sîn, cum i se spune de odrasla lui Aghiuţă.

Dar spaima cea mare e a celor care locuiesc iarna la ţară, avîndu-şi casa pe lîngă cîte una din acele păduri în care Miază-Noapte se piteşte ca o moghindeaţă ori, cînd e să dea năvală prin eîte-o curte de creştin, se umflă ca o goşgogea claie de fîn.

Oamenii de pe-acolo, de-aia nici nu ies noaptea fie chiar în pridvoarele caselor că, haidî! — se pomenesc, cît s-ar freca la ochi, cu ea în cîrcă, mai ales că alde Baba-Cloanţa, o pustie de vrăjitoare a satului din marginea codrului, a pus-o la mînă şi o trimite să umble, şi pe unde vrea şi pe unde nu vrea, cu toate că, ziua, o ţine închisă într-un năpîrstoc, nedîndu-i drumul decît noaptea, cînd o asmute să se repeadă aci asupra unuia, aci asupra aituia, purtată zvîrna într-im cauc de ciuturi, ce-o ia prin văzduh, dus de patru fusuri ce se învîrteau şi ce se răsuceau ca nişte alte alea...

Cîteodată, bătînd din piuă şi cutreierînd, cu o falcă în cer şi cu alta în pâniînt, ale cîmpuri şi ale văi, se alegea praful şi paraginea de casele pe lîngă care trecea şi băga strechea în cirezile ce-i ieşeau în cale.

Așadar, Baba-Cloanța, cura o botezaseră toate fetele și toate mătușele din sat, și cum îi zicea pană și gaga Sanda, era așa de vestită încît i se dusese pomina în mai toate satele dimprejur și îmbelșugarea se așezase în vatra căscioarei ei de la capul podului mai la vale, și dincolo de cruci, sub un povîmiș de deal ce, doar să dai cu zburătura, și-l ajungi.

Și vezi că, nu știa nimini pe meșterul care i-o zidise, că într-o dimineață, ăi care trecuseră pe sub coastă zăriseră acolo căscioara ieșită ca din pămînt și ca și mm ar fi fost pe locul ei de cînd lumea, iar pe babă o văzuseră așezată grecește pe o laviță din tindă și sfărîmîndu-și fusul de ziceai ce e asta.

Și să nu vă fie cu supărare asupră-mi, boieri dumneavoastră, că eu nu vă spun moși-pe-groși, ci numai lucruri pe care le-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuți, fiindcă trăiseră în vremea stelei cu nouă cozi și a zăpezei roșii și ce, de n-ar fi fost, firește că nici nu s-ar povesti, măre.

Să băgați, prin urmare, bine de scamă, cei din ziua de astăzi, că oricît ați îi de cărturari și de mehenghi, n-ați scăpa de ea cu una cu două de cum ați supăra-o, căci — s-o știți mai-nainte — ea n-a murit, ci trăiește tot în casa ei de sub povîrnișul dealului din salul al cărui nume s-a pierdut, și — babă a dracului cum e, fiindcă a dat mîna cu Ăl-din-baltă (ptiu! ucigă-l toaca) — v-ar aduce la ea călări pe cîte-o piăjmă sau pe cîte o trestie de-a lungă, cum l-a adus și pe Miță al Stanchci (ăl pe care-l luase la melenție) la Trana a Păunei...

Iar cum v-ar aduce, v-ar da să beți apă nenceputǎ fără să știți și ați vedea-o zînă de frumoasă, oricît, ar rîde satul și orașul, dacă nu v-ar arunca cumva pe Miazâ-Noapte în circă...

Și vă povestii dumneavoastră așa, și încălecai pe-o șea.

CĂNĂRIȚA

Pe-atunci li se punea petec roșu.

Oricîți feciori de boieri s-ar fi dus pe la ele, și oricîți bani ar fi avut, nici una nu scăpa de el. Li-l cusea binișor pe rochie la hagie, și să fi poftit vreuna să-l scoată că vedea pe dracu.

Îi cususe petec și Cănăriței, dar fiindcă Dumnezeu îi detese pâr să-i treacă de brîu în jos, ea și-l lăsa pe spate, și nu se mai vedea din el ăl mai mic colțuleț.

Dar ce-o supără mai mult nu era tocmai petecul, arde-l-ar focul! ci dragostea ce prinsese de ăl fecior de boier mare, cu ochi de mură și cu gură de mărgean.

Sărăcise ea, nu e vorbă, pe citi sărăcise, dar acum o pățise de-a binele, că și-ar fi dat pană și viața pentru Drăgușin, ăl mai mic dintre feciorii vel-ciucerului, un ciapcîn ce făcea să sece apa în puț cînd se uita la ea...

Că toate au plată și răsplată, și măcar că avea acum Cănărița casă mare, în Podul Caliței pe unde apuci la Antim, atît o ajunseseră blestemele multora cît nu mai avea odihnă, iar vorba cîntecului:

De foc inima mi-e arsă
Și eu ochii n-am închis...
Cum să-i închid cînd ei varsă
Pîraie de foc aprins.

Ce folos dar și de butca ei, și de năbădăioșii armăsari albi ce-i rînchezau îa grajd îngurluindu-se ca doi porumbei? Și ce-i foloseau pană și giuvaiericalele cînd, afară de ochii și de buzele îndrăgitului, nestemate să-i placă nu mai vedea?

Cu vino-ncoaee, și frumoasă ca o cofetură, ai fi crezut că se frînge de-i strînge-o mai tare în brațe, Cănărița însă sta de la o vreme posomorită, — îi ninsese și îi ploua, pesemne — tot așteptînd pe Drăgușin care nu mai venea.

Iar cînd colo, ce să afie? Că-i crescuse puiului ei aripi, și că zburase spre alt cuib — spre al fetei marelui logofăt Alecachie, unde, de altfel, îl îndreptase și tat-so și mă-sa fără vreo nădejde de izbîndă, pană ce el n-o văzuse la nunta fetei Iui Vodă, cu părul ei de aur împletit în coade și dîndu-i ocol frunței și capului ca o coroană de soare!

De frumoasă, era cum nu se poate mai mult, dar parcă fata vel-logofătului o întrecea, și apoi, cînd îl cunoscuse pe Drâgușin, prea ușor îl robise că, del el nici nu era decît un băiețandru, iute și aprins la dragoști trupești, ca LoLi țingăii de vîrsta Iui...

Fiindcă de la mine s-o știți, băieți și fete, cînd e armăsarul clrlan și iapa mînzâ sunt dați dracului și unul și altul.

Și așa se întîmplase, pe cît se vede, și cu ăl Drăgușin al Cânăriței că, acum cînd el nu mai avea tuleie pe buze, ci, deasupra zîmbetului de mărgean și mărgăritar, mijitoare mustăți ca două subțiri sprincene răsturnate cu vîrfurile în sus, altă gîndire și simțire se ivise într-însul, și 31 cam rușinaseră amîndouă să mai rămînă multă vreme să conâcească la hanul unde numai cine n-avusese bani ori nu vrusesc nu dormise un ceas-două, ori și o noapte întreagă...

Așa că, cu vrerea lui Dumnezeu, se însură cu fata vel-logofătului, pe cînd biata Cânărița, din ziua în care află, patului se așternu, pre duhovnic chemă, și la urmă giuvaierurile ei împărțind pe Ia toatefetele sărace din mahala, sufletul și-1 deto in obida dragostei, lăsîndu-și casa pustie în Podul Caliței, unde am văzut-o și eu după ce i se spărseseră geamurile și i se crăpaseră zidurile, luînd-o în st,ăpînire, noaptea, blînclețea lunci albe și, ziua, buruienile dărîmăturilor...

CĂPITANUL DE POȘTĂ

Noapte fără stele, și doi inși în cupeul de moda nouă ce cobora domol Coasta Grecilor dus de treisurugii. Cei doisprezece cai care îl trăgeau, înhămați la ei doicîtedoi, abia își mișcau picioarele, bălângănindu-și încet clopotele, căci cunoșteau drumul, pietricică cu pietricică, de cînd îl tot bătuseră, și îi știau întortocherile, răsturnișurile și făgașurile. Pe dinaintea vederei drumeților, copacii de pe creștetul dealului se poceau ca niște iezme negre ce urcau tot mai sus cu cît trăsura cobora mai mult. Dar, de la vale, se zări urcînd înspre culme o namilă. Era o trăsură de vremea veche, grea, largă și cu zonturi. Închisă cum era de orice parte, abia se putea zări, prin geamurile portițelor, o malotea îmblănită ai un chip stafidit de femeie, pe al cărei cap era strîns legat și înnodat un bariș, găteală a unei vremi duse, pe cînd alta, cu desăvîrșire nouă și tînără, înainta.

Hărăbaia trecu pe lîngă caretă cu o mare zornăitură de geamuri și peste puțin se făcu una cu întunerecul, iar în curtea poștei intră trăsura mai ușoară a zilelor ce urmau să vină.

Dealuri de băligar ce se ridicau în această curte, așezate lîngă un pîrleaz din împletituri de nuiele, arătau că în grajdurile popasului pentru cai și călători, trebuia să se fi aflat zilnic un număr însemnat de mîrțoage.

Cînd cupeul intră pe poartă, treoînd șanțul șoselei pe o podtștă de lemn, și izbuti să fie oprit l'îngă prispa unei căscioare cu șirul lui de cai frînt în două, în ușa din peretele de curînd văruit, căpitanul depoștă se și arătă cît clipești din ochi: fiindcă, un cupeu, și încă înhămat cu doisprezece cai, nu era glumă.

Cu temenele și fringeri de mijloc destule, bătrînul, ale cărui mustăți erau albe și tunse scurt pe buze., și care își trecuse repede un anlercu negru peste taclitul vărgat *cu* albastru, pe fund portocaliu, deschiseportița cupeulni și, urmîndu-și închinăciunea, pofti pe preacinstitele fețe să-i facă nemărginitul hatîr să. se răcorească cu o dulcea!ă în umilitul lui lăcaș și să soarbă și o ceașcă de cafea pe care fata lui o făcea cu caimac și cît mai mult nu se poate de bună...

Apoi, cînd cei din nSuntrul trăsurei coborîră, dînsuJ, cu șapca cu cozoroc verde într-o mînă, și dind cu capul aproape de pămînt, îi băgă în săliță, iar de acolo, în odaia ce ținea gătită penlru întîmplătorii oaspeți. Paturile ei, unul într-o parte a ferestrei mici și cu geamurile cartosite, iar altul în partea dimpotrivă, erau așternute cu cearceafuri lucrate în fistoanc și la căpătîiele lor aveau perine împodobite cu horboțică de-a bună. cumpărată de pe Ia tolbașii care umblau drumurile țărei românești.

Pe masa coperită cu o albitură lucrată în igliță, între două sfeșnice de alamă galbenă, frecate cu cenușe și schinteietoare ca aurul, un coșuleț din cuișoare înșirate pe fire de ață samanie coprindea în eî flori din linuri felurite, iar, între ferestre, îngălbeneau tărtăcuțe și gutui.

Icoana Maicei Domnului, bătută într-un colț de perete și adăpostită de niște perdeluțe de mătase cusute cu fir, nu vedea candela stingîndu-i-se și arăta evlavia din casa căpitanului, păzind tot într-o vreme pe călători de nenorociri.

Pe mica poliță de sub icoană, îmbrăcată în plisă albastră, stau așezate ouăle încondeiate și ouăle roșii de la trecutele Paști și coșulețul cu flori de ceară al lumînărelei cu care fata lui se dusese la învierea din biserica satului vecin.

In sfîrşit, pe unul din rafturile dulăpiorului din perete, se vedeau sub geamuri obicinuitele şi pravilnicele condici, cu feţele şnuruite toate şi purtînd pe fiecare pecetia stăpînirei. într-una, în cea cu scoarţa neagră, drumeţii nemulţumiţi de felul cum îşi făcuseră căpitanul şi surugiii datoria — cunoscută sub numele de Condica neagră, îşi însemnau necazul pătimit şi vai de căpitan cînd ajungea condica la Bucureşti... în cealaltă, ale cărei scoarţe erau albe, nu se treceau decît vorbele de laudă ale celor pentru care toate merseseră strună...

Dar unde sunt acele vremuri şl unde e bietul căpitan?

Că de s-ar scula azi din groapă, şi ar vedea Bucureştii de acum, şi drumurile de la ţară, pe care aleargă nişte zmei năprasnici ce varsă fum şi foc pe nări şi pe gură, cît şi năzdrăvanele paseri ale văzduhului ce bagă boala în oameni cu hîraitul şi vîjîitul lor, mai că s-ar întoarce să-şi urineze somnul liniştit lîngâ crucile de voinici ale surugiilor lui, cărora, cu atîta rîvnă le striga, cînd soseau chiuind şi plesnind din bice:

— Bine-aţi venit, băieţi, şi să trăiţi!

CEAUŞUL

Irmilicii şi rubielele, părăluţele, sfanţii şi sfănţuicile, aceşti bani nu-i ştiţi, după cum habar n-aveţi nici de icosari, nici de firfirici de treisprezece şi de douăzeci şi două, şi după cum nu ştiţi nici de ceauşii de poştă şi nici de cine erau ei.

Cel de la poşta de la Vadulat, de care mi-aduc aminte ca şi cum l-aş fi văzut ieri, purta o venghiercă roşie de postav, fără mîneci, găitănată cu şnururi de fir pe cusături, cusută apoi pe de-a-ntregul în alte fireturi, şi era încălţat cu nădragi de dimie albă, găitănaţi de asemenea, de-a lungul cusăturilor şi pe lîngă pozunare însă cu şnururi albastre. De la genuchi în jos, picioarele îi erau strînse în poturi castanii, şi dincolo de venghiercă lui cu totul scurtă, cămaşa de bumbâcel albă, scurtă şi ea, îl înconjura cu creţurile-ce-i scăpau din brîul de piele, ţintuit în alămuri, în care-şi ţinea pistoalele şi cuţitele.

Ceauşii erau ca un fel de isprăvnicei sau de vătafi ai surugiilor. Ei îngrijeau să fie cai la grajd, ori să-i aducă de la ciair, şi tot el întreba pe drumeţi cum i-au adus surugiii, dacă au fost mulţumiţi dedinşiişi de cai, iar la sosirea şi la plecarea trăsurilor, se iveau lîngă portiţele lor, le deschideau sau le închideau. în vremea asta, cu căciula de oaie neagră cu fund roşu în mîna stingă, în cea dreaptă primea bacşişurile^

cîte doi sfanţi de obicei şi cile un icosar cind se întimpla să aibă a face cu un călător mai însemnat.

Dar să fi fost numai sfanţi,, şi numai la anu şf la mulţi ani icosari, că bacşişurile tot erau treabă mare. Ungeau bine osia trăsurilor şi mîna ceauşilor, fiindcă ocaua de carne se vindea nouă parale; vadra de ţuică pe 60, şi cea de vin pe optzeci. Un cal bun ţi se vindea pe 38--4O lei vechi, şi luai o vacă cu lapte cam tot cu atît.

La plecarea trăsurilor aveau însă mai mult haz ceauşii. Nu încetau să suduie pe surugii cu fel de înjurături... Sfinţi şi dumnezei şi cruci şi răscrucii

Dar cînd nu-i cădea în palmă decît un sfanţ-doi, să fi auzit alţi sfinţi şi dumnezei, şi alte cruci şi răscruci ce răsunau însă numai pe seama celor din trăsură...

— Ei! şi? Parcă azi nu e tot aşa? — Sfinţi şi dumnezeii

SURUGIUL

In memoria mult regretatei
Cecilia F]orea Stâncescu (din Craiova)-

Căruţa poştei, de dimineaţă,
Din zorii zilei, pe drum era
Şi surugiul ce a sa viaţă
Pe cai petrece, plesnind striga:

„Minaţi cu toţii domol la vale,
Mereu spre culmea ce o zăriţi,
Acolo-i poşta, sfîrşit de cale,
Unde voi trebui să odihniţi.

Voi odihni-veţi, dar ticălosul,
Eu n-am odihnă pe-acest pâmînf,
Sufletu-mi zboară la-ntunecosul
Al dragei meic slăvit mormînt".

Cu obrajii pîrguiţi în soare, frumos băieţandru era surugiul dintre Talpa şi Ciocăneşti. Din zori, el gonea de-a-n călare pe drumul dintre aceste două poşte, ca şi cum ar fi fost pe moşia lui.

Plesnind din bici şi cîntlnd, cu cămaşa desfăcută pe piept în arşiţa soarelui, cît şi pe viscoluJ cumplit, puţini sunt oamenii de pe acolo care să nu-1 fi văzut !n vremea lui trecînd înfăşurat într-un vîrtej de pulbere roşie, ca într-o manta de frumuseţe.

Cînd te uitai mai de aproape la el, îl vedeai că c cu chipul cam pistruiat, dar degeaba! că el tot îngheța apa în puț dacă se privea înăuntru.

Sfinte tare! Și cînd mina, cum se ducea ca viatul.

Dar hăirile? Cît de departe i se auzeau, și cum știa el să le umple cu nespusa vioiciune a răsăritului ori cu atingăloarea duioșie a-nserărei.

Să se mai mire cineva că se topeau după el toate fetele din Ciocănești, și că cele din Talpa îl priveau Loate pe sub ochi.

Din căciula de oaie neagră părul lui scăpără soare și, de departe, Ruxanda, fata hangiului de la Talpa, părea că simte pe grumaji, și între sînurile ei, arzătoarea gîdelătură a caierelor de aur înfocat ce i se duceau de după urechi de-a lungul gîtului sau ce-i băteau fără veste obrajii.

Dar și el, să fi avut ori să nu fi avut de dus ușoarele olacuri ale stăpînirei, ori grelele trăsuri ale drumurilor de atunci, că tot odihnă și liniște n-avea, ci, mai totdeauna, alegîrtdu-și un roib sau un murg ce mînca pâmîntul, tot intre Ciocănești șiTalpa alerga...

Cum au fost însă fetele de cînd lumea, și cum au să fie pană la sfîrșitul veacurilor, așa și Ruxanda, cînd feciorul vătafului boieresc din Tărtâșești veni în pețit la tătină-său, ochii i se scurseră pe brățările de sticlă pe care acesta i le aducea de la tîrg, și pe drumul poștei alți surugii minară și hăiră.

VERIGĂ-ȚIGANUL

Cînd se potcoveau purecii cu nouăzeci și nouă de potcoave și cînd boierii mari erau suflete de oameni, țăranii nu duceau lipsă, deși nu li se dase pămînt de nimini. Fiecare din ei, cît era țara de largă și de lungă, clăcași se născuse și clâcași rămăsese, ba pe moșia unuia, ba pe-a altuia, și fiecare muncea din greu. Nu însă fără folos. Fiindcă mai toți, măcar că nu erau tocmai ocrotiți de boier ca niște copii ai lui, aveau parte la rodul pămîntului, din munca și sudorile lor răsărit. Cei mai mulți din stăpînii de moșii, îe dau pămînt sâ-1 are și să-1 lucreze pe seama lor, și alte dați li se da pogoane în dijmă, după învoielile făcute. Li se mai îngăduia să-și pască vitele pe izlazurile moșielor, să taie și să ridice de prin bălți rogoz și trestie, spre a-și înveli casele, pătulele și staulele, să pescuiască și să se bucure de multe alte folosințe. Boierul avea în sfîrșit în sat o sumă de fini și de fiiie, botezați ori cununați de el. Pe lîngă astea, el mai cunoștea, pe nume și după purtări, pe fiecare locuitor, fiindcă în mijlocul lor se născuse și trăise cele mai multe zile ale vieței. Moșiile nu c-rau, de altfel, de ieri, de alaltăieri, în stăplnirea unora sau altora. De altă parte, boierul fiind de obicei tare și mare la Căimăcămie cît și la Vornicie, tăia și spînzura, fie la Craiova fie la București, și, prin urmare, fără voia

lui, niinini nu se atingea de țăranii ce-i avea pe moșie. Din dragoste pentru ei, veneau ori nu veneau eu o găină la subțioară plocon, ori cu o basma de ouă în mînă, pe-ăl de fusese luat la miliție, tuns să fi fost pe tobă, că tot îl scăpa. Dar asta nu era destul; știa să scoată pană și din ocnă, fiindcă del nu era el degeaba boier!

Așa poreclitul iobag n-avea apoi, nici el, cheltuieli prea mari. Cu din ce muncea, țăranul își plătea fără bătaie de cap birul, linbelșugarea nu-i lipsea nici din casă, nici din ogradă. Mălai se afla din prisos până și la cel mai sărac. Muierile îngrijeau să-și pună cloștile pe ouă. Măcăneau și gîrîiau rațele și gîștele dintr-un cap al satelor lacelalt. Porcii grohăiau prin cocini. Cît despre țoale și straie, nu le cumpăra nimini de la tirg. Sfîrăia fusul și troncănea războiul pe sub pomi și prin cămăruțele răcoroase cu cîle-o ferestruie înlr-unul din pereți, și cu cîte un ochi de geam în ușă.

Țiganii, care fuseseră până bine de cm'înd robi, DU se văîtau nici ei, îi slobozise la leatul patruzeci și opt, *Libertaua* lui Iliad ș-a lui Maghieru; a lui Teii și a lui Rusetachie-Berlicu-mucalitul; a lui Firfirică Brătianu ș-a altora, dar ei nu vruseseră să treacă robi la zisa cucoană, pe care n-o știau dacă e cu artag, ori ba!... Cu parul să-i fi luat de la vechii stăpîni — afară de cîțiva — și nu i-ai fi gonit. De curtea boierului nu i-âr fi despărțit nimic. Și poate că aveau și dreptate. Cum puteau, cei mai mulți, să se dezvețe dintr-o dată. de robie? Prin curțile prin care trăiau, duceau ei lipsă de ceva? Mîncau cît vreau, și chiar, mai des decît s-ar crede, dormeau tot pe atît, iar, dacă erau bătuți, cîteodată, le cădeau și bacșișuri în palmă. La Paști și la Crăciun, precum și la alte zile mari, li se împărțea cămăși și nădragi de pînză. Dar ei căpătau și destule alte țoale de la cei de a căror curte țineau.

Verigă-Țîganu fusese născut și el în o asemenea curte. Dar de copil își luase lumea în cap și pricepuse că nu e nimic mai scump decît să fii de sine-stătător, să poți să pleci dintr-un loc în alUil cînd vrei, să rămîi acolo atîta cît ți-e placul, să te scoli și să te culci cînd ți-e pofta; într-un cuvînt, să n-ai să dai nimănui socoteala despre nimic.

își luase el lumea în cap, dar cu o *viuțâ,* pe care și-o legase de gît, purtînd-o azvîrlită pe spate, de cum îi fusese dăruită de feciorul zapeiului, fiindcă îl auzise într-o zi cîntînci din frunză. El mai învățase să cînte și cu naiul și, totdeodată, îi trăgea din fluier, aproape cu același meșteșug ca ciobanii de pe piscurile munților. Dipla îi era totuși mai dragă. Pe iîngă cintecele ce prinsese de la alții, el mai scotea din ea și sunete ce erau șoptitoarea curgere a apelor și vijeliosul freamăt al codrilor. Cine se întîmpla să-i încapă atunci sub vraja arcușului, dacă era bătrîn întinerea, dacă era tînăr se simțea întors spre copilărie. Un sunet al Iui era floare; un altul, vîlceaua cu iarba verde și cu mireasma ei; un altul era luna și stelele, iar altele, ce se iuțeau și se împreunau într-un virtej arzător, se făceau soarele cu lumina și înflăcărarea lui. Iar el, aceste toate nu le învățase de nicăieri și nu și le cînta declt sieși. însă ce rămlne ascuns? Fusese auzit de unii și de alții, și vestea i se dusese de la Mălăiești pană la Valea-Boului, și de la Valea-Boului pană sub namilele de munți de la Polovragi.

Nici prea înalt, nici prea mărunt, oacheș de tot și cam buzat, el nu era nici urît, nici frumos. Purta și el, ca și alți lăutari ai vremei, o venghiercă roșie fără mîneci, ce s-ar fi asemănat cu a ceaușilor, daoă ar fi fost cusută cu fir și nu găitănată cu arnici albastru. De sub ea, o cămașă de pînză țărănească i se cobora în cute pană ceva mai sus de glezne, înflorită pe poale cu trandafiri lucrați cu mîrta, din linuri ca focul, între frunze aci verzi cît mai mult nu se poate, aci mai șterse și, uneori, mîncate de rugină...

Că așa îi plăceau lui Verigă cămășile, și se găseau și destule fete să-și strice ochii să i le coase până și în mătăsuri.

El mai purta, în urechea stîngă, un cercel de argint, cu o floare de pirozele pe dînsuî. și de care nu

se despărțea, pesemne unde se topea de dragul ochilor albaștri.

Cucoanele, cînd își adunau, in beciurile culelor, pe țărancele de pe moșii la clacă, pentru ca, împreună cu ele, să toarcă, să depene ori să cufe porumbul, făceau ce puteau ca să aducă și pe Verigă, spre a le trece urîtul.

Și, cu adevărat că, de cum cele de față se oboseau, și 'de cum își isprăveau și poveștile, pe vioara luiVeriga se pornea să cînte privighetoarea, să fluiere mierla și să-și spună numele până și cucul.

în ochii lui se aprindea un soare puternic, pe cînd, pe sub arcuș îi curgea Jiul cu luncile și poienile lui, cu Ilene-Cosînzene așteptîndu-și feții-logofeții în razele de argint ale dimineții, ori învîrtind hore în asfințitul soarelui, cu sălbi de mari costandinați la gît! Dar încet-incet, el ajungea la rîuri și la pîrîuri, și arcușul i se domolea, șoptea nespus de dulce, nu mai era arcuș, ci chiar Amaradia și Gilorluî pe albiile lor; gongonea ca ele pe sub zăvoaiele de ulmi și se schimba în povestea mărginirilor de codri, cînd mai erau braniști ca ale Cornetului și Adîncatei, în care să viersuiască pișca-n-floare cu pene de aur și cu cioc de mierlă.

Dar Verigă își lăsa deodată vioara, și luîndu-și aci naiul, aci frunza, Oltul cu toți voinicii lui, cu aurul lui de sub roșiile și rîpoaseîe maluri ale Slatinei, cu haiducii lui pîndind în noptoasele păduri ale Teșluiului, își umfla apele, amenința cu ele pe dușmani, Ie seca și iar și le umfla, și sfîrșea prin a-și toarce duioșia în sunetele neasemănatei doine ce face până și pe străin să plîngă: „Oltule, Oltulețule..."

Să se fi uitat vreo fată la Verigă, în acea clipă n-ar mai fi văzut pe țigan. In locul lui se afla un Făt-Frumos al visului cu negrii ochi înecați de soare. Fruntea îi era bătută de aripile de purpură ale înfriguratei simțiri. Se depanau, se depanau de pe vîrtelnița șezătoarei subțirele fire ale borangicului și creșteau din ele ghem după ghem, iar tot așa, fie că Verigă își mlădia pe coarde arcușul, fie că îi zicea din frunză ori din nai, se depăna, se depăna cîntecul lui, în b«

ciul ce pierea din vedcriîe tutulor, preschimbat în jarul unui întins cîmp de grîu, în o zgomotoasă apă a munților, în sărutările îndrăgostiților, în tropăirile horei sau în duioșia ciobăneștilor cavale.

Cucoana, carc-și torcea liniștit caierul din brîu în mijlocul cumetriei finelor și în al celorlalte țărance, se simțea și dînsa tîrîtă în vîrtejul sunetelor și, poruncind să i se aducă vrăjitorului un urcior de vin de Golul-Drîncei, își retrăia tinerețea.

Dar, în ale lui, Verigă se afla mai cu seamă la govii, cum erau bunăoară cele care se întindeau în bătătura culei lui cuconu Andronache din Sclipești. De altminteri, fapt și era câ, în nici o altă curte boierească, atît el, cît și țăranii, nu erau mai bine primiți. Pentru a-și vesti cît mai din vreme petrecerea, boierul punea cu noaptea în cap să bată toba în dealul lui Popa-Pește și, tot cu noaptea în cap, poruncea să fie scos din pivniță vasul de țuică, spre a i se da cep și a se înfunda în el o slăvină nouă.

Țăranii, care îi știau obiceiul, nu așteaptau să treacă vremea și plecau, ba dintr-un sat, ba din altui, pe căprarii, și fiecare cu cîte ceva în mînă ori la subțioară.

Dacă govia se da de Paști ori în Dumineca Tomei, basmalele și sînurile cămășilor gemeau de ouă roșii și încondeiate, plocoane pe care cuconul Andronache, după ce mina îi era dusă la gură și Ia frunte, le primea cu dragoste și voie bună. Dintre țărani, se aflau destui care să vină și cu un miel-doi în brațe. Alții făceaii să guițeze un purceluș cu rîttil aproape trandafiriu de fraged ce era., aducîndu-1 ca să-1 crească cuconu și să-1 aibă de Crăciun. Alții se iveau, fie cu cîte un iepure, fie cu pești verzui și argintii, în plasa în care fuseseră prinși și unde se zbăteau încă.

Boierul, vesel și primitor, vorbea fiecărui cu inima deschisă. Pe unul îl întreba de păsul lui, pe care i-1 știa. Pe altul de copiii lui, însă nu scăpa din vedere să dea în primire argaților și muierilor din curte plocoanele.

Dar cei veniți, dau ocol vasului cu țuică, lîngă care, pe o masă îungă, anume încăputat'ă de un meșter

tîmplar din Vlâdimir, se încurcau o sumedenie de mici căni de pămînt ars şi smălţuit, ca de un cinzee, iar slăvina vasului sclrţlia din greu.

Ieşit ca din pămînt, Verigă da buzna printre ţărani şi le trăgea pe vioară ca de mama-dracului. Bâiţandrii îşi azvîrleau căciulile ba pe ochi, ba le poticneau pe-o ureche, şi Întindeau între dînşii o horă voinicească, briu de brîu şi inînă în mîna, bătînd pâmîntul cu picioarele, sărind şi chiuind.

Ei! şi să fi văzut pe Verigă cum — în mijlocul lor — sărea şi el în sus cu vioara cu tot, şi cum cu toate astea degetele nu i se desprindeau nici dimprejurul minerului arcuşului, nici de pe coarde, nelâsînd ca nebunia sunetelor să-şi înceteze o clipă ameţitoarea pornire.

Muierile şi fetele începeau însă să-şi arate cîrdurile pe coastă în sus, şi alte plocoane intrau în curte, se apropiau smerite de cuconul Andronache.

In fruntea lor veneau finele şi mititeii fini, care, ei, abia se ţineau pe picioare. Una dintre dînsele, fina Mărgărita, nu tocmai, bâtrînă, dar uscăţivă şi ruşinoasă foc, mînase din urmă în curte, cu o nuia de alun, vreo douăsprezece capete de curci şi curcani, şi tot i se părea că îi este ploconul prea mic, şi se văicărea boierului că, sărac' de ea şi de ea! vremurile îs grele, şi că ce să facă.

O fată de vreo optsprezece ani, fina Catrina, n-adusese decît vreo trei puici, o oală de smîntînă şi urdă. Dar o alta, — fină şi dînsa, îi călcă în urmă cu patrii găini legale de picioare într-o mînă, cu un cocoş în alta, şi cu o vadră de lapte bătut, frumos coperită, pe cap. Tot ca mai avea sînul plin de ouă proaspete, printre care, şi două de gîscă, şi unul de curcă. Erau şi femei care aduceau bibilici, pe cînd una, în puterea vîrstei, abia putea să ţină în braţe un păun.

Argaţii nu mai pridideau plocoanele şi isprăvniceiul îşi încurca răbojul. Erau duse în cămară, ba străchini cu unt proaspăt, ba azime calde, şi chiar întregi doniţe cu fragi timpurii de pădure.

Verigă însă băga boala în toţi. Abia se spărgea o hora că începea alta. Zguduia pâmîntul aci sîrba,

aci mocăneasca. Fetele nu-şi mai plecau ochii în jos. Se împingeau in băieţi, dau pe brînci ca ei, şi ca ei săreau in sus. Nu mai le era milă de zevelcile lor cele în mătăsuri şi fluturi lucrate, şi nici de ciorapii lor cu găurele, cei cu undrele înfloraţi şi făcuţi.

In vremea asta, femeile mai în vîrstă se aşezaseră, care sub pomi, care în umbra prelungită de culă peste curte, şi le mergea gura,priveau hora,şi tăinuiau între ele de multe şi mărunte. Nevasta lui Costantin Drăcea, cit şi a lui Dinu Mustăţea, ai căror bărbaţi erau amîndoi ţărani chiaburi din Sclipeşti, îşi dau cu coatele şi-şi făceau semne arălînd că preoteasa intra în horă, purtînd pe sub o fustă de stambă roşie, împodobită cu horboţică albă, un malacov, pe care i-1 dăruise stăpîna satului parohiei sfinţiei-sale, aşezat între dealurile Vocnei.

Această preoteasă era tînără de tot şi vorba despre frumuseţea ei mersese departe. Din păcate n-o prea tăia mintea şi vrea să s-arate tocmai ce nu era. Malacovul îi făcuse o mare bucurie, şi aşteptase cu nerăbdare hora Sclipeştilor, spre a se lăfăi printre ţărani, gătită brezaie la cap cu flori de cutie, luate din Tîrgu-Jiu, ca şi cum ar îi fost cine ştie ce cucoană. Se întîmplă cu toate astea că, pe loc ce hora o luă mai iute, mişcările repezi îi împinseră malacovul, pe care ea şi-1 pusese sub fustă pe pielea goală, descoperindu-i picioarele pană la şolduri, ce fură văzute albe ca doi stîlpi din dreapta şi din stînga unei uşi de biserică. Bărbaţii chihoteau zgomotos şi ţărancele pufneau.

Dar sfinţia-sa băgă de seamă împrejurarea şi scăpă pe preoteasă din horă.

Verigă scoase în acea zi din minţi pe cei mai înţelepţi. Fete şi băieţi, mai cu seamă după masa de la douăsprezece, pe care o luară — după îngrijirea lui Andronache, — pe nişte lungi seînduri coperite cu peşcbire şi bătute pe ţăruşi — se pomeniră vrăjiţi, iar cînd, spre seară, hora se desfăcu, mîini de foc căutară prin întuneric alte mîini de foc, şi buzele se uscară de jar...

Iar Verigă, care o porni şi e3, mai cîntă la multe govii, dar cu vremea se duseră şi goviile şi Verigă, după cum şi curţile boiereşti s-au dusl...

ISPRĂVNICELUL

Lui Charles Ad. Cantactmino, poci al secolului XVIII, rătăcit în secolul XX și în Homânîa, precum și rarului amic.

Aceea ce este astăzi îngrijitorul de moșii era înainte vreme isprăvnioelul, cu osebire că îngrijitorul de moșie de astăzi este ori grec, ori neamț, ori cine mai știe ce lighioană de neam, pe cînd isprăvnicelul ce am pomenit în copilăria mea era român neaoș și se alegea totdauna printre fruntașii satului, așa că mai niciodată nu era tîrgoveț.

Isprăvnicelul pe care I-am pomenit în copilăria mea să numea Ion și era în slujba moșului meu care avea o desăvîrșită încredere într-însul.

• Ion era un om mai mult nalt dccît scund, și cam de vreo patruzeci de ani. El îngrijea de ale moșiei și de ale casei. Chelar la pivnițele pline cu buți de vin ori de rachiu, nu clintea niciodată din ele măcar un singur dram; cît despre jignitele pline cu grîu, făină, porumb, mălai, fasole, mazere și cu alto roade ale cîmpului, deși erau lăsate tot pe mîna lui, el își îndeplinea și această sarcină cu aceeași frică a îui Dumnezeu și cu aceeași cinste și omenie către lucrurile stăpînuhii.

împotriva îngrijitorilor de moșii din ziua de azi, cari se cam codesc, și încă cumsecade, la lucru mult, vremea a frumoasă a lui Ion isprăvnicelul era vara, cînd munca esle afară la eîmp în toiul ei și cînd abia

ai vreme să îmbuci o bucătură-două, dacă te îndeletnicești cu căutarea pămîntului.

Și sâ-1 fi văzut cu cîtă bucurie privea el la pătulele, hambarele și jignițilo ce se împleau cu grîu ori cu porumb și cu orz, ai fi crezut că toate acele îmbelșugate roade sunt ale lui iar nu ale stăpînuhii. E adevărat că pe atunci, stăpînii de moșii țineau la slugile muncitoare și credincioase, căci moșiile, dimpreună cu locuitorii de pe ele, râmîneau în aceeași casă, scoborînd din neam în neam, așa că stăpinii lor nu erau cei cari sunt astăzi în cea mai mare parte.

O singură dată îmi aduc aminte să se fi supărat moșu-meu pe isprăvnicelul său.

Era tocmai în vremea culesului prunelor și Dumnezeu trimisese în vara aceea o binecuvîntatâ mană peste toate ale pămîntului. Eram copil ca de vreo șapte ani, dar nu voi uita niciodată grămezile de prune ce se strîngeau sub fiece pom și ce mergeau crescînd, că băieții și fetele veneau mereu cu postăvile încărcate, și părea că prunăria n-o să se mai sfîrșească de cules fiindcă da în anul acela roade îndoite.

Moșu-meu se bucura mult, și pe clnd bunică-mea rămăsese să îngrijească de rostul casei, colindînd aci prin argeaua ce răsuna de patru războaie puse în mișcare, aci prin cuhnia în care se pregăteau lăpturile, smîntănurile și unturile obicinuite la țară, el coborîse la povarnă din vale.

Ion o pățise însă de data aceea fiindcă detese zi după zi cu dregerea vaselor povernei și, după cum îmi spuse mai tîrziu, supărarea lui moșu-meu îi păruse cu atît mai mare cu cît o întîmpina pentru întîia oară.

Dar toate trec... și astăzi dorm. cîteșitrei la umbra bisericuței ce albește din. depărtare pe albia frumoasei văi a Amaradiei: moșu-meu într-același mormînt cu bunică-mea, iar credinciosul isprăvnicel lîngă dfrișii.

Și astăzi, acea înflorită moșie înțelenește și intră pe mîni străine... Am revăzut cîmpii, odinioară roditori de atîtea bucate, triști și coperiți cu mărăcini,

vesela prunărie prin care m-am jucat de atîtea ori, părăginită și cu pomi uscați pe jumătate; pivnița ce gemea de greutatea buților, deșartă; argeaua ce răsuna de zgomotul a patru războaie în mișcare, schimbată în staul de vite... și pretutindeni, jale și părăginire: pînze de păiajeni și iarbă a ruinei...

Căci vremea ispràvniceilor a trecut și a venit timpul îngrijitorilor...

CĂMĂTARUL

Du-te la Kir-Năstase, zicea, în vremea de altădată, boierul ori neguțătorul, celei mai credincioase slugi, dacă sfîrșea paralele.

Și sluga se ducea la Kir-Năstase, cu răvaș ori fără, și se întorcea cu tecșila doldora. Că sluga era, ca și stăpînul ei, crezută pe cuvînt. Iar fiece județ avea cîte im Kir-Năstase.

Cel pe care l-am apucat eu era pîrttecos și mărunt, gras și roșcovan Ia față, și purta jiletcă albă, cu Ian!, de aur gros și lat pe după gît în jos.

Lua numai doi galbeni pe an, peste dobînda pravilnică, ce era de zece la sută, și tot i se zicea de lume cămătar, spunîndu-se că se va alege praful de el și de copiii lui.

Cu toate astea, citi n-ar binecuvînta acum pe un asemenea cămătar, căci el, după alelalte toate, nu lua zălog, pe banii ce da, nici ecarete nici giuvaere. Ba nici zapis la mînâ nu cerea.

Săraca noastră țară românească! Adică ce rău a făcut ea ca să nu fie lăsată în seul ei de bătuții la cap care ne-au stricat toate rosturile românești? Adică — oameni buni și creștini ai lui Dumnezeu — nu putea să meargă țara noastră înainte și fără Hbertaua de azi — moft al mofturilor — cît și fără egalitaua lor, și alte multe bazaconii, ce s-au dovedit că simt

smintenii curate, şi re au nenorocit pe atita lume. Căci, uitaţi-vă puţin împrejur, şi luaţi-o de la uliţei drepte şi largi, ce nu se potrivesc nici cu verile nici cu iernile noastre, şi spuneţi-mi: nu erau mai eu rost întortocherile de uliţi şi îngustimile lor, ce adăposteau iarna de crivăţ şi vara de îngrozitoarele călduri? Negreşit: bune sunt canalele pe sub uliţi, şi trebuiau să se facă, dar casele, din care unele sunt mai nalte de cum era turnul Colţei, făcute de oameni cu scaun la cap sunt? Apoi, Bucureştii ăştia întregi, unde nu mai e decît cărămidă şi piatră, nu ar fi fost ei mai frumoşi şi mai căutaţi de străini dacă ar fi urmat să se împodobească eu noi farmece potrivii, firei noastre şi locului, păstrîndu-şi, cu «cumpătate, micile lui case cu coperişuri ţuguiate şi cu straşini late în mijlocul roditoarelor grădini ce Ic înconjurau?

Fie că ticăloase maimuţe mai sunt şi oamenii!

Oricum, însă, cămătari de felul lui Kir-Năslase — măcar că pc-ăl de care vorbim l-a prăpădit Durnnezeu — n-o să mai avei» oricît am dori unul.

E adevărat că şi dînsul începuse să se facă vinovat de o foarte grea ticăloşie şi iată cum s-a înfăptuit întlia oară asta, şi de ce, pesemne, şi-a luat pedeapsa de la Al-de-Sus.

Lucrul se petrecu, după cum îmi spuse un moşneag pe care moartea îl uitase pe pămînt, tocmai într-o iarnă din cele mai geroase.

Afară sufla groaznic crivăţul şi poleiul izbea în geamurile îngheţate.

Şi, zang-zang — se auzi oprindu-se o sanie la poarta lui Kir-Năstase... El îşi luă în grabă în umeri o caţaveică de tibet verde căptuşită cu oaie şi deschise uşa.

— Sluga dumitale, Kir-Năstase, îi zise atunci un voinic în puterea vîrstei. Şi intrînd în casă, el îi mai spuse că nevasta îi e în facere, că a rămas fără o lăscaie în pungă, şi că mare nevoie ar avea de vreo mie de Iei.

Dar se întîmplă eă:

— Mă, Kir-Năstase în sus, mă, Kir-Năstase în jos, fii om de omenie, Kir-Năstase, şi tura şi vura. toate fură degeaba.

De omul la aman nu se scapă însă uşor, şi, după multă logoriseală, obijduitul negustor se duse acasă, de unde se întoarse tot în acea seară cu o sumă de lucruri pe care le zălogi cămătarului. împrejurările au adus ca să-mi intre catagrafia lor în mînă şi iat-o:

„Lucrurile zălojite de mine, Stancu Boiangiu., la anul una mie opt sute patruzeci şi nouă, leatul de la Christos, în a nouăsprezecea zi a lunei lui ghenai'ie:

1. Una rochie de satintur lucrată anevato,
2. Una malotea de ghiermesut îmblănită cu sangeap.
3. Una pereche paftale argint suflat cu aur, cu cincisprezece pirozele pe fiecare, avînd în mijloc un bob de mărgăritar de-ăl mare.
4. Una rochie de cors pembe, lucrată în flori de aur.
5. Una altă rochie de belacoasă, cu mucavale tiglielite cu fir pe dinsa.
6. Una scurteică de moar gros ciadiriu, căptuşită pe de-a-ntregul cu eacom de-ăl adevărat".

Dar dacă Stancu Boiangiu îşi va mai fi scos sau nu lucrurile astea, nimini nu mi-a putut spune. Atîta doar să ştie: că a început să-i meargă rău cămătarului; că a sărăcit cu lotul; că i-au umblat copiii, multă vreme, goi-puşcă prin mahala, şi că, la urmă, i-au murit toţi unul după altul; că, iar, vecinii l-au găsit ţeapăn într-o dimineaţă de iarnă în pridvorul casei lui, ale cărei geamuri vîntul le spărsese, pe cind poleiul ţăcănea-ţăcănea pe cioburile cîte mai rămăseseră în pervazurile ferestrelor, şi pe cînd se năpusteau nămeţii de ninsoare pe podelele odăilor şi pe coperişul desfundat...

DIN PERIODICE

CÎNELE DIN VĂCĂREȘTI

(Nuvelă originală)

PROLOG

Văcăreștii au fost odinioară o frumoasă monastire. Astăzi este cel mai trist penitenciar, după cum eufemismul oficial botează pușcăriele, spre a îndulci ceea ce acest cuvînt ar avea de prea dur și de prea fioros.

în mijlocul curței, cum intri, se ridică biserica, construcțiune splendidă în interior, oarecum împuitoare în exterior. Din nefericire, picturile cari-i ornează fațada, privite de aproape sunt de un ridicul care te face să surîzi. Nicăieri casele chinezești, fulgerele și trăsnetele stacojii, sînții și dracii cu coadă sau fără coadă, nu au fost răspîndiți cu mai multă profuziune. Capriciul decoratorelui a mers pînă a desemna pe pereți un soare cu picioare de om!

Tinda bisericii este susținută de vreo zece columne *do* granit cu soclul sculptat. Aceste columne dau bisericii un foarte maiestuos aspect. în interior sunt vreo patru columne tot de granit, colosale și sculptate peste tot. Aceste columne ar face admirațiunea celor mai dificili. Pardoseala tindei și a interiorului bisericei este de lespezi de marmură albă.

Afară de biserică mai este un paraclis foarte frumos. încolo nimic. Nimic dedt ziduri văruite.

Celulele deținuților sunt luminate prin cîte o singură fereastră de temniță, foarte apropiată de tavan. Ușile sunt de lemn masiv, și în partea lor superioară au cîte

o mică fereslnjie spre a permite sentinelei să se uite înăuntru. Mobilierul este în general compus dintr-un pat de fer şi dintr-o mescioară. Altceva nimic. Pereţii arată pretutindeni o nuditate în toată puterea cuvîntu lui. In timpul zilei, arestaţii, cari nu sunt puşi la secret, au libertatea sâ se preumble prin curtea penitenciarului.

Prima noapte ce petreci în Văcăreşti nste fioroasă. Ideca că te afîi sub acelaşi acoperământ cu atîţi ucigaşi şi răufăcători, îţi face o impresiune din cele mai rele. încuiatul zăvoarelor, strigătul: „C'ne e acolo?" al sentinelelor sunt asemenea de natură a-ţi mări nelinişştirea.

Ceea ce-ţi produce însă efectul cel mai teribil este că, la ora clnd zorile de seară încep să bată, auzi un cine urlînd în curtea penitenciarului, într-un mod îngrozitor.

A doua zi, la aceeaşi oră, cinele reîncepe urletele şi vaietele sale. Şi în toate zilele, observi aceeaşi ciudată coincidenţă între bătaia zorilor de seară şi urletele acelui cîne.

Împins de curiozitate, întrebi cauza acelui fenomen. Iată atunci ce ţi se povesteşte.

Capitolul I
NUM'A

In anul 1872, într-un mic orăşel de munte, pe care-l vom numi C..., din districtul Y..., se celebra, în biserica principală, căsătorirea unei tinere copile de vreo şasesprezece ani. Mireasa era de o frumuseţe rară, ochii ei albaştri aveau delicata nuanţă a viorelelor; talia ei era subţire şi flexibilă; părul ei era de un blond atît de auriu îneît nu se putea alege din riul de beteală care-i cădea graţios pe umerii rotunzi şi albi. Ea purta o rochie de atlaz alb, coperitădeo tunică de danteU şi ridicată în partea stingă, unde era prinsă în rochii; printr-un gingaş buchet de miozoUs, această dulce floare, atît de delicată, care pare că şopteşte amanţilor: „nu mă uita!"

Toaleta miresei era simplă, dar elegantă şi lipsită de orice exageraţiune provincială.

Să vedem acum care este fericitul soţ? Dacă am judeca privind numai pe mireasă, negreşit că am presupune un june tot atît de simpatic, şi astfel, această pereche ar fi cea mai potrivită, şi nunta cea mai frumoasă.

Din nefericire nu este astfeL

Acela care dă mîna miresei, nu este nici tînăr, nici frumos. Capul său e pleşuv, ochii în fundul capului, obrajii rotunzi şi roşcovani, nasul căzut pe buze şi, în fine, proeminenţa burţei sale lasă cu mult înapoi picioarele, care sunt scurte şi cam sucite.

Numele său este Gheorghe Iencea, fost băcan şi acum proprietar mare, alegător în colegiul I (!). După nume, îl vedeţi cit de colo că e grec şi nu vă înşelaţi. Secretul înavuţirei sale nu e greu de ghicit. A venit din ţara grecească sărac lipit, atît de sărac chiar, îneît na avea parale nici să-şi cumpere o doniţă spre a putea să vînză bragă, el era redus a vinde sîmburi de dovleac prăjiţi, cari prin unele districte se afecţionează foarte mult de mahalagii, şi pentru ca să-şi înnobileze acest gust, ei au decorat sîmburii de dovleac cu pomposul titlu de mezelicuri!

Iencea al nostru striga toată ziua pe poduri acest soi de marfă. Adunînd ceva parale, se făcu bragagiu; din bragagiu, plăcîntar: din plăcintar, simigiu; din simigiu, cîrciumar; din cîrciumar, băcan; din băcan, cămătar şi din cămătar ajunse proprietar mare, bez alegător în colegiul 1.

Aceasta este întreaga carieră ce a parcurs nobilul mire, cu succesul obicinuit tuturor măslingiilor din ţara grecească, care cînd vin la noi n-au după ce bea apă, şi preste cîte un an îi vezi în trăsuri că te stropesc cu noroi, ba cîteodată se întîmplă de-i vezi ajungînd chiar miniştri. Cît despre deputaţi, nu mai e nici vorbă! Camera e plină de ei; de aceea şi ţara merge de minune!

Întrebarea e acuma, cum de a consimţit frumoasa copilă ce era alături, ca să devie soţia cnconului Iencea, zicem euconului, căci acum Iencea, vînzătorul

de mezelicuri, pe rînd bragagiu, plăcintar, cîrciuniar, avînd atare, e coconit do toată lumea.

Să mai zică demagogii roşi că n-avem aristocraţie! Dec!... Apoi coconul Tencea nu stă de faţă şi alte o mie de persoane simandicoase tot. ca d-lui.

E cestiunea însă de a aprofunda misterul însurătoarei lui lencea.

Părinţii d-şoarei Alexandrina, căci astfel se numeşte mireasa băcanului, d-nul şi d-na Seeretesou, erau plini de imaginaţiune.

— Trebuie să fii fericită, a zis boier Secrelescu, pitar dinainte de 1848, că te cere d-l lencea, care arc 5.000 de galbeni venit pe an, eînd tu n-ai nici o zestre,

— Ia-1, fata mâinii, a zis cucoana Smaranda, să te vază maica în trăsură cu armăsari şi cu lavrele poleite, — lencea îşi făcuse şi livrele, — ca să crape de necaz leliţa Ruxandra, leliţa Angheliţa şi cucoana Porfira, a cărei fată a îrabătrînit nemăritată şi leliţa Săftica... şi...

Şi toate leliţele din lume!

— Nu-1 iau, a zis fata, pentru că iubesc pe Predilit Stroian, şi am jurat c-o să-1 iau pe el...

— Ba o să iei pe lencea.

— Ba n-o să-1 iau.

— O să-1 iei! a răcnit tatăl său, boier Secretescu, pitar înainte de 1848.

A trecut însă o lună, două, trei, şi Alexandrina rezista mereu.

Boier Secretescu imagină atunci să joace o comedie care reuşi. Predilă Stroian era studinto în facultatea din Bucureşti. Alexandrina îl văzuse de eiteva ori in timpul vacanţiunilor şi-1 iubise.

El era frumos, de acea frumuseţe virilă care se găseşte numai la popoarele de gintă latină, şi avea un tip adevărat românesc, căci era adevărat român, după cum îl arată şi numele. Era brun; două sprîncene negre şi arcate îi umbrea ochii carii erau plini de foc; părul său era lung, mlădios şi naturalmente buclat; nalt do statură, fruntea largă, rnînile şi picioarele mici.

Caracterul său era dulce şi entuziast; inima sa nobilă.

Afară de timpul vacanţiunei, Predilâ Stroian era silit să petreacă tot timpul în Bucureşti din cauza studiului. El urma la Drept. Dar dacă Alexandrina îl iubea, în schimb Predilă o adora.

Acestea zise, să revenim la boierul Secretescu şi la stratagema ce imaginase, în înţelegere cu tutorele lui Predilă, căci părinţii îi muriseră demult.

într-o seară tutorele care era vechi amic cu Secretescu, se afla la dînsul, ca din întîmplare. Doamna Secretescu şi cu Alexandrina erau faţă.

— Să aducă dulceaţă şi cafea! strigă boier Secretescu.bătînd din palme, după cum era obiceiul înaintea zaverei, pentru a chema pe robii ţigani sau chiar pe servitorii pămînteni.

Un fecior intră.

— Dulceaţă şi cafele zise domnul Secretescu din nou.

— îndată, cucoane!

Dar feciorul nu ieşi.

— Ce stai aici, dobitocule, strigă pitarul dinainte de 1848. Nu m-ai auzit?

— Ba am auzit, cucoane, dar vream să vă spui că a venit un fecior de la d. Găgăuţescu — numele tutorelui — şi zice că a venit o depeşă de la Bucureşti.

— Ce s-o fi întîmplat lui Predilă! strigă Gâgăuţescu, — prefăcîndu-se speriat. De obicei nu-mi depeşează niciodată.

— Va fi poate bolnav, zise boier Secretescu.

— Lucru nu e de mirare, adăugă cucoana Smaranda, călind să-şi ţie rîsul, căci am auzit că în Bucureşti umblă de la o seamă de vreme o grămadă de boli, şi leliţa Săftica mi-a spus că a auzit de la cocoana Porfira, că s-a ivit chiar holera.

Alexandrina păli.

In timpul acesta feciorul ieşise şi, după ordinul lui Găgăuţescu, introduse pe feciorul acestuia în casă.

— lată ştafeta care a sosit de la Bucureşti, zise feciorul.

Gâgăuţeseu sări de pe scaun, luă din mina feciorului presupusa depeşă şi o deschise cu o mînâ tremurîndă.

Dar abia îşi aruncă ochii asupra ei şi căzu pe scaun punîndu-şi batista la ochi.

— Ce e? Ce e? strigară într-o voce boier Secretescu, cocoana Smaranda și Alexandrina, mai palidă ca ceara.

— Predilă a murit azi-noapte! șopti Găgăuțescu, ca și cum ar fi fost înecat de suspine.

— Predilă a murit.! strigă Alexandrina, scoțînd un țipăt sHșietor și căzu jos fără cunoștință.

Apa, oțelul de trandafiri inundară într-un moment pe nefericita copilă care, după un lung leșin, reveni tn fine la viață.

Comedia era jucată.

Predilă nu murise. Depeșa era făcută de un amic al lui Găgăyțescu, din București, cu care acesta se înțelesese prin scrisori ca să-i dea o asemenea depeșă.

Boier Secretescu rămase deplin mulțumit de vechiul său amic Găgauțescu și peste vreo trei luni cununia Alexandrinei cu Iencea băcanul se celebră după cum am văzut la începutul acestei narațiuni; căci Alexandrina, care fusese mult tirnp bolnavă și care avea presimțirea că va muri în curînd, nemaiavînd ce iubi, nu se mai opuse la voința părinților săi, nutrind chiar secreta speranță că această căsătorie va accelera, prin noile suferințe ce-i va aduce, moartea ei.

E adevărat că o vedem la începutul narațiunei atît de frumoasă cu beteala de mireasă pe cap, dar în același timp e și atît de palidă, îneît asistenții nu-i dau un an de viață.

Suferința i-a mărit grațiile care o împodobesc în loc de a i le distruge.

Aceasta e ordinea naturei.

Florile mor, dar veștejindu-se îmbălsămesc aerul cu dulcile lor profume și ornează cîmpiile cu dalbele lor frumuseți.

Capitolul II

ÎX SEAHA NUXȚEI

Era în luna iunie. Aerul era dulce și profumat;paserile cîntan prin dafini și prin boschete. Nu departe de orașul C..., diligenta care venea de la București descindea o repede coastă, încărcată cu călători. Printre

persoanele care ocupau fundul diligentei, se afla și un june, a cărui nobilă figură brună se distingea dintre celelalte. Acest june nu părea să aibă o etate mai înaintată de 21 sau 22 de ani.

— Mai avem mult pînă, a sosi la C...? întrebă el pe unul din vecinii săi.

— Vreo două ore încâ, așa cred, răspunse interpelatul.

Și după acest răspuns, junele, care părea foarte impacientat de a sosi, se cufundă într-o profundă reverie.

Numele său era Predilă Stroian.

Cursurile de Ia Facultatea de drept se terminaseră și vacanțiunea începuse.

Predilă venea la C... să petreacă lingă idolul său, Alexandrina, timpul vacanțiunei.

El era fericit și în acel moment visa poate o fericire și mai mare... Căsâtorirea lui cu Alexandrina îi părea asigurată:

„Încă un an de laboare, cugeta el, și voi obține diploma de advocat; atunci Alexandrina e a mea. Părinții ei mi-o vor acorda desigur. E adevărat că n-am nici o avere, dar voi avea o carieră și viitorul pentru mine. Și apoi nici Alexandrina nu e avuta".

Astfel cugeta junele Predilâ. Aspirațiunile sale s-ar fi realizat poate, dacă n-ar fi avut a face cu un om ca Secretescu...

între aceste, umbrele serei acoperiseră cîmpiele, dar diligenta era la poarta orașului.

Peste un cuart de oră ea sosi în curtea poștei.

Aci, Predilâ fu întîtnpinat de un amic al eâu, cu care fusese conșcolar și căruia îi telegrafiase sosirea sa.

După ce primele momente do efuziune amicală trecură de o parte și de alta, Pred i lă observă cu mirare că amicul său este vestit de gală. Amicul său era în frac.

— Dar asta ce mai e ? zise Predilă, rîzînd. Cu știrea mea nu am ajuns nici ministru, nici prefect, nici măcar vreun biet procuroraș, pentru ca să mă primeşti în frac.

Aceasta poate să vie cu timpul, îi răspunse pe același ton amicul său; deocamdată aceste vestminte

de gală nu te privesc; cestiunea este că la nouă ore trebuie să mă duc la un bal, la o nuntă unde sunt invitat.

— O nuntă!

— A! Bine zici, că n-ai cum să ştii!... ş-apoi cum era să afli? în Bucureşti ai cu totul alte ocupaţiuni pentru a te îngriji să ţii seama nunţilor cari să fac prin oraşul nostru.,.

— Dar ce nuntă? întrerupse Predilă.

— A lui lencea băcanul.

— Negreşit că a luat vreo văduvă avută, dar bătrînă şi urîtă tot ca şi dînsul?

— Te înşeli. Mireasa lui lencea se distinge prin contrariul de ceea ce zici; ea e săracă...

— Ce fel? lencea cămătarul, să ia de soţie o săracă!...

— întocmai. Tencea cămătarul a găsit de cuviinţă că a luat destulă camătă asupra banilor şi s-a decis pentru cîtva să se ocupe şi de sexul frumos.

— Atunci mireasa lui lencea e frumoasă şi tînără?

-- Şi una şi alta.

— Dar numele ei?

— Alexandrina Secretescu.

La aceste cuvinte, Predilâ îngălbeni şi începu să şovăiască. El se rezemă de perete ca un om beat.

— Ce ai? strigă amicul său, luîndu-i mîna cu vivacitate. Eşti mai galben ca un mort!

— Nu e nimici articula Predilă, cu slăbiciune, cătînd să se conţină; nu e nimic! repetă el,... o ameţeală..., osteneala drumului...

Şi, readunîndu-şi forţele, se depărtă ca un om în demenţă.

Să lăsăm acuma pentru moment pe nefericitul june, şi să ne transportăm în casa d-lui Secretescu.

Curtea era plină de trăsuri, ferestrele vărsau torente de lumină şi muzica cînta arii de veselie în antreul casei.

In salon, balul începuse a se anima, deja.

Invitaţii soseau cu grămada. Fără a ne opri să perdem un timp preţios, descriind luxul fastuos, dar lipsit de bun-gust al doamnelor din ace] oraş, părerea mea este să trecem îndată la mireasă, frumoasa Alexandrina.

Retrasă într-un unghi al salonului, ea şedea, palid* şi tristă, pe o canapea. Albaştrii săi ochi înotau în lacrămi. Iluziunile ce perduse, speranţele ce se stinseseră în virginalul său sîn, o turmentau în acel moment mai mult ca totdeauna.

„Această sărbătoare, cugeta ea, o destinasem în gîndul meu lui Predilă şi dînsul nu mai e! Beteala nupţială care îmi încinge fruntea, acum vreo 4-5 luni încă, mă vedeam, în reveriile mele, punînd-i> pentru Predilă! Şi astăzi el nu mai e!... Pentru un altul am pus beteala nupţială!

Pentru un altul!..,"

Şi o imensă disperare se întipărea în figura copilei; sprîncenile ei se contractau de durere; inima ei zvienea şi ochii i se umpleau de Jacrămi ce putea abia să oprească. Danţulse învîrtea fantastic prin salon, şi muzica... cînta.. cinta... cînta, ca şi cum ar fi vrut să insulte la durerea Alexandrinei.

Mirele, lencea băcanul, umbla din grupă în grupă, adresînd la fiecare cîte un cnvînt, înfrâcat, îngulerat şi ţinîndu-şi gîtul ţeapăn ca un adevărat mojic speriat.

Din timp în timp el se apropia de Alexandrina, adresîndu-i complimente pe care să sforţa să le facă dulci şi alese, dar cari, în realitate, nu erau decît nişte banalităţi vulgare şi ordinare ca omul ce le adresa.

Orele 10 sunară.

Balul era în tot paroxismul său. lencea se apropic din nou de Alexandrina, îi prezintă braţul său şi trecu cu dînsa în camera atenantă, transformată în bufet.

— Eşti frumoasă, d-şoară, şi dac-ai şti cit te iubesc!...

Alexandrina înfiorată începu să tremure.

Tencea îşi explică de îndată această emoţiune în favoarea sa şi atrăgînd-o către o canapea, ce se afla lîngă o fereastră care da asupra gradinei, o forţă să şează şi continuă de a-i adresa cuvinte cari de cari mai nesăbuite.

Fereastra era deschisă. Un arbore, care era în dreptul acelei ferestre, scoase deodată un freamăt lung. ea şi cum ar fi suflat vintul cu putere.

Dar afară atmosfera era liniştită, şi nici cel mai mic zefir nu adia. Iencea vorbea mereu şi Alexandrina continua de a ţine tăcerea. Grecul însă atribui această tăcere naturală timirlităţei unfii tinere copile, şi luînd curagiu, voi să-i înconjure talia cu braţul...

Alexandrina dete un ţipăt, dar acelaşi freamăt care se mai auzise încă se produse din nou, şi aproape în acelaşi moment, un om sări de pe fereastră in casă şi cu un revolver ce ţinea în mină făcu repede foc asupra lui Iencea.

Iencea căzu.

— Predilâ! strigă Alexandrina şi căzu jos făiu cunoştinţă.

Capitolul UI

FERICIREA

La sunetul ce produse detunarea revolverului, lumea din salonul vecin alergă spăimîntatâ.

Tabelul ce o aştepta aci era înfiorător: Iencea zăcea pe seînduri în mijlocul camerei şi cu cămaşa sîngerată ; Alexandrina leşinată pe o canapea, şi Predilă lingă dînsa, palid, cu sprîncenile crunte, aştepta evenimentele cu sînge rece.

învălmăşeala fu mare. Cîteva doamne leşinară. D-nul şi d-na Secretescu, crezînd că Alexandrina e moartă, scoteau ţipete îngrozitoare.

într-un moment, salonul balului, atît de animat, atît de vesel, cu puţin înainte, se deşertă şi reintră în tăcere.

Vestea despre cele întâmplate se râspîndi cu rapiditatea fulgerului şi mai mulţi medici dimpreună cu poliţia sosiră îndată.

Dar Iencea era mort.

Aîexandrina, după cîteva ore, îşi reluă simţirile, iar Predilă, nefericitul june, fu arestat,

în ce mod însă se explică brusca apariţiune a îui Predilă...

Să retrogradăm puţin:

Lectorii îşi aduc aminte, fără îndoială, poziţiunetr în care îl abandonarăm.

Predilâ, dacă nu ne înşelăm, părăsise pe acel amic care ieşise să-1 întîmpine în curtea poştei şi care-i dedese fatala noutate, într-o stare de surescitaţiune morală nedeseriptibilă. El luase cu paşi repezi drumul locuinţei Alexandrinei, intrase pe ascuns în grădiniţa asupra cărei da fereastra camerei în care văzurăm petreîndu-se drama ce am expus, şi se urcase în arborele care se ai'la lingă acea fereastră.

Motorul care îl împinsese de a-şi alege tocmai acea fereastră, este că el o văzuse deschisă şi că, totdeodată, observînd arborele din dreptul ei, cugetase, cu drept cuvint, că acela era punctul cel mai favorabil pentru a putea observa cele ce se petrec înăuntru. Intenţiunea lui era de a vedea încă o dată pe Aîexandrina, fără ca să fie însă văzut de dînsa, şi de a se sinucide în urmă.

Fatalitatea voise însă ca Iencea să-şi conducă mireasa în acea cameră şi să se aşeze cu dînsa pe canapeaua de la fereastra în cestiune, spre a-i vorbi de amor.

La această vedere, Predilă tremură. De mai multe ori pvisese mîna pe revolverul ce avea la sine din călătorie; de mai multe ori pusese mîna pe acel revolver spre a ucide pe grec, însă se conţinuse... Dacă Iencea nu şi-ar fi permis să înconjoare cu braţul său profanator talia frumoasei copile, poate că lucrurile-s-ar fi schimbat şi ar fi luat cu totul altă t'aţâ...

Dar Iencea, fără să ştie, îşi răpi şi această ultimă şansă de salvare...

La acea vedere, Predilâ îşi pierdu raţiunea şi sări în cameră de pre arborele asupra cărui se afla...

De aci înainte cunoaştem cele ce s-au întîmplat.

Să revenim la Alexandrina.

Cînd ea reluă cunoştinţă şi deschise ochii, văzu, în jurul său, pe părintele şi pe mama sa.

— O! ce vis urît am îăcut zise ea cu o voce stinsă.

Apoi, după o lungă pauză, ideile lămurindu-i-se-sîrigă:

— Dar nu! Acesta n» a fost vis! Am văzut pe Predilă, cum vă văz!... Predilă!... Revolverul!... lencea!...

Şi articulînd aceste cuvinte căzu iar in slăbiciune. A doua 7.1 fiind mai bine, părinţii săi fură siliţi sâ-i descopere tot.

Ei îi confesară hidoasa comedie ce jucaseră în privinţa morţei Iui Predilă, spre a o decide să accepte de soţ pe lencea şi justă puniţiune: fură siliţi sase umilească dinaintea propriului lor copil!...

Cînd Alexandrina află că Predilâ trăieşte, uită toate. suferinţele ce îndurase; îşi îmbrăţişa părinţii si, înarmîndu-se cu o energie rară sexului slab, în loc de a se dezola, se dete speranţei avînd ferma convicţiune că o aşteaptă un viitor fericit şi că Predilă nu va fi cor\-damnat.

Peste cîteva zile obţinu permisiunea de a-i vedea.

— Predilă! exclamă ea, la prima întrevedere, şi căzu pe sinul junelui.

— Te iubesc î murmură el, ştergîndu-şi ochii care se umpleau de lacrărni.

în tot cursul prevenţiunei nu tu zi, de Ia obţinerea perrnisiunei de a-1 vedea, fără ca Alexandrina să nu vie să-1 viziteze.., Ei erau fericiţi!

Dar veţi zice:

— Aceasta era o fericire?

— Da, voi răspunde eu. Erau fericiţi pentru că sperau şi puteau să-şi destăinuiască tînărul lor amor!

A spera este o fericire atît de dulce, după mine, îneît aş fi foarte mulţumit dacă-mi va fi dat să *sper* pînâ la finele vieţei mele.

Dar Predilă şi Alexandrina nu sperau numai. Ei să şi iubeau! In consecinţă fericirea lor era îndoită.

Amorul şi Speranţa nu constituiesc oare fericirea cea mai deplină ce poate să existe?...

— Aşa este! îmi veţi răspunde, dar Amorul şi Speranţa nu formează decît o fericire *relativă.*

Aveţi dreptate!.,. Dar spuneţi-mi, vă rog, dacă să poate cumva să existe in lume fericirea absolută?

Predilă şi Alexandrina erau dar,,, fericiţi!

Capitolul IV
JUSTIŢIA

Ziua deznodatei acestei situaţiuni se apropia. Sesiunea juriului începuse. Opiniunea publică ar fi fost desigur în favoarea lui Predilă, dacă aprigii monopolizatori ai discursurilor funebre din acel oraş nu ar fi alergat cu grămada să toarne fiecare cîte o ieremiadă pe mormîntul lui lencea.

Să-i fi auzit, ai fi crezut că lencea fusese un sfînt, un om laborios şi plin de virtute, care-şi cîştigase averea în modul cel mai onorabil, cel mai conştiincios, care făcea onoare oraşului şi celelalte.

întrebaţi însă văduvele şi orfanii spoliaţi prin carnetele sale!...

Lumea ştia, fără îndoială, ce preţ să pună pe acele elogiuri, dar lumea uită lesne relele ce i le-a făcut un om cînd acel om nu rnai este.

în fine, în ziua de 20 septembrie, avu loc comparaţiunea lui Predilă dinaintea juriului.

Sala era plină de asistenţi; prevenitul se apără singur şi cu un talent rar. Prezintă Alexandrinei îi însutea forţele.

El se declară culpabil; regretă faptul comis; explică cum că intenţiimea sa nu era de a ucide pe lencea, ci de a se sinucide, după ce va fi văzut pe Alexandrina; înlătură *premeditaţiunea,* de care îl inculpa procurorul? cxplicînd prezenţa revolverului la sine prin circumstanţa că se afla asupră-idin călătoria ce făcuse venind din Bucureşti; arătă că in acele momente nu s-a mai gîndil de a trece p-acasă şi că prima lui mişcare a fostei e a alerga ca un nebun, la locuinţa d-lui Secreteseu. îndată ce amicul său îi dedese, în curtea poştei, vestea fatală despre câsătorirea Alexandrinei cu lencea, şi, în fine, vorbi asupra acestei teme mai mult de trei ore continuu. Asistenţii erau uimiţi, juraţii emoţionaţi şi, după toate aparinţcle, Predilă avea să fie achitat.,.

Din nefericire, aceşti oameni să lăsară a fi induşi în eroare de sofisticile concluzivmi ale ministerului public.

Asupra întrebărei dacă Predilă este culpabil de omucidere cu premeditaţiune, ei se pronunţaseră în mod afirmativ şi Curtea condamnă pe nefericitul june la douăzeci de ani de muncă silnică!

Indignaţiunea în auditoriu fu imensă.

Alexandrina, palidă dar forte, se apropie de Prediîă, Curagiul îi şopti ea. Nimic nu e încă perdut! într-adevăr, săcurea justiţiei se mai afla încă reţinută de un fir de aţă.

Tăiat şi acest fir, ea trebuia să recadâ asupra condamnatului şi să-î lovească cu toata crudelitatea conţinută în acea sentinţă. Acest ultim fir, care reţinea săcura justiţiei era: recursul în casaţiune!

Se va stinge oare şi această ultimă rază de speranţă, sau va deveni un focar?...

Cine poate şti!...

Capitolul V

IN VĂCĂREŞTI

Peste cîtva timp de la condamnarea junelui Predilâ, recursul ce făcuse în casaţiune fu în fine judecat.

Alexandrina se afla în acea zi oarecum abătută, neşl.iind ce rezultat va avea acest recurs.

Tristă şi uimită, ea sta retrasă în camera sa şi, la fiecare dată ce se deschidea tişa, tresărea, căci hiase înţelegere cu advocatul lui Predilă ca să-i telegrafieze imediat modul în care s-a rezolvat cestiunea...

Deodată d-na Secrctescu intră veselă în camera fiicei sale ţiiund o telegramă în mînă,

— S-a casaU S-a casat! strigă d-na Secretescu, căci acuma consimţea la căsătoria Alexandrinei cu Predilă.

Alexandrina, la cuvintele mamei sale, păli de bucurie şi, lăsîndu-se să cadă în genuchi:

• Dumnezeul meu, îţi mulţumesc! şopti dînsa plină de o sacră emoţiimc.

Apoi rădicindu-se, luă din mîna maicei sale telegrama şi o citi. Telegrama anunţa casarea sentinţei şi trămiterea procesului dinaintea Curţei de juriu din Bucureşti.

Alexandrina comunică îndată iubitului său prevenit fericita noutate. După o săptămînă de la casarea sentinţei, Predilă fu transferat în arestul preventiv din capitală, adică în Văcăreşti,

Alexandrina venea eu marna sa să-şi vadă fidanţatul aproape în toate zilele, căci ea, de la transferarea lui în Văcăreşti, venise să se stabilească în capitală.

într-o zi, un mic cîne favorit al ei se luă după trăsura stăpînei sale, care se ducea să facă lui Predilă vizita obicinuită, şi nu voi în nici un chip să se reîntoarcă acasă.

Alexandrina opri trăsura şi-1 luă cu dnisa.

Dar cînd fu ca să plece de la Văcăreşti înapoi, oînele începu să chelălăie învîrtindu-se în jurul lui Predilâ, ca rum ar fi voit să rămînă cu dînsul şi ca cum i-ar fi implorat protecţia.

Această manoperă a cînelui fu înţeleasă de Alexandrina şi ea zise junelui său fidanţat:

— îmi pare că micul meu cîne Aurel — numele-cînelui — voieşte să rămînă cu tine, Predilă!

— Atît mai bine, răspunse acesta; eu voi îngriji de dînsul şi-mi voi crea astfel o distracţiune.

— Conservă-1 atunci! zise Alexandrina, şi s& depărta. Micul Aurel arătă îndată o mare iubire Iui Predilă, şi în curind acesta îl luă în atîta afecţiune ineît nu se putea despărţi un moment de dînsul.

Capitolul VI

ACHITAREA

Cu o zi înainte de ziua Infăţişărei, Alexandrina veni către seară ca să vadă pe Predilă. Ea îl aflä trist şi abătut,

— Ce ai, amicul meu? zise Alexandrina cu închie-^tudine.

— Mu prea sunt bine, îmi simt capul cam greu; dar nu e nimic...

— Vei fi răcit poate?...

— Se vede... o uşoară răceală, răspunse Predilă sîorţîndu-se a surîde spre a o linişti.

Alexandrina petrecu două ore în acea zi cu logodnicul ci, vorbindu-i neîncetat de speranțele sale, de viitorul lor, încoragindu-1 și îndemnînd'u-1 să aibă încredere în justiția societăței.

Cînd se pregăti să plece:

— Adio! îi zise el, depnnînd un sărut pe frunteaei.

— La revedere! șopti Alexandrina.

După plecarea fidanțatei sale, Predilă, care se conținuse în prezintă ci, fu silit să reintre în celula sa..,

Gărzii veniră pe la șapte seara, după obicei, să tragă zăvoarele Ia ușă și să încerce lacătele. Ei nu remarcară nimic de neobicinuit, A doua 2i, la zece ore și jumătate dimineața, Predilă fu pornit în căruța celulară, ce servește Ia transportul arestaților, spre localul Curței de Apel din București, unde se țin ședințele Curței cu jurați, Indispozițiunea lui crescuse. El se plîngea de o durere de cap extraordinară și ochii îi erau injectați de sînge și aruncau priviri rătăcite.

Cu toate acestea el avu forța să se conție și spiritul destul de lucid ca să râspunză cu cea mai mare claritate la întrebările președintelui Curței și ale juraților. Astă dată însă renunță de a se apăra singur și acceptă asistența mai multor membri din baroul capitalei, pe cari pozițiunea lui avusese darul să-i intereseze și cari veniseră să se înscrie pentru a-1 apăra din oficiu.

Jurații, emoționați de pozițiunea acelui nenorocit tînăr, după elocentele pledoarii ale avocaților lui, aduseră un verdict negativ asupra tuturor întrebărilor. Predilă era achitat.

Alexandrina leșină de bucurie cînd auzi pe președintele Curței pronunțînd fraza sacramentală: „în consecință, declarăm pe Stroian Predilă achitat de pîra ce i se aduce și ordonăm să fie pus în libertate, dacă nu va fi deținut, pentru alte cauze." Cei ce observară pe Predilă în acel moment, remarcară că fața îi devenise foarte palidă și ochii i se roșiseră și mai mult.

Cu toate acestea, un ultim voiagiu era necesar la Văcărești. înainte de a îi lăsat liber, Predilă trebuia să mai meargă o dată în grefa penitenciarului pentru a fi șters din registrul de încarcerare. El luă dar loc,

pentru ultima oară, în căruța celulară care îl adusese în capitală.

Cînd sosi în curtea penitenciarului, sentinela, care nu văzuse pe Predilă ieșind din căruță cînd îi deschise ușa, intră înăuntru. Dar părul i se zbîrli pe cap de oroare,

Predilâ, eu figura de astă dată vînâlă, cu ochii sîngeroși, cu sprîncenile contractate, zăcea po banca sa fără mișcare.

El era mort.

Tot personalul penitenciarului fu la moment în picioare, și medicul sosi...

El declară că Predilâ a fost lovit subit de o congestiune cerebrală fulgerătoare.

Corpul lui Predilă fu transportat la spital.

La 8 ore seara sosi și Alexandrina cu tatăl și cu mama sa. Ea venea să-și ia fidanțatul.

Fața ei rîdea de bucurie.

— Predilă e achitat! strigă ea, întîlnind pe un funcționar al temniței.

— Domnișoară — zise acestaluîndu-imînașiîndrcptîndu-se cu dînsa către spital — domnișoară, Predilă se află aci.

— în spital, exclamă Alexandrina cu vocea înecată de lacrâmi. Va să zică indispunerea de ieri a fost mai gravă de cum credeam?

— Foarte gravă, răspunse funcționarul, care-și întoarse capul spre a ascunde lacrimile ce-i tremurau în ochi.

Alexandrina intră repede în spital.

La vederea corpului fidanțatului ci, rece, neanimat și înconjurat de funebre făclii, ea dete un țipăt, și cu ochii rătăciți, cu figura contractată, izbucni după aceea într-un rîs strident, teribil!

— Alexandrine! copila mea! strigară într-o voce d-nul și d-na Secretescu, care o urmaseră înăuntru

— Cuml o să mergem la biserică?... strigă Alexan-, drina rădieîndu-și ochii asupra părinților, cari deveniseră livizi și perduseră orice expresiune. Afară plouă de varsă, adaogă ea, și arhiereul trebuie să ne aștepte

ca să ne cunune!... Cum o să mergem la biserică? Ei'a nebună.

Părinţii ei o depărtară îndată de la acea scenă dureroasă. Starea ei însă fu neremediabilă!

„Cum o să mergem la biserică?" repeta ea adesea, cu acel accent trist şi monoton comun alienaţilor. „Afară plouă de varsă, şi arhiereul trebuie să ne aştepte ca să ne cunune!"'

Ce teribile puniţiune pentru părinţii ei!

Micul cîne, Aurel, după mormîntarea lui Predilă, nu voi in nici un mod să se depărteze de Văcăreşti.

*

în fiecare seară Ia orele 7, cind încep să bată zorile — în acole momente a murii. Predilâ — vine sub fereastra ceJulei ce nefericitul june a locuit atîta vrome şi scoate un urlet dureros şi lugubru care înfiorează pe oricine-] aude.

CIRJALIUL
(Nuvelă originală)

Capitolul J

„Nu sunt tîihari tîlharîi, ci lîihari
cei carii ne fac să devenim tîlha:".

De cînd s-au întîmplat cele ce-mi propun a nara în cursul acestei scrieri, sunt aproape şasezeci de ani.

In acele timpuri, satele nu erau nepopulate ca astăzi, căci, orice s-ar zice, proprietarii erau pe atunci mult mai omenoşi declt cei de acum. Mare parte dintr-lnşii locuiau la ţară şi ajulau pe săteni să poarte grelele poveri ce le impunea stăpînirea. De aceea oraşele erau aproape deşerte, şi lipsa era mult mai simţită Ia oraşe deeît la sate, care, erau cu toate aceste, atît de populate.

într-unui din aceste sate din districtul Iaşi, trăia boierul de neam Costachc Mironescu dimpreună cu soţia şi cu frumoasa Smărăridiţa, o tînără copilă de vreo patrusprezece ani, fruct al acestei fericite căsătorii.

Costache Mironescu iubea fără îndoială pe Smărăndiţa, dar el ar fi iubit-o şi mai mult dacă ar fi fost băiat.

într-adevăr, cea mai mare dorinţă a sa fusese ca să aibă un fecior. Din nenorocire însă, destinul merge totdauna în opoziţiune cu dorinţele noastre, astfel că, se întîmplă foarte aciesca tocmai contrariul de ceea ce am dori să se întîmple.

Doreşti ca în cutare zi să fie vreme frumoasă?... Cerul se înnorează; vrei sâ te înveseleşti, să rîzi, să petreci?... O droaie de împrejurări supărătoare îşi dau mîna ca să-ţi strice dispoziţiunea. Doreşti să le însori cu toi dinadinsul?... Rămîi flăcău. în fine, eşti însurat şi vrei să ai un băiat?... Cucoana îţi dă o demoazelă!...

Astfel se întîmplase şi bietului boier Mironescu. Cu toate aceste, Mironescu mi dispera încă, deşi era destul de înaintat în etate. După cît am înţeles şi eu de la bâtrîni, era în al şasezecelea an, fiindcă se însurase cu părul aproape alb. O esccpţiune, deoarece, pe atuncea, bărbaţii se însurau la etatea de douăzeci de ani şi eh iar de optsprezece, fără ca pentru aceasta, lucrurile să meargă mai rău ea astăzi. Chiar din contra: lumea era mult mai fericită şi traiul mult mai sănătos şi mai lung.

Mironescu însă, se însurase bătrîn, dar el, ca toţi bătrînii din timpii aceia, era mult mai tînăr decît mulţi tineri din epoea noastră.

De aceea şi Mironescu nu dispera de a avea un moştenitor al numelui său, şi, fie că cerul făcu o eseepţiune în favoarea sa ca pentru hătrîmil Zaharia din istoria sacră, fie Intîmplare, dorinţa sa sâ realiză tocmai în anii aceia dud, bărbaţii de azi să gîndesc mai mult ia niormînt dccît la procreare.

Noul Ioan botezătorul fu botezat dar întru llristos şi primi, ca şi acest apostol al lui isus, numele de Ioan.

Se vede treaba că, dîndu-i acest nume, ÎUironescu se gîndise la Zaharia pentru care, cerul făcuse o esccpţiune de acelaşi fel, considerînd negreşit sînţenia lui.

înainte de a trece mai departe suntem siliţi, în interesul acestei naraţiuni, să spunem întîmplarea ce avu loc în noaptea naşterei fiului lui Mironescu.

Mironescu de cu seară ordonase să i se pună caii la trăsură pentru a aduce de la laşi, care era în foarte mare apropiere de proprietatea sa, pe un doctor şi pe o moaşă.

Cînd se uită însă în pungă, văzu eu decepţiune că n-are bani de ajuns ca să întîmpinc cheltuielile naşterei.

Caii nci/ri, m.s. ;î.-10H, *L 31*

Traian Demetrescu, frontispiciu.

Cu ce era să plătească, bietul om, doctorul, moaşa şi doctoriile, din trei nenorociţi galbeni ce avea?

între acestea caii şedeau înhămaţi la trăsură şi să însopta din ce în ce mai mult, fără ca Mironescu să ti luat încă vreo deciziune.

Pe cînd bătrinul cugeta la greaua sa poziţiune. uşa de la odaia în care se afla dimpreună cu fiica sa Smărăndiţa să deschise cu bruscheţe şi un om intră.

Kl era înalt, chipeş şi voinic; putea să aibă douăzeci şi cinci de ani; purta un pieptar roş lucrat cu flori de mătase şi de fir; cioareci albi şi strîmţi în picioare, cusuţi cu găitan albastru; în cap căciulă de piele de oaie neagră, din care un păr negru şi stufos scăpa pe umerii săi, peste cari era azvîrlită o şub& aibastră ce-i încadra de minune pieptarul său col roş şi întregul său bust. Mijlocul său era încins strîns cu un lat brîu roşu, în îndoiturile cărui mai multe cuţite cu mînere scump lucrate şi mai multe pistoale erau înfipte. în partea stîngă atîrna un iatagan; în picioare purta cizme pînă la genunchi.

Astfel era aspectul noului-sosit. La vederea lui, Smărăndiţa făcu o mişcare de surprindere şi de admii-aţjune, iar Mironescu mirat:

— Ce vrei, băiete, şi cine eşti? întrebă el cu supărare.

— Ce vreau?... Vreau bani! Cine sunt?... Sunt Cîrjaliul. Cîrjaliul!

Acest nume este încă foarte bine cunoscut mai eu seamă peste Milcov. Cei ce au trăit în timpii lui să înfioară chiar acuma pronunţîndu-1.

Cîrjaliul era un vestit haiduc, venit la noi din Turcia. Unii susţineau că este albanez, alţii bulgar sau sîrb, şi, în fine, alţii afirmau că ar fi român trăit de copil în ţara turcească şi că numele lui de Cîrjali, care înseamnă în turceşte viteaz, i s-ar fi dat pentru curagiul ce arătase de mic copil, pe cind alţii pretindeau că această poreclă i-ar fi venind de la cîrja ce luase unui episcop.

Oricum ar fi, omul care se introdusese la Mironescu în casă într-un mod atît de neaşteptat şi de cutezător era Cîrjaliul, vestitul Cîrjaliul 1

La auzul acestui nume, Mironescu începu să tremure iar Smărăndiţa se stăpînea cît putea ca să nu-şi piardă cunoştinţa.

— M-ai auzit! repetă Cîrjaliul cu un ton dur ŞI ameninţător. îmi pare că voi aceştia despoiaţi îndestul norodul ca să aveţi bani. Mironescu căzu în genuchi,

— Nu striga aşa tare, zise el cu o voce rugătoare. Nevasta mea este în odaia de alături în muncile naşterei. Cît despre bani, n-am decît aceşti trei galbeni. adăugă el, scoţînd punga din buzunar şi arătîndu-i-o, ia-i şi Dumnezeu să te ajute.

Faţa lui Cîrjaliul să îndulci ca printr-un farmec.

— N-ai decît trei galbeni, zise el cu blîndeţe, dar cum o să întîmpini cu această sumă cheltuielile ce o să fii silit să faci?

— Tocmai la aceasta mă gîndcam şi eu, reluă Mironescu cu disperare.

— Linişteşte-te, zise Cîrjaliul, întinzînd mîna bătrînului şi ridieîndu-l de jos, linişteşte-te şi nu-ţi mai fie teamă de nimic. Eu am venit să-ţi cer hani, dar fiindcă n-ai şi te găseşti într-o asemenea împrejurare, Cîrjaliul va fi acela care îţi va da cît îţi trebuie.

Mironescu şi Smărăndiţa rămaseră înmărmuriţi.

— Ţine, zise el scoţînd o pungă din peptaruî său; am o sută de galbeni, jumătate sunt ai tăi!

Şi cu o mişcare repede vărsă în mîna tremurătoare a Mironescului cam Ia jumătate din strălucitoarele bucăţi de aur ce conţinea punga. Ochii bătrînului şi ai copilei se umplură de lacrimi,

— Cucoane, zise în acest moment o servitoare deschizînd uşa odăii în care se afla soţia Mironescului, cucoane, să-ţi trăiască feciorul.

— Ce!... Să fie cu putinţă! strigă cu veselie Mironescu, uitînd şi scena ce se petrecuse şi pe Cîrjaliu.

— Poftim înăuntru dacă nu mă crezi, A se repezi în odaie cu iuţeala fulgerului fu pentru Mironescu durata unei secunde.

Smărândiţa rămase singură în faţa frumosului haiduc, aplecă ochii cu timiditate in jos şi se făcu roşie ca para focului, simţind scânteietoarele priviri ale Cirjaliului aţintate asupra ei.

— Nu cumva că te-arn speriat! zise Cirjaliul uimit de frumuseţea ei. Copila voi să îngîne un răspuns dar emoţiunea îi tăie vorba. Această emoţiune era departe de a îi din cauza spaimei; ea era produsul unui simţimint tainic care nu o agitase încă pînă atunci, în prezenţa unui alt bărbat.

Cîrjaliu] se apropie de dînsa şi şezu pe o laviţă.

Seoţînd apoi din degetul său un ineî de aur împodobit cu o piatră de rubin, luă mîna copilei înainte de a avea timp s-o tragă înapoi şi-I petrecu în deget.

— Păstrează-l frumoasa mea copilă, ca aducere-aminte de la mine, zise ci cu o voce ale cărei inflexiuni erau armonioase ca sunetele unei harpe.

Privindu-l îţi vei aduce poate aminte cîteodată de Cîrjaliul.

în acest moment uşa se deschise şi Mironescu intră cu faţa strălucitoare de bucurie, ţinînd în braţele sale pe noul-născut.

— Dacă e aşa, mă poftesc la cină, zise vesel CirjaliuL

— Bravo! strigă Mironescu cărui ii trecuse toată spaima. Vom sărbători împreună naşterea fiuiui meu. Fără să ştie pentru ce, Smărăndiţa simţi o mulţumire adîncă în sufletul său despre rămînerea Cîrjaliului.

Peste o oră, Mironescu, Smărăndiţa şi Cîrjaliul serbau, dinaintea unei mese încărcate de bucate, naşterea pruncului ce avea să se numească Ioan.

Cina se termină prin închinarea Cîrjaliului în sănătatea lui Mironescu, părinte la şasezeci de ani!

în acea noapte Cîrjaliul rămase în gazdă acolo.

Capitolul II

Trecuseră şase luni de la noaptea în care vestitul haiduc se introdusese în casa Mironescuhi.

Seara se întindea peste eîmpuri şi in depărtare se auzeau duîcele sunete ale fluierilor ciobanilor, cari, aşezaţi împrejurul cîte unui foc, cîntau doine melancolice pe cînd turmele strînse împrejurul lor aromeau liniştite la auzul acestor cunoscute sunete. Luna sâ înălţa strălucitoare pe azurul cerului, risipind în mici

bucăţele dantela norilor alburii ce întîlnea în cale. Cîmpia era luminată ca ziua, in apropiere se afla casa Mironescuhii care părea a fi cufundată în cea mai deplină linişte şi aceasta era natural, deoarece, îa ţară, proprietarii şi ţăranii se culcă mai devreme.

Smărăndiţa locuia o mică odăiţă dosnică. Pe cind însă, toţi dormeau, ea singură părea că veghează, căci ferestrele odăii sale erau luminate.

Dar, lucru straniu, acele ferestre erau întredeschise şi un murmur confuz de voci ieşea dinlăuntrul odăii.

— Vino, zicea o voce bărbătească, vino, iubita inimei mele şi îţi jur că-mi vei fi soţie. Părinţii tăi, carii n-ar vrea să ne unească astăzi cu nici un preţ, ne vor ierta după ce vom fi uniţi.

— Ce zici? răspundea o voce tînără dar spăimîntată. Să părăsesc pe mama, pe tata?... Să le pricinuiesc la bătrîneţe o durere atît de mare! O! aceasta îmi este cu neputinţă şi n-o voi face niciodată. Chiar aceea ce am făcut, primindu-te în vremea aceasta în odaia mea, mi să pare un lucru foarte vinovat. Dar am făcut-o pentru că te iubesc şi pentru că-mi scriaî că mă iubeşti...

— Mă iubeşti! reluă vocea bărbătească cu un ton nedescris. Mă iubeşti, şi te împotriveşti a mă face fericit şi nu vrei să răscumperi sufletul omului care zici că-l iubeşti şi care e pierdut prin faptele sale, prin fărdelegile sale. Mă iubeşti şi te tragi înapoi spăimîntată cînd voi ca să-ţi iau mîna! Nu, tu nu mă iubeşti şi eu nu fac să nască în inima ta o altă simţire decît aceea a groazei. O! puterea lui Dumnezeu e mare şi ceea *ce* mi se intîmplă nu este decit drept. Sînt atît de vinovat îneît orice pedeapsă ar vrea să trimită asupra mea mi s-ar părea prea mică.

— Taci. taci, zise tremurătoare, vocea femeiască. Asemenea vorbe îmi sfîşie inima. Zici că mă împotrivesc la fericirea ta, eu care mă simt torturată pînă în suflet cînd îţi întîlnesc privirea. Zici că îmi trag mîna mea dintr-a ta pentru că îmi pricinuieşti spaimă, cînd strîngerea mînei tale revarsă în sufletul meu o dulce bucurie şi cînd n-o trag înapoi decît pentru că simt că nu e bine aceea ce fac.

In acest moment adierea vîntuîui deschise fereastra şi stinse luminările.

Pentru prima oară buzele frumosului Cîrjali să contopiră cu ale tinerei copile într-o arzătoare şi lungă sărutare de amor...

. . . .

Cit timp a ţinut beţia lor nu o poate şti decît acea propice adiere a vîntuîui.

Tot ce se ştie însă, este că, în vărsatul zorilor, un armăsar negru şi repede ducea în fuga mare, departe de acele locuri, pe un tînăr chipeş şi voinic, al cărui pieptar roşu strălucea la primele raze ale soarelui, şi pe o frumoasă copilă ale cărei braţe albe ca zăpada strîngeau mijlocul mîndrului călăreţ.

Aceasta se petrecea pe la începutul anului 1820, care fu un an de lacrimi pentru părinţii Smărăndiţii şi un an de fericire pentru tînăra copilă care devenise soţia frumosului Cîrjali.

Retrasă dimpreună cu dînsul într-un mic sat din. Basarabia [...], viaţa lor era o întreagă dezmierdare. Cîrjaliul, care jurase o ură neîmpăcată marilor pâinîntuhii şi mai cu seamă turcilor, uitase cu totul şi viaţa sa trecută şi jurămîntul său. Atît e de adevărat că o femeie poate să facă dintr-un om tot ceea ce voieşte!

Din nenorocire, o întîmplare neaşteptată veni să redeştepte în sufletul său ura sa un moment amorţită.

Se ştie că în acele timpuri, ţara, ca şi astăzi, gemea de mulţimea veneticilor, cu diferinţa numai că, atuncea, veneticii erau turcii şi fanarioţii, pe cînd in zilele noastre, cei venetici sunt numai nemţii, şi dacă ne e permis să întrebuinţăm o espresiune a unui vechi general român, sunt „capetele de urs de la nordul Germaniei".

Să revenim la naraţiunea noastră.

Cîrjaliul şi Smărăndiţa trăiau dar, fericiţi, într-un sat din Basarabia [..-]. Un singur nor însă, venea din cînd în cînd să încreţească marmoreea frunte a Smărăndiţei. Părinţii săi nu-i deteseră încă binecuvîntarea, n-o iertaseră.

într-o zi însă ea primi *âe* la mama-sa o scrisoare prin care o chema lîngă dînsa, căci tatăl său fiind greu bolnav dorea s-o vadă înainte de a-şi da cea din urmă suflare. De Cîrjaii nu se făcea în scrisoare nici o vorbă.

A decide pe soţul său la o despărţire, nu era lucru uşor; a pleca eu dînsul împreună ar fi fosta să expune la blestemele tatălui său murind, şi a risca de a vedea poterea punînd mîna pe el, căci capul său să pusese la preţ.

Dar o femeie poate tot ce vrea, şi mai cu scamă o femeie iubită.

într-o dimineaţă ploioasă şi tristă, Smărănditţa sui într-o chibitcă înhămată cu patru cai, surugiii hăiră, caii porniră, clopotele începură să străngăne şi Cîrjaii cu buzele încă umede de sărutarea despărţirei, cu ochii plini de lacrimi, rămase mult timp în acelaşi loc, urmărind chibitcă cu ochii şi făcînd să fîlfăiască batista ea în aer, în semn de adio, pînâ ce o văzu dispărînd în depărtare.

Şi cînd se deşteptă din uimirea lui şi cînd se văzu că a rămas cu adevărat singur şi că această despărţire n-a fost vis, el îşi coperi faţa cu mîinile sale şi se puse să plîngă ca un copil...

Dacă unul din vechii săi tovarăşi de haiducie I-ar fi văzut într-acel minut, nu l-ar fi putut recunoaşte desigur...

Către seară el se întoarse cu paşi înceţi către căscioara în care locuia, dar cînd calcă pragul uşei spre a intra în odăi, inima lui se strînse şi mai mult. Intrînd însă înăuntru ochii lui se umplură din nou de lacrimi.

Nimic nu e mai dureros decît de a reintra în casă după pîecarea vreunei fiinţe iubite. Toate odăile ţi se par pustii. Ai toate şi de toate şi-ţi lipseşte tot! Pretutindeni este acelaşi gol ca şi în inima tal Apoi, cînd îţi arunci ochii împrejur şi vezi, colo un fotoliu păstrînd încă forma corpului, dincolo un trandafir ce s-a desprins din cosiţa sa la momentul plecărei şi a alunecat pe covor, mai departe, cartea sa favorită din care se exală încă parfumul buzelor sale, acea carte care conţine o întreagă poemă de amor şi pe care ai răsfoit-o atît de adesea împreună cu dînsa, întrerupînd necontenit cursul citirei prin pasionate sărutări şi făcînd astfel iluzhmea să devie o realitate ; cînd vezi toate aceste şi cînd cele mai mici gesturi, ce le mai mici fapte ale acelei fiinţe îţi revin în memorie. o! atuncea simţi cu adevărat toată durerea unei despărţiri.

Nu zicem că Cîrjaliul văzu cele expuse, dar ml.rînd în odaia de culcare, zări pe o mescioarâ de chiparos ghitara Sinărăndiţei; această ghitară era toată lucrată cu sidefuri şi eu flori de argint. Cîrjaii i-o detese în ziua cununiei lor. El o avea de la tatăl său şi ţinea foarte mult la dînsa, mai cu seamă că avea superstiţiunea că poartă noroc.

Cu cîteva zile înainte, Smărăndiţa voind să cînte o scăpase din mînă şi căzînd jos se spărsese.

A doua zi primi şi vestea prin care muma-sa o chema să vie cît mai în grab'.

— Vai, zisese atunci Cîrjaii către Smărăndiţa, ghitara nu s-a spart zadarnic. Acesta e un semn râu; ceva îmi spune că drumul ce vrei să faci, dacă îţi vei împlini dorinţa, o să-mi pricinuiască mari dureri, mari suferinţi!

Cînd, după plecarea Smârăndiţei zări acea ghitară sfărlmată:

— Inima mea e sfărîmată ca şi dînsa I strigă el ca disperare. Fie ca presimţirile mele să nu să împlinească, adăogi el.

Şi pentru prima oară de cincisprezece ani căzu în genuchi, făcu semnul crucei şi, înâlţînd ochii in sus, să rugă...

Cînd ieşi din odaie înnoptase, dar rugăciunea îi detese putere...

Capitolului

Nu vom urma pe Smărăndiţa în călătoria sa, ci ne vom transporta la Iaşi unde ajunse fără nici o întîmplare înseninătoare, ca de acolo să treacă la

moşia tatălui său. Dar aci fu silită să să oprească o zi, căci puterile o părăsise cu desă"vîrşire.

Ajunglnd în vechea capitală a Moldovei, Sraărăndiţa porunci surugiilor s-o ducă la banul ce va fi mai bun.

în acei timpi, laşii fiind încă capitală, erau mult mai populaţi ca astăzi şi o mare afluienţă de călători veneau să umple hotelurile sau mai bine zi& hanurile, i'iind pe atunci îa modă limba turcească şi grecească, după cum cu cîţiva ani în urmă era la modă limba franţuzească, şi după cum astăzi este cea nemţească.

Astfel hotelurile pe atunci se numeau hanuiL Ia urmă hanurile se numiră hoteluri şi astăzi în fine, hotelurile se intitula cu armonioasa denumire de *Gasthäuser!*

Această digresiune încheiată aci, cată să spunem că Smărăndiţa putu cu mare greutate să găsească o odaie goală.

Hanul în care se scoborî Smărândiţa era în mare parte ocupat de Zamet-bei şi de suita sa.

Zamet-bei era trimis de către poartă cu o misiune secretă pe lîngă scaunul Moldovei. Cu toate aceste, incognitul său nu era de loc bine păzit, căci un turc nu poate călători fără o întreagă armată de servitori după dînsul, şi ştim că această clasă de oameni esle departe de a fi discretă.

In momentul cînd chibitea Smărăndiţei se oprea dinaintea porţei hanului, Zamet-bei, care prînzise, sta lungit alene pe un divan în pridvorul din faţa uliţei şi-şi fuma ciubucul.

El părea a fi un om ca de şasezeci de ani. Figura sa nu era repulsivă dar desfrîul îşi imprimase asupra trăsăturilor sale neştersul său sigil: ochii erau aproape stinşi; obrazul galben şi zbîrcit ca pergamentul, barba seină, încurcată, hidoasă şi nasul lung şi căzut pe buze. Aceasta despre fizic; cît despre moral îl ghiceşte oricine. în cap purta o cialma ca toate cialmalele turceşti, adică multicoloră: galbenă, roşie şi mai eu scărnă verde, —ca steagul lui Mahomet! Hainele sale se compuneau dintr-un fel de antereu lung şi

îmblănit pe margini, de culoare albastră, iar şalvarii săi erau atît de largi îneît ar fi putut să încapă într-înşii zece copii. Doi arapi cu iataganele trase şedeau stîlpi, de-a dreapta şi de-a stînga divanului, pe cînd mai mulţi robi se îmbulzeau împrejur, cari cu ciubuce, cari cu cafele, şerliete şi alte deliciuri orientale.

în faţa divanului sta secretarul lui Zamet-bei, ai cărui ochi mobili denotau falsitatea caracterului său şi micşorimea inimci sale. Acest secretar se numea Mehmed-efendi. El sta drept şi cu mîinile îa piept, într-o atitudine plină de umilire, şi de cîte ori Zamet-bei îi vorbea făcea cîte o temenea plnă la pămînt, ducînd mîna dreaptă la frunte şi la piept, iar cu cea stîngă lua polpana antercului lui Zamet-bei şi o săruta.

Zamet fuma din lungul său ciubuc, sorbind din timp în timp şi dintr-o ceaşcă de cafea fără miner, pusă într-un zarf de argint, cînd trăsura Smărăndiţei se opri la poarta hanului. Gîrbovul bei îşi aruncă ochii cu distracţiune ca să vază ce călători sosesc şi vâzînd chipul frumoasei Smărăndiţa fu cît p-aci sâ-i scape ceaşca de cafea din mînă. în ochii lui cei stinşi fulgerară cîteva seîntei şi întoreîndu-sc către Mehmed:

— Uită-te, zise el; ai mai văzut vreo altă hurie ca această copilă?

— Alah! să vă dea zile lungi şi fericite. Ea ar fi demnă chiar de haremul Padişahului!

— Aşa; dar cred că nu i-ar şedea rău nici într-al meu!

— Luminele talc sunt mai mari ca lumina soarelui, stăpîne; cuvintele tale sunt înţelepte ca versetele din *Coran*- Ghiaura e frumoasă şi se va face după cum veţi porunci.

— *Alah Kcrim!* (Dumnezeu să ne ajute.) Au uita insă, Mehmed, că am isprăvit treburile şi că plecăm mîine seara. Fă pînă atuncea cum vei şti mai bine, pentru ca să se împlinească dorinţa mea. Ghiaura, după cum ai zis, e frumoasă şi simt în pieptul meu bătînd din nou patimile tinereţei...

— Voi face aşa precum vă e voia, stăpîne. Ghiaura va pleca mîine dimpreună cu noi.

în timpul ce se urma dialogul acesta, în pridvorul banului, Smărăndiţa se scoborîse din ehibitcă şi intrase înăuntru. Pe dată ce hangiul îi deschise uşa singurei odăi ce se afla goală, ea se aruncă pe pat ca să se odihnească, poruncind hangiului să-i aducă cai de poştă a doua zi dimineaţă.

intre acestea înserase de tot. Mehmed-efendi chemă pe hangiu, îl întrebă cînd pleacă noua-sosită, şi aflind că zisese să-i fie gata caii în ziuă, porunci hangiului să spună că nu i-a fost cu putinţă să găsească.

A doua zi de dimineaţă cînd Smărăndiţa se deşteptă şi chemă pe hangiu, acesta-i spuse că n-a putiî: să găsească cai de poştă.

Oricine îşi poate închipui supărarea şi neliniştea ei, insă, neputînd să facă altfel, fu silită să tacă şi să aştepte.

Ziua se scurse lungă şi agitată pentru Smărăndiţa care, ardea de dorinţa de a-şi revedea părinţii şi locurile unde crescuse. Ea se revedea deja în acea casă Tinde copilărise, lingă muma şi tatăl său, în mijlocul tutulor acelor fiinţe care o iubiseră şi o legănaseră pe braţele lor, şi în fine, ochii săi zăreau deja acele dealuri albăstrii carii apăreau în depărtare ca spuma norilor dimineţei şi acele văi frumoase, umbrite de brazi sau de stejari şi smălţate cu o rnîndreţe de flori felurite ce îmbată respiraţiunea şi uimesc vederea.

Acolo îşi petrecuse şi copilăria şi primii ani ai junimei sale; sub umbra acelor brazi ea începuse să viseze pentru prima oară, în acele văi îneîntătoare se ducea să se răcorească de un foc ce-i ardea peptul şi ce-i era încă necunoscut. Ea avea dar dreptul să cugete cu nerăbdare la acele locuri şi să se uimească în faţa suvenirei îor.

Şi, în adevăr, Smărăndiţa se lăsa a fi luată de aceste gînduri şi ochii se umpleau de dulci şi călduroase lăcrămioare.

Pe cînd ea visa deşteaptă in modul ce-am descris, uşa odăii se deschise şi un om de credinţă, ce Cîrjali îi detese pe drum ca să-1 aibă pe drum drept proiector la vreme de nevoie, intră înăuntru.

~ Stăpînă, zise el speriat, Zamet-bei, care locuieşte tot în acest han, a pus la ainîndouă uşile ale gangului care duce la odaia dumitale cîte doi arapi de caraulâ, carii nu Iasă să intre nici să iasă nimini; eu abia am putut intra în gang printr-o fereastră.

— Ce zici, Dobre? strigă Smărăndiţa înfricoşată.

— Zic că e întocmai cum spusei, stăpînă. Ba ceva mai mult. Se vorbeşte că Zamet-bei ar avea de gînd să te ducă cu dînsul in ţara turcească.

Biata Srnărăndiţa începu să-şi frîngă mîinile de jale şi de durere, cînd uşa să deschise din nou şi hangiul apăru în prag cu un aer respectuos.

— Cuconiţă, în sfîrşit a dat Dumnezeu să găsesc cai şi am pus de i-a şi înhămat Ia o butcă a mea, căci chibitcă cu care aţi venit s-a frînt cînd am vrut s-o bag subt şopron.

Smărăndiţa nu mai ştia de bucurie, iar Dobre sta prostit în mijlocul casei neştiind cum să explico o asemenea înt împ lare.

Într-un moment se adunară toate cîte erau prin odaie şi Smărăndiţa, Dobre şi hangiul scoborîră scara.

Ceea ce numise hangiul butcă şi ceea ce pe atunci se numea astfel, era o imensă caretă cu zonturi şi cu arcuri, vopsită pe dinafară cu galben şi în loc de geamuri Ia uşi, avea un fel de gelozele care se puteau imobiliza după voinţă.

Surugiii erau călări cu biciurile în niînă, gata de pornire.

Uşa butcei se deschise de către hangiu şi Smărăndiţa intră înăuntru. Dobre se pregătea s-o urmeze, dar hangiul fără ca sâ-i dea timp închide uşa cu repeziciune, sări în lături şi surugiii plesnind din bice porniră în fuga mare îâsînd pe hangiu freeîndu-şi mîinile de mulţumire şi pe Dobre înmărmurit lîngă el.

Zamet-bei cu stiita pomi peste un ceas după Smărăndiţa şi ajungînd-o afară din oraş se urcă lîngă dînsa şi peste eîteva zile trecură cu toţii Dunărea în vilaietuJ Dobrogei.

Dobre fu aproape de a fi ornorît de arapii lui Zamet, pe care hangiul îi asmuţea asupra lui, ca să scape de un om ce i să părea primejdios pentru viitor. Plecarea

grabnică a lui Zamet îl scăpă însă și el putu să ia drumul către Basarabia, unde și sosi în curînd în satul în care locuia Cîrjali...

Cît despre hangiu, Mehmed-efendi, secretarul boiului, îi număra două mii de mahmudele de aur.

Capitolul IV

Eram în anul 1821. Tudor Yladiinirescu peste Olt ridicase stindardul libcrtăței. La vocea lui, satele și orașele, văile și dealurile, munții și cătunele sălfaseră din amorțeala în caro stau cufundate cu rușine de mai bine de un secul.

Tudor înainta către București cu iuțeala fulgerului și ajunse în Colintina unde se opri.

Trecuseră două săptămîni de la răpirea Smfirănditței.

A doua zi de dimineață, un tînăr cu păr negru și creț, oacheș și frumos la față, se prezentă dinaintea cortului lui Tudor. Era CJrjali. El aflase prin Dobre cele întîrnplate și voia să-și răzbune. Nu spuse lui Tudor nici că-1 cheamă Cîrjali, nici de unde vine; îi spuse numai că vrea să slujească țara și astfel fu primit în oștire.

Peste cîtva timp, Tudor, avînd trebuința de un om care să știe limba turcească pentru a-1 trimite Ia poartă cu o a doua deslușire despre revolnțiune, Cîrjaliul i se înfățișă îndată.

Fața lui avea aerul să insufle tutulor încredere; afară de aceasta el avea să mai aibă și alți cîțiva tovarăși, oameni bine cunoscuți de Tudor. Eroul român hotărî să trimeată pe Cîrjaliul cu ceilalți ca tîlmaci.

O dată ajuns la Constantinopol, Cîrjaliul întrebuința toți banii ce mai avea ca să afle dacă Zemct-bei locuiește acolo și în ce parte a orașului. Cheltuiala și ostenelile lui nu fură zadarnice. Zamet.-bei care era de o familie însemnată și ocupase funcțiunile cele mai înalte, nu putea în adevăr să locuiască *devii* în capitală căci, care este în adevăr turcul ce s-ar afla în pozițiunea lui Zamet și ar părăsi Stambulul?

Un samsar grec, căruia Cîrjali îi promisese o sumă bunicică dacă va descoperi locuința lui Zamet, veni într-o seară să bată la ușa lui.

—- Intră, zise Cîrjali.

— Am găsit ce cauți, zise el cu bucurie.

— Unde? în ce loc? du-niă la minut.

— Zamet-bei locuiește într-un palat de vară răpitor, zidit, pe malul sting al Bosforului, dar el nu se află acolo decît de cîteva zile,

— Cînd l-aș putea întîlni prin oraș? întrebă Cîrjali crunt.

— Niciodată, căci, de cînd s-a întors, nu mai iese nici ziua, nici noaptea; el își petrece viața la picioarele unei tinere moldovence, pe care a adus-o cu dînsul acum în urmă.

Cîrjali îngălbeni ca ceara.

— Haidem, zise el.

Și ieșiră. Grecul îl duse prin niște uliți pustii și întunecoase pînă îl scoase în fine pe malul Bosforului, pe unde nu erau decît vreo cîteva rare palate.

Palatul lui Zamet era depărtat de mal și în mijlocul unei gradine, dar după malul pe care se afla Cîrjaliul și cu grecul ce-i servea de conducător, apărea scăldat de limpezile ape ale Bosforului un chioșc de o eleganță rară și luminat de un milion de candele cu feluri de culori, ale căror seîntei feerice aureau suprafața fluviului.

Acest chioșc era rezervat plăcerilor și orelor de repaus ale lui Zamet-bei.

In acest moment chiar, el se afla înăuntru, îngenucheat lîngă divanul pe care, nudă și adormită, ședea întinsă Smărăndița. Beiul îi da în toate serile o doză de opium, pentru a-și satisface patima Iui cea brutală.

Fie presimțimînt instinctiv că are să afle pe Zamet în acel chioșc, fie dorința de a se apropia cît se va putea mai mult de casa ce conținea pe soția sa și pe omul ce ura mai mult în lume. Cîrjaliul, la vederea acelui chioșc strălucitor de lumină, chemă un caiedgi și intră singur în luntre, azvîrlind grecului o pungă ce conținea cincizeci de mahmudele.

După. ordinul ce detc, caicclgiul stătu sub ferestrele acelui chioșc, apoi, apucindu-se cu nuna de o balustradă de piatră, ajunse cu capul la nivelul ferestrei și sfărîmîndu-Ie dintr-o lovitură de iatagan într-o mie de bucăți, se precipită înăuntru.

O a doua lovitură dată cu iuțeala fulgerului culca la pârnînt plin de sînge pe bătrînul și mizerabilul Zamet-bei. Luînd apoi în brațe pe Smărăndița si repezi cu ea pe fereastră și intră, fără a întîmpirict vreun obstacol, dimpreună cu dînsa în ambarcațiunea caicdgiului înmărmurit de ctte văzuse.

— Mînă, zise el, și-ți voi da o sută de mahmudele.

Și văzînd că frica îi tăiase puterile, apucă singur lopețile și începu să despice repede valurile Bosforului adormit...

....

Peste cîteva ziie Cîrjali se reîntoarse în Basarabia cu frumoasa Smărăndița, dar sărmana copilă era nebună.

Răzbunarea îl consilie în curînd să intre în luptă cu turcii și vru să se reîntoarcă la oastea domnului Tudor, dar află pe drum peirea acestui nenorocit erou la Tîrgoviște. Atuncea să angaja în rîndurile Eteriei condusă de Ipsilante. în curînd puterile Iui Ipsilante fură însă zdrobite și Cîrjali retrecu în Moldova unde luă o glorioasă parte la bătălia de Ia Sculeni, făcind un mare măeeî în rîndurile turcilor, dar zdrobiți de număr, luptătorii rămași în viață, dimpreună cu Cirjali, trecură la Chișinău.

Pașa din Iași însă îl reclamă și-1 obținu de la autoritățile rusești, dar el înșelă guarzii și fugi.

Desperarea Ini Cîrjali despre trista stare a Smărăndiței creștea din zi în zi și se transformă în ferocitate în contra oamenilor și în special în contra turcilor[1].

Smărăndița era tot frumoasă și aceasta îi alița și mai mult ura și setea de răzbunare.

Cirjaliul, pe care Amorul 11 întorsese pe calea cea dreaptă, căzu iar în cele dinții rătăciri ale sale, cu diferința că acuma era și feroce. jEl ucidea fără milă femei, copii și bătrîni, fără diatmoțiune de naționaiitate și teroriza Moldova într-un mod nemaiauzit în timp de trei ani.

CH despre turci, să zice că el a ucis în acest decurs, cu propria sa mînă, mai mult ca la două sute.

în fine, Ia 1824 fu prins și spînzurat. Cine va condamna oare pe Cîrjali? El a păcătuit mult, căci a *iubit mult,* deci trebuie să i se *ierte mult.*[1]

Și apoi, dacă nenorocitul Cîrjali nu ar fi fost persecutat din copilărie de turci, ar fi devenit oare bandit?...

Dacă, în fine, turcii, nu ar fi venit sâ-i răpească soția, ar fi reluat el acea cale pe care alunecase înl îi?

Smărăndița, după moartea Cîrjaliului și a părinților săi, s-a reîntors la Mironeștij unde trăiește pînă astăzi, în etate de aproape 70 de ani.

Mintea ei însă n-a mai revenit!

AȘA SĂ FAC BANII
(Nuvelă orientală)

Nu mai ne aducem aminte care din bătrînii noștri au povestit pe la unii alții basmul ce ne propunem a scrie sub titlul de nuvelă; destul câ a ajuns pînă la noi, fără a-și perde nimica din acel caracter oriental care-i face frumusețea.

Fără alt preambul, vom intra dar în subiect.

Intr-un mic orășel din Turcia, pe la oare an vă va plăcea, trăiau doi frați: unul se numea Aii, celalalt Hasan. Amîndoi, după cum se întîmplâ adesea, își semănau foarte mult la chip, dar nicidecum la caracter. Aii era leneș; Hasan lucra din zi și pînă în noapte. Aii, în calitatea sa de leneș, nu îmbrățișase nici o profesiune; Itasan însă ca om muncitor, în imposibilitate de a-și face o altă carieră, să făcuse sacagiu.

Cu toate aceste, ca o bătaie de joc a destinului, vedeai întotdauna pe bietul Hasan descult și zdrențeros, pe cînd din contra, Aii care nu făcea nimic. era bine îmbrăcat și sta la cafenea alături cu pașalele.

Ce făcu Aii, ce drese, nu știm, dar într-o bun5 dimineață, să pomeni secretar al pașei vilaietului, pe cînd bietului Hasan îi mergea din ce în ce mai rău. El ajunsese aproape tot atât de slab ca și măgarul cu care căra apă, și, spre mai mare belea a capului său, se și însurase, îneît, într-o zi, să pomeni cu o spuză de eopii în vatră și sărac lemn.

„Drept este, cugeta el adesea, ca eu, care muncind de cum se luminează și pînâ sfințește soarele, să nu-mi pot cîștiga nici chiar pînea din toate zilele, pe cînd frate-meu Aii, care n-a muncit niciodată și care n-a făcut decît să stea la cafenea și să bea ciubuc, să îmbogățească și să ajungă tare și mare?"

Și după această cugetare, îi venea să își încrucișeze brațele și să nu mai facă nimic, dar puțin în urmă, țipetele copiilor cari cereau pîine îl deșteptau din amorțeală și bietul om își relua hamul și praștia, adică măgarul și sacaua.

— Așa a fost să fie! își zicea el la urma urmelor.

Destinul sau fatalitatea păstra însă lui Hosan o surprindere și mai mare.

Fratele său Aii, care ajunsese acuma secretar al pașei, ceea ce în Turcia nu este un personagiu de puțină importanță, se însura și luă de nevastă pe fata aceluiași pașă.

Puțin după aceea, cu banii ce luase de zestre, isi cumpără casă, moșia și via, și în sfîrșit se duse să facă o călătorie la Stambul, visul de aur al oricărui turc.

Ajuns o dată la Stambul, cu toate că Aii avea o mulțime de scrisori de recomandațiune de la socrul său, pașa, către alte pașale mai mari, el însă nu se grăbi de loc să facă viz de dînsele.

Aii, după vechiul său obicei, de lene și trîndâvie, care nu-l părăsise un singur moment, dete zi după zi și în vremea aceasta, continuă a-și fuma regulat narghileaua într-una din cele mai mari cafenele ale Starabulului.

Intr-o zi, marele vizir trecînd călare pe dinaintea ușei acelei cafenele îl văzu și se opri înmărmurit. Aii semăna, trăsură cu trăsură, cu singurul fiu al său, care-i murise de un an.

Marele vizir se opri dar, descăleca și intră în cafenea. Cînd ieși afară peste cîteva minute, marele vizir avea în dreapta sa pe Aii și dimpreună cu dînsul reintră la Conaki.

Oricine înțelege că semănătura lui cu fiul vizirului îi procură cea mai înaltă favoare a acestuia.

Au trecut multe zile și Aii primi vestea că socrul său murise. Aii fu trimis ca pașă în locuî său și se întoarse acasă încărcat de darurile cele mai scumpe.

în timpul acesta bietul Hasan, fratele, ajunse într-o sărăcie și mai cumplită. Sacaua cu eare-și cîștiga pinea se stricase și nu mai putea ține apă, măgarul slăbise atîta de mult incit cu greu ar mai fi putut-o tîrî și, spre culme a nenorocirei, Treo doi copii ii căzuseră greu bolnavi și nu numai că nu avea cu ce să-i cate dar nu avea nici cu ce să-i hrănească.

La auzul că fratele său Aii s-a făcut pașă, se hotărî să se ducă la dînsul și să-I roage să-i vie în ajutor.

Hasan își luă inima in dinți și o porni către conacul pașei. Cînd era însă ca să intre pe poartă, caraulele încrucișară puștile și-î opriră.

— Ce vrei, bre? să răsti una dintr-însele la el.

— Voi să văd pe frate-meu, Ali-pașa. La acest răspuns soldații începură să rîdă și să-l ghiontuiască.

Hasan făcu însă atîta gură îneît fu auzit de ciubucgini pașei, și astfel putu să intre în curte.

După multe rugăciuni, Hasan izbuti în sfîrșit pînă la pașă.

Aii cînd îl văzu abia putu să-l recunoască, dar îi dete voie să-i sărute pulpana antereului și după ce-l milui eu vro cinei mahmudele, să sculă să treacă în altă odaie.

— Aman! strigă nenorocitul sacagiu, mai stai puțin Aii, că am să te întreb un lucru ce nădăjduiesc că nu-ți va fi cu supărare.

— Spune, zise Aii cu îngîmfare.

— Vream să te întreb, vorbi atunci Hasan cu hotărîre, cum tu, fratele meu, care n-ai muncit de loc ai putut să te îmbogățești și să ajungi pașă.

Aii să întoarse și șezu pe divan grecește și apoi bătu din palme.

Ciubucgiul intră.

— Narghileaua, bre.

Aducîndu-i-se îndată, pașa luă narghileaua din niîna ciubncgiului și începu să tragă dintr-însa.

— Iacă cum am făcut bani și cum m-am făcut pașă, zise atunci Aii, întoreîndu-se către Hasan.

— Dar bine, cum?

— Uite așa; trăgind din narghilea, și AU suflă împrejurul său un nor de fum albastru și aromatic

— Așa?

— Așa.

— Bine, dacă e așa! își zise în sine Hasan și ieși. întoreîndu-se la nevastă acasă, Hasan care dete^e prin tîrg și își cumpărase cu o parte din banii ce-i dedese pașa o frumoasă narghilea și tutun, să așeză jos pe o rogojină și începu să fumeze.

Lucrul dură o zi, două, trei, pînă să isprăvi și cealaltă parte a banilor.

— Bre, Hasan, îi zise at.uncea nevasta, tu stai și bei mereu tutun cu blestemata de narghilea ce ți-ai cumpărat și eu, și copiii, murim de foame.

— Taci, nevastă, c-așa se fac banii, zise Hasan și continua a umple odaia de fum.

— Nebun ești! strigă biata lui femeie disperată, stînd cu narghileaua la gură să fac banii?

— Așa să fac banii, răspundea Hasan, eu un accent gutural și flegmatic, și fuma mereu.

— Scoală-te, Hasane, vino-ți în fire, Hasane! îi zicea mereu nevasta.

Toate însă fură în zadar. Hasan rostea pe același ton fraza lui invariabilă.

După cîteva zile, nenorocita, care credea că bărbatul său a înnebunit, și care murea literalmente de foame, nemaiavlnd ce vinde de prin casă, se hotărî să închirieze unui cărăuș de pămînt și de nisip ce locuia în vecinătate, măgarul, singura avere ce-i mai rămăsese.

Cărăușul să învoi, plăti chiria și plecă cu măgarul.

După o săptămînă, avînd să care pămînt pentru o zidărie, noul stăpîn al măgarului îl înhămă la căruță și o porni afară din oraș.

In timpul însă ce-și umplea căruța cu pămînt, tot săpînd dete de o comoară.

Bucuria cărăușului era nedescriptibiîă dar lăcomia Iui și mai mare.

După ce dete jos pămîntul din căruță și și-o încarcă cu aur, cu mărgăritare, diamante și rubine, nemulțumit, cu atîl să apucă să sape și mai afund...

li*

Deodată însă pămlntul începu să se clatine împrejurul său şi înainte de a avea timp să sară în lături, se scufundă dimpreună cu dînsul.

Măgarul râmas singur aşteptă pînă seara dar văzînd că aşteaptă degeaba şi cărăuşul nu se mai întoarce, plecă căire oraş şi tîrîş, grăpiş ajunse în dreptul porţii lui Hasan. Măgarul începu să răgească casă-i deschidă.

— Scoală, Hasane, strigă nevasta, auzind glasul măgarului, şi du-te de deschide poarta că ni s-a întors măgarul acasă.

— Du-te Iu; eu nu mă duc; răspunse Ilasan cu acea încăpăţînare care caracterizează pe rnahometani.

Ncvastă-sa începu să-1 blesteme şi plecă bombănind spre poarta casei.

— Hasane! Hasane! Scoală de-mi ajută să bag în curie căruţa la care e înhămat măgarul, că e plină cu aur şi cu pietre scumpe!

Hasan însă, fără a se turbura, nici nu-şi scoase narghileaua din gură.

— Du-te tu ; eu nu mă duc, zise el cu sînge rece. Lasă să vie norocul la mine căci dacă m-oi apuca să alerg nu după el, fuge.

Şi urmă să Lragă din narghilea, umplînd casa de fum.

Nevasta făcu ce putu, şi izbuti să care aurul şi petrile scumpe în casă.

După ce să isprăvi căratul şi să urcă mormanul de aur, de diamante, de mărgăritare, şi de felurite alte nestemate pînâ în tavanul odăii, Ilasan să îndură să lase jos maţul narghilelei şi după ce să uită mult timp la ele înmărmurit:

— Vezi, nevastă, c-aşa să fac banii, strigă el; dacă nu m-aş fi hotărît să nu mai scot narghileaua din gură şi dacă aş fi cărat apă cu sacaua ca in trecut, ai mai fi fost tu silită să închiriezi măgarul şi ne-ar mai fi găsit prin urmare o minune ca asta?

— Aşa e! zise nevasta; dar nu e în toate zilele bairamul!

Basmul nostru, iubiţi citilori, se încheie aci. La citi însă din scamatorii noştri politici nu se poate aplica.

Cîţi nu au zis şi zic încă fumîiulu-şi ciubucul şi încrucişîndu-şi braţele:

— Aşa se face politica !

Şi este drept să recunoaştem că mulţi dintr-înşii, cn'toate că n-au făcut nimic alta decîl a-şi fuma ciubucul, au izbutit să se vază tam-nesamă în capul bucatelor, pe cînd o mulţime din cari munceau şi muncesc ca Hasan, sunt muritori de foame...

Să nu se culce însă pe urechea aceasta scamatorii despre care am vorbii, căci: „Nu e în toate zilele bairamul !" Iar acei cari an muncit ca Hasan să continue cu munca tot. pentru acest cuvînt.

LÎNA DE AUR
(Poveste sîrbească)

Orice s-ar zice, sîrbii sunt un popor de viteji; ci reamintesc pe eroii lui Homer. Cîntecele lor războinice sunt niște epopee, basmele lor au farmecul și spiritul miraculos al poveștilor orientale. Iată unul din cele mai renumite basme dintre cîte să povestesc pe țarinii Moravei.

La Kraguievaț trăia odată un vinâtor ce se numen Ianko Lazarevit. Acel vînător era regele munților. Cu toate că n-avea nici o altă avere decît. o căscioară înconjurată de eîteva rădăcini de viță, el trăia în îmbelșugare și voioșie dimpreună cu nevasta și copilul său. Mai mulți stupi de albine ce avea îi ținea casa întotdauna cu o rniere proaspătă și îmbălsămată, și cîțiva. pruni, amestecați împrejurul casei printre rădăcinile de viță, îi îmbelșugau locuința cu ce] mai bun rachiu de prune din tot județul. Cit despre cărnuri, pușca sa făcea ca masa să-i fie întotdauna încărcată cu cele mai bune vmaturi. Iepuri, căprioare, cerbi erau proprietatea mîndrului vînător, de. la un cap al județului la altul și, cînd la Belgrad, la Vuiin, la Pesta, și chiar la Constantinopol. vreun bogătaș simțea trebuința de a avea o frumoasă blană de vulpe sau t!e pele de urs, nici unul nu SG adresa declt lui Lazarevit, vestitul vînător de la Kraguievaț.

Dar fericirea este întocmai ca floarea cîmpului co se ofilește și cade vestejită in aceeași zi.

într-o frumoasă noapte de toamnă, Lazarevit, pe cind să afla la vinătoare, zări în depărtare un fel de lumină surprinzătoare. Copacii pădurii apăreau luminați unii după alții, dispăreau în umbră, iar lumina înainta mereu. în același timp se auzea zgomotul ce făcea pămîntul călcat sub picioare precum și freamătul crengilor uscate ce zăceau desfrunzite jos. Ianku Lazarevit sări deodală din tufărișul în care sta tupilal, căci un țap de mărime gigantică se ivește pe potecă la vale de pariea unde auzise zgomotul. Ochii acelui țap extraordinar păreau că varsă foc și lîna sa mătăsoasă și lungă strălucea ca razele soarelui. Ianko își umplu repede pușca, dar țapul, cu o intime mai mare dec îl a trăsnetului, se azvîrli drept. în cale înaintea sa și-l răsturnă jos.

A doua zi, in revărsatul zorilor, niște pădurari ce se duceau la privighere, găsiră pe bietul vînător întins de-a curmezișul drumului și deja înțepenit de răceala morții.

Pădurarii făcură o targa de craci și duseră în oraș corpul nenorocii.ului vînâtor al cărui sînge curgea șiroaie din trei răni adinei și largi ce-l omorîseră. Pe bietul vînător îl îngroparâ și totul se sfîrși. Dar in acea casă atH de fericită ale cărei ziduri Ianko Lazarevit le făcuse să răsune de atîtea ori de mîndre cîntece de voioșie, nu se mai auzi decît gemetele disperate ale unei văduvi și decît suspineîe imui orfan.

în bucurie sau restriște, anii trec însă și tîrăsc cu dinșii bucuriile sau întristările noastre! Stoian, **fiul** lui Ianko, din copil se făcu bărbat. Cea dîntîi dorință, ca și cea dinții patimă a sa fu vînătoarea. Prin vinele lui Stoian nu curgea zadarnic sîngele tatălui său! De mic copil chiar, cea mai mare bucurie a sa era de a privi sau de a pipăi cu mîinile pușca tatălui său, atuncea cind sta atîrnală în cui.

în ziua însă, cînd el ceru mamei sale de a-i încredința acea armă năprasnică și de a-l lăsa să plece la vînătoare, biata femeie începu să plîngă.

Nu, copilul meu, îi zise ea, cu nici un preț nu-ți voi da această pușcă. Nu e destul că am rămas fără bărbat j vrei oare să rămîn și fără tine, fiul meu?

Stoian tăcu, îmbrățișă pe raumă-sa, dar a doua zi începu sâ-i facâ aceeași rugăciune. De astă dată izbuti, căci făgăduințele sale de a fi cît se poate de băgător de seamă precum ąi mingîierile sale tăcură pe biata mumă a nu i se mai împotrivi,

in revărsatul zilei dar, Stoian. beat de bucurie, desprinse din cui pușca și plecă in Cuga prin văi și munț i, prin crînguri și păduri. Și cit e ziulica de mare, Stoian vîna într-una. Cînd veni însă noaptea, el se puse la pîndă în același Ioc chiar unde murise tatăl său.

Noaptea era întunecoasă, tinfirul vinător, stăpînit de osteneală, se simțea căzînd fără voie într-un fel de piroteală care este întotdauna prevestitoarea somnului, cînd auzi deodată un mare zgomot ce-l făcu sâ tresară și să deschidă ochii mari. El zări atuncea un fel de lumină surprinzătoare... Copacii pădurii apăreau luminați unii după alții, dispăreau in umbră, iar lumina înainta mereu. In același timp se auzea zgomotul ce făcea pămîntul călcat sub picioare, precum și freamătul crengilor uscate ce zăceau desfrunzite jos. Fără a sări din tufărișul în care sta pitulat, Stoian își umplu pușca...

Deodată un țap de o mărime gigantică să ivi pe potecă la vale, de departea unde auzise zgomotul, Ochii acelui țap extraordinar păreau că varsă foc și lîna sa mătăsoasă și lungă strălucea ca razele soarelui.

— Stoiene, Stoiene, strigă el, am omorît pe tatăl tău și ie voi omori și pe tine.

— Ba nu, răspunse tuiărul, căci cu ajutorul lui Dumnezeu, acela care va fi omorît vei fi tu.

El ridică atuncea repede pușca și ochi atît de bine pe țap încît el se rostogoli jos fulgerător de un glonț drept în mijlocul frunței. Stoian se azvîrli atunci asupra țapului și începu să-l jupoaie... Mai în același moment însă, o femeie, mare, înaltă, cu părul negru și mlădios, cu ochii verzi să arătă înaintea lui. Acea femeie era ursitoarea pădurilor.

— Stoiene, îi zise ea, tu mi-ai făcut un mare bine, căci m-ai scăpat de un vrăjmaș. De azi înainte voi fi

dar sora ta. Cînd vei avea trebuință de sprijinul cuiva, gîndește-te la mine.

Tînărul vînător mulțumi fermecătoarei năluciri și se întoarse la Kraguievaț, fericit și vesel de vînatul ce aducea cu sine. Ajuns aci el jupui de tot țapul, și-i atîrnă mătăsoasa piele în fața patului său. Dar lina acelei pei lumina toată odaia. Veneau toți din toate părțile ca s-o vază și Stoian, ca și tatăl său, fu proclamat rege al munților!... Și nu era fată care să nu-i zîmbească dulce ori pe unde trecea!

în acele vremuri păginii erau stăpîni peste Serbia.

Reșid, pașă al Belgradului aluncea, era un fost ienicer, care poate să fi fost viteaz în vremea lui dar care nu mai era acuma decît un bătrîn egoist și grosolan ce-și petrecea viața sa bînd, funiînd șidormind. Spre a guverna un popor a căruia limbă o disprețuia și a căruia religiune și moravuri nule putea suferi și mai puțin, el avea drept sfetnic un renegat,venitnuse știe de unde și care era unul din acei nelegiuiți fără credința, fără inimă și fără suflet, înavuțindu-se din prăzi și nedreptățirî. Iacub (astfel se numea acel om de ispravă) avea o frunte scundă și niște ochi de vulpe. Nasul său era încovrigat ca ciocul unui șoim.

Un proverb popular zice că un turc face mai mii Uit stricăciune decît zece lupi. Iacub, deși renegat, nu dezmințea acest proverb, într-o zi pe cînd Reși J venise prin împrejurimi de Kraguievați, Sacub ce-l întovărășea, începu, după obiceiul său, a stringe birul de la locuitori, se înțelegea însă că în folosul său iar nicidecum într-acela al pașci. Cît să spunem însă, spre a fi drepți, că din aceea ce strîngea da și o a treia parte stăpînului său, care nu da nici o părticică sultanului.

Cînd Iacub intră și în casa lui Stoian, renegatul fu izbit de pielea țapului ce strălucea, atîrnată în cui, ca razele soarelui.

E adevărat că lîna mătăsoasă și lungă a pelei acelui țap nu era nicidecum lînă ci fire de aur curat.

Ochii lui Iaeub schinteiară Îndată de cupiditate.

— Băiete, zise el tînărului vînător, iată, iată o

pele minunată! Pașa îl.i v;i mulțumi desigur, dacă le vei duce cu dînsa să i-o hărăzești în dar.

— Felea aceasta e a *meu* și nu am de Ioc poftă s-o dăruiesc nimănui.

— Ei bine! vinde-o atunci, pașa ți-o va cumpăra.

— Eu n-o am de vînzaiv, răspunse Stoian.

— C;impănește-ți vorbele, tinere, zise Iacub îacruntindu-se. Mîndria e cumătră cu nenorocirea și pașa aro mină lungă... Această peit». îmi place. Iți poruncesc să mi-o dai.

In loc de-a răspunde cev:», Stoian Își desprinse pușca din cui și pofti pe Iacub să iasă afară.

Iacub se grăbi s-o stoarcă, dar oprindu-se un moment în prag zise:

— Va veni o zi cînd te vei căi amarnic...

Cînd sosi la casa unde lăbărîse Reșid-pașa, îl găsi la masă bînd într-un pahar de aur vin de Semendria.

— Gustă și tu din vinul ăsta, zise el lui Iacul). E minunat. Dacă l-ar încerca Șeikul-Islamul, ar da pentru un singur pahar l.oate versetele *Coranului.*

— Ce e drept, vinul nu este prost, răspunse renegatul. Vinul ce-mi aduc insă aminte că am băut la Smirna, nu i se poate asărnui! E adevărat că bătrînul pașa ce stăpînește Smirim are acolo o vie ai cărei struguri sunt mai buni decît oricare alții.

— Gît e de fericit, zise Ro-jid, ce începuse a se îmbăta.

— Și cine te împiedică Bă fii tot atît de fericit ca el, zise Iacub. Cunosc chiar în acest județ un om, anume Stoian, care poate priti vrăjile sale să sădească în opt zile o vie tot ca cea do la Smirna. Dar cu toate că ești pașă, nu cred că îl *vni* face să te asculte.

— Aide de! zise Rcșid înălțlnd din umeri. Trimite acum îndată la el acasă un ienicer care să-i spuie că-i poruncesc să-mi sădească în opt zile o asemenea vie ai cărei struguri să fie copți în a opta zi, dacă nu vrea să i se taie capul.

— lîine, răspunse Iaculj setos de răzbunare. Pelea țapului va fi peste opt zilfi a mea, adăugă el în girului iui.

Cînd ienicerul aduse lui Stoian întristătoarea știre, el se puse pe plîns.

— Vai, mamă, suntem pierduți!

— Nu ți-am spus, zise biata femeie, că patima ta de vinătoare te va perde cum a perdut pe tatăl tău?

Disperat, Stoian ieși din casă și să puse să alerge prin văi și prin munți. Cînd sosi însă în pădurea în care omorîse țapul năprasnic, se întîlni cu o fată ce ședea nemișcată în drum.

— Frate, îi zise ea, de ce plîngi?

— Ce-ți pasă? răspunse el cu ochii în jos. Tu nu poți nimic pentru mine.

— De unde știi? răspunse ea; vînătorul ridică atunci capul și recunoscu în acea fată pe ursitoarea pădurilor. El se aruncă plîngînd în brațele ei și ii povesti necazurile sale.

— Nu e nimic! zise ursitoarea, aibi nădejde, frate, căci eu nu te voi lăsa. Du-te la pașa și întreabă-l unde vrea să-i sădești via și spune-i să puie să brăzdeze locul, ia la urmă o ramură de busuioc, sădește-o în cea dintîi brazdă și culcă-te liniștit; în a opta zi via va fi gata și strugurii copți.

Stoian urmă întocmai povețele ursitoarei și pe locul pe care se trăsese late brazde din porunca pașei, sădi îndată o rămurică de busuioc. Dar el avea foarte puțină încredere în făgăduințele ursitoarei și să culcă plîngîndu-și soarta. A doua zi, în răsăritul soarelui, dete fuga ca să-și privească brazdele. O mulțime derădăcini de viță ieșiseră din pămînt ca prin farmec. A treia zi ele începură să înfrunzească, a șasea zi, șt oi toate că era încă primăvară, aracii începură a se încărca de struguri și, în sfîrșit, a șaptea zi dînșii erau copți așa precum sunt strugurii prin august.

Stoian alese cîțiva din cei mai buni, îi puse la teasc și duse pașei o ploscă de must și o tavă încărcată de razachie.

La vederea acelei minuni fiecare rămase înmărmurit de mirare afară de pașa, căci așa sunt marii pămîntului. Nimica din ce fac alții nu lise pare demn de mirare. Și pașa nici că mulțumi bietului Stoian.

— Ei bine, zise el însă lui Iacub, așa e că puterea unui pașă e fără margini! Cînd cineva e pașă, n-are tre-

buință nici de ști, nici de a avea nimic: banii și învâțătura celorlalți sunt ale sale!

— E mare înțelepciunea ta, răspunse Iacub pașei, făcîndu-i o temenea. Tocmai de aceasta nădăjduiesc că nu te vei învoi ca via ta să nu se asemuiască în toate cu cea de la Smirna.

— Ce? lipsește cumva vreun lucru viei mele? întrebă Roșiei încruntîndu-se.

— Da. îi lipsește turnul de fildeș care să ridică în mijlocul celei de la Smirna.

— Numai atîLa? zise pașa rîzînd. Apropie-te tinere. Dacă de azi într-o lună nu-mi vei zidi în mijlocul viei un asemenea turn, să știi că pun să-ți taie capul. M-ai auzit?,.. Du-te.

Stoian alergă la mumă-sa plîngînd:

— Vai, mamă, suntem pierduți!

— Aibi nădejde, fiul meu! Du-te In pădure, căci poate vei întîlni pe cea care ne-a mai scăpat o dată.

Stoian alergă îndată în locul unde întîlnise pe frumoasa ursitoare a pădurilor și o chemă de trei ori. Ea-1 auzi și veni spre el zîmbind și îi ascultă în tăcere păsul său.

— Nu e nimici zise după aceasta ursitoarea. Aibi nădejde, frate, încă eu nu te voi lăsa. Du-te la pașa și cere-i să-ți dea o corabie, trei sute de butoaie de vin, două sute de litre de rachiu și doisprezece tîmplari. Suie-te cu ei în corabie și mergi drept înaintea ta. Cînd corabia va ajunge între doi munți, scoboară-te din corabie, golește gîrla ce vei întîlni de-a curmezișul drumului și umpîe-o la loc cu vin și cu rachiu. Elefanții vor veni în murgi tul serii să se adape la gîrlă, dar vor cădea jos beți morți. Pune apoi pe timplari să le taie cu herăstraiele dinții și întoarce-te la urmă cu ei acasă. Și cum tc-i întoarce, du-te în mijlocul viei, ia o ramură de busuioc, sădește-o acolo, și culcă-to liniștit: peste opt zile turnul de fildeș va fi gata.

Stoian făcu tot ce-i zise ursitoarea și se întoarse acasă.]acub însă îl credea perdut și își zicea cu bucurie:

— De azi în opt zile Una de aur este a mea!

Dar a doua zi turnul de fildeș începu ca printr-un farmec, să iasă din pămînt. A treia zi un cat întreg era gata. A șasea zi, răsărise cîte șapte caturi și, în sfîrșit, a șaptea zi turnul de fildeș era desăvîrși't, cu coperiș cu tot, care era cu tol.u și cu totu de auri

La vederea acelei minuni fiecare rămase înmărmurit de mirare, afară de pașa. Căci așa sunt marii pămîntului: nimica din ce fac alții nu li se pare demn de mirare. Și pașa nici că mulțumi bietului Stoian.

— Ei bine, zise el însă lui Iacub, așa o că puterea unui pașă e fără de margini?

— E mare înțelepciunea și puterea ta, răspunse Iacub făcîndu-i o temenea. Tocmai de aceasta nădăjduiesc că nu te vei învoi ca turnul tău să nu se asemuiască în toate cu cel de la Smirna.

— Ce? lipsește cumva vreun lucru turnului meu? întrebă Reșid încruntîndu-se.

— Da, îi lipsește Domnița Mărilor care era închisă în turnul de la Smirna pînă a nu fugi înapoi la tatăl său.

— Numai atîta? zise pașa rîzînd. Apropie-te, tinere. Pleacă, du-te să-mi aduci pe Domnița Mărilor! Dacă de azi într-o lună nu mi-o vei aduce, să știi că pun să-ți taie capul. M-ai auzit? Du-te,

Stoian alergă la mumă-sa plîngînd:

— Vai, mamă, suntem pierduții

— Aibi nădejde, fiul meu! Du-te în pădure căci poate că vei întîlni pe cea care ne-a mai scăpat o dată.

Stoian alergă îndată la locul unde întîlnise pe frumoașa ursitoare a pădurilor și o chemă de trei ori. Ea-1 auzi și veni spre el zîmbind și-i ascultă în tăcere păsul său:

— Nu e nimic! zise după aceasta ursitoarca. Aibi nădejde, frate, căci eu nu te voi lăsa. Du-te Ia pașa și cere-i o corabie mare. In corabie pune să așeze douăsprezece prăvălii de lucruri scumpe. în acele prăvălii pune neguțători, pe doisprezece din cei mai frumoși tineri sîrbi și îmbracâ-i ca pe niște cnezi. Pleacă la urmă, și cînd corabia ta se va opri între două dealuri, scoboară-te jos că acolo va fi palatul Domniței Mărilor. Ia-ți după aceea flautul tău și cinci fetele

din împrejurimi vor veni la fîntînă cîntă-le doine sîrbeşti. Pofteşte-le apoi în corabie să vie să-ţi vază mărfurile şi fă-le la fiecare cite un dar. Şi cind fetele se vor întoarce în oraş vor zice: „Niciodată nu s-a văzut corabie mai frumoasă, mărfuri mai bogate, neguţători mai frumoşi şi mai de ispravă".

Domniţa Mărilor va auzi vorbele lor şi va veni să vaciă corabia, mărfurile şi neguţătorii. Şi cum s-o uroape corabie tu să dai poruncă să întinzăpînzeleşisă plece cu dînsa. După aceasta însă va fi greutatea, căci Domniţa Mărilor e fermecătoare şi poate tot ee vrea. Dar urmează poveţele ineîe şi vei izbuti.

Zicind aceste vorbe, ursitoarea pădurilor se apropie de un pîrîu ce scobora din munţi şi chemă un somn ce înota în faţa apei; apoi smulgîndu-i un solz i-1 dete lui Stoian.

— Ia solzul ăsta, îi zise ea, şi cînd vei avea nevoie să-ţi facă cineva vreo îndatorire în fundul apei, aruncă-1 în mare şi cheamă pe frate-meu, somnul, să-ţi vie în ajutor.

Ursitoarea se uită după aceea în sus şi zărind un vultur ce se năpustise pe un biet porumbel, şuieră de trei ori şi amîndouă păsările veniră împăcate să se anine pe grumazii ei. Şi de pe fruntea vulturului luă o pană, iar porumbelului îi smulse din aripă o altă pană, şi le dete pe amîndouâ lui Stoian.

— Ia penele astea, îi zise ea, şi cînd vei avea nevoie să-ţi facă cineva vreo îndatorire în aer, aruncă vîntului aceste pene, şi cheamă în ajutoru-ţi pe frate-meu vulturul şi pe frate-meu porumbelul. Acuma, adio, frate. Am sleit pentru tine toate tainele vrăjitorului şi de azi înainte nu mă vei mai întîlni în cale-ţi şi degeaba mă vei striga.

Stoian mulţumi surorei sale, ursitoarea pădurilor, şi făcu tot ce-i zise. Corabia ce-i dete paşa se opri între doi munţi; fetele ce veneau la fîntînă aă ia apă ascultară doinele lui Stoian; el le pofti în corabie şi le încarcă de daruri, iar cînd se întoarseră în oraş nu mai spuneau în dreapta şi stingă dccît aceste vorbe: „Niciodată nu s-a văzut corabie mai frumoasă, mărfuri mai bogate, neguţători mai frumoşi şi mai de ispravă".

A doua zi Domniţa Mărilor, urmată de douăsprezece tovarăşe, veni la ţărm unde se afla minimala corabie. Stoian alergă intra întîmpinarea ei şi o călăuzi să intre în corabie.

Dar îndată ce Domniţa Mărilor cu tovarăşile ei se aflară în corabie, Stoian porunci să întindă pînzele şi plecă cu dînsa.

Domniţa simţind că corabia a început să umble, fu coprinsă de teamă şi ieşind pe coviltirul ei scoase dintr-o colivie ce o adaseaeră tovarăşele sale un papagal şi-i zise:

— Păsărică dragă, zboară de vesteşte pe tatăl meu că streinii m-au răpit.

Papagalul plecă, dar Stoian aruncă îndată vîntului pana de vultur, strigind:

— Vulture, frate-meu, vino-mi în ajutor!

Şi vulturul ivindu-se în creştetul norilor se azvirli ca trăsnetul pe bietul papagal şi-1 sfîşie cu ghearele lui de oţel.

Domniţa Mărilor privi atunci pe Stoian cu nişte ochi dispreţuitori şi-şi aruncă inelul în mare.

Vaporul să opri îndată ca şi cum ar fi dat de fund. Zadarnic vîntul umfla pînzele sale întinse; o tainică putere îl ţinea ţintuit pe loc.

Stoian aruncă atunci la rîndul său în apă solzul somnului strigînd:

— Frate-meu, somnule, vino-mi în ajutor.

Şi somnul, ivindu-se în creştetul valurilor, se cufundă în fundul mării şi înghiţi inelul ce domniţa azvîrlise, iar vaporul porni îndată cu pînzele umflate şi cu falä legânîndu-se pe pîntece.

Domniţa Mărilor scoase un strigăt de supărare şi coborî în odaia tovarăşilor sale. A doua zi, în revărsatul zorilor, chemă pe Stoian şi-i zise:

— Pot dintr-o vorbă să te schimb pe tine, pe vaporul tău şi pe toţi cîţi suntem pe dînsul în steiuri de peatră şi nu-ţi vei mai revedea astfel ţara ta. Uită-te însă colo, la acea stîncă: dintr-insă ţîşneşte pîrîul nemuririi. De-mi vei umple această cofiţă cu apă din

ea, sunt gata să te urmez. Dar bagă bine de seamă: pîrîul e păzit de un zgripţor şi nici unul dintre clţ-i au încercat să se apropie de fi nu s-au mai întors. Dacă vei izbuti, vei avea în mine pe cea mai bună şi credincioasă prietenă.

în loc de ai răspunde, Stoian îi luă cofiţa din mină şi amnclnd vîntului pana de porumbel, strigă:

— Frate-meu, porumbel, vină-mi în ajutor!

îndată, un porumbel mai alb decît zăpada se zări în creştetul norilor şi veni să se anine pe grumazii lui Stoian. El îidete atunci cofiţa în cioc şi porumbelul plecă cu ea în zbor. Peste o jumătate de ceas el se întoarse înapoi şi Stoian putu să dea îndărăt Domniţii Mărilor cofiţa, plină cu apă de-a nemuririi.

— îţi mulţumesc, prietine, îi zise atunci frumoasa Domniţă cu o voce înduioşată. Acuma sunt gata sâ te urmez. Unde vrei să mă duci?

— Te duc la stăpînu-ineu, paşa, răspunse Stoian.

— Aşa! zise Domniţa coperindu-şi obrazul cu iaşmacul său. Şi zîmbi. Cealaltă parle a călătoriei se săvîrşi în linişte.

Cînd se află la Kraguievaţ de întoarcerea vînătorului fu sărbătoare mare. Lumea se adunase din toate părţile ca să iasă întru întimpinarea Domniţei Mărilor. Intrarea în oraş fu din cele mai frumoase. Venea întîi Domniţa Mărilor purtată de un cal arăbesc cu frînele şi cu şeaua muiate în aurării şi pietre scumpe. Urmau, după aceea,cele douăsprezece tovarăşe ale ei şi cei doisprezece tovarăşi ai lui Stoian. Stoian mergea alături cu Domniţa Mărilor. Frumos, mîndru, dar trist, înfăţişarea lui fermeca pe toţi.

Cînd sosi la palatul în care o aştepta paşa, Domniţa îşi lepădă iaşmacul; Reşid, la vederea acelei minuni de frumuseţe, alergă s-o ia în braţe. Ea îl îmbrînci însă aşa de tare că de nu se afla Iacub să îl sprijinească, da pe spate.

— Stai, frumoasă sălbatică! Ce ţi-a făcut robul tău pentru ca să te porţi astfel cu el? zise paşa gîfîind.

— Eşti un obraznic, zise Domniţa. Nici nu mă întrebi cine sunt, nici cum mă cbeamă şi te apropii de mine ca un turbat. Află că pentru ca cineva să poată nădăjdui a-mi fi bărbat trebuie să fie înzestrat cu o îndoită frumuseţe. Cu frumuseţea trupului şi cu frumuseţea sufletului!

— Sufletul meu e foarte tînăr, zise paşa. Cit despre trup, aş da o împărăţie de-aş avea-o pentru ca să-l întineresc. Fie numai pentru a trăi o zi fericit, alături cu tine, iubit de tine! Dar vai, cînd ai îmbătrînit o dată, bătrîn râmîi pînă mori.

— Nu e adevărat, zise Domniţa. Iată, eu am o cofiţă plină cu o apă ce-ntinereşte: Apa nemuririi. Pune să-ţi taie capul şi după aceea cum te voi uda cu o picătură de apa din această cofiţă, vei învia tlnăr şi frumos ca un tînăr de douăzeci de ani.

Paşa se uită împrejurn-i şi zărind pe Stoian zise:

— Nu mă îndoiesc de loc de puterea acestei ape. Dar să-i cercăm mai întîi minunile pe acest frumos băiat. Apropie-te, raia; pentru ca să întinereşti şi mai mult o să pun să-ţi taie capul.

— Sunt destul de lînăr, răspunse Stoian, pentru ca să nu am trebuinţă de a mă face mai tînăr. Cu toate aceste, urmă el privind pe Domniţa Mărilor ce-i făcu semn, sunt gata să mă supun. Paşa cbemă atunci un ienicer, care dintr-o singură lovitură reteză capul frumosului Stoian. Toţi scoaseră un acelaşi strigăt de groază!

Domniţa Mărilor se apropie însă de Stoian şi aruncînd asupră-i cîteva picături din apa nemuririi, îl făcu să învieze de o mie de ori mai frumos şi mai tinâr de cum era.

Bătrînul paşă, nebun de gelozie, strigă:

— Iute! Iute! întinereşte-mă Domniţă fără a mai perde vremea.

Şi el chemă atunci un ienicer, se întoarse către Iacub şi îi zise:

— Iacube, prietinul meu, eu nu pot să întineresc singur şi trebuie să întinereşti şi tu dimpreună cu mine. Ienicerule, să ne tai dar capul la amîndoil

Iacub îngălbini, dar ienicerul îi reteză capul. După aceea căzu şi capul paşei.

— Slujitori, zise atunci cu glas poruncitor şi rece frumoasa Domniţă a Mărilor: luaţi de aci aceste leşuri

și dați-le clinilor să le mănînce. Astfel știe să pedepsească Domnița Mărilor pe cei ce au cutezat să se poarte prost cu dînsa.

Turcii însă se încruntară; dar sîrbii traseră săbiile și ziseră: „Nenorocire celor ce să poartă rău ca femeile!"

Și un bătrîn turc răspunse:

— Ce s-a făcut, s-a făcut! Niminea nu-și poate ocoli ursita!"

Turcii și sîrbii să îinpăcară atunci și Domnița Mărilor zise lui Stoian:

— De azi înainte-ți sunt nevastă!

Și trăiră ani mulți și fericiți, iar casa ce au locuit stă și azi în picioare. Deasupra ușii acelei casc se află înscris acest cuvînt sîrbesc: „Svobodnost", „Libertate".

POMUL MĂRGĂRITEI

Fiind copil, bătrlnul arendaș mă lua adesea în brișcă sa cînd se ducea după treburi. Odată merseserăm pînâ la un cătun mai depărtat, al cărui nume nu este înscris nici cbiar pe harta geografică.

Era în cele dintîi zile ale lui octombrie. Niciodată natura, în ochii unor artiști îndrăgostiți de fețele searbăde cu cari toamna învestește cîmpii și pădurile, nu pare mai cu dcsăvîrșii'e frumoasă, decît la acea epocă a anului.

Copaci și cîmpi desfrunziți treceau fantastic pe dinaintea ochilor noștri, răsfrîngîndu-se ca printr-un zăbranic prin aburii Oltului. Piscurile sălbatice ale dealuriior apăreau ca niște nămeți de umbre albăstrii. In zare, departe, se arătau limpezile ape ale fluviului ce seînteia și clocotea în valuri spumegoase, pe după o perdea de sălcii și de plopi, ale căror frunze argintii îi forma un strălucitor brîu. Zgomotul apei ajungea adesea pînă la noi, cînd slab ca cea din urmă suflare a unui om ce trage să moară, cînd impunător și zgomotos ca clopotele unei biserici.

Să înserase cînd sosirăm la poalele unui colnic, sub care se afla micul cătun despre care vorbii.

Brișcă se opri în pragul unei colibe din care ieși îndată un flăcăiandru ca de douăzeci de ani ce ne pofti înăuntru.

— Ei bine, moș Gheorghe, ce mai e nou? întrebă arendașul pe țăranul de care deterâm intrînd.

— Să trăiești, cucoane, da' fata ne e greu bolnavă...

Ne uitarăm împrejur și zărirăm lungită pe niște velințe o copilă ca de șaptesprezece ani, veștejită de boală și palidă ca o frunză pe care viatul de toamnă o mișcă încoa și încolo și stă s-o smulgă de pe ramură,

Plăviță și cu ochi albaștri, cum te uitai la ea simțeai îndată că tînăra copilă nu mai are mult de viață și că oftica îi roade plămînii.

De mică copilă, sătenii o porecliseră Friguroasa, din pricină că-i era frig mereu, toamna ca și primăvara, vara ca și iarna. Dar cînd venea mai cu seamă iarna, îi era frig mititiebii!

Ghemuită într-un colț al vetrei, îi clănțăneau dinții în gură și-i tremura carnea după ea vargă!

Arendașul se uită mult în tăcere la biata fată și apoi, întoreîndu-se către tatăl ei, zise:

— Ce stai de nu faci focu, moș Gheorghe? Nu vezi că e frig, foarte frig în casă?

— Ba văd, văd, da' de-aicea la pădure e departe și nu mai avem acasă o singură așchie de lemn. Mîne în ziuă însă...

— Pîna mîne e un deal ș-o vale, moș Gheorghe! Nu vezi că mititica e-nghețată de frig?

Tatăl se apropie atunci de fie-sa:

— Mărgărito, îi zise el cu un glas mîngîietor, de ce nu vrei să mă lași să pun să taie pomul tău?... S-ar face așa de cald-năuntru...

— Nu, nu, tăiculiță. Pomul meu e al meu și mai bine voi s-aștept pînă mîine.

Arendașul întrebă pe bătrîn de ce ține așa mult copila la acel pom. El ne spuse că fiindcă fusese sădit de un cioban cu care Mărgărita se logodise dar care murise de un an.

Și după aceasta el se strecură încetișor afară.

Dar deodată, Mărgărita sări drept în picioare pe patul ei de velințe și arătîndu-ne cu ochii rătăciți ușa pe care ieșise tatăl ei:

— Opriți-1, opriți-1, strigă ea, că-mi taie pomul!

Și mai în aceeași vreme se auzi afară zgomotul unui topor și căderea zgomotoasă a pomului Mărgăritei.

— Aide, fetică, zise tatăl ei reintrînd în casă cu un vraf de lemne, scoală-te și vino să te încălzești.

El o luă apoi în brațe și o așeză încetinel pe vatra sub care începu în curînd să trosnească bietele crăci ale pomului Mărgăritei, singurele rămășițe ale dragostei trecute.

A doua zi și a treia zi revăzurăm pe Mărgărita. Ea sta nemișcată în același colț de vatră cu ochii ațintiți asupra focului.

A patra zi o revăzurăm iar. Dar era cam abătută.

— Iacă, ne zise ea cu o voce plină de melancolie, s-a sfîrșit și cu pomul meu: bucata ce vedeți pe foc este cea de pe urmă, și ea nu mai are de ars decît o clipire-două...

Ne aruncarăm ochii fără voie asupra vetrei și văzurăm o mică flacără albăstrie ce mergea stingîndu-se. Pe moment părea că se mărește întinzîndu-și limbile pe vatră în sus dar ea scădea iar, slabă și tremurătoare ca flacăra unei candele de pe mormînt.

Acea flacără mai tremură încoa și încolo, o dată, de două ori și apoi se stinse cu totul, iar capul Mărgăritei se aplecă încetinel pe umeri, pe cînd din buzele ei se exală acel suspin din urmă al celor cari mor și al cărui zgomot este ca freamătul de aripi al unui suflet ee-și ia zborul!

Ne apropiarăm de dînsa: Friguroasa murise.

Astfel să stinse acea curată flacăre de tinerețe, a cărei reamintire se redeșteaptă fără voie în mine, decîteorivâd întîiul foc de iarnăaprinzîndu-se în sobe-

LUNTRAŞUL
(Nuvelă originală)

Se află pe ţărmul Mării Negre un orăşel al cărui nume nu este de trebuinţă ca să-l ştim. Vecinie bătut de valuri tumultoase, acea salvă răsunătoare ce izbeşte auzul ca tunurile mai muHor baterii împreunate, îl umple de un zgomot perpetuu şi sinistru. Populaţiunea acelui orăşel era compusă, ca în toate porturile de mare, de o diversitate de naţionalităţi. Turci, greci, albanezi, muntenegreni, ovrei, bulgari, dalmaţi, maltezi îşi dau cu eotu! şi contribuiesc, prin tipurile şi costumurile lor, să dea locului o nuanţă pitorescă ce farmecă.

Orăşelul conţinea multe case cu două rinduri, dar nu era nici una ca să întreacă pe a unui bogat grec din şeapte ostroave.

Luntrii erau multe în port, dar nu era nici una mai sprintenă decît a luntraşului maltez, Griti.

Neguţătorul grec avea o fată ce să numea Athena, şi vrînd-nevrînd, vă voi povesti tot vechea poveste a dragostei.

Dar ce corelaţiune poate să existe, între Griti, un simplu luntraş şi între bogatul neguţător?

Faptul e&te simplu.

Neguţătorul era bătrîn, Griti era tinăr. Povestea mea este naivă ca o idilă: Athena iubea marea; Griti era marinar; Athena era greacă; luntraşul era maltez.

De ce însă, e3te natural ca tocmai acolo unde există disproporţiuni sociale, amorul să fie şi să-şi facă cuibul pe un abis?

A! Iată marele mister! Amorul naşte, poate, tocmai din acele disproporţiuni, din acel contrast. El se atinge cu IUsul prin acest punct: dacă un ministru, ar încăleca de exemplu pe un măgar, — aţi rîde. Dacă o fată bogată ar veni incidentalmente în contact cu un om din popor, frumos şi tînăr, — ar iubi. O fată bogată este în adevăr stenahorisită de vecinica cravată albă a tinerilor de salon; mănuşile *jaune paille* sau *gris perle* o fac să cadă în nevricale, şi, în fine, redengota neagră de ta Prinzian, îi fac efectul unei livrele de cioclu. Un Endimion pierde foarte mult cu pălărie-claque sub braţ, cu cizme cu tocuri englezeşti şi cu vecinica coadă de frac de care să agaţă mai mult de cincisprezece secoli de prejudiciuri soţiale!

Athena, frumoasa fată a neguţătorului grec, împărtăşea desigur aceste opiniuni, în ziua în care, sărind voioasă în luntrea tînărului maltez, se lăsa s-o plimbe mai mult decît trebuia, şi, privindu-l, pentru întîia oară poate descoperi un lucru de care nu-şi detese seama pînă atunci: că maltezul era tinăr...

Şi, pentru că proverbul francez nu minte eînd zice că o dată ce ai făcut primul pas, celelalte îl urmează cu repeziciune, Athena mai făcu descoperirea că mijlocul său este foarte bine proporţionat, că îşi înclină capul cu o graţie nespusă pe umărul drept, şi că legătura îndoită cu neîngrijire pe sub gulerul bluzei sale albastre, fluturează în aer într-un mod foarte poetic...

Se ştie însă că descoperiri de asemenea natură sunt foarte simptomatice atunci cînd sunt făcute de o tînără fată şi că ele duc departe,..

De la bluza cea albastră, era dar natural ca Athena să-şi împingă descoperirile şi mai în sus de legătură...

Gîtul frumosului maltez, ale cărui vine apăreau în relief sub pielea uşor bronzată de soare, fusese modelat desigur cu mult amor de rauma-natură şi dacă deluşorul ce să numeşte gîtlej nu ar fi fost ceva mai pronunţat declt de ordinar, nu ar fi lăsat loc la nici o observare critică. Cu toate aceste, Athena urcă,

tîrîș-grăpiș, peste movila despre care e vorba și sosi deodată la buze...

Buzele nu sunt de o mică însemnătate în figură și Athena ce nu-și fixase ochii decît pe nuanța buzelor pălite de anemia nedespărțită de aceea ce să numește o bună educațiune, nu fu puțin uimită văzînd via roșeață ce le colora; tuleiul care umbrea pe cea superioară avea niște reflexe ca acele pe care le emite aurul călit în foc...

Luntrașul nu era cu toate aceste frumos în deplinuî înțeles al cuvîntului, dar părul său îi cădea într-o dezordine atît de grațioasă pe frunte și ochii săi, a căror culoare era nehotărîtă ca a mării, scăpărau din cînd in cînd o schinteie atîta de vie, încît obrazul său înnegrit de arșița soarelui, părea înfășurat într-o aureolă luminoasă-

Athena văzuse aceste toate, și nu știu pentru ce, un nor de roșeață i se răsfrînse pe față...

Griti nu văzuse nimic și mina... Brațele lui, goale pînă la coate, să îndoiau sub impulsiunea ce da lopeții și apăreau mai musculoase ea întotdauna, din mîneeile răsfrînte ale bluzei albastre. Mînâ... și corpul său se apleca înmlădios, urmînd mișcărilor ce trebuia să imprime lopeților; marea murmura sub presiunea lor...

— Oprește, zise deodată Athena.

Și pentru întîia oară poate, Griti o privi cum trebuie să privească un bărbat pe o femeie...

Luntrea se opri atunci, dar valurile izbind-o o făcură să tremure, și Athena își petrecu instinctiv brațele pe după gîtul maltezului...

Cînd valurile trecură:

— Mînă, mînăl strigă Athena rușinoasă...

Dar Griti nu mai mînă.

COSTICĂ
(Nuvelă originalii)

Numele i l-am spus. Este una din acele searbâde și poetice figuri ce să întîlncște uneori pe ulițele noroioase ale Bucureștilor.

Ochii lui mari și negri, fruntea lui largă și umbrită de un păr mlădios, păreau că spun ceva, dar vorbele lui nu spuneau mai nimic.

în școală fusese cel mai leneș; rămînea repetent în mai toate clasele și băieții îl huiduiau.

Nu-și făcuse nici un prieten de copilărie, și de aceea, vâzîndu-1 pe podurile Bucureștilor, cunoștințele de căciulă ce avea, nu puteau să știe nici dacă e din București, nici dacă e fecior de boier, nici dacă e fecior de parvenit.

Ura poeziile și poeții.

Ura femeile.

Ura societatea.

Și cu toate aceste, poeziile îl fermecau fără să vrea, căci era poet.

Femeile — oacheșe sau plâvițe — treceau noaptea pe dinaintea ochilor săi pe jumătate închiși, ca niște năluciri.

Societatea îl atrăgea, căci nu era mizantrop.

Mulți erau mirați de un caracter ce să dezmințea pe fiecare moment în asemenea fel.

Inima sa era un fel de gazdă ce nu închidea casa la nici o simțire.

Erau momente cînd era bun, momente cind era rău.

Fără a fi citit pe Lara, era un fel de Lara.

Fără a fi citit pe Rola, era un fel de Rola.

Crud ca Neron.

Blond ca Isus.

Adine ca Darwin.

Domol ca Platon.

Rob al cărnii ca un satrap.

Dezmățat ca Neron.

Sfiicios ca Iosef.

Elocvent ca Cicerone.

Astfel este Costică, și vocea sa vibrează aici ca o melodie, și răsună aci ca un răcnet.

Dacă ar fi avut avere, ar fi Antichristul, și ar fi tîrît în urina sa lumea, îngrozită și fermecată.

Ar fi semănat aurul cu același dispreț, fie pentru a face un act de virtute, fie pentru a se cufunda în vreo faptă mîrșavă.

— Mario, zicea el într-o seară de primăvară, unei tinere copile, te iubesc!

Și căzuse la picioarele ei, și brațele lui îi înconjurau mijlocul, și buzele lui se apropiau de buzele ei.

Despletită, copila îl ruga și se desbătea tremurătoare.

— Mă vei face soția ta, Costică?... voiesc să știu mai întîi aceasta, strigă Măria deodată, atinsă ca de un șarpe sub întîiia sărutare a tînărului.

Costică tresări. Brațele lui se dezlănțuiră; mina lui se răci; ochii lui se acoperiră de o ceață întunecoasă.

— Nu; răspunse el în sfîrșit. Tu nu vei îi soția mea niciodată.

— Niciodată? zise copila... A! dar eu nu pot să primesc o asemenea iubire. Fugi! Părăsește îndată această odaie în care am avut nesocotința să te primesc fără știrea părinților mei!

Tinărul se sculă fără să zică un cuvînt, își luă pălăria și deschise ușa.

Măria rămăsese în mijlocul casei,

— La revedere! îngînă ea.

— Adio! răspunse Costică și trase ușa după sine.

*

Măria îl auzi coborînd una cîte una treptele scării. Avea șasesprezece ani și inima ei bătea cu repeziciune. Se repezi la fereastră. Costică era deja în uliță și pasul său răsuna pe trotuar.

— Costicâ! șopti Măria.

— Domnișoară!

— Revino. Voi să-ți vorbesc.

— Nu.

— Te rog.

— Voi veni mîine.

Și el se depărta.

Măria îl privi pînâ nu-l mai văzu. El dispăru la colțul unei uliți în paltonul lui cenușiu.

A doua zi noapte, Costică se reîntorsese. Ea l-aștepta de mult.

— Și va să zică nu mă iubești? zise tînăra fată.

— Ba da.

— Atuncea mă vei face soția dumitale.

— Nu.

— Mă vei iubi cel puțin totdauna?

— Nu cred. Tot ce știu este că acuma te iubesc. Nu știu ce va fi mîine.

— Dar...

— E zadarnic. Fii a mea și vom vedea...

- O !

Atîta cinism, sau, cu alte cuvinte, atîta sinceritate o rănise în delicateța sentimentelor ei. La această exclamare, Măria înclină capul.

— Ce voiești, domnișoară?... Dumneta ești dintr-o lume ideală... Ai citit romanțe... Voiești jurăminte...

— Domnule...

— Da; și ai socoti ca o mare jertfă dacă ai urma inimei și naturei. în realitate însă nu faci nici o jertfă și dacă m-ai iubi, dacă aș avea dreptul să te strîng la pieptul meu, ai vedea că aceea ce socotești ca o jertfă nu e decît un lucru firesc, decît...

Măria plîngea:

— Este cu putință, îngînă ea, să iubesc un asemenea om, căci îl iubesc, da!

Costică se apropiase de ea:

— Pentru ce plîngi, zise el încet ca o suflare, înclinîndu-se asupra ei...

— Te urăsc, domnule... O!... te urăsc... Costică! zicea Măria.

Noi știm ce prețuiește ura unei femei...

Și buzele lor se împreunară într-o lungă sărutare.

•

Costică n-a luat pe Măria și după dtăva vreme a părăsit-o.

Măria n-a găsit nimica mai bun decît de a se face călugăriță.

Dacă a făcut bine Costică, nu știu.

Dacă a făcut bine Măria, nu știu.

Dacă ara făcut bine să scriu această întîmplare, nu știu.

Ce știu este că aceea ce să numește căsătorie este o instituțiune omenească, pe cită vreme Amorul, fie ca simțire, fie ca simț, este o instituțiune divină.

CARTEA DE POEZII

Culegerea de versuri era tipărită în limba engleză și coprindea traduceri din poeziile lui Musset, poezii de ale lui Shakespeare și Lord Byron.

Numai ochii ce au văzut luxoasa ediție a unei antologii române, tipărită în englezește de Stanley, pot să-și facă o idee de frumusețea, bogăția și îngrijirea unei cărți de versuri ca cea despre care este vorba.

Ca și *Antologia* lui Stanley, fiece pagină era de o nuanță deosebită, așa că ele formau o scară de culori, în care, de îa albastru, roșu, galben și verde, se cobora, printr-o serie gradată de nuanțe, pînâ la celo mai searbăde tonuri. Cînd se ajungea la alb, simfonia culorilor reîncepea a se urca treptat pe aceeași scară muzicală și a cînta pe aceleași tonuri de nuanțe.

Pe lîngă aceasta, fruntea fiecărei foi era împodobită cu flori și cu himere, tipărite tot în culori, de la care scăpa împrejurul versurilor un întreg amestec de frunze ce șerpuiau în cerc și le încadrau în cîte un fel de medalion artistic.

Veneau apoi începuturile fiecărei poezii, ilustrate cu acuarele, ce înfățișau scene din operele celor trei mari cugetători:

Musset, Byron, Shakespeare!

Și cum zăcea cartea pe o rnescioară, razele soarelui se jucau pe marginile scoarțelor legate în catifea

roșie, și pe dunga poleită a fețelor; iar vîntul ce pătrundea prin geamurile deschise le făceau adesea ca să-și schimbe locul, să alunece de-a lungul acelei dungi, însuflețind cu aurul lor viu, aurul mort întins asupra ei, sau să flutureze pe cîte una din acuarelele din fruntea paginelor ce să răsfoiau!

Schinteile ce scăpărau atuncea erau armonioase și formau un cîntec de aur irizat cu roșul viu al rubinului, cu verdele strălucitor al smaraldului și cu flacăra cerească a safirului.

Și după capriciul vîntului ce întorcea foile cu o mînă nevăzută, apărea uneori cîte una din acele acuarele, înfățișînd: aci pe Romeo in tricoul său de mătase vînătă, cu inelele unui păr atît de negru îneît bătea în albastru și cu chipul său de adolescent pasionat; aci pe Lara, înfășurat într-o manta neagră și cu toate întunecimile misticismului pe frunte. Alteori iar, era Rolla ce-și arăta redengota sa modernă și chipul său sarcastic și dulce: Lucifer și Azrael personificați într-o singură figură!

Și modulat de soare, cîntocul ce aluneca pe dunga poleită a cărței părea că încoronează, cu armonia lui de culori pe un fund de aur, simțirile și gravurile din carte, mîngîind cu razele lui versurile întocmite din niște șiruri de puncte, rotunde și negre ca niște mărgăritare negre!

Iar dacă vîntul mișca perdelele mai cu putere, paginile vibrau atuncea, intoreîndu-se una cîte una., și un auz inspirat putea deosebi în vibrarea lor un s-mrt refren de nume:

Musset, Byron, Shakespeare!

Și niiozotisurile delicate, cusute cu mătase albastră pe panglica ce servea de semn cărții, păreau că pun și ele, peste acel refren, simbolica lor neuitare:

Musset, Byron, Shakespearel

Și acel refren era celebrat și de fețele de hirtie velină, și de vîntul ce mișca rețeaua albă a perdelelor, și de soarele cu aurul său viu pe poleiala moartă a cărții, și de miozotisuriîe delicate cusute cu mătase albastră pe panglica ee-i servea drept semn.

Așa că poemele dinăuntrul ei erau mai jos, poate, de cîntecul fără voce al razelor, cu felurite nuanțe, al hirtiei veline și al miozotișilor de mătase albastră ca caliciuri împestrițate de mici puncte galbene!

Și in acel moment, poate că nu se afla atomă să nu cînte.

Iar din toate vibrările țîșnea:

Musset, Byron, Shakespeare!

CAVALERII TROTUARULUI

I

FIUL VORNICULUI

Oamenii de saloane, bogați sau săraci, par a avea o tendință disprețuitoare pentru acei care în mijlocul Bucureștilor de azi au ajuns a fi declasați.

Hainele lor rupte, cizmele lor scilciate, îi face să strîmbe din nas, și *cavalerii din societate* ocolesc pe *cavalerii trotuarului* care poartă adesea sub zdrențele nenorocirii o inimă nobilă cu avînturi generoase și simțiri de adevărat cavalerism ce se resfrîng pe chipurile lor palide.

Politețea lor, chiar, nu este mecanică, ci vine mai întotdaurta de Ia inimă.

Cavaleri ai trotuarului SG pot numi toți ojn^nii nesiguri de pîinea de a doua zi: studenți săraci, foști funcționari onești ce află toate ușile puterei încuiate, fii de proprietari ruinați prin greșelile lor sau ale părinților și oameni din diferite alte categorii.

în această spumă a societății bucureștene, trebuie căutat cu toate aceste și spiritul și inima, lucruri de care, dacă ar trebui să judecăm după stratele mai înalte, ar trebui să disperăm.

Cînd îi vezi trecînd seara pe trotuare, unii îmbrăcați mai bine, alții mai rău, cu ochii în dreapta și în stînga, să nu credeți că să uită după cutare feneie

frumoasă. Ochii lor urmăresc altceva: întîlnirea vreunui prieten sau a vreunei întîmplări: vînarea unui leu sau doi, într-un cuvînt.

O! și cîți nu ar plăti cu sîngele lor acel leu! Unul n-a mîncat de două zile; altul a fost dat afară de stăpîna casei și n-are unde dormi; cutare n-a fumat o țigare de nu se ține minte, iar cutare îngâlbinește de durere cînd să gîndește să se întoarcă acasă la ai săi cu mîna goală, ei care îl așteaptă ca pe o provedințai

De ce, de ce n-au voce noroioasele pietre ale stradelor ca să povestească toate dramele ce au văzut defilînd, că poate societatea ar deveni mai bună și aproapele ar ajuta pe aproapele său!

George, fiul marelui vornic, cugeta desigur astfel, cînd, cu toată voința sa de a munci, se văzu într-o zi pe uliță fără nici un căpătîi, cu averea pierdută și cu fratele și bătrîna sa mumă de susținut.

Mai cu seamă că pe atuncea, George și fratele său nu aveau decît un palton de îmbrăcat, și cînd îl îmbrăca unul celalt rămînea acasă, tocmai ca nemuritorii eroi ai lui Murger.

Oricine înțelege că George ar fi preferat mai bine să muncească decît să moară de foame dimpreună cu fratele său Nicu, căci amîndoi erau inteligenți, nelipsiți de instrucțiune și în floarea vîrstei.

Nenorocirea celor doi frați era, însă, tocmai instrucțiunea relativă ce primiseră, căci cu ea nu se puteau face nici hamali, nici tăietori de pietre.

Și astfel, hamalii și tăietorii de pietre erau mai fericiți decît George și fratele său.

Bătrîna lor mumă, ea care era o sfîntă și-i iubea până a suferi tot și a nu se omorî, le spunea adesea cu melancolie dar cu resemnare aceste triste adevăruri.

Și în neputința de a munci cu brațele, George care era cel mai mare dintre ei, alerga ziua și noaptea ca să obție o funcțiune.

O funcțiune?...

Toate ușile se închideau în fața lui. Aprozii de pe

la ministere ajunseseră să-I cunoască ca pe un cal breaz.

O funcţiune?

„Funcţionarismul este o plagă" este răspunsul invariabil al puternicilor cînd nu le eşti rudă, nepot, strănepot, sau vâr ori cel puţin protejatul cuiva.

Protectori?

Dar putea oare să aibă protectori George, fiul unui fost mare vornic, cînd tatăl său făcuse bine la o rmilţime de oameni?...

Rude?...

Şi cine mai e rudă cu im om sărac, cu o familie căzută?

La noi în România, cînd moare cite un om care a jucat un rol însemnat în stat, şi cînd acel om moare sărac, toţi se aruncă asupra urmaşilor şi familiei lui ca nişte corbi de pradă şi cînd din puţinul ce a rămas mi a mai rămas nimic, pustietatea se face împrejurul acelei case ca împrejurul unui loc ciumat.

Acei care-ţi mîncaseră în casă sunt cei dîntîi ca să-ţi arunce cu piatra.

Şi lozinca tutulor este acelaşi cuvînt: persecuţiiunea.

Fără îndoială că George a aflat mai tîrziu acestea, şi că atuncea cînd bătea pe Ia toate uşile era plin de speranţe ce-î înşelau mereu şi ce renăşteau mereu.

Şi George se lupta cu viaţa ca un erou, pe cînd fratele său Nicu, presupus ca slab de piept, şedea acasă lîngă amărîta sa mumă.

Poziţiunea acelei familii devenea din ce în ce mai grea. Iarna era grozavă şi lemne în casă, neam.

Căci de-abia să putea înnoda zi cu zi, cu cei doi sau trei lei, pe care putea să-i vîneze George, de pe la *cavalerii trotuarului,* prietenii săi.

Ei erau tot atît de săraci ca şi dînsul, tot atît de nenorociţi. însă cavalerii trotuarului au şi ei momentele lor de bogăţie şi atuncea să ajută între dînşii, iar ajutorul lor nu este nici milă, nici împrumut, între dînşii există un fel de comunitate: cel care se intîmplâ ca să aibă într-o zi dă aceluia care este în lipsă şi aşa mai încolo.

Aşa că pentru George şi familia lui, momentele critice nu erau în zilele din cursul lunilor ci în acele de la începutul lor, epocă în care trebuiau să plătească chiria, dacă nu vreau să fie daţi în uliţă.

Căci cele două odăi în care locuiau, izbutiseră să le găsească nemobilate şi să li se îngăduiască a le plăti cu luna.

Criza cea mai grozavă să pronunţă pentru George cam pe la sfîrşitul lui decembre.

Fratele său Nicu, de suferinţe morale şi de mlncare rea sau neîndestulătoare, căzu greu bolnav.

Fu o sfîşiere nedescrisă pentru muma sa, cînd îl ridicară ca să-1 ducă Ia spital la Filantropia, unde George avea un prieten, student în medicină care se afla intern al spitalului şi-i făgăduise a da fratelui său o odaie deosebită de sălile comune.

Dar sărmana mumă îşi stăpîni în sfîrşit durerea pentru că lucrul era trebuincios de vreme ce căutarea bolnavului acasă era peste putinţă.

Şi birja ce ducea pe fiul ei se depărta cu zgomot, pe cînd biata mumă cu ochii deschişi mari şi cu privirea în gol cugeta, poate, că dacă în zilele ei de fericire i-ar fi spus cineva că are să vie o zi cînd fiul său va fi dus la spital pentru a nu muri din lipsă de căutare ar fi rîs ca o nebună.

Cele trei săptămîni, cît ţinu boala lui Nicu, fatalitatea fu din ce în ce mai nemiloasă pentru George.

Adesea se prefăcea că a mîncat la birt, pentru a nu se atinge de puţina hrană ce mai putea procura mumei sale.

Sleise toate mijloacele şi toate încercările de luptă şi nu mîncase de trei zile, cînd se duse să vadă pe Nicu la spital, care intra în convalescenţă şi care la sosirea lui se afla tocmai îa dejun.

— Nu mănînci şi tu, îi zise Nicu cu o voce încă slabă, arâtîndu-i puiul ce avea dinainte şi golind un pahar de minunat vin roşu.

Lui George i se părea că ştie şi fratele lui şi tot spitalul că este mort de foame.

Şi stăpînindu-şi printr-o ultimă sforţare de ^nîîndrie foamea ce-şi ascuţea cuţitele în stomacul său:

— Mulţumesc, răspunse el; am dejunat la un prieten, şi...

Şi în acel moment odaia se învîrti cu dînsul, sticla cu vin, paharele, bucatele de pe masă, începură să joace fantastic pe dinaintea ochilor săi, şi căzu jos fără cunoştinţă.

Cînd, peste cîteva ceasuri, doctorii izbutiră să-l deştepte din leşinul său, frigurile cerebrale se declarâseră, iar astăzi, o cruce de lemn nevopsită abia-i însemnează morrnîntul în cimitirul de Ia Şerban-Vodă.

II

MIHXEA-ADRTAN

Cine dintre băieţii de petrecere, de acum cfyiva ani, nu a cunoscut pe tînărul farmacist Mihnea-Adrian?

Mai mult scund decît înalt, avea nişte ochi vii pe un chip simpatic, iar pe fruntea lui, înaltă şi largă, se încreţea un păr negru şi scurt; nările sale erau foarte mişcătoare şi dovedeau o natură poetică şi o inimă simţitoare.

Cu toate aceste, Mihnea-Adrian nu era poet în înţelesul comun, căci nu scrisese un singur vers.

Dar dacă a pleca noaptea pe lună şi a se duce pe jos la Filaret, întovărăşit de unul sau doi prieteni, fără alt scop decît a bea apă de la fîntînă de pe marginea şoselei nu este o poemă, — atunci nici Mihnea-Adrian nu era poet.

Soarta însă, îl făcuse farmacist, şi aceasta era o adevărată disperare pentru dînsul.

De origină din Transilvania, luptase mult ca să ajungă să-şi facă o carieră, şi tocmai după ce-şi o făcuse, văzuse că s-a înşelat în alegerea sa.

Ce însemnează în adevăr un farmacist?

La noi, în ţară, a fi farmacist este a fi spiţer, şi a fi spiţer este a nu avea dreptul să aspiri Ia o poziţie socială mai înaltă: drumul consideratiunii pare a-ţi fj cu desăvîrşire închis.

Şi Ilihnea-Adrian se amărea adesea, căci îşi simţea aripe cu care ar fi vrut să zboare mai sus decît cerul carierei sale.

De cîte ori nu-l auzeau prietenii săi vorbind în această privinţă cu vocea lui simpatică şi plină de o dulce elocenţa!

Şi cum se întîmplă în toate naturile alese, susceptibilitatea sa era foarte dezvoltată, aşa că se simţea umilit şi amărît.

Meavînd acea putere demnă de admiraţie ce face pe om să se ridice deasupra prejudiciilor, Mihnea-Adrian era zdrobit de ele.

Şi pentru acest cuvint, pînă şi naşterea sa îl umilea, iar nimic nu l-ar fi rănit mai mult decît dacă prietenii săi ar mai fi aflat pe lingă celelalte ca are şi un frate băcan în piaţa Amzii.

O susceptibilitate atît de nemăsurată influenţase treptat asupra caracterului său şi-l făcuse să devie bănuitor şi mizantrop.

De la un cîrd de vreme, ieşea pe strade şi în locuri publice din ce în ce mai rar. I se părea că toata lumea se uită la el cu dispreţ, că-l ştie că este spiţer; i se părea chiar, că niciodată nu era îndestul de bine îmbrăcat; că pălăria sa este ridicolă; că culoarea hainei sale nu se mai poartă şi cîte altele de asemenea fel.

întrucît priveşte convorbirile ce avea, în fiece cuvînt căuta să afle dacă nu care cumva, cineva îl atinge asupra naşterei, carierei sau îmbrăcămintei sale.

Şi cu cît trecea, cu atît caracterul său se pleca şi mai mult pe acel povîrniş şi îl împingea către un deznodărnînt fatal.

în inima lui Mihnea-Adrian se dezvolta mereu un fel de nemulţumire surdă cu un fel de dezgust imens pentru lume şi pentru viaţă.

Veselia lui de odinioară i se ştersese de pe faţă precum se şterge de pe petalele unei flori ce vestejeşte culorile strălucitoare ce o împodobeau.

Şi, izolîndu-se treptat de lume, ajunsese să nu mai simtă nici o mulţiirnire şi să nu mai vorbească cu

încredere decît lui Gostin, prietenul cu care locuia.

In acea epocă a vieţei sale, Mihnea-Adrian ajunsese a fi farmacist la spitalul Colţea şi cu tot caracterul său înăsprit deja, nu era camarad care să nu-1 iubească şi bolnav care să nu-i fie recunoscător.

Căci, cu toate contrastele ce se ciocneau în inteligenţa sa, Mihnea-Adrian era şi rămăsese o inimă delicată şi nobilă, un om demn de o mai bună soartă.

Aşa că femeia care l-ar fi iubit, ar fi aflat în pieptul său o comoară de devotament şi un suflet de semizeu.

Iar dacă acea femeie i-ar fi cerut sîngele, Mihnea-Adrian n-ar fi stat la îndoială şi şi-ar fi deschis vinele ca să-1 dea pînă Ia cea din urmă picătură.

Din nenorocire, femeile nu ghicesc, într-o figură bizară şi melancolică, furtunele arzătoare de iubire supraomenească ce nu aşteaptă decît momentul de a izbucni.

Şi apoi, atuncea cînd femeile au trebuinţă de o inimă, se duc mai adesea s-o caute tocmai acolo unde lipseşte.

Cu toate acestea, Mihnea-Adrian dacă mai avea o dorinţă, era însăşi aceea de a vedea că un suflet a răspuns la al său şi că nu mai este strein şi singur pe lume.

Cu un asemenea caracter, cu o asemenea inimă, se înţelege de la sine că Mihnea-Adrian era unul dintre acei oameni care la cea dîntîi femeie care li se întîmplă în cale, cad în adoraţiune, prosternîndu-se dinaintea ei ca în faţa unei sfinte sau a unei minuni de frumuseţe.

Şi cum Mihnea-Adrian locuia cu Costin, acesta-1 duse să prînzească într-o zi la amanta sa, o cusatoreasă pescuită de Costin într-o seară, de pe bulevard sau de prin apropierile lui.

Iar cînd Mihnea-Adrian se întoarse acasă se culcă pe o parte şi pe alta, însă nu putu să închidă ochii, şi în acea noapte dacă cineva ar fi vrut să-i vorbească, el n-ar fi putut desigur să răspundă la toate cuvintele decît prin aceleaşi două şi neschimbate silabe ale numelui ei:

Mimi.

Căci întreaga lui fiinţă nu mai era decît un cîntec, nu mai era decît un refren:

Mimi.

Astfel, inima, cugetarea şi făptura iui toată nu şoptea decît:

Mimi.

Cît se va fi luptat Mihnea-Adrian cu amorul său nu să ştie.

însă într-o seară, pe cind prietenul său Costin se întorsese mai devreme acasă şi dormea, Mimi îi deschise uşa odăiţei sale din strada Puţu-Spătarului.

Şi Mihnea-Adrian, care pînă în acea zi luptase cu simţurile sale şi nu cunoscuse încă nici o femeie, îşi agăţă verginătatea corpului său de adolescent de perdelele murdare ale odăiţei din strada Puţu-Spătarului.

Prietenii săi îl întîlniră pe neaşteptate a doua zi seara la Fialkowski şi să mirară văzîndu-1 atît de vesel, iar ce-i miră şi mai mult fură cele trei pahare de coniac, pe care Mihnea-Adrian le deşertă unul după altul, el care nu bea niciodată.

Iar a doua şi a treia zi, nevăzîndu-1 nimini reapărînd la farmacia de la spitalul Colţea, unii dintre camarazii săi se duseră să-1 caute acasă, îngrijindu-se ca nu cumva să fie bolnav.

Şi în acelaşi timp, în pădurea de ia Mernanii, în care a încercat să se omoare poetul Nicoleanu, se descoperea un cadavru, umflat, desfigurat, cu figura pătată de vînat şi de galben, cu ochii injectaţi de sînge şi cu gura convulsionată.

Autopsia constată moartea prin stricnina, iar poliţia, identitatea cadavrului prin următoarea scrisoare găsită în pozunaml hainelor cu care era îmbrăcat.

„Costine, zicea acea scrisoare semnată de Mihnea-Adrian, minţind prieteniii noastre, am săvîrşit fapta cea mai grozavă, căci am făcut pe Mimi să te înşele cu mine. Nu căuta să-ţi răzbuni asuprâ-mi şi iartâ-mă, pentru că în momentul cînd vei citi această scrisoarea, nu voi mai fi."

Astfel a trăit și a murit Mihnea-Adrian, tînărul farmacist de Ia spitalul Colțea, sleind într-o singură noapte toate voluptățile omenești spre a se deștepta din acel vis în fundul unui mormînt, în care s-a aruncat de bunâ-voie, pentru a fi înșelat încrederea unui prieten al său.

III

Li DOUĂZECI DE ANI

Titu era un băiat prea dezvoltat pentru vîrsta sa, dar frumos de pica: capul său fusese întocmit de natură după chipul semizeilor greci; ceea ce înfățișa un contrast era, însă, corpul său ce părea a fi fost făcut pentru o figură mai pătrată, pentru niște trăsuri mai aspre. Musculatura gîtului, a brațelor și a picioarelor, cînd i se încorda se preschimba în niște mănunchi tari ca piatra. Spătos și cu pieptul larg, avea ntîinile mici, și de asemenea încălțămintea sa nu întrecea cu mult încălțăminte le femeiești.

Astfel era Titu, și făcut pentru a fi iubit, mușcase cam de timpuriu din mărul oprit ca și alți tineri de vîrsta sa.

Dar cu toate acestea, la 20 de ani inima lui Titu rămăsese curată și sufletul său era plin încă de un fel de castitate unită cu un respect tainic pentru femeie, simțiri ce lipsesc adesea chiar la făpturile ce n-au trecut pragul copilăriei.

Acele simțiri puneau în ochii tînărului un farmec mai mult. Femeile care-1 vedeau nu puteau să-1 uite și fetele-1 visau noaptea închinîndu-se asupra lor cu părul său negru și scurt ale cărui ușoare ondulări îl făceau să semene cu suprafața unei ape încrețită puțin de suflarea dimineții.

Nu era oare și viața sa, o dirninaață curată și frumoasă, iar zîmbetul său, nu era oare și el, mărgăritarele albe ce le deșiră zorite în revărsatul lor?

Și-1 visau femeile și fetele, deși cele mai multe cînd îl întîlneau pe uliță nu-i cunoșteau nici numele, ca să poată cel puțin să și-i șoptească și să se îmbete

de armonia lui, precum se imbătau de flacăra aci mistuitoaie, aci plină de o nespusă dulceață ce scapără de sub genele sale crețe.

Căci trotuarul Bucureștilor nu văzuse încă băiat mai frumos la chip, nici mai bine făcut la corp.

Lili mai ales, fata siăpînei casei in care Titu avea o odaie cu chirie, murea după el, Ia 16 ani neîmpliniți.

bar Titu știind că nu și-o poate face nevastă, căci muma fetei era o negustoreasă bogată, iar el era un băiat orfan și sărac, să făcea că nu baga de seamă la privirile ce-i arunca Lili de cîte ori trecea pe dinaintea ei spre a se duce la cancelaria unde era slujbaș.

Așa că, cu cît **Lili** se uita mai mult ia dînsul, cu atît Titu pleca mai mult ochii în jos.

Și fcăiaiul de 20 de ani, care mușcase cam de timpuriu din mărul oprit, părea că este o fată mare, iar Lili părea a fi băiatul de 20 de ani.

Nu că inima sa era nesimțitoare, nu că tăceau dorințele în pieptul său, dar înzestrat cu un caracter leal, simțiri și dorințe i se predau învinse. Și patimele, ce ca niște cai sălbatici ar fi voit să-1 ducă în placul lor, rodeau zadarnic frîul unei voințe nemiădioasă ca și mușchii săi de oțel.

Astfel că în noaptea de Ia începutul lui decembre pe care Lili și-o alesese pentru a-i vorbi altfel decît cu ochii, caracterul său rămase tot în picioare, adică, tot nobil, cavaleresc și leal.

Și i-ar fi fost ușor lui Titu să se folosească de amorul arzător al lui **Lili** și de nevinovăția ei copilărească cînd veni să-i bată în ușa odăii Ia 2 ceasuri dinspre ziuă.

„Scapâ-mă, Titule, îi zise ea, deși-i vorbea pentru întîia dată, căci mama vrea să mă logodească mîne cu un arendaș, și te iubesc".

Și cum era udă de ploaia rece ce se vărsa cu găleata prin curtea ce străbătuse pentru ca să ajungă la casa de la poartă, unde locuia Titu, Lili, fata de 16 ani, intră înăuntru despletita și muiată sub mantelul ce-și aruncase pe umerii goi.

Oh! Și acei umeri erau atît de rotunzi și de aibi, iar sub broderia cămășii, sîmirile ca două portocale mari erau atît de fermecătoare, îneît Titu închise ochii pe cînd **Lili** aruneîndu-i-se de gît își punea inima ei pe a lui și se lipea de dînsul atît de strîns îneît acele două corpuri păreau a nu fi dectt unul.

Iar în acele minute, fericirea licări pe sub pleoapele aplecate ale ochilor iui Titu: o clipă încă și acea fată eu părul despletit și lung pîna dincolo de genuchi, frumoasă ca o nălucă dintr-un vis de tinerețe, era să fie a lui.

O clipă încă, și el, Titu, băiatul orfan și sărac, cavaler al trotuarului și cînd este și cînd nu este slujbaș, putea să se folosească de mintea exaltată a unei copile pentru a-i răpi nevinovăția și pentru a sili în urmă pe părinți a-i da și zestrea și fata. O clipă încă, și toate sărăcia suferită, toate umilirile îndurate, erau să rămlie în domeniul trecutului și la rîndul său, încălzit bine, hrănit bine, putea să ia și el drumul puterii și al mărirei ca atiți alții care dacă însemnează ceva o datoresc numai unei însurători de același fel.

O clipă încă... O clipă...

Și buzele Iui Titu, cărnoase și roșii ca doua **lipI**tori, se apăsarâ pe buzele lui Lili... Corpul său fu străbătut de o zguduire electrica. Musculatura gîtului, brațelor și picioarelor sale se arcui pe sub pielea sa oacheșă și se prefăcu într-o rețea încordată ca funiile unei corăbii în mers.

Și Lili, sub strînsoarea lui Titu, tremura la gltul său precum tremură o frunză mușcata de vintul arzător ce aleargă prin pustiile Saharei...

O clipă încă... O clipă...

Dar deodată brațele lui Titu se dezlănțuirâ diniprejurul mijlocului ei și ochii i se acoperiră de o ceață întunecoasă.

Apoi, năpustindu-se către ușă, „ar fi o infamie", strigă el, și năvăli afara cu fruntea goală prin ploaia amestecată cu zloată pe care i-o bătea vîntul în obraz...

Astăzi, Lili e măritată, iar Titu a rămas tot ce a fost: frumosul cavaler al trotuarului cu ochii aci umezi de voluptate, aci fulgerători de lumine ce nu se pot uita.

Și dacă-l văd femeile și fetele mari, tot îl visează înclinîndu-se asupra lor, cu capul său de Apolon pe un corp de centurion roman.

IV

CAZUL LUI MANOLE CLEȘANU

Umblase cît umblase Manole Cleșanu, și cînd cu slujbă, cînd fără slujbă, ajunsese pană a se însura, devasta pe care și-o alesese cu toate că nu era de potriva numelui ce purta, dar era frumoasă de ți-era dragă lumea să te uiți la ea.

în ziua cînd se cunună cu dînsa în biserica de la Sfînta Vineri, toți prietenii și chiar toți cunoscuții lui Cleșanu uitară că acea femeie nu era decît o unguroaică de rînd și să grăbiră s-o înconjoare adueîndu-i omagii și curteniri ca îa o regină stăpînitoare.

Și din acea zi, Manole Cleșanu, declasatul de ieri, își reluă în societate locul pe care-l ocupaseră păriîiții săi, iar cu toate că nu luase de pe urma nevestii sale un ban de zestre, treburile începură să-i meargă din bine în mai bine.

Săritura pe care o făcu astfel de pe trotuar în caretă fu bruscă, dar ea nu-l miră de loc.

încrezător precum sunt mai toți bărbații și înzestrat cu o bună doză de vanitate, Manoîe atribuia repedea schimbare a pozițiunei sale, capacității deosebite al carii proprietar își închipuia că este.

Adevărul, însă, era că dînsul nu se afla clecît proprietarul unei femei răpitoare.

Și pentru că înainte de a-i îi nevastă, trăise cu Ludomira în legături tot atît de strînse, profesorii ce-i detese umpluseră golul unei lipse desăvîrșită de educație și de învățătură.

Ludomira putea să treacă dar, drept o femeie din societate, mai ales că nu era bărbat care să n-o ad-

mire și să n-o dorească cind o vedea trecînd în amurgul serii pe șoseaua Kiseleff, mai adeseaori călare pe un cal sălbatic și iute, decît răsturnată în caleașca sa.

Ea părea atuncea o adevărată nălucă din pustele Ungariei cu coama ei de păr negru ce bătea în albastru și cu mijlocul ei subțire, strîns într-un corsaj de catifea verde.

Cutele îungei sale amazoane fluturau încoaci și încolo în vlntul nopții printr-o serie de ondulări voluptoase.

Și cum era alba ca laptele și cu ochii arzători ea jăraticul, fluturii ce se învîrteau împrejurul ei își ardeau adesea aripele și-i lăsau pe rochie brazdele prafului lor de aur.

Căci ce nu putuseră să-i insufle profesorii ce-i detese Manole pentru a-i forma inima și mintea, era, pe lîngă spiritul de care era lipsită, virtutea ce este sigiliul naturelor alese.

Manole însă o iubea și nu vedea nimic, nu-și da seama despre nimic.

Încrederea ce avea în femeia sa era atît de mare, îneît nu se sfia s-o știe acasă în tovărășia unuia sau a mai multți prieteni, pe cînd el își vedea de treburile sale.

Unii, în fața unei asemenea încrederi, nu se dau înapoi de-a atribui lui Manole un caracter odios.

Dar cînd într-o noapte de vară, Cleșanu surprinse pe frumoasa Ludomira la genuchii săi cu un arendaș, bogat dar nerod și grosolan în toată făptura lui, mulți își schimbară părerea.

Ce se petrecu în acele minute în inima bărbatului înșelat, numai el, care-și pierdea într-o clipă toate iluziile sale, o poate ști.

Trăsnetul de l-ar i'i izbit tot atît de fără veste, l-ar fi încremenit mai puțin.

Ochii i să opriră în orbite și râmaseră țintă în timp de cîteva secunde, fără ca să mai aibă vreo espresiune; toate fibrele corpului său se contractară spasmotic, iar în mintea sa să făcu un fel de haos în mijlocul căruia disperarea cu nebunia scoteau un fel de ris fără sunet.

El ar îi putut să-și facă dreptate cu înlesnire, mai ales pentru că de la locul în care se afla, n-ar fi avut decît să întindă mîna pentru a-și alege orice armă ar fi voit din acele ce formau panoplie pe păretele din apropierea sa; brațele sale însă rămaseră nemișcate, și numai după o lungă silință, putu să articuleze cîteva cuvinte.

— Din acest moment, doamnă, zise atunci Manole adresindu-se către adulteră, nu mai ești femeia mea, însă redîndu-te libertății nu voiesc să te redau mizeriei. Noul dumitalc bărbat va fi dar acela cu care m-ai înșelat.

Ludomira îl asculta năucită pe cînd arendașul galben ca un mort tremura varga sub fulgerele ce scăparau din ochii lui Manole.

— Dumneata, domnule, reluă Cleșanu, poți să dai brațul doamnei și să ieși. Bagă însă de seamă: de astăzi într-un an vei fi mort sau cununat cu femeia mea.

Și Ludomira, pleeîndu-și fruntea, părăsi casa bărbatului la brațul arendașului cu care îl înșelase.

Iar de voie, de nevoie, arendașul care știa că Manole Cleșanu nu glumește, să cunună la anul cu Ludomira, și acela care le fu naș fu însuși Manole.

Răzbunarea lui Cleșanu, care nu voise s& azvîrle pe uliță pe femeia care-l trădase pentru a o vedea muritoare de foame, se îndeplini astfel, și ceea ee-i puse culme, fu faptul că pînă la celălalt an, Ludomira înșelă și pe noul său bărbat.

Astăzi niminea nu mai întîlnește pe Cleșanu, și nu să știe ce a devenit.

Incît despre Ludomira, părăsită în voia soartei de bărbatul sau de-al doilea, care n-a avut generozitatea ceîui dîntii, a ajuns din cădere în cădere să-și piarză pănâ chiar și acea frumusețe răpitoare ce a făcut nenorocirea lui Manole și să bată ca femeie de uliță nesipul gradinei Rașca.

Urîtă sub pudra ce nu-i poate ascunde zbîrciturile, cu părul formîndu-i doul cîrlioanțe lipite de tîmplă lîngă fiecare ureche, cu greu ar mai recunoaște chiar Manole în acea femeie îmbrăcată ou cîte un

corsaj bătător la ochi, pe Ludomira de odinioară, care trecea în fuga calului pe șoseaua Kiseleff, frumoasă și albă ca o nălucă din pustele Ungariei.

V

O IDILĂ

Andrei fusese prezintat Măriei, frumoasă greacă din Galați, la cofetăria Giovani ce era situată pe atuncea peste drum de palatul regal.

Măria era întovărășită de mătușa ei și se oprise acolo spre a lua o înghețată.

Prietenul ce prezintă pe Andrei, îl întrebă la urmă dacă o găsește frumoasă.

Dar Andrei nu răspunse nimic, căci adevărata admirațiune ca și adevărata bucurie, ca și adevărata durere, n-are cuvinte.

Măria era o fată de 16 ani, cu părul negru, cu pielea obrazului albă, cu mijlocul subțire, răsărită și mlădioasă ca o trestie, cu genele lungi, cu sprîncenele de madonă și cu ochii visători.

Oh! frumoasă era Măria, greaca din Galați!

Și o iubi Andrei, cum știe să iubească un *cavaler al trotuarului/*

Iar cînd îi duse întîiul buchet de flori și începu să-i vorbească de amorul său și de dorința de-a o lua în căsătorie, ea se roși cum se roșește o piersică în soarele de vară.

Și încet inel, Măria îi șopti că crede în amorul său, dar că o presimțire îi tot spune că dînsa nu este făcută pentru fericire.

în ziua cînd se despărțiră, căci Măria trebuia să se reîntoarcă la Galați la părinții săi, ea-i zise pe nume.

Și aceasta a fost tot... Tot, și Măria a dispărut ca un vis fericit din viața lui Andrei căci el a jertfit amorul său fericirii mumei sale, al cărei sprijin era.

„Datoria înainte de toate" era deviza lui Andrei, și el știa că fiind al Măriei nu mai putea să fie al mumei sale.

LA VIZITĂ

(Scene din viața bucureșteană)

i

LUNI

Intră mai Intîi pe ușă o doamnă renumită pentru... (trebuie să fim politicoși cu sexul frumos)... pentru inteligența ei. Acest fapt a și pricinuit porecla ce poartă și care, cu toate că este numele unei pasere domestice, nu este mai puțin răsunătoare.

Stăpîna casei este una dintre cele parvenite care, pentru că sunt bogate, se cred și de viță mare.

— Ai auzit?

~Ce?

— Cum? Nu știi că prietinei dumitale i-a murit băiatul?

— Nu mă interesez de morți, răspunse stăpîna casei.

— Ai dreptate; mai ales clnd n-a fost treabă mare de el.

Pauză.

Intră o altă doamnă.

— Ce vreme frumoasă 1

— Admirabilă!

— Ai fost la Șose?

— Nu.

— Cum se poate? Pe așa vreme frumoasă?

— în adevăr, am făcut râu, căci vremea este foarte frumoasă.

Aci altă pauza.

O doamnă cu bărbatul său se iveşte la uşa salonului.

— Ce timp nesuferiţi Cînd frumos, cind urît, — nu ştii cum să te mai îmbraci I

— în adevăr, zise stăpîna casei, timpul este prea schimbăcios.

— Şi se răceşte aşa de lesne, zise bărbatul.

— Da, boli în toate părţile.

Nouă pauză şi cu intermezzo, încrucişarea următoarelor dialoguri:

— Dar cu slugile?... Nu este aşa că am ajuns rău de tot?

— Apropo, doamnă, mai aveţi acel minunat bucătar care face o galantină atît de bună?

— Negreşit că-1 mai am; însă trebuie să-i sufăr toate capriciurile.

— Cît sunteţi de fericită!

— Şi face galantină tot atît de bună?

— Oi Mi-aduc prea bine aminte de cea pe care am mîncat-o. Era de guşă de curcan...

Stăpîna casei:

— Cu fisticuri.

— Era delicioasă.

Stăpîna casei:

— Nu este aşa că era delicioasă?

Afirmare din nou, intrarea unei noi vizite şi iar pauză.

Era o doamnă în negru; figură de conservă în oţet; ea semăna foarte mult cu o cioacă sau cu una din acele păpuşi de cîrpă pe care o pun ţăranii prin vii sau prin arături ca să sperie paserile.

— închipuiţi-vâ, de unde viu?

— De unde?

— De la vară-mea! A făcut un băiat care a şi murit.

— Bine că n-a făcut decît unul căci am văzut-o acum cîteva ziie şi bănuiam doi, zise stăpîna casei.

— Atlta mai lipsea! zise vara vorbind din virful capului. Eu zic: bine că a murit şi cel pe care l-a făcut. Avere n-are nici ea, nici el...

— Dar se zice că bărbatul său are viitor...

— Viitor, vorbe late... Aşa se zicea şi de bărbatu-meu cînd l-am luat, întrerupse buna verişoară. A!

Oiii[1] apropo de bărbatul verii mele... Nu-mi vorbiţi *ih* dînsul... Sunt indignată.,..

— Şi de ce?

— Este un monstru... Închipuiţi-vă că i-a păr,ut râu dc moartea copilului, dovadă că i-ar fi părut bine d-a mamei.

— Evident. Este un monstru.

— Ce om neruşinat, *ma chère.*

-- însă, obiectă cu timiditate un nou-sosit, se zicea că se iubesc şi...

— Şi... şi... Te amesteci, domnule, in muite, dar...

— Dar?

— Eşti prea bun la suflet, zise luîndu-şi seama vara cea în negre.

—Şi va s& z,c& tot ai avut dreaptate cînd s-a făcut această nuntă?

— Se-nţelege... Un om cu desăvîrşire stricat. Scrie în gazete, tipăreşte cărţii

Doamna în negre, sau mai bine zis vara cea bună, se sculă şi salutînd din înălţimea celor cincizeci de ani ai săi, ieşi.

Intermezzo între cei rămaşi şi stăpîna casei.

— Wsurat de un an abia şi doreşte moartea nevestei saîe!

— Mărturiseşte însă că a cîştigat o înrudire strălucită.

— Strălucită. — Cu toate aceste, doamna X este într-altfel o femeie foarte bună.

— Mai ales pentru bărbaţi.

— Ar fi şi mai bună, zise stăpîna casei înrăită fără motiv, dacă rn-ar slăbi cu biletele prin care îmi cerşeşte cîte 10 sau 15 franci dp coşniţă...

— Bine, zise un profan, ştim că bărbatul său a cîştigat acum cîţiva ani un proces de mai multe sute de mii de franci.,.

— Să mai fi fost...

Pauză.

— Dar procesul maiorului G...?

— E condamnat, *ma ckère.*

— Condamnat? Şi doamna X... nu ne-a spus nimici

— Cum vrei să vorbească de maiorul?...

— A! Da; inii aduc aminte; însă e mult do atunci; mult de tot...

Pauză și o nouă vizită.

— Mare eveniment: Balla Y... peste două săptămîrù.

— în adevăr:[1] -- Y... să dea bal?

— Ali-am și comandat rochia...

— Cum e?

— Pompadour. Atlaz trandafiriu — pulpă de nimfă uimită; cute Wateau; buchete *de* trandafiri prin ea și un val de dantele... Va fi delicios....

— Și eu ini-am comandai pe-a mea, zise o nouă sosită. Va fi de culoarea „prună", domnule.

— Delicioasă această culoare...

— Fermecătoare...

— Și voi purta și un buchet de prune la corsaj...

Pauză. Plecarea rochiei-prunâ.

— Uf! cu buchetul ei de prune! zise stăpîna casei. Bine că știu, — să mi-o garnisesc pe-a mea cu corcoduşe.

II

MARȚI

D-rta N. primește marLile. Salonul său este împodobit cu mobile de preț, dai* ele sunt așezate ca la tapițer. Nici un tablou pe păreții goi, nici o statuetă pe etajerele încărcate cu felurimi de măruntișuri, în a căror alegere gustul nu a predomnit.

— Ce mai faci, scumpa mea? Ești bine?

Și cucoanele se sărută, dacă sunt în intimitate.

— Vi fost la *Fintîna Blanduziei?* Ce frumoase versuri! Ce limbă de auri

Toate doamnele din societate vorbesc astfel, căci d. Alecsandri a ieșit Ia modă ca fracurile roșii la Paris.

O altă doamnă cu bărbatul său deschide focul convorbirei astfel:

— Viu de la prințesa S.

Sau:

— Aseară am fost la marchiza A.

Sau iar:

— Prințesa mi-a spus, marchiza mi-a zis... Apropos: ai văzut pe prințul G.? Nu ți se mai urăște cu el... Ei! dar micul baron?...

Dintr-o altă parte a salonului, o doamnă mică la statură nu se depărtează de ale palatului. Bărbatul său este dintre curtenii slujbași primiți intim de perechea regală:

— Majestatea-sa regele spunea tocmai lui Nicu...

Sau:

— Ani vorbit reginei despre aceasta și regina mi-a zis...

Mai aproape de stăpîna casei se află o altă doamnă:

— Și cum îți spuneam, scumpa mea, la balul *Furnicei,* numai eu, și am vîndut marfă de optzeci de mii de francii

Două doamne măritate de curînd:

— Jean este nesuferit. Nu vrea să mă lase să valțez.

— Pe rnine nu vrea să mă ducă la bal.

— Este adevărat că are caiitățil Dar, — gelozia! Gelozia!

— Al meu n-o face din gelozie ci din zgîrcenie.

Acest ducto se petrece a *mezzo voce.*

Bărbații lor:

— Sunt foarte fericit... cu ioate aceste, — deunăzi, mă cam speriasem. Înehipuiește-U că mă întorc de la bal... Nevastă-mea învîrtise pînă la ziuă vreo patruzeci de valțuri și ieșind aprinsă din căldura jocului, a răcit. Am adus pină la ziuă vreo patru doctori... în finei Acum este întremată.

—A! Și eu sunt fericit!... Dar... închipuiește-ți. Zece baluri pînă acuma, și la toate am fost silit s-o duc... Conturile îmi pîoua... M-am spetit...

Un domn care face politică:

— Orice s-ar zice, guvernul nu cade.

Stăpîna casei, — în convorbirea generală:

— Sublocotenentul?.,. Nu e urît de loc, — și bine crescut!

Doamna X, care-i deschide în toate nopțile ușa iatacului:

— Ce gust ciudat ai, *ma ckere amie* E anost, — nesuferit chiar!

O doamnă bâtrînâ către alia:

— Nemţii?... rău faci de vorbeşti de dînşii... Desigur că cei din suita prinţului n-au fost aşa de bine crescuţi ca cei din vremea noastră, dar tot sunt, cumsecade.

Muscalii?... Degeaba, mi-i faci ha/.! Fireşte că cei cari au venit după ducele Nicolae şi după împăratul au cam uitat tradiţiunile, dar tot fac mai muEt decît nemţii I

Se înţelege că toate acesfe să şoptesc, pe cînd, din mijlocul convorbirii generale, răsare cîte un cuvînl sau cîte un petec de frază, ca:

— *Bengalina! Broşeul* e de preferat!

— *Vuaîul* e mai de sezonl — *Briola! Viile de Bacharest!* ete.

Unii vin, alţi pleacă: prezentaţiuni mi se mai fac. Noul cod al ştiinţei de salon voieşte ca în case să se intre de-aci înainte ca în cafenele.

Şi vizita s-a făcut. Relaţiimile soţiale să întreţin. Prin unele case poţi să fii despăgubit cu cîto *un: Five o'clock!*

SFINX

Timpul este umed şi cenuşiu. O ceaţă deasă s-a lăsat asupra capitalei, ceaţă ce înveleşte în zăbranicul ei opac felinarele de pe stradă, între geamurile cărora, flacăra gazului se ridică, roşie spre vlrful ei, iar mai aproape de ţeava, risipită, albastră. Calea Victoriei, către unul din capătul ei, deşi nu sânt decit unsprezece ore ale serii, este aproape pustie. Singuri gardiştii, în uniformele lor noi cu nasturi galbeni schinteind subt gaz, eu suliţe galbene pe coifuri, măsoară trotuarele, se reazemă de cîte o poartă, unii vioi încă, alţii cu ochii jumătate închişi, iar alţii, plimbîndu-se şi fluierînd. Uneori, un trecător, cu galoşi în picioare, în palton, cu pălârile naltă pe cap, sau un ungurean, rîndaş la cai, ieşind din cîte-o circiumă cu braţul trecut pe după grumazul unei fete tinere momită pe trei sferturi, împestriţează monotonia predomnitoare. Alteori, duruitul unei trăsuri sau al unei birje se aude; felinarele roşii, pe mijlocul uliţei, licăresc ca doi ochi de jăratic: caii lovesc cu potcoavele lor de oţel cremenea, schintei vii sar scăpărate, năluca domnului sau doamnei ce ocupă trăsura se arată o clipă, umbra ei, a cailor şi a vizitiului joacă pe zidul alb al unei case viu luminată de felinarul de la poartă, apoi, totul dispare ca un fulger, ca nişte imagini ale unei lanterne magice;

tropotul cailor, zgomotul roatelor, scade, se pierde în depărtare! strada reia fizionomia oi; gardiști cu nasturi galbeni schinteind sub gaz, cu sulițe pe coifuri, se plimbă în lungul trotuarelor, adorm rezemați de porții sau fiuieră din cînd în cînd. Și ceasornicele își urmează mersul cadențat; cîte un orologiu, pe care de abia ii auzi din pricina depărtărei, bate sferturile, jumătățile, ceasurile, iar cîinii latră pe stradele învecinate, se încaieră, se drăgostesc; alții, ja\[T]re mici ce au fost odinioară favoriți de casă, imbătrîniți și lăsați acuma în voia lor, hănțăiese nesfîrșit, cu aceleași sunete, cu aceleași lătrări.

far pe cînd noaptea înaintează, cu toate că orele trei au sunat de mult, în casa doamnei Orfeanu, ferestrele ce dau pe Calea Victoriei, cinci ferestre în șir, urmează să fie luminate pe după perdelele lor de dantelă. Doamna Orfeanu are desigur mijloacele de a lumina toată casa, — zece mii de galbeni venit, — moșteniți de la soțul său mort înainte de noaptea nunței, căzut de-a-n picioarele în mijlocul bisericei Sărindar, — un atac de apoplexie, — pe cînd preoții cîntau pe isaia dănțuiește muiați în fir și în lumina policandrelor de bronz încărcate cu făclii. Domnu Orfeanu îi dăruise însă, înainte de săvîrșirea nunței, averea sa; formalitățile privitoare la aceasta fuseseră îndeplinite de cei mai buni avocați, și, doamna Orfeanu, cu toată contestarea rudelor soțului ei, intrase în stăpînirea inoștenirei. Dînsa se afla, după moartea lui, într-o situațiune ciudată. Purta titlu de doamnă, dar, în realitate, avea puține drepturi la astfel de numire. Inima ei, cugetele ei, persoana ei întreagă strălucea feciorelnică, dînsa vedea lumea, societatea cu aceeași ochi ca ai unei fete scăpată de curînd de studii: prin urmare, timp de mai bine de doi ani după o văduvjre atît de neașteptată și de tragică, totul o povățui să trăiască retrasă, în singurătate, aproape izolată. Cu toate acestea, de cîtva timp, candelabrele, lămpile, se aprindeau în fiecare seară în salonul cu cinci ferestre înșirate pe Calea Victoriei. Dar tot într-o vreme, trecătorii puteau să vadă luminîndu-se și ferestrele unei odăi situată în dependințele casei.

Cum întîlnise Eliza Orfeanu pe sublocotenentul Teodor Mirtescu, cum ajunsese Eliza sâ-1 iubească, cum Stan, soldatul lui Teodor, ademenise pe fata din casă a d-nei Orfeanu, fată ce nu împlinise cincisprezecc ani, sunt întrebări pe care tinerii de orice treaptă soțială, le pot dezlega cu înlesnire.

Destul că orele trei și jumătate sunaseră, cînd, Teodor, după perdelele de dantelă ale salonului, izbuti să smulgă întîia sărutare. Soldatul său îi luase înainte cu o jumătate de eeas, păcătuind firește împotriva regulilor de tactică și strategie obicinuită.

Și, fără să sune alte fanfare decît ale buzelor pe buze, redutele nu se mai împotriveau dușmanului învingător decît pentru a se preda cu onoare. în acele momente hotărîtoare, se auziră loviri zgomotoase și repețite, loviri ce răsunau în ușa odăiei de pe dependințe. Fata de casă, nevoită să deschidă, dete ochi cu un impiegat ce aducea o telegramă, iar, puțin în urmă, ofițerul, vrînd-nevrînd, fu silit să dezerteze. Și cînd Eliza rămase din nou singură cu sublocotenentul Mirtescu, ea îl găsi atît de ridicol cu zgîrieturile lui încă sîngerînde pe un obraz ce i se părea cu un moment înainte schinteietor de frumusețe, cu nădușeala ce-i picura de-a lungul franței, cu părul în neorînduialâ, cu înfățișarea lui stîngace, îneît, roșeața i se șterse de pe față, și un rîs i se urcă pe buze, rîs ce izbucni în hohot și ce răsună încă în inima lui Teodor,

iar, dintre sublocotenent și soldat, soldatul singur fu mai fericit căci sărutările fetelor din popor, cînd se dau o dată nu se iau înapoi.

Cît despre doamna Orfeanu, timpul ce a trecut i-a ridicat acea intîia floare de tinerețe ce-și scutură fețele și parfumele pe obrazurile de optsprezece ani; mulți după Teodor s-au încercat zadarnic să învingă, să facă să nască între candelabrele aprinse acea simfonie cerească, compusă din roșeață, din fiori voluptoși și din sărutări nebune. Pe cîți inși nu a părut că-i îndeamnă chiar Eliza Orfoanu! într-un timp, un văr al ei, student de 19 ani, cu figura de fată, duse lucrurile departe. Păruse la început rezervat, puțin

cutezător: apoi, era atît de frumos, încît doamna Orfeanu ce n-avea decit patru ani mai mult decît dineul, se simţise zguduită de o putere mai presus de a ei. Buzele lor, intr-o noapte de iarnă, tot ceţoasă, tot posomorită, se uniră. încă două sau trei momente şi îngeri se vor coborî din cer să le şoptească un eîntec dulce şi nesfîrşit... cînd, deodată, necutezanţa tînărului, rezerva lui, se schimbă în furtună arzătoare... braţele lui se făceau brutale, gesturile lui ridicole pentru ochi ce au vederi chiar în astfel de minute, părul i se zbîrlea, iar buzele arse de flacăra vîrstei i se cojeau. La atingerea lor, virginătatea doamnei Orfeanu se revolta. Bietul ei văr, în focul luptei, împiedicat de o etajeră, o răsturnă şi căzu el însuşi de-a lungul pe spate, cu gura căscată.

Rîsul fatal al sublocotenentului Mirtescu, fatal la toţi care veniseră după dînsul, se urcă din nou pe buzele ei şi izbucni zgomotos şi osînditor ia urechile tînarului.

— Aide, Victore, îi zise dinsa în urmă, ridică-te, cred că nu vrei să stai în această poziţiune pînâ la ziuă.

Şi ieşi.

Iar bietul Victor, cu părul încă zbîrlit, cu sudoare picurîndu-i pe frunte, cu buzele pîrlite şi negre, deschise uşa salonului, se pomeni pe Calea Victoriei, la unsprezece ore din noapte, iar, pierdut în ceaţă, nebun şi cu păsuri repezi, se duse cu gesturi pe care nu le putea stăpîni. In vremea aceasta, trecători împaltonaţi şi cu pălării Înalte, sau rîndaşi ungureneşti, &e încrucişau pe sub felinarele galbene.

PE DEALUL-SPIREI

în urcuşul stradei Cazârmei, pe Dealul-Spirei, se află o casă cu înfăţişarea jumătate de ţară, jumătate de oraş, ce domneşte culmea din stînga acelei strade.

Pridvorul ei, larg şi adăpostit de un coperiş lat, înaintează cutezător spre marginea platformei superioare a unei etajări de terasamente. Viţa de Canada 11 ascunde vara festonîndu-i straşina cu verdeaţa ei deasă sau încolăcindu-se pitoresc de după stîlpii moderni ai impluviului,

Această casă cu urcătoarea ei curte, cu drumul şoselat şi umbrit de copaci bătrîni ce pleacă de la poartă şi duce la peronul din dos, intrare de geamlîc ce se aseamănă unei mari şi vesele colivii de cristal, odihneşte de zgomotul oraşului, de amărăciunile vieţei- Fără voie, te gîndeşti la timpul clasic al poeţilor latini retraşi în vile delicioase pe care le datorai! mărinimiei lui August sau Mecena.

De altă parte, cînd te uiţi din pridvor către Bucureştii prăvăliţi de vale sau urcători către dealurile opuse, turnurile, edificiile mansardate, tinicheaua coperişurilor, varietăţile de colorit, petecele de grădini, iar peste toată această panoramă, prăfuirea de aur a căldurei orientalizînd civilizarea încă proaspătă a oraşului voievodal, îţi umplu vederea cu senzaţiuni învietoare, îţi întineresc inima, îţi şterg din memorie

cruda experiență a unui trai petrecut In mijlocul unui conglomerat neomogen...

Acolo, însă, unde începe adevărata poezie a locului, este în fața peronului de care se vorbi. Fericitul proprietar, cîrtd nu iese în pridvorul ce domnește ulița Cazărmei, se poate crede Ia țară. M-aș lepăda bucuros de partea mea de rai, pentru pajiștea de iarbă verde ce se desfășoară de Ia treptele scărei, pentru braniștea de copaci ce fremătează mai departe și astupă priveliștea acesteilalte părți de București, pentru puțul rustic, iar mai ales pentru izolamentul, pentru seninătatea și pentru tihna filozofică a culmei.

Și cu toate aceste, orașul se oprea acum douăzeci ani cu mai multe sute de stînjeni înapoi. Orașele sunt ca națiunile: trebuie să se ivească anume oameni ca să le pună în mișcare, ca să le facă să onduleze ca marea sau să urce către periheîiile lor. Acum vreo douăzeci de ani, de un asemenea om avea nevoie această parte a capitalei. Dacă o stradă poartă astăzi numele lui, nu e mult. Modest dar stăruitor, el s-a ivit mai întii sub înfățișarea unui slujbaș mic, doritor să-și întrebuințeze puținele economii într-o achizițiune oarecare.

Dar în loc să se facă proprietarul unei căscioare de mahaîa, precum se obicinuia atunci, a preferat să iasă din barieră și s-a făcut proprietarul unei întinderi teritoriale de mai multe pogoane. Pe această întindere, se află astăzi stradele: Minotaurul, Ecoul, Schitul Maicilor, o parte a stradei Antiimiî, fără anumâra strada cu numele său. Cum va fi fost cînd era tînăr, nu mi-1 pot închipui. Silueta lui ce nu este cunoscută astăzi numai de-a lungul uliței Cazărmei, ce este astăzi destul de familiară chiar stradelor Vienei, Parisul sau Londra, ni se înfățișează neîncetat ca una ce n-a putut să profileze vreodată decît aceeași pălărie de pîslă neagră, pe același păr, alb și tuns scurt. Statura seacă, redengota corectă, la gît legătura de a cărei albeață constantă nu mă pot mira destul — iată omul!

Dar dacă nu-mi închipuiesc pe Barbu Lăzureanu tSnăr, necinstit sau necumpătat nu mi-1 pot închipui.

Este adevărat că cei cari nu cunosc decît superficial pe proprietarul din strada Cazărmei, nu-1 iuhesc. In felul său de a vorbi, în umbletul și în gesturile sale, se află un oarece pe care francezii îl numesc "cassanL

Puțini însă cunosc viața exemplară a acestui bărbat modest, cu inteligența pătrunzătoare, — unul dintre cei din urmă bucureșteni ai generației vechi.

Dacă ar ști că scriu despre el, s-ar supăra. O fac, sub farmecul naturei lui complexe, sub farmecul tristei sale vieți, însă desfășurată fără grabă; domoalâ iiv mersu ei, cu toate că înaintează cu pășuri sigure către cucerirea unui scop final. Sînt apoi unele tipuri sufletești, sau numai externe, ce nu-și aparțin lor și dintre care îmi propun să vă schițez cîteva.

Deocamdată, ce mă preocupă este complexitatea naturei bătrînului meu prieten care, născut pentru a fi poet, a avut luciditatea de spirit și puterea psihică să se ferească de povîrnișul fatal celor cari intră în viață fără mijloace de trai sau cu prea puține. Pe lingă aceasta, trebuie a se mărturisi în toată cinstea că țara noastră n-are trebuință de literatură, de poezie, de celelalte. Clți sunt cei cari citesc? Apoi, dintre aceștia, cîți cari sunt în stare să prețuiască ce citesc și cîți iar, judecă cu seninătate nepătimașă pe ,.nitit"?'Ce să mai vorbim de tablouri și de statuie? Ne trebuiesc firme pentru prăvălii și pietre cioplite pentru morminte.

Aceste și le va fi zis înaintea mea proprietarul din strada Cazărmei, cînd s-a apucat să-și deschidă pe Dealul-Spirei sorgintea proprietății sale actuale. Dar cîți nu-și vor fi zis același lucru și nu l-au fi imitat? înțelepciunea cea adevărată stă în *a zice* și *a face.*

Ce a făcut Barbu Lăzureanu este cu atît mai onorabil pentru eî, cu cît poate să cugete astăzi, să folosească, postmortem, pe fiii de țărani, cu roadele muncei sale. destinînd, pentru instruirea lor, cea mai însemnată parte a avutului agonisit.

Cu toate aceste, mai anul trecut, poezia, multă vreme năbușită în sufletul bătrînului meu prieten, era cît pe aci să-i joace o festă, l-a făcut sâ viseze

un moment, de pe culmea dealului său, la culmile ceva mai nălticele ale Parnasului.

Dar, după cura zice proverbul: *„tout est bien qui finit bien"*. Un altul decît Lăzureanu ar fi cheltuit o mie lei sau două, și și-ar fi adunat la un loc versurile, — păcate de tinerețe ale multora, și uneori chiar de bătrînețe.

Tot vreo două mii lei a cheltuit și bătrînul meu prieten, dar in loc fiă-și colecționeze aceste păcate a preferat să dea la lumină o bună traducere In proză a *Paradisului pierdut* de Milton și a făcut o operă folositoare.

Nu este însă mai puțin adevărat că, în mijlocul Bucureștilor actuali, silueta lui este umbra demodată a timpului vecbi.

PAȘTE

A fost o vreme cînd noaptea Pastelor era, pentru copilul blond *re* a fost odinioară, o poemă mistică, un cîntec făcut din senzațiuni.

Parfumul smirnei, sfejnicele înalte, lumînările de ceară, împodobite cu zambile viorii, norii amorfi ai tâmîiei întunecînd văzduhul bolților, preotul răsărind de sub perdelele de purpură ale altarului, splendoarea îmbrăcămintei lui de mag asiatic, taina darurilor purtate pe cap sub înfășurarea sfintă a petecului de mătase trandafirat cu florării de aur, sutele de ochi clipitori ai flăcărilor roșii deasupra cerei albe, genucberile evlavioase, icoanele cu ochi dulci și lungi ale maicei lui Christos, aripau pe copilul blond ce a fost odinioară către întrezăriri de aurore diamantii.

Și copilul blond auzea coruri de îngeri.

A fost apoi o vreme cînd, noaptea Pastelor, pentru adolescentul oacheș ce a fost odinioară, era o poemă țesută tot din senzațiuni, dar omenească ca cei douăzeci ani ai săi.

Văzduhul bolților putea să fie înalt, preotul să aibă odăjdii rîuritoare de schinteieri, ceara să ardă cu citpiri de flăcări roșii, smirna să-și dea sufletul parfumat pe cărbunii sfîrîietori ai cădelnițelor, darurile să se-nfășoarc cu strălucitul misticism ale religioaselor stofe ; ce răsărea din largul cuprins al biserieei, nu mai

era nici chiar chipul maicei lui Christos, — erau ochi profani ce se adînceau în ai lui, erau genucherile virginale pe care forme delicate Ic săvîrșeau de la o icoană la alta, printre ecourile deșteptate de sărutări evlavioase, de buze fremetînd în lungul catapetezmei.

Și adolescentul oacheș auzea coruri de patimi.

Și mai este o vreme cînd, pentru copilul blond și pentru adolescentul oacheș ce au fost odinioară, — ambii ajunși pe culmea vieței, — noaptea Paștelor își tace poema, își mutește vibrațiunile.

Este că amîndoi, este că amîndoi au murit fără moștenitori.

Și deasupra mormîntului lor comun, izbucnesc in nopțile de Paște, — urcătoare — urcătoare — urcătoare, — coruri de demoni.

CONTELE DE CINCI CENTIME

Contele de cinci centime nu este o ficțiune. L-am cunoscut într-un timp trist pentru mine, și cu toate că nu era decît *Conte de cinei centime,* mi-a venit în ajutor cu peste patru mii lei.

Dar să povestesc mai întîi această istorie ce va părea un basm din *O mie ,și una de nopți.*

Persecutat de oameni, probabil din cauza răutăței mele și din a caracterului meu, eram redus, cu copiii mei, cu toți ai mei,]a cea din urmă extremitate.

Se aflau nerozi — nu e vorba — cari să susțină că sunt poet mare al țărei, dar generalitatea era înțeleaptă și zicea că dacă n-am funcțiune — precum de altminteri nici n-am mai avut de patrusprezece ani și nici nu mai voiesc să am astăzi — se zicea că guvernul are dreptate să mă lase să mor de foame fiindcă sunt un netrebnic.

Această opiniunc s-a confirmat de atunci încoa atît pentru guverne cit și pentru public, de vreme ce funcțiune n-am mai putut să iau în momentele cînd, învins de reslrișln, rn-ain plecat și pînă Ia umilirea de a mă face solicitator.

Oameni ca mine și ca alți de felul meu nu sunt în adevăr buni nici chiar să fie numiți epistați, și niai ales d. Lascar Catargiu, voinicul bătrîn, m-a făcut să înțeleg că cei ca de-alde noi nu suntem trebuin-

cîoşi decît la răsturnări de guverne, pe cîtă vreme sunt a.ll,.i oameni — aceştia cei serioşi, cei de ispravă — ce pot să ia parte, ei şi ou ai lor, ia diferitele capitole ale bugetului.

Gestiunea însă este de a se şti cum am cunoscut pe *Contele de cinci centime* şi cine este el?

Iată:

L-am cunoscut în ajunul Crăciunului.

Mi s-a arătat sub forma unui bătrîn, înalt, bine format, cu capul rotund, pleşrn — cîteva fire de păr numai — om pe care îl mai văzusem pe stradele bucureştilor fără să-i ştiu numele, dar care iubea pe oricine era sărac şi cinstit, şi care citise versurile mele şi le admira.

A venit ia mine acasă fără să-1 ştiu cine este şi în ajunul Crăciunului mi-a adus bani, rn-a scăpat de peire pe mine şi pe ai mei, deşi o parte din lume zicea că sunt un netrebnic şi eu toate că guvernele, împreună cu cel actual cu tot, nu mă judecau volnic decît pentru răsturnări nu şi pentru buget.

De unde aflase caritabilul om că sunt în răstrişte, Dumnezeu singur ar putea-o spune, dar fără să mă cunoască decît din scrierile mele, *patru mii lei* mi-a adus *Contele de cinci centime!*

Contele de cinci centime mi-a zis că de atunci încolo nu-mi va mai merge rău, şi de aturi';i încolo rău nu rai-a mai mers, fiindcă omul era om al lui Dumnezeu.

Dacă însă, el nu m-ar fi ajutat. deciL pe mine, n-ar avea drept decît la recunoştinţa mea personală.

Dar nu este aşa.

Toată averea lui a cheltuit-o din bunătate de inimă. N-a fost sărac pe care să nu-1 miluiască, nenorocire pe care să n-o ajute. Şi ce a dat dreapta, stînga n-a ştiut. Unuia i-a dat un leu, altuia un napoleon, altuia trei-patru, altuia două sute, unui al treilea patru sute, şi aşa mai încolo cu zecile de mii lei.

Iar cînd n-a mai avut aproape nimic, schimba în fiece zi ce mai avea, în gologani de eîie cinci centime, iar aceşti gologani îi semăna în drumul său, de !a Fîalkowski pană în strada în care locuia, îi semăna în mîineie săracilor pe care îi înt.îlnea.

Copiii de prin mahalale l-au supranumit *Contele de cinci centime,* şi sub acest, nume a rămas cunoscut nobilul bătrîn, sintul apostol al carităţei creştineşti în veacul al nouăsprezece.

Acest om în vîrstă de optzeci ani, trăieşte încă. Se va supăra, o ştiu, că am scris despre el, dar eu sunt cel supărat pe mine că nu pot decit să scriu, şi revoltat adine că, cu toate solicitările ce am făcut în favoarea sufletului dumnezeiesc, cînd la Eforie cînd la alte instituţiuni spre a i se veni în ajutor — fiindcă el singur deşi nu mai are nimic n-ar cere de la nimini nimic, — nu s-a putut obţine pentru acest om venerabil, cunoscut bine do toţi cei cari au suferit, decît nepăsare.

O! secol mizerabil, în care se trăieşte viaţa pe care trebuie s-o ducă astăzi, în ţara românească, *Contele de cinci centime,* vecinie nemuritorul Constantin Christodorescu — iată ci i-am spus numele — va fi înfierarea la.

iar tu, bunule părinte, nobilule şi neuitatul?, iar-lă-nifi că am dat drumul simţirei inele pe cînd incă trăieşti şi că le-am numit.

O JUDECATA

Un biet creștin se însurase și el, ca să treacă în rîndul oamenilor.

Nevasta lui însă se brodi sâ fie o poamă și jumătate, li făcea numai zile fripte și tot ea se văita și tot ea îi certa de dimineața pînă seara.

Fiind bun la suflet, nu zicea nimic și-și vedea de treabă, pînă într-o zi aspida de nevastă-sa, ca sâ-1 scoată din sărite, îi spuse că-1 înșelase și că din cei trei copii ee aveau, numai unul era al lui.

— Care e al meu? întrebă el.

— Nu-ți voi spune, pentru ca să nu știi care e al tău și să-i iubești și pe ceilalți în hatîml celui adevărat.

De astă dată omulețul își pierdu răbdarea, dar nu mai zise nimic. Numai, cînd i-a venit ceasul morței, a făcut testament și a zis: „Las toată averea fiului meu cel adevărat; celorlalți doi nu le las nici *o* para chioară".

După moartoa lui, cei trei fii se luară la ceartă și, se înțelege, neputînd să se învoiască, se duseră la îudecată.

Judecătorul, neputînd să dea de eăpătîi, se ghidi cîtva și la urmă hotărî astfel. Corpul mortului să fie spînzurat de un pom și cei trei fii să tragă cu săgeți în el; iar eel care va nimeri drept în inimă, acela să fie moștenitorul.

Ilotărîrea se și îndeplini, f>oi din fii traseră fiecare cite o săgeată și înnemeriră unul mai departe, altul mai aproape de inimă; dar cînd trebui să tra^ă și cel de-al treilea, acesta se opri și zise:

— Mai bine sărac lipit, decît să lovesc eu în trupul tatălui meu!

Și aruncă arcul cu săgețile.

Alunei judecătorul strigă:

— Acesta-i adevăratul fiu, *?,* trup din trupul Iui, căci sîngele apă nu se face! Ceilalți sunt copii străini.

Și lui deci hotărî să i se dea moștenirea.

CEL DE PE URMĂ OBRENOVICI

în a treia republică franceză, şi în luna lui septembrie din anul 1911, ca dată. Ca amănunte ale mediului, un searbăd soare de toamnă, cu un vlnt subţire ce trece pe dasupra terasei celebrei cafenele „Vaohette" din Paris. Aci venea odinioară Moreas care îşi retrăia sufletul său de antic în fluiditatea de aur a unor strofe aproape eline.

Apoi, în sus şi In jos, precum şi în celelalte părţi, oraşul cel mare, Parisul — Parisul în cer şi pe pâmînt,— Parisul peste tot. în cer dlnsul urcă, în adevăr, sub formă de domuri uriaşe, cum e al Panteonului, de turnuri masive ce par năprasnice gîturi fără capete, cum sunt ale bisericei Notre-Dame sau sub formă ascuţită ca ale limbilor de femeiuşti zdravene, cum este giuva^rgitul turn al Sfintei Capele. Departe de tot, scheletul goliciunei timpului modern se înfăţişează prin schela de fier a]ui EiffeK Iar acest Paris se iveşte aşa cum este din fiece parte a orizontului: casc ce mărginesc strade înguste şi nesfîrşite se prăvălesc de jur împrejur de pe colinele înconjurătoare cu graba zgomotului şi banalităţei lor şi, tocmai ca nişte escadroane luate la goană de duşmani, se duc de-a dreptul în Sena, unde, împreună cu monstruoasele canaluri de scurgere ale oraşului, par a voi să se libereze de ticăloşia şi murdăria modernismului

lor, de laşitatea sufletească şi fizică a foarte mulţi dintre locuitorii lor actuali.

Dar iată că, de pe trotuarul din partea opuaă, un tînăr cu caschetă de şofer pe cap şi îmbrăcat într-un veston complect cenuşiu — tînăr de tot — douăzeci şi cinci de ani poate — trece şchiopătînd pe un picior de lemn bulevardul Saint-Michel şi, de departe, ca şi cum m-ar îi zărit şi recunoscut, se uită spre mine.

Lucru ciudat totuşi: infirmitatea lui nu-1 împiedică să se strecoare cu dibăcie şi iuţeală printre automobile şi trăsuri şi, într-o clipă, se află dinaintea mesei la care stau. Salutîndu-mă apoi, precum singur un gentilom poate s-o facă:

— Desigur, domnule, zise el, sunteţi... — şi mă numeşte.

— în adevăr, dar...

— Ştiu, nu mă puteţi cunoaşte. Iată Insă numele unchiului meu. El nu vă e străin, cred — căci v-a fost prieten.

— Fără îndoială, aşa e. Sunt prin urmare fericit că te văd, şi...

Poftit, tînărul luase loc la masa mea, dar abia şezu şi începu să-mi povestească multe şi puţine — viaţa lui — zicea dineul.

Fusese ciclist şi alergător de fond — pe cît afirma. Fusese, şi cîştiga bani cu baniţa.

Celebru în Ungaria, şi celebru la Viena şi la Berlin, în Italia şi Spania, de ani nu-şi revăzuse ţara. Nu-şi revăzuse nici pe mama lui care-1 aşteptase zadarnic. Şi acum totul se sfîrşise. El nu mai era decît un mort.

Germania şi Italia, Spania, nu-i vor mai aplauda izbînzile. Ademenitoarele manole din Granada nu-şi vor mai desprinde roşiile garoafe din păr pentru a i le azvîrli în cale. Fatală îi fusese o alergare de viteză săvîrşită pe bicicletă în Barcelona. Ea nu se mulţumise sâ-1 scurteze de un picior şi îi scurtase şi orice mijloace de trai. îlnimicise.Căcicemaieraelacum?... Şi iată cuvîntul pentru care se hotărise a se întoarce spre locul său de naştere. Iar cît de departe se afla acest loc? Tocmai la capătul luinei. Acolo unde sfîrşeşte Europa şi începe Asia. Şi acolo unde parcă revede

pe mama sa cu ochi scînteietori de bucurie la gîndui că-l va îmbrățișa, însă cu ei înlăcrimați la celalt gind: că-l va revedea așa cum este azi.

Cu totul și cu totul frumos, acest băiat avea trăsuri în cari, deși se amestecau nuanțe străine celor eline, nu retrăiau mai puțin vechile zile ale Atenei și ale Spartei. Cu desăvîrșire însă caracteristic într-insul erau buzele lui frămîntale de înfrigurarea unei vieți puternice și pe cari freinătau cuvinte aprinse din cari păreau că pornesc vîrtejuri de patimi covîrșitoare. Ființa lui exterioară, cît și cea lăuntrică, îl deosebiau astfel de mediul modernist al Parisului de azi, de artificialitatea și de îmburghezirea domnitoare, de snobismul celor cari altădată au știut să fie cind caldeani, cînd elini și latini.

Dar cînd el îmi dezveli stupiditatea împrejurărilor în care se zbătea— gonit din hotelul unde trăsese și cu bagajele oprite de hotelier — iar aceasta din pricină că — zicea dînsul — i se furase vreo cîteva mii de lei colectați de prietenii săi din Barcelona, graiul i se făcu vijelios...

— înțelegi d-la aceasta? O înțelegi? Să rătăcești de două zile printre sublima și monstruoasa nepăsare ce se numește Paris, în pungă numai cu cîțiva lei rămași din Intîmplare într-însa, și fără putință de a-ți schimba cămașa de pe trup... înțelegi d-ta aceasta?

împrejurările vieței sunt insă pentru fiecine așa cum suni ele și, cu toate că nefericirea lui mă atinse, puțin îmi stătu în pul ință să fac pentru a i 3e schimba pe ale lui.

Dar el era dintre cei cari au în suflet rezerve de energie. Tinerețea îl ajuta de asemeni. Cei tineri, chiar cînd au fost avuți, pot să doarmă mai prost și să se mulțumească și cu o bucată de pîine uscată, fără să se simtă nefericiți. Este visul trandafiriu al vîrstei, sunt aripele de aur ale lunei lui mai. Și în acest rnod — cu toate că va fi suferit cîlva — zvelt și aproape voios se duse să facă cunoștință cu micile conace, numite hoteluri, ale cartierului latin și cu mîncarea

ce îndestulează pe studențimea săracă și pe muncitorime.

Iar o zecime de zile curse, — mai mult poate, nu însă fără să aud zilnic sunînd pe asfaltul trotuarului din fața lui „Vachette" ciooănirea acelui picior de lemn ce-i vestea de departe sosirea; dar, din fericire pentru tînăr, un eveniment neașteptat se însărcină să i-l schimbe într-unui de cauciuc și să-i redea putința să-și urineze călătoria.

Cu toate acestea, cînd la terasa aceleiași cafenele, el îmi povesti întîmplarea — foarte simplă în fond: un amic al tatălui său întîlnit din întîmplare — și după ce începu prin a voi să-mi înapoieze sumele ce-l împrumutasem...

— Domnule, domnule, strigă deodată mai fremătător de simțire decît întîia oară, iartă-mă că nu ți-arn spus adevărul. Te-am mințit. Nu sunt cel pe care-l crezi. Sunt altul...

Și scoțînd din buzunare teancuri de extrase de ziare și teancuri de scrisori le azvîrli pe masa.

Crîmpeie din periodice și cotidiane germane și spaniole, ungurești, trecură astfel pe sub ochii mei, cu portrete ale sale, urmate de lungi coloane în care se vorbea despre dînsuî, și cu scrisori ce-i erau adresate în diferite orașe ale Europei. Pașapoarte și alte acte îi stabiliră, în sfîrșit, în mod netăgăduit, identitatea, și din fața mea dispăru tînărul de mai-nainte și fu înlocuit cu un altul, cu însuși fiul morganatic al unui rege și cu însuși cel de pe urmă coboritor al neamului său, cît și cel de pe urmă comite de Takova sau, altfel zis, cu principele Milan Cristici Obrenovici.

*

S-ar putea vorbi multe despre ce a fost viața lui. Dar reaua-voință, defăimarea și spiritul de hrăpire al celor cari-l dezbrăcase de avere — vreo două milioane pare-se — sumă încredințată de decedatul rege Milan prietenului său, cornițele Zichy — s-au însărcinat destul — căutlnd să travestească adevărul — sâ-l pună, dimpotrivă, într-o lumină mai mare.

Jalnică odraslă a unui sînge care a fost vărsat de vitejii săi străbuni pentru cauza Serbiei — slnge care mai tîrziu a țîșnit de sub săbiile și gloanțele miselestilor ucigași ai regelui Alexandru și ai reginei Draga, Crislici Milan Obrenovici n-are în fond in sarcina lui alte păcate declt ale ușurinței vîrstei și ale unei firi zvăpăiate. Mama sa, frumoasa Artemisa. dacă nu mă înșel asupra numelui ei, era fiica unui foarte avut bancber grec din Fanarul Constantinopolului. Sub îndemnul unei ambițiuni fără margini, ea a înconjurat pe copilul ei, încă de pe cînd era mic, cu un lux nemaipomenit, i-a dat o educațiune desăvîrșită, și In loc de jucării, a pus în leagănul lui un sceptru și o coroană.

Din nefericire pentru ea, și pentru fiul ei, dîrisul moștenise pornirile sufletești ale tatălui său, Împreună cu o aplecare neînlăturabilă de a sfida convențiunile sociale și de a nu ține nici o socoteală de micile virtuți burgheze.

în inimă cu un sînge arzător, el s-a lăsat să fie tîrît în vijelia pustietoarelor plăceri și, încrezător în dragoste și prietenie, a încăput pe mîna lingușitorilor și a frumoaselor unguroaice din Budapesta.

Averea sa — sau mai bine zis cele șase sute de mii de coroane austriace pe cari le-a putut obține de la micii comiți Zichy, după moartea tatălui lor — se topi cu ușurință pe mîinile Iui.

Viața ce a început pentru dînsul în urmă a fost crudă. Dar această viață a fost cu atît mai tristă cu cît, după odiosul asasinat al regelui Alexandru, nu era exclusă putința ca el să ajungă să domnească peste Serbia. în definitiv, oricare ar fi fost lipsa sau insuficiența formelor legale ale nașterii lui, ei nu era mai puțin un Obrenovici, nu era mai puțin un fiu de rege și, mai cu seamă, nu era mai puțin cel de pe urmă coborîtor al neamului său.

Dușmanii Obrenoviceștilor știau despre aceasta, căci pe acest Obrenovici-stîngaci — și care nu mai este astăzi decît un Obrenovici-picior de lemn, dînșii izbutiră a-l scoate carte exofilă, propunîndu-i, cînd îl văzură ruinat, prin oarecari impresari anume improvizați, să debuteze într-un circ pe prețul de trei mii de lei pe seară.

Principele, altețа regală, partizanii pe care îi avusese ici-colo, totul se risipi atunci, pieri ca un abur.

Dar datoriile pe cari le contractase pe la diferiți cămătari începură sâ-i alerge lătrătoare în urmă și se poate spune că dacă n-ar ii fost pe tronul Austriei împărat un Franz Iosef, a cărui prietenie pentru regele Milan e cunoscută, sărmanul tlnăr ar fi fost prăvălit și mai jos încă.

Atingător cu totul este însă că acest Obrenovici se află acum în Paris spre a se duce — după accidentul de automobil căruia ii datora pierderea piciorului, iar nicidecum basmului ce-mi povestise — se ducea — ghiciți unde? — la Biarritz -- la chiar acea regină Natalia'care datora mumei lui o parte din restriștea din viața ei -- și se ducea la dînsa spre a încerca pe lîngă ea un suprem și uimitor demers.

Nu se va reaminti acum sfîrșitul tragic aî tuturor membrilor fostei dinastii sîrbești. Dar voi zice că față de cel de pe urmă coborîtor al ei un gest dumnezeiesc ar fi de schițat. Căci oricît ar fi suferit regina a cărei soartă a dat atît de vorbit presei europene, acest Obrenovici, singurul care se află încă în viață, are în vinele sale un sînge generos și poartă în piept o inimă leală.

Și aci se încheie deocamdată epilogul sîngeroaseî tragedii de la conacul din Belgrad ce nu a mai lăsat în urina ei decît pe un Obrenovici-stîngaci și, în același timp, pe un Obrenovici-picior de lemn.

MAESTRUL DIN OGLINDĂ

0 noapte de Anul nou și, sub ferestrele mele, Parisul, iar eu în odaia caldă și voios luminată de electricitate. In acea seară nu ieșisem și mă aflam singur. Cînd zic singur, greșesc, căci eu ședeam pe un jeț, iar maestrul din oglindă ședea pe un altul. Și el vorbea, iar graiul lui era aci limpede ca o noapte cu lună, aci răzvrătit și întunecat. Câteodată însă acest grai al lui era și nespus de duios.

01 maestrul din oglindă, șezînd pe un scaun ca și mine, și sernănîndu-mi ca două picături de apă!

— Negreșit, îmi spuneau vorbele Iui, mulțimea care-ți vede numele prin ziare, ți-1 înfășoară cu slavă...

— Uiți că cei care mă pomenesc, n-o fac deeît ca să mă spurce...

— Apoi ce e asta dacă nu glorie? Și același lucru e și pizma lumei cînd te vede trecînd pe strade în luxul vesmintelor și al ghetelor de lac aau în plasa miresmelor în care te prinde buchetul de flori din automobilul ce te duce cu 60 de kilometre pe oră spre soartă. Mă iartă, voiesc să zic: spre nemurire.

De altminteri, tu faci și de minune pe grozavul, căci chipul tău adevărat, ce ți-ar da pe loc de gol suferința luptelor și umilințelor — nu se mai zărește de 3oc, atît de bine ai potrivit pe el masca trufiei și a unei desăvîrșite mulțumiri de viață.

— Dar...

— Nu lua osteneala să-mi spui că așa trebuie să urmezi. Lumea Le respectă, și îți faci aslăzi afacerile cu ea, tocmai pentru că nu crede că ai nevoie de dînsa... Cu toate aceste, fiindcă ești crezut dintre fericiții pămîntului, și fiindcă nu-ți umpli scrierile cu văicăreli, cei mai mulți spun despre tine că ești numai un meșter al formei. Căci lumea își zice cu drept: ce fond poate să aibă cine n-a suferit?

— Știu, răspunsei maestrului din oglindă, a cărui frunte se răsfrîngea acum pustiită de trăsnete în apa liniștită a cristalului, știu, și-am spus-o și eu odinioară — odinioară! — în limba pe care o vorbeam atunci:

A fost a mea mîndrie să par nepăsător
Și lumea să mă creadă că sunt nesimțitor.

O pauză... Dar tăcerea mea nu ținu mult.

— Ei da! — sunt oameni care respectă răstriștea din soarta lor. Dînșii nu-și dau durerea în stambă — nu fac din ea un obiect de speculă pentru a desfăta pe public. Rănile primite și laerămile vărsate și le ascund. Și au fost amare lacrămile, și dureroase rănile. Fiindcă, orice s-ar zice, slava se cumpără scump. Ei! maestre din oglindă! maestre 1 UiLă-te puțin la eul meu din trecut —• tu care stai acuma atît de liniștit sub sticla ce te-a prins — uită-te și ai să mă pricepi lesne... Pană la vîrsLa de 14 ani, bunăoară, auzeam și eu că se află pe pămînt oameni care u-au nici cu ce se hrăni, nici unde se adăposti. Dar vorbe de-alde astea n-aveau nici un înțeles pentru auzul meu de atunci, și pentru feciorul de bani gata pe care îl întrupam. Să n-aibă cineva ce mînca? Dar cum să fie aceasta cu putință? Adică ce fel? Dacă vrerm asemenea cineva era tînăr, n-avea el părinți? Cît despre cei mai in vlrstă, n-aveau ei case și moșii?

Vezi, prin urmare, bine, scumpul meu maestre de sub geam, care mi-era nevinovăția, și cît a trebuit să mă coste mai tîrziu lipsa în care m-au azvîrlit împrejurările.

— Dar pe mine? dar pe mine? strigă maestrul din oglindă. Căci și pe mine mă ajunse blestemata asta

de lipsă cu toate că și eu fusesem născut și crescut ca și tine în casă de oameni cu dare de mînă. Nu-mi pare însă rău:

M-am luptat cu traiul zilnic și cu soarta ne-
mpâcatâ
Sub a căreia sandală, inima-mi însîngerată
Chiar și astăzi e strivită — fără-nvins a mă fi
dat.

Frumusețea vieței poate însă că nici nu e alta. încheie maestrul din oglindă.

— Știu, știu, strigai eu de pe scaunul meu, căci aceeași e viața pe care am trăit-o la rîndu-mi.

Insă cu glas mișcător, și ca și cum nu l-ar fi auzit, maestrul din oglindă urmă:

— Ți-am spus că răstriștea și lupta sunt frumuseți. Acum iți voi spune că ele sunt, poate, singurele — căci ascultă.

Puteam să pier de mult dacă neajunsurile nu m-ar fi răzvrătit împotriva obștelor nătîngi; dacă noroaiele ce mi se azvîrleau în. obraz nu mi-ar fi ridicat sufletul, și dacă mintea nu mi s-ar fi încordat, clipă cu clipă. Astfel a venit o zi cînd am simțit că sunt cineva, și să te simți cineva e totul. A fi cineva, scumpul meu maestre, o știi ca și mine, e a fi o putere. Pizma și ura celor răi și mici m-au făcut bun și mare. Așa s-a întîmplat, fără îndoială, și cu tine. Mulțumește însă lui Dumnezeu, cum îi mulțumesc și eu, căci dacă ești astăzi maestrul cel de pe scaunul de mătase și din automobil — și pe care îl hulesc încă mulți — tu ești și maestrul din oglindă, pe care nimini și nimic nu-l mai poate atinge, și cînd, mîine, oglinda se va sparge...

- Ce va fi?... '

* — Cînd oglinda se va sparge,.. Oh! maestre care ai suferit atît, cînd oglinda se va sparge, vei fi și mai mare încă, căci vei îi atunci maestrul cel din inimi.

Iar Parisul curgea sub ferestrele mele, și la același ceas — dincolo de zări — sub cerul frumoaselor cîmpii românești, curgea și un alt oraș — curgeau Bucureștii — pe sub ferestrele celor care fac parte din sufletul meu...

OU A DK PA^Ti

Tot verde și veselă reaflu în amintirea mea larga vale pe care o mărginește de o parte și de alta două lungi șiruri de dealuri albăstrii. Din creștetul Carpaților desprinse, aceste dealuri fug — fug î'ntr-una și se duc într-o goană nebună ca și cum ar voi să ajungă mai iute la Dunăre, pe deasupra căreia trec printr-un salt uriaș, spre a nu se mai opri decît pe alte creștete — pe cele ale Balcanilor spre care urcă — și în care se topesc pînă a nu mai întocmi cu dînșii decît un corp și un suflet. Această vale urmează firește să fie și astăzi împestrițată cu flori— aglici, cico'ri albastre, printre care se amestecă ici-colo maci roșii și garofițe pembe. Mai cu seamă azi, cînd Pastile vine din nou, ea își desfășoară negreșit tot ca și altădată cutele ei de covor oriental, așa îneît a rămas tot valea pe care am iubit-o și pe întinderea căreia frumoșii mei ani — cei cînd nu eram încă decît un copil — au zîmbit ca niște zori primăvăratece ori au schinteiat cu blîndețea razelor soarelui de mai.

Amaradia, rîul de argint și catifea verde ce o desparte în două, urinează fără îndoială să șoptească în ducerea ei pe sub sălcii și ulmi basme și doine altor copii. Cît despre moară, care nu măcinase alte grîne și alt porumb decît cele crescute pe moșiile noastre strămoșești, ea urinează do asemenea să st^a ghemuită

in aceeași umbră împăciuitoare și să toarcă întocmai *CA o* pisică oglindită de apa ce curge și luată de timpul ce fuge.

Dar iată că la una din cotiturile amintirii mele începe să se ivească și el, el, prea scumpul meu Bîrcaciu, pîrîul ce se umflă de cite ori plouă la munte și ce se face atunci năbădăios și mugitor. Malurile Ini sunt coprinsc de-o întreagă încurcătură de mărâcinișuri verzi și înflorite. In tot timpul verii matca lui e seacă și se văd atunci pietroaiele pe care le cară de veacuri, Dumnezeu știe încotro, și a căror cărare n-o isprăvește niciodată. Iarba îneacă această matcă în luna lui cuptor și prin ea se amestecă spice de secară și de ovăz sălbatec. Pe malurile lui de cîte ori n-am cules eu porumbe vinete și stifoase, al căror gust aspru face gura pungă, și de cHc ori n-am adunat de pe acolo și mure. Caprelor mai cu seamă, le plăcea să dea buzna printre mărăcinișuri, pe cînd ciobănașii dragi, cu pălării de pîslă neagră înghirlandate cu flori de răsură, cîntau din cîte un fluieraș oltenesc, cînd sub povîrnișul malului, cînd sub umbra podului de bîrne peste care, dacă treci te duci drept spre Pometești, sau spre Adîncata.

Și de cite ori — de cîte! nu l-am trecut și eu acest pod, fie singur, fie în tovărășia fraților mei, sorei și maniei mele. L-am trecut și cu bunica mea, cu ea, al cărei păr albise oaie, așa că, de Ia o vreme, noputînd să albească mai mult, se apucase să se facă iar bălai, bălai ca un fuior smuls din caierul soarelui. O! sărmana liunică! Dar cit de dulce își doarme ea acum somnul de veci la umbra bisericii de țară zidită de neamul nostru.

Și cit de neuitată a rămas pentru mine frumoasa, duioasa bisericuță, de vreme ce ea singură îmi e sîîntă dintre toate cîte le-am văzut de atunci încoa? Căci de cîte ori n-arn auzit eu într-însa dumnezeiasca slujbă pe care popa Smarandache o săvîrșea îmbrăcat în odăjdiile de mătase țesute cu îir de aur și în mijlocul unui nor de fum de tămîie și de smirnă. Bietul popa Smarandache! S-a dus și el, dar parcă-l văd încă cum înainta sprijinind cu o mînă deasupra capului sfintele taine — cuminecătura — purtate într-un potir schinteietor, dar pe care îl ascundea de ochii tuturor sub o basma de mătase portocalie găitănată cu argint. Bărbații din biserică cît și muierile, precum și noi copiii — hiuecuv'mtate vremuri! — ne plecam capetele cu umilință spre lespezile de piatră, ne frîngeam în două și credeam că deasupra noastră cerurile s-au deschis cu bunătatea și mînXuirea lor...

Dar despre zilele Pastelor, cum să nu-mi aduc aminte în orice țară m-aș afla? și cum iar, adueîndu-mi aminte de ele, să nu revăd altarul sfînt al bisericii, masa jertfei, și deasupra ei sfeșnicele de aur curat pe care muma mea le trimitea de la cula din deai, in ele cu luminări din ceară lucrate în poleieli și flori, jos, împodobite cu zambile roșii ori albastre?

ÎSu poate să fie prin urmare mirare că, astăzi, cînd Paștele s-a întors și cu loate că toți al mei din trecut nu mai sunt, și cu toate că eu însumi mă aflu departe de țară cu sute de poște, cale prin suflet și prin gîntl peste depărtare, peste timpul ce a curs și tot în acea biserică intru, tot pe vechiul popă Smarfindacho îl aud spunînd patimile lui Hristos, povestind învierea, pe cînd pe mine, tot copil mă reaflu. Și între tatamoșii și maica-mare, între tatăl meu și muma mea, îngenunchez din nou ca odinioară, țin din nou de mînă pe fratele meu care a murit, pe sora mea care a încetai de a fi.

Copilăroase zugrăveli, deși fermecătoare, răsar pe pereți împrejurul meu, boierii din cari s-au tras muma mea — bărbații de-o parte și femeile de alta - ținînd Ia mijlocul lor pe palme biserica pe care au zidit-o, și spre care in-am reîntors cu totulrefăeîndu-mi sufletul și inima cum era și sufletul și inima lor.

Și cît de bine este, Doamne! să te mai faci copil cîte odată și să mai trăiești frumoasele zile de Paști cari au fost.

Căci nu poți să trăiești decîl frumoase zile de Paști, dacă mai ales le poți petrece pe moșii din. neam în neam la tine ajunse, și dacă ai și o culă în deal, și o bisericuță în vale.

Iată însă că minunea s-a împlinit, și că nu mă mai simt acum nici departe de țară, nici urgisit de noroc. Departe nu mai mă simt fiindcă pentru un suflet nu este depărtare și aici urgisit de noroc nu mai pot să fiu de vreme ce în locul bunurilor pe care le-am avut, am acum pe altele mult mai de preț, fiindcă acestea se află în sufletul meu și fiindcă le iau cu mine unde voi și le scot la iveală cînd mi-e placul. Prin urmare:

— Hristos a înviat!

Da: a înviat, pentru că și zorile zilei sfinte au albăstrit pe culmile dealului din potrivă și au străbătut nu numai printre geamurile bisericii dar și în mine.

Și dinăuntrul locașului sfînt ieșim acum cu mic, cu mare. Și cu mic, cu mare purtăm, ca'e luminări, care luminărele de ceară aprinse în mîini. Dar în vremea aceasta, bucuria obișnuită ne așteaptă pe colnic sus, în odaia de mîncare a înaltei cule văruită cu alb și ce tresare dintre florăria și primăria ei cu patriarcalitatea vechiului timp românesc. Popa Smarandache, el care este sărbătoritul acestei bineeuvîntate zile, nici vorbă că este poftit să ia parte la ospăț. Masa e încărcată cu toată îmbelșugarea casnică: mielul rumen, ceapa verde, gîștele grase, claponii cu hrean, limbile afumate și alte mezeluri, abia mai au loc pe ea. în fiece capăt, și la mijloc, vin apoi coșulețele cu ouă roșii, încondeiate, galbene și viorii, cu altele, în sfîrșit de toate fețele.

Și de cîte ori se ciocnește, se aude cîte un: — „Hristos a înviat" — la care se răspunde cu cîte un: „Cu adevărat a înviat!"

Și cît de mult se mănîncă și cît de mult se bea — și cîte glume se schimbă, și cum nu se supără și nu se îmbolnăvește nimeni...

Fiindcă este și Pastele, ce e drept...

Doamne sfinte! dar iată că în fundul unui coșuleț — în care fusese ascuns de mama-roare se vede — descopăr un ou cum n-am văzut altul. El nu e nici încondeiat și nu e nici de lemn. Nu poate să fie decît de zahăr, dar e așa de bine lustruit și vopsit cu roșu

[illegible]

Pitarul

[illegible]

Dar când i-se aduse pe o tavă așternută cu șervet, răcituri pe o farfurie, brânză cașcaval de Olanda, îmbrăcat într'o coajă roșie, și vin de-al roșu într'o carafă de cleștar, i-se mai îndulci obida, [illegible]

Iar de câte nu'mi mai vorbi [illegible] Domniei lui Mihai Șuțu-V[illegible] [illegible] și negru-harap, dar care, în zile mari, pășea mândru și cu mâna în șold, printre rochiile de [illegible] ale cucoanelor, în vreme ce meterhaneaua Domnească [2] îl întâmpina cu un mare zgomot de tipsii lovite unele într'altele, și în vreme ce, înșirați lui în fir ciohodari [3] îi cântau:

„[illegible]
„Ochelaș ești,
„Sprâncenat ești,
„Frumos ești;
„Ura! Ura!
„Să trăiești,
„Să 'mbătrânești,
„Măria Ta!"

Iar Vodă-Șuțu, ghiebos și urât cum era, se furlandisia nespus de mult, și trecea prin fața meterhanelei, și printre ciohodarii lui, cei pe două rânduri așezați, cu mâna dreaptă pe hangerul din brâu și cu cea stângă în șold.

Că nu era și de geaba Vodă.

Dar pitarul meu, după ce'mi-a mai spus și altele, s'a dus cum a putut prin nămeții de zăpadă, și n'am mai văzut de atunci pe vreun altul ca el prin Bucureștii zilelor mari.

Alexandru Macedonski

1) [illegible]
2) Muzica Domnească.
3) [illegible]

Pitarul, Ilustrația neamului nostru, V, 8 februarie 1920, p. 2.

Alexandre Macedonski

BALALAÏKAS

Contes Scytho-Slaves

La Ville-La-Joie-et-les-Roses. — Oeuf de Pâques — Comment On Devient Riche Et Puissant. — L'Ikône De Saint-Nicolas. Un Royaume En Marche

Déserteur

Le dernier des Obrimontes au Quartier Latin

PARIS

1911

Ms. fr. 209, foaia de titlu, f. 1 r.

încît, dacă nu l-ar tăia pe mijloc un chenar de poJeială, l-ai crede ou cu adevărat. Gînd îl deschid, găsesc într-o parte a lui, sub sticlă, un staul al Domnului nostru cu mici oi şi un mic măgar lucrate din zahăr, cu flori de argint şi de aur crescute printre ele, şi cu chiar Domnul nostru Isus Hristos în iesla lui. în cealaltă parte a oului, si tot sub capac de sticlă, e învierea cu soldaţii căzuţi cu faţa la pămînt şi cu cel care s-a dat jertfă pentru mintuirea omenirii ridicîndu-se la cer.

Dar bine, de trei ori bine să fii copil şi să crezi. Şi de patru ori bine este să ai miel gras şi cozonac la masă, să fii între ai tăi, să ciocneşti ouă roşii şi bălţate şi să zici: „Hristos a înviat" — şi să ţi se răspundă: „Cu adevărat a înviat".

Şi de tot bine mai este să ai la ţară o mare sau o mică cuîă pe deal sau pe vale — şi să aibi pe deasupra pămîntiiri de arat la o moşie-două, sau chiar şi la trei ori la mai multe ~ iar după aceasta să ai şi pe un popă Smarandache oarecare pentru ca să-i dai un icusar sau un galben spre a se ruga la Dumnezeu în locul tău, şi în schimb el să te hărăzească cu iertarea păcatelor.

Iar dacă se întîmplă să fii dăruit şi cu cîte un frumos ou de Paşti în care s-ar afla, sub sticîâ, un staul al Domnului nostru lucrat din zahăr, cu un giuvaior de copilaş în el, ai cărui obraji să fie rumeni şi albi, ce fericire ar putea să fie mai mare decît cea dacă ai vedea acolo şi un miel sâ stea gata să behăiască şi un măgar care să se pregătească să răgească?

— Hristos a înviat! Hristos a înviat!

— Cu adevărat a înviat!

Dar ce rău este că, atunci cînd el înviaza, să se întîmple să fii dintre marii acestui pâmînt, să ai cozonac bun pe masă şi să uiţi de cei cari n-au nici pîine. Şi să uiţi că mielul behăieşte:

— Hristos a învi-i-i-a-a-t...

Şi că măgarul îi răspunde:

— Cu adevărat a învi-i-i-a-a-t.

însă lumea trebuie să meargă cum merge, cu toate că nu cred că lui Dumnezeu trebuie să-i tie plăcut

ca Ilristos să fie omorît în toţi anii şi să reînvieze neîncetat cîte o zi-două în fiecare an fără ca însă să reînvie/e niciodată de-a binelea.

Dar oricum ar fi, refă-mă copil, Doamnei refă-mă copil ca să mal mănînc rozonac bun, miel rumen şi gîscă grasă, şi ca să mai am şi eu cîte o biată culă de moşie şi cîte cinci-şase moşii de cîte o biată culă...

Iar dacă aşa va fi, voi behăi atunci şi eu ca mielul care behăieşteşi voi rägi şi eu ca măgarul care rägeşte...

BUCUREŞTII LALELELOR ŞI AI TRANDAFIRILOR. ORAŞ AL BUCURIEI

Vremea de mult, acea vreme veche despre care nu se mai ştie aproape nimic, răsare încă, ici-eolo, în cîte o minte.

Şi această vreme face pentru cîţiva să se ivească nişte Bucureşti ce nu mai sunt.

Dînşii îi văd astfel încă de la începutul lor, şi îi văd sub înfăţişarea unei mantale de pădure cu copăci de veacuri şi, pe alocuri, cu răriş/ti peste cari să potopeşte soarele atunci cînd nu se troieneşte zăpada, mînată de crivăţ din vîrful Carpaţilor.

Dar cum a prins viaţă oraşul, la început, printre acei nămeţi de frunze, este ou totul fermecător.

Cînd, în adevăr, Bucur-Ciobanul s-acoborît pe curgerea Dîmboviţei, avutul Iacob al acelor vremuri, văzînd că locul este prielnic păşunatuiui, s-a apucat mai întîi să-şi facă conac din trunchiurile de copaci pe care i-a dat jos în dreapta şi în stînga şi, mai tîrziu, s-a apucat să întindă pe lingă dînsul şi o îngrădire de tîrlă.

Văzînd apoi că oile i se înmulţesc, şi că nu e supărat de nimeni, a ridicat un locaş sflnt, făcut şi dînsul tot din copaci tăiaţi, iar acesta a fostBisericahii Bucur.

Rariştea s-a mai lărgit cu vremea, şi s-a prefăcut în pajişte cu iarbă înaltă, pe care, Dumnezeu ştie cum, au încolţit răsaduri de lalele şi au înflorit de-ţi era dragă lumea.

După acest Bucur, au mai venit şi alţii asemănaţi lui, şi Jocurile lor de popas au fost însemnate cu cîte o locuinţă. Casele de gard, lipite cu lut, şi bordeiele băgate pe jumătate în părnînt, au început atimei s-o ia razna, cînd pesle cimp, cînd peste deal şi vale.

Dar fiindcă lumea era credincioasă şi trăia în frica Iui Dumnezeu, pe lîngă altarul Iui Bucur s-au mai ridicat şi altele; iar treptat, ele s-au făcut mănăstiri şi chiar Curţi domneşti, pe cînd colibele şi bordeieles-au rînduit în cătune, în sate şi linguri, cu metohuri şi meLohani, printre stejari şi ulmi, printre măcfşii ce au fost altoiţi, şi-au dat în sfîrşil mina şi au pus temeiul Bucureştilor de azi.

Pajiştile cu lalele nu s-au desfiinţat însă pînă de curînd şi trandafirii de dulceaţă şi cei de lună năvăleau din curţ, în uliţi, şi răspîndeau peste oraş miresmele lor.

Nici torbâ că locuinţele nu semănau cu casele de acum. Pînă şi ale boierilor nu erau prea răsările, dar aveau slraşini late şi pridvoare pe stîlpi de lemn ori de zid şi erau înfăşurate de grădini.

Turcii au fost, multă vreme, o pacoste pentru ţară, dar stăpînirea lor vremelnică avu şi părţile ei bune. Căci fapt adevărat este că dînşii au îndrumat la săparea de puţuri. Ia zidirea de cişmele, la facerea de cimitire, la creşterea albinelor şi gîndacilor de mătase, din ale căror fire femeile îşi torceau borangieuL Şi odată cu dragostea apei, turcii au mai adus dragostea pomilor roditori şi florilor.

Astfel s-au sădit la noi: piersicul, iasomia, liliacul şi multe alte neamuri de pomişori, pomi şi flori.

Au mai adus aceşti turci cu ei şi smerenia femeiei faţă de bărbat, rînduiala casei ce i-a fost lăsată pe rnînâ, ţesutul pînzelor şi al scoarţelor, cit şi îndeletnicirea cu toate cele domestice.

Partea cea rea era că dinşii, cînd veneau cu sabia asupra ţărei, măcelăreau fără cruţare şi jefuiau de-ţi era mai mare mila.

Cum s-a făcut însă, cum nu s-a făcut, Bucureştii n-au încetat o clipă să alerge cu păsuri grăbite către viitor. Şi cu tot prăpădul şi năpasta pe cari prăvălirea păginilor peste ţară le aducea, au început să se ivească pe Podul Mogoşoaiei, şi prin mahalale, case boiereşti mai de seamă, şi traiul a prins a se îmbunătăţi. Să fi fost locuiţi aceşti Bucureşti de oricare alt neam decît al nostru, acel neara ar fi părăsit do mult văile şi dealurile pe cari se află capitala şi ar fi rupt-o la fugă să se aşeze tocmai în munţi, cum n-au mai stat neam de novaci ori de jidovi.

Dar bucureştenii ăştia au fost oameni zdraveni, ce nu ştiau nici de grijă, nici de frică, căci zadarnic veneau şi turcii şi tătarii, căci cum veneau aşa se duceau, şi bucureştenii pe loc râmîneau.

Şi deci iar vedeai că, în locul caselor dârîmate ori arse, se înălţau altele, şi tot aşa vedeai că înfloresc din nou trandafirii, că urcă pe garduri pînă pe coperişuri şi că bat cu talazurile lor de flori rumene şi de flori roşii ca para focului, zidurile bisericilor şi mănăstirilor. Muierile frumoase îi tăiau ca să-i pună în glastre şi în păr, iar băieţandrii ca să-i înfigă după ureche ori să facă cu ei ghirlande împrejurul pălăriilor de plslă. Vremurile de băjenie ori de boale cumplite nu puteau nici ele să întunece prea mult pe locuitorii acestui oraş.

Cit de amărltă să le fi fost viaţa, ei îşi puneau flori la pălărie, luau clte un lăutar-doi să le tragă cîte un pui de cîntec, se duceau primăvara pe Citnpul Lalelei să petreacă, făceau Maiul cu miel fript şi cu ouă răscoapte pe iarbă verde; trăgeau toamna ia măsea mustul-muştuleţul şi, în sfîrşit, îşi trăiau viaţa înainte pînă ce o isprăveau şi cu dînsa, de erau duşi sa fie Inmormîntaţi in preajma cîte unei biserici. Să fi văzut însă şi atunci cu cită veselie erau purtaţi către locaşul cel de pe urmă. Cei râmaşi, rude ori prieteni, aşterneau cu un cearceaf alb un fel de targă, ce era apoi ridicată de doi inşi la cap şi de doi la picioare şi dusă sub oraniscul de mătase pembé sau de catifea portocalie mărginită cu ciucuri de fir şi, sub care, răposatul o itia spre biserică, în mijlocul unui vesel taraf de lăutari.

Din acest Bucureşti n-a rămas aproape nimic. Unde mai sunt cîmpurile din mijlocul oraşului, din a că-

ror iarbă ieșeau maci înfloriți, zambile, lalele, colilii? Unde mai sunt și acele curți de case ce păreau că nu se mai sfîrșesc și-n al căror mijloc sălcii și plute bătrîne umbreau o cișmea de zid văruită, pe care insă era zugrăvită Maica Precista cu Domnul nostru Isus Cbristos în brațe, îmbrăcată într-o manta albastră împodobită cu stele.

Dar curțile în cari se plimbau cocorii și păunii? Dar cele din cari se ridicau stoluri-stohiri fel de fel de porumbei? Apoi cucoanele cu maiotele de catifea havaie cusute în mărgăritari ori cucoanele legate cu bariș conabiu la cap și ce îngrijeau de gîște și găini, de rațe și curcani? Coborîtoarele lor dîrîie pe poduri în automobile ce duc la teatru și chiar]a chantant, dau ocoluri pe la cinematografe și cofetării și nici nu mai știu dacă e acasă, prin bucătării, vreo oală la foc. Ce să mai întrebăm de trandafirii de prin curți, pentru că astăzi nici nu mai sunt curți. De cum e un. Joc gol, se înalță pe el o acasă: locul a costat 5.000 de lei, se mai cheltuiesc :15—20 de mii și se scot la iveală trei subsoluri, trei odăi sus, două mansarde, baie, tout-â-1'egout, parchet și electricitate — iar, socoteala rotundă, chirie 8.000 de lei.

Cine ar mai fi nebun să păstreze curți pentru niște prăpădite de flori și pentru niște jerpeliți de pomi?

Și cu toate acestea, un București al trandafirilor mai rămăsese acum cîțiva ani pe dealul Cotrocenilor, acolo unde locuia un popă de la biserica cu același nume.

Se afla pe înălțimea acelui deal, și-n stînga șoselei prăfuite, o casă cum sunt mai toate în mahalalele noastre. Dar la spatele gardului înalt, ce închidea curticica popei, dealul se prăvălea deodată pînă spre o întinsă cîmpie și întocmea o largă și adîncâ văgăună scobită acolo de mîncâtura apelor.

în acea văgăună, spre a nu se zice prăpastie, își făcuse înțeleptul popă de la Cotroceni faimoasa lui grădină ce va fi rămas, cred, în mintea acelor cari vor fi văzut-o, ca un petec de rai. Trebuie a se ști însă că această grădină era sădită și răsădită numai din trandafiri, afară de o boltă de coacăze ce se afla în fundul ei. Trandafirii acestei grădini, vestiți în toți Bucureștii, se vindeau, cei mai de rînd cu cinci lei suta, iar cei mai de seamă cu zece. Cum treceai pe portița gardului, după care nici nu bănuiai că poate să fie așa cuib de fericire, privirea ți se rătăcea deodată pe ceva greu de spus. Pe amîndouă coastele văgăunei se agățau trandafiri stufoși. încărcați de frunze și flori; iar în vale, tocmai în fund, alți trandafiri numai unul și unul. Un izvor de apă, nu știu de unde ieșit, șerpuia printre dînșii și se ducea limpede și săltăreț, aproape albastru cîteodată, printre im pietriș alb, întîlnind în drumul lui și bolovani împrejurul căror apa ce spumega părea că fierbe.

Mai creșteau și flori de cîmp pe marginile acestui izvor: frumoase romănite și floarea albastră a neuitărej. Căci nici nu puteau să fie uitate pomenitele locuri. De sus de tot, din capul unei înguste scări, făcută din trepte tăiate în pămîntul nisipos, valuri de frunze și de flori se duceau de colo-colo la cea mai ușoară adiere. Dar ce era cu totul frumos, era verdeața acestor frunze, verdeață ce pornea de la fața cea mai spălăcită, și ce era de-o frăgezime neînchipuit de dulce, pentru a urca spre un verde cu totul puternic, verde ce cîteodată părea că se face albastru, atît de mult se închidea. Sub povîrnișul coastelor, în umbra !or deasă, cu toate că străvezie, lumea de frunze ajungea să pară neagră. Pe coastă în sus, acolo unde soarele bătea mai mult, se întîmpla să vezi și frunze ce se rugineau. Aceste talazuri mișcătoare ce șopteau un cîntec de liniște și de tinerețe, de viață nevinovată și de adevărată fericire, erau din cînd în cînd spumegate de moile și lungile ondulațiuni ale înfiorărilor de trandafiri albi. Se zăreau de asemeni și înalte creștete de valuri, ale căror culmi erau întocmite din sute și din mii de trandafiri cu totul și cu totul rumeni.

Florile Împărătești, atît de căutate de poeții din Șiraz și Ispahan, împrumutau uneori piersicelor și caiselor fețele lor cărnoase și ademenitoare. Dar de necrezut de frumoși erau trandafirii ce seînteiau ca purpura, ce păreau cîteodată sînge și cîteodată fia-

căre. Petalele lor erau aci rubini și aci hiacint și granat. Mă prind că nicăieri nu se vor fi adunat atîtea popoare de trandafiri la un loc.

Se aflau printre dînsele și trandafiri de argint curat, și galbeni ca aurul cel mai feciorelnic. Dar ce plutea peste tot erau aripile de azur, lucitoare de aur fluidic, ale unui vis oriental. Căci fiece floare de trandafir vorbea cu cealaltă prin ajutorul parfumului. Și fiece vorbă a acestui grai era o îmbătate dumnezeiască — cîntec de flaut și clar de lună —glas de privighetoare și delicată muzicalitate, venită de dincolo de viața pămîntească.

Popa de la Cotroceni scotea, zice-se, din rodul muncei lui, — acea grădină — un venit de treizeci pînă la patruzeci de mii de lei pe an. Va fi lucrat lăcomia sau, în termeni bisericești, arghirofilia, la neașteptata întrandafirare a prea fericitei surpări de deal?

Cu toate acestea, zisul popă, să-i binecuvânteze Dumnezeu țarina dacă a murit, a trebuit să fi fost poet. A pus din sufletul lui cîte o părticică in fiece floare a lemnului de trandafir, și blestemați să fie sălbaticii ticăloși cari o vor fi pustiit-o, dacă cumva această rămășiță a Bucureștilor de odinioară nu se va mai fi aflînd acolo. Păcat numai că bietul popă n-a vrut să-și facă și o casă după felul vremei duse, în ograda lui din față ce da pe șoseaua Cotrocenilor. Căci ce fericit ar fi trăit el sub strașinele late ale unui coperiș de șindrilă, pe unde ar fi venit rîndunele să-șî facă cuibul! Oricum ar fi însă, grădina Iui, așa cum era, parcă o văd încă, și parcă îi cobor treptele ce mă duceau în adîncime și ce ștergeau din inima și mintea mea lumea de astăzi, Bucureștii cei de acum.

Cerul aJbastru al frumoasei zile de mai, cînd înfloreau aci trandafiri, curge parcă și acum deasupra frunței mele și, din visul de atunci, nu mă deșteaptă nici astăzi decît urletul și fluieratul îngrozitor al balaurului de fier și de oțel ce varsă foc și fum pe nări, pe gură, și ce duce, ca și atunci, departe de tot, pe șine, viața și tinerețea atîtor — a tutulor.

Căci așa este scris — să trecem — după cum a trecut tot ce a fost înaintea noastră, și tot ce va fi după noi.

OCEANIA - PACIFIC - DREADNOUGI1T

Era în ajunul anului 1952, iar vasul uriaș, acest *Breadnought* al păcei, pe care înaita finanța franco-anglo-americană îl pusese de vreo 20 de ani în executare, trebuia în curînd să fie inaugurat prin contactul ce avea să ia cu apeîe oceanului.

De ici, de colo, se mai zvoneau încă critici, prin grai sau prin ziare, cu privire Ia opera de necrezut ce se întreprinsese. Dar, mulțumită celor 2 miliarde pe cari companiile de însemnătate maritime, asociindu-se, le ceruseră prin subscriere de acțiuni de 3a publicul lumei întregi, se îndreptase pe cale bună înfăptuirea ciudatei concepțiuni. în fond, această concepțiune da ființă nu unui vas, ci unui pod urablător — a cărui platformă se uita foarte de sus la valuri, căci le predomnia de ia o înălțime de 50 metri, și suprafața ei era deopotrivă cu întreaga întindere a Parisului.

Sprijinită pe o pădure de stîlpi de oțel, întreale căror împerecheri se aflau, la distanțe calculate, roți cu un diametru de 20demetri, și ceriu intrau în apă decît pe jumătate deoarece biconvexitatea lor pîntecoasă cuprindea aer comprimat, spăimîntătoarea plută părea, deasupra valurilor, o bestie de apocalips.

Stîlpii de oţel pe lingă că erau foarte puternici, se mai aflau întăriţi şi prin legături între dlnşii făcute din lanţuri şi din panglici de oţel ce păreau nişte liane, aşa cum se încurcau în toate părţile şi cum sfidau orice izbiri şi zdruncinări.

La e Înălţime de 30 metri era o altă platformă — inferioară — care era închisă pe margini pînălao înălţime de 5 metri.

In acest aşa-zis subsol al plutei fuseseră instalate numeroase uzine de producere a forţei adunate de la cele peste 10.000 de motoare.

Aceste motoare acţionau roţile cari, purtînd în pîntecele lor aer comprimat, susţineau dasupraapei întreaga schelă, ele necufimdîndu-se într-însa decît pînă la căpăţînele lor.

Zisul sistem, la drept vorbind, nu era însă ceva nou. încă de la afîrşitul secolului al XIX un inginer francez, anume René Bazin, îl propusese şi făcuse chiar cu el mici încercări între Franţa şi Englitera.

Viteza, după cît demonstrase inginerul, nu putea decît să fie sporită prin faptul că roţile nefiind înzestrate cu linguri sau lopeţi precum se urma pînă la rftnsul, nu aveau să mai întîmpine împotrivirea apeî, ci aveau să alunece prin ea.

Se înţelege de la sine că, pentru construirea minunatului *Dreadnought* al păcei, tunurile şi chiar puştile naţiunilor europene fuseseră rechiziţionate şi topite, iar la urmă schimbate în acea masă de oţel ce se ridicase şi înaintase an cu an tot mai departe peste unde. Şi tot de la sine se înţelege că inginerii, arhitecţii, cît şi lucrătorii din toate ţările îşi găsiră acolo întrebuinţarea timpului şi răsplata largă a muncii lor.

Dar după ce acest uriaş chemat să lege continentele între ele şi pe care nici o furtună n-ar mai fi putut măcar să-l clatine — mai ales pentru cuvîntul că valurile cele mai înalte nu urcau mai sus de 30 de metri şi că, aşa fiind, nu dedeau de nici o rezistenţă, ci treceau printre deşirarea schelei — după ce dar el fu cu totul gata, se începu o altă lucrare, aceasta şi mai de necrezut.

Pe întinderea platformei, ce de la ţărm se ducea pînă în zare, societăţi de construcţiuni de case se apucaseră să înalţe lungi paiaţe cu cîte un singur rînd, zidite din piatră uşoară ce se numeşte spumă de mare sau din aluminium. Pe această platformă începură să alerge strade ce se duceau în cele 4 puncte cardinale şi bulevarde întrerupte de pieţe largi, de grădini şi parcuri aşezate pe pămînt adus anume şi printre cari curgeau rîuleţe de apă limpezi, pe cînd altele izbucneau din bazinuri şi se prăfuiau peste iarbă şi flori ca o pulbere prizmatică.

Cele 2 miliarde ajunseră cu prisosinţă pentru a duce la bun capăt lucrările. Şi acum, cam pe la sfîrşitul anului 1952, înmărmuritorul *Dreadnoaght* al oceanelor se prelungea de-a lungul Ţărmurilor *pp* lîngâ cari fusese construit, sprijinind totdeodată pe înălţimea lui cea de 50 metri haosul unui oraş ale cărui margini se ştergeau în depărtare. Cheiurile ce-l înconjurau erau, de altă parte, sădite cu copaci umbroşi şi înveselite cu boschete de trandafiri înfloriţi.

Cît despre oraşul în sine, el cuprindea, afară de grădini şi monumente, diferite şi mari clădiri ce serveau mărfurilor ca locuri de depozitare, precum şi altele, mai numeroase şi mai mari încă, rezervate cerealelor şi animalelor. Teatre şi cafenele, cazinouri pentru ruletă şi diferite jocuri „de noroc", cit şi săli de serbări şi de petrecere se întîlneau la fiece pas. Confortul apartamentelor ce erau închiriate cu luna, cu săptămîna, şi chiar şi cu ziua, atingea cea mai înaltă culme.

Un milion de pasageri se aflau în sfîrşit în îarguf lor în cuprinşiii neîntrecutului oraş. Dar pasagerii ce se înscriseseră trecuseră de mult de un milion şi se prevedea că atunci cînd vasul se va pune în mişcare, va fi pe dînsul o îmbulzeală ca şi cele din oraşele de tot mari. Mărfurile şi grinele umpleau magazinele cu vîrf şi îndesat, iar pentru a se înlătura orice întîmplâri nenorocite, se hotărîse ca stradele ce erau podite cu plăci de aluminiu să fie secţionate pe mijloc: şi să se mişte singure pe roate şi pe şine puse dede-

subtul lor — o secţiune într-o direcţiune, a doua în alta — iar aceasta cu o iuţeală de 6 km pe oră. în stradele mai Înguste, se pusese în circulaţie mici şi «şoare trăsuri din Împletitură de papură, de paie şi din trestie de mare.

Aceste trăsuri erau duse prin oraş cu iuţeli deosebite de bicielişti ce se înhămau la ele sau le împingeau cu zdravene apăsări de pedale în direcţiunile dorite. Se desfiinţase astfel zgomotul asurzitor al autobuzelor (rămase în memorie ca nişte mastodonţi preistorici} şi al greoaielor automobile pe care industriaşii nu le modificaseră într-adins pentru a-şi putea trece fierăria veche, şi al tracţiunei prin cai, tracţiune ce de altminteri nici n-ar mai fi fost eu putinţă de vreme ce omenirea, care evoluase între anii 1900 şi 1952, mîncase toate aceste animale aşa-numite nobile, nemailăslnd la ordinea zilei decît hoii şi măgarii.

Subsolul oraşului fără pereche era tot aşa de surprinzător ca suprafaţa lui. Dintr-însul energia pe care numeroasele uzine o răspîndeau în toate suburbiile întreţinea mişcarea ziua şi noaptea, fie că ea s-ar *îi* schimbat în lumină orbitoare, fie că s-ar fi făcut căldură sau adiere răcoroasă încărcată de parfum.

Mai trebuiră, fireşte, 2 miliarde pentru a clădi oraşul şi a-i înzestra subsolul cu dinami şi cuptoare, cu canalizări şi alte lucrări de cari nu poate fi lipsită nici o grămădire omenească.

Dar aceste două miliarde fură şi ele subscrise într-o clipă.

Domnul du Grégeois — cel care avusese ideea de a clădi acest *Dreadnought* -~ era un inginer a cărui faimă se dusese departe în lume, şi el îşi stabilise calculele cu atîta siguranţă Incit ceea ce spunea era îndată crezut numai pentru că spusa pornise de Ia el.

Şi de fapt ce însemnau în fond aceste patru sărmane miliarde faţă de veniturile pe cari aveau să le aducă şi faţă cu progresele ce aveau să fie îndeplinite în cîte patru colţurile lumei deodată?

Pe veci învins, orcanul îşi va dezlănţui zadarnic puterea. Valurile cele mai despletite, strigătele cele mai groaznice, mînii de tigrii şi iureşe de elefanţi, toate acestea n-aveau să mai însemneze nimic faţă cu uriaşul ce va supune după voinţa lui adîncurile în cari un munte cît Himalaia s-ar scufunda şi ar dispărea ca un sloi de gheaţă.

Acest titan va aduce dar, pe vreme bună ori pe vreme rea, prosperitatea din pîntecele lui, de la o lume la alta, cu aceeaşi seninătate, şi va restabili între popoare curentele sufleteşti slăbite, va lega pe om de om într-ima şi aceeaşi confederaţiune: cea a unui neîncetat mers spre progres. Dacă se va mai adaogă la aceasta că numai ceîe 12 curse, pe cari *Oceania-Dreadnought* le-ar face pe an de la un continent la alt contineiit,transportînd de fiece dată un milion de călători, a cîte 100 lei de fiecare, ar da un venit de un miliard două sute milioare, oricine va putea să priceapă că dividendele de cari aveau să se bucure acţionarii erau să fie nebuneşti. Un alt venit de cel puţin un miliard urma să fie încasat tot anul pentru mărfurile şi produsele agricole încredinţate vasului. In sfîrşit, casele de pe platforma lui, ce fuseseră cezionate mai multor societăţi de clădiri, trebuiau, pe cale de impozite puse de societatea fondatoare, să mai dea ca beneficii acţionarilor sume ce ar fi trecut şi ele de un alt nou şi rotund miliard. Cifrele, precum s& vede, se revărsau ca o apă din matca ei, aşa că nu mai putea fi nici vorbă de capitalurile puse în joc.

Cu toate acestea, deşi totul părea gata, deşi pe slrade fluturau steagurile celor trei mari state aliate, şi anume: ale Franţei, Engliterei şi Statelor-Unite, *Oceania-Pacific* nu se mişca încă din loc, rămînea alăturat cu ţărmii golfului de Gasconia.

Tînte ca de nebunie, acţiunile urcau la nişte culmi fantastice. Părţi ale lor, din eîte 500 îei una, se menţineau de o lună pe toate pieţele financiare la cîte 480.000 lei fiecare şi păreau în momentul de a atinge jumătatea de milion. Acţionarii puseseră deci mîna pe averi turburătoare.

Toamna însă se apropia și odată cu sosirea ei veni și ziua hotărîtă pentru inaugurare, sau altfel zis, pentru pornirea spre New York a mișcătorului oraș.

Pentru a se înlesni putința călătorilor ce alergaseră din toate părțile lumei spre a fi față la această solemnitate, se făcuseră cîte 100 de căi ferate paralele ce vărsau zilnic călătorii pe coasta Gasconiei, nu cu sutele de mii, ci cu milioanele. După cit se spunea, cifra celor sosiți șovâia de mai bine do o săptătnînă între 12 și 14 milioane.

Companiile asociate ale construirei vasului își luaseră din vreme măsurile pentru a putea să ofere locuințe unei asemenea migrațiuni de popoare. Ele clădiseră, pe o întindere de peste 60 km a țărmurilor, hoteluri peste hoteluri și vile lîngă vile. Case italienești, englezești și rusești ridicate din materialuri ușoare, și pînă și locuințe arăbești și indiene eît și cule românești, se deșirau împestrițîndu-se cîteodată cu locuințe japoneze și chineze.

Această nouă îoviLură financiară a domnului du Grégeois îl urcă dintr-o dată la rangul de împărat al păcei și de rege al aurului.

In ce privește acest aur, este și drept a se spune că el nici nu mai încăpea în lăzile de fier ale confederatelor societăți. Se mai poate spune că din cauza prea inarei abundențe a zisului metal. Franța se găsea în pragul unei mari catastrofe.

Nu mai era om care să nu se ii îmbogățit și foarte puțini rămăseseră cei cari mai voiau să muncească. Agricultorii și comercianții, industriașii, lucrătorii și pînă și haimanalele ce nu erau pînă atunci decit niște „tîrîe-brui" își aveau acum depozite însemnate de bani în aur la Banca Franței, la Creditul laonez, și îa alte mari bănci. Cei cari fuseseră mai prevăzălori, nu așteptaseră ca prețurile pămînturilor și caselor să crească, ci își cumpăraseră, care moșii, care castele, care %ii și case de speculă.

Odată cu grămădirea aurului, crescu însă și prutul oricărui obiect, iar kilogramul de carne nu se mai vîndu decît pe 100 lei și jimbla pe 20.

Parisul, fiindcă se golise de locuitori, căci toți alergară spre golful Gasconiei pentru a face bani, rămăsese văduv de automobile, do autobuze și de trăsuri de piață. Nu mai era cine să urce în ele, nici cine să le conducă. Nu mai funcționau nici chiar tramvaiele, iar prăvăliile erau mai toate închise; și nemărginitul oraș murea uliță cu uliță. S-ar fi crezut că a trecut peste el o ciumă și că s-a sfîrșit pentru dînsul de veci orice activitate omenească. Cei cari îl părăsiseră mai ini îi fuseseră miniștrii și autoritățile cari dedeseră fuga acolo unde în toate părțile licărea și zdrăngănea aurul. Sergenții de poliție nu mai aveau nici ei ce păzi, pentru că nimeni nu mai avea zor să fure, iar apașii ce băgaseră spaima in atîți bogătași erau acum mari și pîntecoși proprietari.

Dar ziua cea mare sosj. Ivirea ei fu vestită de 1.000 de lovituri de tun ce izbucniră în tot lungul golfului.

Milioanele de răsuflări ce gîfîiău în acea clipă în fața mării se schimbară înlr-o aripă de furtună, care trecu deodată peste valuri și le ridică în sus răzvrătite. Bolțile cerului fură zdruncinate și se cutremurară de trei ori.

Dar cînd, sub caldul și tînărul soare al întîielor zile de aprilie, *Oceania-Pacific-Dreadnoaght* fu pus în mișcare de puternicele lui motoare, ci a cărui construcțiune pasionase în timp de 20 de ani populațiunile cele mai depărtate ale pămîntului, și cînd fu văzut că înaintează cu orașul lui, pe ale cărui strade mișuna lumea ca în Parisul de odinioară, milioane de milioane de strigăte se ridicară detunătoare și, izbindu-sc de cheiurile orașului, se întoarseră, trimise înapoi de izbire, și măturară pe țărm din fața păifiînlului o sumfi de hoteluri și case pripit și ușurel clădite.

Oceania-Pacific însă își urma drumul neturburat, se ducea cu largile lui bulevarde împodobite cu cireși înfloriți, cu castani pe ale căror ramuri, petale de flori trandafirii puneau o zăpadă primăvăratecă, se ducea către ora cea nouă, iar New York și universul întreg îl salutară, și în timp de ani numeroși,

acest *Dreadnought* al păcei și fericitei cară bucuria și bunul trai — toate satisfacerile sufletești și materiale — de la un continent la altul.

Cu toate acestea...

Cu toate acestea, veni o zi cînd nu mai voi nimeni să muncească. Și fiindcă nimeni nu mai vru să pună mina pe nimic, nu mai fu în curînd, — oricît s-ar fi plătit, — bucată de pîine cit de mică, afară dacă n-ai fi plămădit-o și dospit-o singur.

Din această cauză, comerț, industrie, artă, muncă a pămîntuiui, orice, încetă de a fi și fiece popor se cufundă cu încetul în barbarie. Nu mai erau pe strade nici măturători, nici lampagii cari să aprindă felinarele, nici prăvălii unde să se mai vîndă ceva, nici poliție, nici hoți și nici funcționari. Birturi nu mai erau de asemenea AI teatre și mai puțin. Unde erau să se mai găsească nebuni cari să gătească bucate, nebuni cari sa le servească la mușterii, și alți nebuni și mai mari cari să se urce pe scena, să țipe, să plîngă, să eînte, să urle, ori să se strîmbe la public? Toți erau bogați.

Din fericire, un sindicat de bancheri, și n-ar fi de mirai *a* ca el să fi fost chiar cel care clădise *Oceania-Pacific,* se uni să transporte în diferite părți ale subsolului vasului o nespus de mare cantitate de dinamită, și dîndu-i foc îl azvîrli într-o noapte în aer.

Rezultatul: îumea se puse din nou pe hioru; se reivîră brutari, prăvăliași, birtași, polițit; și chiar apași, și lumea urmă să fie, tot ca înainte, bogată și săracă, fericită și nefericită.

Dar să nu purtați sîmbetele, scumpi cititori, acestui sindicat.

Ci să ziceți împreună cu mine:

Fie-i țarina ușoară acestui *Pacific-Dreadnought.*

ZIUA l'NEI FETE VREDNICE DE LUMEA NOUĂ

Mă rog: fata de lumea nouă a fost crescută în pension, de pildă la „Madam Papilian-Cucumete"! Și ce frumos o la „Madam Papilian-Cucumete"! Pe îingă că fetele sunt învățate să zdrăngăne ase ă clavirul — — game peste game — tarara-ra — cu ajutorul căror vor face mai tirziu pe respectivii lo\ stăpîni să intre în năbădăi — ori să fugă de acasă, pentru ca ele să-șî poată primi scumpele *flirturi* — O!... și cit de nevinovate sunt aceste scumpe flirturi cu pantalonii cu dungă, cu vestă fantezie de mătase răscăcărată pe piept — adică pardon! pe torace și închisă într-un singur nasture pe datorie; — pe lingă — pe Ungă multe altele — la „Madam Papilian-Cucutnete" este și coreul pentru a se merge la conferințele d-lui Funk Brentano, care în *intervievări* va spune că Franța n-are azi pe Delavrancea, nici pe Caragiale ca autori de teatru.

Bine că au aflat-o cei care nu știau că Franța n-are în adevăr nici pe Caragiale, nici pe amicul Delavrancea, ci numai pe Rostand al lui *Cyrano de Utergerac* și al lui *VAiglon* și numai pe Maeterlinck și ne alți cîțiva *mascalzoni* d-ăștia...

In sfîrșit, fata vrednică de vremea nouă are, precum se vede, de învățat multe, atît la pension olt și în aiară de pension.

Ea — între altele — trebuie să știe că o pălărie de la patru sute de lei în jos nu face parale — și trebuie să mai afle — chiar de la mâ-sa, uneori — că această mumă a ci a fosL o proastă, fiindcă a fost cinstită și s-a jertfit o viață întreagă, căci e lucru vechi aceasta că toate mamele se jertfesc o viață întreagă pentru nătîngii lor de copii și dobitoacele lor de bărbați — trebuie să afle dar, că ilustra ei congenitoare s-a jertfit acea viață întreagă etc.

Fata vrednică trebuie să mai știe că dacă vrea să-și țină rangul și să *bage mesa* pe vreun *moțunache* spre a o lua în căsătorie, nu se cade să pună mina pe nimic în casă.

Asta nu e treaba dumneaei. N-a făcut-o oare pe dumneaei *papa și mamita?* — și — dacă cumva n-a făcut-o *papa,* apoi, (iespre mămița nici îndoială că ea a dăruit-o țărei, și cîteodată Europei... Deci, fiindcă ea nu s-a făcut singură, s-o ție cei cari au făcut-o... încolo, dînsa e fată prea deșteaptă ca să nu-și îndeplinească datoriile. Și, înainte de orice, e datoare să învețe *tango* — că e așa de drăguț acest dans în care — foarte *modern styl* — băiatul se înfige în' fată și fata în băiat — afară de momentul cînd băiatul — delicioasă simulare 1 — se face că ridică ușor picioarele pentru ca fata să le ridice cît mai sus pe amîndouă.

Ea cunoaște iar că n-ar mai fi de trai dacă între 5 și 6 n-ar da cîte un tîrcol pe Podul Mogoșoaiei, fie chiar dacă ar ninge și ploua, și dacă n-ar izbuti să încurce trotuarul dintre Episcopie și Bulevard, întovărășită de venerabila ei mamă, un ceas de-a binele...

Vine în sfîrșit, *Five o'clock-u\,* altă oboseală pentru sărrnănică! Acest *five o'clock* este ce era înainte *sindrofia* ce, de obicei, se ținea după masă, cam de la orele 9 seara în sus.

Dar ce are a face? Lumea s-a civilizai! Bietele femei erau apoi și prea năpăstuite. Nu li se îngăduiră luxuri ca al *sindrofiei* sau ca al contimporanului *five o'clock* decît după ce cădeau rupte de osteneala rostului casei, de al bucătăriei și de cîte alte osteneli.

Acum, cucoanele și cuconițele, în *lumea cum se cade,* au cîștigat drepturi. Nu mai pot să fie roabe — și ea să taie scurt pofta bărbaților de-a se aștepta la vreo gospodărie de la ele, au născocit...

Ați cam ghicit ce, dar o să vedeți din ce în ce mai mult dacă veți urma citirea,..

ZIUA UNUI FUNCȚIONAR MIJLOCIU

Trei sute de lei leală, după cincisprezece ani de muncă silnică — și după toate celelalte — însurat, patru copii — o nevastă cu penaj a) cailor de dric la pălărie — și păcatul tutunului. La birou e un personaj. Dar la opt și jumătate, trebuie să fie acolo. PHnea guvernului 1 — Săracul — și cîte iluzii a avut. A fost și el odată băiat levent — cînd nu era însurat — se înțelege. Se pieptăna cu *breton* -~ avea credit la croitori, la cizmari — deși nu era încă decît copist. Dar era băiat nostim — ce are a face? Plăcea — al naibii! la cucoane — avea credit și la ele, și își luase bacalaureatul. Mofturi spunea cîte poftești. Nenorocirea Iui — a fost o pețitoare. Altfel urma Dreptul — unde se înscrisese — și ajungea ministru. De cum s-a însurat insă — pane! Zestrea a fost numai pe hîrtie, și din anul întîi — i-a venit un capi) — apoi un a] doilea — un al treilea și al patrulea — iar în anii ce au urmat' cîte un alt copil de fieoe an — noroc că au murit — că ar fi avut acum 14. Și totuși a înaintat. Dar pe măsura ce arăta zel mai muît era mai rău văzut atît de șefi cît și *de* oamai'azi, și tot încet-încet — a început să nu mai aibă credit... bietul băiat! nici la cucoane, nici 3a croitori. Mustața i-a tot crescut și și-a lăsat-o pe oală — hainele a început să le poarte cîte un an, apoi doi, apoi să le uite vîrsta.

Nevasla însă, mai deșteaptă ca el, nu s-a lăsat. Cura a făcut, cum n-a făcut, își ține casa pe picior de o mie de lei pe lună. N-avea ea degeaba gropițe la gură și vino încoa.

Dar e vorba despre dînsul. Personaj la birou, și punctual cum nu se mai poate, apoi aspru și cu ifos, și foarte ocupat.

Pînă la 12 fumează un pachet de țigări funcționare și scrie și vreo trei concepte... între 12 și 2 acasă — pentru a dejuna — dar cucoana — aș, n-a gătit nimic — dînsa îi ia regulat leafa aproape întreagă dar strigă regulat: „Masă? — De unde să gătesc? —Cu ce? — Nu cumva crezi că cu mizeria ce-mi dai se ține casă cu chirie de 2.300 lei pe an? Apoi, copiii? Uniformele? Cărțile? Dar eu?... Aidil Cară-tel O să te văd eu ce-ai să-mi faci cînd n-oi mai fii"

Și — judecind drept — așa și este. De aceea, el se cară — reia drumul biroului și la bâcănioaradin colț cumpără cîteva smochine pe care le mânincă acolo, între șase și șapte se întoarce acasă — cucoana a dat servitoarei de astă dată să cumpere brînză, să facă mămăligă pentru copii — supă chip este, sunt și mere — ce vor mai mult? Ea — se va întoarce tîrziu — cînd? cine știe? e la o prietenă — totdauna e seara la o prietenă. Copiii se culcă. —El? ce să facă? Plinea stăpînirii! Trebuie să fie a doua zi dimineață la birou.,.

Și..

Așa e viața. Pentru aceasta sforăie dus.

Iar a doua zi e la birou...

POSTUME

VISELE HAȘIȘULUI

Intr-o zi, după prînz, era în luna lui august, un june palid la față ședea rezemat alene pe o elegantă dormeză de mătase albastră, care cu cîteva îotoliuri scunde, de aceeași stofă, forma amobiliamentul salonașului în care se afla.

Etatea lui putea să fie de 3a douăzeci și doi pînă la douăzeci și trei de ani, dar trăsăturile ostenite ale figurei sale, paloarea care-i acoperea fața, îl arăta mult mai înaintat în etate de cum era. O decepțiune teribilă se citea pe fizionomia sa.

Numele său era Constantin.

In momentul cînd începe această narațiune, el ținea în mînă o mică bombonieră de argint cizelat. Ea conținea mai multe pilule de hașiș ușor aurite.

„Haidem, își zise el în sine, întredeschizînd-o. Să vedem dacă și lumea viselor hașișului este tot ca aceasta." Și zidnd aceste cuvinte, luă cu delicatețe una dintre acele pilule aurii și o înghiți.

Trecuse o oră. Constantin, care dormea cu ochii deschiși, vede în acest somn factice apărîndu-i albă Nălucire, frumoasă ca idealul unui poet, figura sa avea culoarea acelei specii de coral alb, ușure nuanțată cu trandafiriu, ochii săi erau ca acel azur palid ce afectă bolta cerului după apusul soarelui. Sprîncene lungi și subțiri se desenau deasupra ochilor săi;

un păr buclat și moale ca mătasea avînd toate reflexele aurului îi descindea în cascade pîrtă Ia talie, care era atît de subțire incît o brățară i-ar fi putut servi de centură. O parte din sînii ei se întrevedeau printre gazul vaporos cu care era învestită.

La această vedere, Constantin, cu obrajii înflăcărați, cu ochii schinteietori, căzu la picioarele ei:

— Cît ești de frumoasăI murmură el în delir! Oi lasă-mă să-ți sărut frumoșii crini ce răsar pe sînul tău!,.. Lasă-mă să-mi reazim buzele mele pălite la flacăra buzelor tale de purpurii Lasâ-mă să contopesc ochii mei cei negri cu ai cerului tăi ochi!... Dacă ai ști cît sunt de iubitor și cît de mult sufăr, dacă ai ști că toate femeile care credeam eă mă iubesc m-au trâdat, m-ai lăsa sa sorb sufletul tău după buzele tale și ai sorbi pe al meu de pe ale mele!

Și frumosul june se tîra la picioarele Nălucire! și ea îi surîdea cu dulceață și îi întindea mîna pe care o acoperea cu înflăcărate sărutări, dar în momentul cînd se ridica de jos ca s-o strîngă în brațele sale, Nălucirea dispăru și în locul ei i se arătă imediat o frumoasă casă de țară.

Acea casă avea in fața ei o grădină îneîntâtoare! Dalii roșii, camelii, trandafiri, miozotisuri, mărgâritărele, iacinte, micșunele și o mulțime de alte flori cu culorile cele mai vii și mai dulci, cu parfumurile cele mai suave, se amestecau grațios unele cu altele și formau un labirint odoriferant de flori, de frunze și de verdeață.

Casa care era mai în fund cu zidurile sale albe, cu verzile gelozele de Ia ferestre, cu rețeaua de volubilis care acoperea o parte din fațada sa, era ca o adevărată tebaidă și respira un aer de fericire și de liniște. Junele nostru, la vederea acelor minuni, rămăsese estaziat; revenit puțin din uimirea sa, se apropie de una din ferestrele casei, ce se afla deschisă, împins de curiozitate. Dar abia își aruncă ochii în interior și un surîs tînăr și dulce se ivi pe buzele sale. Camera ce avea sub vedere conținea vreo cinci persoane: un bărbat, o femeie și trei copii.

Femeia și bărbatul ședeau cu spatele la fereastră; tatăl ținea pe genunchii săi un mic prunc, alb, rumen și inocent ca un înger.

Mama zîmbea cu tinerețe unui altuia care sejuca la picioarele sale cu mica sa surioară.

Pacea conjugală cea mai deplină, fericirea cea mai fără de nori predominea în interiorul acelei camere.

Acilea, nici un amic de casă nu se arătă, chipul ironic cum se întîmplă atît de adesea în viața reală. Acilea soțul, cu soția sa în cea mai perfectă armonie, acilea copii pe genunchii părinților lor iar nu pe mîini mercenare.

Dar deodată bărbalul și femeia se întoarseră cu fața către fereastră...

Minune!... Femeia era alba Nălucire a lui Constantin, iar în bărbat se recunoscu pe sine însușii

Nebun de fericire voi să se repeadă în casă, dar grădina, casă, femeie, copii se făcură ca printr-un farmec la moment nevăzute toate și el rămase singur, iar cînd se deșteptă din uimire, se văzu transportat între umedele ziduri ale unei mansarde întunecoase și culcat pe un pat din cele mai mizerabile...

Singur în acea mansardă — reținut în pat de căldura frigurilor, turmentat de foame, în cea mai cornplectă mizerie, a&tfel să vedea Constantin.

Pe cînd suspina și se lamenta asupra destinului sâu, e zdrobit de friguri și de mizerie, ușa mansardei se deschise cu violență și contrariu după cum se întimplă în viața reală, cînd este nenorocit, un amic intră.

— Am auzit că ești bolnav, bunul meu amic, exclamă el cu afecțiune, și de aceea am alergat cît am putut mai iute. Dar ce'ai? Frigviri, desigur I Mă duc și revin imediat cu un doctor și cu ceva proviziuni de mîncare. Și amicul ieșind, se întoarse peste puțin cu un doctor, aducînd și o butelie ce conținea un vin roșu ca rubinul și împuternicitor și mai multe alte proviziuni de mîncare.

Așezîndu-se apoi la căpătîiul bolnavului, îl veghe pînă seara cu o solicitudine maternă. Dar seara clnd Constantin reînsânătosit voi sâ-i mulțumească, ami-

cui său, cu o modestie rară, se furişă încetinel afară ca şi cînd ar fi făcut rău iar nu bine. Modestie demnă de imitat, dar ce nu întîlnim decît în viaţa factice a haşişului. Constantin, scăpat de friguri, se sculă ca să iasă din acea mansardă dar n-apucă să pună mîna pe clanţa uşei şi mansarda se făcu nevăzută, iar el se pomeni în acelaşi timp pe Piaţa Teatrului în Bucureşti.

Toate ferestrele erau luminate cu cîte patru lumînări, arcuri de triumf ce străluceau de candele verzi, roşii, albastre, galbene şi albe să înălţau pretutindeni cu această inscripţie pe frontispiciu: „Trăiască România!"

Poporui se îmbulzea pe Podul Mogoşoaia în sunetul muziuelor şi Ia lumina torţelor,

— Ce s-a întîmplat?

Tocmai această întrebare se pregătea s-o pună junele nostru celui dinţii cetăţean, cind arcuri de triumf, popor, stradă, muzică dispăru şi Constantin se deşteptă într-un formidabil strigăt de: „Trăiască România!"

Ce păcat, zise Constantin, deşteptîndu-se, că asemenea lucruri sunt numai în visele haşişului şi cu toate acestea, nimic n-ar fi fost mai posibil de pus în practică!

Dar ce să-i faci? altfel este lumea, nu e vina mea!

INEDITE

GOVIE

Că azi o Ti altfel pesle Olt, o ii. Dar in vremurile de mult, govie nu se da decît la vreo curte boierească. Horele se dau la hanurile de pe la drumurile mari ori]a vreo circiumă de prin sat.

Nu năpădiseră nici legiuirile sfranţuzeşti, nici advocaţii, nici portul străin peste biata ţară, iar peste Olt, bunăoară, sătenii trăiau eu frica lui Dumnezeu şi a boierului. O să spună unii că era rău, dar uite! eu zic că era bine fiindcă şi mic şi mare avea cu ce trăi şi cu ce se înţoli.

Plasa Amaradiei, din judeţul Dolj, era mai ou seamă, acum vreo cincizeci de ani, petec de rai al lui Dumnezeu pe pămînt.

De la Valea-Viei şi pînă sus în munte satele se ţineau lanţ, urcau oînd pe dealuri, coborau cind pe vale, şi peste tot cîntau apele şi păserile, iar omul binecuvînta pe Dumnezeu.

Boierii trăiau apoi şi ei mai mult pe la ţară. decît la oraş, şi nu luau zece piei din spinarea muncitorilor.

Puteau dar să dea govie de cite ori venea Paştele, Obejeniile, Sîn-Petru, S-ta Măria mare şi Sfinta Măria mică şi, d-ici de dimineaţă băteau tobele cind în cîte un pisc de deal, cind din altul pentru a chema pe ţărani la govie la cîte o curte boierească.

Că așa era obiceiul, și se aduna lume din lume, creștini buni ai lui Dumnezeu, femei, bărbați, bătrîni și copii, de prin șapte sate dimprejur.

Și nu veneau numai cei de pe cureaua Popei și cei din Goiești și din Viădinei dacă era govia la Pometești ori la Adîncata — ci veneu și cei din Mâlăești și din Milești, iar mai de la deal, cei din Negoiești și din Gura-Voinei, precum și cei de la Moara-Sîrbului, iar fiindcă mulți și multe erau finii și finele boierilor care dau govia, nimini nu venea cu mîna goală.

Se porneau din zorii zilei, care cu ouă roșii ori încondeiate în basma — dacă govia se da în Duminica Tomei — care cu ouă albe și foarte muîți aduceau și mici — mielușei în brațe, ori găini și cu gîște, rațe.

Ți-era dragă lumea să vezi pe acești oameni cinstiți și buni, cit și pe nevestele și fetele lor, care toți și toate își iubeau stâpînii de ar fi intrat în foc pentru ei.

Dar și ce stăpîni aveau! Pe- unii îi scăpa de miliție, pe alții îi lecuia de boaîe cu doftorii aduse de pe la oraș, pe alții iar îi scutea de liangarale, îi apăra de pilul zapeiului, îi scotea, în sfîrșit, din multe și mari belele.

Goviile de le-am apucat eu în bătăturile culei din Pometești ori caselor din Adîncata nu pot să le uit.

Se aduceau la aceste govii pînă la cîte o sută de nuci și pește, 1.000 de ouă se așezau la putini sub straturi de mălai, fără să mai număr ouăle roșii și ouăle încondeiate.

Apoi gîștele și curcanii, găinile?

Singură fina Mărgărita aducea cu ea, mînînd din urmă, cincisprezece gîște plocon și aproape tot atîția curcani.

Căpâțînă, în i'runtea adîncîcenilor, aducea, pe lîngă mei și oaie, brînzeturi și smîntînă, străchini mari do unt, oale cu lapte bătut, pește proaspăt.

Radu Mustățea, Dinu Drăcea, Ion Cuticru, Dinu Mustățea, Stancu al lui Pîrvu — unii din Pometești, alții de pe cureaua Popei, nu se lăsau nici ei mai pe jos, iar oamenii din Vladimir gîndeau și la copiii boierului, aduceau sînturele în ciururi cu plasă, mierle, și cîte prin minte nu-ți trece.

Cei din Goești, ca sâ-i întreacă pe toți, făceau curamă între dînșii și te pomeneai cu cîte un plug la care înhămau juncani albi și își dau și ei prinosul lor.

Dar boierul știa și el să fie boier — lăsa aproape pe nimic învoielile, îngăduia pașterea lăstanului în pădurile lui, cununa, boteza, înzestra fete. Pe lîngă aste, punea de se desfunda, de cîte ori era zi de govie, un butoi de țuică veche de cîte 10 vedre și o butie de vin de cîte 50 vedre, iar cucoana poruncea de se înșirau mese lungi-lungi la umbră, le încărca cu blîduri de păsat fiert în lapte, cu străchini cu ostropel de pui de găină și cu multe alte de-ale mîncării.

Lăutari, plătiți tot de la curte, începeau la urmă să-și tragă aghioasele, iar tobele, din patru piscuri de dealuri deodată...

POVESTIRI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

ANTUME

MARGUERITE

C'est vous, baisers de flammes, votts chuchottements et sourires qui êtes le bonheur et le charme de la jeunesse.

La vierge était enlacée de ses bras aiasi que d'une eeinture; ses lèvres contre Ies sienues tressaillaient de volupté; un nuage Ies envcloppait et la lampe jetait Ies deraièrea lueurs.

— Oh! ne la laisse pas mourir, lui disait la jeune f**iile** rougissante.

Et lui:

— N'ea prends pas souc), Marguerite, car l'Ainour a allumé la sienne!

L'USURIER

— Va chez Kyr-Nastasse, disait jadis â un de ses fidèles domestiques, le boyard ou le négociant, dès qiie l'argent venait â nianquer â la maison.

Le domestique allait chez Kyr-Nastasse, lui contait la gêne moinentanée de son maître et, non sculewent,, l'usurier ne mettait pas en doute !e *âira* du domestique, quoiquc celui-ci ne produislt aucune preuve â l'appui, mais ii le renvoyait meme, a qui de droit, muni d'unc somnie plus ou moins considerable.

C'était le temps patriacal, le bon vieux temps roumain où la confiance n'avait pas de hornes, où Ies prêts sefaisaient demainâmain; la parole d'un homme suffisait pour garant ir n'importe quelle somnie: Ies lettres de change, Ies formalités hypothécaires, Ies emprunts sur gages, soni toutes chosos d'importation occidentale.

Aussi, jamais, de ce tenips-lâ, un usurier ne se fût permis d'aceoider plus de crédit â Tobjet qu'â la valeur de la parole donnée. De plus, l'usure ne montait en aucun eas â plus de douze pour cent.

Kyr-Nastasse faisait donc fructifica ses petites économies et, bien que]es choses ne se passent pas auiremenl dans tonte l'étenduc de la Roumanie, ehacurt prophétisaiL à l'usurier une mauvaise fin,

En attendant, Kyr-Nastasse, qui 4tait un rougeaud court et pansu, faisait la roue dans son gilet blanc a boutons de corail rouge. Sa chaîne de rnontre, en or massif, se tortillait autour des revers de son gilet et retombait avec un ciiquetis qui lui chatouillait l'ouîe.

Et Kyr-Nastasse voyait son péeule augnienter journellement, et joumellement aussi, Kyr-Nastasse engraissait, Kyr-Nastasse était heureux 1

Mais pendant une soirée d'hiver, cotnme ii était â tisonaer son feu, chaudement vetu d'une *scourteir.a* en laine du tibet d'un verL cru, ii entendit, mêlé au bruit du vent qui fo^iettait la neige contre Ies vitres, le tintement des clochcttes d'un traîneau.

Et zing, zing... le traîneau s'arrêta devant Ia porte de sa maison.. Peu de temps après:

— Votre serviteur, Kyr-Nastasse, Iui dit un grand jeune homme qui venait d'entrer, devinez pourquoi je me trouve chez vous â pareille heurc? Une, deux, vous ne devinez pas? Eh: bien, rna femme est en couches et je n'ai pas le sou... Vous allez rae prêter, je respère..,

— Vraiment? fit l'usurier?

— Mais ii me semble.

— Cest que, messire Stanco, votre teinturerie est dans de plus mauvais draps que votre femme, Dieu vous îa garde!

L'usurier était ce soir-là de très mauvaise humeur; ii accumulait prétexte sur prétexte; enfin, ii finit par lui demander un gage.

Â cette proposition saugrenue qui ^taît â coup sûr sans précédent, Stanco, le pauvre jeune homme, ouvrit de grands yeux au fond desquels miile édairs s'entrecroisaient.

Mais sa femme était â geindre â la maison, et nécessité n'a pas de loi.

Stanco revint donc une demi-heure après en apportant Ies objets suivants qui avaient appartenu à sa défunte mère. En voici Tinventaire:

„Objets engagés par moi, Stanco le teinturier, en l'an du Christ 1S48, le 19 du mois de janvier.

Une robe en satin-Tours avec une garniture *anevato*. Une autre robe en corse broché d'or; un manteau en *beltacosse* et enfin la robe de mariée de ma grand'mère toute *ensarassir*.

En foi de quoi etc."

Stanco reçut son argent et partit, mais deux moîs se passèrent â peine et l'usurier se vit l'objet du mépris géneral: Iesnégociantset lesboyardsde la vi] le, en apprenant qu'il avait os4 metre en doute la bonne foi *du* jeune homme, s'ètaient ligués contre lui et avaient jur6 sa perte.

Aussi, le rougeaud pansu de jadis avait-il dispăru pour faire place â un autre Kÿr-Nastasse, vieilli et desséché.

L'usurier avait perdu tous ses procès et son argent avait passo en frais. Les enfants tendaient déjà la main sous les auvents des boutiques et Kyr-Nastasse les vit mourir un â un, frappés de maladie ou de misère, Enfin, pendant une nuit d'hiver, tandis qu'il ètaitâ grelotter de froid dans un misérable taudis, ii cruț entendre parrai le vent qui fouettait la neige contre Ies vitres glacées, le tintement des clochettes d'un traîneau.

Et dans la fièvre de sa maladie ce lut un traîneau qu'il entendit s'arrêter devant sa porte.

Kyr-Nastasse se leva et courut ouvrir vêtu de sa *scourteica* en laine du tibet d'un vert jadis cru et qui â présent ètait en loques et avait sa couleur primitive â demi-passée.

Le lendemain on le trou%a mort dans la neige: Cest que Dieu punissait les usirriers du bon vieux temps!

LA LETTRE DU BON DIEU

Les trois chers petita êtres, — le plus âgé n'ayant point atteint sa douzièrae anjiée, — gazouillaient, gazouillaient.

Et le gentil gazouillement signifîait ceci:

— Conte-nous, père, disait-il, conte-nous quelque chose de vrai et qui te soit arrivé.

Je vaîs le faire, répondit une voix douce; et le père attirait â lui Tainé, tandis que Ia mère, assise dana un large fauteuil, tricotait de plus belle. Le deux autrespetits Ia taquinaient de temps â autre. Mais el le, la bonne mère, restait calme et souriante.

Le thè, deja servi, fumait dans de mignonnes tasses en porcelaine...

Et voici que le père commençait son fameux conte de la chose qui lui e"tait arrivée.

— Vous n'ignorez point, mes enfants, ce que c'est qu'un journal...

— Certes non, interrompait l'aîné, et plus d'une fois ceux que tu rédigeais ont plané au plus haut des airs, — magnifiques et incomparables cerîs-volanls.

— Puisqu'il en est ainsi, poursuivit le père, vous savez ce que c'est qu'un journal, niais vous ne savez pas ce qu'il en coûte quelquefois á. ceux qui le font paraître.

Et le thé servi fumait dans Ies mignonnes tasses eis porceJaine.

Or n'oubliez jamais ceci, — non ne l'oubliez jamais, mes enfants: Votre mère et moi, nous fûmes réduits par Ies circonstances, —. l'époque en est encore proche, —- à vendre tout ce que nous possédions. Dans cette extrémité, nous prîmes logement dans une maison, qui n'en était point une. C'efaient, —• encJavâs dans- un terrain vague, —de vieux murs croulants et verdâtres de moisissure. Mais voiei qu'un niatin nou& n'eûmes point de quoi acheter du pain. Et dès que- vous vous eVeilliez, c'ótait â grands cris que vous demandiez votre café au lait. Angoissé, je m'ètais levė avânt le jour, mais je a'étais point vêtu. Sur Ies sept heures, comme j'ètais â me demander â quel expédient recourir, le facteur entronvrit la porte de l'entrėe et y jeta un volumineux paquet de journaux. Ces journaux, hélas! C'ėtaient Ies miens, et i]s m'étaient renvoyés intacts un peu de partout.

Habituė 'a cette visite matinale et presque quotidienne, je devinai immediatement l'intrus. Aussî, du lit- â]a porte, ne fis-je qu'un bond. Puis, une îois dehors, je ramassai Ies misérables feuilles, je Ies piétinai, Ies. déchirai, et Ies dispersai de ci-delâ. Tout â coup, une lettres'échappa d'undes journaux. Je me baissai pour la saisir, Mais elle ne m'était point adressée. Sans. doute, ce n'est qu'accidentellement qu'elle s'était glissée dans Ies replis de ma feui]le. La première pensée qui me vint fut de Ia jeter â la poște. Mais un sentiment plus fort que celui de ma volonlé in'envahit, et fièvreusement je déchirai l'enveloppe. Je n& vous dirai pas ma surprise. Qu'iî vous suffise de savoir que la îettre contenait quatre billets de vingt francs et que je ne restituai cet argent que longtemps après.

Or, mes enfants, cette leltre n'élait-ce point une deceiles que Ie bon Dieu envoie parfois 'a ceux qui souffrent ?

Mais qu'il en soit ainsi ou autrement, tel est le nona que je lui ai donnė...

— Papa, oria un des petits,-^et du café au lait, en eûmes-nous ce jour-lâ?

— Oui; seulement, depuis, nous le remplaçons par du chocolat.

Et sur cette boutade le père se tut. L'aîné qui avait écouté tout pensif, se jeta brusquement â son cou et se prit â sangloter.

Mais le thé servi fumait dans de mignonnes tasses en porceJaine.

LES DEUX MECQUES

Blanche et morne, la neige, dè~solante de tristesse, tombaît. Et le solei! râlait derrie̕re la montagne. Cependant, au fond de l'âtre oii agonisait une flamme, des ombres vacillantes surgirent, bizarres. Elles flotèrentun instant le iong des murs, puis s'ėvanou irent.

Le gėnie du poėte chancelait pareillement.

Mais Ies yeux oi̇u ne passaient que de vagues ėclairs brillėrent enfin.

Une fixitė́ ėtrange Ies illumina.

Et sous l'auvent, la flamme, longtemps indėcise, jaillit. Rouge et blanche, elle se tordit serpentine, puis monta ailėe.

Un verbe mystėrieux emplit dės lors Târne du rėveur.

Et sa pensėe se mit â remonter le courant des joiirs ėcoulės.

II se revit guidant l'interniinable caravane de ses illusions. De beaux ėphėbes marchaient en tete. Et leurs noms ėtaient: Foi, Pitiė, Amour, Espoir.

Mais Ies dėserts de la vie sont arides, et ils ont englouti plus d'une caravane.

Soudain ses pensėes se turent ct plus la flamme montait claire, plus le front pali se rassėrėnait.

Et dans l'air vibrėrent des paroles d'or.

Or voici ce que ces paroles disaient:

„Au temps jadis, vivait dans Bagdad un nomm6 Mahorned-ben-Hassan-ben-Ali..."

— Poėte ne pleure pas.

„Se sentant mourir, ce Mahomed appelâ â lui son fils unique..."

— Poėte ne pleure pas.

.,Et c'ėtait lenommė́ Ali-ben-Mahomed-ben-IIassan.

Approche-toi, lumière de mes yeux, et boia mes paroles, 6 inon fils! s'exprima le vieillard en cette heitre suprême.

Et ii ajouta:

Immense est ma fortune, — celle dont tu vas hėritcr, ô mon fils... —• QueDieu t'ait ensa sainte garde...

Mes esclaves se ehiffrent par milliers... — Et qu'il te Ies conserve...

Mes armes sont innombrables... Puisses-tu n'en avoir jamais besoin I

Les bouts d'ambre de mes chibouques sont enrîchis de pierreries...

Mon trasor...

Approche-toi de mes lèvres et bois mes paroles, ô mon fiisl... mon trasor contient en or monnayė́ de quoi acheter un royaume.

Et dans les tėnėbres des caves, Ies diamants, les ėmeraudes, les rubis, les saphirs, les opales flamboient en de grandes jarres...

Lns turquoises et les perles empîissent de îongs coffres.

Mais eolle ton visage tout contre Ie mien, ô lumière de mes yeux I — c'est toi que j'aiine encore mieux. Et sous les grands sycomores de mon jardin lorsque j'allais m'assoir et rêver paisiblement c'est â toi que je pensais, 6 mon fils! La lune y filtrera toujours à travers le feuillage noîr son vague et pale sourire, mais je ne serai plus. Et resteras seul dans la vie.

__ Aimes-le pourtant, ce jardin, ainsi que je l'aimais... Ecoules-y chanter l'eau dans les vasques de raarbre rose. Suiș les frais ruisseaux le long des talus gazonnės et laisse Ies corbeaux croasser sur ma tombel C'en est fait. Mes yeux vont se fermer, et notre boau ciel pâmė de soleil n'y mettra plus sa gaietė̈. II hennit

et s'impatiente le noir coursier. Toutefois écoute: cette fortune, je ne l'ai point acquise en marchant dans Ie droit chemin. Promets-moi de ne t'en jamais écarter".

Et tombant â genoux le jeune homme lui en fit le serment solennel.

Puis le vieillard ferma Ies yeux.

Et Ies annâes passèrent.

Et l'émir se consumait dans l'oisiveté.

II en pleurait de douleur.

Mais brusquement le déşir de voir la Mecqiie le saisit.

Oui, lui aussi ii s'en irait passer sous la porte par où ses ancêtres s'âtaicnt 6coulés dans la nuit des temps.

Maispouryatteindre endroite ligne îl fallait traverser le desert. Et y arriver par dea voies détournées e'eîît été enfreindre l'engagement pris au chevet de l'agonisant.

Et le jeune homme hésita longtemps.

Mais par une magnifique matinée de Mouharem, — ses esclaves armós et dûment équipés, —. Ali-ben-Mohanied-ben-Hassan se mit â Ia tête d'une caravane.

Ses kavas et ses varlets chevauchaient de superbes coursiers;

Puis venaient ses officiers de bouche et ses pages;

Et trois cent dromadères suffisaient â peine â porter Ies provisions,

En bon ordre îa caravane sortit de Bagdad.

Le ciel était criblé d'or pale et l'orient tout rose.

Et lorsqu'on eut gravi le versant de la montagne, Térnir donna l'ordre d'arrêter.

C'était pour jeter du haut de la blanche monture qui balançait au dessii3 de sa tête une tente de pourpre, un dernier et mélancolique regard sur lfis minarets de la viile.

Klargies, Ies prunelles de l'émir se veloutèrent et deux larmes en jaillirent.

Puis ii demanda â boire, et oa lui apporta un vase plein d'ea*i.

Cette eau Iui părut plus douce qiic le miel.

Car on l'avaît puisée â Ia fontaine qu'ombrageait le datier qui l'avait vu jouer enfant.

Mais comme la caravane allait se remfittre en marche, auprès de cette même fontaine un être bizarre siirgit:

C"etait un homme difforme et farouche.

Son visage était hideux, et ses vètements poussrâreux étaient des misérables loques;

Son front était bas, mais un placide sourire déguisait la noirceur de son âme.

II cachait son envie sous un masque de séiénité béate.

Et c'est â regret que l'émir le vit approcher de la source et s'y désaltérer.

Pourtant. une pitié le prit.

Et le dromadaire, faisant sonner ses grelots d'argent, balanşait au-dessus de la tête du noble voyageur la tente de pourpre qui flambait dans le soleil levant.

— Comment te nommes-tu? **fit-**ii enfin.

— Je me nomnie Kara-Gheuz-ben-Pehlivan, cornmenea par dire celui-ci, et Mecque est le but de mon voyage.

Un sourire éclaira Ies yeux de Témir;

Puis ii dit au Kara-Gheuz:

— Et comment espères-tu d'y arriver en l'état où je te vois?

Mais voici que je le veux du bien:

Choisis telle de mes montures qui sera à ton goût;

Nous ferons route ensenible;

Et tu seras mon hôte.

Mais le Kara-Gheuz répondit:

— Garde chevaux et chamelles;

Toi et Ies tiens vous n'aurez jamais assez;

Quant à moi, je sais mon chemin;

Et le tien est celui-lâ, et le mien est celui-ci.

Ce disant ii tourna sur ses talons, prit la gauche et s'enfonça dans un sentier tortueux.

Mais de beaux arbres fruitiers y tamisaient le soleil;

De gais oiseaux garouillaient dans le feuillage des hales.

Chuchoteuse, une brise odorante jonchait la terre de pétales roses.

Et l'einir suivit des yeux]e Kara-Gheuz et demeura longtemps pensif.

Mais la caravane se remit en ronte et Ton atteign.it â petites joumées le désert;

Et pendant des semaines Ies grelots des charnelles tintèrent parmi Ies sables;

Et lorsqu'onarrivait â une oasis verdoyante, c'était fête:

Les officiers couraient le djérid;

Les chameliers se contaîent de vieilles histoires;

Le maître s'enveloppait dans les nuages bleuâtres de son narguile-, et Mecque, la blanche vision de son rêve, lui apparaissait dans les éctaircies de la fumée.

Et Ton repartait;

Et les jours se suceédaient pareils.

Les grelots continuaient â tinter â travers Ie désert;

Et Mecque, la resplendissante de beauté et de lumière, n'émergeait point au-dessus du fauve océan des sables.

Puis, comme les oasis se faisaient plus rares,

L'eau baissa dans 3es outres,

Et Ies chamelles se mirent â mourir une â une;

Et un â un les chevaiix tombèrent aussi;

Seuls les hommes s'en allaient deux par deux et trois par trois.

Dans l'air se croisaienl. des cris lugubres;

Et juché sur sa fidéle inonture qui balangait au-dessus de sa téte Ia tente de pourpre, vint le jour où l'émir se trouva seul.

Mais, 6 bonheur! —resplendissante de Jumière et de beauté Mecque lui apparut.

Seulement plus l'émir poussait son dromadaire, plus la viile sainte reculait dans les profondeurs dn désert.

Mais Iui, courant sus au mirage, haletait;

Et ii ne sentait plus ni fairn, ni soif:

Mecque, la resplendissante de beauté et de lumière, lui souriait aux bornes du désert.

Mais voici que le soleil torabait â l'hortzon;

Ses feux ensanglantaîent la plaine;

Et le dromadaire fléchissant sur ses jarrets roulait dans Ia potissière écarlate.

Ali-ben-Moharaed-ben-Hassan tournait alors des yeux mourants vers Mecque qui, resplendissante de beauté et de lumière, lui souriait aux bornes du désert.

Et comme ii allait fermer ses yeux pour toujours ii vit dans la rouge apothéose du couchant le Kara-Gheuz-ben-Pehlivan passer hideux et difforme sous la porte triomphale de Mecque la terrestre.

Maia au même instant la visîon d'une autre Mecque lui emplit les yeux.

Et rayonnant de bonbeur ineffable, c'est dans cette Mecque-lâ qu'il entra.

FARIBOLES ET GENT1LLESSES D'ANTAN ET DE TOUS TEMPS

I

Le cabinet d'une Excellence. L'Excellence bâillant â Thuissier:

— Faites entrer.

LE SOLLICITEUR: 3e...

L'EXCELLENCE: Oui, je sais...

LE SOLLICITEUR: Pourlanl...

L'EXCELLENCE: Voyons, voyons, cola sera...

LE SOLLICITELR; Votre Excdlence m'en a, ii est vrai, déjà donné l'assurance au mois de...

I/BXCELÎ.ENGE: Ent'in quoi?

LE SOLLICITEUR: Nous sommes déjà au Io de...

L'EXCELLENCE; Mais puisque je vous dis que vous l'aurez, cette fonction, Quoi? vous n'êtes pas content? — Que voulez-vous de plus? Je vous nomme, na!

LE SOLUCITEUR *(se confondant en remerciements):* Je... je... je n'oublierai jamais...

L'EXCELLENCE *(bon enfant):* AUez, allez, ne me remercioz pas; au revoir. *(11 le pousse amicalement par Ies e'paules hors du cabinet.)*

II

Mèrae soène, mênies personnagcs. L'Excellence bâillant, â l'huissier:

— Allons, faites entrer.

LE SOLLICITEUR: Je...

L'EXCELLENCE: Ah! Cest encore vous? Diablc! Mais vous êtes difficile à contenter vous! Puisque je vous ai dit que je vous la donne, cette fonction...

LE SOLLICITEUR: Aussi...

L'EXCELLENCE: Sapristi! Sapristi! Comme vous y allez, comme vous vous montez. Dites donc? Combien de fois faut-il ce qu'on vous)e répète? Vous l'avez, la fonction, elle est â vous, tout â îait â vous, faites-en ce que vous voulez et fichez-moi la paix... *(II le pousse amicalement vers la porte.)*

LE SOLLICITEUR: Mais...

L'EXCELLENCE: Youlcz-vous que je vous fasse jeter par un autre que moi â la porte?

LE SOLLICITEUR: Mais... cela me passe enfin... Nous somme le Io de...

L'EXCELLENCE: Bon. Nous y sommes, eL puis?... Que-voulez-vous que j'y fasse? Au revoir, au revoir,. mon bon, vous l'avez la fonction... vous l'avez tenez vous le pour dit.

(L'Excellence rcferme la porte sur Le Solliciteur.)

m

— Faites entrer.

II-EME SOLLICITEL'R: Excellencc, j'ai eu l'honneur de vous remettre une pétilion...

L'EXCELLENCE: Pour une fonclion?

LE SOLLICITEUR: Oui.

L'EXCELLENCE: Ma foi, cette pétition?... vousn'avcz pas de ehance; elîe s'est, égarée...

LE SOLLICITELR: En voici une autre.

L'EXCELLENCE: Très-trcs bien: placez la ici bicii en évidence. Cest cela, j'y penserai. Et — revenez — revenez...

(Le SolliciLeur sort en se confondant en remerciements,}

IV

— Faites entrer.

LE SOLLICITEUR: J'ose espérer que votre Excellence a pensé à donner une solution favorable à ma demande.

L'EXCELLENCE: Une demande?

LE SOLLICITEUR: Oui, celle de ma pétition.

L'EXCELLENCE: Ah! vous n'avez pas de chance, vous; cette pétition...

LE SOLLICITEUR: Enfin?

L'EXCELLENCE: Elle s'est égarée.

LE SOLLICITEUR: Mais...

L'EXCELLENCE: Mais quoi? Es-ce que vous n'égarez jamais rien, vous? Diable, êtes-vous prétentieux!

LE SOLLICITEUR: En voici une autre, Excellence.

L'EXCELLENCE: Bien; trèâ bien, très bien. Placez-la là, tout devant moi... Cest ţa... et revenez... *(Le Solliciteur sort.)*

V

— Faites entrer. *(Au Salliciteur.)* Oui, je sais, o'est pour cette pétition.

LE SOLLICITEUR: Votre Excellence est bien bonne de s'être souvenue.

L'EXCELLENCE: Je n'oublie jamais rien; soyez certain. Et cette petition etait?

LE SOLLICITEUR; Ainsi que votre Excellence le dit!

L'EXCELLENCE: Certes; cependant, que voulez-vous? Elle s'est egaree, cette petition.

LE SOLLICITEUR: Mais c'est la troisieme.

L' EXCELLENCE: Ah! Eh! bien; donnez-m' en une autre.

LE SOLLICITEUR: En voici, Excellenee; j'en ai apporte une dizaine.

Peut-etre en restera-t-il un exemplaire.

(Il sort de mauvaises hameur, et jette la porte aveccolèrei Tete, de r Excellence.)

VI

— Oui, oui, faites entrer.

III-IÈME SOLLICITEUR: Votre Excellence m'a pronii» de me nommer â Craiova...

L'EXCELLENCE: Et je l'aurai fait de grand coeur. Mais. cette place, mes collègues ont décidé de la faire échoir â un autre.

IIIÈME SOLLICITEUR: Que ce soit alors Giurgevo.

L'EXCELLENCE: Donnée.

III-IÈME SOLLICITEUR: A Ploeşti.

L'EXCELLENCE: Donnée, donnée.

IIIEME SOLLICITEUR: A Buzeu.

L' EXCELLENCE : Impossible.

III-IÈME SOLLICITEUR: A Galatzi? Brăila? Iassy? Bacău, Turnu-Severin, Tîrgu-Jiu?

L' EXCELLENCE; Allez toujours.

LE SOLLICITEUR: A Neamtz, Slatina? Dorohoi? Sinaia, Mizil? Văleni? Tecuci?

EXCELLENCE: Pourquoi vous arrêtez-vous? Tout cela, c'est donné, vous dis-je...

LE SOLLICITEUR: A Petroşani? A Fălticeni? A Bîrlad?

EXCELLENCE: Non ; toujours non.

LE SOLLICITEUR *(impatienté):* Mais enfin oii? A Tourtoukaîa peut-être.

L'EXCELLENCE: Bravo; vous y êtes. *(A part).* C'est pour la première fois qu'on me parîe de cette viile. Où avais -je la tête? *(V Excellence sonne. Au chef de cabinet qui entre.)* Vite qu'on fasse un décret pour Mr. Je le nomme â l'emploi de... enfin,.. vous save2... en la viile de Tourtoukaîa...

LE CHEF DE CABINET: Mais, Excellence, c'est en Bulgarie.

FARIBOLES ET GENTILLESSES D'ANTAN ET DE TOUS TEMPS

Iî

Cabinet d'une Excellence.

LE SOLLICITEUR: Mais enfin, vous teniez un autre langage en opposition...

L'EXCELLENCE: Ah! maisnon. Seulemenl, que voulez-voua? Moi, vous le voyez bien d'ailleurs, je n'ai lutté que pour Ies principes-..

LE SOLLICITEUR: Et moi? Ne l'ai-je point **fait,** diles? Voici bientôt vingt ans que...

L'EXCELLENCE: Et! bien! Bien ne vous tenez-vous alors pour satisfail?

LE SOLLICITEUR: Permettez... Vous savez quels services éminents je vous ai rendu...

L'EXCELLENCE: Oui, oui...

LE 8OLLIC1TEUR: Done, si cela est, pourquoi ne me nommez-vous point?

L'EXCELLENCE: Quoi? Est c'est vous qui rne pariez ainsi?... Vraiment, vous perdea dans mon estime.

LE SOLLICITEUR: Pourquoi?

L'EXCELLENCE: Mais je vous croyais désintéressé.

LE 5OLTJIGITEI.TR: Je le suis.

L'EXCELLENCE: Et, avec fa, vous me demandez une préfccture?...

LE SOLLICITEUR: Parbleu.

L'EXCELLENCE: Mais Ies principes...

LE SOLLICITEUR: Les principes?... Cest pour eux.

L'EXCELLENCE: Vous dites?

LE SOLLICITEUR: Ce que j'ai dit.

L'EXCELLENCK: Pourtant, c'étaient dono une preîeeture que vos principes?

IJE SOLLICITEUR: Ma foi...

L'EXCELLEJNCE: Comment? Comment?

LE SOLLICITEUR: Comme ça... — Voilâ.

L' EXCELLENCE: Et c' esl â moi que vous osez dire cela?

LE SOLLICITEUR: Ce me semble.

L'EXCELLENCE: Diantre! En avez-vous de l'audace.

LE SOLLICITEUR: Et vous? Na! Moi je ne vous demande point un ministère, et vous l'avez, vous, le ministère.

L'EXCELLENCE: Mais un ministère, celan'est point une îonction, mon cher.

LE SOLLICITEUR: Cest vrai, c'esL une sinecure.

L'EXCELLENCE: Et puis, c'est pour les principes, que je l'occupe, mon ch'er, pour mes principes â moi, pour ceux du parti...

LE SOLLICITEUR: Oui, ç'est touL-â-fait ca et si je vous demande çette prefecture-lâ c'est evidemment dans le même but.

L'EXCELLEKCE: Ah! Ah! Mais c'est qu'alors, cela va, mon cher... Et que ne me le disiez-vous des le commencement? Seulement...

LE SOL1JICITEI."R: Quoi?

IJ'EXCELLENCE: 11 vous faudra travailler.

LE SOLJJCITEUR: Quelle blague. Est-ce que nous travaillons nous aalres? Soyez tranquille. J'en saurai faire aussi une sinecure. Et n'aurai-je point, tout comme votre Excellence, un directeur, un secretaire, un chef de cabinet, des chefs de bureau... AUez, ne vous en inquietez point. Je ferai tout â fait comme voire Excellence.

L'EXCELLENCE; Vous vous croyez donc de taille â me copier?

LE SOLLICITEUR; Pourquoi pas?

L'EXCELLENCE: Voyons, développez un peu... Que je vous entende.

LE SOLLICITEUR: Je commoncerai d'abord par venir le moins que possible â mes bureaux.

L'KXCBLLBNCE: Hum! C'est dèjà quelque ehose.

LE SOLLICITEUR: On m'apportera chez moi Ies papiers â signer, — je parle des plus importanta.

L'BXCfcîLLBNGE: Tiens, mais c'est que vous n'ètes pas bête...

LE SOLLICITEUR: Je ne prendrai jamais de jour d'audience...

L'EXCBLLENCE: Sapristil De mieux en mieiix... et en avez-vous de î'esprit mon bon!

LE SOLLICITEUR: Enfin et si d'aventure on vient â m'aborder dans la rue...

L'EXGELLENCE: Et bien?

LE SOLLICITEUR: Je rembarrerai Timporton de plus belle... „Ce n'est point ici monsieur, que..."

L'EXCELLENCE: Bravo!

LE SOLLICITEUR: Fuis je ne manquerai jamais la moindre occasion de tenir de beaux discours, de parler de principes, de patrie, de la dynastie tres auguste...

L'RXCELLENCE: Parfait. Charmant. Plus que charmant: divin. Je compreds... Je conimence â faire ecole... Mais c'est tont naturel...

LE SOLLICITEUR: Toutefois, si pourtant ii arrive que je ne puisse m'esquiver — car cela arriye — vous le roconnaîtrez.

L'EXCELLENCE: Sans doute... Donc, que ferez-vous alors?

LE SOLLICITEUR: Je serai paternei, caressant, souple, enchanteur. Je promettrai tout. „Cela se fera; cela se fera"; „N'en doutez pas; voyons, —mais donnez-moi seulement un peu de temps... Que diable! Vons n'etes pas un turc, vous; un hun! un ostrogothe? Et ne savez-vous point corabien je m'interesse â vous? Aviez-vous merne besoin de me parler?"

L'EXGELLENCE: Venez que je vous embrasse. Vous y etes. Bravo 1 Bravo I... Et ce que le monde est bete, mon cher... Mais zut! ne le lui disons pas,..

FARIBOLES ET GENTILLESSES D'ANTAN ET DE TOUS TEMPS

III

Bureau d'une section au Parlement.

1-ER DÉPUTÉ: Alors quoi? Vous voulez couper Ies vivres aux microbes?

2-ÈME: N'èmargent-ils point sulfisamment au budget?

1-ER: Mais]e docteur Babinèche est célèbre?

2-fiME: Et qui lui a donc fait cette réputation?

1-ER: Les microbes donc.

2-fiME: Babinèche est â ce que je vois quelque chose comme îeur cheî de file?...

1-ER: Ma foi... Et ne les craignez-vous point ces microbes?

2-ÈME: Sans doute: ce sont des puces...

1-ER: Partant, ne vaut-il pas mieux qu'ils dévorent plutât un petit, tout petit coin de notre budget que nous-mêmes?

2-ÈME: Cest vrai. Toutefois, remarquez qu'avant le docteur Babinèche nous n'en avions point de ces puces-lâ. Je le soupşonne fort de les avoir apportees de Hongrie dans ses gregues.

1-ER: II en est capable. La question est que, d'oû qţi'ils nous viennent, nous les avons. Donc...

2-fiME: Et ce Babinèche ne peut-il se contenter de moins d'argent?

3-ÈME DÈPUTÈ *(se mèlant au dèbat):* H'm! Vous ne savez pas ce qu'im microbe est vorace.

2-ÈME: Â ce compte, ils vont nous couter Ies yeux de la tete... J'ai oui dire que rien n'est plus prolifique que ces especes d'animaux...

1-ER: Avec le Lemps, Babineche arrivora toutefois â en i'aire tout ce qu'il voudra.

2-EME: Mais comment?

3-EME: Voilâ aussi ce que je rne demande...

1-ER: II leur sert d'abord une soupe â l'oignon...

2-EMT3: Alors, c'cst qu'il Ies loge?

1-ER: Je crois bien: II en tient Institution publique et Ies prend en douceur pour en faire ensuite des scapets... Ce sont ses pensionnaires...

3-EMR: Est-ce assez indigne cette facon de vous assassiner Ies gens...

1-ER: Que voulez-vous, mon cher, sed lex...

3-EME: Permettez; cependant ne vous serable-t-il point qu'on pourrait bien reduire un peu leur budget?

1-ER; Que dites-vous? Babineehe n-a jamais assez d'argent pour en faire leur culture.

2-EME: Ah! II Ies cultive?...

1-ER: Mais oui...

3-EME: Et ensuite?...

1-ER: Ensuite, ii en fait graduelJement degenerer la race en y mariant te typhus au cholera, la peste an tetanos...

2-EME: Joii metier que celui de ce monsieur-lâ...

1 -*ER:* Nous avons bien celui des harponneurs de chiens dans la rue.

2-EME: Et vous en etes content?

1-ER: Ceia me donne un peu sur Ies nerfs, que voulez-vous? Mais on se fait â tout...

3-EME: Cest comme moi. Dans Ies commencements, cela m'embètait d'eLre député. Je commence toutefois â m'y faire et voilâ que je me remets â ronfler à Ia chambre tout aussi bien que lorsque j'étais au sénat.

1-ER: Mais, eoncluons...

2-EME: Bon, bon, c'cst tout conclu. Donnons â Babinèche le pain quotidien de ses commensaux, maia qu'il nous fiche la paix et ne nous vende plus de son eau tirée en bouteille...

OEUF DE PAQUES

Cest toujours verdoyante que je revois l'heureuae-et large valide que limite une longue chaîne de montagnes bleuâtres.

Des Carpathes descendues, ces montagnes galopent en une course folie jusqu'au Danube, qu'elles franchissent d'un bond, pour ne s'arrêter que dans les Balkans^ en qui elles fmissent par se fondre.

Et c'est toujours émaillée de fleurs, et pareille â un harmonieux tapis oriental, que je me la represente cette vallée, elle que j'ai tant aimée, et oti mes belles années, celies oii je n'étais qu'un enfant, se sont passées.

L'Amaradiâ, capricieuse riviere tendrement gazouillante et douceraent gaie, mais que, par endroits, Ies. saules endeuillent de leur ombre, y poursuit, tranquillement, ses méandres. Quant au moulin, lui avec quj j'étais en sibonneamitié, et qui avait une si douce chanson pour n'avoir jamais moulu que la ble ou le mais sur nos terres ancestrales, ii se remet, pelotonne comme un chat, à ronronner la suave fraîcheur des ormes et des chênes-lièges, se propageant â la surface de l'eau qui court et parmi le temps qui fuit.

Voici, toutefois, qu'â un tournant de ma mernoire, mon très cher Barcache se prend à poindre, et â me conter, lui aiissi, tout ce que ses ondes ont reflete de

fleurs jolies, d'idyiles agrestes, Ses rives sont tout embroussaillées de ronces et d'arbustes en fleurs d'oii les clairs pétales qui s'envolent au moindre souffle printanier, s'en vont, tels des papillons, dans l'aube emperlée de rosée.

Ce Barcache n'est point une rivière, et cen'est point non plus, un torrent. îl tient de la première et du second. Tantôt paisible et tantât impétueux, son lit pierreux est, au fort de la canicule, eomplètement â sec. L'herbequî, alors, l'envahit, monte de compagnie avec la foile avoine, Ies bleuets et les pâquerettes â l'assaut des bords escarpés,

Combien souvent n'y ai-je point cueilli les baies sauvages, dont mon palais garde encore la saveur un peu âpre mais saine, en dépit des ans depuis écoulés... Et combien souvent, ne Ie passâmes-nous point son pont rustique, —^pont en poutres branlantes,— moi et mes frères, ma soeur et ma mère, grand'inère, aussi, — la pauvre vieille 1 — elie qui, â présent, dort d'un si doux sommeil, dans la vallée, â l'ombre du clocher antique.

Puis,combien cette église tout hvimble et petitesoit-elle, n'est-elle point restée, pour moi, majestueuse et sainte,aimée et vénérée?... Souventes fois, de plus, n'y ai-je point revu officier le pope rustaud, en l'y ressuscitant tel qu'il était, — haut de taille, grand de barbe, de brocart fleurdelisé d'or et d'argent vêtu, enveloppé de nuages fauves etbleus. —• encens et myrrbe que des enfants de choeur lui prodiguaient avec force balancements de brûle-parfums?

Solennel et grave, le pauvre saint-homme avançait â pas lents, —pas de roi,— mais sans oublier de soutenir au-dessus de sa tête le mystère des mystères de la très sainte religion chrétienne, — la seule vraie, — une simple coupe en vermeil, et que cachait, en pârtie, un mouchoir en soie rouge lamé d'argent et rebrodé d'or.

Les hommes et les femmes, tout comme nous qui n'étions, de ces temps, que les enfants, tombaient en pâmoison devant lui, croyaient,—.6 jours bénis ! — voir les cieux s'ouvrir, oubliaient misères et maux.

Quelle est pourtant, l'approche de Pâques nouvelles, et it'importe]e pays où je me trouve, que je revois Ie rustique aute] de]'humb]e maison â Dieu consacrée, resplendir de millecierges et des flambeaux que ma mère y faisait, â celte oceasion, du familial castel descertdre?

Or, qu'elles remontent autour de moi, ces froides murailles et que Ies êtres qui me furent chers y reparaissent comme dans un cadre Jeur appartenant en propre, que le prêtre y reprennepied Jui-mème, établi cn son ancienne et hjératique silhouette, et qu'une *îoh* encore ii y refasse parler Dieu sous Ies voutes sonores dans la simplicité de son verbe. Enfant redevenu, moi, j'irai m'agenouiJler devant lui poiir y retrouver ce que Ia vie m'a ôté. Et je recommunierai en Dieu entre grand-père et. grand'mere, entre pere et mère, et tenant ia main de mon frere mort, de ma soeur morte.

Simples de lignes et placides, —- modestes enluminures murales, —Ies ascendants, — âmes d'une époque disparue, —s'éclaireroni d'un sourire en voyant ce retour de mon âme vers la ieur, eux qui logèrent Dieu encore mieux dans leurs coeurs que dans Ies temples qu'ils leurs éleverenl, et me béniront, sans doute.

Oh 1 comme ii fait, donc bon d'être enfant!

Et comme Ies Pâques sont radieuses pour Ies tous petits.., en des manoirs ancestraux surtoîit.,.

Point de sangiot, cependant: Le Christ est ressuscite. Le bonheur, Ia justice, la bonté vont redescendre sur terre. Et je ne me sens plus loin de mon pays. Des rnilliers de lieuesne rn'en séparentplus.-Et—vérité ou mensonge, —me revoici Penfant de jadis. Puis. — miracle sans précédent peut-ëire.— ce n'est point â court demoyens que je meretronve. Accru au contraire en richesse, me voici du coup un vrai Crésus.,. Et de fait, la majeure pârtie des biens que possède à l'heure qu'iJ est, ne se peuvent eoniparer â nuls trésors. Car ils sont, en effet, ces biens-îâ incalculables, et ils me suivent partout puisque e'est de mon coeur que je Ies tire quand je veux et oii je veux.

— Le Christ est ressuscité... est ressuscité !

Vous qui ne le croyez pas, vous avez é.idemment tort. L'humble óglise n'est-elle pas là, et ne le certifie-t-elle pas, tandis que tous en sortent portant de grands ou de pet its oierges à la main, et que tous se pressent de rentrer chez eux pour l'azyme, y rompre et manger l'agneau pascal?

Ces cierges, d'ailleurs, lurnières falotes qui ressemblent â des inseetes d'or et dò]â s'éparpillent â travers la oampagne, en portant eux-mêmes au loin la nouvelle.

Quoi qu'il en soit, et pour celui qui continuera malgró tout â ne le point croire, que ses yeux se îixent un instant sur la montagne, et ils s'empliront d'une gloire merveilleuse.

Mais, preuve encore plus cerlaine que Ies autres, ne se dresse-t-eHe point là-haut, féerique sous Ies prismes des lustres, la grande salle â manger du châleau, et ne s'emplit-elle pas des hôtes que le festin des Pâques y rassemble, habituellement?

Le pope Smarandaki, le piua fêté des hôtes de ce jour béni, y prend, naturellement, part.

Et toufi, la tables pîoyant sous Ies victuailles, rayonnent de bonheur plaisant â regarder Ies oeufs rouges qui, sur de grands plats, s'étagent en pyramides, à Ies manier et â s'intéresser aux arabesques en couleurs vives dont un nombre est orné... Héurtés —. selon le rythe de l'Église d'Orient-— Ies uns contre Ies autres avânt que d'être mangés, ces oeufs provoquent continuellement l'affirmation „que Ie Christ est ressuscité", suivie immédiatement d'imeconfirmation: celle „qu'en vérité ii en est ainsi[11].

Or, et cela é^ant solidement établi, le raki d'un trăit avalé et Ies oeufs happés, on s'en donne de la mangeaille à s'en gâver. Mais ni Ies agneaux servis en leuis entiers, ni îe jauibon et la brioche, Ies poulardes et Ies oies ne semblent rassasier personnecar, effectivement, â perne le soir tombe-t-il, que c'est sur de nouveanx frais qu'on repart, et que le Christ, lui qni a vraiment si bon dos, ressuscite de plus belle.

Voici pourtant un oeuf de Pâques un peu drôle. II a aussi l'air par trop sournois pour ne pas être en pos-

sesion de quelque adorable petite surprise manigancée à deesein par grand'mère... Bien que tout au fond d'un large panier tapi, j'ai vite fait que de le déoouvrir et d'en trouver le fin mot du my stère. S'ouvrant par son milieu, cet oenf qui, extérieurement, est rouge comme Ies autres, est, en reilité, une exquise sucrerie dont Ies de»x concavités contiennent, sous verre, t'une Ja mignonne figuration de notre Seigneur-Dieu.-Jé3us-Christ en personne, ou, plutôt, un amour de chérubin blanc et rose et l'autre, î'étable oii le Sauveur vint au monde. Des lis en papier d'argent et des roses qui paraissent faites d'or éolatant, raagnifient la gloire de l'Enfant-Dieu, tandis que, dans l'étable et proche la crèche, l'agneau semble bêler et l'âne braire...

Oh! qu'il fait bon d'être enfant.

Et qu'il fait bon, surtout, d'avoir père et mère, grand-père et mère-grand, frères et soeur; un agneau, convenablement râti â la broche, un gentil petit castel ; de belles petites terres de labour, de la bonne brioche avec, et par dessus le marché un pope quelconqne qu'on invitat â festoyer le jour des Pâques, pour, en temps utile, en obtenir l'intercession très sainte auprès du bon Dieu, du Dieu bon.

Toutefois, si Ies Pâques sont belles, et elles le sont, —• convient-il enoore pour qu'eHes le soient pleinement, que l'exqnise sucrerie, le joii petit oeuf rouge s'ouvrant par son milieu, ne leur fasse pas défaut, et qu'on y voie sous verre l'enfant Jésus très rose et très blanc dans sa gloire de papier d'a,rgan,t et d'or tandis, qu"a ses c6té3, la merveilleuse étable 6"igera plus que jamais l'agneau prêt â bêler et l'âne prât â braire...

Mais combien laides et affreuses sont elles Ies Pâques des pa,ys où Ies puissants du monde s'en, donnent des oeufs de toutes Ies couleurs, et de la brioshe Ia meilleurs, tout en laissant bêler Ies humbles et braire Ies sots___

•— La Christ est ressuscile... Est res8«scit«-é-ê.

— En vélité ii est... est... ressuscité-ê.

Et bien qu'on ne lui permette point une seulle année de pour de bon mourir, nul ne le fait pas un seul jou pour de bon revivre ici-bas où chacun î'appelie et où personne n'en vewt.

Qu-il en soit, néanrnoins, seion 3ea invocatîons fausses ou sincères de eeux qui évoquent le rédempteur, qui Taltendent ou le disent venu; que la Pâque leur donne tous Ies bonheurs, et qu'elle ne ramene simplement pour moi que Ies humbles fleurs de l'Araaradia avec la saine foi d'antan et la bonne joie d'antan...

Et ce sera assez pour qu'â mon tour je dise: „I.e Christ «st, resssuscité... araen!"

LE PALATS CANTACUZÈXE

Bien qne simple, cctte bâtisse qui se dével oppe tont en fagade sur la *Callea Victoriei,* dénonce un esprit élévé, equilibié et point retors. Très franche, oette faşade est comrne im indice certain de Târne loyale et du coeur chevaleresque qui l'a fait de terre surgir.

Le chef du parti eonservateur, S.E. Mr. Goorges Cani;acuzène y fait revivro ses vibrations intimes, l'atavisme de passées royautés, d'empires brouillés dans le temps Byzance et le raffmement dos Valois — ces deux grandes pages d'histoire impériale eL royale dont Ies Canlaouzònes sont issus—y éclatent nettement, tantôt sur la fagade, tantôt dans la bibliothèque et dans la salle dos fêtes, mais seulement dans ce Bizaneo avait de noblc et Ies Valois de majestueux.

Cette salle de fêtes surtout promet d'être une merveille. Octogone semble-t-il, — en tous cas circulaire, — souLonue par dos colonnes trapues ornées des cariatides j)uissantes qui s'échcllonnent le long du soiis bassement portant la galerie, n'apparf,ient poinL à un style-bien déterminé, mais a Ie don do rejeter l'esprit dans Ie passé rappelle Ies temps rôvolus, est inagnifique de grandeur, suggère miile imagos, réveille de leur poussiere TAutolcrator au front gemme d'escarbouoles, aux yeux de feu, au manteau imperial historie d'or, tout martele de pierres precieuses, avec,

â la suite la Kyrielle des notaires, des proto-notaires, des spathaires et dos proto-spathaires, des grands dignitaires de Tempire, des jouvenceaux gaînés de soie ou do velours, des bclles dames au teint de lis, aux prunelles do jais, do tout cot empire onfin qui n'est plus, et qirh61as, nulle nat ion ne pourra faire revivre, malgié le progrès, malgré Ies arts, malgré surtout la civilisation.

Marbres reluisants, Ies murailles de l'ontrée, fulgurent. Tenturos de soie. Ies grands et Ies pctits salons ronronnent leur luxe; livres magnifiques et porlraits d'aieiix, la bibliothèque est troublante d'incitations nobles, sérieuses, héroïquos, et de partout, en ce palais Cantacuzène, qui ost Tactuelle demeure d'un capétion en ses aieux d'abord en Byzance introné et puis en grande et petite Valachie oint roi, ne se dégage quo Tunique fit rare inlnition d'un antre palais, celui-ci aiitreniont majestueux et grand.

L'âme mêimi du seigneur et maître des lieux, — cello qne Ies cont.emporains connaissent encore si peu, pour n'en avo ir point franchi le senil, — mais quo la postérité élargira cn Panthéon do vraie gloire roumaine, on summum de dévouement au pays.

Et tel est pourtant le palais Cantacuzène...

LE DERN1ER DES OBRENOVICZAU QVARTIER LATIN

En troisièmeiépublique, septenibrede Fan 1911 et — par un pale solei] d'automne un peu frais peut-ètre, la terrasse de „Vachette" battant son plein, encore que Moróas ne soit, plus lâ, pour y faire, dans For fluidiquc de stances presque grecques, revivre Fimrnortalité de son âme.

Puis, Paris dans toutes les directions. Paris au cieî et sur la terre; au ciel en dômes arrondis de Panthésns— en fines pointes d'aiguilles de Sainte-Chapelles, en carcasses de Lours Eiffel; — sur lerre fin froides pierres de taille de vieilles et hautes maisons. et en Finextricable tohu-bohn de chaussefis semblant n'émorger de chaque point *de* Fhorizon que pour mieux dévaler vers un mème et imperieux but: celui d'atteindre la Seine, d'y plus vile deverser— tels de monstrueux egouts— le trop plein de leur modernisme veule et gras — flasque.

Mais casqufitte-ehauffeiir sur chef, et lègerement inclinée â droite, complet-veston gris et jambe de bois. — un fíclopé—• jeune, très jeune encore — vingt-cinq ans au plus—-traverse la chauseee.

Chose bizarre pourtant: preste el se faufilant entre autos et voitures, pointe droit sur moi, s'arrète devant la tabie où je me tiens, et me dè>isageanl en un large

salut qui exclut néanmoins]a moindre nuance d'humilit6:

—• Monsieur, me dit-il, interrogatif, et en me nommant.

—Parfaitement, c'est bien moi, mais...

—- Je sais, vous ne pouvez me connaître. Quoi qu'il en soit, voici le nom de mon oncle, II est de vos amis, je crois.

•— Ah 1 mais — en ce cas — m'exclamai-je, heureux —et absolument — veuillez en ètre persuadé.

Lui, cepandant, â peine assis, bref et par mots hachés, me conte son histoire.

Cycliste et coureur de fond, â ce qu'il me dit, ii gagnait des cents et des miile. Cfilèbre en Hongrie, à Vicnne et â Berlin. C'est depuis des années qu'il n'était plus rentrâ dans son pays, n'avait point revii sa mère. Mais, â pr^sent, fini. II n'était plus qu'un mort.

L'Allemagne et FItalie — FEspagne n'applaudiront plus à ses performances. Les manòlas de Grenade ne lui jetteront plus leurs oeillets rouges. La chute qu'il avait fait dans Barcelonne, après Iui avoir emporté la jambe, l'avait tué en Fassommant net, et en lui coupant. en raême temps, Ia bourse. Et c'est vers le sol natal que cette chute le ramenait — Oh 1 combien loin — au bout du monde, lâ oii finit PEurope et oii commence FAsie — et lâ aussi où sa pauvre vieille Fattend les yeux brillants de joie â la pensée de le revoir et embu^s de larmes â savoir qu'elle le reverra tfil.

Beau gars, du reste, gestes empreints de fierté, et traits rappelant en quelquc sorte ceux des tenips helléniques, sa voix qui ne cessait d'aller mettaît sur ses lèvres frénnissantes d'une exceptionnelle exubérance de vie et de passions violeates, comme une colère. Car voilâ; sa mauvaisc étoile Feffondrait, pour ainsi dire dans une misère encore plus pitoyable.,. Une ultime ressource, les quelques milliers de francs dont le vélo-club de lâ-bas l'avait nanti au moment du départ, venait, elle aussi, â lui inanquer. Perdue, évaporée, envolée —• Dieu sait où et comment? et dès

Io Iroisi'eme jour de son arrivéo à Paris— la minoe liasse do paji iei s bleus dont la guigne l'avait délosié, comrnpnça d'i.boTfl pai[1] son absence. par le faire mett.ro â Ja porte de Fliòtel qu'il liabitait, mais oii on no lui garda pas moins le bagagc en fourrière.

— Comprenez-vous ţa? Comprenez-vous ga? Et sans une chemise â se jeter sur le dos, ot metlre depuis deux nuits â errer dans Paris- - piţeux, misérable — el depuis deux jours â ne rien avoîr à se mettre sous la dent. Comprenez-vous ţa? Le comprenez-vous?

Or, la vio esl. pour chacun ce qu'elle est, ce qu'elle peut être, et eneore que l'infortuuo de cot homme venu à moi d'une fason tellement inopinée fut réeîe et qu'elle rne touchât, le mauvais quart d'heure qiii'il eot â passer dura quelques dîx jours.

Mais étant do ceux qui font bonne mine à mauvais jeu, ii prii la chosc presque gaîment et c'est d'un pied alerte qii'il s'en fuL lier connaissance avec Ies louches hôtels du quartier et, Ies copienx ropas faits d'un jambon-pain-noir ou -—luxepourtant rare — d'une choûcroute garnie.

Quoiqu'il en soit la terre tourna, Ies heures s'égrénèrent, et c'est de fort loin et Tayonnant, que je le vis reparaître une après-midi à la terrasse du mêine cafè.

II n'eut point le temps de prononcer une parole qu'i] mo fut facile de deviner qu'un évènenient heureux s'était produit dans sa vie.

Un ami de son défunt père, ine dit-il, rencontré par hasard, l'avait mis en niesure de pouvoir conlinuer son. voyage.

Et sans même reprendre haleine ii voulut d'abord me rendre le peu que jc lui avais prêté.

Puis —• et sa voix frémissait et vibrait sur ses lèvres encore plus puissante qu'au momont de notre proinière rencontre:

— Monsieur, monsieur, pardonnez-inoi, je ne vous ai pas dit la vérilé, jc vous ai menti. Car, oui, je ne suiș point celui que vous croyez, -— et par gestes saccadés, brusques, •— ii en'etalait devant moi Ies preuves é^idontes: passeport, journaux où, longuement, iJ n'était souvent qyestion que des choses le regardant

de prèș; portraits que différents périodiques allemands et slaves donnaient de lui; lettres, tout ce qui, enfin, sert ââtablir indâniablement l'éţat civil d'un homme.

Et c'était en eîfet lui. Lui, le fils morganatique d'un roi, dernier de sa race et deruier comte de Takona: Le prince Christitsch Milan Obrenovicz en personne.

Ce que fut sa vie, la malveillance, Ia calomnie, la rapacii de ceux qui le dépouillèrent de sa fortune — dans Ies environs de deux millions je crois, et que feu le roi Milan avait laiss^s entre Ies rnains de son ami le comte Zichy — l'ont assoz dit — assez exagéré et travesti pour qu'il n'en soit que peu question.

Infortuné rejeton d'un sang qui a coulé pour la Serbie, et quo Ies basses intrigues et Ies rnisérables conspirat,ions on fait par la suite, jaillir â flots, ii n'a péché — au fond — quo par son trop de jeunesse— ce qui arrive â nombre de fils de familie -— que par sa Ugèreté.

Sa mère — le bolle Arthémise — si je ne me trompe pas sur son nom — fiile d'un richissime banquior grec du Phanar de Constantinople et d'une ambition qui ne connût point de bornes, Tontoura, des son bas âge, d'un luxe inoui, lui fit donner une educat ion royale, et plaea un sceptre et une courronne parmi Ies hochets de son berceau.

Malheureusemont pour oile et pour son enfant, celui-ci tenait du roi son père le caractere emporté, Ies passions sauvages et désordonnées, le peu de cas qu'il faisait, des conventions sociales, des plates vertus bourgeoises.

Ardent et fougueux au plaisir, croyant â l'amitié et â l'amour ii se laissa embobiner par Ies flatteurs el enjôler par Ies belles hongroises de Budapest.

El sa fortune — ou plutôt Ies six cenls miile couronnes autrichienaes qu'il put obtenir des jeunes comtes Zichy aprós la mort de leur père â eux îondit â vue d'oeil, ne fut bientôt plus dans son esprit qu'un souvenir — un beau rève peut-être — mais mi rêve.

Et c'est alors que conmmença pour celu i qu i possèdait toutes Ies chances de devenir un roi après l'odieux assassinat du dernier des Obrenovicz directs — du roi Alexandre, son frère — une vie d'aventures et de miscres sans égale, étant donnée surtout la bäute lignée dont ii était issu,

Et c'est alors aussi, que Ies ennemis de sa race, reussirent â ta fletrir definitivement cette vie en sa personne — du moins au poirtt de vue royaî—en la forşant de debuter dans un eirque a raison de trois miile francs par soiree que Ies impressarios improvisés lui offrirent deiiberement..

Ce fot, par consequent, la debâcle complete — tout un ecroulement—une deroute telle que oncques on n'en vit de pareille. Et quant â l'altesse royale, au prince —pauvre here desormais, belas! —C'est de viile en viile etd'hdtel en botei qu'il dut fuir...

Dettes montant â le submerger; exp^dients auxquels ii fallut bien reeourir; demenagements â la eiocbe de bois que la particularite de certaines cireonstances malbeureuses et irnprévues se charge d'enseigner aux plus fiers; prisons où, parfois, le jetaient Ies impitoyables aboiments de l'infernale meute qui ne cessait de le harceler — tels sont, en substance, Ies principaux incidents d'une vie qui — malgre tout — • appartient â l'histoire.

Et cet Obrenovicz — ce fils d'une rivale l'ayant emporté, dans le temps, haut la main sur la reine Nathalie—-s'en allait — apres la chute d'antoniobile qui l'avait fait jambe-de-bois — car telle etait la veritâ et nulle [ms. tăiat, n.n.] ce sujet par lui imagine— s'en allait enfin — devincz ou? — je vous la donne en miile, coinme on Ie dit — ii s'en allait ti Biaritz et chez cette meme reine Nathalie — oui, chez elle! — pour l'implorcr de lui venir en aide et qu'il implora peut-etre.

Et, maintenant, sans rappeler ce qu'il y eût de tragique dans la fin de la plupart des menibres de l'eteinte dynastie scrbe, un geste divin ou un geste auguste seraient peut-être â faire...

Par qui? Voilâ ce que j'ignorc.

Néanmoins, dans runiqueObrenovics; qui en reste —- tout jambe-de-bois qu'il est — coule malgré ses erreurs — pésadiîles et emportements de jeunesse â vrai dirc -— un sang généreux et dans sa poitrine bat un coeur loyal.

Ce qui ne signifie pas que l'exil ait jamais corrigé Ies rois.

LA VILLE —LA JOIE — ET-LES ROSES

Néo-latine, bien qu'en territoire scythe bâtie, cette viile qui s'appelle en r^alité *Boakoureschti,* mais que Ies occidentaux nomment Bucarest, était, au temps jadis, la viile de la joie et des roses.

Unpatriarehe genrebiblique, autrement ditun vieillard du erû, possesseur de nombreux troupeaux et dont le nom était cehii de *Boukour,* eu fut, dit-on, Ie fondateur.

Ce pere „La Joie'L qui avait du haut des Carpathes faiL stiivre à ses brebis îe cours de la Dîmbovitza, était parvenu â découvrir, parnii Ies sombres forets de cette époque, une sorle de vaste clairicre, et en s'y fixant ii y avait élevé une rustique chapelle.

Ce fut là, paraît-il, la cause première qui nuia en une viile devant, plus tard, suffisamment faire parîer d'elle, des sites pittoresques que Ies forets environnantes re^guaient aux confins du raonde.

Toutefois, est-il juste d'établir que, 1'acUielle capitale de la Rournanie, ne prii quelquc iniportance qu'â partir de la première moitió du XlX-ème siede.

Les rosiers, ii est vrai, y poussèrent nombreux et on ne aait trop oomment â dater de ces Lemps mêmes. Point d'habitation, si modeste fut-elle, qui n'en cùt ses variétés et Ies cloîtres et Ies monastères, dont on vil se multiplier Ies hauls clochetons et Ies fortes

murailles, en furent Httcralemeiit submergés. Les magnifiques îleurs persanes et indiennes prospérèrent-elles ainsi et fleurirent-elles, un peu partout. On vit alors cette merveille: sollicitéepar l'ardeur du solei], plus d'ime tige projeta la pourpro et Tor de son éclosion sur le faîte des murs, en effondra d'éblouissants bouquets sur les toits et mit des roses jusque dans les arbres.

Coquettes, les jeunes filles et les jeunes femmes s'en piquèrent dans les clieveux de vraiinent incomparables. Les beaux gars en fiient à leur instar, leur profit, car les couvrc-chefs qu'ils portaient, feulres à larges bords, eomme eeux des bergers grecs et troyens, en recurent des guirlandes d'idylle.

La viile pourtant, n'en avansa pas plus vite pour cela, et durant de longues années encore, elle continua a ne point etre qu'un campement hâtif...

Bois et piâtras, terre battue et briques, dureies ay soleil, furent pour la piu part du temps, Ies materiaux dont les niaisonettes s'en allant par miile chera ins au diable vauvert 6taient construites. Plantées sans auoun ordre, *et* ne s'essayant que rarement â esquisser des rues, ces habitations dégageaient toutefois un oliarme ensorceleur, invitait au calme reposant d'une vie qu'assagissaient Ies grands arbres entourant les enclos, et que les fleurs des jardins, les roses surtout, embaiimaient d'une in6ffaî.ile douceur.

Neimnoins, les vastes forèts qui séparaient ce grouperaent huma in du reste de]'huirianit6 s'éclaircirenî bientot. Turcs et taLaies, cosaques et russes, hongrois etbulgares, cent autres invasions, poussèrent au-dessus du pays leurs galops et ieuis ruades, s'y entrecroisèrent en e.'.lairs fauves ou blafards, y furent du feu, du sang, du d6s6spoir, — puis dispamrent.

Leseglises, ci les, tinrent bon et ii s'en trouva qui — îuxe encore inouî —• pr6senterent aux reverbérations des levers et des couchants des tours reeouvertes en tole...

Quant aux rosiers, ma]gr6 les sauvages randonnées des incursions aneantissant tout sur leur passage, ils en parurent commc nnilLipli4s, II en poussa de

terre en pleine rue et ce sont sans doute Ies morts que fa cruauté couchait par milliers dans la pousaière des sous-sols qui reeouraient â ce dernier moyen pour revivre un peu sous ce soleil d'or et de ce ciel bleu â tout jamais perdus par eux.

De leur côté, Ies hajbHations prirent un aspect plus conséquent. D'humbles qu'elles étaient, elles cominencèrent â planter sur des rnes qui s'alignèrent des porches dans le genre grec, que des colonnes en briques oui tos cie"pics de plâtre et passéas au lait de chaux se dressèrent â soutenir. On y eut, enfin., la lumîneiise surprise de quelques villes mi-arabes, mi-byzantines qui, toutes fraîches et souriantes parmi le feuillage argenté des trernbles, s'imprégnaient, le soir, de l'ombre mauve et rosée des bouleaux.

Et o'est ainsi que la viile fût.

Cependant, comme rien d'occidental n'y avait point pênâtré, des ètages ne s'e"chafaudèrent pas Ies uns sur Ies autres, n'y escaladèrent point Ies cieux.

Immenses, Ies cours que rafraîchissaient de minces filets d'eau, Etaient en pârtie mangées par une herbe nienue que Ies pissenlits piquaient d'or. Mais des plantes mauvaises projetaient leur verdure plus sombre, et leurs fleurs violacésss sur la fraîcheur de ces commencements depraîries. Et, cachet tout oriental, sous l'éplorement de saules, ou sous la bleue frondaison de hauts noyers, des édicules carrés, fontaines violemment peintes de madoaes drapées de couleurs e"clatantes, d'apôtres Pierre et Paul, versèrent l'eau comme un lait bienfaisant.

Rouges-gorges et pinsons, merles siffleurs, tous Ies oiseaux des arbres s'en 6gayaient et battaient des ailes, tandis que, Ies cris des hârons et des paons s'unissant aux gloussements et aux jaoassements des basses-cours, tenues d'habitude sur le derrière des maisons, en signalaient aux passants Ies approches.

Les grandes dames des lieux, tout comme celles des temps nouveaux, plus peut-être, traînaient aprâs elles force brooarts chatoyants et velours, en balayaient Ies parqnets despièces, Ies all^es des jardins. Pari3scomme des châsses, -voilées de fins tissus qui seniblaient faits

de rayons de June, les bras louidement chargés de bracelets qui se renvoyaient les ^clairs de millo gemmes, les cheveux entrelacés de pertes et fleuris de turquoises, cos fées nonchalantes ne tenaient cependant point au repos Jeurs menottes aux doigts incendiés de diamants et lactés d'opalcs. S'adonnant du matin au soir aux soins du ne'nage, rien n'échappait à leur activité. Confitures et sorbets qu'elles confectionnaient, diverses autTes occupations qui les réclamaient sans cesse— t,elle la surveillance du tissage des tapis et de rêches soieries nommées borandgic.^— ne les empêchaient guère de monter â leur \ér.6rabîes d'époux, boyards somptueux, barbus et \étus comrne aux temps de Darius, pîus d'un coup de leur façon.

Mais ce qn'elle s'en est al!ée dans la brume neutre des pasеés morts cette Ville-Ia Joie et les Roses... Ce qu'elle s'en est al!ée avec sa colîine de Philarète qui n'est plus qu'un banal Parc d'Exposition défunte, et son lac de purelé argent6e et blentée de Héréstré, et comme les boyards d'antan, s'ils ressuscitaient, ne reconnaîtraient point la cité qui leur était tant familière, celle qu'ils aimaient tant, qu'ils pressuraient quand-même, ne fut-ce qu'en douceur...

Au demeurant, les manants qui dorment leur bon somineil sous Ies verts tertres des nionastiques charnps de repos, regretteraient également, s'ils venaient â renaître cette viile morte, leur viile â eux, tout en rues tortueuses et bordées de palissades en bois.

Carpour ce qui est des maîtres d'alors, point n'était difficile de s'arranger avec eux, et le don d'un certain nombre d'oeufs frais, de quelques poules bien grasses, joint â plusieurs livres de bougiea en cire fleurdelisée, y suffisait, d'habitude, amplemcnt. II est vrai que les placides despotes qu'etaienl ces boyards, se fâchaient parfoîs et faisaient fouetter â coeur-joie eeux qui encore encouraient leur disgrâce... Néanmoins compensation ii y avait, puisque Io Hospodar, dont la jouissance ne connaissait point de bornes, n'hésitait pas, tout boyards qu'ils étaient, â les soumettre au même traitement et â la seule difference près qu'ils

leur laissaient la puissance de recervoir la *sehlague* sur tapis rouge.

Quoiqu-il en soit, boyards et menu peuple, restaient gais. Cantonnés dans une philosophie pleine de sens, ils laissaienl le mal passer. Et si un peu de joic leur venait, ils en p-rofitaicnt largemcnt. Insoucieux des londemains, c'est presque â tout moment qu'on voyait des jeunes gens et des hommes **fait**s parcourir Ies rucs par troupes nombreuses, tandis que Ies musiciens tziganes, dont ils s'accompagriaient, leur versaient dans l'oreille le gaipépiement demand'olines et le doux épanchement des violons. Les jeunes filles qu i, derrière Ies volcts mi-clos des fenètres, les guignaierit du coiu de l'oeil,-leur jelaient parfois qui une rose, qui une branche de saule musqué en fleurs,

Et toile était la vie et la mort elle-mème, tont ea restant cruelle, ne revêtait point ce caractère funèbre et désolant qui en fait aujourd'hui le plus horrible des âpouvantails, Elîe fauchait de droite et de gauche, denieurait impitoyable, mais au fond, chadm la considéra ii. cunune un triomphe remporté sur la vie. On croyait £ résurreclion, au jugement dernier, aux réoompenses futures.

Tout de rose, de bleu ou de rouge recouvert, lecercueil où le de^funt disparaissait sous des monoeaux de fleurs, s'en allait, à travers Ies rues, placé sur un dais en ve]ours frângé d'or, porté sur un somptueux brancard â bras d'hoinme, et précédé ou suivi d'une gaie fanfare d'oriîlanimes claquant au vent et de bannières. Les laouthari, qui conduisaient le mort vers sa demeure suprême, tiraiont de leurs flûtes de Pan des sons exquis, C'étaient comme des voix d'anges qui couraien.1. â l'encontre de celui venant à eux et qui, ponr ainsi dire, éloignaient graduellemenL Ia Lerre de lui, l'abolissaient à janiais.

La cobza et les violons sur lesquels les flûtes de Pan greffaient leurs mélodies, tâchaient pendant ce tenips de rappeler bien qu'en vain, les jouissances sensuelles de l'on alić, et par lâ de le raltaeher â ce qu'il laissait.

Colombe éblouissante de lumière, son âme s'essorait déja vers Ies avatars nouveaux des insondables profondeurs célestes et les sîens mèmes *en* sembîaient heureux.

Cependant, pour cette contreé oii tanț de rosos fleurissaienl, et où la vie et la mort y étaient deux douceurs presque égales, la grande cruautó 6t.ait celle de riiiver. Effectivement, Ia bise s'y déchaînait en hurlements de loups et en miaulements de chats. Elle cinglait les visages de milliers de lanières de cuit. En viile de formidables tombées de neige, qu'on n'enlevait d'ailleurs jamais, isolaient les haMtants les uns des autres. Mais ni les boyards, ni le menu peuple n'en avaient cure, les forêts se trouvent proches ct nul ne se faisant faute de chauffer son poêle á blanc. Au surplus, Ie traînage consolait de tout, égayait tout... Des chevaux de race, houssés de larges toiîes blanohes, et qui courant les rues attelés â la russe, ^ployaient conime de gigantesques ailes d'oiseaux, s'agitaient, miile argentiues clochettes sonnaient *de* par la viile le fie"vreux branle-bas général de la joie.

Que, néaninoins, ii ne soit plus question de ces hivers. Et puisque le ternps des roses est revenii, quV-les fassent. oublier autant qu'ellos Ie peuvent l'acfiei Bucarest — la inisére — et les caiums.

Elles n'ont, du reste, qu'â le fortement von Io ir pour y iéussir. Et de fait, à quelques centaines de mètres du royal Palais de Cotrocèni, tout un ooin de vieille viile persiste â se maintenir à Ia barbe du gouverncracnt, dernier-eri du nouveau royaume, donț l'évolution mondiale peut à si bon droit s'enorgueillir. Sur le haut plăteau qui, du côté de la campagne, se laisse brusquement choir dans la plaine, une habil.ation de pope s'y montre cn, effet sous des épais ombrages qui lui déversent leur fraîeheur.

Et tout au fond de l'enclos et derrière lapalissade en bois queperce une porte vermoulue, Ic jardin, ou pli.ii.6t l'«boulis que les eaux ont amené â se produire eu cftt endroit aux flancs mêmes du plăteau -- gouffre se creusant eu ablme et qu'une dizaine de TTiarches en grèș â peine descendues retirent hors du temps et des sites «nvironnants.

Plantées de rosiers, Ies profondeurs et Ies parois de cet entonnoir déferlent avec des houles et des remou& de verts qui sont tantôt des verts tiès tendree, des vert& d'eau et qui tantôt remontent jusqu'â des verts bleus. et bruns et s'engouffrent finalement, des verts-brique qui, eux, l'aiitomne venue, seront Ies verts de feu.

Les roses qui surnagent parmi 3es verdures p]us sombres, en frangent Ies ondulations et, toutes éclatantes. de blancheur, en sont eomme l'écume.

D'aulres, celles là, pareilles â de larges traînées de: sang,rappellentunchamp decamageet sont, lout aussi bien, des roses de joie, devie et d'amour. H yen a qui, franchement ipanouies en un jaune éblouissant, sont des calices d'ivresse, ultra-terrestre et de pureté, et ce: sont là, les roses d'or. Celles qu'on nomme les roses-thé ne se peuvent compter. Elles sont innombrables-et ii y a jusqu'â des roses couleur d'abricot qui sont comme des saveurs.

Très grandes dames, les roses mousseuses, veloulées, mais hérissées d'épines ne se mêlent guèrre aux autres-et tenant à part, retiiées â l'^cart, comme un five. o'clock thea [sic] des plus selects.

Mais d'autres encore, ies roses foHes, celles-ci en queîque sorte ébouriffées et le nez toujours en l'air, leurs tuniques de pétales délicieuaernent cliiffonnées ou retroussés, se penchent gracieusement droite et de gauche, dansent un pas de ballet féerique, avancenl., reculent, semblent venir âvous et rien qu'âvouseffîeurer le visage et les lèvres se changent en baisers.

De ces dernières ii y en avaient des l&gions et que le vent faisait galopper par files, masquaient-elles et démasquaient-elles tour â tour un caboulot qui, au deîâ de l'enclos, où finissait l'éboulis, surgissait au bord du ohemin.

Abrit^scontre lesardeursdu soleil sousunev&randah. en branchages fraînchement coupés, des tziganes, aux yeux de topaze brûlée, y ahanent sur leurs violons, tandis qu'â I'ombre la vertigineuse hora qui court sur le gazon d'une pelouse, emportedans sa roade sauvage magnifiques jeunes îilles et beaux jeunes gen».

Cependant le train de Constanzza qui vient â passer ?n un fracas tout coup de tonnerre ébranle un instant le sol et rappelle â l'heure présente... Puis, le calme reprend. Seulement, les violons muets, le peu qui restait encore de la viile de Bouîcour s'eîface et sombre dans les noiresvolutes de fumée que l'impitoyable dragon laisse après lui.

Ce qui ne veut nullement dire que l'acituelle capitale de la Roumanie est dépourvue d'attraits.

Elle développe, au contrairc, sur de belles et larges mes, de merveilleuses façades de palais.

POSTUME

COMMEINT ON DEVIENT RICHE ET PUISSANT

Une grande viile sur te Danube que Roustschouk. Grande puisque Ies autres sont petites. Toute en rues zigzaguant entre Ies hautes inurailles des maisons, dont quelques moucharabies rompent â peine la sombre monotonie.

Derrière ces amas de pierres et de briques, des arbres qui dépassent souvent, dénoncent la fraîeheur et la tranquillité de ces ombrages tant chers aux turcs, et de ces veTgers merveilleux qii'on nevoit qu'en Orient. Un ciel tellement cloisonné d'or, que, presquepâle, précipite un afflnx de sang aux coeurs et, dans l'ain-Mance bleue et violette des rues, des îlaques de soleil orangé qui s'étalent un pevi partout, qui grimpent le. long des murs ou flambent sur Ies toits roses et verts.

Or, c'est dans cette viile qu'Aîi et Hassan, Ies deux frères de ce conte, vivaient. Mărié et père d'enfants nombreux, — «ne marnaaiîle! —- l'aîné, Aii, était laborienx et indnstrieux.Toutefois, et bien qu'iî peinât du matin au soir, ii ne réussisait que difficilement â nouer îes deux bouts. Hassan, par contre, était un franc vaurien. II est vrai que son. labeur à lui: flâner dès l'aube, s'asseoir devant Ies cafés parini Ies Iauriers roses en fleurs, et se laisser vivre, ne l'enrichissait guèrre. Mais, du rnoins, Hassan avait-il sur son frère l'avantage de ne se jamais faire du mauvais sang.

À part son goût bien décidé pour la flânerie, ce qu'il aimait encore e'était de s'étendro â l'ombre ou de s'y f,enir jambes croisées et, du haut des terrasses surplombant le port, de regarder Teau couler.

Était-il pourtant, ce Hassan, un poète, im rêveur, —• moins et plus peur-être, -.- un liomrne à grandos pensées? Que nenni, et bien qu'on l'aurait dit a le voir immobile duranl des heures, et Ies yeux mi-clos, el perdus dans le vague.

Au fond, sa nature était lout autre, et Allali seul sait si seulemenl. ii s'arrêtail une ou deux fois l'an â des spâculations intellectuelles...

Son entière aetivité raisonante se iéduisait â ne poursuivre qu'un but: celui de peiner le moins possible, et de jouir Ie plus, de se couler doiice la vie quand même. Du resle, ii y parvenait sans trop de secousses, car le grand nombre de Lurcs v6nérabies qui, a cette époquc, ornaiont la viile de leurs barbes blanehes. Tavaient en une fort grande estime, et justement â cause de son silence, de son alr grave et, de sa solennité.

Ne répondanl â aueune des questions qu'on lui posait ni oui ni non, ne dounani. son avis sur quoi que ce lut. ii se contentait, dans la plupart des cas, de Kocher la tête, d'y aller d'un semblanL de sourire. de cligner tant6t d'un oeil tanLôt de l'autre, ef, tout au plus des deux...

Évidemment, une telle aititude ne pouvait que le faire bien venir auprès des gros bonnets de Fendroit,, et pas un de oeux le eonnaissant quineluioffrît chaque jour, l'un Ie eafé, l'autre nuc montagne de riz farcie soit de confitures soit de dattes, et sur énuelle en boia; d'autres, des viandes ragoûtantes; Ies plus ricbes des pâtisserics ct des friandises... Et, pas un qui ne lui mit aux mains, qui le chiboue, qui le narguilé. De plus, chaque fois qu'on parlait des deux frères, pas un âne Ies elasser ainsi: „Aii? Mais un crétin que cot animal... Un propre â rien. Et dire, si c'est Dieu possibie, que Hassan soit sorti de la nienie mere!". Aussi, Ies propos d'aller leur train...

La vérilé est, qu'en Occident, im bonune de Tenvergure de Hassan auraii vile ton iné au personnage. On en eut fait, en mcttan.t Ies choses au pire, pour lemoins un chef de parti, un président de la Chanibre ou du Sénat, el. ii serait mort, après une vie bien remplic, chargé de gloire et d'honneuis.

En Orient, Ies choses se passent autrement: on en lenait oompte, nu] doute sur ce point, mais on se contentait de lui donner la pâtée.

Sur ces entrefaites, cepauvre diable d'Ali, qui méritait bien son sort, îrimait et peinait, en frère aîné qu'il était, Levée avânt le jonr, sa femme, — une mégère, — ne s'attardail pas â le mettre dehors...

—-Fainéant, lui criait-elle, édentée et ongles crochus teints de hené tendus vers lui, vas-tu cioupir tonte lasaintejournéesurtonderrière, et n'entends-tu pas Ies enfants qui s'enragent de îaim? Ouste, donc ! et vide-moi la place plus vite que ga, fils de Șeitan, ou tu auras afîaire â moi. Le tonneau est aur Tarabà, et ton âne tout attelé t'y attend. Tu n'as qu'â le simplement faire marcher et â le suivre, Quant â l'eau des sources de Macmour, elle doit être, ce mat in, plus îraîchR que jamais, et. rien que de la puiser te sera un plaisir ineffable. Prends seulement gardede ne pas oublier de la crier â haule voix dans Ies rues, sans quoi ,tu n'en vendras pas nn traître seau, et ce serait, cette fois, notre perle à lous, cornprends-le...

Ce discours et d'autres, assaisonnés de eris et d'inveclives â non avoir que faire, tombaient, drus, sur Ies épaules d'Ali, et c'est en se bouchant Ies oreilles qu'il détalait journellement de compagnie avec l'âne cahotant Tarabà, par des chemins défontés, vers Ies fameuses sources de Macmour.

Pourtant, si le hasard dirigeait, ses pas du câté des terrasses fleuries de lauriers roses, et qu'jl y vît Hassan mangeant son pilaf ou déguslant tranquillement son cafe, lout en s'enveloppant des bleuâtres nuages de son narguile, ii ne pouvait s'empêcher de Hui en faire des reproches ou meme de lui jeter des injures.

Mais, caressant sa barbe noire, Hassan qui ne lui répondait pas, de se fendre simplement de son sourire. Tout au plus, et cela ii ne le faisait-il que si son frère se prenait â]'engueuler, cHgnait-il d'un oeil, pour, placidement, se remettre, en fin de compte, â son kef.

Bien quen'endécolerant pas, Aii s'était tant raisonné qu'il avait fini par accepter son état qu'il était. Allah, d'ailleurs, îe voulait ainsi, et puisque cela était, pourquoi s'en empoisonner inutilement la vie?

Sur le sort de son frére pourtant, une bonne âtoiie sernblait, en effet, s'être fixée á demeure, si bien qu'un jour, de riches marchands qui partaient pour Stamboul le lui dtèrent des yeux en l'emnienant avec eux.

Or, Aii, tout â sa vie de peine et de niisère, l'oublia-t-iî peu-â-peu et,résigné â son sort, continua-t-il à ne point adresser le moindre reprocbe â Allah. Dès l'aube, sa femme le jetait presque â la porte du taudis. Car, dès l'aube, l'âne l'y attendait attelé â Tarabă.

Ce qui fît que le temps coula.

Cependant, c'est â Stamboul que s'accomplit pour Hassan le miracle des miracles, celui-lâ même qui devait litte^alement stupéfier Aii par rapport a 1'immuabilité des lois qui régissent la destinée des humains.

II va de soi que Hassan, une fois dans la viile des sultans, ne changea quoî que ce fût â ses habitudes, et bien que la vie y futplus difficile, lescafés ye tant plus nombreux, ii s'assit tantôt aux terasses des uns, tantôt aux terrasses des autres, et oligna plus que jamais soit d'un oeil, soit de l'autre,.. II lui arriva meme d'y cligner, — et souvent! — des deux â la fois. Mais, disons-Ie, non point sans résultat, car Ies montagnes de rix;, — fussent-elles farciees de confitures ou de dattes, — fussent-elles simplement agiementéBS d'ailes de pouîet.s, de cuisses et de croupions, — venaient de tous côte"s â lui, et se pressaient, si nombreuses, que c'^tait un régal rien que de Ies voir se inettre en marche pour lui être servies, cette fois sur assiettes en t'aienee vraie, frangбes de verts, et dont Ies bords, qu'enjolivait la graisse de mouton safranée, paraissaient être coulés en or.

Hassan y eut aussi des pâtisserios au miel â se succer Ies doigts, et des narguilés glougloutants de rêves que Ies opalines volutes de l'aromatique tumbectschi essoraient vers Ies paradisiaques zônes de l'extrase, là où tout, ce qui est se subtilise jusqu'â ne plus e"tre qu'ailes d'azur et que mer de félicité rose.

C'est donc assis devant un de ces cafés qu'ii vit poindre, par un ensoleillé dimanche du mois de Gülhané, dans Ies lointains d'une place, une fastueuse cavalcade houssée d'or, aigrettée de panaclies, miroitante de pierreries et grand-vizir en tête. Mais, ce qui, tant pour Hassan que pour ceux qui virent îa circonstance se produire, prit Ies proportions d'un évènement extraordinaire, ce fut le fait que, — bien qu'enievé au triple galop d'un cheval fougueux, — le noble porte-parole du Dieu-vivant sur ia terre, îe grand-vizir lui-même, à peine fut-il â la hauteur de Hassan, et lui jela-t-il uncoup d'oeil, qu'il fit ployerd'unemainsûre l'indomptable coursier sur ses jarrets et l'arrêta net devant lui.

Surpris, Hassan cligna d'un oeil, oligna de l'autre, et, se levant phis mort que \'if, i] attendit son sort.

Celui-ci ne se fit point longtemps prier pour dire son mot dé;isif. Effectivement, le très éclairé et très puissânt dignitaire de l'unique empire qui fût encore en *ce* monde digne de ce nom, commanda, sans plus, aux gens de son escorte, de donner un cheval â Hassan, et ii l'emmena à sa suite dans son palais.

Cependant, pour aussi bizarre que părût cette aventure, elle trouvait son explication naturelle en ceci: que le grand-vij;ir n'avait eu qu'un fils, qui était mort sur ses vingt-trois ans. et que Hassan lui ressemblait comme deux gouttes d'eau.

Ce qui fit que ce deniier eut l'occasion d'y aller de pius bellc de son sourire, et de cligner des yeux tant qu'ii voulut. Et c'est ainsi qu'en deux temps et trois mouvements, ii fut nommé d'abord pacha, puis gouverneur genéral du villayète du Danube dont Roustschouk etait le chef-lieu, au fond la viile même où Hassan et son frère étaient nés.

Mais alors que le nouveau gouverneur y fit soa enlrée quasi-triomphale, et que Tidentitê du pacha y ful, établie, nul n'en fut plus marri que Ie pauvre Aii. Quant aux autres, pour la plupart, et selon leurs dires, ils s'y attendaient tous...

N'avaient-ils point, el de longue date, prévu Ies haules destinées de Hassan? Quoi de plus juste, eonséquemment, que ce qui lui arrivait? Le hasard a beau jeter un diamant parini de vulgaires cailloux. Tot ou tard, un rayon de soleil qui tombera sur lui, en revelera la véritable nature, et miile mains s'empresseront de le recueillir pour le remettre dans sa veritable valeur. Ceci est acrit: donc, que ehacun se le repasse et eu fasse son profit,

Néanmoins, Aii qui eut vent un des premiers de la fortune de son frère, s'acheniina le plus tôt qu'il put vers le konak du gouvernement pour tâchor d'y voir son frère.

îl rencontra, ehacun le comprendra, plus d'un obstaule â l'accomplissement de son désir.

Les soldats, qui ne le connaîssaient pas, le inalmenèrent, suffisamment. D'autre pari, les familiers du nouveau gouverneur, que celui-ci avait traînés â sa suite de ConstantinopIe, en Pentendanl se targuer de sa qualité de frère du pacha le couvrirent de lazfs et de quolibets.

Aii, qui n'cn persista que d'autant leva un si grand bruit autour de lui que, finalemen!., on fut bien forté de porter â la connaissanoe du gouverneur ce qui se passait.

Introduit auprès du reprézentant du grand-seigneur, hei et bien son propre frère, Aii resta bouche-bée.

Assis, ou plutôl couché sur un divan recouvert de soie lamassée d'or, et drapé dans un cafetan en lampas vert, le pacha était superbe de gravita.

Ses doigts, constellés de rubis, de bârils et de saphirs, brillaient comme les étoiles du firmament. Passés â sa ceinture, des yatagans enriehis de topazes, de turquoises, l'imprégnaient corame d'une douceur de fleurs des champs fraîchement écloses.

Rouges, et pailletées de clinquant, des babouehes aux bouts gamis de glands en chrysocal, gantaient ses pieds de cuir fauve. Le turban en inousseline de soie d'un vert tendre aveo, â son eroiseinent sur le front, un radieux soleil, en faisait un ėlre de majesté ei de sagesse infinies.

Aii en fut frappé au point de ne pouvoir parler de longtemps.

Mais Hassan, non sans avoir délicieusement joui — ii faut le reconnaître — de la stupéfaction et du trouble de son frère, le fit, — contrairement ace qu'Ali pouvait conjeclurer, — asseoir avec bonié sur le divan même où ii faisait son perșii.

Ensuito, de deux ou trois claquements de ses mains grassouillettes, heurtées l'une contre Tautre, ii appela les esclaves qui, au signal familier, accoururent et déposèrent devant le pacha les sorbets et les fruits obligatoires dans ces sortes de circonstances. Le moka, qui ieur succéda, fut servi en de mignonnes tasses en porcelaine émaillées de roses mouranls et de bleus dont la douceur ne peuL-ôlre dite. (!ihiboucs et nargnilés, se mirent de la pârtie, et tout ceci se passa ainsi que cela se doit parmi les vrais croyants, soleanellement, et sans un mot d'articulé.

—Inschalîah ! finit, tontefois, par exclamer Aii, la dernière halenée de tumbectschi lantée de par la chambre, — inschalîah ! — est-ce bien toi, Hassan?

Â quoi, Hassan ne fit que clinger d'un oeil, et eneore que flatté de l'impression qu'il avait produîte sur son frère, â peine l'honora-t-il de ce qui pouvait tout aussi bien passer pour une grimace qvie pour un sourire.

Puis, plus Aii se rnontait, d'autant Hassan le laissait déblatérer. Quoi? Lui un pacha? Fn gouverneur-général lui? Ah ! mais non: c'est qu'iln'avallerait point une bourde de cette grosseur-Ia. II préferait plutôt croire, — et celapouvait être, —qu'un mauvais esprit, — qui sait? — Șeitan, en personne peut-être, — avait, pour lui jouer un mauvais tour et le faire dainner, pris les traits de son frère? Quant au véritable Hassan, â cette pourriture, c'est depuis longlemps qu'il

devaît avoir reçu la récompense de so veulerie, de sa fainéantise.

Point démonlé, Hassan qui caressait sa barbe que quelques reflets de henné rosissaient déjà, atlendit que la colère de son frère tombal, et lorsque celui-ci fut au bout de son exaspérat ion, et qu'iţ lui demanda comment ii était parvenu â cette hanţe fortune, c'est d'une main preste qu'il saisit son chiboue, et que du tuyeau en jasmin, i] tira bouffée de funr.ée sur bouffée...

— Regardel regarde, Aii! lui cria-t-il ensuite,— tout en lui désignant ies volutes qui s'enroulaient et se déroulaient â travers 3a pièce,— regarde; car c'est en la îançant tout simplement cette fumée et comme je le fais en ce moment, et tout en demeurant jambes croisées et bras au repos, que tu me vois oü je suiş et ce que je suiş...

Ce disant, Hassan qui cligna francheinent en niême temps des deux yeux. eut, pour Ia première fois de sa vie im sourire complet et, se levant, ii remit quelques pièces d'or â son frère, et le congédia.

AH s'en retourna donc chez lui. mais pensif â n'en pouvoir tirer un mot, et rien que décidé â se remettre â sa tâche journalière... Les cieux, pouvaient, désormais crouler autour de lui et sur Jui; Ies siens pouvaient, périr; sa femme, gueuler â voîonté... Ni, ni, fini, c'etail bicn fini, et ii avaii, clos son bilan, — et ce n'est que muni des quelques livres de Labac blond et d'une natte par lui en route acheUés, qu'il remit les pieds dans sa niaison.

N'y trouvant point la mégère, pour le moment en Lrain de faire Fimportante avne des commères du voisinage, ii put, tout â son aise, y dérouler cette natte, s'y installer, et, entouré de son tabac conime d'un remjtart, envoyer au piafond, â 3'instar de son frère les merveilleuses nuées,

SeulemenL, et ceci dès que l'édentée eut fait fondre en pendeloques d'oreilles et autres frasques l'or que Hassan lui avait donné, — ce qui ne demanda pas beaucoup de temps, — la noble compagne de sa vie, qui, dans les commencements, avait montré patte de velours, refit la sorcîère.

Mais Aii avait changé du tout au tout...

Menaces, ni prières, les injuros elles-mêmes, le trouvèrent de glace et de marbre.

Les cris dea enfants affamés, leurs pleurs n'y purent pas dava^ntage et les voisins appelés â la rescousse dJrent, eux aussi, battre en retrăite. C'en était fait: AH était fou, archifou, fou â mourir de rire et à crever de rage ou de douleur.

Quant â lui, ii laissait dire, et mie ne bougeait de sa uatte. Et s'il condescendait â parfois émettre quelques paroles à l'adresse de ceux dont les objurgations devenaisnt par trop violentes, elles se résumaient toutes en cet axiome uniqne: Que richesse et toute puissance ne vienn^nt jamais â ceux qui courent après elles. Qu'il faut, au contraire, se tenir tranquille sur son derrière, fumer et attendre.

Sa femme qui, pour aussi mègère qu'elle fût, n'en était pas moins mère, commenc.a, de guerre lasse, par vendre le tonneau et l'arabâ, et, en dernier lieu, l'ân.e. Sa gueuse de nichée eut donc des os à se mettre sous la dent, fait dont, sans doute, ii lui sera tenu compte au jour du partage des baclavas dans le paradis de Mahomet.

Quoi qu'il en soit, les trois joyeux compagaons maçonsqui achettèrent les dépouilles d'Ali, liés eomme ils étaient d'arnitié musulmane, — la plus sûre de toutes, — tombèrent d'accord pour faire servir l'âne et Tarabà a« charriage du sabie, et se mirent en mesure d'en obtenir à contentement d'un trou qu'ils creusèrent aux environs de la viile. Mais *k* Ie pousser si loin ce trou, ils firent tant et, si bien que le diable y montra un jours ses cornes sous Taspect d'un mirifique trésor en or monnayé, pierres précieuses et lingots d'argent.

Rayonnants de bonheur, AUah sait combien, ils y descendirent â plusieurs reprises et en lestèrent Tarabà â se rompre. Néanraoins, et au moment où ils allaient ressortir du trou pour de bon, ses parois qui s'effondrè-

rent tout â coup sur eux Ies enssevelircnt â jamais daas cette gueule d'eu fer.

L'ânc, cependant, resté seul et voyant le soir tornhev et Ies coups auxquels ii était fai(, ne pas venir, se mit â biraire de toute ses forces; puis, la nuit étant déja sur tout, ii reprit de hii-méme le chemin de la viile, où ii rentra avec sa charge, qu'i] conduisit, et non point, comnie on pourrait Ie penser, vers la demeure de ses nouveaux rnaîtres, mais bel et bien devant la porte d'Ali.

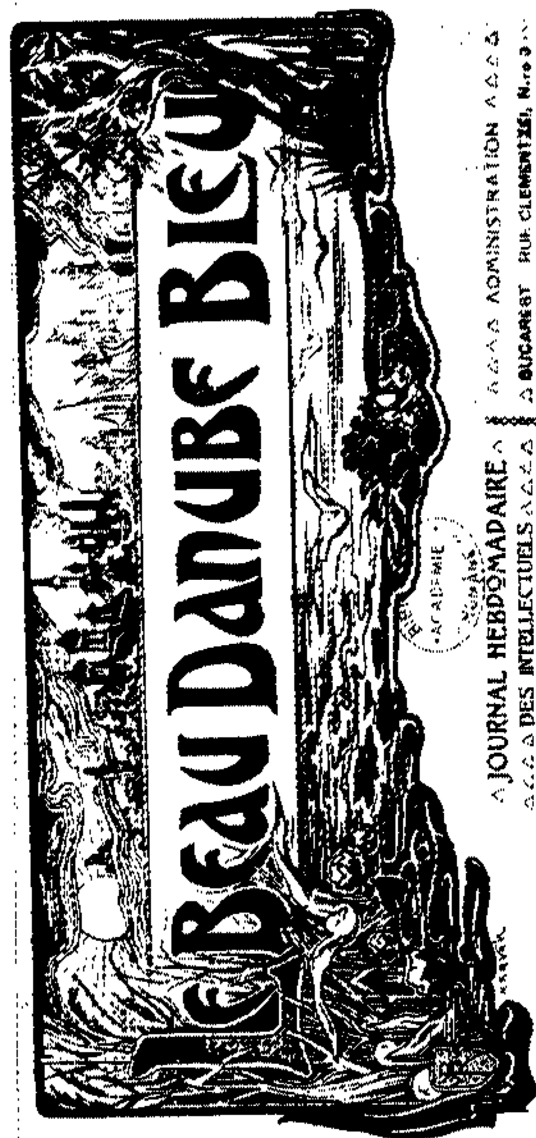
Or, Ies braîments que derechef iî y poussa réveillèrent la femme d'Ali qui n'eût qu'á Ies entendre pour reeonnaître le bourriquet. Se mettre d'un bond sur jambes et courir dehors, y voir stationner dans la rue Tâne et l'arabâ, montei[1] sur l'étroite charrette et y fourrer son nez, fut, pour la femme **d'Ali,** l'affaire d'un instant.

Mais lorsqu'eile vit ce qui s'y trouvait, el]e n'en put croire ses yeux, et c'est en coup de tonnerre qu'elle entra dans la chambre où Aii, qui ne perdak pas son temps à dormir son soûl, continuaît, aceroupi sur la natto, â pousser dans l'air ses nuages de fumée.

— Ousle dono ! et l'eve-toi, malheureux, lui cria-t-eîle dès le seuij îranchi. Lèves-toi, et viens m'aider â ranger en lieu sûr le trésor que notre âne, qui est revenu, nous a rapporté dans l'arabâ.

— Vas-y Loi-mëme, femme, si tu veux. Quant â inoi, rnie ne bougerai, car c'est ainsi que toute puissance et richesse viennent, et tiens-le-toi pour dit, cette fois.

Or et argenf., — comme du reste on le pense, — et joyaux aussi — ne denieurèrent point longtemps dans Tarabà. Soigneusfmient, et â plusieurs reprises recueillie par la femme d'Ali, cette fortune ne forma bientôt aut mir de son mari qu'un éblouissant rempart *da* grosses pièces d'or, de lingots d'argent, de pierreries, que celui-ci contemplait d'un oeil, semblait-i?, indifférent. \eanmoins, et â peine le tout **futil** en place, qu'Ali, désroisant jambes et bras, et se levant, mû comme par

Portretul poetului Ia maturitn'o.

un ressort, ii empoigna son chibouc d'ime main formidable et fit pleuvoir sur l'cchine de la mégère de tels coups qu'il le lui cassa sur Ie dos,,.

Puis, d'une voix â effondrer Ies murs du taudis sur eux:

— Te l'ai-je pas dit, drôlesse et fille du diable, que c'est ainsi que richesse ct tonte puissance viennent â qui Ies sait altendre? Or, oustcl mainlenant, et àton tour vide-moi la place.

L'ICÔNE DE SAINT-NICOLAS

Pâoome Théodorow Livine vieillissait sous le harnais. Capitainc â vingt-cinq ans, capilaine ii restait â ses quarantetrois ans finissant. Les causes? Selon sa mere, lavieille princesse Livine, son manque de foi absolu eu Dieu, ou plutôt dans les saints qui sont son essence, et dans les prêtres qui le représenlent. D'autres aLtribuaient sa mauvaise fortune â la disgrâce en laquelle le teaait une Grande-Duchesse dont ii avait, dans le temps, capté les faveurs, et qu'il avait lâchée, fort insolemment d'ailleurs, pour une jeunesse quelconque au piquant minois, raeolée le long de la Perspective Newslu, Quant â lui, c'est simplement à la guigne qu'il s'en prenait. Mais que la malchance vint de ceci ou de cela, ii ne restait pas moina capilaine et ne vieillissait pas moins. Beau, ii l'était encore, â de certains jours; seulement, les cheveux blancs qui frisottaient sur les tempes, dénonçaient l'hiver proche, ea faisaient un cheval de retour dont rien nepouvait retarder désormais l'irréparable déchéance. De plus, l'amertume qui, parfois, navrait ses yeux et son sourire, ne se mettait que trop souvent de Ea pârtie, lui Dixleva.it cetle grâce et cette fraîcheur qui sont pour les traits ce qu'est le soleil pour des champs do blés mûrs.

A vrai dire sa siluation devenait intenabîe. Les pires de ses camarades lui marchaient sur le corps. D'aucuns s'étaient, tant et si bien démenés qu'une fois chete de iégiments, iîs corsèrent leur jeu de lelle façon que ce leur fut un rien de décrocher des olympiennes constellations les fameuses trois étoiles, et de Ies fixer à demeure sur leuis épaulettes.

C'est ce qui fit en effet qu'il pensa deinander plus d'une fois sa retrăite. Au fond, n'était-ce point ce qu'il avait de mieux â faire, cţ pourquoi ne s'en irait-il pas vivre dans un des domaines de sa mère par exemple, n'importe où, pourvu que celà fûl loin de la viile vaine, paimi les blés cţ sous les feux du soleil d'été, et en plein désert de neige Thiver, avec coin d'uu bon feu, le samovar Turnant et ronflant, et tandis que les loups hurleraienl dans la campagne â s'en donner â cOfiur-joie?

Evidemment oui, et c'est â cela qu'il devait s'arrêter, mais quoi? sa mère, puis les habitudes prises, des inilliers de liens très subtils qui semblent si faciles â rompre, cţ que, ti-op souvent, la mort seule est apclée â détruire?

Un espoir pourtant allait poindre pour Livine. Tout autocratfi qu'il était le „petit-père", en réaîité Ie Czar, lui aussi, et bien qu'il lui en coutât, — semblable en ceci au plus bunible de ses sujels, — dut se sournettre â l'inévitable et passer l'arme â gauche. Or, avancements et décorations, munificences en argent, miile autres grâces et faveurs, se déverseraient pour sûr â l'occasion du nouveau règne, tout au moins à celle du nouveau couronnement. La princesse, dès que la nouvelle cut sa confirmation, accourut chez son fils et n'y alia point par trente six chem ins. Qu'il le reconnut ou non, e'ctait son manque de rcligion qui était la cause de l-out. Et, â preuve, le fils des Dalloubkiewitz qui ne sortait d'une église que pour entrer dans une autre, et qui, tout en étant vicieux et. presque stupide, ne cessait d'avancerpar îarges enjambées vers Ies hauts sommets. Népoutschki onfin, un autre mauvais drôîe et crétin ii est vrai, mais comnie les popes le prônaient ! N'en faisait-on point un aiglc ct, en haut

lieu, ne témoignait-on point de la plus grande confiance en son génie qui ne se pouvait comparer qu'à celui des Nesselrode ou des Mentschlicoffs? Que dire de Kokotschkine? de Nicolaiewitsche Brakotschlekow? des deux Trouklanda? des quatre Potrowieff? des cinq Tschourine? Enfin, la princesse le sermonna tant, le pria si éloquemment, pleura et se moucha à de si nombreuses reprises, qu'il finit par se rendre à ses raisons, C'était dit et juré: il ne manquerait plus les offices du dimanche; paierait largement les prêtres; brûlerait jour et nuit l'huile la plus pure dans la veilleuse en argent qui pendait devant l'icône de Saint-Nicolas à la tête de son lit, icône que sa mère elle-même avait placée là de ses propres mains; en outre, il s'engageait de faire maigre un jour par semaine, et cela pour que Dieu le remît de ses péchés.

Sur ces assurances, la princesse rentra chez elle très certainement rajeunie et enchantée, care elle savait que tout ce que son fils promettait il le tenait.

En ce qui est de Livine, son contentement fut médiocre. Mais il n'y avait pas à revenir sur des engagements comme les siens. Le vin était tiré, et c'est sans trop regimber qu'il s'exécuta.

Or, ce fut une belle journée que celle attendue par les cent vingt millions d'habitants de l'Empire russe. Les canons tonnèrent. Le peuple se porta en foule dans les rues et sur les places publiques. Le soleil brillait à éblouir sur les coupoles d'or des églises. Il roulait son or jusque dans les flots agités de la Neva et, par endroits, en criblait violemment les visages de la multitude grouillante. Les casques, les fusils, les baïonnettes, les cuirasses en acier, se renvoyaient éclairs sur éclairs. Les éclats de la musique semblaient eux-mêmes faits d'or et rejaillir au loin en une lumière torrentielle, en miroitements de pierres précieuses. Et parmi tout cet or et toute cette lumière, quelque chose de plus éblouissant encore se montrait... L'Empereur, l'impératrice, — or, argent, gemmes, — avançaient sous un dais dont la pourpre rutilait et dont les franges incendiaient les augustes visages. Entourés d'aides de camp, de dames d'honneur, de grands-ducs et de princes, ils n'avaient plus rien d'humain. Leurs êtres charnels, leurs vices, tout disparaissait dans l'immense brasier de reflets, de couleurs, de lumière, de magnificence indicible.

Des centaines de milliers de mains applaudissaient. On criait, on hurlait de joie. La folie de l'enthousiasme courait comme un orage et débouchait de toutes les rues pour envelopper dans son cyclone un homme et une femme, deux pauvres souffles de vie qui, pour un moment, se crurent des dieux, la Divinité toute peut-être,

Rentré à Petersbourg de Moscou-la-Sainte, le très humble et très altier Potentat s'en allait ainsi, triomphalement radieux et en grande pompe, vers l'accomplissement de son sort. Le sourire aux lèvres et les prunelles de joie remplies, il vivait son rêve, et voulait — pauvre chose que de vouloir pour un monarque surtout — que tous ses sujets eussent sinon leurs vingt-quatres heures de bonheur, du moins l'oubli momentané de leur peines, quelques rayons d'azur céleste dans leurs enfers...

À cet effet, et par ses ordres, dans toutes les villes, comme dans les moindres bourgades de son empire, le vin coula. À Petersbourg, dans les nombreux chefs-lieux de provinces, de départements, — anciennes capitales de royaumes, de Duchés et de Principautés — les fontaines publiques, convenablement truquées, ne versèrent, que des alcools, — bière ou kwasa, vins rouges ou blancs. Il y en eut à ne débiter que des torrents de raisiné fumants, fortement, sucrés et épicés.

Les festins populaires ne furent point non plus des moindres. Des boeufs coupés par quartiers énormes y figurèrent; des innombrables troupeaux de moutons y furent dévorés, et les porcs vautrés dans leur graisse n'y purent être comptés. On s'asseyait à ces banquets improvisés, sous cieux libres, par quinze et vingt mille personnes qui venaient s'y réconforter à tour de rôle.

Quant aux autres munificences impériales, elles tombèrent dru et au petit hasard de tous les côtés à la fois... Des employés de rien du tout se virent gratifier de milliers de roubles; d'autres eurent des trois et

des quatre décorations. Nombre d'allemands furent créés, ainsi que cela se doit, qui barons qui comtes. Les avancements dans l'armée roulèrent an avalanchc, trompetèrent retentissants.

Levé oc jour-lâ de très grand matin, Pacâme Théodorow attendit l'apparition de *VOfficiel,* qu'il n'eût entre les mains que sur Ies sept heures, avec une impatience fébrile. Son uom, en effet, ne devait-il pas y figurer? Commandant, ii le serait cette fois, cela ne faisait pas l'ombre d'un doute, — et, qui sait? une bonne petite décoration, y serait jointe, l'Alexandre Newski ou le Saint-Georges, — excusez du peu. Au fond, on les lui devaient toutes deux, et ii lesrecevraient, sinon avec joie, du moins avec décence, convenablernent. Ce ne serait point d'ailleurs Sainte-Anne qu'il mettrait à la porte, si cile se hasardait â s'y présenter, II savait trop pour cela ce qu'on doit aux dames. Enfin, on verrait. Pourvu qu'il constelle un peu, tout ordre,—diamants par ci et rubis par lâ, — fait bien, surtout lorsqu'on sait le porter, — et quant à ta ii s'en chargeait, po-si-ti-ve-ment.

Seuleinent, voilâ: Iu et relu d'abord, minutieusement épluché ensuite, le Eulletin qui contenait cn ce nnméro du „tout" et pour „tous les goûts", ne le nommait, lui, nulle part. Des crétins â tous moments, par files interniinabIes, colonnes serrées aprcs colonnes serrées, •— et point une seule fois de Livine. Nom de Dieu de nom de Dieu et miile tonnerres avec! — c'était â n'y pas croire et, pourtant, l'évidcnce apparaissait clairc, ne se pouvait nier...

Sur ce qu'il tempêta, et sur ce que fut sa déception, point n'est, besoin d'insister, Et, vraiment, sa contrition de six mois, — offices écoutés en tonte patience, jours de maigre, popes largement payés, icâne de Saint-Nicolas â tout moment, graissée, — et de quelle Iurie? — ah ! nom de Dieu de noms de Dieu ! au beau résultat que tout ça l'avait conduit, et ce qu'il leur en revaudrait, ce résiiltat, aux prêtres, aux saints, â sa mère...

Mais ne pouvant se dispenser d'assister à la parade aux panaches, c'cst d'une humeur massacrante qu'il

s'y rcndit, et qu'ensuite, le soir venu, ii revint chez lui.

Violemtnent sonnée, l'ordonance, un rustre, ne le vit pas plutôt la figure renfrognée, les lèvres serrées et arpentant de long cn large Ia chambre qu'elle flaira dans I'air le chambard qui se préparait...

Aussi, le lourdaud se tint-il prudernmcnt sur le pas de la porte, et tout en le guignant du coin de l'oeil attendit-il, postare règlémentaire et mains aux coutures du pantalon, le décliaînement prévu,

Toutcfois, l'éclair ne jaillit pas de sitôt, et ce n'est qu'après nombre de tours et de détours â travers la pièce, et qu'après avoir considérableraent louché du cotó de l'icône dont la veiîleuse allumée apothéosait le manteau en argcnt et la couronne d'or, que la capitaine clama d'une voix formidable:

—• Qa! Toi d'lâ-bas! T'ai-je donc appelé pour te tenir devant moicomrae une borne?

—- Mon eapitaiiie.,.

— Pas un mot de plus ou je te jette par la îenêLre. Croirais-tu, par hasard, que je i'ai oublié que je suis capitaine. dis?

-Ca...

— Ouí, oui, capitaine, et îiche-moi Ie câmp, et un peu plus vite quo ça, tu m'eatends?

Mais comme le soldat entr'ouvrait Ia porte:

— Tu ne me comprends donc pas, misérable? T'ai-je ciit de sortir ou de t'en aller au diable? Est-ce tout un, (ja, réponds?

— Capi.,.

— CapiLaine, oui, je le suis, jc le sais, tu me l'as assez dit: Alors, que veux-tu de plus quadruple fils de coclion. et mauvais drôle? Donc, c'est dit, eL])lus n'ai besoin de te le répéter. Tu me rapporteras de suite — de suite, un paquet de verges souples et solides...

-— De... de verges?.,,

—- Tu vas peut-être me <iire que tu ne sais pas ce que je te domande, idioL? Tu en as pourtant goûté, de Icur bois, porci diné aussi et parfois soupé... Y est-tu cette fois?

— Corn... Compris... bégaya le rnalheureux qui, plus mort que vif, tourna sur ses talons et sortit.

Puis, le paqucts de verges apporté, et non sans qim Pacôme Théodorow eut de nouveau louehé vers l'icône que Ia veilleuse continuait â magnificr de sa flamme:

— Bon! daigna-t-il marmonner,— c'est ța.

Et désignant l'image du saint, ii ajonta d'une voix de sLentor:

— Déoroche-moi â présent cel OHbrius-lâ, et jette-le moi face à terre.

Stupéfaite, certes, la bête â deux pieds n'hésita cependant qu'un înstărit...

•—Or, verges en mains, commanda Pacâme quand la chose fut faite, et cent et un coups au derrière du caffard tout conimc Ies cent un, guenlements des canonsd'aujourd'hui, rnatière â engrais! paracheva-L-i) foudroyant.

Bien et dûment fustigé, le Sainl ne s'en plaignit point, ponr sûr.

Toutefois, que Ie moujic en eut parlé â un seul ou â plusieurs de ses camaradcs, le fait est que l'affaire s'ébruita quand-même.

En peu de jours, la cour ec la viile ne causèrent plus d'antre chose. Un grand norobre mêmc en poussa des cris d'indignation; d'autres, tout en plaignant sincèrement Livine, selon eux devenu subitement fou, I'en blâmèrent avec sév^rité; quant à d'autr^s, ils enfirent siraplement des gorges chaudfis.

Le Czar, qui ne l'apprit que le plus tard de tous, en fut horrifie\ Que cela ait eu Jieu, c'etait de"jâsansprécâdent. Mais qu'un officier, qu'un capitaine, qy'un prince, â son service, officier dans son impérial et auguste Pr^obrajenski-Polk, eut accomplî l'aote innommable, voilâ ce qui dâpassait son entendement.

— Prince, dit-il â Livine, •—lorsque ie capitaine, mandé auprès de lui, fut en sa pi^sence, — prince, m'expliquerez-vous ou nierez-vous?

Et la voix de l'empereur s'efforçait de rendre calme tremblait un peu.

Mais celui-ci, qui se voyait perdu, n'hésita pas. Révohé contre Ies criants passes-droits dont ii avait été victime, ii paria au Czar d'homme â hommc, franchement, rudement, et le demi-dieu surpris de ce Iangage nouveau pour lui, l'écouta, l'encouragea presque â ne lui rien cacher, fut enfin ce que ceux qui président aux destinees des peuples devraient toujours etre. Une Russie nouvelle, une hu mani te dont ii n'avait pas meme l'idee alors devant Ies yeux que Ies brouillards et Ies nues des hautcs cîmes rendaient impropres â percevoir Ies réalités tantôt hideuscs et tantôt cruelles. Et ce qu'en de brefs èclairs de lumière ii vit d'injustice partout, de rnisère, de souffrance, de lâcbetés et de flagornerios, d'horreur et de désespoir, de prière et d'appels vainement poussés vers Ies cieux, toucha telleTneiit ce coeur encore neuf, que des larmes lui en vînrenL aux yeux... Aussi, prenant la rnain de Livine qui, finalcment, s'était agenouilîé devant lui:

— Rcrnerciez le bon Saint-Nieolas, généraî-prince Livine, lui dit-il, car c'est pour que la vérilé puisseparvenir jnsqu'â nous qu'il s'est de hii-même voué, en grand et aaint martyre qu'il est, â la fustigation. Mais comme ce scrait d'un exécrable exemple, conclut Ic Czar, ne Ic rêpêtez â persoioie.

Ce qui n'crnpêcha nollement Tjivine, monté subitemeat au somniet de la hiérarehie militaire, d'affirmer de lemps â autre que Ies saints, parfois, ont eux aussi, tout comme Ies pauvres diabîes, besoin de corrections corporelles.

Et cela doit ètre puisque, bien qu'au vingtième aiècle, on parle d'y revenir, et dans Paris même, — du moins pour oes derniers...

DU PROFIT POUR TROIS

Svetozar Niksitsehe se morfondait â ne plus être une excelience, gouverneur de province, gros comme le bras.

Serbe d'originc, mais îssu d'une familie élabiie en Russio depuis Catherine-îa-Grande. ii avait un jour perdu pied, — Dieu sait cominent et pourquoi,— et malgré lous Ies malgré, ii n'etait plus arrive a se repêcher,

Cela le chiffonnait au bout du compte, bien que son état de fortune ne laissât rien â desirer. Saint-Petersbourg l'en consolait parfois, c'esl sur. 11 y avait son palais, ses habitudes, son monde. Toutefois, — avait-ii tort ou raison.—- ii se sentait diminue. Son club? oui, ii s'y trouvait a l'aise. Cest la, d'ailleurs, qu'il perdait, plus d'une fois, des somrnes rondes. Donc, beau joueur, — et personne n'aurait pu dire le contraire. Ce qui n'ajoutait pas peu â la consideration qu'on luimarquait. Puis, et ce n'etait point chosemince pour sa vanile, Ies *douchlnhas* tout en rnollets du theâtre Michel, ne lui menageaient point, ouvertement, leurs faveurs. On le savait partout, et on en parlait. Quel heureux coquin que ce Svetozar 1 ne cessait-on de répeter, Et chacun de l'envier. En plus, fringant cavalier, et caracolant sur ses trente-cinq ans avec force voltiges, presqu'en cadet fraîchement emou

de l'École militaire impériale, monocle â l'oeil, poitrinant, et moustache au vent.

Quoi qu'il en soit, la vie sans l'uniforme brodé d'or dont l'avait sanglé, sur ses vingt-aept ans, un ministre ayant de près connu sa mère, la vie sans l'écharpe officielie, — soie ct or, — lui pesait étrangement. D'autre part, Jes Niksitsch.es ses aîeux, gouverneurs de province de père en fils, et jusqu'â leur mort, quittaient pendant lanuit, e land est inement, leurs lombes, se faufilaient dans son sommcil, et le tiraient par ks pieds ou le bourraient de coups â lui défoncer Ies côtes.

Et de vrai: était-il un Niksitsche â ce point dégénéré pour que rien ne put réveiller son amour-propre et pour qu'il se laissât conlinuellement débouter par ces pleutres que sont Ies ministres et, notamment, par celui qu'esL le ministre de l'intéricur? Par Saint lvan-Blagorostschew et par Saint-Nikodème-au-pied-bot, — par tous Ies autres saints aussi, — Ies goîtreux comme Ies lépreux. — par la Sainte-Croix qui décore la tour de laTroîtza de Nijni et sur laquellepercheune cigogne qui s'y est fixoé â demcure depuis cent ans, en se tenant sur le pied gauche cinquantc, et cinquante sur le droit; enfin, par sa moustache qu'il conscnlait â faire tomber sous Ies ciseaux du premier bărbier venii, cela ne sera pas, — miile fois non, cent miile fois 1

Et non pas que la vie de province lui cortvint. II la connaissail. trop pour n'en point sentir lui venir tantôt des bâillements, tantôt des nausées, mais ii se devait à son norn, & sa halite lignée, â la Russie, au C;îar.

II ne s'amuserait pas, ii le savait, lâ où on l'enverrait, — quelque trou affreux faît de rues étroites, boueuses ou noyées de poussière, de maisons basses et replètes, aux pignons idiots affectant des colonnades de Louvro, seulement, voilâ: le marécbal de la noblesse lui rendrait visite; on lui présenterait Ies armea aux céréraonies oft'icielles; chacun le salůorait bas, se tiendrait droit devant lui; on lui demanderait des faveurs, des grâces; ii représenLerait le Czar presque Dieu, —

et c'était quelque chose ţa puisque ees ancêtres l'avaient tous été".

Pourtant, remonter â ce sommet ne semblait plus pour lui aussi aisé que par le passé. Les démarches qu'il tentait en ce sens, auxquelles ii s'acharnait, ne donnaient aucun râsultat. Sa mère n'e"tait plus là, — morte ia sainte femme; puis, les ministres se succédant au pouvoir ne l'avaient connue ni de loin de preș,

Kabroué sur]e gouverncment de Calouga qu'il sollicitait, ii se rabattait en vain sur ceux d'Ekaterinoslav, de Nikolaiewsk, d'Astrakan et se heurtait aux même difficuhés pour ceux d'Asie. Diable! ça se corsait, on pouvait le dire, et ii maigrissait et verdissait â vue d'oeil, déconcerta, parfois, au point d'oublier de redresser sa moustacho au fer chaud, de lui donner la désinvolture habituelle. Si, du moins, l'actueile excellence se fut trouvée en possesion de femme, — jeunne ou vieille, — iî en eiit fait son affaire, — ţa aurait marché. Mais non: le vieux singe prenait celles des autres et rigolait â se dilater la rate...

L!ne idée, cependant, â force d'y penser, lui venait. Et c'eût été, vraiment, un bon tour â jouer au salaud. La Markowna, une cascadeuse un peu juive, dont ii s'éfcait amusé quelque temps en un coup de caprice, pouvait amplement y pourvoir. Car, pour intelligente, clic l'etait en diable. Or si, do velour vêtue, — robe â traîne bien entendu, et chapeautée genre „comine-il-Iaut", — elle se de"cidait de passer pour sa coeur à lui, Niksitsche, — affaire de sollieiter l'excellence en sa faveur, — nul doute qu'elle ne réussit â lui avoir l'oiseau bleu, en d'autres termes â lui dénicher le gouvernement voulu. Ce serait donc, en coupe, — attelage tintinabulant de grelots, —• et armée de cartes de visite fin bristol,

„Madame de Brastacoff,
née Niksitsche"

qu'elle filerait sur le palais du dâpartement dė l'in t^rieu, et que ies et caetera suivraient...

Con,sult6e, la Markowna n'y mit point une trop forte opposition et, robes et roubles aidant, le grand joup arrivé, elle soigna du mieux qu'elle put ses dessus et ses dessous.,,

Le fait est qu'â n'être considâre'e que superficiellement, avec ses cheveux roux s4paiés en deux bandeaux très sages, et les yeux baise4s pudiquement, elle ^tait d6licieuse, la peste!

Néanmoins, quand le ministre eut devant lui la carte que l'huissier d6posa sur son bureau, â voir ce nom qui ne lui disait presque rien, ii fit légèrement la moue.

— Quelque vieille foile, sans doute! s'exclama-t-il eu repoussant du doigt le fin bristol.

— Que nori, excellence; oh! que non...

— Jeune alors?

— Dix-huit ans, au plus, et jolie â croquer: un bonbon fondant, lépondit l'huissier.

— Tu dis? Mais introduis donc, nigaud! cria le ministre. Et surtout ne permets sous aucun prétexte qu'on ine dé>angeât pendant l'audience, ajouta-t-il en se levant guilleret et en se frottant les mains.

Madame de Brastacoff, tout en ayant laissé chez elle la Markowna, futplus que charmante pour l'excellence.

L'Excellence, de son côté, ne lui marchanda pas les prévenances, les politesses. Avec une souplesse de mouvements étonnante pour son âge, ii courut au devant d'elle, lui prit ga^lamment une main, puis l'autre, l'encouragea à lui conter ses peines, si elle en avait, se déclara â ses ordres, lui promit d'exaucer d'avance ses désirs, et quels qu'ils fussent.

Mais comme elle continuait de tenir les yeux à terre, bien qu'ellepensât luiéclater au nez derire âplusieurs reprises, ii la conduisit â une chaise longue qui se trouvait, probablement, dans son cabinet pour qu'il s'y reposât des fatigues que lui donnaient les affaires de l'État, la fit asseoir, et tout en lui tripotant tantôt une main tantôt l'autre, ii părut prendre le plus grand inte"rêt à ce qu'elle lui disait.

— Oui, sans donte, acquieștait-il de ternps en temps, votre frère le mérite bien. Seulement, que vouiez-vous?

Le gouvernement d'une provincfi! pensez-y, ma chère cnfant...

— En I c'est justement ce que je fais, minaudait ingérmment Ia Brastacoff, et vous le lui donnerez, monsieur le ministre.,, Que diriez-vous, par exemple, de celui de îa Sibérie Occidentale?

—• Mais, voulut protester l'exellence bien qu'elle se seritît avoir rotrouvé ses vingt ans, c'est un royaume, ni plus, ni moins, que vous rae demandez pour votre frfsre.

— Et où serait le mal puisque je m'en irai passer mes deux, trois mois d'été lâ-bas, et c'est à vous que je devrais d'en être un peu la petite reine?...

Puis, ot avânt qne le ministre put articuler la mohvdre parole, la Brastacoff qui fit comp le tem ent l'enfant, lui posa la miin sur la bouche et la Iui tint fermée de force avec un,e gentillesse telle que Ie haut dignitaire on perdit du coup la têtn, la lui empoigna cette inain et lui mangea Ies doigts de baisers, Ies bras...

Les ..Oh" nt Ies „Ah" qui suivirent, Ies ,,non-non, je ne veux pas, ça ne sera pas"; le „mon Diou"; les: „mais vous ètcs un misérable... c'est odieux... odifiux", la courte lutte el. la longue défaite, tout ça passa en un tourbillon qui emporta dans ses volutes non seulement la Sibèric occidentale, mais l'anneau inême du ministro, un magnifique soIitaJre fin briliant dont l'excellonce, affol^s de reconnaissancc, fit présents â la „petit reine", pour qu'elle se niontît en pendenlif.

Svetozar Xiksitsche put consóquemrnent, des le îendemain annonoer & son club, dans les coulisses des tlióâtres et un peu par tont, le grand malheur qui îe frappait. On l'exilait, c'était certain. Mais quoi faire? Teîle était la volonté suprême. II devait se soumettre, et partirait résigné. Néanmoins, on en revenait parîois... II s'appliquerait, lui aussi, â n'y point laisser ses os...

Certains de sea amis qui l'entendirent, rentrèrent ohez eux, blêmes et les dents claquantes de rage. Deux cn firent la jaunisse.

Quant â Niksitsche, un *moh* après, ii preaait tranquillement possesion de son gouvernement. Toutefois, â perne eut-il le temps de s'y installer qu'on ordre du ministre vint le surprendre par un urgent rappel â Saint-Petersbourg, pour affaires de services, ajoutait le télégramme.

Et, lorsqu'aprés des nuits et des jours de chemin de fer, ii se retrouva devant l'excellence:

— Mon chcr Niksitsche, s'entendit-il dire, ébahi; vous vous creusez en vain le cerveau pour deviner la raison qui m'a fait vous rnander en si grande hâte, et de si loin. C'est simplement pour vous piésenter tous mes compliments au sujet de votre charmante soeur, Madame de Brastacoff. Cest en mênie temps, unc femme de tête, dites-lc lui bien de ma part, Elle vous a eu un gouvernement, et des plus magnifiques et ne s'est réservé pour elle que le modeste briliant de six miile roubles que je lui ai donné. Moi-même enfin, j'y ai gagné quelque chose: Ce que gagnent les jeunes gens,— parfois ou souvent, — *k* Saint Petersbourg, conime â Paris ou aîlleurs... Donc, ii y a eu du profit pour trois. De nouveau tous mes eompliments, mon cher, et vous pouvez vous retourner en Sibérie... Vous n'en serez pas rappeló cette fois, je vous le certifie.

Heureusement pour Niksitsehe qu'il le reprit ce chemin, mais en gouverneur toujours et quand-même. Car l'excellence mourut dans la nuit â la suite d'un foudroyant coup de sang.

EN TERRE TRAJANE

La Plavitza, riviėra dont le cours s'effectue eu terre trajane, après miile rnėandres el lacets gracieux dont elle coupe par le milieu l'heureuse vallée que fleurit Ia colza et que dore le maîs, s'attarde, par cette ėblouissante journėc d'août, au grand soîeil de midi.

Ccpendant, tonte èMouissante qu'ellc soit, elle ne finii pas moins par s'encaisser entre Ies digues d'nn moulin; — celui du vieux boyard Stambolâ, —> et Ies ormes alternă? de saules qui en cet endroit se penchent sur l'onde miroitante, lui prêtent soudain la verdâtre fraîcheur de leur onibrc.

Les ėsluses du moulin sont d'ailleurs fermées et une paix très douce descend sur tout.

Mais des oharriots dont les cssieux grinoent sur Ia route, se montrent bientȍl, et l'animation habituele, beurts et voix, rcprend de plus belle devant Ic moulin.

Sont-ce toutefois des latins ou des daces quc ces beaux gars dont l'idiome est tantôt harmonieux et Bonore comme un ehant du Dante et bientȍt fait de vocables gutturaux rapellant de si prċs Ies sauvages et rauques mėlop^es arabes?

Blonds les uns, bruns les autres, ce sont des coins de ciel ensoleiilė ou des nuits flamboyantes d'âclairs qu'il portent dans les yeux.

Quoi qu'il en soit, l'ėclnse une fois ouverte, l'eau longtemps contenue se précipite ėcumante, et le moulin se rcmet â ronronner sa vieille „Doina" vaîaque, eette tant douce cbanson d'amour et cette tant douce incitatrice de rėves, tandis que, torses redressės, les gars en gilets bruns soutach^s de ganses noires s'en vont en bras de chemise et ceinturės de rouge s'eparpiller, qui derriere les charriots rcprenant a vide le chemin parcouru, **qui** â travers champs.

Verdoyantes et jaunissantes, les terres de labour dėroulent leurs cėrėales en larges tapis d'or, mouchetės de vert et de roux, et courent, par ondulations insensibles, atteindre les abords des hautesmontagnes dont les cretes se dressent tout â coup dans 3'horizon en troupes tourmentées de bêtes qui se cabrent.

Face â l'entrée du moulin el bien plus proches, des coilines plantėes de vignes et de jardins, portent des villages et des châtelets, vestiges de temps qui ne sont plus, et qui, maîgré les jours nouveaux, gardent intact leur caractère mi-patriarcal, rai-guerrier.

Or, c'est dans de ces donjons, „coula" byzantine carrée et haute, qu'habite le boyard Stambolâ, et c'est de lâ qu'il rėgit ses terres en vieux et paisible bonbomme tout ca continuant de se croire seigneur de tenanciers.

En aval du moulin qui inoud l'eau chantante et la rėduit en une pulvėrulence d'une blancheur inouîe, la rivière redescend conter fleurette aux roses et aux bleuâtiė cailloux de rives souvent sabloneuses, aussi bien qu'aux gras pâturages qu'elle sillonne parfois d'une traînėe d'argent, et qui tout 6maillés de boutons d'or et de bleuets, ėdatent de-ci de-lâ en de subites fanfares de pavots.

Interrompant I'adorable remon, de l'herbe et des blės, et sautant jusque dans les colzas, des pommiers et des noyers r^vėtent les quelques humbles toits sombr^s dans des replis de terrain et y vivant lâ, de temps imrn^morial, leurs petites joies, leur trėsgrande d6tresse, ce qu'en fin, ii a ėtė convenu de noramer la paix et le bonheur.

A mi-côté des montagnes infîèchies vers le nord-est et BC rapprochant de la Plavitza â la toucher, un hameau. Puis, plus bas, l'église au porche qui abrite une façade peinturlurée et dont la tour plaquée de tôle reluit raagnifiquement au solei].

Et nutle fumée de locomotive ni prochaîne, ni dans le lointain. Seulement, pour animer ce tableau, des envolées de colombes coignant la rustique tour de l'église de battements d'aîles précipités et, s'enlevant peu â peu cn des spirales sans oesse r^trécies, trouent, pour ainsi dire, le ciel de leur tendresse, de leur joie de vivre...

INEDITE

CE QU'ON RELÈVE PARFOIS DANS LE CARNET D'UN DÉSERTEUR

26 Août 1877—7 heures du matin. Inoubliable journée que celle d'hier: Moi et bien d'autres, nous avons passé Ic Danube, Ori m'y a forcé naturellement. D'ailleurs que je le veuille ou non, ne suis-je point soldat? Enlevó â mon int^rieur, â ma familie, aussi ai-je dû marcher. Mes camarades dès le grand cours d'eau franchi, se sont mis â dédancher leurs jambes parmi Ies rochers qui, â cet endroit bordent la rive turqiie, Essoufl&s ct lialetants, ils esturai, mais ne eessant de progresser quand-même. Au demeurant, tel 6tait l'ordre. J 'ai regié mes pas sur Ies leurs.

Les officiers —Ies très jeunes surtout — montrent un enthousiasme contagieux. Ils semblent persuadés que mourir pour la patrie est un, devoir et une gloire.

9 heures et ½ a.m., même date. Les feux de fiîe dotit noua ne venaient d'abord que de vagues crépitements se rapprochent. Ce sont comme de continus et féroces aboiements et Ies canons, se mettant de la pârtie, ce n'est bientôt plus qu'unépouvantable chaos de grondements, d'explosions, de rugissements et d'éclats. Des boulets commencent â passer au-dessus de nos têtes avec des ululements debêtes inconcevables. Queîques indigènes qui détalent, chassent de ci-delâ devant eux, qui leurs moutons, qui leurs ânes, Interrog^s à la hâte, tous sont d'accord pour noua

dire que Ies russes sont en pleine dèroute, et qu'eux et nous aîlons être jetés dans le fleuve.

Un officier — étail-cc un, lieutenant ou un capitaine? je no me le rappelle pas au juste—.s'essaye, en nous voyant faiblir, de reîever —comrne on dit — -^ le moral de eeux qui paraîssent afaisses.

—. Et! quoi? Voudriez-vous par hasard fuir?

Puis â un tout. jeune qui, de blerne se faisait vert:

— Et toi. de lâ-bas, dis-donc? cria-t-il. Craindrais-tu la mort, triple idiot? Avance alors voir un peu... Ou plutôt, non, — Reste sur place ct reponds: Ne mourons-nous pas tous un jour ou l'autre?

Eien cntendu, le conscrit ne souffle mot. Mais un bulgare proche —• vieilie barbe bîanche et paysan des environs —• 6te son bonnet de fourrurc et se grattant la tête qu'il hoehà gravemeut:

—' Quanl `a ea c'est eertain, chevrote-l-il, pas un de nous qui ne doive s'en aller. Mais pourquoi mourir avânt son Lemps?

La réponse du rusteaud ne frappa persoane si ce n'est moi... Oui; oui, la question ètait eu effet-Iâ. Pourquoi?... Pourquoi?

Midi. —• Un phenomène irUcressant se produif: Plus on approchfi de Plevna moins Ies milles bruits de la bataille nous parviennent. On dirait à peine un voi de grosses manehes bourdon,nanles avec, par moments, des coups sourds et mata, qui n'impressionnent guère et qu'on ne dirait pas être oenx de quelques centaincs de canons voraissant la flamme et la mort.

Une courtc halte eu plein soleil et sous le ciel bleu . Chaleur cuisante. Voici, pourtant, qu'un. nuage de poussière se *lève* sur la route et vîent droit sur nous. Ce sont Ies ambulances de Ia Croix-Rouge —-des voitures déconvertea et des charriots garnis de paille. Nous nous rangeons des deux cotés de la chaussée sur Ies talus, et le convoi passe, coinme une trombe. Beaucoup de bless^s, mais très impressionnant surtout le pale jeune homme qu'un de ces vehicules emporte et que la mort semble avoir touché de sion aîle.

Deux âblouissantes déeorations brillent sur sa poitrine.

— Quelle est sa blessure? demande le capitaine de notre troupe à un groupe d'ambulanciers qui suit à pied.

—^C'est un bouîet qui lui a fracasse" Ies deux jambes, lui rèpond-t-on.

Et la voiture oὺ gisait le hèros dont Ies âblouissantes dècorations rcmplaceront désormais Ies deux jambes, file et va en se rapetissant dans son nuage de poussière qui, lui-inême, sous peu, s'efface et n'est plus.

27 Aoât. —7 heures du soir. —Notre détachement se trouve enfin, dès Ies premières lueurs de l'aube, rendu à destination. Vers Ies neufs heures, le gèneral en chef des quelques divisions roumaînes sous Plevna passe notre inspection et nous iéconforte de son raimix par des paroles ènergiques et vibrantes. Puis, entouré de son ètat-major, et panaehe blanc au kèpi, ii rentre dans Ia baraque en planches lui servant de quartier. Un honneur nvéehoit vers Ies oiiîe heures: celui d'aîler en compagnie d'un copain, remplacer Ies sentinelles montant la garde devant sa porLe. Le general et ses officiers, que nous entrevîmes assis autour d'inxe table richement servie, se montraient fori dispos. Ils sablaient le champagne et dcjcnnaient de grand app6tit.

29 Aoùt—10 heures a.m. — Ce que j'ai vu hier n'a pas de nom: Dans Ies creux des vallons, â l'orée des bois, sur Ies roeailleuses pentes de montagnes abruptes, et jusque dans le iit tranquîllc d'une claire rivière, rien que des eadavres.

Lundi, 20 octobre. —Le 30 Août, jour de la Saint Alexandre, devait — selon le eoînmandement supérieur des deux armées chiètiennes —se signaler par le coup dècisif qu'il porterait aux tures. Au surplus, ce jour-là, que la fète patronimiquc de l'Autocrate rnagnifiait de sa gloirc, ètait par cela-même dé-signé pour Ia lèalisation de Poeuvre insigne que Ie

Grand-Duc Nicolas avait Ie plus â coeur: la rédition de Plevna et dont ii irait offrir Ies clefs â son Auguste cousin —-sur Ies trois ou Ies quatre lieures de l'apres-midi —eu guise de cădeau.

Toutes inesures prises de Ia veille, le signal de l'atlaque fut doime" — on le eomprend—.avânt même qu'il fit jour et —masses de soldats aprcs masses de soldats—nous nous 6îancâmes comrae un seul homme pour courir sus aux turcs.

Préda, cependant, un vêtêran qui me flanquait â raa gauohe, el qui, lui, n'était, partant, pas un blanc-bec pour avoir îroîd aux yeux, ralentit un peu sa marche et —. balles sîfflant aux oreilles —. ine deraanda „le pour qui? et le pourquoi?" de cetteguerre, ct „le pourquoi et Ie pour qui? de cctte mort qui nous attendait?"

J'essayais de le lui faire comprendre en employant â l'instar de Mcssieurs Ies Officiers, presque Ies mêmes termes qu'eux et îa même éîoquence presque...

Mais lui — un butor obtus —. ne prenait toute ce que je Iui ressassai malgré mcs multiples explications — que pour du charabia —^ne me parlait que de ses enfants, de sa femme, de sa mère. îl finit même par me couper le sifflot en me cornant d'une voix de tête ces paroles dans mes oreilles:

— Ah! ea! boyard, qu'il mc dit —chaque individu sachant Hre et ecrire l'est un peu lâ-bas — vous f'tez pus de moi puisqu'aussi ben j'sais â présent de quoi qu'i r'tourne. —Vot'honeu' militai', qu'vous m'dites? Mais c'que j'in'cn bat 1' flanc d'cet honeu? Don n'-t-i seulement d'boudin ou d'la soup'aux clioux c't oiseau-lâ? — Et vot gloi'? D'quoi qu'all'est fait la gueuse? D'tuer d's homm's du bon Dieu, et encor' d's homm's d'bon Dieu. —. Pouah! s'qu'vous croyez qu' j'en veux moi? Pouah 1 —Et n'm'parlez pas d'vot patrii S'que j'n'sais pas moi qu'all' n'est qu' vot sous-préfet et qu'vos trabans c't epatri? Car pou' l'champ qu' j'labou, qui que m'le prendra eti-lâ? Pis — quoi? Les turcs n'ont-ils point, ete nos maît's et nous ont-i pas laissé nos pop's et l'champ â mon pie' — et tont — nà?

Maîs comme les boulets tombaient drus dans nos rangs, el; que, filcs par filos nos soldats se couchaient par terre, et, y restaient, Piéda, â la faveur du dosordre qui se propageait jusque vers l'arriére-gardc, fit peu à peu le traînard, obliqua *à* gauche, ct finalement, dispărut paimi des plants de mais... — Vit-il-encorc? Où est.-i] ? — Dieu Ic sait.

Est-ce pourtant â ses paroles ou â im tout autre sentimcnl que jc dois non seulement la vie mais aussi et surtout la pure et radieusc lumière qui envahit snbitement mon osprit, voilâ ce que je ne chercherai pas â connaître.

Co que jf! me rappelle est d'ailleurs fort complexe et ne peut etre exprime que difficilement.

Entendai-je et voyai-je, au fond, ou n'entendai-je et ne voyai-je pas? Et la réalité de ce champs de [bataillc avee ses ruades et ses galops, ses cris sauvages, ces silences plus effrayants qye les plaintes â faire dresser les cheveux sur la tête—n'existait-elle que dans mon cerveau, n'était-elle qu'un cauchemar dont j'allais me i^veiller?

Des hourras pourtant — et des balles — oh, combien nombreuses ces balles — les flics et les flacs qu'elles font en touchant leurs buts renversent 3es hommes par centaines, et...

— Plus rien dans le carnet, â part quelques pages â moiti6 ou de trois quarts d6chir6es ct rendues inde"chiffrables â force de ratures et de surcharges.

Mais qui ne eomprend pas le reste?

SI LES MORTS...

Si Ies morts d'il *y* a cent aris pouvaient roveni une semaine ou deux, trois-quatre jours seulementr seraient-ils des merveiiles de tout genre que leur pré-, senterait l'humâine vie actuelle.

Et,d'abbord, desvilles qu'ils ont habitées et qu'ils ne reconnaîtraient pas; Un Paris, un Berlin, une Londres et une Vienne qui, sans doute, Ies Iaisseraien,t angois^6=, b'eants.

Ahurris, ils se demanderaient sur Ies lieux-mômes qui leur étaienl toul, faniiliers si on ne leur conte point en leur disant que telle large avenue, que tel boulevard. occupent exactemeat Ies eniplacetnenls des étroits et sombres quartiers au sein desquels ils naequirent, qui virent leur enfance el leur adolescence, et qu'ils laissèrent, cn s'en allant imperturbablement figés dans leur physionomies respectives... — Mais oii est-elle donc passée la mercerie du coin. le drapier d'en face et le café mesquin et mal e;lairé, dans lesquels ils pénétraieut recueillis, presque respectueux, comme dans un temple. Puis, où, toutes ce bonnes pâtes de consommateurs, s'aUumant pour un rien, criant et tempêtant, chevauohant, innocemment. ou avec force grands gestes, leurs dadas favoris: qui. la liberté et la fraternité; qui, l'égalité et Ies droits de l'homme; l'apologie de la révolution, Ies

droits de l'homme, et, mêmc parfois, celle de la sainte alliance des peuples.

Ce qu'ils verraient, ce qu'ils liraient, ce qu'ils enlendraient les stupéfieraient. Et c'est, de surprises en surprises qu'ils marcheraient... Dans la litterature, un Lamartine faisant ou laissant pour la première fois parler îa personnalitâ du sentiment; un Chautcaubriand, aux périodes larges et harmonieuses, magnifique de beautâ majestueuse comme les ampîes vagues d'un océan tout resplendissant de soleil; un Victor Hugo, détruisant toùt et réédifiant tout, un surhomme monstrueux de beauté et de force et qui plie un sîècîe presque en son entier à ses lois; uu Byron en Anglelerre, un Goethc, un Schiller en Allemagne. Et des peintres: ceux qui commencent â Delacroix et qui vont jusqu'â nos jours.., Et des romanciers: les Dickens, les Balzacs, Durnas-père. Puisencore des poètes, pêle-mêle, de toute nationaliié; un Edgar Poc, un Musset, un Hoffmann, l'olympien Leconte de Lisle, la flûte de Pan des Verlaines et des Mallarrnés... Que d'autres encore, très grands aussi mais trop nombreux à nommer,..

Quant à la science, ce n'esfc pas par quatre chemins qu'elle y est allée. Les grattes-cienx d'Am6rique, maisons â vingt et trente étages dépas^s, et de combien, par Ies trois cents inètres de la Tour Eiffel. Des voies ferrées sillonnant l'Europe de rails, vous emportant â du soixante et â du quatre-vingt l'hcure; des dirigeables, planant au-dessus de campagnes et des villes et tout re"cemnient, les hommes oiseaux que soni les Santos Dumont et ses pareils...

D'ailleurs, d'autres choses inconcevables en foule: Une force à peine entrevue au début du dix-neuvième siècle, 1'élecl.ricité transportant la pensée, paroîe ou dessin, l'image aussi sur les fils d'arraigne"e qu'on a ensuite nommés *télégraphe* et les îaisant parvenir fidèlement â leurs destinataires, â des distances i-nouîes; les charriant â d'im bond franchire les plus hautes montagnes, l'océan et pouvant leur fairo le tour du monde en un clin d'oeil.

Des villes enfin qui sont des rangées de palais; des rnagasins qui sont des villes et cette même âlectricité s'affolant â devenir le long dea rues et dans l'intérieur des maisons,tantôt des étoiles,tantôt dessoleils, Eclatant tantôt en nappe de lumière blanche et tantôt se niinbant d'orrange ou de rougc; de bleu ou de mauve; l'électricité poussant des voitures sur des voies a raills ou simplement sur des routes; donnant, aux jets d'eau des reflets magiques; devenant de Texpansion calorique portâe â des deux ou trois miile degre"s; relevant la force des malades; devenant de l'^nergie inécanique et de Ténergie vitale.

D'une autre part, l'hotnme avide de bien-être s'ingéniant àvtvre vite et bien,, substituant aux traveaux manuels Ie travail des mîichines. Le fer et l'acier s'animant â devenir des maehines â coudre ou â éerbe; des autoraobiles; des appareils à tricolor, â faire de la dentelle...

Aht Si ces morts de cent ans..,

Mais Ies plus huppés d'entre eux croiraient-ih senleraent â leurs yeux, ne se supposeraient-ils point dans une auire planète?

Eh ! Eh ! la force de la vapeur â elle scule, tout menibres de l'Institut qu'ils auraient été, Ies prosterneraient ^bahis devant ses mervcilles. Et, que diraient-ils sculement, ces bons et naifs morts, devant la photographie et ses progrés, devant Ie gaz qui îlambe, Aclaire et réchauffe, devant le phonographe ei sos dérivés, boîtes déjà vulgaires et rósantes, mais qui n'en reproduisent pas moins la voix et la musique, avec leurs rnille inflexions et avec une netteté presque parfaite.

Oh! Ies bons morts...

Mais, âbienpenser, ne dirait-on point de nous aussi, dans cent ans, dans moins encore: Oh ! Ies bons morts.

ADDENDA

POEME ÎN PROZĂ

CEI DOI ÎNGERI

— Unde te duci, copilă, la un ceas așa tîrziu! Miezul nopții a sunat de inuît, șoptea unei fecioare îngerul cel bun.

— Grăbește, îi zicea îngerul cel rău; el te așteaptă diseară sub leasă înflorită a leandrelor.

Copila, la auzul celor două voci, se oprea cîte o clipă nehotărîtă.

îngerul cel bun îi striga: oprește; miezul nopții a sunat de mult.

îngerul rău: grăbește, el te așteaptă deseară sub leasă înflorită a leandrelor.

Cel bun îi arată primejdia de a se duce la întîlnirea ce-și detese cu palidul strein.

Cel rău, j-î arăta așteptînd-o cu neastîmpăr, i-l înfățișă mai frumos ca totdauna: ochii Iui visători, părul lui ondulat, statura lui înaltă, treceau și retrec«an pe dinaintea vederii sale.

Și copila nu mai stătu la îndoială.

•

Nu trecu multă vreme și o corabie cu toate pînzele pe catarte se depărta repede de Jschia.

O copilă plîngea în tăcere pe o stîncă din marginea mărei.

Copila care plîngea era Fecioara care nu ascultase de vocea îngerului ce] bun.

Corabia ce se depărta ducea in sînul ei pe frumosul strein.

Copila a privit mult corabia, şi, în urmă, noaptea s-a coborît şi a învelit corabia, copila şi soarta ei, iar soarta ei n-a mai ieşit niciodată din noapte.

*

însă de atuncea, oricine trece la lumina hmei sari la întunericul norilor pe poteca ce urmase acea nenorocită, aude nişte şoapte tainice:

— Unde te duci, suspină vîntul, ierburile şi frunzele; miezul nopţii a sunat de mult!

— Grăbeşte, murmură în depărtare valurile mărei; el te aşteaptă de aseară sub leasă înflorită a leandrelor!

SORA DE CARITATE

O sală arcată. Un şir de paturi. Două lămpi cu lumini îndoioase. Gemete 1 O! totul e durere şi-ntunerec. E spitalul în toată puterea cvivîntului. Durerea scrîjneşte dinţii. Priveliştea strînge inima. Setea arde plămmii, O rază a soarelui ar înveseli toiul. — — Raza soarelui lipseşte. Un zîmbei, ar linişti durerile. — Zîmbetul lipseşte. Mîngîierea ar descinde inima. — Mingîierea lipseşte.

Uşa să deschide însă. O femeie îmbrăcată în negru intră. Un zîmbet pios îi flutură pe buze. In sală s-a făcut, lumină. Raza soarelui nu mai lipseşte. Priveliştea s-a înveselit. Inimele să deschid. Durerile se liniştesc. Bolnavii o privesc uimiţi; o aşteaptă uimiţi; uimită ea înaintează spre ei. Şi ci...

Ei ştiu bine că au o soră într-insa. E o soră de Caritate.

POEMA POEMELOH

Aș vrea să soriu o poemă a cărei țesătură ca o rățea subțire să fie dantela urzită de soartă pe gherghe'ful vieții mele.

Coprinzînd înțelesul și neînțelesul, inima și spiritul, văzutul și nevăzutul, să dezvăluiesc taina veciniciei, să leg cerul cu pămîntnl, materia cu spiritul, și cînd voi depune condeiul, să pot zice că am scris poema poemelor, iar vibrările harpei meie să onduleze în valurile spațiului, purtate din secoli In secoli ca vibrările harpei regelui Oavid!

Aș vrea... și deja toate puterile-mi sunt încordate; coprins de sacrii fiori îmi ridic fruntea către cer, dar aproape îndată, o aplec către pămînt și, aud o voce adîncă răsunîml în mine și zicîndu-mi:

— Ai terminat-o, poete, prin faptul câ n-ai început-o încă.

Poema poemelor este tocmai aceea care rămîne nescrisă. Ea este fără început ai fără sfîrșit. Fiecine o simte și o înțelege la rîndul său, dar nimeni n-o poate exprima, iar omenirea întreagă urmează citirea ei în cartea veciniciei, și ea își are începutul și sfârșitul în marele Tot, cel fără început și fără sfîrșit.

PE ȚARMUL MIRII
(Idilă)

lini place zgomotul tău solemn ȘL nesipul cel mărunt și lucios care acopere țărmurile tale. Sinul tău palpitează vecinie și parc a fi sinul unei fecioare la primul fior al amorului. Priveliștea ta e imensitatea. Conții cîmpii verzi, înflorate de spumă ca iarba împestrițată de ghiocelii primăverei. Conții văi adînei ca abisurile cele mai însp&imîntătoare dintre munții sălbateci. Munții tăi sunt niște gigantice năluci cari-și schimbă forma ca norii cerului. în liniște, — vocea ta e monotonă și dulce și sufletul meu se umple de o maiestoasă armonie; delfinii se joacă pe încrețiturile valurilor tale și urmează barca ce-mi leagănă visătoarea somnolență și în care adorm ca un copil la sînul mamei sale. In mînie, — ridici note stridente și teribile și vocea ta pare a fi vocea urgiei; corabia fuge dinaintea fnrtunei cu vîntul care să jelește în funiile catargelor sale, și, valurile, izbind-o de-a curmezișul, detună ca zgomotul salvei de tunuri pe care o trag marinarii vaporului în momentele de suprem pericol ce precedează naufragiul.

O, Mare! Fii liniștită ca să-ți împurpureze soarele mantaua ta cea verde și să-ți argintiiască luna cutele tale catifelate, pe cari adesea, noaptea, ți le învelești singură în fosforescența ta radioasă;

Fii liniştită ca să zboare asupra ta bărcile cele cu două pînze şi cari par ca nişte mari fluturi cu aripe albe;

Fii liniştită ca să aud clopotul cel ancorat la o milă în depărtare de ţărm, sunînd alene vecin iea sa alarmă;

Fii liniştită ca să te cutreier în barca poeziei cu zefirii snflînd în pînzele sale de purpură întinse pe semeţele-i eatarle cu coardele de fir împletite cu mărgăritari!... La cîrmă, — am Amorul, care, ţinîndu-i cu dreapta minerul său de sidef, cu stingă deşiră pe valuri razele şi miozoturile ghirlantei sale. La lopeţi, - am şase băieţi tineri, cu păr blondin şl cu ochii azurii şi cari cîte şase sunt fraţi gemeni născuţi din Venerea, purtînd cîte şase acelaşi dulce nume. Ei suni fiii Plăcerei şi să numesc: ..Plăceri"! Lopeţile lor sunt de mărgean trandafiriu şi fiecare mişcare ce fac cu ele, îmi dau cile un nou fior!

Fii liniştită ca să se scalde în tine frumoasa Cliloe, al cărui păr deznodat să plutească graţios şi liber sărutat de undele tale cari cunosc chiar cele inaî ascunse farmece ale acelui corp modelat de Natură după corpul sculptat de Phldias cu o măiestrie neapropiată de n im ini!

O, Mare! Fiĭ liniştită ca soarele Gloriei să poleiască flamura Naţională ce port la acea barcă şi s-o facă să fluturczc în mijlocul celorlalte bărci de diferite naţiuni, precum flutura învingătoarea flamură a vaporului-amiral în mijlocul bătăliei de la Trafalgar!

Înăspreşte-te însă, Mare, dacă Ea nu va voi să vie în barca mea; fă clopotul tău de alarmă să sune ca un nebun şi ia-mi acea barcă pe aripele fala furtunoase, sfîşiindu-i pînzele, rupîndu-i cordelele, de o ridică pînă la nori ca s-o precipiţi în urmă pînă în fundul abisului tău, mai mic decR al inimei mele!

O, Mare — dacă nu-ţi va fi dat să legeni amorul nostru purtîndu-l din val în val, în sunetul tău armonios şi rnonoton — leagănă încai cadavrul meu şi scoate-l la ţărm într-o zj cînd va veni Chloe ca să se scalde!

ÎNTRISTARE

întristarea mea este valul întunecos al mărei, pe care o putere necunoscută îl împinge afară din adtncimi nemăsurate.

Inima mea este o stîncă bătută vecinie de vînt şi de furtună.

Lacrimele mele nu sînt boabeie de rouă ce strălucesc pe florile întredeschise; nu sunt mărgăritarele ce atîrnâ de genele lungi ale amanţilor; nu sunt mărgelele de opal aeînteind in soare. Pentru mine nu sunt flori, nu e amantă, nu e bucurie; lacrimile mele sunt picăturile topite ale plumbului nenorocirei.

LA...

Aș vrea ca lipit de corpul tău să mi se deschiză toate vinele pentru ca sîngele meu să pătrunză în vinele tale și să curgă amestecat, împreună cu sîngele tău, — atîta dfi mult te iubesc!

*

Aș vrea, nesimțitoare, să-mi smulg inima din piept și s-o arunc clinilor ca s-o mănînce, pentru ca să n-o mai simt că bate la vederea ta, — atîta de mult te iubesc!

*

Aș vrea ca să concentrez într-un minut viața omenirei întregi și acel minut să ți-l jertfesc ție, — atîta de mult te iubesc!

CĂTRE POEZIE

Cu iarna ce a întins pe ulițele noroioase stratul său alb și strălucitor, Poezia a zburat din cuibul inimei mele, întocmai ca o rîndunică.

*

Pe care catart de corabie va trece ca oare în țările găzduitoare ale soarelui, cînd trăsnetul din lunile de vară a zdrobit catartele de la corabia Speranței?

*

Dulce pasăre călătoare, te vei mai întoarce la cuibul deșert cînd va reînflori liliacul, sau vei uita drumul?

*

Eu te aștept la gura căminului și cînd vei bate cu aripa ta în geamurile odăii-ți voi desebide ca întotdeauna. dacă voi avea putere să mâ duc de la scaun pînă la fereastră!

INIMA MOARTĂ

I

Muza m-a hiat de mînă şi m-a coborit, ca pe Danie, în Infern, în pustietatea unei ininie moarte. întunereeu] predomnea, dar cu înoe'iî, începui să zăresc o nemărginită Sahară.

II

Xu erau flori şi nu erau nici arbori pe care să cînte privighetorile. Numai o tristă cucuvea ţipa din cînd în cînd şi părea că zice: „E" sunt singura stăpînă a acestor locuri".

III

Arborul Generozităţii zăcea dărîmat şi cu ramurile mistuite de trăsnetele Ingratitudine]. Avînturile încremeniseră într-un colţ: cu aripiJe tăiate de foarfecile de oţel ale timpului. Mila zburase ca o pasere din cuibul ei, la suflarea viscolelor vieţii şi acuma sta trîntită jos şi fără suflare. Amorul era întins de-a lungul în coşciugul dezamăgirilor născute din amăgiri. Egoismul, chiar el, nu mai avea flori pe ramurile sale uscate, atîta este de adevărat că aceîa care nu mai simte, nu mai iubeşte pe nimeni, şi că acela care nu mai iubeşte pe nimeni, nu se mai iubeşte nici pe sine!

IV

Cînd m-ani reurcaf afară, m-am pipăit şi, simţind că inima mea bate încă, am mulţumit lui Dumnezeu.

JALE

Luna este palidă ca fața unui mort și strălucește ca făcliile împrejurul unui coșciug.

#

Cerul pare a fi un întins lințoliu iar meteorele ce cad în infinit par a fi lacrămile durerii.

*

Cine oare a murit? Pentru împărați nu plîtge nici cerul, nici pămîntul.

*

N-a murit nimeni. Moartea este numai în inima mea; durerea, numai în ochii mei. Alții văd luna strălucitoare şi stelele ca ochii *ce* iubesc!

DREAPTA ȘI STINGĂ LUI DUMNEZEU

Doi ochi însuflețiți de *o* flacăre bizară privіră într-o zi natura.

Și cei doi ochi văzură:

Văzură insecta microscopică purtînd război aîtor insecte; paserile, distrugînd insecte; oamenii, disirugînd paseriie; timpul, distrugînd pe oamenii cari nu se distruseseră singuri.

Și aceeași ochi privіră în altă zi natura; aceeași fiacăro bizară licărea într-înșii.

Și coi doi ochi văzură:

Văzură insectele reriăscînd ; animalele și flora pămîntului renăscînd de asemenea. Timpul ce distrusese lotul renăscuse totul.

Și sufletul ce licărea în cei doi ochi strigă: ..O! Dumnezeule! Dreapta ta este Timpul și stingă ta este lot Timpul, și ce distruge stînga ta, dreapta ta face să renască!

O! Dumnezeule! Dreapta și slînga ta sunt întinse și asupră-mi: credința, speranța, iluziunile pe care ini le-a luat timpul, mi îe redă tot el,

O! Dumnezeule! Cum să nu cred și în ziua *Dreptății.,* r-înd astăzi sunt într-a *Nedreptății!"*

ClNTECUL PROZHt

Marc și sacru nume,
Patrie!
Mamă a tutulor,
Ingrată uneori, dar iubită tot dau na,
Patrie!
Cer sub care ne-am născut,
pămînt pe care am crescut,
limbă pe care o vorbim,
plaiuri, văi, munți, dealuri, șesuri — întinsuri în care odihnesc oasele părinților noștri, țărîna stră-bunilor noștri,
amintire a copilăriei,
însetoșare a celor rătăcitori prin lume:
a ebreiîor, a țiganilor, a polonilor,
dulce patrie,
te salut,
te salutăm!
Nu, tu nu ești o ficțiune,
nu; tu rm ești o ficțiune, pentru că suntem, și suntem prin tine.
Cugetul nostru întîi, este al tău,
Cugetul nostru din urmă, al tău este;
cine te iubește, se iubește pe sine;
cine te înalță, pe sine se înalță;

cine moare ea să trăiești tu, moare ca să trăiască el în ai lui.
Zadarnic voiesc să te desființeze unii,
tu rămii;
ești neperitoare ca omenirea;
te transformi, dar nu mori.
Și ești tot bună,
și cu toți mârinimoasă.
pe fiii tăi rătăciți deopotrivă îi hrănești ca pe fiii tăi cei buni, și copacii tăi, deopotrivă le umbresc leagănile;
Soarele tău deopotrivă le rîde;
florile tale deopotrivă îi îmbată de parfume;
iar atunci cînd ei mor,
pe mormintele celor răi ca și pe ale celor buni,
deopotrivă scuturi flori de salcîmi, flori de tei — petale de trandafiri,
Patrie!
Leagănul celor din care m-arn născut,
viața mea,
viața noastră a tutulor este a ta.

TRADUCERI

CHATEAUBRIAND

CEL DIN URMĂ DINTRE ABENCERAGI

(urmare)

Un cer încîntâtor, im aer curat și delicios cufunda sufletul într-o tainică langoare, de care, cliiar călătorul ce nu făcea decît a trece prin acea vale, cu greu să putea apăra de a nu fi eoprins. Oricine putea să ghicească, trecînd prin acele locuri, că acolo, patimile tinere și amoroase ar fi pulut să stingă cu înlesnire pe cele eroice, dacă, amorul cel adevărat, n-ar avea întotdauna trebuință să fie însoțit de glorie.

Cînd Aben-llamct descoperi vîrfurile turnurilor și creștetele caselor Grenadei, inima începu să-i bată cu violență. El se opri un moment în loc și, incrueișîndu-și brațele pe pep), privi în jos către oraș cu ocliii înrouați de lacrimi. Conducătorul său se opri la rîndu-i și zărind lacrimile CP brăzdau fața nobilului călător, ghici că arabul își vedea vechea lui patrie.

— Prietene, zise în fine Abcngeragiul rupînd tăcerea. Alali sâ-ți dea xiJe lungi și fericite, dar nu-mi ascunde adevărul. Cum se numește acest oraș ale cărui turnuri strălucesc ca stelele deasupra unei păduri':'

— Acele turnuri sunt ale Alharnbrei și acel oraș c Grenada.

— Dar celălalt castel, care se înalță acolo pe colină.[3] întreabă din nou Aben-ilarnet,

— Se numeşte Generaliful, răspunse spaniolul. în castelul acesta se află o frumoasa grădină de chiparoşi, in care, unul din Abenceragi fu surprins la genuchii sultanei Alfaima. Colo, mai departe, acele elegante portaluri încărcate de arabescuri, se numeşte Albaycinul, şi aci, la picioarele noastre, aceste turnuri sunt turnurile numite purpurii. Fiecare cuvînt ce auzea ieşind din gura conducătorului său, străpungea dureros inima iui Aben-Hamet.

Cit este de trist a fi silit sa aibi recurs la un străin spre a-p spune care sunt, palaturile în care au locuit odinioară străbunii tăi, şi, de a asculta tot de la un străin, istoria vieţii lor.

— Aide! să mergem! zise Aben-Hamet, după clteva momente. Să mergem, căci aşa a fost sâ fiel Dumnezeu a voit-o! Curagiu! Francisc I al Franciei nu este oare el, un puternic rege, în castelul de Madrid, reţinut prizonier? „Aşa a fost scris!"

La urmă, coborîră coasta, către Grenada.

în drumul lor, trecură pe lîngă un vechi stejar. Acel stejar era celebru, prin lupta ce avu loc sub umbra Iui, între Mussa şi marele cavaler de Calatrava, în timpuî domniei celui din urmă rege al Grenadei, Boabdil. După aceea sosiră în dreptul frumoaselor aleuri ale preumblării de Almeida, şi pătrunseră, în fine, înăuntrul oraşului pe poarta Elvirei. In cnrîml sosiră în centrul unei mari pieţi, pe care, se afîa un han, ţinu) de nişte arabi din Africa, pentru compatrioţii săi, pe carii, comerţul de mătăsării îi atrăgea la Grenada. Aben-Hamet să coborî dinaintea uşei acelui han şi intră înăuntru. Dar, Abenceragînl era prea agitat, pentru a cugeta să se odihnească puţin în odaia ce i se dete.

Ncmaiputîndu-se opune sentimenteloi[1] ce se îmbulzeau în inima Iui, el ieşi în mijlocul nopţei spre a se preumbla în stradele Grenadei. El spera, ca singur şi neajutat decît de instinct, va găsi drumul palatelor locuite odată de străbunii săi şi că le va recunoaşte ca şi cum le-ar mai fi văzut.

— Poate, îşi zicea umblind cu agitaţiune Aben • Hamet, acel înalt edificiu ce zăresc, colo, în fundul

stradei, a fost locuinţa Abenceragilor. Poate pe această piaţă acum solitară, se celebrau în zilele de glorie ale Grenadei strălucitele sărbători despre care am auzit vorbindu-se atîta. Aci, continuă el ca în delir, trebuie să se fi executat acele magiei quadrile, în haine de mătase şi de aur. Colo trebuie sase fi înălţat tronul califului Grenadei, care, asistă totdauna la aceste sărbători.

Dar vai, în loc de a mai răsuna pe acea piaţă fanfarele trâmbiţelor şi eîntecile de amor, domnea cea mai adîncă tăcere. Oraşul îşi prefirase cu totul locuitorii, învingătorii se odihneau pe cenuşa învinşilor!

— Dorm, dar, mîndrii spanioli, strigă junele maur indignat; dorm liniştiţi subt acoperămlntul caselor strămoşilor mei! Şi eu, Abenceragiu, veghez singur, necunoscut, solitar, părăsit de toţi, la porţile palatelor părinţilor şi fraţilor mei! Aben-Hamet se afundă în asemenea triste meditaţiuni, asupra destinului omenesc, asupra loviturilor sale, carii, răstoarnă imperii, asupra acelei frumoase Grenade surprinsă de vrăjmaşi în mijlocul petrecerilor, şi care, deodată, se văzu silită a-şi schimba cununiile de fier, pe lanţurile grelei sclavii. în cugetele saîe delirante, i se părea eă-şi vede pe concetăţenii săi, părăsindu-şi căminele îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, ca nişte oaspeţi goniţi deodată dintr-o saîă de bal, de locul unui incendiu.

Toate aceste imagine, toate aceste cugete, se grămădeau, se îmbulzeau în sufletul Iui Abon-Hamel; pîin de durere şi de regret, el cugeta mai cu seamă a executa proiectul tainic ce-şi pusese de mult în minte şi ce-l adusese la Grenada: aurora îl surprinse afundat în aceste cugete. El însă: rătăcise pe stradele Grenadei; el se depărtase de hanul unde trăsese şi se afla într-o suburbie solitară a oraşului. Toată lumea dormea însă, nici un zgomot nu se auzea; ferestrele de la case erau ermeticeşte închise: singur numai glasul cocoşului proclama în locuinţele săracilor, reinturnarea zîiei, şi cu ea, a suferinţelor, a necazurilor, şi a muncei.

După ce mai rătăci cîtva timp, spre a se apropia de centrul orașului, dar fără să izbutească, auzideschizîndu-se in apropiere de el poarta unei case. El văzu ieșind o tînără femeie, îmbrăcată ca acele regini gotice sculptate pe monumentele bisericilor noastre. Corsagîul său de atlaz negru scbinteia de perle asemenea negre, desemnîndu-i con turcie unei talii elegante și subțiri. O fustă seurtălă sa să se întrevază piciorul său mic și admirabil în lineamenteie saJe; în sfirș.t, o rnantiJă de dantelă era cu grație prinsă de părul său ale cărui bucle onduloase se resfirau împrejurul obrazului său; cu mîna sa stîngă, coperiiă de o mănușă subțire și parfumată, ea strîngea cuteleacelei mantilii asupra peptului său. O doamnă de companie o însoțea și înainte, un mic pagiu, ducea pe o pernița de catifea roșie, scump lucrată în fir și mărgăritare, cartea sa de rugăciuni. Doi lachei, strălucitor îmbrăcați, urmau la distanță. Frumoasa necunoscută se ducea, fără îndoială, la biserica din apropiere, al cărei clopot pus în mișcare chema cu vocea sa sonoră și melodioasă pe credincioși la rugăciunile de dimineață.

Aben-Hamei, văzînd-o, crezu că vede pe îngerul Israfil, sau pe cea mai tînără dintre huriile raiului iui Mahomet. Spaniola, nu mai puțin uimită și surprinsă, văzîndu-1, îl privi cu admirațiune. Turbanul său, vestmintele sale de atlaz, brîul sau roșu împodobit cu arme, îi înnobilau și mai mult frumoasa figură. Oprindu-se în loc ea făcu semn maurului de a se apropia de dînsa:

— Siniore maur, îi zise ea, pari a fi străin în Grenada și a te fi rătăcit?

— Sultană a florilor, răspunse Aben-ilamet, delicii ai ochilor omenești, o, sclavă creștina, cea mai frumoasă dintre verginele Georgîei, da, ai ghicit, sunt un străin și am rătăcit.

Bianca asculta cu răpire acest limbagiu nou pentru dînsa, și al cărui accent oriental părea a conveni atît de bine locuinței feelor, pe care ea o parcurgea cu amantul ci. Amorul străbătea în inima ei din toate

părțile; simțea genunchii inuindu-se și era silită d& a se rezima mai cu putere de brațul conducătorului ei. Aben-Hamet susținea dulcea sarcină și repeta mergînd: „.Ah! de ce nu sunt un strălucit Abenceragiu!'"

— Mi-ai fi plăcut mai puțin, — zise Bianca, — căci aș fi fost mai turmentată; rămîi obscur și trăiește pentru mine. Adesea un cavaler celebru uită amorul pentru renume.

— N-ai fi avut să te temi de acest pericol, — replică Aben-Hamet cu vioiciune.

— Și cum m-ai fi iubit dacă ai fi fost un Abcncoragiu? zise urmașa Șimenei.

— Te-aș îi iubit, răspunse maurul, mai mult decît gloria și mai puțin decît onoarea.

Soarele descinsese sub orizonte, în timpul preumblare; celor doi amanți. Ei parcurseseră deja întregui palat x^lhambra. Cîte suveniruri nu se agitau în memoria lui Aben-Hamet. Aci își readucea aminte de acele frumoase sultane carii aspirau parfumele ce din vase de argint se împrăștiau în aerul gradinei. Colo, în acel azil retras, ele se împodobeau cu frumoasele găteli ale orientului. Și era Bianca, era o femeie adorată, ce povestea frumosului june toate misterele haremului Alhambrei.

Luna, înălțîndu-se, răspîndea lumina sa înduioasă în sanctuarele părăsite și în tindele deșerte ale Alhambrei. Albele sale raze desemnau pe iarba parterelor, pe zidurile sălilor, dantela arhiteciurei aeriene, boitele acelor galerii, umbra mobiliară a apelor țîșnitoare și acea a arbuștilor legănați de zefir. Privighetoarea eînta într-un chiparos ee se înălța deasupra acoperișului unei giamii în ruine, și răsunetul ei repeta cîntecele. Aben-Hamet scrise, la lumina lunei, numele Biancăi pe marmora saîei celor Două-Surori: el însemna acest nume în caractere arabe asL-fel ca voiagion.il să aibă un mister mai mult de devinat în acest palat de mistere.

„Maure, aceste jocuri sunt crude, — zise Bianca. Să părăsim aceste locuri. Destinul vieței mele este hotărît pentru totdeauna. Ține bine minte aceste

vorbe; musulman, sunt amanta ta fără speranţă; creştin, sunt soţia ta fericită".

Aben-Hamet răspunse: „creştină, sunt sclavul tău nenorocit; musulmană: sunt soţul tău glorios".

Şi nobilii amanţi ieşiră din acel periculos palat.

Pasiunea Biancbei creştea din zi în zi şi acea a lui Aben-Hamet sporea cu aceeaşi violenţă. El era atît de încîntat de-a fi iubit pentru el singur, de a nu datora nici unei cauze străine simţirile ce inspira, încît nii destăinui] secretul naşterei sale fiicei ducelui de Santa Fé: el îşi făcuse o deosebită plăcere de a-i spune că purta un nume ilustru în ziua cînd ea va consimţi de a deveni consoarta Iui. El fu rechemat însă fără veste Ia Tunis: mama sa, lovită de o boală fără vindecare, dorea să-şi îmbrăţişeze fiul şi sâ-1 binecuvînteze înainte de a părăsi viaţa. Aben-Hamet se prezintă la palatul Bianchei. „Sultană, îi zise el, mama mea va mtiri. Mă cheamă pentru a-i închide ochii. îmi vei păstra tu amorul tău?'

— Mă părăseşti — răspunse Bianca pălind. Te voi mai revedea vreodată?

— Vino, — zise Aben-Hamet. Voi să primesc de la tine un jurămlnt şi să-ţi fac altul pe care moartea singură îl va putea zdrobi. Urmează-mă.

Cu toate că faţa sa era acoperită cu un văl, Aben-Hamet recunoscu pe fiica ducelui de Santa Fé. El se opri şi îi zise: „Vii tu oare să cauţi pe Lautrec în acest templu?"

— Lasă la o parte o gelozie vulgară, răspunse Bianca. Dacă nu te-aş mai iubi ţi-aş spune-o. Eu viu aicea ca să mă rog pentru tine. Tu singur eşti pentru mine tot, Mi-aş da chiar sufletul meu în perzare pentru a scăpa pe al tău. Nu trebuia să mă îmbeţi cu veninul amorului tău ca pe urmă să nu te hotărăşti să te închini la aceiaşi Dumnezeu ca şi mine. Tu ai adus nelinişteа şi turbtirarea în sînuî întregei mele familii; fratele meu te urăşte; tatăl meu e încovoiat sub sarcina unei dureri cumplite pentru că nu voicşti a deveni soţul meu. Nu vezi tu, în sfîrşit, că, chiar sănătatea mea slăbeşte? Priveşte în jurul tău acest

azil al morţei: Ei bine! mă voi odihni în curînd in sînul său, dacă nu te vei grăbi să îmbrăţişezi legea creştinească. Gindeşte-te, Aben-Hamet, că focul ce aprinde o făclie, este şi acela ce o consumă.

Bianca intră, după aceste cuvinte rostite cu uimire, în biserică şi lăsă pe Aben-Hamet încremenit. S-a isprăvit. Abengeragiu! e învins; el e gata să renunţe la religiunea sa; îndestul s-a abătut şi s-a luptat. Teama de a vedea pe Bianca murind de durere învinge toată tăria sufletului lui Aben-Hamet, „Şi cine-mi spune, işi zicea el, că Dumnezeul creştinilor nu este singurul Dumnezeu adevărat? Acel Dumnezeu cată să fie întotdauna Dumnezeul sufletelor nobile, din momentul ce este acela al Bianchei, al lui Lautrec şi al lui don Carlos".

Aben-Hamet aşteptă dar cu nerăbdare ziua viitoare, spre a se duce să vestească pe Bianca de hotărîrea ce a luat, schirnbîndu-i astfel viaţa sa de întristare într-o viaţă de bucurie şi de fericire!

A doua zi se şi duse la palatul ducelui de Santa Fé, dar află că Bianca plecase dimpreună cu fratele său la palatul numit Generaîifui, unde Lautrec da o sărbătoare. Agitat de noi bănuieli, el se ia pe urmele Bianchei. Lautrec văzîndu-I că s-arată în pragul sălii de petrecere, roşeşte; cît despre don Carlos, el intîmpină pe maur cu o politeţe rece, în adevăr, dar prin care se strevedea stima.

Lautrec şi cu nobilii săi oaspeţi se aflau tocmai în mijlocul serbării. Cele mai frumoase fructe ale Spaniei şi ale Aîricei fuseseră servite pe tăvi de argint incrustate cu pictrii scumpe. într-una din sălile acelui palat, numită sala cavalerilor, zidurile erau tapetate cu portretele principilor şi cavalerilor învingători ai maurilor de Grenada.

Spada ultimului rege al Grenadei era atîrnată deasupra acelor portrete. Aben-Hamet, plimbîndu-şî ochii împrejurul sălii, işi ascunse durerea.

Generosul Lautrec văzînd că Ahenceragiul îşi fixa, fără voia sa, ochii asupra spadei lui Boabdil, îi zise: „Cavalere, dacă aş fi ştiut că-mi vei face onoarea să asişti la această serbare, nu aş fi celebrat-o în această

sala. Am văzut, cu toate aceste, pe cel mai viteaz dintre regi predîndu-și spada sa, in mîinile unui vrăjmaș fericit...

— Vail strigă maurul coperindu-și fața cu mîna, cineva poate să-și piardă spada sa ca Francisc I, dar ca Boabdil!...

Noaptea înainta. Sala se ilumină ca printr-un farmec de o mulțime nenumărată de facle și convorbirea luă un alt curs. Don Carlos fu rugat de a povesti descoperirea Mexicului, El vorbi, dar, de aceî continent necunoscut cu o elocință vie și pompoasă, naturală națiunei spaniole. El povesti nenorocirile Iui Montezuma, moravurile americanilor, minunile săvîrșite de vitejia castiliană și chiar cruzimile de care compatrioții săi se făcuseră capabili. Vorbele„ descrierea ce Don Carlos făcea exprimîndu-se asupra acelor țâri încîntau pe Aben-Hamet. La rîndul său, el făcu tabloul imperiului otoman de curînd așezat pe ruinele Bizanței, nu însă fără a da oarecare regreturi primului imperiu al lui Mahomet, timp fericit în care, comandantcle credincioșilor vedea strălucind în jurul să» pe Zobeida, floare a frumuseței, și pe acel generos Ganem, sclav din cauza amorului. Cit despre cavalerul de Lautrec, el zugrăvi curtea galantă a lui Francisc 1, artele renâscînd din sînu] barbariei, gloria, lealitatea și cavalerismul vechilor timpi, împreunate cu politețea secolelor de civilizațiune.

METZENGERSTEIN

Wilhclm, conte de Bcrlifitzing, cu toate că era dintr-o familie naltă, la epoca în care se petrece aceastâ poveste, nu era decît un bălrîn, flecar și neputincios. Nimica nu-1 osebea de ceilalți oameni afară de o ură nebunească împotriva baronului Frederic Metzengcrstein. Pe lîngă aceasta, a doua patimă ce avea în suflet, era vînătoarea și caii, așa că, măcar că era foarte bătrîn, vîna și călărea necontenit.

Baronul Frederic nu-și ajunsese încă la vîrstnicie. Tatăl său, un ministru de stat, murise tînăr. Muma sa, domnița Măria, îl urmase curînd. Frederic împlinea abia optsprezece ani. Opisprezeoe ani la oraș, nu par o vreme lungă, dar la Įară, în pusnicîa unui caste] feudal, pendula sună ceasurile cu vibrări adînci, ce dau o mai mare înseinnătatetjmpului scurs.

In temeiul unor împrejurări deosebite, tînărul baron intrase în stăpînirea moșiilor lui, îndată după moartea tatălui său. Hareori magnat unguresc s-a văzut în capul unei așa averi. Castelele sale erau numeroase, clar cel mai frumos era ceî de Metzengerstein. Granița acestui domen nu fusese niciodată statornicită cu desăvîrșire, iar grădina castelului coprindea între zidurile ci ca la o mie de pogoane.

Intrarea în stăpînire peste o asemenea avere a unui proprietar atît de tînăr și a cărui fire cam începuse

să fie cunoscută, nu putea să lase in îndoială pe vecini asupra purtârei viitoare ce noul baron va avea. Şi în adevăr, numai în trei zile, moştenitorul întrecu fala lui Irod şi a tuturor despoţilor din vechime. Desfrînări ruşinoase, trădări nedemne şi cruzimi nemaiauzite, Încredinţară repede pe clăcaşii săi înfioraţi că nici supunerea lor, nici mustrarea lui de cuget nu Ie va chezăşui de-aci înainte averile, sufletele sau trupurile, de ghearele acestui sîmbure caligular. Către noaptea zilei a patra, se băgă de seamă că grajdurile castelului vecin, Berlifitzing, luaseră foc, şi părerea tuturor fu că, cel care făcuse şi această izbîndă era tot baronul MetzengersLein.

Cît despre tînărul magnat, pe cînd castelul duşmanului familiei sale se mistuia, el, — după înfăţişare adîncit în cugetări -- părea că n-aude şi nu vede nimic din înălţimea odăii unui turn în care se retrăsese îndată ce flăcările începuseră să bîntuiască locuinţa vecinului său. Păreţii acelei odăi, îmbrăcaţi cu covoare de preţ şi cam trecute, înfăţişau chipurile ciudate dar mărețe ale străbunilor săi. Ici, preoţi înveşmîntaţi cu purpură şi blanuri de cacom, demnitari pontificali ce puteau cu un singur „nu vreau" să nimicească hotăriri papale ca şi hotărîri împărăteşti, dincolo, posomoritele chipuri ale prinţilor Metzengerstein, călări pe armăsari bine legaţi, căicînd peste leşurile duşmanilor căzuţi; dincolo, în sfîrşit, albele năluce ale Evelor de vremea veche ce păreau că plutesc pe fundul covoarelor în mijlocul unor nori sică joacă ceardaşe închipuite. Dar pe cînd baronul asculta sau se făcea că ascultă zgomotul mereu urcător ce-i sosea la auz dinspre castelul Berlifitzing, şi, pe cînd poate că se gîndea la mijloacele de a săvlrşi vreo nouă mişelie, ochii săi se întoarseră fără voie către un cal uriaş al cărui pâr ca focul părea că se zbîrleşte şi ce era înfăţişat pe unul dintre covoare. Acel cal, — precum se rostea legenda, -— era al unui strămoş cruciat al familiei duşmanului său. Calul sta in marginea stingă a covorului, nemişcat ca un stei, pe cînd, ceva mai în urma lui, un călăreţ

amestecat cu pulberea drumului murea sub pumnalul unui Metzengerstein. Pe buzele lui Frederic se ivi un zîmbet drăcesc, cu toate aceste, cu cit se uita mai mult Ia cal şi la călăreţ, cu aUt se simţea coprins de un fel de groază... Dar zgomotul de afară se făcea asurzitor, şi baronul, dîndu-şi o ultimă silinţă, izbuti să-şi întoarcă privirea de la acel covor năprasnic şi să şi-o îndrepteze către fereastră... El văzu atunci o izbucnire de lumină roşie ce da foc cerului şi cîmpiei..

Cu toate aceste, puţin în urmă, privirea sa se reînapoie către covorul ce atirna în perete. Spre marea sa mirare, baronul văzu, însă, că de acea dată, capul calului îşi schimbase locul şi că, in ochii săi, pînâ atunci neînsufleţiţi, se aprindeau două jăratice...

îngrozit de spaimă, tlnărul magnat o apucă şovăitor spre uşă, dar clnd era să pună mina pe clanţă, un fulger de himină mai vie şi mai roşie săgeta prin fereastră şi-1 înfăşură. Uimit, el se întoarse,şi fiindcă fu din nou silit să se uite la covor văzu cu o groază nouă că armăsarul de pe dînsul era coprins în acea lumină de jurîmprejur, sîngerave ciudată ce-i da o înfăţişare împielițată, •- cal de flăcări şi de urgie.

Spre a se linişti, Frederic Metzengerstein deschise în sfîrşit uşa, ieşi afară, cobori scările. Dar la poarta castelului, trei scutieri de-abia puteau să ţie de căpăstru un cal uriaş şi cu părul ca faţa focului.

— Ai cui este acest cal? Unde l-aţi găsit? întrebă tînărul cu o voce mînioasă şi tot într-o vreme răguşită şi stinsă de groază, căci în calul ce i se aducea recunoscuse pe tainicul armăsar de pe covorul din odaia turnului.

— El este proprietatea măriei-voastre, răspunse unul din ei; cel puţin nimini nu-1 cere ca fiind al lui. Noi am pus mina pe dînsul în momentul în care, înfăşurat de fum, năvălea afară din grajdurile castelului l-îerlifitzing. Ke-am gindit atunci că va fi un cal din herghelia contelui, însă nici unul dintre servitorii săi "n-au voit să-1 recunoască ca aparţinînd bătrînului, şi, aşa fiind, vi-1 aducem.

— Ciudat,' zise baronul cugetător. Dinsul este, *in* adevăr, un cal de preţ. Bine dar. De vreme ce mi I-aţi

adus, — al meu să fie. Ei este rău și sălbatic, insă un călăreț ca Frederic Metzengerstein va ști să domolească un cal, chiar dară el s-ar fi năucit să iasă din grajdurile iadului.

In vremea aceasta, un băiat de casă înainta repede și șopti ceva la urechea baronului: de pe covorul din odaia turnului, calul uriaș ce lîneezise pe dînsul veacuri întregi se ștersese, nu mai lăsase mei o urmă dintr-însti], — cal de flăcări și de urgie ce a fost și ce pare că n-ar fi fost, niciodată.

La acele șoapte, baronul îngălbenește, dar niniini nu putu să afle ce se petrece, și dînsul porunci băiatului să închidă de veci odaia turnului castelului.

— A aflat rnăria-voastră despre moartea jalnică a contelui lierlifitziiig-' îi zise unul dintre vasali după ce băiatul plecă.

— Xu, răspunse baronul tresărind. Ce? A murit, zici-tu? ·· Și un zimbet repede îi lumina fața.

— Da, a murit, și a murit în flăcări vrînd să-și seape herghelia, i se răspunse.

— (Le grozăvie, zise baronul rărind silabele și eu liniște. Apoi, reintră în castel.

Dar din acea zi, purtarea lui Frederic se schimbă și se făcu atit de ciudată îneît toată lumea vorbea despre ea.

Nu mai schimba nici un cuvînf cu nimini, nu avea nici un prieten și nici o fală nu se putea lăuda că a spurcat-o pupăza pe nemîneate, cînd întîlnea pe baron. Apoi, el ieșea din ce în ce mai rar, iar cînd ieșea nu-1 vedea niniini decît călare, — călare pe armăsarul cel uriaș, cu peri ca focul, — pe calul de flăcări și de urgie.

înlr-o noapte vijelioasă, Metzengerstein se deșteptă din somn ca și cum l-ar fi mișcat cineva: era patima calului, patima de a-1 călări, mereu, într-una, pînă va cădea mort unul din doi, — călăreț, sau dobitoc. Și astfel, încălica din nou și se ducea din nou, săgeată și nălucă prin întunecimea nopței, vije-lie prin mijlocul unei vijelii. Dar înainte de a se vărsa de ziuă , un foc izbucni la castel și în puține minute, zidăria întreagă, palat și turnuri, era încolăcită de șerpi roșii, galbeni și albaștri. Fiecare fereastră părea a fi un ochi de jăratic. Săteni, strînși împrejur se luptaseră la început, însă acuma, stau cu brațele încrucișate...

Deodată, pe drumul ce duce la poarta castelului, se ivi o priveliște înfiorătoare... Era un călăreț cu capul gol, cu părul luat de vînt, stropit de noroi și zdrențuit, de ghimpii scaieților, ce venea, ce alerga purtat de armăsarul de sub el, cu chipul convulsionat, cu picioarele moarte în scări, fără putere de a mai lupta, cu hățurile scăpate din mîini, cu ochii deschiși mari asupra castelului...

Și dintr-o săritură, armăsarul trecu pe călăreț pe sub poartă, se repezi prin mulțime, o lăsă în dreapta și în stînga lui, iar dintr-o aită săritură, cal și călăreț se făcură nevăzuți în mijlocul flăcărilor și a zidurilor ce se surpau de toate părțile.

Zorile, în sfîrșit, se iviră, vijelia se astîmpără, dar *o* flacără albă, giulgiu din urmă, înfășură încă multă vreme rămășițeîe castelului Metzengerstein, pe cînd un rior, în forma unui cal uriaș, rămînea plutitor peste dînsele.

CHINUL PRIN SPERANȚĂ

Mai întîi — oricît de necrezut ar fi lucrul, — ce este la ordinea zilei, ce a prins rădăcină în viața noastră politică, ce călăuzește secolul al XlX-Iea, este *Chinul prin speranță.*

Unul dintre principii prozei franceze, Villiers de l'Isle-Adam, a scris sub acest titlu o nuvelă, — mărgăritar fără semen. însă puțini, fie aici, fie în Franța au citit-o. îndeobște, scriitorii cei mari, n-ajung să fie prețuiți de mulțimi decît dupe trecere de ani.

Nuvela despre care se vorbi a fost tradusă în românește de Spartali și publicată în unul din ziarele capitalei.

Pot dar s-o rezum aici, să deslușesc ce este acea nuvelă, ce însemnează *Chinul prin speranță.*

Torturele de odinioară ale închizițiunei spaniole sunt cunoscute în aproape totalitatea lor. Este, însă, una — cea mai grozavă poate, — rămasă mai în umbră.

Iat-o:

Membrele ereticilor sau ale așa-numiților necredincioși, o dată sfărîmate, cărnurile, o dată smulse de pe acele corpuri, prin clește, înaltul tribunal se gindea să încheie chinurile nenorociților printr-o osîndă supremă. Dînșii erau astfel hotfirîți la moartea prin flăcări și rugul pe care avea să îndeplinească

actul de credință (aulodafe) se înălța de cu noaptea, în cea mai mare piață a orașului. Dar îndată ce apunea soarele ultimei zile ce precedea creștinescul aci, inareîe inchizitor înlra în chilia osînditului. Blajin îi vorbea, blajin îl săruta, blajin îi punea în vedere chinul ce urma să îndure pentru mîntuirea lui, pentru binele, pentru răscumpărarea sufletească cu care avea să fie dăruit.

înfățișătorul lui Christos, ieșea după aceasta cu pași măsurați, îl lăsa singur. însă, cea din urmă vorbă a lui era mai lotdauna un același îndemn milostiv la resemnare,

Buneoară: „odihnește-te, fiule, în liniște ca să poți mâine să te arăți demn de favoarea ce ți se face". Cu alte vorbe: „ca să poți să fii trimis mîine plocon lui Dumnezeu, fript și rumenit după toate regulele artei".

Nenorocitul, multă vreme după plecarea venerabilului preot, rămînea încremenit. Cu toate aceste, treptat, se dezmeticea, se uita împrejur, se tîra pe brîrci spre ușă și...

— O! Dumnezeule mare! O! Dumnezeule ce faci minuni! — ușa, ușa era deschisă, uitată neză.vorită, și chiar, o! Dumnezeule mare! o! Dumnezeule ce faci minuni! — crăpată pe sfert. Cîte speranțe îl năvăleau nu sunt de spus. Poate... poate că Iui Dumnezeu i se făcuse milă. Poate,... și ajutîndu-se cu miinile, cu picioarele, se pomenea într-un coridor lung, într-un coridor întunecos, luminat numai ici-colo de cîte-o candelă roșie, de cîte-o candelă albastră. Dar din vreme în aîta, zgomote de pășuri se auzeau de-a lungul coridorului, îl opreau cu răsuflarea pe buze, cu ochi hipnotizați pe întuneric de spaima că va fi descoperit, că va fi rebăgat in negura carcerei, fără speranță, în bezna care bîjbîise idiotizat, săptămlni sau !uni, secole întregi de deznădejde, vecinicii de-nfiorări. Dacă ii bătea inima, dacă-i zvîcneau tîmplele, întrebatj-1 să va spună. Și mai întrebați-1 cum ajungea la capătul coridorului, cum se ridica să cerce noua ușă ce întîlnea, cum o afla deschisă, și cum deodată — fără tranziținne — simțea că o răcoare parfumată

ii umple plămînii, ca o grădină cu portocali și lâmîi, îl înconjoară, se desfășoară sub cerul stelos al unei nopți Madrilense? în fund — munți — pe deasupra unui zid puțin înalt, — văi și păduri, iar jurîmprejur, — aer! cer albastru! pomi înfloriți! libertate!

Scăpat! da,—torturele, inchiziția, flăcările de a doua zi dispăreau, nu mai erau declt un vis urît. Reîncepea viața; se reîmbărca pe corabia speranței; albele ei pînze se rotunjeau umflate de adierile unei dimineți poleite; Mediterana era trecută, ajungea Ia Alger sau Oran; o casă, dintre frunzătura fragedă a unei lese de pomi tineri, îi zîmbea, părea că-i deschide brațele: intra înăuntru, se refugia în sînul naturei; trăia numai pentru natură și pentru copiii lui; Imbătrînea fericit, se stingea domol și dulce, între ai lui: strănepoții îi închideau ochii... aer, cer albastrul pomi înfloriți, libertate.

Dar, — o, Dumnezeule marel O! Dumnezeule ce faci minuni! — cu toate aceste, cînd trecea pragul celei din urmă împrejmuiri, cînd de visurile lui nu-l mai despărțeau decît îndeplinirea lor, — O! Dumnezeule mare! O! Dumnezeule ce faci minuni! — umbre negre se iveau, brațe de fer 11 încleștau... Ei! — erau eit erau slujitorii sfîntului oficiu! ofițerii răscumpărârei sufletești! era marele inchizitor, era înfățișetorul lui Christos pe pămînt, erau flăcările rugului de a doua zi! Ei! — erau ei! era mintuirea de veci.

Cam astfel, — deși cu alte cuvinte, este povestea lui Villiers de l'Isle-Adarn. Ce se întîmplă în viața noastră politică este asămuit.

Da: trebuie să nu se mai ascundă adevărul. Trebuie să se spună cu glas tare că țara întreagă este supusă de prea multă vreme la aceeași tortură morală. Al domnilor miniștri de astăzi, domnilor miniștri de ieri și alaltăieri, încetați cu *chinul prin speranță!* Este timp.

VIAȚA DE AZI PE MÎINE
(Roman de *Henri Murger)*

1

ÎNTOCMIREA CENACLULUI

Iată cum întâmplarea rnă puse în contact CAI indivizi a căror asociere frățească trebuia să întocmească mai tîrziu un cenaclu pe care autorul a cercat s'al facă cunoscut publicului în cursul acestei cărți, într-o dimineață, — cea de 8 aprilie, — Alexandru Schaunard, un tînăr care cultiva artele liberale ale niuzicei și picturei, fu deșteptat fără veste din somn de cutcurezârile unui cocoș din vecinătate, ce-i servea de ceasornic.

— Ei! își zise Schaunard, pendula mea mi se pare că înaintează. Nu se poate să fie deja *astăzi.*

Gîndind aceste cuvinte el sări jos, — nu din pat, — ci dintr-un fel de mobilă ciudată, — invențiune a sa ce-i servea noaptea de pat iar în timpul zilei înlocuia celelalte mobile absente.

La urmă, fiindcă frigul era mare, Schaunard se înfășură grabnic într-un fel de fustă de atlaz roz presărată cu stele de carton poleit. Acest halat improvizat fusese uitat Ia el după un bal mascat de o bulevardistâ ce se încrezuse în făgăduielile lui Schaunard, care, în acea noapte, își detese aere de marchiz cu ajutorul cîtorva chei și rotogoale de tinichea ce-i sunau în pozunare.

După aceasta, Sehaunard deschise obloanele ferestrei. O rază de soare, asemenea unei săgete de lumină, străbătu pe loc în odaie și-l sili să zgîiască ochii încetați încă de somnolență. In același timp, cinci ore sunară la orologiul unui tura din apropiere.

-- Va să zică este în adevăr ziuă, cugetă Sehaunard, rnâ mir, zău. Dar, adăugă el, consultînd un calendar de perete, nu se poate. Ziuă?... indicările științei sunt de acord în această privință: ele arată că 3a epoca anului în care mă aflu, soarele n-are voie să răsară înainte de 5 ore și 1/4. Și cu toate aceste, nu sînt decît 5 ore iar soarele a răsărit. Culpabil zel! Deci, astrul împrejurul cărui gravităm n-are dreptate. Am să mă jeluiesc împotrivă-i la biroul *Longitudinelor.* Așa. — Ce mă fac eu însă? — nu e de glumă! Ziuă! Ziuăfși suntem în 8 ale lunei!

Schaunard se apucă atunci să recitească o somațiune ce i se lăsase la domiciliu de portărei. Hîrțoaga îl soma ca pînă la ora 12 să deșerte localul, plătind tot într-o vreme onoratului său proprietar, d. Bernard, suma de 75 lei, prețul chiriei nevărsată pe trei termene.

— Noroc, cugetă Sehaunard, că pînă la 12 mai sunt încă 7 ore. Aidem! să te vedem prietene, pe unde ai să scoți cămașa?

Artistul începu să-și îmbrace zorit paltonul, un vestmînt a cărui stofă fusese odinioară păroasă, dar ce era atinsă de mult de o pleșuvie venerabilă, cînd deodată, ca și cum ar fi fost mușcat de o viespe, se apucă să sară prin casă executînd faimoasele pășuri de cancan ce-i cîștigaseră în balurile publice o glorie netăgăduită decît de poliție ce-l punea uneori la regulă.

— Iată, iată, strigă el, îmi pare că sunt pe urmele ariei a cărei compunere o urmăresc de atîta vreme. E ciudat cît de mult te deșteaptă aerul dimineții.

Și tînărul, aproape vînăt de frig, se apropie de clavir, un instrument hodorogit, și așezîndu-se dinaintea lui, începu să-l cutremure prin niște acorduri furtunoase.

— *Do, sol, mi, do, la, si, do, re, bum, bum. Fa, re, mi, re:* — nu, acest *re* dă aci un sunet falși Al trădător de *re,* mizerabil *re!...* — Dar să vedem dacă nu merge mai bine în *minor.* Negreșit. Nici n-ar putea să nu se potrivească, de vreme ce, trebuie să se arate cu dibăcie melancolia unei tinere fete ce sfoiiază o margaretă într-un lac albastru. Sper că ideea mea va impresiona. Un lac albastru, nici vorbă, dă coloare. Nu se va putea zice că sunt un poet incolor. Dacă aș putea însă. să-mi spun părerea cu sinceritate, aș spune că poezii de baltă sunt deja prea multe. Dar îndrăznește, mă rog, să crîcnești dacă-ți dă mîna. Bălți, — ne trebuie bălți: — argintii, albastre, verzi, numai bălți să fie. Apoi, pe aceste bălți, trebuiesc nuferi sau margarete, iar pe țărmuri, cîte o fată care sa Ie sfolieze melancolic. Care librar te-ar imprima altfel? Așadar, scăparea e în baltă. *Do, sol, mi, do, la, si, do, re;* această frazare nu este tocmai rea. Oricine va înțelege imediat că este vorba de o margaretă. Iată acum și lacul albastru... Așa: umed, azurat: *Fa, mi, la, sol.* Tocmai. Îmi mai rămîne să frazez tînguirea fetei eînd își ia adio... Iată... inspirarea sosește: *re, do, re, si.* — Tii! da' frige, — *mi, re, do,* — mi-a mai rămas un sertar de Ia scrinul pe care l-am ars, — *do, do,* — n-ar fi rău să fac puțin foc... — N'u, n-ar fi rău, dar aș perde momentul favorabil... Inspirarea e capricioasă! Mai bine să mai aștept pînâ oi îneca fafa.

Cerul este înstelat
Ochiul ei e gîndurat...

Ce fel? Ei! dar cum se poate, să nu bag de seamă decît acum? Mizerabil poet! Vorbești de o fată cu un singur ochi. Și vrei să compun, eu, Sehaunard, o melodie chioarei tale?...

Do, do, re, do, do!
însă lacul azuriu
li zîmbește *argintiu,*
Incă-odată, *\ncă.-odal!*

Din ce in ce mai bine: un Jac *azuria* care nu *m* mulțumește pe atlt și se face și *argintiul* Dar încă-*odat!?Ce* limbă o mai fi asta — Schaunard, prietene, fă insă bine de taci: nu știi că romanța e de mamele poet despre care strălucitul critic și academician spune că nimini înaintea lui n-a dat limbei franceze o așa frumusețe de forme...

Do, do, re, do!
Lacrimi curg pe a ei față
Ea ridică moale brață.

Aoleo! Va să zică în loc de brațe, — brață, iar în loc de *moi,* brațe *moale?...* Bravo! Dar tu caută-ți de treabă, Schaunard; — poetul este repoeat și dacă critici scrierile morților ești un infam, mai ales că s-a convenit a se pune bustul de bronz al *marrrelui* în grădina Luxemburg.

Ea ridică moaie brață
Și s-aruncă printre nuferi
Și suspină: Ce să suferi?.,.

Eravisimo: aceste sunt idei. în: „ce să suferi" este o întreagă filozofie; aci trebuie să fim gravi.

La, soi, și apoi, finalul un *do* lung, *dooo!* s-o cînt toată... *Do, sol, mi, do...*

Aș! nu merge, — *Si, do, re, sol...* Nu merge de loc... E drept că și poezia este infamă... A!... O idee! este mai bine să compun eu una.

NOTE ȘI VARIANTE

NUVELE, SCHIȚE ȘI POVESTIRI

ANTUME

CARTEA DE AUR

Coperta: Al. Macedonski / *Cartea de aur* / București.

Foaia de titlu: *Cartea de aur* / a lui / Alexandru Macedonski / București / Stabilimentul grafic Albert Baer / Strada Numa-Pompiliu, 7.9./1902.

Urmează un studiu introductiv, p. 5—25, semnat apocrif, „Un discipol", care aparține — fără îndoială — poetului. îl reproducem:

DESPRE A.LEXANDRC MACEDOXSKI
Note biografice și critice

Alexandru Macedonski este născut la 1B54, marte în 14, și este fiu al generalului Alex. D. Macedonski, fost ministru de război și general-șcf a toată puterea armată din România și Moldova. Mama sa, care odinioară prin frumusețe, inteligență și instrucțiune a fost una din reginele societăței mari bucureștene, este născută Fisența, o veche și strălucită familie de peste OH, astăzi stinsă, care a dat lui Matei Basarab un mare vornic vestit prin înțelepciune. Mihail Fisența, străbunul poetului, a .servit în Rusia în garda imperialii sub numele de Fiseiiski și a primit titlul de conte de la împărăteasa Caterina II-a.

Prin tată, neîntrecutul poet coboară din o familie polonă care a domnit îri Lituania și care își trăgea origina din familia princiară de Biberstein, una dintre cele mai puternice de pe Rin. în familia poetului se află, în această privință, documente doveditoare și ele însele sunt sprijinite de cele coprinse în *Eraldica Poloniei* din biblioteca iiiperială din Viena. De altminteri, armăria familiei Maceciotiski — nume ce în limba polonă se scrie Maczedonski — atestă această obirșie, fiind armăria Biberstein-Rogala.

Dar nu e aci locul a se face istoricul complect a) originei unui «in de geniu ale cărui titluri de nobleță cele mai mari suni viața *m* plină de vitejie și virtute, scrierile sale și înălțimea caracterului său. Jn fond, dinsul, cu toate câ prin tată este din o clasă socială inaltă, și cu toate că prin mamă este rudă de sînge cu Brăitoii, cu Urdărenii și cu alte neamuri boierești fruntașe, nici nu 5-a reclamat de o altă nobleță decit de cea ia care îi dă dreptul intelectualitatea sa uriașă și adtncn erudițiune ce transpiră din fiece rînd pe care îl așază pe hîrtie.

Modest discipol al acestui apostol al literatiirei române, o altă sarcină mi-am impus atunci cind s-a hotărlt ca aceste pagini să apară sui) îngrijirea mea. Pentru a 7tiî-o îndeplini voi începe prin a i-ezuma, pe cit de scurt îmi va fi putincios, viața sa, opcrile sale, sufletul său, direcțiunea sa literar;!, tot ce este de natură să punâ în plină și sinceră lumină, pe om și pe poet...

Maeedonski, în liceul din Craiova, era o natură concentrată și serioasă, ți cu Lyate că nu era între premianți, avusese darul încă de atunci, să inspire simpatii ce i-au rămas credincioase. Expansiv și totdeodată sfios, viața lui se schițează de atunci chiar, ca o lupta cu sine...

Această luptă a fost mare și poate că durează încă în poet care nu o dată spune intimilor cit rău i-a făcut și îi face sinceritatea și timiditatea... Și-J poate închipui oricine ce era pe băncile școalei, în acest oraș al Craiovei pe care J-a iubit atH... Dar, pentru ca oricine să poată avea o idee deplină despre ce era Macedonski copil, se va da aci un portret pe care i-1 face un fost camarad de liceu, d. Ernest Arnoldt, director al Institutului de băieți „Arnoldt" din capitala Oiteniei. Acest portret nu e decît o scrisoare, dar are o însemnătate ce, cu timpul, va merge creseînd. Nimic nu este în adevăr mai greu decit să fii om mare pentru cei cu cari ai stal într-o bancă, și magistrul preaiubit mi-a mărturisit, nu o dată, câ nu este omagiu care sâ-i fi fost mai prețios decit cel pe care i 1-a adus Arnoldt, sau decit cel al poetului G.O, Gîrbea, profesor]a gimnaziul Cantemir, un alt camarad ai său care, de pe tribuna Ateneului, proclamă în o seară memorabilă gloria radioasă a lui Macedonski.

Iată acea scrisoare:

.,lubite amice și fost conșcolar,

Mi-ai făcut o deosebită plăcere prin amintirea-ți de acum 30 de ani; tablouri uitate, acoperite de păiejenișul și de mucigaiul timpului, deodată s-au înfățișat lucitoare, in vechea lor splendoare, memoriei mele, și am văzut între altele, pe acela al unui tinăr inalt, palid, blond, cu părul lung, huclat, care-mi arăta la școală portretele iubitelor sale rude și mă onora cu confidențele sale. Știu că simpatizam mult cu acel camarad, căci avea gestul blind, vocea dulce și fugea de cei zburdalnici dintre condiscipoli i săi. \u m-ara mirat cînd am auzit că acel tinăr este poet — din cei mai gustați astăzi; era natural, avea firea idealistă.

Mulțumesc amicului de odinioară de bunul său suvenir și-1 rog să creadă că acest suvenir este absolut reciprec.

Te rog spune poetului acest lucru și că mă închin înaintea geniului său.

Ție, dragă Alexandre-, un sliake hand din inimă.

Ai tău,

Ernest Arnoldt

Craiova, I'i febr. '98\

Cind Macedonski părăsi din clasa Y-a liceul din Craiova și plecă în străinătate pentru a-și depune bacalaureatul în Geneva, el, deși abia copil, era, prin energie, aproape om la o etate cind alții se joacă cu zmeul, și era aproape savant prin cunoștințele ce-și însușise singur prin citirea bibliotecei tatălui său, — între trei și patru mii volume. Cu toate aceste, tinărul înalt, palid, blond, cu părul lung și buclat, rămase cu gestul blînd, cu vocea dulce, sfios ca o fată, — dar — contrast izbitor, — începură să se afirme la acea epocă și îndrăzneli ce atingeau uneori temeritatea. Cam de la 14 ani, Macedonski călători singur, se conduse singur, și nu abuza de libertatea sa. Pe rînd, studie în Viena, în Geneva, la Universitatea din Pisa și Neapol, locui în Florența, în Roma, în Turin, vizită Parisul, Marsilia, Nisa, Lyon, petreevi cîtva în Miinchen, colindă Tirolul, Știria, Karinlhia, Boemia, își împlu ochii de priveliști colorate, de aer albastru, de soare luminos.

Macedonski al acelor timpuri e înfățișat de cei cari l-au cunoscut ca un fărmecător. Incinta pe oricine și făcea pe oricine sö se mii'e.

Entuziasmul și vioiciunea sa, puterea sa de raționament, bunătatea și temeinicia prieteniei sale, răsar din toate scrisorile cei sunt adresate...

De altă parte, omul fizic atrage deopotrivă. Ochii săi adinei hipnotizează. Pe strade, multe capete se întorc să-! privească, iar în Italia nu i se mai zice decit „frumosul Cireazian".

Reîntors in ţară, în 1873, temperamentul său combativ îl aruncă în politică. Intră in partidul liberal şi fu unul dintre membrii fondatori ai acestui club în prima sa formaţiune. în publicistică debuta din 1870, cînd publică în *Telegraful român* din Sibiu o poezie. George Bariţiu, marele patriot şi literat ardelean, îl compară cu Schiiler in intîiele iui mauifestaţiuni. Jn Ifc72 dete la lumină un mic volum de versuri: *Prima verba* ce fa întlmpinat de presa politica şi Jiterară cu termeni de tot măgulitori. Dar corentu) politic, in 1873, se făcu vijelios. Poetul se schimbă în ziarist şi întemeie în Bucureşti ziarul *Oltul,* Domnitorul, astăzi rege, era atacat cu violenţa de mai toal.e ziarele şi de mai toţi oamenii de stat din opoziţiune. La o asemenea şcoală oameni maturi n-au rezistat.,. Poelul alunecă pe un povîrniş primejdios. Popularitatea 11 îmbată. Nu văzu abisul sub roze. Versurile sale politice, pamflete şi satire muşcătoare, îi purtară numele până în sateîe cele mai depărtate. Ziarele nu mai erau citite decît dacă coprindeau versuri de dînsul.

In 1875, guvernul se însărcinează sâ-i dea o strălucire şi mai mare arestindu-I şi deţinîndu-î în prevenţiune în temniţa de la Văcăreşti timp de trei luni şi jumătate. A fost apărat la curtea de juraţi de douăzeci şi trei de advocaţi, cei mai celebri ai baroului, şi achitat.

Puţin in urmă, purtat pe braţe de popor, vorbi în meetingul de la Mazar-Paşa.

în 1876, împrejurările se schimbă; liberalii iau puterea. Dar mama lui a perdut averea, e ruinată. Cu multă greutate obţinu a îi numit prefect cu titlu provizoriu al judeţului Bolgrad. Trei luni, şi demisiona. Cu iluziuuile pierdute, rămase în opoziţiune, nevoit, fireşte, să se alăture de duşmanii de ieri. Corentul antidinastic începu să fie nutrit atunci de dinasticii din ajun. Anul 1877. Războiul. Un ziar cotidian apăru, *Vestea,* cel 'sntîi ziar ce s-a vîndut în Bucureşti cu cinci centime. B ziarul poetului. Lupta e mare la Plevna, dar lupta e tot atit de mare în Bucureşti.

încheierea păcei aduse o linişte, un fel de înfrăţire între partide. Poetul e numit locţiitor de prefect în Dobrogea, administrator al gurilor Dunărei, şi la urmă, inspector generai financiar şi inspector al monumentelor istorice, iar mai-nainte decorat cu Bene-Merenji, clasa I-a. Aceasta e ultima lui funcţiune. în total: *optsprezece luni de serviciu public.*

în anul 1830, el fondează *Literatorul* împreună cu Bonifaciu Florescu şi avînd ca ssjretar de redacţiune şi ca administrator pe d. T.M, Stoenescu. Această revistă este începutul unei epoci. O grupare se făcu. Aproape toţi scriitorii de însemnătate, au luat parte în acea mişcare sau a fost produsul ei.

în 1883, o epigramă neadresată nimănui, nepurtînd nici în frunte nici în corpul ei vreun nume, a fost luată drept cal de bătaie pentru a se începe contra *Literatorului* şi contra lui Macedonski o campanie mişelească. Insultele triviale curg. Presa se coalizează pentru a nimici pe poetul *Nopţilor* şi pe ducătorul înainte al mişcării Iui Heliade. Discipolii săi îl părăsesc. Cei ridicaţi de dinsul îl lovesc. Nu mai e ziar care să nu-1 atace. Impopularitatea îl coperă cu cenuşa şi noroiul ei.

Dar Unărul înalt, cu părul lung şi ondulat, blond, cu vocea dulce, rămîne neclintit. El creşte, pe cînd ceilalţi scad. Versurile sale se fac de diamant.

Şi, insurat la 1882, o căsătorie de încliîiaţiune, cu domnişoara Anna Rallet, coborîtoare din Ghika, din Slătineni, din Cîiipineni, — zadarnic viaţa i se întunecă şi zadarnic îl înfăşoară lipsa... Liniştit şi optimist, credincios în dreptatea Iui Dumnezeu, îndură orice, şi zîmbeşte îa orice uîtragiu...

Cu toate aceste, din vreme în alta, orice răbdare are margini, cîte un ziar al său apare...

în trăsuri generale, aceste sunt evenimentele de căpetenie din viaţa poetului. Activitatea lui e complexă: pamfletar, ziarist, om de litere, poet, om de ştiinţă, el a mirat şi a pasionat secolul său.

Opera sa de căpetenie nu este o poemă sau o bucată de proză: această operă este însăşi limba română căreia el i-a imprimat sigiliul definitiv al plasticităţei şi al coloarei. *Nopţile* sale, *Psalmii,* poema sa dramatică *Vodă-G'uza, Formele, Un beneficiu, Ocnele, Stepa,* întregul volum *Excehior,* — volumul său francez *Bronzes,* tragedia *Saul,* — operile sale neimprimate încă, — peste opt volume de scrieri alese — totul îl face neîntrecut.

Nu există nici prozator, nici poet român al cărui nume să poală fi alăturat de al său.

Rămîne singur şi neimitabil după cum în viaţă s-a aflat izolat şi mîndru.

Cartea de aur ce se publică astăzi este pictură şi viaţă. Stilul şi limba sunt orchestrări ce vor râspîndi o vecinică glorie asupra lui şi o vecinică ruşine asupra epocei ce l-a batjocorit şi dispreţuit.

Fie că s-ar citi *Pe drum de poştă,* acest vîrtej al unei galopâri de cai în timp de optsprezece ore, în care sufletul poetului şi al mamei sale este schiţat, fie că s-ar citi *Zi de august,* sau orice alte Pagini din acest volum, nu va fi om, afară de nătîng şi de pizmaş,

care să nu recunoască hi această carte un monument fără seamăn ridicat in onoarea Hteraturei și țărei române.

Pe lîngă aceasta, *Nălucile din vechime* vor dovedi fiecărui că dac» Macedonski a evoluat spre o limbă literară științifică, n-a făcut aceasta din neputința de a scrie în cea veche...

Nălucile din vechime sunt, precum au și fost numite atunci ciud, cu mulți ani îu urmă, au fost publicate răzlețe și fără semnătură prin ziare, mărgăritare unice în literatura română.

Ce supără însă pe foarte mulți e ortografia. Aceasta e firesc. Ignoranța nu se împacă decît cu ignoranța. Dar literatură fără ortografie tiu se face în nici o țară. Ortografia sa coprinde în sine istoricul fiecărui cuvînt și este înnobilarea]imbei române. Macedonski, ca și Ion Heiiade Rădulescu, a cărui ortografie a adoptat-o aproape fn generai, — lăsînd la o parte numai suprimarea semnelor de pe vocale, și pe *q* întrebuințat de Heliade în ioc de c, la: *acest* și la altele, — duplică consoanele, atunci cînd trebuie să Ie duplice, și la scrierea cuvîntului reurcă !a originea lui, — Ia cea latina dacă el se află în limbă din vechime sau 3a cea elină și la cea franceza dacă ne-a venit pe această cale. Cunoașterea acestei ortografii este literatură reală, şî pentru aceasta bucherii o reprobă. Lor ie place să *zizăie* și fug de armonie și de zbor fiindcă știu bine că n-au asemeni vocațiuni.

Dar marele poet n-a ajuns negreșit rîintr-o dată, nici la această ortografie, nici la culmea pe care se afiS. Cînd a început să scrie, să cugete și să simtă, nu exista o limbă literară propriu-zisă. Admirabila limbă a lui Ueliade era prea specială pentru a putea să ajungă limba literarăa întregului românism. De altă parle, școala lui Barnuțiu exagerase. Bolintineanu încetase de a scrie. Heiiade și Alecsandri tăcuseră. Principele Rogala, un savant orientalist, eonsîngen al poetului, descrie admirabil în *Revue Internationale* din Paris această mișcare în literatura română și ivirea Iui Macedonski, in no. de la 31 dec, 1892. Treptat, materialul adunat de Heliade, de Barnuțiu, de Alecsandri, de Aug. Treb. Laurian, de Bariţiu, de Dimitrie Aug. Laurian, de Odobescu, de Ion Ghica, de Grig, Alexandrescu, de Bolintineanu, de Grandea și de alți luptători ai iimbei și litoraturei, se limpezi și se coordona sub condeiul lui, și treptat, de asemeni, aduse el însuși contribuțiuni la limba și la scrierea română, ce nu sunt cel mai mic titlu de glorie pentru el. Forma îl răpi zilnic mai mult, statornicind că fondul nu poale sa fie altui decît ce-1 face forma să apară. Dușman botărît al d-lui Maiorescu, ținu pept acestei invadări a provincialismului în cetatea

sintă a literelor. Versificarea și proza lui Macedonski îl ridică și î] vor mănținea in toți timpii mai presus de toți. El este un legiuitor, ale cărui legi estetice au fost adoptate de chiar dușmanii săi. Cit despre fond, cugetare mai inaltă și simțiri mai delicate nu s-au produs. Faptul că, adesea și-a dezbrăcat versurile de formă tradueîndu-le în proză franceză și că a stîrnit cu toate aceste admirațiunea tutuior, dovedește aceasta cu prisos. Treizeci și unu de ani de viață de publicist l-au dus la acest apogeu. A scris în toate genurile literare. A dat naștere la o mișcare tot așa puternică ca cea a lui Heiiade. Munca sa a fost de titan și cine 31 cunoaște de aproape, și îi sLie munți de manuscripte, se poate mira ca abia 3a etatea de 48 ani activitatea sa a realizat asemeni minuni. Cînd i-a ajuns lui timpul pentru aceasta? A scris în toate ziarele române. A avut el însuși vreo douăzeci de ziare proprii. A scris în numeroase zi&re străine. A publicat sute de studii politice și sociale. A fost nuvelist, conferențiar, dramaturg, critic, poet, filozof... —A fost, itir, om de societate, tată de familie, soț...

A stat în relațiuni cu cei mai mari oameni ai ț&rei și cu cei rnai fruntași literați francezi... CA. Roselti, loan Brătianu, Kogilnicfanu, V. Boerescu, Manolaki Kostaki Epureanu, P. Gbika, ÎSiico-Jac Blaremberg, Bosianu, loan Cîinpineanu, N. Crețulescu, C. Cîmpineanu, V.A. Irechiă, G. Vernescu, Alecsandri, Gr. Alexandrescu, ision, Ion Ghica, Hasdcu, l-au cunoscut și unii l-au admirat, alții i-au fost prieteni, iar toți au văzut în el un om de înaltă valoare, in Paris, a stat in legături intime cu Leconle de Lisle, cu Alph. Daudot și cu țoală pleiada strălucită a Franței. Cei ieșiți din mișcarea „Literatorului" sunt numeroși și unii iluștri. Astfel, Duilm Zamfirescu, frații Alexandru și Trandafir Djuvara, Mircea Dimi-Iriade, Traian Demetrescu, Cincinat Pavelescu, Scarlat Crescu, Constantin și Anton Bacalbașa, D. Teleor, Dumitru Stăncescu și o întreagă seric de mult talentați scriitori mai tineri sau mai în vîrstă aparțin acestei mișcări, sau, ca Traian Demetrescu și alți, sunt cu totul zămisliți de ea. [...].

Dar, pentru ca cititorii să-și dea cu desăvîrșire seama despre înălțimea poetului preaiubit pe care îl sărbătoresc aceste rînduri, este bine a se ști că poezii de ale sale au fost traduse în limba germană, engleză, italiană, franceză, greacă și chiar in limba ebraică. Nizzet, un ilustru literat belgian, îi dedică poezii și îl numește mare și nepieritor poet încă din 1877. Bruto Amante și contele de Ouberoatis scriu despre el cu căldură in Italia. — Marco Antonio Canini SI citează in cursurile sale la Veneția, Franeesehini, Bossi, fin

conferințe în cari îl glorifică. Paul Maraton, Charles Fuster, doctorul Janvier, d. du Cleuziou, Gabriel Sarrazin, Richepin, M-me Juliette Adam îi adresează scrisori, îl iubesc și î! admiră.

Nici un român n-a dus mai departe și mai sus numele țărei sale. Scrierile sale se întîlnesc în paginele diferitelor ziareși reviste franceze 3a cari colaborează... Astfel, numele său schinteiază pe rînd în *Revue Contemporaine* (colaboratori: Zoi a, Richepin, Loti, Alph, Daudet și alții) încă din 1884; în *Nouvelle Revue,* în *Journal des Debats,* în *Revue Franțaise, în Revue Internationale,* în *Walonie,* — ziar din care a ieșit întreaga mișcare simbolistă, — în *£eho de ia Semaine,* în *Revue Bleue,* în *L'Inde'pendance Litte'raire,* în *Pestker Lloyd,* Jn *Journal de Florence,* în *To Paron* (Atena), în *Express-OrUnt* şi aşa mai departe.

El e asemuit aci cu Victor Hugo, aci cu Byron, aci cu Leconte de Lisle sau cu Baudelaire...

L'&cho de la Semaine, revistă pariziană la care colaborează Léo Claretie, Abel Hermant, Jean Richepin, Hector Malot, Drumont, Paul Marguerite, Paul Bourget, Octave Mirbeau și alți scriitori străluciți, publiclnd. în no. său 397 din 10 mai 1896 un sonet al lui Alexandru Macedonski, se exprimă în următorii termeni:

„D. Macedonski, marele poet român, ne dă întîietatea unui sonet ce va figura în fruntea prețiosului său volum de versuri franceze ce va apărea în curînd. Suntem fericiți că-1 putem oferi cititorilor noștri cari îi vor prețui cugetarea, nu mai puțin ca forma".

Despre Alexandru Macedonski s-a vorbit în lumea întreagă. Geniul său a fost consînțit de cei mai iluștri literați străini. în cărți eu privire la literatură, e pus de francezi alături cu cei mai mari poeți europeni, iar Pierre Loti, într-o scrisoare pe care i-o trimite din Paris și ce se află în posesiunea poetului, îi zice între altele: „Versurile d-tale sunt adînei și stranii, le iubesc și îți strîng mîna cu toată simpatia".

De altă parte, iată, tot cu privire ta marele poet, în ce mod a fost primit volumul său *Bronzes* în cercurile intelectuale din Paris.

La Nouvelle Revue Internationale, cunoscuta revistă a cărei directoare era principesa Măria Letisia Bonaparte, în darea de seamă din numărul de la 1 fevruarie, spune:

„Iată un volum de versuri franceze, scrise, — și aceasta nu este de loc banal, — de un român, de poetul volumului *Prima verha* și al volumului *ExceUior,* poet care a fost numit Victor Hugo al României".

Aci, *Revue Internationale* reproduce sonetul *Avatar* și poeziile *Halte dans „Tarass-Boulba"* și *Haine.*

D. Albert Mockel, fostul director al revistei *La Wallonie,* ce a dat naștere unei întregi mișcări literare și la care au colaborat Verhaeren, Maeterlinck, Stuart Merill etc, și actual colaborator la marea revistă din Paris *Mercure de France,* într-o scrisoare adresată d-Iui Macedonski îi spune între altele:

.,V-ați familiarizat într-adevăr cu limba noastră atît de mult îneît cea mai mare parte din poemele d-voastră par scrise aici și admir că cunoașteți așa bine secretele versului francez, căci trebuie un instinct sigur de artist pentru ca să poți găsi într-o limbă străină, oricît de perfect îți ar fi cunoscută, subtilitățile ritmuiui, gradațiunilestrălucirei, tot ce face coloarea adevăratelor versuri.

Mi-a plăcut cu osebire Or *j'entendis,* în scurtimea ei de poezie înadins scrisă astfel.

Îmi place foarte mult *Avatar* și mica poemă verlaineană: *Leurre.* Aceasta din urmă c ușoară, melodică, o muzică frumoasă dar nu și zadarnică.

Dar temperamentul d-tale se dezvăluie mai ales în genul liric, în *Le steppe* sau in *Halte dans tTarass-Boutbat...*

în *Mai,* de asemeni, sunt versuri superbe și de cel mai bun metal.

Personalitatea d-tale se arată, chiar și în limba franceza, foarte puLernică. Dacă te prezinți ca artist sub îngustul vestmînt francez, ce artist, cu mult mai nobil și mai liber, trebuie să fii sub larga și magnifica stofă a frumoasei limbi românești'-.

Le Journal des Débats zice:

,,Semnalăm atențiunei literaților o carte de versuri franceze, *Bronzes,* editată la București,

Această carte este dedicată Franței, singura patrie a intelectualilor. Autorul, d. Alexandru Macedonski, este deja cunoscut cititorilor noștri; noi am publicat traducțiunea uneia dintre paginile sale cele mai grațioase: Casa *cu no. 10 din strada Trăiau,*

Negreșit, versurile franceze ale d-lui Macedonski nu ajung la înalta perfecțiune a versurilor sale române; ele sunt, totuși, cu totul remarcabile și unele dintre bucățile sale, sonetul *Avatar,* de exemplu, — au relieful și puritatea de linii a unei medaiii siracuziace".

în alt număr, același ziar zice că Macedonski făurește versul francez pe o nicovală de aur și că școala parnasiană poate să recunoască în el pe un maestru.

De la directorul lui *Efimeris Acropolis,* cel mai principal ziar din Atena, d. Macedonski a primit următoarea scrisoare:

„E o adevărată plăcere, foarle finS și foarte delicată, pe care ați Tut. extrema grafiozitate să mi-o procurați tiămițindu-mi prețioasa d-voastră operă: *Bronzes.*

Am citit-o și am recitit-o de mai multe ori și sentimentul meu !] voi traduce, deși foarte imperfect, într-o dare de seamă pe caie voi avea plăcerea sâ vi-o trimit,"

în fine, din partea Iui Josephin PéJadan. d. Macedonski a primit următoarea scrisoare:

„Mulțumesc de o mie (ie ori pentru volumul *Bronzes,* domnule și scumpe poete; de cum voi avea un prim moment (le reculegere, îl voi citi, căci suut acum cu totul răpit de foarte călduroasă primiie ce mi se face aici. Totuși, pot cel puțin să vă spun în grabă cit sunt de măgulit de onoarea pe care rni-ați făcut-o și de plăcerea pe care mi-a procurat-o scrisoarea d-voastră.

Cu toată simpatia,

Pé Iadan"

Românul, sub rubrica *Jtăvațfi,* adresează nepieritoiului maestru următoarele rinduri atingătoare. Xo. 323. 11! fchr. 1£%.

„D-lui Al. Macedonski,

Sărmane confrate, — nici nu-ți poli închipui cită uimire m-a coprins cind am citit, zilele trecute, într-un ziar din capitală al cărei proprietar e unul dintre dărimătorii tăi, aceste rînduri:

«Citim următoarele in revista pariziană *L'Ucho de la Semaine,* relaliv la noul volum de versuri al d-lui Alex. Maeedonski.

„Primim din București un volum de versuri române intitulat: *Excelsior.* Autorul său, d. Macedonski, nu este un necunoscut pentru cititorii francezi. *Journal des Débals* i-a adus de curînd elogiile cele mai măgulitoare. El colaborează la *Revue Contetnpormne,* Ja *Rewe Fratițaise,* la *Nouvelle Revue,* la *youvelle Repue Internationale* etc. Este de origină polonă și a primit o educațiune cu totul franceză. In România reprezintă cu strălucire literatura noastră națională. Versurile sale române au o formă impecabilă; inspirația sa e pe rînd suavă și de zbor înalt, iar limba în care scrie este de o energie și de o avuție așa mare, incit cu drept cuvînt a fost numit de unii Lordul B.vron român"».

Drept e că ai plătit foarte scump, prea scump chiar, aceste laude trecătoare. Dar tot e bine că încep și cei mai neîmpăcați vrăjmași să-Ii recunoască talentul tău puternic, fie măcar reproducind laudele aduse de confrați de peste nouă niâri și țări.

Pentru țara noastră, acesta e un progres nemăsurat căci niciodată «intelectualii* noștri n-au fost altfel declt pitici de suflet și uriași de patimi.

Să nu le ceri, deci, mai mult. Și nici .îâ pretinzi patrioților noștri să-ți arunce o fănnitură de pine în schimbul miincei tale, pentru gloria talentului tău, din dfrpurile pe cari și Ic împart intre dînșii,

O, nu! Nu cere stupizilor și tuturor pungașilor să te tinalt.e* pînă la dînșii!

Mulțumește-te cu simpatiile modeștilor necunoscuți cari te înțeleg.

Sărmanul Dionis"

Revista *To Paron* din Atena in ultimul ei număr se ocupă despre literatura română.

Heproducind o bucată de proză a poetului Macedonski, *Pomul de Crăciun,* publicată în *Românul* și *Literatorul,* acea revistă elină scrie despre dinsul următoarele:

„Alexandru Macedonski s-a născut pe Ia 1854 și este fiu al generalului și fostului ministru Macedonski. El s-a distins încă de mic copil în cunoașterea limbei și ca poet îndeosebi. După moartea lui Alecsandri, ține, incontestabil, cel dinții loc între poeții din țara română. Poemele lui Macedonski se disting prin originalitatea creațiunei, tonul și frumusețea sculpturală a ideilor, diversitatea formei, mlădierea și dulceața ei.

Alexandru Macedonski a întrecut pe toți poeții dinaintea lui. Pe cînd se afla la Paris, a fost redactor la mai multe reviste ale Franței și Belgiei. Operile sale erau primite cu multe elogii și mult apreciate. întoreîndu-se la București, mai de curînd a luat direcțiunea revistei *Literatorul,* ridicînd stindardul reacțiunei împotriva ceîor cari au introdus în limbă provincialismele și luptind puternic pentru frumusețea limbei și întemeiarea ortografiei române.

Pentru rodnicele sale lupte pe tărîmul literar n-a cules laurii ce i se cuveneau, ci a fost răsplătit cu ingratitudine și amărăciuni. Din chiar cintările poetului se întrevede aceasta.

Pe timpul cînd Vasile A. Urechia era ministru al cultelor, atunci abia, a fost decorat cu Bene-Mercnti de I clasă."

(Extras din *Războiul)*

Mercure de France, marea revistă literară din Paris, fondată la 16>2, și la care colaborează Mauriee Barrés, Henri de Régnier, Remy de Gourmont, Strindberg, Albert Mockel, Piene Quillard, Stuart Merill etc, etc, in no. 101, tomul XXVI, fascicula pe mai, 1W9H, pag. 5'tO, coprinde următoarea apreciare asupra volumului de ver-

suri *Bronzez* a] d-Iui Alexandru Macedonski, Articohjl este a] unuia dintre criticii cei mai severi, d. Pierre QuiJlard, D. Macedonski a repurtat cu *Bronzes* un triumf ce va rămînea o glorie vecinică pentru România. Criticul francez merge în adevăr pină a da ca model pe marele nostru poet, pentru însăşi limba şi tehnica franceză, celei mai mari părţi a poeţilor francezi contimporani, iar întmcît priveşte fondul, regretă numai — şi aceasta o face cu o delicateţă extrema — că poetu] e prea occidental, cu alte cuvinte că nu e destui de barbar.

Iată articolul în cestiune:

^*Bronzes,* — D. Alexandru Macedonski trăieşte la Bucureşti şi a scris în româneşte poeme de o mare frumuseţe. *Noaptea de mai,* de exemplu, al cărei singur defect e de a nu fi fost concepută într-o limbă vorbită de cincizeci milioane de oameni, aşa precum spune într-o excelentă prefaţă la volumul *Brcnzss.* d. Alex. Bogdan-Piteşti. D. Bogdan adaugă puţin mai departe: «întruna din zile a voit să scrie în franţuzeşte dar nu se scrie, nu se cugetă, nu se simte decît într-o singură limbă». Această carte este un adevărat «tour de force».

Desigur, urmează criticul francez, este un destin singular de tragic cel al unui înalt poet condamnat Ia o glorie restrînsS, la o înrîurire mediocră asupra cugetărei timpului său din cauză că idiomul s;!u natal este abia fixat sau întrebuinţat de un număr mic de guri omeneşti.

Multatuli nu ne este cunoscut decît de prea puţin timp şi încă în mod imperfect fiindcă a scris în limba olandeză; şi totuşi, no» ghicim că în el se ascunde un geniu ce ne este frate, mai apropiat mult de noi decît cugetarea cutărui sau cutărui francez din Franţa. In adevăr, d. Alex. Macedonski, deşi familiar cu limba noastră ca cea rnai mare parte dintre compatrioţii săi instruiţi şi culţi, a tentat c;a mai periculoasă aventură căutînd pentru cugetarea sa, exprimată în limba franceză, un public infinit mai numeros decit cele opt milioane de moldo-români, risipiţi în România propriu-zisă. în Transilvania, în Basarabia şi in Macedonia,

Într-o dedicaţie extrem de atingătoare, îşi consacră cartea sa: *iFranţei,* singura patrie a intelectualilor».

Dacă aş îndrăzni să-mi permit o critică faţă cu un om a cărui limbă şi a cărui tehnică sunt, ireproşabile şi ce ar putea să servească ca exemplu celei mai mari părţi a aşa-zjşilor poeţi francezi contimporani, ar fi cea că s-a supus în mod prea docil influenţei domnitoare a lui Leoonte de Lisle şi a lui Baudelaireşi că nu a lăsat sA transpară mai des, in limba franceză, sufletul ginţei sale, suflet enigmatic, resemnat şi violent, ezitîud între orientul mongol şi slav, şi între occidentul latin, suflet de servituti şi de cruzimi ce s-a exprimat in *Doinele,* în *Horele* şi în *Ciuturile haiduceşti* ale folclorului, suflet necunoscător de orice noţiune morală, şi în care, voluptatea se exaspera pină !a singe, pînâ la moarte.

în *Faune*[1], *Laîs vîrrge* şi ín *Crépuscule romain*, domnul Alex. Macedonski, conservîndu-şi măiestria măreaţă, a dat totuşi drumul acelei furtuni simţuale şi brutale, şi ar fi de dorit să binevoiască mai tîrziu, şi într-o formă tot aşa de perfectă, să consimtă cu o mai puţină rezerva influenţelor ereditare".

Nu-mi mai rămlne de zis nimic. Asupra nemuritorului poet lumina e făcută. Alţii vor contribui în viitor s-o facă maimare. Acest volum poate să fie acum deschis şi citit. *Cartea de aur* a lui Alexandru Macedonski va străluci în toate limbile şi în toate timpurile.

Un discipol

La sfîrşitul volumului, după sumar („Coprinsul"), o notă precizează:

„Imprimarea *Cărţei de aur* s-a executat în Atelierele Institutului de Arte grafice, Albert Baer, în Bucureşti, Slr. Numa-Pompiliu, şi s-a terminat în 25 ale lunei iunie, 1902".

Apoi, pe ultima pagină, o listă de opere *De acelaşi autor:*

Prima verba: versuri, 1872, Buc, ediţiune sleită.
Poezii-Iadeş: 1882, Ed. Heimann, 480 pagini, a 7-a mie.
Excelsior: 1895, a 13-a mie, ed. sleită.
Bronzes: 1897, a 2-a mie, ed. sleită.
Din viaţa copilărească: versuri — publicate sub pseudonimul *Alma* — gravuri în colori executate îa Londra, ed. Heimann.
Mişcarea literară din cei din urmă zece ani: studiu editat de Ateneuf din Capitală, 1877.
Pqrizina: poemă în versuri, trad. din Lord Byroti.
Jtofo: poemă originală, în versuri, în trei cînturi.

Textul autograf, definitiv încheiat în 1919, sau dupw 1919. se păstrează în ms. 3.216, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, caiet tip şcolar, numerotat de poet de la f. Ir.— 159r. (paginaţia Bibliotecii, 2r. — 83r.):

„Cartea de aur / Povestiri / Cu totul netipărite nicăieri in alcătuirea lor de acum / de / Alex. Macedonski / (cu desăvîrşire revizuite pentru tipar)",

[1] Acsst ta p-df-operă, clnd a fost tipărit]n rointneţt", a tost batjocMÎt de gazetăria roma ui şi in specia) de d. Caragiale.

Acest ms. conţine, conform *Coprimului* (f. 82;:

1. *Casa cu n >• 10*	de Ia pagina	t— 7	inel.	(2r.— 5r,)
2. *Cânăriţa*	„	9- 13	„	(6r.- 8r.)
3. *Căpitanul de poştă*	„	15— *22*	„	(9r.—13r.)
4. *Baba-Cloanţa*	„	24— 30	„	(14r.—17r.)
5. *Trecerea Olteţului*	„	32- 37	„	(18r.—20v.)
6. *Pitarul*	„	38- 42	„	(21r.-23r.)
:. *Bariera Şimniadui*	„	44 — 55	„	{24r.—29r.)
8. OfoMfwi	„	57- 60	„	(30r.-31v.)
9. *Moară pe apă* (în text *Moară pe Dunăre)*	,.	61- 66	„	(32r.-35r.)
10. *Surugiul*	„	68- 73	,,	(36r.-38v.)
it. Caii negri	.,	74— 86	,,	(39r.— 43r.)
12. *Verigă-Ţiganul*	,.	88 — 119	„	(46r.-61v.)
13. Pomuf ife *Crăciun*	„	120-139	„	(62r.-71r.)
14. *Cămătarul*	„	HO-151	„	(<~lv.-77r.)
15. *Palatul fermecat*	„	155-159	„	(79r.—81v.)

Textul continuă (f. 81r.—v., 159r.—v.) de o aită mînă (Ana Macedonski).

O parte din aceste texte, precum şi compuneri In proză de bătrîneţe, se păstrează într-o primă redactare (epoci, grafii şi cerneluri diferite) şi m ms. 3.283, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România (ms. miscelaneu, legal, numerotat f. Ir.—69r,!:

Caii negri (VI), f. Ir.—5v.
Moară pe Dunăre, f. 6r.—12r.
Maestrul din oglindă, f. 19r.-30r.
Vraja lunei, f. 31r.—49r.
Pomul de Crăciun, t. 50r.—G4r.
Bariera Şimnicului, f, 65r.— 69r.

Copia fotografică a acestui manuscris constituie ms, foto nr. 40, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România.

Alte texte în proză, redactate sau transcrise în epoci diferite, stnt cuprinse şi în ms. 3,408, Bibi. Acad- Republicii Socialiste Homânia (ms. miscelaneu, legat, numerotat f. Ir.—50r.j:

1. *Bucureştii trandafirilor şi ai veseliei,* f. 2r. — 17r.
'2. *Pădurea Ulmilor,* f. 18r.-25r.
3. *Soare şi gria,* f. 26r.—34r.
4. *Caii negri,* f. 35r.—50r.

Reproducînd textul ms. 3.216, nu-i respectăm — totuşi — şi ordinea textelor, care-şi pierde, în redactarea finali, unitatea ciclurilor. De piidă, *Pomul de Crăciun* este intercalai între două *Năluci din vechime (Vertga-Ţigwiul* ţi *Cămătarul), Cămătarul* este urmat de *Palatul fermecat* etc. V)in acest motiv respectam, ca peste toi, ordinea cuprinsului volumului şi a ultimei apariţii.

Că mai toate volumele lui Alexandru Macedonski şi *Cartea de aur* vede lumina tiparului [irintr-o serie întreagă de eforturi editoriale, financiare şi sociale, metodă în care poetul, de fapt, se complace. La contribuţie şint puşi, in primul rînd, discipolii şi admiratorii, in speţă Jean Th. Florcscu, solicitat cu suma de lei 500, prin* Ir-o ceremonioasă scrisoare in limba franceză (Muzeul literaturii române, nr. 2.770, inedită). O dată tipărită, *Cartea de aur* trebuia patronată şi lansată printr-un protector ilustru, cu relaţii, pe care Macedonsld îl întrevede, cu multe iluzii de altfel, în persoana ministrului liberal Spiru Ilarei. Acesta este solicitai, cu mari insistenţe (Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, coresp. Spini Haret, nr. 85.9)4, inedită):

,.Mult stimate d-le Haret,

Am avut onoarea să caut să vă aflu la minister pentru a vă prez.inta omagiul noului meu volum *Cartea de aur,* pe care vă rog a o primi împreună cu aceasta. Aş fi dorit să vă vorbesc prin viu grai, dar ce am a vă spune fiind urgent o fac acum în scris cu încredinţarea că nu aceasta vă poate opri de a da o soluţnme favorabilă petiţiunei ce alătur in *xm* osebit plic. Această petiţiune, ştiu, după cele întîi două ale mele e puţin cam hazardată, cu atît mai mult că, iT'imiţînd la minister spre a şti soiuţiunea ce s-a dat ceîei din urmă a mea, s-a spus trimisului meu de d. şef de birou de la Casa şcoaklor Coşbuc a mi se spune: *Sa mă las de fleacuri».

Sunt convins totuşi că acel răspuns c natural departe de a fi ecoul sentimentelor ministrului pentru care am avut totdauna cea mai mare stimă, şi aşa fiind, eu fiind dator » sumă însemnată la tipografie, socotesc cădv. binevoind a citi personal cartea mea, veţi găsi de cuviinţă a judeca cu opiniunea dv. proprie după cum negreşit faceţi totdauna cînd vi se spune mult rău şi mult bine de un autor. Cu aceasta, d-le ministru, în speranţa că veţi binevoi să agreaţi omagiul meu, rămîne la aprecierea dv. a face cu petiţiunea mea ce veţi socoti drept şi a mă pune in cunoştinţă cit de curînrî posibil de soJuţiunea la care vă vţi opri.

Suni al dv, prea devotat,
A. Macedonski.
Str. Sculpturei, 12 bis, 1902. iiulie, 1",

Solicitarea, evident, date fiind relaţiile foarte oscilante aîe lui Macedonski cu viaţa politică în genere şi cu partidul liberal în specie, n-are nici o urmare. Poetui, foarte tenace in astfel de împrejurări, revine însă, printr-o nouă. petiţie adresata „Domnului Ministru al Instrucţiune! şi al Cultelor", înregistrată de Ministerul Instrucţiunei Publice şi Cultelor cu nr. 7.970, din 5 mai 1903, Reg. Casei şcoalelor (Arhivele Statului Bucureşti, fond Casa şeoaielor, Dosar nr. 6/1898, p. 236—237):

„Domnule Ministru,

Am mai avut onoarea să vă depun două petiţiuni prin care recurgeam la bunăvoinţa dv. pentru literatură spre a vă ruga să (aceţi aeàiziunea a 300 exemplare din scrierea mea *Cartea de aur.* Această rugăminte v-o adresam cu alît mai mult că rămînînd dator ta imprimerie suma de 1.500 lei, volumul în cestiune mi se aflâ încă reţinut acolo şi cu atît mai mult că eu n-am făcut niciodată literatură de amator. In timp de treizeci şi doi ani ra-am devotat graiului român şi socotesc că trebuie să mi-am şi eu partea mea de contribuţiune ia edificiul limbei literaturei române, deoarece pe Ungă faptul că numele meu a trecui hotarele ţărej, că poemele mele sunt traduse în limbiie franceze, germane, italiene, engleze etc, însuşi maiestatea-sa regele, graţiosul nostru suveran, a binevoit a mă onora Încă din anul 1882 cu medalia Bene-Merenti de 1-a clasă. Pe lîngă aceasta, *Prefaţa* operei mele *Cartea de aur* fiind şi tin document istoric-literar de însemnătate oe interesează direct tronul şi augusta dinastie, ar fi fost şi-ar fi bine, ca o scriere în acest sens sâ fie înlesnită a se răspindi. Oricare ar fi formula mea literară ea numără aderenţi numeroşi şi este treaba posterităţii să .judece dacă eu sau alţii au fost greşiţi şi sunt convins, domnule ministru, că spiritu! ce vă însufleţeşte este larg, mai presus de sectarism şi de coterii, şi că numai lipsa de fonduri v-a oprit să aprobaţi petiţiunile mele anterioare. Acordîndu-mi cumpărarea a 300 exemplare a 5 lei exemplarul, voi putea să-mi dezrobesc volumul de ta tipar şi să urme?, înainte cu apostolatul pe care îl duc in afară de orice sprijin bugetisr de 32 ani, şi dvs. veţi face o faptă frumoasă.

Primiţi, domnule ministru, prea osebita mea considerare.

Alexandru Macedonski,
Str. Precupeţii noi, 9'".

Şi pe această cerere, Spiru Ilaret pune soc şi oficiat, la 3 mai 1903, apostila: „Nu se aprobă", ss. Haret.

Parale) cu aceste operaţii de culise, Macedonski se ocupă, conform tehnicii sale bine cunoscute şi îndeiung verificate, şi de „presa" noului volum. De pildă, în *Carmen* [II, l, 10 sept. 1902), apare o nota la *Ştiri literare,* al cărei stil este revelator:

„Canea de aur este titlul unei opere literare apărută de curînd şi datorită marelui literat Alexandru Macedonski.

Apariţia acestui uvraj constituind un eveniment artistic, ne rezervăm dreptui ca in numărul viitor să vorbim pe larg şi amănunţit de importanţa şi valoarea cărţii d-Iui Macedonski",

într-adevăr, în numărul armator (II, 2, 25 septembrie 1902}, un V. Stroe iscăleşte o recenzie elogioasă, eu încheierea: „închid *Cartea de aur* recomand înd-o călduros iubitorilor de adevărată artă'" etc.

Reţinem, în acelaşi sens, şi o altă notiţă, în legătură cu „difuzarea" volumului. In *Pagini alese* {II, 9, 18 octombrie 1902, p. 15), Yan-Sil (Oh. Silvan) prezintă la *Opere noi: „Cartea de aur,* Al. Macedonski. Un volum, 300 pag., 5 lei", cu specificarea in notă: *„Cartea de aur* se poate procura de la autor: Str. Sculpturii, 12 bis. Buc". Această „mică publicitate" este tipic macedonski ană,

Pînă la găsirea unei posibilităţi de a-şi vedea tipărit măcar un prim volum de proză, Macedonski concepe o serie întreagă de alteproiecte, toate de reţinut, unele eu reale implicaţii estetice.

Destul de curioasă pare mai întîi o ştire privitoare la realizarea — în colaborare — a unui volum de proză *(Bibliografia, Binele public,* V, 20, 23 decembrie 1882):

„Va apare in curînd de sub presă un volum intitulat: *Figuri de zăpadă* de Al, Macedonski şi D. Constantinescu-Teleor, conţinind nuvele, tipuri, scene de viaţă socială etc. Eleganţa stilului cit şi a tiparului promit a face din acest volum un drăgălaş cadou pentru Crăciun şi Anul nou".

Deşi Macedonski avea, încă din tinereţe, vocaţia colaborării literare cu discipolii, proiectul nu se realizează în această formă, dar ei revine într-o altă regie *(Ecouri, Binele public,* V, 153, 11 iunie 1883):

„Al. Macedonski pregăteşte volumul al Il-Jea de poezii ce va apare cît de curînd. După aceea va ieşi de sub presă două volume de *nwek*, unul al d-lui Macedonski şi celălalt al d-lui Stoenescu",

Plină de interes — întrucît trebuie raportată la preocupările ^naturaliste" ale poetului, foarte reale la epoca respectivă — este o altă informaţie reţinută de *Românul* (XXXIV, 10 martie [26 februarie] 1890), în cadrul *Ştirilor literare:*

„Dl. Al. Macedonski a terminat o nuvela noua intitulată *Floare de apă.* Această nuvelă e deja a șasea din seria nuvelelor așa-numite «reprezentative» ale autorului *Nopților'.*

Că nu este vorba numai de un simplu zvon de redacție, o dovedește și faptul că noțiunea fusese într-adevăr folosită de Macedonsk], care o și teoretizează într-o accepție, am spune, mai ctirînd simbolistă. Căci definiția pe care o dă genuini „reprezentativ'" estefoartu asemănătoare cu aceea a simbolismului, din *Poezia viitorului* (1892):

„Simbolismul, în grecește *simbolon,* astfel zis *semn,* este numele modului de a se exprima prin imagini spre a da naștere, cu ajutorul lor, *ideii".*

Or, în acest mod, poetul se pronunță, cu patru ani înainte, și în dedicația către Bonifacîu Florescu la *Intre cotețe* (București, Editura revistei *România literară,* 1888):

„...Seria mea de *Nunele* — cercare a mea de a face ca «ideea» să nască direct din imagini, iar nu imaginile din «idee» — gen pe eare-1 numesc reprezentativ..."

De fapt, noțiunea de tot imprecisă, circula și în presă, dar într-un context estetic naturalist. Traian Demetrescu, în *Priviri generale asupra nuvelei (Adevărul,* III, 749, 21 februarie 1891}, oferă o dovadă precisă:

„D-sa a scris cîteva nuvele, pe care ie-a numit «reprezentative», unele din ele dîndu-ne aspectul unor moravuri sociale ridicule *(Dramă banală),* altele încercind a ne dramatiza adîncurile unui suflet omenesc străbătute de licăriri de geniu și de nebunie {cum ar *ti Nica Bereanu),* iar altele înfățișindu-ne colțuri de natură, cu o putere coloristică admirabilă *(Zi de august, între cotețe)",*

în același sens vorbesc și alte *Știri literare (Românul,* XXXIV, 26 mai 1891):

„Dl. Al. Macedonski va pune sub presă un volum de poezii noi, cu totul inedite. Mai toate *Nopțile* vor fi cuprinsa în acest al II-lea volum.

De asemenea, cunoscuta! publicist va scoate și un volum de nuvele, în care vor fi publicate numai nuvelele aparținînd sistemului reprezentativ".

Rărnîne totuși un fapt stabilit că Macedonski nu va mai persevera în această idee. De altfel, după 1891, entuziasmul naturalist al poetului slăbește, pentru a se stinge cu totul *în pragul secolului (Literatorul,* XX, 1, 20 februarie 1899). Evocarea acestei curbe estetice în *Opera lui Alexandru Macedonski,* Buc, E.P.L., 1967, p. 105, 586-587.

(p. 13) ZI DE AUGUST

Publicată în *Revista literară,* VII, 2, februarie 1886, p. 81—95, dedicată: „Prietenului și camaradului meu de liceu Ioan Rădoi"- Republicată în: *Familia,* XXIX, 31, 1/13 august 1893, p. 363-364 și 32, 8/20 august 1893, p. 373-375; *Lumina,* I, 16—20, 26 — 30 aprilie 1894; *Liga ortodoxă,* II, 104, 1 ianuarie 1897, p. 2 — 6; *Cartea de aur,* București, 1902, p. 29—48, dedicată: „Doamnei Smaranda colone! Maleescu, născută Bucșan, castelana de la Parepa, autorul închină cu venerațiune"; *Literatorul,* XXVI, 9, 24 august 1918, p.4-7.

Reprodusă din *Literatorul,* 1918.

A — *Revista literară*; B —*Familia;* C — *Lumina;* D — *Liga ortodoxă;* E — *Cariea de aur;* F — *Literatorul.*

După o informație din *Revista independentă,* IX, noiembrie 1887, p. 60—61 („Bibliografie"), Macedonski intenționa să publice, în revista *Le Semeur,* versiunea franceză a acestei „nuvele naturaliste". Cu redactorul acestei reviste, Vuilliet, poetul se afla într-adevăr, în acea perioadă, în corespondență, cf. Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski,* Buc, E.P.L., 1966, p. 431.

Personajul Trana preocupă pe Macedonski. O poezie în stil popular *Răspunsurile Trăitei* (anterior *Doina fetei.)* se păstrează în ms. 3-ĭ07, f. 1.. Ribl. Acad. Republicii Socialiste România, cf. ediția de față, voi. II, p. 372.

Variante

13—14

1—25 ;1—9 Departe de București, între două șiruri de dealuri, de care satele se agață ca niște cuiburi de rindunele sub streașinele caselor, se așterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăvițci. Acest rîu, ce șerpuiește printre pajiștile și arăturile coperite, primăvara, cu talazurile de smarald și de aur ale grîului și ale rapiței, izvorește tocmai din Muntele Crestat. Dînsul, în această parte a curgerei lui, după ce ocolește pe după o braniște de frasini, intră într-un zăvoi de plute și de sălcii unde, întîrzîîndu-se cîtva sub umbră, e apucat, în urmă, de zăgazurile de la moara pitarului Stambulache. Dar tainica liniște a zăvoiului, prin a cărui iarbă naltă cresc românite și gălbenași, e cu totul turburată cînd morarul ridica stăvilarele, și cind Plăvița, multă vreme contenită între zăgazuri, se repede între jgheaburile verzi de mucegai, spre a se mâcina pe roata ce se pună

în mişcare. Dinaintea moarei, aproape că nu e ceas cînd doi-trei ţărani să nu se opintească să-şi descarce din care sacii cu porumb sau «u griu, şi să-i urce înăuntru cu înjurături de cruci pe buze şi cu •credinţă nestrămutată în suflete. Malurile acestei ape sunt, pe alocuri, împîslite de iarbă, şi se fac, pe altele, ţărmi de nesip, cu spărturi de mică schinteietoare prin el. Pajiştile şi arăturile, cu bogăţia lor de bucate, se desfăşoară, peste rîu, pînâ în poalele dealurilor, şi urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, coperişurile do tinichea de ia cîteva biserici săteşti răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august. Dincoace de Plâviţa, în poalele dealului din stînga, •se ridică, veche şi coperită cu şindrilă, biserica comunei Stămbuleşti, a] cărui turn e ocolit de porumbiei ce se îngurluiesc *F:* Departe de JBucureşti, între două dealuri, de cari (care *A, D)* se agaţă satele ca nişte rîndurele (rîndunele JS) de straşinele (streaşinele *B)* caselor, se deschide gura frumoasei văi cu apa Plăviţa pe mijloc, rîu limpede «e izvorăşte tocmai din Muntele Crestat şi ce se duce printre wn zăvoi de plute şi de sălcii argintii, îngîntnd {Ba îngînă *E)* şoapte vesele până la iocul unde face un cot spre miazăzi spre a intra între (prin-Ire *D)* zăgazurile de la moara pitarului Stămbulache. Apa pătrunde .atuncea (atunci *E)* sub o leasă de sălcii (sălcii *E)* ce se împreunează (împreună*E)*cu totul pe deasupra ei, iar strînsă între zăgazuri, dînsa se adinceşte şi totdeodată pare a se imobiliza; faţa ei îşi pierde (perde *E)* nuanţele strălucite pe care (cari *E)* soarele le fulgera peste undele gongonitoare... O linişte tainică străbătută de fioare răcoroase se lăţeşte (lăţea *C, D)* sub frunze şi o melancolie maiestuoasă predomneşte (domneşte *E)* neturburată. Puţin mai Ia vale se află însă *(omite* însă *E)* moara, iar dinaintea (moara. Dinaintea *E)* ei, doi ţărani încovoiaţi de greutatea sacilor ce descarcă (descărcaseră *C;* descărcară £>Jdintr-un car se opintesc cu înjurături de cruci pe buze şi cu credinţa nestrămutată în suflete. Morarul ridică (rîdică *A,C)* în sfîrşit stăvilarelc. Apa, mult timp contenită, se repede între jgheaburile verzi de mucigai, apoi, de Ia înălţimea lor, se sparge pe roţi cu zgomotul surpăret (surpării *B),* se macină, se preface într-o spumă &ii>ă ca a laptelui şi reia ceva mai jos cursul ei liniştit. Malurile acestei ape ce, pe unele locuri devin (se schimbă în *E)* ţărmuri de nesip .(nisip *D)* alb şi mărunt (mânunt *E)* amestecat cu ţepeligi de aur şi argint, pajiştele ce se desfăşoară dincolo de rîu pînă (pănâ *E)* în poalele dealului din dreapta, conturele depărtate ale acestui deal, casele săteşti ce se zăresc pe coastele lui, coperişele de tinichea de la cîteva clopotniţe, Jicăritoare sub cerul albastru al unei zile de august, iar

dincoa de Plăviţa, în poalele dealului din stînga, biserica comunei Stămbuîeşti, stolurile {stoluri *C, D)* de porumbiei albi ce dau ocol îngurluindu-se turnului ei de seînduri înnegrite de·ploaie şi (de *A, B)* vreme, se împreunează (topesc *E)* într-o armonie desăvirşită, întocmind toate (desăvirşită. Toate *E)* la un loc, cu multiplele lor nuanţe, triste sau mai vesele, bătătoare la ochi sau mai dulci, (întocmesc *E)* un fel de rai pămîntesc ce schinteiază (scinteiază *D)* pe acest petec de natură sănătoasă, cu verdeaţa şi (cu *B)* cerul nemînjHe încă de fumul niciunei locomotive *A, B,* C, *D, E.*

14—15

10—41; 1—£ Cu priveliste pe această fermecătoare vale, eoiţ al unei Elade de odinioară, albeşte, aşezată cam la sfertul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stămbulache. Pe coastă în sus, pornesc spre dînsa uimi bătrîni; pruni călugăreşti, cu prune cu gît, galbene şi lunguieţe, prunii obicinuiţi, duzii prăfuiţi şi nucii cu foi late şi umbră mirositoare. Amestecaţi în acelaşi asalt, pe care pomii şi copacii îl dau dealului, se află un număr oarecare de corcoduşi şi cîţiva cireşi. Jos de tot, sub coastă, licăreşte oglinda de argint a unei bălţi. Pe faţa apelor ei nemişcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lîngă maluri, limpeziciunea. Csrul însă îi albăstreşte partea de la mijloc, pe cînd, mat spre luncă, ea se prelungeşte ca un gît, şi intră sub întunerecul frunzelor, sîngerat de moţurile roşii ale trestiilor, Ici-colo, atît pe margini cît şi pe mijlocul bălţei, nuferi albi şi galbeni — trandafiri plutitori — se mişcă după cum îi rnînă adierile. Printre ei, boul-bălţei, gîndac dintre cei de tot mici, dar al cărui cîntec răsună departe, sare de un sfert de stînjen în sus, sav, cu iuţeli ca ale clipirilor, zgîrîie oglinda tihnită a apelor, întocmai ca un diamant pe care o mină ageră l-ar trece pe faţa unui geam. Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stămbulache, urcă si pomii ce, izbindu-se de gardurile curţei boiereşti, îi dau ocol şi o iau la mijloc. Această obştească pornire a văiei spre cucerirea înălţimilor, ce sunt totdauna în lumina soarelui sau a lunei, ameninţă, cu rădăcinile pomilor şi ierburilor, să spargă gardul care împrejmuieşte casa pitarului, şi, cu vremea, să dea iureş însăşi culci, să se agate de ea, să i se încleşteze în ziduri, să-i ştirbească temelia, şi, rozînd-o, s-o surpe, şi s-o şteargă din faţa pămîntuîui *F;* Cu priveliste pe această vale fermecătoare, colţ de idilă antică, albeşte, la jumătatea dealului din stînga, casa cu foişnr de zid a pitarului Stambulache, iar pe {Stămbulache, Pe *E)* coastă In sus, se urcă *(omite* se *E)* spre dînsa ulmi (ulmii *A, B)* uriaşi cu frunzăturâ mă-

runtâ (mănuntăjE^ și deasă, pruni (prunii *A, B)* călugărești cu prune galbene, pruni (prunii *A, B)* comuni ce se încovoaie sub roadeie lor albastre sau roșcate, duzii fduzi *E)* prăfuiți, nucii [nuci *E)* cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt pe care natura ajutată de om pare eă-l dă dealului, cîțiva corcoduși, doi sau trei vișini își ridică frunțile [frunzele *C, D)* cît pot ca să-și facă loc la soare printre suma de copaci trufași, (Acești pomi *E)* își înfigrădăciniîe cleștoase in pămîntul povîrnit dar bogat și răsar din bălării sub formă de trunchiuri și (sau de *A, B, D)* creci noduroase de sub a căror coajă plesnită, mustul unei vieți prisoselnice se scurge zilnic. Jos de tot, sub coastă, licărește oglinda de argint a unui iaz smălțuit pe locuri de verdeața lumei de frunze cc-l privește din dea], Jnsîngerat (singerat *E)* pe altele de moțurile purpurii ale trestiilor, împestrițate (pestrițat *E)* pe margini și chiar pe mijloc de (cu *E)* fiori de apă, trandafiri plutitori, unii cu petale (petele *C, D)* albe, alții cu petale (petele *C, D)* galbene, *ce* se rotunjesc ca niște cuiburi și (ce *C)* se mișca, încoa și încolo *(omite E),* în voia celei mai ușoare adieri. Printre aceste flori, boul-Mlței (bălții *A, B, D),* insectă ciudată cu cîntec monoton dar răsunător, țîșteșțe de un sfert de stînjen în sus sau descrie în fața apei și *(omite* și *E)* cu o iuțeală nepomenită semicercuri orizontale ce se încrucișează în diferite puncte. O dată cu vegetația uriașă a copacilor, a pomilor și bălăriilor ce asaltează curtea boierească, se urcă (suie *E)* zilnic spre dînsa, și spre deal în sus (și mai sus de curte, spre piscul dealului *E),* cîntecul tainic al frunzelor și *(omite* și *A, B, D)* suspinul firelor de iarbă, dimpreună cu (iarbă. Cu ele împreună vibrează *E)* toată poema de glasuri exalată de viețuitoarele ce mișuiesc printre stufurile de leuștean, de ismă și cimbru înflorit, printre lumea albă și galbenă a mușețelului, printre grupele liliachii (de liliac *E)* ale moțurilor de curcan (curcani *C),* ale laptelui de cuc cu nasturi de aur, alegarofițelor mohorîte ca sîngele sau pembe ca roșeața unei fete mari, flori de cîmp ce nasc și mor cu aceeași aspirațjune: de-a (se *B, C)* urca, de a se înmulți, de-a cuceri generație cu generație dealul întreg, culmea radioasă. Această tendință generală (aplecare obștească *E)* amenință (amerință *A, D)* din ce în ce mai mult gardui curții, dînsul (curței. Dînsul *E)* șovăiește sub presiunile cotropitoare. Cîțiva dintre pirmaci au căzut deja sub mușcăturile rădăcinilor, un număr dintre ceilalți, găuriți de insecte, apăsați de trunchiuri, stau să cadă, și dacă pitarul n-ar pune să i se dreagă împrejmuirea în fiece a», toată vegetațiunea de pe coaste (coast *C, D),* valea întreagă ar năvăli

înăuntru, ar umplea fumple *A, D)* curtea cu orgia ei de frunze, de arbori (arbore *C, D),* de flori și de *(omite* de *E)* rădăcini, ar urca pe ziduri, ar făcea (face *A, B, D)* să dispară casa cu aceeași înlesnire ca gardul și s-ar uni cu prunăria din dos ce-și desfășoară mersul ei urcător tot in sus, mereu în sus *A, B, C, D, E;* 8—40 Stambulache însă nu este om să se dea bătut cu una cu două. De cum venea primăvara, punea să smulgă mărăcinii, lăstarele și bălăriile dinprejurul gardului, și cula urma să zîmbească, neatinsă, dealurilor și văilor PUviței, ce se ducea la vale, și căiâtorilor ce se duceau la deal ori la vale. In starea în care moștenise el casa și moșia de Ia părinții săi, voia să le iase pe amîndouă celor care-i vor fi urmași, și mai cu seamă feciorului său întii-nascut — iar la această părere se unea și grăsulia cucoana Paraschiva, preacinstita lui soție. Și tot pentru aceasta, și fiindcă amîndoi bătrînii știau că fiul lor Costică — care de vreo două săptămîni își luase licența în drept — avea să le sosească chiar în acea zi, dînșii, cu toate că își vedeau de treburile obicinuite, simțeau că le saltă inimile, și că nu știu cum să-și mai găsească de lucru, ca să le treacă de urîtul așteptărei. In neastîmpărul său, pitarul părăsea, din vreme în %'reme, prunăria din dosul caselor, unde, fiâeâi și fete scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, și alerga spre casă, unde, după ce urca fn foișor, lua ochianul și se uita lung spre drumul cel mare. Cucoana Paraschiva, din cuhnia în care priveghea bătutul putineielor, îl zărea cu coada ochilor, și, mica și grasă cum era, suia gîfîind scara după el. — Parcă văd ceva, îngîna dînsa trăgîndu-și răsuflarea, dar tocmai colo — departe — de Ia deal de moara Sîrbului — în dreptul plopilor din hotarul Vîrteștilor. Stambulache își ștergea cu o batistă vărgată sudoarea de pe capul lui pleșuv și lucios ca un pepene verde, și apropiindu-și iar de ochîan pleoapele roșii, deasupra cărora nu se mai aflau decît vreo troi-patni fire de păr alb, se uita lung spre drumul mare și se uita mai ales de la deal de moara Sîrbului, în dreptul hotarului din Vîrtești *F:* Stambulache însă, nu este om (care *A, B, D)* să îngăduiaseă o asemenea violare de domiciliu fie ea cît de poetică: așa a moștenit el casa și moșia de la părinții Iui, așa vrea să Ie lase fiului său, iar de această părere este firește si grăsulia cucoana Paraschiva, respectabila sa soție. Pentru acest cuvînt, cu toate că amîndoi bătrînii știu că fiul lor Costicâ, care de vreo două săptămîni și-a sfîrșit studiile luîndu-și licența în drept, are să se întoarcă peste cîteva ceasuri, dinșii, își văd de treburile obicinuite ca și cum inima nu le-ar tresări de bucurie, ca și cum singurul copil ce le-a dăruit Dumnezeu pe vreme de bătrînețe n-ar

fi aşteptat cu cel mai mare neastîmpăr. Cu l.oate acesle, din vreme în •vreme, pitarul părăseşte prunăria din dosul casei în mijlocul căreia, flăcăi şi fete scutură pomii (pomi *C, E),* grămădesc prunele întocmind cu ele movile albastre sau brumSrii. în neîiniştea ce-J coprinde atunci {atuncea *A, B),* Stambulache se urcă repede în foişor, ia ochianul şi se uită lung spre drumul cel mare. Cucoana Paraschiva, din cuhnia unde priveghea bătutul putineilor, l-a văzut cu coada ochiului şi, mică şi grasă cum este, gîfîind, a urcat scara după el. — Parcă văd ceva, îngînă dînsa trăgîndu-şi răsuflarea cu greutate, dar tocmai colo, departe, de Ja deal de moara Sîrbului, în dreptul plopilor din hotarul Vîrteştilor. Stambulache, cu o batistă vărgată, îşi şterge sudoarea de pe frunte, de pe capul său pleşuv, neted şi lucios ca un pepene verde, îşi apropie din nou de ochian ochii câprii deasupra cărora nu se mai află decît vreo cîteva fire albe ce se zbîrlesc în dreapta şi în stingă şi se uită de *(omite* de *D)* la deal de moara Sîrbului, în dreptul hotarului din Vîrteşli *A, B, C, D, E.*

16—17

1—41; 1—8 Dar pe drum nu alerga decit praful ridicai de un vîn băltăreţ, praf ce se Încolăcea întocmind nişte vîrlejuri ce dau fuga unele după altele ca beţele unei reşchutori în mişcare. Stambulaohe îşi lăsa ochianul, îşi mai ştergea sudoarea de pe frunte, şi cucoana Paraschiva se scohora în argea ca să mai vadă de ţesutul scoarţelor. Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se zbengui cu băieţii care le sîciiau ori Je apucau pe la spate şi le aşezau pe vrute-nevrute pe genunchi. Mai spre fundurile livezei, vreo doi-trei vlăjgani zgăcinau pomii, şi, ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune. CeJe mai gogoneţe, de cum le alunecau între cămăşile desfăcute, li se duceau de-a lungul piepturilor pirlite, şi oprindu-li-se între sîni, li se mişcau acolo cu gîdelări ce le făceau să se pornească pe rîs sau să scoată mici ţipete. La vederea pitaru-Jui, care se înapoiase în ogradă, rîsetele şi glumele încetară şi toţi se puseră de iznoavă pe lucru. Dintre băieţi, unii băteau prunii cu nişte prăjini lungi; alţii se urcau în ei; alţii le adunau de jos şi le rinduiau la o parte, movile lingă movile. Şi pe rînd pitarul trecea de la unii la alţii, pasările, speriate, îşi părăseau cuiburile ascunse in ulmii ce îmbătrîneau dincolo de vâlceaua ce despărţea primăria în două, iar vîntul băltăreţ plutea pe deasupra pomilor ducînd spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute. Trana a Stanchei, fată de treisprezece ani, scutura, în vremea asta, un prun ce crescuse cam singuratic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele

necoapte bine mi cădeau, dinsa, sprintenă şi rîzăloare, se urca între crecile prunului, măcar că vîntul îi luase pe dedesubt fusta şi că-maşa, răsfrîngîndu-i-le mai sus de genuchi. îsiţă al dascălului, băie-ţandrul de optsprezece ani, care se făcuse, de drygul mindirului milităresc, călăraş cu schimbul, pasămite că-i pusese gîndul, fiindcă îi toca verzi şi uscate, şi, mai în glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit înlr-unul din ulmii de dincolo de pîrleazul pru-năriei un pui de mierlă cum n-a stat altul, cu totul şi cu totul alb — cu grai de aur, şi numai pe sub burtă şi pe sub aripi surăpură *F:* Pe drumul cel mare nu se plimbă însă decît. praful ridicat de un vînt băltăreţ, praf ce se încolăceşte în spirale şi o pleacă de-a lun-gul drumului în vîrteje altie ce aleargă unele după altele ca beţele (braţele *C, D)* unei răşchitori în mişcare. Stambulache îşi lasă ochea-nul, îşi şterge [iar *A, B, C)* sudoarea de pe frunte, cucoana Paras-etuva coboară în argea ca să vadă dacă s-a-naintat cu ţesutul scoar-ţelor şi el se întoarce în ogradă. Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră (lăsară *E)* dy cules pentru a se zbegui cu băieţii cari (ce *A, B, D)* le îmnrînceau ori le puneau cu de-a sila pe genunchi (genuchi *EJ,* în vreme ce alţii scuturau din creci o ploaie răpănitoare de prune. Şi roadele gogoneţe alunecau între cămăşile desfăcute, se duceau de-a lungul piepturilor (pepturilor *E)* pirlite, se opreau între sînu-rile pietroase [petroase *E),* cu gîdelături nebunatici, cu şiretlicuri idilice, dau naştere la *(omite* cu şiretlicuri idilice, dau naştere la *D}* mici ţipete ce colorau şi mai mult vorbele virile ale flăcăilor cu sînge ars de soare şi cu musculatură încordată. La vederea pitarului, al cărui halat iie stambă galbenă cu veigi şamanii fîlfăia umflat de: vînt, toţi şi toate *(omite* şi toatei?,) se puseră de iznoavă pe lucru,.. Flăcăii reîncepură să scuture pomii sau să se caţere printr-înşii, fetele îşi reluară copăile, se apucară să le umple iar, să le descarce grăbit peste movilele ce se măreau ca prin farmec, cu toate că, pe sub cămăşi, o nâduşeală potopitoare le prididea de la subţiori (sub-ţioară *C, D)* în jos şi le scălda pînă (pană *E)* la călcîie în sudoarea întremătoare a muncei. Şi pe cînd pitarul trecea de la o grupă la alta, prunele urmau să rapanească... Paserile speriate îşi părăseai» cuiburile ascunse în ulmii ce îmbătrîneau de mai bine de o sută. ani în fundul ogradei, iar vîntul băltăreţ plutea (unduia *B;* ondula *D)* pe deasupra pomilor ducînd către pădure miasmele acvatice, germenii fermentare] (fermentării *B, D)* trcstielor căzute şi ai plan-telor moarte. în vremea «ceasta, Trana a Stbiichci, tată de treispre-zece ani, scutura un prun ce creştea mai la *(omite* la *B)* o parte.

bar fiindcă roadele necoapte bine nu cădeau destul de iute, ea, zglobie și veselă, se urca între crecile {crăcile *B)* Iui, măcar că vintul îi luase pe dedesub cămeșa și fusta, răsfrîngîndu-i-le în sus de i se vedeau pulpele și genucbii (genunchii *Dj,* Sub prun, Niță al dascălului, dănac (voinic *E)* de optsprezece ani care se făcuse călăraș cu schimbul de poștă, pasămite că-i pusese gîndul, că-i toca verzi și uscate, îi spuneac-a dovedit într-unui din ulmi un pui de mierlă alb *A, B, C, D, E;* 4—40 Trana — șireata! — frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri ce-l înnebuneau, rîdea, zicea că nul crede, îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea cîtc una în gură, po care el o prindea din zbor, și o stringea între buzele lui roșii și mustăți mijitoare. Dar Niță făcea ce făcea, și tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar cînd Trana se da jos din pom, o lua cu binișorul s-o ducă de partea ulmilor, s-o facă să sară pîrleazul cu el, doar de or găsi puiul cu norocu — bătu-l-ar cucu ! — 'm cuib — la căldură. Și aproape pe negîndite — așa cum n-ar fi crezut nici el că arc să i se întîmple — se pomeniră între ulmii cei mari, cu pîrleazul trecut, și departe cu totul de culesul prunelor, printre dese tufișuri de măceși și de porumbe vinete, el tot făeîndu-se că nu-și aduce aminte în care ulm e cuibul, și ea tot spunîndu-i că a fost proastă că Ia crezut, și tot smucindu-se să scape de brațul ce-i strîngea mijlocul,.. Și cum Niță își apropiase obrazul de al ei, el îi jură că are să i-l arate cu adevărat pe năprasnicul pui, și dînd într-o parte ghimpoasele creci ale verdelui mărăciniș, se strecură cu ea până la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiui de mierlă între crecile Iui, Și fiindcă buzele ce i se făcură de foc furaseră fără de veste pe ale ei, Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să știe cum — că alunecă și cade, dar, odată cu aceasta, simțise că se surpă peste ea și ceru], și pămîntul, și copacul, și Niță, și puiul do mierlă, și tot. Prunărîa urma însă să răsune de rîsete și de glume, de răpăirea prunelor, și strălucea ca mai nainte sub prăfuirea aurului frumoasei zile (ie august. Cu toate astea, soarele cam șchiopăta spre apus, și Stambulache, care se uitase la ceasornic, se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră și Costică *F:* Trana, frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei (gurii *A, B, D)* dar cu trăsurile încă de copil.se uita pe furiș la el, îi arunca cîte o căutătură dogoritoare în care se amesteca umbra unei temeri nedefinite (nedeslușite *E),* îi răspundea cS nu-1 crede, rîdea, îl lovea cu prune în cap, ii azvîrlea prune în sin *(omite* cap, îi azvîrlea prune în *D),* lăsa cîte una să-i pice drept în gură, iar el o prindea din zbor, o crăpa sub presiunea albă a dinților sau o strîngea între buzele lui roșii cu mustăți mijitoare pană (pînă *A, B, C)* ce o dezumfla ca pe o boabă de strugure (strugur *C, D)* de toată zeama coprinsă *în* voluptuoasa ei carnațiune. Acest joc ținu cît ținu, dar fiindcă dîușii vedeau că toți prunii dimprejur s-au cules și că rămăseseră singuri, ori fiindcă se simțeau îmbrînciți unul spre altul, se pomeniră mergînd alături printre urcușurile și coborîșurile ogrăzii (ogratiei *E).* Și unde Ie erau mințile numai ei știu, că în loc să se îndrepte (îndrepteze *A, C, D)* către părțile de unde veneau glasuri, se duceau, poate pe negîndite, între ulmii seculari printre cari (care *A, B, C)* măceșii și stufurile de porumbe se înșirau ca un gard viu. Trana a Stanchii (Stanchei *E),* fetica de treisprezece ani, ar cam fi vrut ce este drept să se întoarcă-napoi. însă Niță al dascălului îi trecuse brațul pe după mijloc, își apropia obrazul arzător de al ei, îi șoptea în ureche despre multe și se jura pe lege că puiui de mierlă nu este născocire, că are glas de privighetoare, că este alb ca zăpada, că trebuie să fie vreo ursitoare care (ce *A, B, C)* s-a schimbat în pasere și că își are cuibul într-o creacă a ulmului ăl mare. Trana, pe de-o parte da din cap, pe de alta, credea, cu toate că, de ce se apropia de măceși și de ulmul cel mare, inima începea să-i zvîcnească și un fel de frică, frig și căldură, o năpădea de toate părțile; insă glasul lui Niță se făcuse dulce-dulce, brațul lui o strlngea tot mai tare, buzele îi suflau pe obraz o dogoreală nespusă și măceșii erau aproape, ulmii vîjăiau sub vînt, iar într-înșii șuiera o mierlă și cînta o privighetoare. Și cînd amîndoi se făcură nevăzuți, crecile ghimpoase, date o clipă la o parte, își reluară locul obicinuit. Deasupra lor, răgacii reîncepură să zboare și să zbîrnăiască (zbîrnăie *E),* martori fericiți ai tainei ce se împlinea, ai sărutărilor sălbatice ce pun vinețeii pe grumaji, ai furtunei arzătoare cu descărcări electrice și cu convulsiuni (zvîrcoliri *E)* zdrobitoare ("supreme *A, B, D).* în celelalte părți ale prunăriei, aceeași răpăială și aceleași glume răsăreau dintre pomii zgăcinați, dar de astă dată Stambulache nu mai vedea ce se petrece. Flăcăii și fetele ar fi putut să se lase de cules că el nici nu le-ar fi băgat de seamă. Ce? Soarele (se *A, B, D)* cobora.,. Cinei ceasuri, și Costică *A, B, C, D, E**

19

24—27 Vorbele, glumele, mișcarea umpleau curtea. Dar butia fusese desfundată de argați, și toți se trăgeau într-acolo și se uitau cu jind la ea *F:* Glumele și rîsetele umpleau curtea încrucișîndu-se

cu un zgomot urcător printre caro înțelesul vorbelor se perdea (pierdea *A, B),* și *(omite* și *A, B, D)* abia cite o dată, nota mai ascuțită a unei voci, țăndârirca izbucnitoare a cite unui rîs, obuz (obuz\x\ *B)* vesel ce se spărgea în toate părțile, spinteca uielul furtunos ridicînciu-se deasupra lui. Dar butia scoasă în gîrliciul pivniței (ie argați ce-o (cari o *E)* desfundau tăcu ca zgomotul să scadă *A, B, C, D, E.*

21

16—19 [ar sărind de pe scaun, Costică o apuca cu amîndouă rnîinilc și o așeză cu sila la masă, spre marele haz pe care ii făceau pitarul și popa Smarandache, și chiar cucoana I'araschiva *F:* Și stărui să șadă la masă. Floarea care se făcuse roșie ca sfecla, vru să iasă afară. Dar Gostică sări de pe scaun, o apucă de amîndouă mînile {mîinile /JJ, o așeză lingă el, și in mijlocul hanului pe care-1 făcea cucoana Parasehiva, pitarul și popa Giocîrlie, o amenința (amerință *A, B, C)* că de se va scula, o va săruta fării altă vorbă *A, B, V, D, E.*

22 — 23

14 — 41; 1 — 5 Hora luase la mijloc focul și chipurile aprinse răsăreau din întunerec. Voinicii care o învîrtcau, și despre care avea să se ducă pomina, izbucneau în lumină alături cu fete în cămăși «u altîțe, ori piereau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul ce se strîngeasau se lărgea, se încetinea sau se iuțea, da pe brînci, zguduia jbătătura și casa — cutremura dealul. Băieții cei de tot tineri, cu dimie strimtă și găitănată pe picioare, cu scurte mintenc în umeri sau numai în cămăși, cu căciulele pe ceafă — unii cu pălării de pîslă neagră înconjurate de flori — ridicau nori de praf cu săriturile lor, zbuciumau noaptea cu chiote, și intrau și ieșeau din întunerec ca niște năluci. Bine legați — voinici și frumoși — cu buzele abia înseîlate de mustăți, sau spelbi — oacheși și roșcați — cu ochii negri sau cu ochii albaștri — nu era unul să nu fure cîte-o inimă, și să nu se desprindă •din horă cu cîte-o fată... Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, și tot •ce vedea îl fermeca... Bucureștii i se înfățișau deodată urîți; cartea pe care o învățase, o curată deșertăciune; diploma iui de advocat, •o nerozie. Viața liniștită, fericirea, erau aici, între dealurile unde se născuse, printre ogoarele din neam de neam ale Stămbuleștilor. Șesul Plăviței, dealurile de dincolo deci; pădurile și satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult docil: le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoșesc înecata în întunerec, ii năvăleau din priviri în minte, din minte în inimă. Urarea, strigătul de: „Ministru I să te văd ministru !" i se părea acum o glumă. In tihna cîmpului, în munca pămîntului, în a fi ce a fost tatăl tău și tatăl lui, iată — poate — iată, desigur, adevărata fericire — singura *F;* Chipurile aprinse cari (ce *A,C,D;* se *B)* răsăreau fără veste din umbră, energia formelor, varietatea îmbrăcămintei, înfloriturile albastre și roșii ale cămășilor, fluturii de pe cîte-o (o *D)* zcvelcă, fustele do stambă, cioarecii strimți ai cîtorva băieți, găitănați de-a lungul cusăturilor, căciulile negre puse într-o ureche sau îndesate pe-o sprinceană, strigătele, chiotele, hora ce se ducea de colo pînă colo *(omite pîn&E),* i se păreau lui Costică lucruri noi, cîștigau in ochii lui o însemnătate. De altă parte, dincolo de întunericul biciuit de sfîrcul flăcărilor trosnitoare, noaptea se popula cu taine poetice, cu farmece nespuse. Dealurile din față, pădurile și satele, ghicitemai mult decît întrevăzute, cîte un foc ce licărea, șesul despărțit în două de zăvoiul Plăviței, biserica înăbușită sub întunerecul (întunericul *D),* surpat pedînsa, îi năvăleau în priviri, în suflet, îi readuceau copilăria, jocurile și fericirile ci, pe Floarea sîcîită de dînsul, culcaturile și sculaturile lui *(omite E),* măcănitul de rațe, mugetul melancolic al vacilor chemîndu-si viței, alergările (alergăturile *B,D)* ca să descopere cuibarele găiriilor și (alcDJ giștelor *A,B,C,D,E;* 6 — 28 Și dîndu-sejos din pridvor, el intră in horă, — cam nedibaci la început, — dar, în curînd, dînd și el pe brînci, sărind și el cît zece, chiuind și el, și uitîndu-și da diplomă, ca și cum n-ar fi fost, de codicele civil și de cel penal, du trebile politice și administrative — de drepturile si datoriile cetățenești... Lăutarii se duceau eînd spre o margine a horéi •cînd spre cealaltă și urmau — cu flăcări roșii pe obraz — să-și zdrăngănească unul cobza, celălalt vioara. Niță al dascălului, cu boneta de cazarmă pe ceafă, cu cizme împintenate, în pantalonii ce-i trosneau pe picioare, în tunică de dril descheiată la piept, sărea cît zece;

— Uite-așa 1/ — Și-așa !/ — Și-încă-așa!/ Trana a Stancbei, pe care picioarele n-o mai duseseră, se desprinsese din joc, și din umbra în care își ascundea vînătăile și buzele stoarse, căuta să nu se mai uite la Niță. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima și mintea cu jeraticul din ai iui, cu părul lui scurt ce scăpără scinteicri roșiatice... *F:* Insă hora ce la început se trăgănea, se făcuse vijelioasă. Ba alerga acum printre întunerec (întuneric *D)* și lumină cu țepene bătăi din (de *D)* picioare și cu sărituri ce ide *C,D)* zguduiau pămîntul. Lăutarii, luați la \\nC,D) mijloc, își zdrăngăneau cobza și vioara cu flăcări roșii pe obraz. Niță al dascălului, cu boneta

de cazarmă pe ceafă, cu cizme cu pinteni, în pantaloni de uniformă ce-i trosneau pe picioare, în tunica de dril descheiată la pept(piepl *A fi),* sărea cît zece: — Uite-așa !/ — Și așa!/ — Și-DCă-așa I/Trana a Stanchii (Stanchei *E),* la o parte, își ascundea vinețelile de pe gît, ochii bătuți, buzele pîrlite; de abia se ținea... Picioarele î se împleticeau (împedieau *C, D)* ca și cum ar fi fost beată; vrea să nu se mai uito Ia Nîță dar privirile i se duceau tot către el,căci ci îi furase ochii și gura, o furase toată cu ochii Iui de jăratic (jeratic *A,C,D),* cu buzele lui la colțuri cu mustăți mijitoare, cu părul lui (omite lui *C,D)* scurt ce scăpară la lumina focuiui schi atei roșcate (roșietice *C,D) A,B,C,D,E.*

24

25— 28 Foișorul era pustiu, o liniște se lăsase asupra casei, iar răcăneii, și cîte-o hanță de cîine, luau în slăpînire noaptea ce se făcea înaltă *F:* Foișorul era pustiu, o liniște fericită se lăsa asupra casei, și răcăneii cu ritmările lor monotone, împreună cu cîle-o hanță de cîne, luau în stăpînire noaptea ce se făcea albastră, ce se înmuia în argint și în schinteieri de safir *A,B,C,D,E.*

(p. 25) SOARE ȘI GRÎU

Publicată în *Adevărul ilustrat,* II, 18, 1 iulie 1896, cu subtitlul „Pastel". Republicată în: *Cartea de aur,* 1902, p. 19 — 51, datată: „1896, București, iunie"; *Românul,* 47, 118 (9), 4 mai 1903, p, 98; *Literatorul,* XXVI, 17,19 octombrie 1918; *Universul literar,* XXXVI, 8, 4 aprilie 1920, p. 118.

Textul autograf în ms. 3.408, f. 26r.—34r.

Reprodusă din ms. 3.408.

A — *Adevărul ilustrat;* B — *Cartea de aur;* C — *Românul;* J> — *Literatorul;* E — *Universul literar;* F — ms. 3.408.

Ideea de „pastel" apare și anterior în proza lui Macedonski: *Sora de caritate [(Literatorul,* I, 16, 11 mai 1880), în volumul de țață, p. 417 și nota, p. 65't. Ea face parte din preocupările estetice ale primei serii a *Literatorului,* unde Bonifaciu Florescu, după Catuîle Mendès, dădea proze poetice înrudite, intitulate *Aquarek,* strînse ulterior în volum sub titlul: *Aguarele ți poezii in proză* (București, 1894). Un mic articol program' *Despre aguarele* (p. 33 — 36) oferă și definiția genului:

„In pictură, o aquarelă diferă de un tablou. Cari Robert, în tratatul său; *De'aquarelle,* zice: «Au tableau l'empêtement, â l'âquarelle la transparence des tons».

Ut pictura poesis.

O bucată poetică poate căuta a rivaliza cu un tablou, dar pentru aceasta, va imobiliza situațiunile. O aquarelă este o situațiune *fuse sur le vif;* este depringerea pozițiunii în care se găsesc unele persoane la un moment dat, șiasimțimintelorce le animă; este un tablou, o fotografie morală.cu tonuri transparente. Diferă de un peisagiu în acesta că ne arată Bimțimintele oamenilor, nu acele ce noi înșine le punem în natură. Diferă de un pastel, în aceasta că culorile date pastelului trebuie să semene a fi totdavina gata a se șterge, a se scutura ca praful de pe flutur; stilul nu poate, în pastel, a nu fi văr, dacă nu frate cu stilul prețios. Noi am introdus în proza română genul literar al aquarelei. Nimeni n-a făcut încă un bun pastel în proză".

Variau te

25

1—25 Șoseaua, panglică prăfuită, înainta prin albăstrimea zilei peste care soarele își cernea strălucirea. In urmă, verdeața unei păduri încingea cîmpul cu un brîu ce, prelungindu-se spre dreapta și spre stingă, se ștergea neîncetat mai mult și sfîrșea prin a se topi de-o parte și de alta în zarea depărtărilor. încolo, spre București, șesui se desfășura — aproape fără cute — o stepă veselă ce se împreuna la orizont cu cerul: vechea și scumpa noastră Românie, peste care grîul își trece vara uriașul talaz de aur. Dar marea de spice galbene era mîncată, pe locuri, de mici cîmpuri intrate în stăpînirea florilor de cicoare albastre, în a garofițelor pembe și în a mușățelului galben și alb. Trăsura cu patru cai se oprise în dreptul unei șiri de grîu de curînd secerat și, pe cînd vizitiul se opintea să-i ridice osia de la o roată ruptă pe un par găsit la marginea ariei, stăpînii, spry a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră și, aprinzîndu-și țigările, intrau în umbra ei. Goprinși de lenea zilei, ei se lungeau, la urmă, pe paiele ariei, schimbau cîte-o vorbă-două, și înfășurîndu-sc în fumul tutunului se lăsau unei jumătăți de somn, cu privirile pierdute în adîncimea văzduhului *F, D, E:* Șoseaua se ducea înainte, panglică prăfuită, se ducea în albăstrimea zilei, se ducea în aurul soarelui ce fulgera holdele și le înfășură într-o lumină caldă, în urmă, departe, verdeața întunecoasă a unei păduri posomora cîmpul tăindu-l de-a curmezișul și prelungindu-se cu nuanțe eoborîtoaie, din ce în

ce mai șterse, către amîndouă capetele orizonului. înainte, spre București, precum și în dreapta și în stînga căiei, șesul monoton dar scMnteietor de soare ți de marea riesfîrșită a talazurilor de spice galbene, nu era accidentat de nimic. El se lărgea ți se lungea ca o stepă veselă, topindu-sc în marginile cerului, și numai pe unde buruienile ți iarba nu fuseseră năvălite de grîu, (lorile albastre ale cicoare) își mestecau frăgezimea cu garoafe de cîmp, pembė și roșii, cu românite albe, cu aglicc lucioase și liliachii. Trăsura cu patru cai se oprise în drum, în dreptul unei șire de griu de curînd secerat, și pe cînd vizitiul și un om de țara se opinteau să-i ridice osia de la o roată mptă, pe un par aflat în șanțurile șoselei, stăpînii, spre a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră, intrau în umbra ei și-ți aprindeau țigările. Coprinși (Iar coprinși *A)* apoi de lenea zilei, se lungeau pe paiele ariei de-alături *A, B, C.*

26

1—40 Dar din preajma lor, ce pînă aci păruse pustie, o ceată de băiețandri ieți la iveală cît ai clipi din ochi, și se făcu roată împrejurul lor. Erau copii de toată mîna, cu păr negru și cu păr bălan, cu ochi de jar și cu ochi de cicoare — unii mai îndrăzneți, alții mai sfioși — care cu căciuli pe ceafă ori pe sprînccne, care cu pălării de pîslă, înghirlandate cu flori de măceși. Copii ai timpului, piepturile li se arătau pîrlite de sub cămășile desfăcute; pulpele și picioarele le aveau goale. Apropiați cu totul de fire, ei duceau mintea spre timpurile dîntîi ale Lațiului, ale samniților și sabinilor. Dar vreo doi, pistruiați, și cu un tort de aur roșu încurcat pe cap, păreau copii ale acelor triburi de iranieni care se credeau de-a dreptul coborîte din soare, și care-și făcuseră din Helios singurul Dumnezeu. Drăgăstoși cum nu se poate mai mult, aceștia, cît și ceiialți, aduceau cu dinșii — inimi de aur prin grîul de aur — împăciuirea vieții cîmpenești, curățenia ei. Veniți la seceriș cu ai lor, și întîrziîndu-se împrejurul șirei, zăriseră pe călători și, grămădindu-se împrejurul lor, se uitau acum lung la ei, de pe a căror frunte grijile păreau că se șterg. Dar soarele coborîse. Băiețașii alergaseiâ cu urcioarele la un puț din apropiere, și veniseră cu apă de acolo. Drumeții băuserâ, iar osia trăsurei fusese cu chiu cu vai proptită pe parul ce avea s-o sprijinească până la satul vecin. Călătorii intrară înăuntru. Caii o urniră din loc. Ei o tîrau cu greu, dar, în sfîrțit, o duceau. Micii țărani, precum și mai măriceii rămaseră în urmă și, în curind, șira se depărta și ea. Tîrîș-^rapiș, călătorii ajunseră în sat, se dcleră jos și minară peste noapte acolo. Dar aurul ce se șterse de pe holdele de griu odată cu asfințirea soarelui, nu se șterse din amintirea lor... Și unul din ei macină din grîul prin care trecuseră, și îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă și din unul și din altul o pîine a neuitărei spre a se hrăni și alții cu ea *F, V, E:* Dar deși cîmpul era (părea *A)* pustiu, ca prin farmec, și cum se întîmplă în basme, din dreapta și din stînga, dinainte și din urmă, răsăriră fără veste copii de toată mîna. Printre ei erau și eîțiva băiețandri cu pălării negre de pîslă ți cu flori de măceși la ele- Și ei erau mulți, poate vreo treizeci, — mai mici, mai mari, oacheși, bălani, cu ochi negri sau cu ochi turburi ca un cer furtunos, cu cămăși desfăcute pepept (piept *A),* cupepturile (piepturile^ pîrlite, — bronz și aramă antică, idilă de-ale lui Tlieocrit sau bucolică virgiliană. Și veneau mititeii, veneau așa cum erau, cari cu căciulile înfundate pe ochi, cari cu pălăriile la o parte ori pe ceafă, naivi și blînzi, țărani neconvenționali, inimi de aur prin grîul de aur, în mijlocul aurului zilei, ei inși-le aur și flori de cicoare, românite și garoafe de cîmp. Și cum rîdcau! Și cîlă bucurie n-aduceau cu ei. Și cum pereau (piereau .4; veneau *C)* umbrele grijei de pe frunțile drumeților! Și cum era de uitat (se uita *A)* orașul! Și cum ar fi dorit ei să rămînă acolo, — mult, mult de lot, — ceasuri lungi, zile întregi, luni și ani, — totdauna. Dar soarele (se *C)* coborîse (treptat *A).* Rusticii aduseseră drumeților apă de băut de la un puț ascuns sub o poticnire a șesului și roata de trăsură, cu chiu cu vai, fu (fusese *A)* ridicată pe parul ce avea s-o proptească pînă la satul vecin. Călătorii intrară înăuntru. Micii țărani, precum și mai măricei, toți cîți lăsaseră în minte neștearsa lor inlipărîrc:, iar puțin în urmă, chiar șesul cu holdele (livedcle *C)* lui, grîul și ziua veselă se întunecară, periră din ochii fermecați ai acelor fericiți de-o clipă și trăsura, tîriș-grăpiș, îi duse pană la han unde înnoptară, pe cînd luna ce se ridica și cîni cari lătrau (cîinicehănțăiau *A)* sub seară, încleiau ziua, sfîrșeau visul *A, B, C.*

{p. *27)* PE DRUM DE POȘTĂ

Publicată în *Revista literară,* VII, 4, aprilie 1886, p. 271-283. Republicată în: *România literară,* VII, 8, august 1888, p. 15(i—168; *Pe drum de pastă* / de / Alexandru Macedonski / Editura revistei *România literară j* București / Tipografia E. Miulescu, strada Sf. Ionică, nr. 9, 1888 (13 p.); *Familia,* XXX, 11, *V-i* martie — 25 martie 1894, p. 121-123; *VI,* 20 martie/1 aprilie 1894, p. 1S5-i38; *Lu-*

mina, I, 1 — 6, 5-10 aprilie 1894; *Liga ortodoxă,* I, 80 — 90, 6—21 noiembrie 1896; *Cartea de aur,* 1902, p. 55—76, dedicată: „Mamei"; *Literatorul,* XXVI, 5, 27 iulie 1918, p. 2-6, cu dedicaţia: „Preascumpei, adoratei şi eroicei meie mame, astăzi decedată".

Reprodusă din *Literatorul,* 1918.

A — *Revista literară,* 1886; B — *România literară; C — le drum de poştă;* D — *Familia;* E — *Lumina;* F — *Liga ortodoxă; G — Cartea de aur;* H — *Literatorul,*

La apariţie, nuvela este primită cu ironii, al căror obiect sînt intenţiile naturaliste ale lui Macedonski:

„Meritul de căpetenie al nuvelei este că ea-i *naturalistă.* Dar *naturalistă* nici mai mult, nici mai puţin. Ce mai ziceţi onorabili cititori ai luiZola, careva plîngelį că înotăm în romantism, vreţi naturalism? poftim şi încă de la cel mai pur..." {Gheaur, *Revista literară,* în *Epoca, I,* 125, 22 aprilie 1886).

Macedonski intenţiona să publice versiunea franceză a acestei „nuvele naturaliste" în revista *Le Semeur* („Bibliografie", *Revista independentă,* IX, noiembrie 1887, p. 60 — 61).

O poezie cu acelaşi titlu, *Pe drum de poştă,* dar fără nici o legătură cu schiţa Jui Macedonski, publică Mircea O. Demetriade, în *Revista,* 10, 1888, p. 38-39.

In *Literatorul* {1918) dedicaţia este explicată prin următoarea notă semnată „A.M.":

„Născută *Fisenţa* şi, prin mamă, din neamul Brăiloilor şi Urdărenilor, neam ce era, de asemeni, dinlre cele de tot mari: un *Urdărean,* răstrâbun al mamei mele, s-a căsătorit cu fata lui Şerban-Yodă Cantacuzino (a se vedea: Octavian Lecca). Gît despre Fisenţeşli, tatăl mamei mele era el însuşi prin mamă, Brăiloi, aşa că s-a luat rudă de aproape cu bunica mea şi cu dezlegarea preasfintei Mitropolii. Tatăl acestuia a primit titlu de conte de la împărăteasa Calerina a Ii-a, în serviciul căreia a fost cu rangul de căpitan al gardei sale".

Izvorul istoric invocat de Macedonski este Octav George Lecca, *Genealogia a 100 de case din Ţara Românească şi Moldova,* Buc, 1911, planşa 9-1, passim.

Despre întreaga ascendenţă maternă a poetului, cf. şi *Viaţa lui Alexandru Macedonski,* p. 34 — 39.

Variante

27—28

1—16 in careta înhămată cu doisprezece cai de poştă, pe care îi mînă trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă, a cărei frumuseţe era încă strălucitoare. Lingă ea, un băteţandru, întră treisprezece şi paisprezece ani. Dar el părea a fi, după înfăţişare, o fire bolnăvicioasă şi care avea să şovăiască multă vreme între moarte şi viaţă ... Mama lui, ea care îi purta o neîncetata grijă, se arăta însă, de rîndul acesta, coprînsă de o altă turburare. Dînsa-i venea de la un petec de hîrtie cocoloşită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar dimineaţa acelei zile, de o rudă a soţului ei, a cărui boală se îngreuiase *H:* In careta înhămată cu doisprezece cai de poştă, mînată de trei surugii, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă, a cărei frumuseţe era încă strălucitoare, cu toalc că împlinise sau că *(omite* că *A, G)* împlinea treizeci şi cinci, şi ui\ tînăr, aproape un copil, făptură delicată ce trecea pragul celor cincisprezece ani ai săi cit o sănătate şovăitoare. Do mna, mama (muma *B, C)* acelui produs bolnăvicios a cărui nervozitate era extremă, însă ce era înzestrat cu simţire şi cu *(omite* cu *G)* inteligenţă superioară vîrstei sale, antiteză bizară în care germenii răului şi binelui se ciocneau cu desfăşurări de puteri egale, scotea de la un moment la altul pătratul de hîrtie cocoloşită pe care se aflau lipite benţi orizontale c\i litere de tipar stampate în albastru, — depeşa primită chiar in acea zi de la o rudă a soţului ei, a cărui boală se făcuse gravă, mortală poate *A, B, C, B, E, F, G;* 21—28; 1—18 Puţine la număr, dar coprinzătoare şi grozave, aceste cuvinte, care învineţeau pe albeaţa hîrtiei, trecuseră pentru a douăzeeca oară pe dinaintea vederei soţiei-mame. Şi tot citindu-le, gînduri negre Si întunecau ochii. Soţul ei, îşi zicea dînsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atîta grabă. Iar fiece cuvînt îi trîmbiţa în auz marşuri de inmormîntare. Uita că e cu copilul alături, şi pe drum, şi se credea în Bucureşti, cu lume multă împrejur; îşi închipuia pînă şi că vede ieşind din poarta Sărindarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-1 învelea, şi ce avea să ducă pe soţul ei la locaşul de pe urmă... Mii de soldaţi, cu puştiie aplecate la pămint, îl urmau, iar pe lîngă dînşii ofiţerii mergeau cu săbiile trase. Muzicele regimentelor ce se scurgeau răsunau în fruntea, în mijlocul şi în coada cortegiului, lungi şiruri de soldaţi, iar pe trotuare, prin balcoane şi pe la ferestre, lume din lume. După dric, trăsura domnească, decoraţiuni pe sute de

piepturi, — miniștrii, ambasadorii, înalții demnitari sistatului... *H:* Aceste cuvinte, teribile în laconismul lor și în albăstrimea lor, răsăreau de pe fundul alb al imprimatului telegrafo-poștal și treceau pe *(omite* pe *F)* dinaintea vederei (vederii *A, B, D)* soțleimame (mume *S, C, D)* pentru a douăzecea oară. Și pentru a douăzeeea oară, lîterile fatale ii umpleau ochii cu schinteieri roșii printre cari, marca țărci (țării *D),* tipărită în negru, punea doliul ei. In același timp, dintre fiece (fiecare *C, D)* cuvînt, fanfare funebre se ridicau. Un dric, pompuos și nălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-1 învelea, apărea ieșind de la Sărindaru. Mii de soldați, oștirea toată îl arma, puști aplecate spre pămînt, săbii trase, muzice (muzică *F, G),* — în capul, în mijlocul, în coada cortegiului..., spaliere de soldați, soldați înainte, soldați înapoi, trăsura domnească, miniștri și ambasadori *(omite* și *F)* încărcați cu (de *B, D)* decorații, pe jos sau în trasuri, — tunuri, steaguri, popor, lume din lume *A, B, C, D, E, F, G.*

28—29

18—41; 1—11— Dar... Ce?... Să fie cu putință? Soțul ei, omul cu care a trăit ea douăzeci și i:nu de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr? Cu toate acestea nu-1 lăsase sănătos, ți în toată strălucirea falei lui militărești, nu mai tîrziu decît deunăzi — abia o lună de atunci — și acum — dintr-o dată totul să fie sfîrșit? Dar dacă ar fi așa, atunci ea n-are să-1 revadă decît neînsuflețit — omorît? — căci nu încăpea îndoială, un om ca dînsul, care ar fi fugit cu șapte în piept, nu se surpă ușor — dintr-o dată și ca oricare... Nici vorbă, prin urmare, că îi vor fi mîneat capul — dușmanii! — avea atîția! — și nici vorbă c;l-l va regăsi cu pete vinete și roșii pe obraz, cu părul capului și mustăților căzut — urme aie otrăvei ce-i va fi fost dată — ciîci: da — și nici nu putea să fie altfel — aceasta era singura și adevărata boală pe care ea o bănuise de cum primise știrea... Aceste gînduri porneau altele... Viața ei toată se înălța din adîncimile trecutului, se oglindea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfîrșitul lui septembrie. Și icoanele ce-o năluceau atunci era copilăria ei de fată singură la părinți bogați, visurile trandafirii și albastre cărora ledcdese aripi, umplîndu-și cu ele viitorul. I se arăta, în sfîrșit, și alesul, — tînărul smuls din lună și din stele și care avea să-i fie tovarăș vieței sau, mai pe omenește vorbind, frumosul praporgie cu cpolete de aur — feciorul de împărat din basm cu care se și cununa, puțin în urmă.

Rochia ei de mireasă — rochie de păpușă — atit de mică era la paisprezece ani — mira, în ziua nunței, pe toți. Dar ce mira și mai mult, era faptul că farmecul ce pusese stăpînire asupra ei nu ținu o zi, nici două, ci un șir întreg de zile, aproape un sn — cînd — după cum trec toate — se risipi și trecu și el. Cu toate aceste, copila nu încetă să-J iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că și el — deși nu scăpa prilej s-o înșele — așa îi era firea — n-o iubea cu adevărat decîtpedînsa... Și părți din cariera lui i se redeșteptau în minte *H* ; Ce? Să fie cu putință? Soțul ei, omul cu care a trăit douăzeci (de *A, D)* ani, cu care a împărțit hune și rele, să fi murit în adevăr? Ce? Ea n-are să-1 revadă decît sub formă de cadavru cu chipul desfigurat, cu pete vinete și roșii pe dînsul, cu părul capului și (cu *C)* al mustăților căzut, ultime indicii ale boalei pe care a bănuit-o din momentul primirei acelei vești fatale și de care acuma (acum *A, G),* de ce cugeta mai mult, pare sigură? Ce?.,. Ce? Și toată viața ei, copilăria, viseie și iluziunile ei de fată unică la părinți bogați (avuți *E),* logodna ei, el — alesul, — frumos, tînăr, cu talie de fată în fracul de praporgic, rochia ci de mireasă, rochie de păpușă, atît era de mică la paisprezece ani, se înălțau încet din adîncimile trecutului, se oglindeau cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei în mijlocul înserărei (înserării *A, B)* noroase ale unei zile de pe la sfîrșitu l lui septemvrie (scpUmbre *D* septembrie *F)* . Veneau *în* urmă toată lănțuirea de lupte, de speranțe *(omite F),* de decepțiuni *A, B, C, D, E, F, G.*

'29—30

11—40; 1—6 Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comandamentul suprem al armatei — spre care înaintase prin învățătură și sîrguință neîncetată; strămutările militărești dintr-un colț al țărci la celălalt; prea marea lui asprime, la cazarmă și în front; răzvrătirea companiei pe care o comanda, la Ocnele-Mari; ca azvîrlindu-se despletită, între cei care îl înconjuraseră, coperindu-1 *ev.* corpul și ocrotindu-1 cu inima, soție care strigă soldaților turbați: „trageți!"" și dinaintea căreia puștile scapă din mîini și genuchii se pleacă; jzbînda lui — mai tîrziu •• de-a întocmi o armată, scoțînd ca din pămînt, regiment după regiment, instruind-c, traducînd din rusește și din franțuzește regulamente; înființînd *batalionul model,* ce avea să fie o pepinieră, stîrnind admirațiunea generalilor austriaci și ruși: Coronni, Halcinski și alții, iar acum, sub. domnia cea nouă, ti altă izbîndă a lui: putința ce avusese să adune, în tabăra de la t]rceni, 50. 000 de soldați din toate armele, bine in-

struiți, și bine echipați. Cunoscător a douăsprezece limbi, suflet de militar prin moștenire, căci cobora din vechea casă domnitoare a Lituaniei — tatăl acestui om întemeiase în adevăr cu din propria Iui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele; — la rîndul său, ei, și numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru întîia muzică militară română, și o înființase; iar, nerezemîndu-se decît tot pe dînsul, infâptuise o Școală militară, o Casă de dotațiune a oastei, un mare ștab domnesc. Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el — pe care îl crezuse nepieritor — ru om, ci zeu nesupus legilor celorlalte făpturi pâmîntești și pentru care fusese steaua cea luminoasă.,. De acest om să se despartă însă ea, și să se despartă astfel?... Ce? S-ar putea? *H:* Cariera lui cucerită grad cu grad, strămutările militărești dintr-un colț al țărei Ia celalalt, revolta companiei de Ia Ocnele-Mari, ea azvîrljndu-se despletită, între cei cari-1 înconjuraseră, acoperindu-1 jcopcrindu-1 *A, B, G)* cu corpul, ocrotindu-1 cu inima, scâpînduO cu eroismul, soție care strigă soldaților răzvrătiți: „Trageți" și dinaintea căreia frunțile se apleacă [pleacă *G),* genuchii se încovoaie, puștile scapă din mîini (mîni *A, D, G).* Pasiunea cu care dînsul o iubea, slăbiciunile lui de voluptuos ce-1 făceau să-i dea rivale, deznădejdea ei, violențele ți certurile, căințele și împăcăciunile I Ce? Ce? Și acest om pe care-1 iubise cu calitățile și (cu *C)* defectele lui, pentru care se devotase douăzeci ani, pentru care fusese geniul cel bun, steaua cea luminoasă, pe care-I petrecuse pină la „culme", ca tovarășă credincioasă, acest om să fi murit? De acest om să se despartă ea înainte de timp? *A, B, C, D, E, F, G.*

31—32

7—26 Copacii — răzleți sau mai mulți Ia un kc — se iveeu, cird la un geam, cînd la celalt, luau înfățișări de o; nuni — de hoți ascunși în noapte și cu pușca la ochi. Uneori șuierăturile surugiilor sau vorbele lor îngînate de-a încălare, erau secotite de *el* ca semnaluri... Îngrozit, își zicea că n-are să mai scape din acea noapte, și se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lingă mama lui, încerca să adoarmă, dar zadarnic: ochii săi rămîneau deschiși mari asupra înlunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vîjîietoaie, șifiori-fiori îl treceau prin inimă. Careta, în vremea asta, urma drumul, și fiindcă era ajun de tîrg, șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieșeau din noapte, și reinlrau în întunerec, ca niște umbre ale unei lanterne magice. Strigătele țăranilor cele abăteau, scîrțîitul roților, înjurăturile surugiilor, se indes;u. Dar odată cu teama de hoți ce pierea, frica răst urni șuri lor se ridica dintre dealuri, năpădea *din* prăpastia văilor *H:* Grupe de copaci defilau ca niște năluci (năluce *B, D, E)* negre, povești de hoți îi umpleau mintea... Cel mai mic pom, stuful cel mai neînsemnat i se oglindea în priviri cu proporțiuni gigantice. Crecile noduroase deveneau (se schimbau Sn *G)* puști, trunchiurile luau forme hotărîte, se făceau oameni, haiduci lați în spete, cu căciulile pe sprîncene,cuochi schinteietori... Cîte-o șuierătură *de* surugiu, scurtă sau ascuțită, urmată de vorbe îngînate de-a-ncâlare, îl *(omite F)* întăreau și mai mult în credința că nu se înșeală, că acele șuierături sunt semnale, că n-aveau să mai *(omite* mai *G)* scape din acea noapte... îngrozit, dînsul se trăgea atunci de la geam, se ghemuia tn colțul său cu urechile vîjeietoare, cu ochii dilatați de întunericul pecare ar fi vrut să-1 pătrundă... Contractări nervoaso îl scuturau și voind să se facă viteaz, să se amăgească singur, se înfășură în șalul mumei țmameiF, *G)* sale, șal scoțian cu dungi albastre pe fund roșu, punînd fioare și scuturări pe seama unui frig închipuit. Cu toate aceste, minutele aduceau cu ele sferturile și jumătățile de ceas. Careta își urma mersul, iar fiindcă era ajun de tîrg, șiruri de care începeau să se zărească, treceau ca printr-o lanternă magică in scurtul spațiu de lumina cucerit de felinare. Strigătele țăranilor ce le abăteau, scîrțîitul (scîrțîirea *F)* roților și înjurăturile surugiilor se îndeseau. Insă odată cu teama de hoți ce dispărea, frica răsturnișurilor se ridica dintre dealurile ce se înmulțeau, năpădea dintre prăpăstiile văilor ce se deschideau *A, B, C, D, E, F, G;* 88—41; 1—33 Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul lui, în năluci negre, — în haiduci cu căciulele înfundate pe ochi, care se țineau după trăsură, și care se apropiau uneori de portițele ei pînă ale atinge geamurile. Alte dați, aceiași copaci, coborîțî și ei de pe culmi, dau goană caretei, o ajungeau, o întreceau, rămîneau in urmași iar o ajungeau, însă m loc ca să mai fie tot haiduci, erau călugări cu glugi negre pe cap, care, pe deșelate, goneau sub ei cai, se lungeau — se lungeau, creșteau-creșteau sau se poceau cum le venea mai cumplit. Vîntul le fîlfîia mantalele și glugile; se schimbau in demoni; se înmulțeau cît coprindeau dealurile și văile; erau in fața, în urma, și împrejurul trăsurei. In visul lui, îl mai ajungeau de pe muchia dealurilor, cil și din apropiere, spăimîntătoare hohotiri de rîsete și fioroase fîșâiri. Dar ceva era și mai grozav: brațele si degetele dracilor se subțiau; inimile Ii se agățau de portiță, una o deschidea; iar doi dintre demoni săreau înăuntru.

într-o clipă, unuî își înfigea ghearele în gîtlcjul copilului, îi oprea strigătul, pe când altul î se așeza grecește pe piept, și rînjea, și sfișiindu-i cărnurile, scotocind cu unghiile pe sub coaste... O!... și ce căuta el, erau plămînii, era inima... Dar mama sa se deșteptase. Ea îiauzise răsuflarea scurtă și grea și lăsase geamurile. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite de ceața, îi răcori repede fruntea. UătSile iniraei i se liniștiră, visul se învălmășea, dracii șovăiau, și răsturnați, cădeau sub tăișul unei săbii de diamant... în același timp, o lumină venită fără să știe <ic unde îl îmbrățișa. Se simțea ridicat în sus — zbura, plutea — și, înfășurat de o nemărginilă strălucire, o putere tainică îi fulgera și mai sus încă — dincolo de văzduhurile ciocîrliei — de unde, apoi, graiul lui, ce întrecea în dulceață cîntecul privighetoarei, se răzlețea peste țară, trecea granița, înfășură oamenirea, era Dumnezeu făcut cuvînt *H*: Copacii de pe culmi reîncepeau astfel să defileze (să se deșire *G)* pe sub ochii lui, năluci negre, cu forme notărilele... Dar dînșii, în lec sase schimbe în oameni, în haiduci lați in spete, cu căciulile înfundate pe sprîncene, deveneau (se făceau *F, G)* de astă dată procesiuni de călugări cu glugile in cap co călăreau întunecimea de pe lîngă caretă.... A;>oi, ca în balada lui Biirger din albumul ilustrat ce î se dăruise de Anul nou, unele glugi călcau, vîntul le vilfliaprelunginlu-lc printre ne șirete (negurile *F)* scăpărătoare, ochii «ălugărilor se roșeau ca nișts cărbuni, fețele lor galbena li se albăstreausau li se înverzeau ca flăcările ce joacă pe cîte un mormînt, d^gatele și picioarele li se lungeau, li se ascuțeau... Dînșii deveneau demoni (Ei se schimbau în d :moni *F;* Dînșii luau înfățișări de demoni *G),* st țineau vîrtcjuri grozave ce se ajungeau și ce *(omite* ce *C, G)* so Înzeceau, ce apăreau cind la un geam când la ccllall, ce umpleau tot drumul, înainte, în urmă, la dreapta, la stings, spre răsărit, spre miazănoapte (spre apus, spre răsărit, spre miazănoapte *B, D, E),* ce se revărsau peste cîmp și peste vale, ce se urcau pe dealuri și o luau de-a lungul muchielor huhuind cu rîsete spăimîntătoare, dueîndu-sc cu fîșîiri fioroase, cu rînjete și cu *(omite* cu *Ii, G)* scrîjniri și urlete și cu *(omite* cu *Ii, G)* lătrături! Și în mijlocul visului său, pe cind sudoarea ee-i deschidea porii Ii lipea de Umple părul ondulat și moale, un țipăt, un strigăt de disperare nemărginită se încerca (cerca *A, G)* sâ-i deschidă buzele, dar se (iprea între gîtlejul ce se îngusta, murea fără sunet între fălcile ce se încleștau, iar prin vijelia uietului de roți, dintre demoni se năpusteau •doi, pătrundeau înăuntru, i se aruncau de grumaji, îl coprindet'U cu (în *F)* brațe de flăcări, îl pironuau sub ei, se așezau grecește pe pieptul lui. Unghiile lor îi sfîșiau cărnurile, scotoceau pe sub coaste. Gheare de fer (fier *C, F)* îi apucau inima, sîngele curgea ... „Destul! Destuii" — „Nu, nu c destul" îi suflau atunci (atuncea *B, D)* amîndoi. Și aceleași gheare i se înfigeau în rărunchi (răruchi *F, G),* se urcau spre plărnmi ... Muma (mama *F, G)* sa ce (care *A,G)* se deșteptase, auzindu-i răsuflarea aci grea și lungă, aci șuierătoare și scurtă, voise să-1 scoale în mai multe rînduri, dar ncizbutind, lăsase (în *D)* jos geamul. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite sub un cer încetat pătrundea fpînă la el, îi răcorea fruntea. Bătăile neorînduite ale inirnei i se linișteau, sîngele își relua cursul regulat și deodată cei doi demoni ale căror chipuri deveniseră confuze, se prăvăleau sfărmați de pe pieptul (peptul *G)* său, sub tăiușul unei săbii muiată (înmuiată *A, D)* în sehinteieri de briliante și în foc de rubine ... Opaluri ce se deșirau de pe cordele de fir rîurau împrejurul copilului, îi zîmbeau cu irizări licăritoare, se simțea învelit de sus până jos într-o haină (într-un vestmînt *F)* de lumină. Corpul i se făcuse străvazător. Aripi îl luau in sus. Se ridica într-o splendoare glorioasă și vocea sa, coborindu-se de la înălțimile amețitoare, înfășură țara, se impunea viitorimei cu modulări de o dulceață nespusă sau cu rînjetele și (cu *C)* sarcasmele intrupate în armonia largă a deznădejdii finale *A, B, V, D, E,F, G.*

U

:*)—39 Dar — izbuti-va să ducă viața înstrăinată de țară pe totdeauna? N-o lega cu tot ce e românesc un fir nevăzut — sufletul — și nu simțise ea, de cîte ori trecuse granița, spre a se duce la Paris sau la Viena, in Belgia sau în Italia — oriunde — că deși nu-i lipsea nimic — că deși o înconjurau curteniri și considerație — îi lipsya — cjva nedeslușit., dar ce înceta să-i mai lipsească de cum repunea piciorul pe pămîntul românesc; de cum veauzoa graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregei sale vieți? Neapărat că era așa, și că, dacă aceasta se va întîmpla, avea să fie izbită de moarte chiar din acea clipă — însă putea ea să-și jertfească copiii nenorocirilor ce i-ar Ei așteptat și să nu se jertfească mai curînd pe dînsa? Hotărît: odată ce el n-ar mai fi, nu i-ar rămînea decît să plece, să se statornicească în Franța, singura țară pe eare o iubea — după a ci //: *omite A, B, C, D,'E,F,G.*

ftâ—36

îtO—41; 1—25 Fire ce cu greu ar fi fost deslușită, el, deși era încă mic prin ani, se dusese prin cugetare și prin simțire departe. Binele

și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma nici tatăl lui, nici frații și nici camarazii de o virată cu dînsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, și în ce tăvăliri de noroaie l-ar fi dus gindul, dacă acestea l-ar fi părăsit. Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrecea împrejuru-i și că umbla dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simțea tot, se Înduioșa de cea mai mică suferință, iubea cu patimă pe muma lui, deși ascundea cu îngrijire oricui simțirea și gîndul lui. Era slab, și cu toate aceste, mîniile îi erau cumplite. Pe fratele său mai mare, care-1 lovise intr-o ii, îl urmărise prin toată curtea cu un cuțit, și acesta, din puțin scăpase ca să nu fie omorît. Era, în sfîrșit, de o mindrie nesuferită, dar și de o bunătate ce nu cunoștea margini. Nu citise, Ia acea vîrsta, pe Lara, și s-ar fi putut zice că e fiul lui. Simțirea lui era atît de ascuțită sau de bolnăvicioasă, încît, dacă mintea nu i-ar fi fost puternică, această simțire I-ar fi dus la nebunie. Așa bunăoară, nimini nu știa pentru ce-și umplea el pozunarele cu pietre, cu hirtii, cu bucățele de lemn, cu toate nimicurile ce întîlnea în drum, cînd, în această privință, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decît copilăros, dar nespus de duios. Ge-și zicea clnd ridica toate acek fleacuri de jos, mișcat, uneori pînă Ja lacrimi, era că lucrurile acele n-au să mai fie întîlnite sau văzute de dînsul niciodată ... Neîncetata curgere a vremei — ce nu se oprește o clipă și ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o — îi vorbea, spunîndu-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi mi e ca cea de mîine; că — om sau lucru — astăzi sunt dar mîine pot să nu mai fie, și că dacă cumva tot urmează să mai stăruiaseă, un mîine în care nu vor mai fi le va ajunge și pe ele *H: omite A, B, C, D, E, F, C.*

38

6—16 Insă, cu eît se naint.a spre bariera Bucureștilor, lumea în loc să scadă, se înmulțea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată. S-ar fi crezut că e zgomotul unei mări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia și se desfășura în auzuri, pe anumite măsuri, dar neîncetat aceleași. După puțin, răsunară și niște sforăiri lungi ce ar fi putut să fie asemănate cu uriașa mișcare a mai multor mii *da* foaie ce se închid *și* se deschid cu regulă. Erau soldații: Armata ! Cu bătăi în toba cea mare, cu fanfare de trîmbiți, ea se apropia *H:* însă, cu cît se înaînta spre bariera Bucureștilor, sr producea un fel de îmbulzeală.,. Trăsurile se înmulțeau (îndeseau *A, D),*

Ulița se umplea de lume, iar din depărtare se înălța [înmulțea *E)* o răpăială monotonă ce se apropia mereu și ce se urma cu o cadență stăruitoare. S-ar fi crezut că este o mare în reflux, că un cataclism îndeplinit fără veste a sfărmat stăvilareie pe care (cari G) veacurile le-a pus la gurile Dunărei (Dunării *A, B, D),* că apele sălcii în care (cari *G)* dînsa se varsă s-au ridicat deasupra nivelului obicinuit, și că reintră umflate și spumoase în matca lor preistorică dintre Garpați și Balcani. Gu toate aceste, vijelia ritmică lua proporțiuni deslușitoare, Sforăiri lungi, ca cele pe cari le-ar produce cîteva mii de foaie în mișcare, se împreunau într-o răsuflare gigantică ce se propaga prin ondulările simetrice ale atmosferei odată cu fanfare arzătoare de trîmbițe, cu bătăi în toba cea mare și cu uruirl de tunuri *A, B, C, D, E, F, G.*

39—40

20—41; 1—2 *Ba-langa, ba-langa, ba-lang...* fuga, un moment oprită prin sosirea la jumătate de poștă, pornea iar. Tîinplele îi erau însă strînse ca de un cerc de fier, Gapu! i se golea de idei. Se uita împrejur să mai vadă — *langa-langa-langa; lang-lang-lo.ng,* se lăsa și, cu capul în colțul caretei, adormea. Copilul, sub aceeași nimicire, simțea că și lui i se pîiejenează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta nu mai punea de la o poștă la alta decît două ore. Se ajungea la Găiești cu zgomotul unei prăvăliri. Prunăriilc din această localitate licăreau în pripă, cu vechile lor case boierești avînd pridvoare de zid pe stîlpi, și se făceau nevăzute. Gîmpurile nesfîrșito recoprindeau văzul, se prelungeau fără urcări și coborîri. Soarele, căzut spre apus, împrăștia pulberi de aur. Scaieții și mărăcinii erau cu totul poleiți. Goana punea pe obrazele surugiilor flăcări. Zdrențuirile cămășilor piereau în aurul soarelui. Ei păreau zmei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roșcată. Altul era oacheșiu ca un țigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri; cel de al treilea, bălan, și cu toate că era cel mai copil, mîna mai nebunește — *ceara mă-se și Christosu lui tat-so ... H:* însă, cu cîl se nainta, iuțeala mersului împreunată cu osteneala drumului luat îi strîngea tîmplele în cercuri îngustătoare. Țeasta i se golea de idei, ochii i se țințeau pe cuiele poleite ce prindeau perdelele, mișcările i se făceau automatice, uita de unde vine și unde se duce, își ștergea pleoapele umflate cu apa de trandafir dintr-o sticluță, sau, hipnotizată, se lăsa pe spate cu singura aspirare de-a sosi, de a-și înfunda capul între perini m:>i, de-aș trage plapuma pe obraz. Copilul, sub aceiași

nimicire, simțea că privirile i se împăiejenează {păiejenează *D, G),* Careta, locomotivă (ie mică viteză, nu mai punea de ia o poștă la alta decît două ceasuri; se ajungea la Găiești cu zgomotul unei prăvăliri. Primăriile din această localitate se desfășurau de arnîndouă părțile șoselei (șoselii *A).* Case albe, cu stîlpi și {cu *A, G, D,F)* pridvoare vechi, cuiburi de fericire ascunse între frunziș, fugeau prin desișul rărit, ca niște scurte licăriri. Se ieșea dintre livezile roditoare. Cîmpuri monotone și nesfîrșite umpleau orizontul {orizonul *F,* G), erau lăsate în urmă, se iveau din nou. Soarele, ce deja începea să cadă de la zenit, aureoliza globul în afelie. Miriadede schintei orbitoare se împărțeau în aer. Pulverea (Pulberea *A,B, D)* drumului se schimba în praf de aur. Scaieții și mărăcinii se polciau. Părul surugiilor se incendia. Excitarea (Excitațiunea *A, D)* goanei le vîlvora obrazurile cu flăcări, Ie sufla în corpuri virilități aprige. Zdrențuirile cămășilor dispăreau.

Frumuseți supraomenești îi îmbrăca. Țepenia mușchilor vorbea de drăgostiri nebune cu răstigniri pironitoare și exala farmecul afrodisiac al manifestărilor forței *A, B,* (7, *D, E, F, G.*

40—41

8—40; 1—2 Dar ochii copilului se închideau pe sfert. Clopotele îi sunau încap; osteneala îi trecea pe sub vederi șiniri-șiruri de bobite albe și negre ce se mișcau după partea în care își ducea pleoapele. Aceste bobite tot arătîndu-i-se și tot pierind — ce nu i se destăinuiau decît după oboseli mari—îl îndrumau către închipuiri ciudate... Da: pentru ce ochii n-ar cîștiga, în anumite împrejurări, pătrunderi co le lipsesc în stările trupeșii și sufletești obicinuite? Lumi ce nu suni nici bănuite, di? care mintea nici simțurile omenești nu-și dan seama, nu s-ar putea oare să ne înconjoare, să fie lingă noi și noi să nu le știm? Și pentru ce nu s-ar afla făpturi și lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederei și pipăitului omenesc? Știe eineva ceva? S-o spună. A învățat și el în școală — și va mai învăța — dar cunoașle-se-va vreodată ce e lumina? Negreșit, la carte se zice că ea e o mișcare; însă mișcare a ce? Și dacă e mișcare, de ce încetează să mai fie de cum, vrînd s-o prinzi într-o odaie, ai închis obloanele? în sfîrșit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica luî spunea că este, că face parte din Dumnezeu, și că se întoarce la ci. Profesorii lui spuneau că c o născocire. Dar alți profesori, aceștia mai învățați și mai mari, scriau pe întrecute în cărțile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n-ar fi sufletul n-ar fi nimic. Apoi, cu Dumnezeu, nu merge la fel? E și nu e. Uite popa, nu e popa. Cu stelele, însă, cum rămîne, ce sunt ele? Unii spun c;l vreo cîteva sunt pămînturi, iar că cele mai multe sunt sori. Și cu toate aceste, deși ele pot să fie și sori și pămînturi, ele sunt altceva; ființe ale nemărginirei care trăiesc, simt, cugetă, și se iubesc sau se urăsc — după cum se plac sau nu se plac. Nici vorbă că ar rîde cine i-ar ști aceste gînduri — dar adevărul era tot cel care i se urca din suflet în mintea lui. Și astfel, el umplea cerul cu făpturi ce erau îngeri — oști întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau lot mai departe întunerecul, îl răsturnau, brazdă peste brazdă, spart *H:* Dar ochii pâiejenați (împăiejenați C) ai copilului se închideau pe jumătate. Clopotele cailor îi sunau în cap, osteneala făcea să-i treacă pe dinainte șiruri de bobite galbene sau albe ce se ridicau și ce *(omite* ce *G)* se colorau la fiece mișcare a pleoapelor. Dînsuîurmărea fenomenul cu o curiozitate crescîndă: acele mărgelușe erau atît de frumoase, se înșirau cu o diversitate de moduri așa de extraordinară, îneît îl duceau Ia clădiri de teorii, la conceperi de idei bizare. Da, pentru ce ochii n-ar cîștiga, în momente de supraexcitarc, pătrunderi ce le lipsesc în stare normală. Lumi cu totul ncmateriale nu puteau oare să existe și să populeze spațiul nesfîrșit? Lumina, bunăoară, este ea materială? Și dacă este, pentru ce de cum închizi obloanele unei odăi se face întuneric (întunerec *E,* O)? Pentru ce nu poți s-o prinzi și s-o ții arestată înăuntru... Apoi înmulțea deducerile,ajungea la suflet, se convingea de existența lui, Dumnezeu cobora peste dînsul cu toată poema imensîtȘței. Deslușea hieroglifele cerurilor, se cufunda în albăstrimilc adinei... Timpul și locul dispăreau. Stelele i se grupau împrejur, îi șopteau că ele, împreună cu tot ce este materie, trăiesc de o viață proprie. O! Suferințele și bucuriile gigantice despre cari (care *D,E,F)* îi vorbeau, voluptățile transcendente ce-i spuneau că resimt sub însftmînțărilc zguduitoare ale cîte unui soare, sfîșierile dureroase cc-1 făceau să priceapă că îndură pe fiece minut alvoluptăței (voluptății j4,i))saual *(omite* al *G)* rodniciei lor! O! Pîntecele lor cutremurate sub străpungerea desfl orarilor, spintecate sub silnicia nașterilor! O ! Izvorîrile (Izvoarele *E)* de ape printre crepălurile mamelelor ! O! Etopeele cu cari împlea spațiurile: ademenirile și trădările, plinsetele și surisurile, prelungirile mîșunătoare (misuitoare C, *D, F)* de viață ale infinitului, desfrmările sorilor, iniecțiunile venerice, ftiziele lunare, luptele pentru existența ale astrelor, bătăliile titanice, prăvălirile unor întregi sisteme, cerul plin cu tabere permanente, cu ostași colosali *A, B,C, D, E,F,G* S—20 Dar deasupra marginei

depărtate a cîmpului, soarele era de-a șchioapă. Coborîse, și seara ajungea caii din urmă. Cu felinarele aprinse, careta trecea acum prin satul Mogoșoaiei — sat întocmit aproape în întregime numai din țiganii brincovenești... Clinti, firește, îi făceau alai. Dar la ieșirea din sat — departe și nu prea — începu să se mute pe cîmp, de «olo-colo, ca o spuză de licurici ... Soldatul se aplecă spre geam, bătu într-insul; — Bucureștii! c'coniță. Inima mamei trasarea, o lua iute de tot. Furtuna cailor sosea în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul intîi. Lămpile de petrol de pe o parte și de pe alta a faimoasei plimbări roșeau pe rînd întunere«ui. Copilul scotea capul și se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe după havuz, surugiii opreau în scurt, jandarmi călări și mai multe trăsuri ocoleau careta *H:* Dar soarele ce cădea sub orizon dispărea; brazdele lui mohorîte, nuanțate în descreștere cu portocaliul și galbenul topazului sau cu cerneala liliachie a arnetistului limpede, se ștergeau repede înecate de nori opaci. Noaptea ajungea caii din urmă; la marginile extreme ale intensității {intensității *A)* razelor vizuale, (acolo *B, G)* unde cerul se împreunează (împreună *G)* cit pămîntul, înserarea brumărie, zăbranic de un albastru mai întîi deschis și încă străvăzător, se ridica (însus *D),* «aprindea, grad cu grad, pereții interiori ai clopotului imensității (imensității *A,D),* topea colorile (culorile *A, B, D, E)* zilei expirate într-o singură nuanță universală, indigo preschimbat într-un negru desăvîrșit de licăriri ie stelelor ce-1 punctau. Careta, cu felinare (felinarele *A, B, C, D)* reaprinse se cufunda (cufundau *B, D,E) din* nou in întuneric (întunerec *F, G).* O infinitate de licurici ce păreau case mută dintr-o parte într-alta se arătau în fața șoselei (șoselii *A, B, D),* umpleau pe momente cîmpul... Soldatul se apleca spre geam, bătea într-însuJ: — București, cuconiță ! Inima mamei (mumei *G, E)* tresărea, o pornea iute de tot, furtuna cailor sosea în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rondul întîi; lămpile de petro! roșeau pe rînd întunericul (întunerecul *G),* copiîul scotea capul și se uita înaintea cailor, nu știa ce simțea dar era 'coprins de tremurări nervoase, rondul al doilea se trecea cu ocolire pe după havuz, surugiii opreau in scurt, jandarmi căîari și mai multe trasuri ocoleau careta *A, B, C, D,E,F, G.*

(P. 42) MOARA PE DUNĂRE

Publicată în *Adevărat ilustrai,* If, 20, 15 iulie 1896, p, 2, cu subtitlul „Nuvelă". Republicată în: *Cartea de aur,* 1902, p. 77 — 79, datată: „1896, iunie, București", dedicată: „D-lui Ed. Dall'Orso, omagiu";

Românul, 47, 116 (7), 20 aprilie 1903, p. 82—83, aceeași dedicație; *Traian Demetrescu,* I, 1, 6 septembrie 1909, p. 1; *Universul literar,* XXXVI, 23, 18 iulie Î92O, p. 355.

Textul în ms. autograf 3.283, f. 6r. —12 r.; ms. foto nr. 40, p. 47—53; textul definitiv in ms. 3.216, *t.* 32r.—35r.

Reprodusă din ms. 3.216.

A — *Adevărul ilustrat;* B — *Cartea de aur;* C — *Românul;* D — *Traian Demetrescu;* E — *Universul literar;* F — ms. 3.283; G — ms-3.216.

Edouard Dalî'Orso, secretar regal, este un simpatizant al poetului, pe care biografia sa îl Înregistrează, cf. *Viața lui Alexandru Macedonski,* p. 308.

ceahna, s.f. — turban.

ratnadan, s.n. — postul cel mare, cu durată de o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul pînâ la apusul soarelui.

săin, adj. — cenușiu, sur.

Variante

42—48

1—36; 1—16 în mijlocul apei albastre ce curge cu solzi de aur și de smarald, cu pilpîiri de soare pe fiece val, în firul ei, și dincolo de Nicopol, un pod plutitor stă locului — cine poate să știe de cînd? — prins de fundul Dunării cu cele două funii căror li se detese (dăduse *E)* drumu-năuntru (dnim-năuntru *E)* avînd, la căpătîiele lor, grelele unelte de fier (ale corăbierilor *E)* ce se înfipseseră adine ân nesip. Scîndurile din care e făcut podul nu se văd. Peste e!e a fost cărat și risipit pămîtit pe care soarele 1-a bătătorit, scoțînd din ei, în urma Sncropiteîor ploi ale primăverei, ierburi și buruieni, flori, și chiar mărăcinișuri ce crescuseră nalte și stufoase, și ce-1 făceau să pară, de departe, un ostrov de verdeață. O maghernită deseînduri, ridicată lapartea lui dinapoi, adăpostește pietrele morii, pe cînd roata ei de apă, așezată în chiar spatele podului, înlr-o schelă de lemn pironită de dînsul, e luată pe desubt (dedesubt *E)* de ducerea Dunării în jos, învîrtindu-se și scîrțîind din adine. Turcii stăpînesc încă vrăjitul țărm. Dintre împădurirea cu pomi roditori a dealurilor, se decsibesc, desprinzîndu-se și crescînd spre cer, albe și subțiri minarete. Grădini, ca cele din *Halima,* se prăvălesc de pe coaste spre țărmi, și pomii lor vin să-și spele picioarele în Dunăre. Ici-colo răsar, dintre desele tufișuri alo frunzelor, case albe, coperite cu olane roșii, și chioșcuri de lemn, cu geamuri porto-

călii și albastre, roșii și verzi, galbene. O, turcii! cum știau ei să pre-(.iiiască cele de Dumnezeu lăsate, și cum se foloseau de frumusețile {frumusețile *E)* lor ca să-și dezmierde traiul și să-i (să-și .E) uitescîrba, suferințele, urleiunile și primejdiile! Și cum, pe tărîmurile pe care]e-au coprins, știut-au ei să-și aleagă locurile satelor și orașelor ceau statornicit, ei t și al caselor ce și-au clădit, și în care s-au așezat... Bieții turci! pe atunci țărmul drept al Dunărei era lot înstăpînirea Jor, și, prin urmare, plin de poezie, așa că dintru orașele de pe acest țărm, Nicopolul era, între prăpăstioase le lui dealuri, deopotrivă de îmbietor ca Grenada, în care Altiambra privește, de pe minunata-i culme, Generaliful ce zîinbește pe a lui *G, E:* în mijlocul apei albastre ce curge cu solzi de aur și de smarald, cu pîlpâiri (pîlpîiri *A)* de soare deasupra fiecărui val (spre partea dinapoi *A),* în firul ei, și dincolo de Nicopol, acolo unde scapără rubine și se rostogolesc topaze, este (stai)] ancorat un pod umblător. Scîndurile din cari (care *C, D) c* făcut nici nu se văd. Peste pod a fost cărat și risipit pămînt vegetal; ploile, vîntul, soarele l-au bătut, și, fragedă încă, iarba-1 coperc (îl acopere *A, D)* pe locuri. Dușumeaua, chiar la margini *(omite D)* , dispare sub maluri neregulate din cari au răsărit mărăcinișuri verzi. Privit de departe, acel petec de teren artificial are înfățișarea unei insule. O baracă de brad, (de partea dinapoi *D),* adăpostește petrele (pietrele *A,C, D)* moarei, iar afară, într-o scobitură *a* podului, din dosul baracei, roata invîrtită de curgerea Dunărei la vale macină apa monoton, o prăfuieste ca pe o zăpadă viscolită (o prăfuiește încoa și încolo după cum bate vintul *A;* o macină încoa și încolo după cum bate vîntul *D),* și Dunărea se duce, se duce *(omite A),* nici mai iute, nici mat domoală, nepăsătoare ca vremea, aprigă ca vjața. Turcii stăpinesc încă țărmul pitoresc. Pe creștetele dealurilor, minarete (minaretele *A, D)* subțiri se înalță numeroase și albe în zarea azurie *A, B, C, D:* In mijlocul apei albastre ce curge cu solzi de aur și de smarald, cu pîlpîiri de soare peste fiece val, In firul ei, și dincolo de Nicopol, este ancorat un pod umblător. Scîndurile din care e făcut nu se văd. Feste pod a fost cărat și risipit păinlnt. Ploile și vîntul au trecui, peste el, l-au îndesat și l-au bStut, iar soarele a dat Ia iveală dintr-însul fel de flori și de buruieni. Pe marginile lui au crescut pană și mărăcinișuri ce tot înverzind și înflorind s-au înmulțit și l-au ocolit eu tufișuri de răsuri și de lemn cîinesc. Privit de departe, ci zimbește ochilor ca un mic ostrov de verdeață. O maghernită din seînduri de brad adăpostește, la partea lui dinapoi, pietrele moarei, pe eînd roata, ce e învîrtită pe desubt de curgerea Dunărei, iși are osia în o schelă de lemn ce se prelungește

deasupra apei. Această roată, cînd noroiul n-o oprește din umblet, scîrțîie și oftează adine, dar nu încetează să spargă oglinda Dunărei ce se duce, cînd mai iute, cînd mai încet, dar ce rămîne tot. nepăsătoare ca vremea și tot aprigă ca viața. Turcii stăpînesc încă fermecătorul țărm. Pe creștetul dealurilor se înalță minarete subțiri și albe. Grădini coboară pe coaste în jos; printre ele se zăresc coperișurile de olane roșii ale chioșcurilor și ale caselor. Orice s-ar zice despre turci, ei n-au avut numai un suflet senzual, ci și un suflet de visători. Pe păminturile pe care le-au coprins, au știut să-și aleagă toldauna locurile cele mai frumoase și s-au statornicit pe ele. Micopol este un rai deopotrivă de răpitor ca Grenada între [.,.] ei, dar la frumusețea lui se adaugă măreția strălucită a priveliștii Dunărei *F,*

48—44

lî—$8; 1—6 Roata de pe plutitorul pod al lui AH urmează însă să macine apa în sec, căci morarul care s-a dus la tîrg din ajun — fiind tocmai ramadanul — a uitat s-o oprească. O pisică galbenă ce-și rotunjea spatele în soare se scoală o clipă, își întinde labele, și, reașezîndu-se jos aproape îndată, își închide ochii de jăratic verde și reîncepe să toarcă. Dar o pînză de luntre albește sub stîncile Nicopolului. Pisica miorlăie fără veste, și, ca și cum ar fi simțit întoarcerea stăpînuhai, se află în picioare, dueîndu-se spre marginea podului, de care și-agață ghearele. Luntrea, cu pînza îndreptată altfel (de pe vînt *E),* taie Dunărea pieziș, se apropie de roata morii, ocolește podul, și barba săină (seină *E)* a Iui Aii, cealmaua lui albă, sîngeratăla mijloc de fundul roșu aî fesului, se ivesc. Luntrea e încărcatăcu saci de grîu.Puțin încă, și moara nu va mai măcina în sec. Dar în opinteala cu descărcarea sacilor, umil din ei, mai greu, îl face să șovâiască. Luntrea, pe care el o legase cu frînghia de vechiul șteajăr, al podului, îi fuge deodată de sub piciorul cu care rămăsese în tr-însă, iar doborît se prăvălește în Dunăre, se duce adînc, și pisica ce i-a văzut căderea se apleacă peste valurile ce s-au reînchis (închis *E)* asupra lui. Și (larii) apa curge la vale, nici mai domoală, nici mai grăbită, aceeași *G, E:* Aii, morarul, s-a dus din ziua trecută la tîrg. Ostrovul plutitor e pustiu. Roaia dinapoi macină apa în sec. Numai o pisică galbenă, cu ochi (ochii *A, V, D)* de jăratic (jeratic *C, D),* își rotunjește spatele în soare, iar printre larga dîră de făină cursă de la ușa baracei până în marginile podului, urme (pășuri mărunte *A, D)* de șoareci se (își .4, *D)* încrucișează turmele *A, D)* în felurite (diferite *D)* direcțiuni, dau de (pe *C)* față trîndăvia dușmanei lor sau prea marea lor mulțime. Dar o pînză albă se lămurește deodată în penumbra stîncilor depărtate ale țărmului

(țărmurilor *D)*. Pisica se aplecă peste apă ca și cum ar zări-o. Pîaza voltează în vînt, descrie zigzaguri, se mărește și conturul ei se afirmă neted. Luntrea iese dintre (din *C)* brazdele valurilor. Sacii cari o încarcă ar putea să fie zăriți de pe ostrov și treptat, barba albă a morarului, cealmaua iui, sîngerată de roșul violent al fesului ce formează fundul, se deslușesc. Cîteva clipe încă și grîul auriu va fi descărcat, moara va reîncepe (începe *D)* să macine... Și în adevăr, iată că Aii a și prins podul (a prins țărmul ostrovului *A, D)* cu cîrligul cangei. Luntrea e acum legată, ca de obicei, de țărușul vechi (de marginea podului *D)*. Unul după altul, sacii s-au grămădit la ușa baracei. Gel din urmă, mai greu, face însă *(omite* însă *D)* pe bătrîn să șovăîască. Gu un picior în luntre și cu altul pe pod (țărm *A)*, se opintește. Dar frînghia, râu înfășurată pe după lemn, se desface fără veste, și luntrea e luată de un val. în căderea lui, zadarnic morarul cearcă a se agăța le pod. Cîrceie-I paralizează și se duce afund, intră dedesubt (intră sub pod *A, D)*, nu se mai vede. Pisica, ai cărei ochi de jăratic (jeratic C, *D)* sclipesc mai tare, ca și cum ar ști ce s-a întîmplat, își ridică coada, își rotunjește spinarea și se apleacă peste apă... iar Dunărea curge la vale *A, B, C, D:* Aii, morarul, s-a dus la tîrg din ajun. Ostrovul plutitor e pustiu. Roata dinapoi, pe care el a uitat s-o oprească, macină ap a în sec. Numai o pisică galbenă, cu ochi de jăratic, își rotunjește spatele în soare; ienea o așează însă iar jos și toarce... Dar o pînză albă se lămurește pe sub stîncile țărmului. Pisica se apropie de marginile podului ca și cum ar fi văzut-o — și se uită peste ape, Pînia voltează iar peste puțin luntrea taie Dunărea pieziș și vine spre ostrov. Sacii care o încarcă, barba săină a morarului, cealmaua lui albă, sîngerată de fundul fesului, se deslușesc între Dunărea albastră și între cerul albastru și el. Cîteva clipe încă și grîul va fi vărsat din sac iar moara nu va mai măcina în sec. Și în adevăr, iată că AH a și prins podul cu cîrliguî cangei. Luntrea e legată, ca de obicei, de vechiu șteajăr. Aii se opintește din greu cu sacii pe care îi duce pe rînd la ușa magherniței. Cei din urmă face însă pe bătrîn să șovăiască pe cînd cu un picior se află încă în luntre. Dar slab încolăcită, funia se desfășoară dintr-o dată. Luntrea e luată de *vn* val. Aii se poticnește și cade. Gu toate aceste, el cearcă să se agate de pod. ilîinile lui nu izbutesc însă să-l prindă și el cade în apă cu capul înainte, intră sub pod, nit se mai vede. în vremea asta, pisica, ai cărei ochi de jăratic sclipesc mai tare, își ridică coada, își rotunjește spinarea și se apleacă pesta apă... Iar Dunărea curge la vale *F,*

(p. 45) POMUL DE CRĂCIUN

Publicată în *Românul,* XXXIV, 6—7 ianuarie 1890, cu titlul *Pom de Crăciun,* in seria *Viața bucureșleană,* IV. Republicată în: *Literatorul,* XI, 3, 1890, p. 34 — 35, același titlu; *Literatorul,* XXI, 1, ianuarie 1900, p. 2 — 3, același titlu; *Cartea de aur,* 1902, p. 80 — 84, același titlu, dedicată: „Fiilor și fiicei mele; Alexandru, Nikita, Pavel, Constantin și Anna Macedonski"; *Tribuna Oltului,* I, 5-6, 26 decembre 1914, p. 1—2, cu titlul *Pomul de Crăciun,* dedicată: Fiilor și fiicei mele: Al exis-Alexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Constantin și Nina", cu următorul P.S.: „Această capodoperă face parte din volumul de pro?,ă *Cartea de aur* al marelui nostru poet și va apare într-o ediție nouă, revizuită"; *Dreptatea,* III, 375, 7 februarie 1915, același titlu, dedicată; „Fiilor și fiicei mele"; *Literatorul,* XXVI, 8,17 august 1918, p. 5, cu același titlu și aceeași dedicație; *Universul literar,* XXXVI,1,7 ianuarie 1920, p. 3—4, cu titlul *Pomulde Crăciun,* dedicată: „Fiilor și fiicei mele: Alexis-Aiexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Dinu și Nina",

Textul în ms. autograf 3.283, f. 50r.—64r., cu titlul *Pomul de Crăciun* și dedicată: „Fiilor și fiicei mele; Alexis-Alexandru, Nikita, Pavel, Hyacint-Gonstantin și Nina"; ms. foto nr. 40, p, 54—68, cu aceeiași titlu și aceeași dedicație; textul definitiv în ms. 3.216, *î.* 62r.— — 31r., cu aceiași titlu și dedicată: „Fiilor și fiicei mele: Alexis-Atexandm, Nikita, Pavel, Hyacinth-Dinu și Nina",

Reprodusă din ms. 3.216,

A — *Românul;* B — *Literatorul,* 1890; C — *Literatorul,* 1900; D — *Cartea de aur;* E — *Tribuna Oltului;* F — *Dreptatea;* G — *Literatorul,* 1918; H — *Universul literar;* I — ms. 3.283; L — ms. 3.216,

In *Universul literar,* 1920, și în ms. 3.216, o notă la „biserică după nume sfintui loan Sevastos, din mahalaua CernăteșUlor, în dosul fîntînei Jianului: Nume adevărate din Graiova".

Traducerea în limba greacă a acestei povestiri este semnalată de ziarul *Adevărul* (III, 718, 17 ianuarie 1891), la rubrica *Notițe literare;*

„Revista *To Paron* din Atena se ocupă în nr, ei de Ia 1 ianuarie de literatura română și dînd în traducere *Pomul de Crăciun* de d. A, Macedonski se exprimă in Telul următor;

«Alexandru Macedonski s-a născut cam pe la 1854. Este fivtl valorosului general și fost ministru român Macedonski. El încă de tînăr s-a deosebit prin o cunoștință adîncă a limbei sale cît și ca poet. După moartea marelui Alecsandri, poate fi considerat ca cel întîi poet

român. Poamele sale se disting prin vivacitatea creațiunei, tonul și frumusețea ideilor, precum și prin diversitatea, măiestria și dulceața formei, și in aceste calități Macedonski a întrecut pe toți cei dinaintea lui. Pe cînd se afla la Paris a fost conlucrător la mai multe mari reviste franceze și belgiene, și a avut fericirea să-și vadă operile primite în toate părțile cu măgulitoare aprecieri. Intorcîndu-so în București, de cîtva timp a reluat direcțiunea vochei sale reviste *Literatorul,* ridicînd stindardul reacției împotriva stricării limbei prin *prooinciaiisme.* Dînsul a luptat și luptă puternic pentru frumusețea limbei și întemeierea unei ortografii literare. Precum se străvede din chiar versurile sale, ci a fost răsplătit cu amărăciuni și prigoniri. Singurul bărbat de stat ce l-a distins este Ureche, care, pe cind se afla ministru al instrucțiune!, l-a onorat cu medalia Beno-Merenli de l-a clasă*".

în același sens și o notă a nis, 3.216, f. *62T:*

„Această poveste a fost. tradusă în limba greacă și publicată cu mari laude în revista *To Paron* din Atena",

Variante

4â

9—2Î Maică a Domnului I Și cum te mușca crivățul cu gură de lup! Cu toate astea (acestea *E;* aceste *F, G)* — fericite și binecuvîntate vremuri au fost cele care s-au dus (și binecuvîntate erau zilele acelea *E, F, O;* și binecuvântate vremuri erau cele duse *I)* ... — Popa Cioacă — Dumnezeu să-1 ierte! — venea în ajunul Crăciunului sâ ne pună patrafirele (patrafirul *E, F,G, II, 1)* în cap, să-și citească paraclisul pe un sfanț, să roage pe Dumnezeu (să se roage lui Dumnezeu *E,F,G,)* să apere casa unde se află (să ferească *G, I):* „de ciumă, de foc, de potop, de venirea asupra a altor neamuri", și să încheie astfel cu glas trăgănat (legănător *E,F,G,I),* dar hoLărît: „Mula, Doamne, fie gura păgînului care nu se închină preacinstitei icoanei talc, (și *G, I)* acum, și în vecii-vecilor, amin!" La bisei'icăne duceau apoi pe copii (ne duceam de asemene copiii *E, F,G),* de cu dimineața *(omite E,F, I),* de ne spovedea și ne grijea același popă Cioacă, pe cîte doi sfanți de fiecare (de copil *E,F, G;* de cap *I),* în schimbul căror, el ne da, pe lingă grijanie, cam de la cincizeci la o sută de mătănii (și de ne da de la cincizeci la o sută de mătănii *E, F, G),* spre ispășirea păcatelor noastre, adică a drăcuirilor și afurisirilor ce nu încetau să ne iasă din gură *(de Iu.* spre ispășirea, *pina la sfirșit, text omîa in F) L, E, F,O, H, I: omite A, li, V, D,*

1—5 O ! preacurate și preacinstite iile ale copilăriei, cum v-ați dus, și cum ați luat cu voi și pe pre acu ce micul preot, cu biserica lui cu tot, biserică după nume știutul Ioan Sevastos, din mahalaua Cernătcștilor, în dosul flntînei Jianului *L, H: omite A, îi, C, D:* O! preacurate și preacinstite vremuri! Cum v-ați dus, și cum v-ați dus împreună cu preacucernicul preot și cu biserica lui *St.* Ioan Sebastos cu tot *E,F, G, I;* G—23 Dar de ce v-ați dus? că parcă mai mult mă împăcăm cu voi chiar iarna și tot așa mă împăcăm și cu primăriile de-atunci ale orașelor, ce nu dau pe foc să strice drumurile și să noroiască ulițele cu ridicarea zăpezei ce le îmblănea cu puf de lebădă, ci lăsau până și ghețoaielc să stea agățate, eit puteau de mult, de strașinele caselor, Dracu e că, aceste ghețoaie se desprindeau fără veste, de cum se ivea moina, și spărgeau citeodată capetele de mojici ce treceau pe sub ele — dar, la urrna-urmei, unde era răul? că, și așa, mojicii se înmulțeau ca frunza și ca iarba, cu toate că, poate, nu atîta ca astăzi *(de la* cu toate că, *pinrî lasflrșit, text omis in H)* ... Dar bine, vor zice mulți: împrejurări ca astea nu li se puteau intîmpla și boierilor? ... De! *(omite H)* — eu le voi răspunde că nu — fiindcă boierii erau drăcoși: nu umblau iarna pe uliți pe jos, ci numai în călești, și încă înveliți în blănuri moi și scumpe Z, *II:* Oh ! fericite și binecuvîntate timpuri cînd primări ai nu se grăbea să noroiască podurile, să morfolească stratul de argint al strydei (iernei *A, B) ;* cînd nu erau legi comunale să silească pe *(omite B, 1)* proprietarii caselor cu coperișuri triunghiulare, pe *(omite A)* boierii cu imomelc de chihlibar ai copilăriei inele să dea jos ninsoarea de pe coperișuri; cînd țuțuroaiele de gheață aveau vniy să atirne în libertate, să licărească la soare, să albăstrească la lună și uneori să spargă și capul cite unui mojic (să atîrne în stalactite, să licărească la soare, să albăiitroască la lună *A, B).* In acele vremuri parcă și crivățul ruușea mai tare, parcă si poleiul era mai sclipitor, parcă și jucăriile mai frumoase, dar parcă și oamenii erau mai avuți (bogați *A) A, B,C, D:* Dar de ce v-ați dus? că parcă mai mult mă împăcăm (cu voi chiar iarna, și parcă mă împăcăm *E)* tot așa chiar cu primăriile «raselor de atunci care nu se grăbeau să strice drumurile și să noroiască ulițele dindu-i zor cu ridicarea dumnczeieșlei ?:ăpe7i ce ie îmblănea cu puf de lebădă, și (ci *E, G)* lăsau piuași ghețoaielc să at.îrne in voie de strașinele caselor. Dracu e că țuțuroaiele (ele *I)* spărgeau ^citeodată *E, G, I)* capelele mojicilor, dar, la urma-urmei, unde era răul, că mojicii se înmulțesc și astăzi ca frunza și ca iarba, după cum

se înmulțeau și atunci? O să ziceți că putea să li se întîmple și boierilor așa ceva și iar n-o (s-o *E, G)* brodiți, de vreme ce, (asta /} s-o știți de la mine, boierii (vremei vechi /} nu umblau pe atunci *(omite* pe atunci *I)* decît în călești *E, F, G, /.*

46—47

24—89; 1—*19* Ei! copiii mei! Dar voi n-o să pricepeți bine vremurile astea decit dacă veți asculta cu luare-aminte și cele care mai au să urmeze. Bunăoară, că locuiam într-o casă mare, cu coperiș de șindrilă țuguiat, avînd pe fiece (fiecare *H)* colț ai lui cîte-o sfîrJează de tinichea ruginită, ce înfățișa un cocoș, și ce scîrțîia ca un scîrstei (scîrteiff) de cum se apuca vîntul să sufle. Această casă era înconjurată cu stufuri de trandafiri de dulceață ce întocmeau împreju ui ei niște minunat de vesele grădinițe între verzile zăbrele a)e micilor garduri ce le despărțeau de curte. Mare, de te pierdea) în ea, era în sfîrșit curtea, din fundul căreia pornea, spre mai pomenita fîntînă a Jianului, o grădină de pomi roditori ce se tot prăvălea pană se înfunda într-o mlaștină, în care creștea trestia și papura. Astfel de locuințe nici vorbă că nu tnaj sunt astăzi, și negreșit că nu mai se înfățișează nici Crăciunul ca atunci ... Mai întîi că, fără viscol de ninsoare, el nici nu venea vreodată. Orăpau lemnele și pietrele de ger, dar moșului îi era cald de-a binelea, fiindcă nu se găseau case în ale căror curți să nu stea înșirați stînjenii de lemne. Pe lîngă asta, cînd odăile erau prea mari, ele aveau și cîte două sobe — zidite fiecare pe cîte opt stîlpi — iar lucrul ăsta îl făcea, se vede, pe Moș Crăciun să fie mai darnic decît e(omice e *H)* acum. Că, să știți; bolțile bisericilor nu răsunau degeaba de osanale (osanalelei/) ți de *[omite* de *H)* âleluie, și cucoanele mahalalelor, certate pe viață — pe moarte peste tot anul — nu înaintau ele degeaba în mijlocul locașurilor sfinte, și, după multe plecăciuni și temenele, nu o porneau în doru lelii una spre alta pentru a-și cere iertare și a se griji în urmă *L, H:* Această copilărie despre care-mi place să vorbesc astăzi, mi-am petrecut-o într-o casă veche, ceva ca un castel. Ea era (Era C) în mijlocul unei curți mari cu spatele la o grădină în care te perdeai (pierdeai *A),* iar jurîmprejurul curței, stîlpi de cărămidă netencuită, știachete verzi între dînșii. Poarta searcuia într-un zid înalt și monumental, era mai mult arc de triumf decît simplă intrare a unei împrejmuiri. Dar ce mi-a rămas cu osebire în minte, nu e nici casa cu coridoarele ei întunecoase, nici salonul cel mare, in fiece parte a lui cu cite o sobă uriașă, nici glasul crivățului ce se văita la geamuri, nici {chiar *A, B)* primăvara cu trandafirii ei de dulceață înfloriți ce urcau pană la ferestre; ce mi-a rămaa în minte este noaptea Crăciunului, sunt hainele mele cele noi, catifeaua și dantela lor; greutatea cu care puteam răzbi cu tata și mama pană la biserica mahalalei, caii gifîitori prin zăpadă, careta amenințată să se răstoarne, dascălul din strana din stînga, preotul muiat în aurul odSjdielor, tămiia și smirna cădelnițată sub bolți -l, *B, V, D:* Și acum copii, să vedeți ce mi-a rămas în minte din una diti acele *(omite* acele *I)* *x\op* ale (nopțile /) Crăciunului, și să. vă chibzuiți și sS pricepeți ce mi-a fost copilăria ... Locuiam într-o casă (clădire *1)* mare-mare, și *(omite* și *I)* în fundul unei curți mai mari, o casă (clădire *l)* ce era un lung șir de odăi înalte pe beciuri (scunde /) și printre cari (care *E, I)* se încîlceau coridoare (ganguri /). Coperișul ei era (acestei case ora /) țuguiat și avea (pe vîrfurile iui /) sfîrleie de tinichea ruginită cs țipau d ' *ti* ingrozsau cînd le iavîrtea vîntul. In dos se întindea o grădină cu (de *E, G, l)* pomi roditori ce se povîrnea în trestiile unei bălți. Un zid de cărănidă netencuită împrejmuia curtea și în el se arcuia o poartă înaltă și largă. Această curte, vara, se desfășura pînă aproape de treptele scărei plină de buruieni ori de iarbă măruntă pe care roțile trisurei nu lăîau diră. Dar de o parte și de cealaltă a scărei creșteau, feriți de un mic gard de bețe vopsite cu verde, trandafiri (de tot felul, de cei urcători *1)* cari se agățau de ziduri (de cei invoalți și de luna, precum și *E,G,1)* și trandafiri de dulceață; și ci înveseleau și îmbălsămau curtea și casa. Dar iarna, îirprejmuirea se umplea de zăpadă, (și /) vîntul o grămădsa pe locuri de era greu să mai ajungi la poartă, și șuiera și urla îneît credeai că țipă și zbiară toate stafiile și strigoii de pe lumea cealaltă. La Crăciun, mai ales, ningea și viscolea de obicei de ziceai: „Ce e asta?" Să vă mai spun acum ce era (în ce fel se înfățișa /) Crăciunul în asemenea vremuri și în așa case, și cum răsunau bolțile bisericii de osanale și aliluie (alilui *E\?* Să vă povestesc despre cucoanele din mahalaua unde ne aveam rostul, cucoane, care, după ce se isprăvea slujba, înaintau una cîte uru în mijlocul bisericii (bisericei G, /), Tăceau temenele și mătănii și apoi, plocon induse și *(omite* și *G, 1)* la dreapta și la stînga, înainte și înapoi, își cereau iertare de la fiece (obraz de creștin care se afla față /) cucoană de față pentru a se putea (spovedi și *1)* griji? *E,F,O, I.*

47—48

20—10; 1—t Ăl Crăciun — sireacu! Iii aștepta pe toate la casele lor cu purcelu (purcelul //) la tavă, cu cartaboș zdravăn, și cu o sumă de cimați, dintre ăi mai bine fripți și gustoși. Chef mare se întindea

deci, după biserică, prin (în *H)* tot orașul, și, se înțelege, că el era și în casa noastră. Dar, de I copii! Fiindcă apele iuți ale zilelor au tîrÎL in ele și case și moșii, cît și multe altele, după urma cărora mîncam noi — copiii de-atunci — purcelul ți cartaboșul, voi face și eu ceva (ca să vă rHmînă în minte Crăciunul copilăriei) și adică-telea; nici mai mult, nici mai puțin decît: Pom de Crăciun. Iar dacă e sfi vă spun drept, iată că, fără știrea voastră, l-am ți ridicat și împodobit de ieri, eu și muma voastră ... Căci, priviți cum cei ai casei îl și aduc, și îl așează drept în mijlocul odăiei — brad verde cum n-ați mai văzut — și in care am aprins atîtea lumînărele de ceară cîte nu știu (iacă or fi pe cer stele. Dar uitîndu-vă bine ia ci, o să mai vedeți și alta: un pâiejeiiiș (păienjeniș //} de fire de aur pe care le-am smuis din beteala purtată în păr de muma voastră, cînd, în biserica Sărindarului, și-a legat soarta cu a mea, N"c-au cîntat acolo popii mulți: *Doamne miluiește,* dar dacă el nu ne-a miluit cu multe din cele pămîntești, tot e bine că v-a trimes pe voi în viața și în casa noastră *L, H* Mi-a mai rămas în minte și întoarcerea acasă: masa întinsă, limbile afumate, șuncile, cartaboșuJ, — tot ce era divin și tot ce e profan. Iată-mă însă în anul al treizeci și șase-lea al vieței; iată pe tatăl meu dispărut de mult, iată pe muma (mama *C, D)* gata să dispară; în sfîrșit, la rîndul meu, iată-mă și pe mine tata. Dar cu toate că nu se aseamănă Crăciunul meu de astăzi cu Crăciunul meu de atunci, mi-am pus în gînd să nu-mi pară rău de cel vechi, ci să mă împac cu cei nou. Prin urmare, am ori n-am bani, voi face ce nu se făcea atunci, — Pom de Crăciun, — și aceasta pentru voi, scumpii mei (copii *B, C),* pentru tino Alexandre al tatei, pentru tine drăgălașul meu Nikita. Deci băgați de seamă: deschideți ochii voștri mari-mari. Părul vostru cel de aur, privirile voastre cele negre, ființa voastră toată este ce voi să văd că schinteiază ca (Ia *A, B)* flacăra celor treizeci și șase lumînări de ceară aprinse în bradul verde din mijlocul odăiei. Uitați-vă însă, copilașii mei, uitați-vă pe ramurile acestui brad și vedeți cum strălucește răsfirata beteală cu care mama voastră și-a legat la Sărindar soarta ei cu a mea; printre această beteală sunt agățate și jucăriile ce am cumpărat pentru voi, — jucăriile! aceste schintei, aceste singure schintei de fericire omenească *A, B,C, D:* V-aș povesti despre astea, copii, dar mi-c că pînă aș sfîrși, cucoanele ces-aiî certat se vor fi certat iarăși, și poate (că /) e mai bine să (vă *E, G, 1)* vorbesc (ie cartaboșul, de purcelul fript, de curcanul pe varză ce

ne aștepta acasă ... Fiindcă însă moșiile de pe urma cărora (căror *E, 1)* mîncam noi cartaboși și curcan ca (cît /) și casele, ca și viile, s-au dus de mult, luate *(omite I)* de „Al din baltă, ucigă-1 toaca"! nu vă voi mai face poftă degeaba, ci ca să vă rămînâ și vouă o amintire a Crăciunului copilăriei voastre, voi face altceva, ce nu se făcea (peatunci, adică/ț în vremea mea: Pom de Crăciun, mă rog ... Și iată ... Iată că aduc un brad verde în mijlocul odăiei și aprind în el atitea lumînărele de ceară cite stele sunt pe cer. Dacă veți uita insă mai bine la el o să mai vedeți pe crecile (crăcilo *E, G)* iui ceva: (o să mai vedeți /) schintei ere a unor fire de aur ce se întind și ce le înfășoară în străluciri: este beteala cu care muma voastră și-a legat, soarta cu a mea în biserica Sărindarului, unde popii ne-au cîntat atîți „Doamne miluiește" îneît Dumnezeu ne-a și miluit cvi o viață din teie-curmeie ... Fiindcă, însă, ne-a miluit și cu voi, oricîl do pe dos nc-ar fi mers această viață, Alexandre, dragul tatei, copilul meu mai mare, iu și eu frații și sora ta, tot veți găsi în acest brad ceva *E, F, G, I.*

48—40

6—40; 1—10 Și iată că, vă zic, acum să vă apropiați ca să vedeți pomul mai bine, și să vă dați tot într-o vreme seama că, atît tu, Alexe, dragul tatei, copilul meu mai mare, cit și tu, Nikituș, care ai venit al doilea după dînsul, și, împreună cu voi, frații și sora voastră, că *(omite 11)* veți găsi fiecare in acest brad măcar cîte una din micile minuni pe care Moș Crăciun mi le-a adus să le agăț în crăcile lui, pentru voi. Privește insă, Alexe, ce mai cal a atîrnat el acolo, zicîndu-mi să-1 desprind, și să ți-1 dau anume ție. El e alb ca o porumbiță și e la fel cu cei care-ți plac. Dar nu te uita că șeaua lui o de hîrtie, pentru că eu îți spun că e de catifea și muiată toată în fireturi de aur ... Vei încăleca și tu într-o zi, dragul tatei, pe un cal adevărat. Cu toate astea, să bagi de seamă să nu te urci pe unul cu numele Pegas, căci cu toate că el poartă aripi la picioare, cea mai de rînd gloabă te va duce mai departe ca dînsul. Pentru tine, Nikituș, nu mi-a adus moșul să pun în pom decit o mitice (minge *H).* Oricum, ea fiind poleită, cred că îți va plăcea ... Pe lîngă asia, vei vedea că, de cum vei da cu dînsa în pămînt, uri în zid, ea va sări mai sus, și va merge mai departe, în loc să-și piardă din puteri ... Așa să faci și tu în luptele vieței (vieții *H):* de cîte ori nenorocul te-o azvîrli mai jos, tu să te zbîrlcști și să te rîdici țiidici *H)* tot mai sus, că, urmind așa, doar de-o crăpa ceasul ... sau mincea (mingea *H).* Dar veniți și voi, ceilalți, Pavele, Hyacinlh și

"Nino, deși Crăciunul .ți-a îndesat căciula pe urechi și nu mi-a mai •adus alt, — vrînd să tacă haz de mine — deeîl. un sac cu gogoși de tufă. Eu, văzînd asta, l-am păcălit la rindul meu, fiindcă le-am mu-·iat în aur, și le-am prins, una cîle una, printre frunzele pomului, de ·unde vedeți cum iau ochii cu strălucirea lor ... Vrind-nevrîud vi le dăruiesc vouă, dar să nu credeți că sunt un dar de mic preț, căci .nimic nu are în lumea de azi mai multă trecere ca ele. Hei! copii! Numai să fiți deștepți, ți să căutați sa vindeți cit. mai multă din .•această marfă, că nu va fi ceas în care să nu vă meargă bine. Fiți, prin urmare, veseli toți. Eu am făcut ce am putut ca să vă aduceți și voi aminte de Crăciunul copilăriei voastre — iar, acum, nevastă, zi să-mi aducă un pahar de vin, <ă voi să-1 ciocnesc cu al. cetitorilor mei _. fimin ! /., If: Pentru tine, Alexandre, dragul talei, pent.iu tine fiul meu mai mare, iată un cal, - dar ce cal! E roib cum îți place ție, și nu te uita că șeaua lui e de hîrtie, pentru că cu zic •că e de catifea. Și nu te uita că această șea nu e cusută cu fireturi pentru că eu îți spun că sunt fireturi pe dînsa și că e muială în aur. W; încăleca intr-o zi, dragul tatei, vei încăleca și tu pe un cal adevărat dar deocamdată mulțumește-te să te uiți la acesta, ori să te joci cu el. însă, în ziua cînd vei fi chemat să încaleci pe un cal adevărat, ține minte, Alexandre, dragul tatei, să nu cumva să te păcălești să încaleci pe unul cu numele Pegas, că cea mai păcătoasă mîrțoagă tot te va duce mai departe decît calul cu numele I'egas. Ta-1 acum împreună cu aceste bomboane și împreună cu acest drum-de-fer> cu care, dac-o fi să pleci într-o zi, să te duci unde te va •duce el, numai de țară să nu-ți uiți, pentru că, colțul de pâmînt pe -care amsuferiteu, trebuie să fie sînt (sfînt *A, B)* pentru tine, pentru voi amîndoi, dragii mei, copilașii mei preaiubiți. Apropie-te însă și tu, mititelule, numai bagă de seamă să nu cazi că abia te țin picioarele. Uite! Pentru tine o mince: cu cît dai cu ea de pămint, •cii atît sare mai sus. în luptele vieței să fii și tu ca dînsa: de cîte ori ie-o arunca norocul mai jos, de atîte (atîtea *A)* să te ridici mai sus. Dar totdeodată, băiatul meu, iată țcă-ți dau s-o *A, B)* și o carte din care a învățat fratele tău să dea gologani la săraci. Să-ți spună el •ce este nâuntru și să te înveți din vreme sa fii și tu milostiv. Că vezi, .în ea este (e *C)* povestea unei mici vînzătoare de chibrituri. Zugrăveala ți-o arată cu picioarele goale prin zăpadă și zdrențăroasă ca vai de •ea ... S-ar întoarce acasă, dar tatăl ei e (este *B)* un bețiv și ar bă-tea-o de nu i-ar aduce destui gologani. Și biata fetiță, în colțul unde s-a pitit, aprinde unul cîte unul chibriturile de ceară din micile ei cutii, crczînd aă-și încălzească mînușițele vinete, degetele ei

rebegite de frig. Și fulgii de ninsoare ce cad mereu, i s-atîrnă de gene, îi înfloresc părul cel blond, o copăr (acopăr *A)* binișor-binișor iar lumea ce trece pe lîngă dinsa n-o bagă-n seamă, grăbită cum e* lum.M în noaptea de Crăciun. Tu, băiatul meu, cînd vei fi mare, sS nu faci ca lumea. Să nu faci ca lumea, și Dumnezeu să vă binccuvînteze pe amîndoi, precum și pe ceilalți copii de pe fața păinîntului ce serbează sau ce nu serbează Crăciunul. Zăpadă a copi-lăriei mele, Crăciun al copilăriei mele, rău nu-mi mai pare c-ați trecut. Să mi se aducă un pahar cu vin; voi să-1 ciocnesc cu al dumneavoastră, cititori, și fie să-1 golim cu toții într-un ceas bun, amin! *A, /?, C, D:* Uite! Ascuns sub frunze, aici, tu vei găsi un cal, și ce cal! E roib, cum îți place ție, și nu te uita că șeaua lui e de hîrtie pentru că eu iți zic că e de catifea. Și nu te uita iar *(omite* iar */)* că n-are fireturi pe dînsa, pentru că tot. eu îți zic că e muiată în aur ... Vei încăleca într-o zi, dragul tatei, vei încă-leca și tu pe un cal adevărat; deocamdată mulțumește-te să te uiți la asta — și bagă bine *(omite* bine *E, G)* de seamă, cînd va fi să înca-leci pe vreunul (pe vreun cal adevărat *1),* mai bine să te urci pe cea mai păcătoasă mirțoagă, că tot te va duce mai departe dccîl calul cu numele Pegas ... Pentru tine, Nikituș, băiatul meu al doile (doilea *E, G, I),* am pus în pom o minge (mince *E, I)* și am poleit-o. Apropie-te și ia-o.. Ia-o, și dînd cu ea de pămînt o sa vezi că cu cît o dai (țintești G; arunci /) mai tare, cu atît sare mai sus. Așa să faci și tu în luptele vieței ... Cu cît nenorocul te-o azvîrli mai jos, tu, pe atît să nu te lași, ci tot mai sus să sări (sari /), pînă *o* cră-pa ... ceasul ori mingea (mincea *E, G).* Așa am făcut și eu, și tot așa mai fac și astăzi,copilul meu scump. Veniți și voi, ceilalți — Pavele, Nina (Nino *E, I)* și Hyacint — vouă nu pot să vă dau astăzi decît. aceste gogoși de tufă poleită ce împodobesc așa de frumos pomul... Să nu credeți (însă *G, I)* că ele sunt un dar de mic preț, fiindcă nimic nu are în lumea de azi mai multă trecere ca gogoșile ... Hei! Copii! să fiți (însă /) deștepți, prin urmare *(omite 1),* și sâ vindeți cît ețî {ați *E;* veți *G)* putea mai mult din această marfă și (că *î)* numai bine: vă va merge. Și acum că v-mn dăruit fiecărui cite *(omite* cîte *G) ce-*am putut, Dumnezeu să vă dea mai mult ... dar oricum, să vă. aduceți și voi *(omite* și voi *I)* aminte de Crăciunul copilăriei voastre, cum mi-aduc aminte și eu de-al meu. Iar tu, nevastă, zi să-mi vie-un pahar cu vin, că voi să-1 ciocnesc cu al cititorilor mei într-un ceas, bun, amin ! *R, F, G, 1.*

Publicată în *Adevărul ilustrat,* II, 26, 20 august 18%, p. 3. Republicată în: *Cartea de aur,* 1902, p. 85-87, dedicată: „D-iui Or. N. Mânu, omagiu"; *Universul literar,* XXXVI, 16, 30 mai 1920, p. 243.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 18r. - 20v.

Reprodusă din ms. 3.216.

A—*Adevărul ilustrat;* B — *Cartea de aur; C— Universul literar;* D — ms. 3.216.

Textul în *Universul literar* și ms. definitiv are o nota lacuvînlul *tact:* „numele ce se dă reședinței oficiale a subprefectului".

pomojnic, s.m. — funcționar administrativ care conducea o plasa.

Variante

50

1—12 Vremea veche, o trăsură închisă pe drumul poștei, amurgul, Și apoi, noaptea coborîndu-se repede, în sfîrșit trecerea Olteţului prin apa ajunsă pană la poalele celor două dealuri între care curgea. Pe malul pe care se aflã satul Balș, casele și pomii lor sub întunerec, pe cîad, urcată cu totul în capul coastei, biserica și clopotnița ei, din care se răspîndeau peste lunca toată sunetele deznădăjduite ale clopotului. Țăranii, cu popa și cu pomojnicul plasei în cap, au aprins de-a lungul Oitețului focuri sub rîpa lui. înainte de-a intra în apă, trăsura a stal cîtva oprită *B:* Un șir de cai la o trăsură cu lonluri, vremea veche, noapte și marginea Oltctului. Pe malul dimpotrivă, printre copaci, printre pomi roditori desformați de întunerec, satul Balș. Ceva mai sus, pe deal, un turn de biserică din care sunetele deznădăjduite ale clopotului aleargă vijelioase peste luncă. Țăranii toți sunt {sînt *A)* pe malul rîului ce s-a vărsat din dea) in deal. Focuri se «prind sub rîpă de-a lungul. Trăsura a stat cîtva oprită *A, B:* Vremea veche, o trăsură pe drumul poștei, amurgul și, în sfîrșit, apa ajunsă pănâ în poalele celor două dealuri iile frumoasei sale lunci. Pe malul pe care se află satul Balș, casele și pomii zac sub întuneric, pe cînd biserica se deosibeșle întrucîtva căci se afla urcată în capul coastei. Din clopotnița ei se răspîndiră deodată peste luncă sunetele deznădăjduite ale unui vijelios clopot. Țăranii, cu popa și pomojnicul plasei în cap, au aprins do-a lungul Oltețului focuri dese și puternice. înainte de a fi băgată in apă, trăsura a stat o vreme oprită *C.*

12—26; 1—2 Cei dinăuntru au coborît geamurile, și, printre vînt și ploaie, au vorbit cu surugiii. Doi dorobanți cu schimbul, călări, ce aveau sarcina să abată carele din drum și să vestească la conace despre sosirea înalților călători, izbutiseră să treacă la Balș, fără ca trăsura să-i ajungă din urmă, și sculaseră satul în picioare... Caii, de cum intraseră in Olteț, deteseră înot, înhămați cum erau. Trăsura, luată de apă, plutea tîrîtă la vale, deși caii, duși de surugiii lor călări *(omite C),* se opinteau împotriva curgerei rîului și căutau s-o scoată cît mai degrabă Ia mal. Luplîndu-secu moartea, cei care îi minau (flăcăii ce-i mînau *C)* plesneau din bice, scoteau chiote lungi. De sub rîpă, și de pe piscurile dealului, alte chiote le răspundeau... Caii înotau, trăsura plutea, ploaia se vărsa cu găleata. Apa intrase de mult înăuntrul ei *D, C:* Cei dinăuntru au coborîl geamurile și, printre vînt și ploaie, au vorbit cu surugiii. Cîte trei ziceau că nu pot să treacă, că merg Ia moaTle sigură, dar călătorul, fire semeață și aspră, le-a făgăduit bani, i-a amenințat și i-a silit să intre în apă. Doi călăreți cari urmau trăsura au dat vestea în sal. Cu mici, cu mari au ieșit atunci toți țăranii, în frunte cu popa, și la biserică clopotul bălăngănește vijelios, sună și răsună de urlă dealul {întreg *A).* Caii, aproape de cum s-au băgat în Olteț, au dat înot. Trăsura, luată de apă, e tîrîtă. Surugiii luptă cu moartea, plesnesc din bice, scot chiote lungi. De pe maluri alte chiote le răspund... Caii înoată, trăsura plutește, ploaia se varsă cu găleata. Apa a intrat de mult înăuntru *A, £;* 3—28 Bărbatul sta fără grai lingă nevasta lui, se caia de încăpățînarea lui să treacă OHețul vărsat. Ea nu zicea nimic... Mîngîindu-i, își ridicase copiii pe genuchi, dar cind s3 uita pe geam, vultorile turburi ale apei spumoase o băgau în groază, și se ruga cu foc lui Dumnezeu: „Da, el sâ-i scape, lui să-i fie milă, c.îci el singur poate tot". Chiotele surugiilor și plesnirile bicelor se îndeseau. Dar cele de sub rîpă și cele de pe piscuri se făceau urlete, printre bălăngănirile mereu mai jalnice ale clopotelor, și trăsura se ducea tot mai la vale, cu toate că o trăgeau caii tot mai la deal. Dar patru dintre dînșii, cei mai naintați, stau să se înece, și surugiul în scama cui erau își făcu semnul crucei, le tăie șleaurile și se lăsă să fie îuat de apă, împreună cu ei, spre a mai ieși la vreun mal sau spre a nu mai ieși, — Dumnezeu știe. Cu toate astea, trăsura urmase să plutească, și caii care înaintaseră deteră de un prundiș, iar roatele ieșiră fără veste din apă urcîndpe un mal, șicînd vel-clucerul, vel-clucereasa și copiii lor se arătară, zapciul el însuși, care se grăbise să coboare rîpa, ii luă în primire, frecîndu-și cu smerenie mîinile, și .seara la

tact se dote iama printre găini și rațe... Ba se găsiră până și potîrnichi ce se aduseră la masă cu slănină sub aripi *D;* Bărbatul începe a fi îngrijit și ase căi de ce a făcui. Soția lui și-a ridicat copiii pe genuchi, îi mîngîie, caută să-i reasigure, dar din cînd în cînd se uită pe geam afară și spăimîutată de curgerea turbure, de bolborosii spumoși, își perde (pierde *A)* cumpătul. Dar ea nu zice nimic și se roagă lui Dumnezeu călduros, sărută mereu o iconiță <iy aur [Maică a Domnului cu sferturi de rubiele lagît *A).* Chiotele surugiilor, plesnirilede (din *A)* bice se îndesesc și de pe mal al le plesniri și alic chiote, aceste mai dese, mai jalnice și mai tari, umplu tot văzduhul, împuternicesc pe cai, îmbărbătează inimile. Cu toate astea, luată dinapoi de apă, trăsura lot se duce la vale ți caii tot înoată, răsuflă greu pe nări, mișcă urechile, ei opintindu-se într-o parte, pe cînd vechea hărăbaie ce *(omite* ce *A)* pare a se lăsa mai greu, (și *A)* trage într-alta. Patru înaintași slăbesc cu totul, sunt (sint *A)* gata să se înece. Surugiul care se aflâ pe unul, își face semnul crucei, taie șleaurile de la calul său cit și de la ceilalți trei, și cîte patru, cu el cinci, se duc în jos pe Olleț, spre a mai ieși Ea mal ori spre a nu mai ieși, Dumnezeu știe. în vremea asta, țăranii aleargă pe sub rîpă, clopotul sună tot mai tare, popa și-a pus odâjdiile. Dar tocmai eînd se arată că nu mai e scăpare, roatele încep să iasă din apă, caii nu mai înoată, urcă într-o ultimă opintire pe un prun ci iș și zapciul care auzise și el de primejdie și aștepta pe mal *(omite* și aștepta pe mal *A),* își frecă mînile (mîinile *A)* de mulțumire... Velclucerul, elueereasa și copiii se dau atunci *(omite* atunci *A)* jos iar el le urează bună sosire *A, B:* Bărbatul stă fără grai lîngănevastă-sa, se caia de încăpățînarea ce arătase să treacă OHcțul vărsat. Mîngîindu-i, nevasta lui își ridicase copiii pe genunchi, dar cînd se uita pe geam, spumegate viitori ale turburei ape o spăimîntau. Ea se ruga atunci cu foc lui Dumnezeu: ,,Da, Dumnezeu atotștiitorul și atotfăcătorul, el să-i scape". Chiotele surugiilor și plesnirile bicclor se îndeseau. Dar cele de sub rîpă cît și cele de pe piscuri, se făceau urlete printre bălăngănirile mereu mai jalnice ale cobiloarelor clopote, și trăsura se ducea, cu toate că n trăgeau caii, tot împinsă mai departe în firul apei. Dcr patru dintre dînșii și anume: cei de tot înaintași, osteniseră să înoate și stau gata să se înece. Surugiul în seama cui erau, își facesemnul crucei, le taie șleaurile cu cari erau legați de ceilalți și se lăsă să fie luat. de apă, cu ei cu lot, spre a mai ieși la mal, sau spre a nu mai ieși. Cu toate astea, trăsura încetase să mai plutească și caii deteră de un prundiș, iar roatele, ieșind fără veste din apă, urcară pe un mal. Cînd vel-elucerul, vel-clucereasa și coconii lor vrură să se dea, zapciul,

care se grăbise să coboare rîpa spre Olteț, le deschise el însuși portița butcei, luîndu-i cu smerenie în primire și seara la tact sedete iama printre găini și rațe. Ba se găsiră pînă și potirnichi ce fură puse pe masă frumos împănate cu slănină pe sub aripi *C.*

(p. 52) CAII NHORI

Publicată in *Adevărul ilustrat,* IE, *l'i;* 12 august 1896, p. *2.* Republicată în: *Cartea de. nur, \W2,* p. 88 — 92, dedicai.ă; „Lui Manoel Slatine anú"; *Universul literar,* XXXVI, 4, î februarie 1920, p. 51 —52, fără dedicație.

Textul în ms. autograf ,1.283, f. Ir. - 5v., datat: „București, -18%, 3 iulie"; ms. foto nr. 40, p. 37 — 46, aceeași datare; ms. 3.408, f. 35r. — 50 r., dedicată: „Lui Manole Slătineanu"; textul definitiv în ms. 3.216, f. 39 r. — 45 r., aceeași dedicație.

Reprodusă din ms. 3.216.

Textul de bază include o serie de note:

„1. • • *tarlatari* — o țesătură cu totul subțire, albă și slrăvăzătoare, și ce, față cu prețurile de atunci, nu era prea costisitoare.

2. — *marșante de modă* — din franțuzescul *marckandes* (neguțătorese).

3. — *Bar io și Brioi* — numele adevărat era *Bar'wu.* Doamna Barieu s-a retras in urmă la Paris dar doamna Briol a urmat să țină magazinul și din cauza multelor conturi neplătite a păgubit tot ce cîștigase. Urmași ai doamnei Briol, în România, sunt d. arhitect Briol și doamna Beșlegeanu-Briol, cunoscuta modistă.

4. — *malavoavele* — nume <e a fost aplicat de francezi acestei mode după luarea de ei a Turnului Malacov de la Sebastopol.

5. — *tirnuri* — coșuri împletite din nuiele ce servește la prinsul peștelui.

6. — *alivant.fi* - peste cap, cu josu-n sus.

1. — *Biclard* — s-a căsătorit mai tîr/iu cu fata lui Barhu Catargi. Ret.râgîndu-se în Franța, el a lăsat urmași, din care mai trăiesc probabil coborîtori.

8. - *Beizadea Mitică* — principele Dimitrie Grigorie Ghika, fost prim-ministru sub regele Caro! în mai multe rînduri și președ. al Camerei și Senal.ului.

9. — *Prințiprte Ivrgu.* • • • fiul lui Vodă Stii-bei. EI mai trăiește încă !a Paris (1919). E in vîrstă de 87 de ani. Are un admirabil castel numit Bocon, Ia Courbevoie pe Sena. S-a căsătorit cu văduva lui

Fould, ministrul de finanțe aî lui Napoleon III,și a înfiat pe fetele ei.

10. — *ghieire* — jambiere.

11. — *aghiotantul* — adiotant, adiutant; franțuzește *adjutant* = = aide de câmp."

Notele; 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, cu mici deosebiri de redactare, figurează și în textul tipărit în *Universul literar.* In plus, următoarea explicație: „marele stat — stat major".

ceapcin, s,m. — șiret, rafinat.

grenadină, s,f, - țesătură rară și subțire, de bumbac sau de mătase.

V a r i a n t e

Textul, în toate republicările, prezintă multe modificări, insă versiunea din ms. 3.408 este total deosehită de toate redactările anterioare, inclusiv de cea a textului de bază. Reproducem, în întregime, această variantă:

CAII NEGRI

Lui Manole Slătineanu

Lume din lume la Șosea, Cuza-vodă trece pe sub teii înfloriți. Cucoanele sunt în număr mare. E mai și au îmbrăcat rochii subțiri. Ale unora sunt de tarlatan cu mici volane mărginite de pangHcuțe verzi și albastre. Ale altora sunt de gaz de mătase pe transparente trandafirii sau galbene. Vreo trei sunt îmbrăcate în grenadină și dantelă neagră. Și toate sunt înfoiate, au pe sub rodiii malacoave. Păiăriiîe li sunt încărcate cu viorele, eu micșunele și cu boboci de trandafiri. Mode franțuzești. E timpul lui Napoleon al IH-leași al lui Bťclard, consulul franțuzesc care a căzut multor bucureștence cu tronc și eare, la urmă, s-a și însurat cu o Calargfoaieă. Trăsurile, care mai de care mai luxoase, merg încet, legănate de zăngănirile podoabelor de argint ale hamurilor. Se schimbă zîmbete și salutări. Veselia e pe toate fețele: primăvară și domnie pămînteauă.

Pe sub alee, sakîmii și teii ning zăpadă albă și trandafirie. Mătasea fîșâîe. Briliantele sebinteiază pe agrafe, în cercei și în inele. Ochii sunt viorele și peruzele, sunt safire de coloarea oceanului și aproape negre. Unii însfîișit sunt flacăre și jar, iar alții sunt iad. Consuli, demnitari ai statului, ofițeri, trec în landouri și cupeuri, încabriolete și trăsuri ușoare, fulgerați de schinteierilc fireturilor.

Dar iată o trăsură ce este și mai strălucită ca celelalte. E a ministrului de război. Vizitiul și feciorul poartă livrele aproape ea ce le domnești: frac verde galonat cu argint; jiletcă roșie cu nasturi de bronz; pantaloni roșii de catifea, scurți — și ghetre galbene de postav ce urcă pană la genuchi, încheiate eu sidefuri. Caii sunt iuți, zăbalele zăngănesc, capetele și le țin în pămînt și fug. Trapul le este repede. Coamele le fîlfâie și sunt de un negru lucios ca pana corbului. Coadele lor se Urăsc aproape în pulberea drumului. Copitele li sunt văcsuite și lustruite. Și de sus pană jos sunt negri, cai de-ai întunerecului și care n-au nici o pată. De altfel, așa îi și dorise comandantul șef al oștirei și al marelui ștab domnesc.

Toți se uită cu jind la ei, și cînd în sfîrșil se opresc Ia rontul al doilea, chiar măria-sa Vodă trimite pe un adiutant să-și felicite generalul și să-I întrebe cît i-a plătit.

Cinci sute de galbeni treceau în acea vreme cu multă ușurință de la o mînă la alta. Pe atît îi cumpărase. Dar cît se trudise pană să-i descopere. Găsise cu două luni înainte, la același geambaș, niște cai aproape la fel cu cei pe eare îi avea, eai tot așa de tineri și canide o măsură cu aceștia, dar nu-i plăcuseră fiindcă erau roibi. Ce căuta el, ce vrea erau cai negri-negri ca abanosul și cit despre preț ar fi fost gata să-i plătească nu cu trei sute de galbeni — bani ce i se ceruseră pe cei roibi — ci, în cap cu cinci sute, și chiar cu mai mult — după cum vor fi și caii. Geambașul îl înțelesese dinlr-un cuvin t, și nu mai stărui să-și treacă roibii... li rugă numai să aibă puțină răbdare și să-1 mai aștepte o săptămînă-două, că-i va găsi ce caută.

Cînd însă, în loe de douâsăptămîni trecură două luni, și cînd nerăbdarea muștereului său își atinsese culmea, iată că și caii furădescoptriți, — ieșiți nu se știe de unde — dar negri-negri ca noaptea și iuți ca focul. Cum era să mai stea la cumpănă ministrul de război, comandant tot într-o vreme și al oastei și al marelui ștab domnesc?

Ba i se păru chiar că a făcut și un tîrg minunat și că cel păcălit e geamhașul. Și apoi, ce erau cinci sute de galbeni la el? Pe zece mii iar nu pe mai puțin vînduse el o pădure de pe una dinmoșiilelui zestrate... Și fiindcă din acești bani pusese în gînd să-și ia o casă, adică de ce ar da pe dînsa tocmai zece și n-ar lua-o cu opt? Caii fură cumpărați ; nu însă și casa, se înțelege... Avea vreme pentru așa ceva— și puse să-i înhame.

Ofițerul său de ordonanță, căpitanul Lizu, îi inspectase nainte de cumpărătoare, îi găsise buni, huni de tot, și nici nu era de zis că așa și erau — cai nu glumă!

Dar iată că, de unde era zi cu soare, un nor coprinse o parte a cerului — nor de vară ce se sparse într-o ploaie repede.

într-o clipă, coviltirele de la trăsuri se ridicară, burdufele se puseră şi fuga începu. Caleaşca ministrului fugea ca şi aleceiorlalţi muritori. Ce să vezi însă? Caii de la ea, de unde fuseseră negri se făcuseră acum de toate feţele. De pe ei curgeau zoaie cind albastre, cînd portocalii, şî roibii de mai nainte, roibii po care i-ar fi putut cumpăra tu trei sute de galbeni, luau cu încetul locul cailor negri. Cu toată ploaia care-i spăla, lumea ce se întîmpla să-i vadă, bufnea. Rîse chiar Vodă. Singur comandantul marelui ştab domnesc nu rîse. El se ghemuise într-un colţ şi-şi încruntase sprâncenele stufoase. Dacă ar fi dat în acea zi de geambaş, sau în cele care urmară, l-ar fi omorît în bătai. Dar cu (oale cercetările poliţiei, atît se află despre el: că trecuse în Rusia.

Mui tîrziu rlse în sfîrşit şi comandantul marelui ştab domnesc, dar cel care a rîs mai bine a fost tot geambaşul.

(p.56) DIN CARNETUL UNUI DEZERTOR

Publicată în *Literatorul,* VIII, 2, decembrie 1886, (1 ianuarie 1887) , p. 109 — 112, Republicată in : *Revista ideii, i*, noiernbre 1900, p. •'— 5 ; *Cartea de aur,* 1902, p. 93 — 98; *Trăiau Demetreseu-,* I, 4, 27 septembrie 1909, p. 1-2; *Literatorul,* XXVI, 11, 7 seplembre 1918, p. 3-4, cu un moto: „Judecata înşeală, inima nu minte"'.

Reprodusă din *Literatorul,* 1918.

în versiunea iniţială, în toate republicările anterioare redactării definitive, nuvela are un alt final, în spirit radîcal-pacifist. Keconverl.irea la patriotism a lui Al. Macedonski se face sub presiunea atmosferei morale a războiului de întregire:

„Ei da: îmi era frică şi nu-mi era ruşine că îmi e frică. Ceva mai mult: chiar astăzi, când mă aflu la adăpostul distanţei ce am pus între mine şi laurii eîmpului (ie bătaie, vitejia conştientă a soldatului ce se duce să moară mi se pare un sentiment de demenţă, folositor guvernelor şi tronurilor, dar îngrijitor pentru starea intelectuala a omenirei, caz de histerie croită, ce ar trebui să atragă asupră-i toată băgarea de seamă a specialiştilor.

Să ne închipuim, în adevăr, că toţi soldaţii unui stat atacat arface ca mine. S-ar intîmpla altceva, deeît că statul năvălitor şi-ar întinde graniţele? Şi apoi?... Un tron, un guvern şi o firmă mai puţin. Dacă voi lărgi acum cadrul ipote/.ei, Europa, iar mai la urmă lumea întreagă ar ajunge să nu mai întocmească deeît o singură naţiune.

Şi dacă tot se ţine la «Imperii», care altul ar fi mai frumos decît cel al «Omenirei*?

Paginele din carnet se sfîrşesc aci."

Macedonski se gindea să dea, în 1913, şi o versiune franceză, rămasă inedită şi ne încheiată: *Ce qu'on relive parfois dans le carnet d'un de'serteur.* In volumul de faţă, p. 403.

(p. 62j ÎNTRE COTEŢE

Publicată în *Stindardulţărei,* I, 2, 3, 4 şi 6, din 10,13, 17 şi 24 martie 1888, cu subtitlu] „Nuvelă naturalistă", dedicată: „Prietenului meu B- Florescu". Republicată \n:*România literară,* VII, 6, iunie 1888, p. 105-114 şi 7, iulie 1888, p. 139-147, aceeaşi dedicaţie; Al. Macedonski / *între coteţe* / Bucureşti / Editura revistei *România literară!* 1888 (20 p.ţ, aceeaşi dedicaţie; *Lumina,* I, 7 — 15, 11 — 12-23 aprilie 1894, fără dedicaţie; *Liga ortodoxă,* I, 48, W, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, din 17, 19 şi 27 septembrie, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, li şi 12 octombrie 1896, idem; *Forţa, morală,* I, 1 — 6, 28 oelombne-2 decembrie 1901, cu subtitlul „Nuvelă originală^; *Cartea de aur,* 1902, p. 101 -131; *Literatorul,* XXVI, 18 — 19, 2 noiembrie 1918, p, 3 — 8.

Reprodusă din *Literatorul,* 1918,

A — *Stindardul ţărei;* B — *Român ia literară;* C — *între coteţe;* D — *Lumina; T,* — *Liga ortodoxă;* F — *Forţa morală; (}* — *Cartea de aur;* H — *Literatorul.*

Macedonski intenţionează să publice şi această „nuvelă naturalistă" în versiune franceză, în revista *Le Serneur* („Bibliografie", *Revista independentă,* IX, noiembrie 1887, p. 60 — 61), într-o fază de puternică înrîurire naturalistă *(Opera lui Alexandru Macedonski,* Buc, E.P.L., 1967, p. 104, 586,-587), ou numeroase ecouri de presă (ediţia de faţă, voi. IV, p. 198 — 200). Despre *între coteţe,* o notiţă *(Peleşul,* II, 3, 1887 .. 1888, p. 64) ne informează:

„Nuvela naturalizată *(sie)* a eminentului poet Macedouski, terminată acum, după un an de studii după natură, un cap-de-operă de stil şi de limbă, va ieşi în curînd de supt presă. Poetul poate o va comunica şi revistei noastre, înainte de a ieşi de supt tipar."

„De curînd — declara şi Traian Demetrescu *(Alexandru Macedonski, amintiri personale,* tot în *Peleţul,* II, ő, 1888, p. 58) — mi-a citit o poemă admirabilă: *Noaptea de mai* şi un fragment dintr-o

nuvelă; *între coteţe,* Ia care lucra de luni întregi. Mai înainte de a o începe, studia un colţ retras al Bucureştilor, o vale coperitâ cu numeroase grădini şi plantaţiuni, printre care se găseau case, ce se asemănau mult cu cele din provincii."

Acest „colţ retrasal Bucureştilor", de astă dată nu în stil naturalist şi poetic, va fi evocai de Macedonski în foiletonul său *Pe Dealul-Spirei (Românul,* XXXIV, 21 februarie 1890), reprodus in ediţia de faţă, p. 263.

Legăturile poetului cu B. Florescu, vechi prieten şi colaborator la *Literatorul* sînt confirmate şi de o dedicaţie pe pagina interioară a extrasului nuvelei *între coteţe,* din *România literară* (exemplarul, deocamdată singurul cunoscut, păstrat in Biblioteca Facultăţii de Filologie, Cluj, [cota L. 1985, coli. 1] , este deteriorat):

„Domniei-sal«
domnului Bonifaciu Florescu,
profesor la liceul Sf. Sava,
Bucureşti

Iubite prieten,

Din scria mea de *Nuvele,* — cercare a mea de a face «ideca» să nască direct imagini, iar nu imaginile din «idee» — gen pe care-1 numesc reprezentativ, am ţinut să-ţi dedic, ca o veciniei amintire a legăturilor dintre noi, pe cea pe care o cred [„.] şi pentru a cărei stilare am jertfit doi ani.

Citeşte-o, şi oricare va fi întipărirea ce [...] te folosi de faptul că-ţi este dedicată ca să [.,.] dînsa.

A [...)"

Ultima republicare, în *Literatorul* (1918), include şi citeva note:
„1. — *oare* — termen popular oltenesc; păsări domestice,
2. — *pofida* — ciuda.
3. — *pf-ţ* — cam aplecală,
4. — *odaia cea mare* — se zicea în vechime salonului/'
conabiu, adj. -•- vişiniu.
ferdelă, s.f. - baniţă,
meremetisit, adj. — reparat, dres, aranjat.
menic,s.n. — unitate de măsură veche pentru cereale, conţinînd 1—2 ocale; tain, porţie,
rudă, s.f. — neam, seminţie, generaţie, familie.

Variante

62

1—17 Casa lui Pândele Vergea nu era despărţită de inima oraşului decît printr-un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliţi ce se duceau t&cute spre adîncimea unei văi, în aîe cărei funduri, case de mahala se resfirau ici-colo. Uliţa, ce-i trecea prin faţa portei, cobora şi dînsa, însă se ducea de-a berbeieaca în nămeţii de verdeaţă prăfuiţi ai Cişmeginlui. Clădire veche, cu pridvor de seînduri pe stîlpi, cu coperis de şindrilă sub a cărei straşină se adăposteau sule de cuiburi de rîndunele, ea-şi da uşile de perete înainte de a se crăpa de ziuă. Curtea — cimpie în mijlocul oraşului — începea atunci, ca la un semnal aşteptat, să cutcurezeze, măcănea, gîrăia, lua auzul, însufleţea, într-un cuvînt, împrejurimea cu sute de glasuri *II:* Casa lui Pândele Vergea nu era despărţită de centrul oraşului decît prin cincisprezece minute de umblet. Cu toate aceste (acestea *F),* izolată de zgomot prin tăcerea uliţei coborîtoare în culmea căreia domnea, prin locurile virane ce se deşelau la vale de-a dreapta şi de-a stînga căii (căiei *G)* încenuşală (cenuşată *G)* de praf, prin nemsţii de verdeaţă ai Cişmegiului, tihna ţărănească ce o înfăşură îi era turburată rar. Clădire veche, cu pridvor de seînduri sprijinit de stîlpi de lemn, cu coperiş de şindrilă a cărui straşină îi adăpostea pridvorul şi ferestrele, dînsa (de obicei *A)* îşi da uşile de perete înainte de a se crăpa de ziuă. Curtea, cimpie în mijlocul oraşului, ca la un semnal aşteptat, începea atunci să culcurezească, măcănea, gîrăia, lua uimirile, într-un cuvînt, însufleţea împrejurimea cu sute de glasuri .4, *B, C, D,* E, *F, G.*

U

8—21 Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit se sîngerau. Cerul, într-acolo, lua foc; dintre nori, izbucneau viitori galbene şi roşii. Cei a căror înfăţişare se schimba de la o clipă la alta, se ti-

gheleau cu pembè. Dar tei care urcau către culmile cerului și se lăsau apoi în jos se subțiau pînă a nu mai fi decît niște ușoare rețele albe ce se încrețeau pe nemărginirile văzduhului, în mijlocul cotețelor salo, semănate în curte cam la întîmplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pândele se arăta spelb și slab, cu picioarele lungi, înalt și eoeîrjat, și cu gîtul împins înainte. întîrziat în acea zi de somn, manifestările zgomotoase cu care păsărirnea sa domestică îl primi, înconjurîndu-1 cu alaiul ei, umplură dnima lui Vergea de o adevărată bucurie. Nu se simțise niciodată imai fericit... Puici albe, pestrițe, galbene, porumbate, îi dau ccoale *JJ:* Dintre geamurile casei, cele cari se uitau (priveau *F, G)* spro răsărit se sîngerau, ifir în cer, un incendiu de roșu arzător și de galîben cald urca, izbucnea larg și triumfător. Norii deveneau *(omile* •deveneau *F, G)* policromi, se ligheleau cu pembè, se rostogoleau -către miazăzi, bizari în contururi (eonture *G)* șj colorări, seri și eîte- •odată antropomorfi, vărgați cu aur pe funduri iiliactiii. Unii, mai "vecini cu stacojelile «e se vărsau in spațiu, se înecau în ele și vil- -vorau; dar cei cari urcau către zenit și coborau de acolo eătre apus îhîrșeau regiunile superioare (ale atmosferei *G)* cu albeți ncmaculad"[1]. Pândele, in mijlocul cotețelor sale semănate în curte cam din întîmiplare, apărea alunei, în deplina lumină a zilei, spelb și slab, eu picioarele lungi, cu bustul cocîrjat, cu gîtul împins înainte. întirziat ·de somn, manifestările zgomotoase cu cari păsărimea sa domestică 31 prirni intr-o asemenea dimineață, se schimbară, la <iescbidorea cotețelor, în adevărate ovațiuni. Vergea nu se simțise niciodată atit <îe fericit... Puici (Ptiice *E, F)* albe,pestrițe (pi5trițe£, *E, F),* galfcene, porumbate, îl înconjurau .4, *B, C, D, E, F, G.*

64—65

89—41; 1—6 Asaltați de găini, de gîște și de rațe, curcanii și eoeoșii •dau înapoi. înlocuiți treptat, împrejurul stăpinului lor, de stratele :mai de jos ale păsărimei, ei își înfoiau degeaba cozile ... Luat la mijloc tle năvala fără s?amăn, și nemaiputînd s-o prididească, Pândele se bălăbănea, printre gîșLele ce-l apucau de pantaloni sau printre puicele ce i se agățau de baine și cu care se pomenea, cîncl în cîreă •cînd pe umeri *H:* Asaltați de găini, de gîști, de rațe, curcanii și cocoșii perdo.au terenul. Dînșii, înlocuiți treptat Împrejurul stăpînului de ^tratele inferioare ale lagărului permanent, protestau . Pândele suferea atunci o năvală fără seamăn și, nemaiputînd s-o prididească, naufragia în mijlocul giștelor ce-) apucau de pantaloni, în vreme ce puicele i se agățau de baine, ii ciocăneau virful ghetelor. Cu găini pe umeri, cu gîști pe (în *A, B, D)* spinare, omul nu mai știa unde să-și dea capul ... Ar fi vrut să intre în pămînt numai să se facă nevăzut, atît era de izbit in față și înapoi de valurile mereu înnoite ale dragostei domesiii'.e de paseri grase *A, B,C, D, E,F,C.*

72

26—4J Biruit, focul murea intre păreții scrumiți ai chiliilor. Pompierii își incheiaseră lupta șj cei mai mulți se azvîrleau dintr-un salt pe furgoane. Locașul sfînt râmînea, astfel, în urma lor, însă fiecare ducea în. amintirea lui ochii de jeratic sclipitori ai ocolitorului șir de ferestre. UHța se liniștea repede, ajungea iar pustie. Marghioala, care mulțumea lui Dumnezeu că biserica nu fusese atinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, pasările ce recădeau în întunerecul nopței își urmau piroteala. Pentru a-și ține de urît, gardiștii reîncepeau să\ fluiere. Cîțiva derbedei, care de curînd părăsiseră școala și găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a vremei, crezîndu-se că sunt primejdii pentru guvern, își închipuiau că sunt urmăriți de poliție și dați *în* primire de fluierele gardiștilor *H:* împrejurul bisericei, focul învins, murea între păreții (pereții *A , B, D)* scrumiți ai chilielur. Pompierii; ieșeau din iutunerec mai rar; cei mai mulți, cufețcle încă văpăiate,. dintr-un salt se azvîrlcau (zvîrleau *B, D)* pe furgoane. Ștrengari de mahala, băiețandri de la treisprezece la cincisprezece ani, probabil în dorința dea se iniția din vreme în traiul și în moravurile de cazarma, se foloseau de faptul că ajutaseră la pompe pentru a fi primiți pe capra cite unuia. La urmă, în fuga cailor lăsați în voie, prematurii derbedei își puneau ciupercile de pălării pe o ureche, șuierau printre dinți, se soldățeau din puteri. Locașul sînt (sfînt *A, C, E),* intre chiliile lui incendiate, ramînea astfel în urmă, dar,, cîți veniseră și citi plecau, se duceau urmăriți de ochii de jeratic clipitor ai ocolitorului șir de ferestre. Ulița reintra cu încetul în pace. Marghioala ce (care *GJ* mulțumea lui Dumnezeu că scăpase biserica, neatinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, fiecare își reintegra domiciliul și paserile, înăuntrul cotețelor, recădeau în] iroteală. Gardiștii, penli'u a-și ține de urît, reîncepeau să fluiere, fugaii: (.Niște fugari *Gj* de școala, îngimfați fiindcă găsiseră adăposl pe hi. diferite gazule politice ale timpului, crezîndu-se deja bărbați de stat.

sau poeți satirici de frunte, primejdii pentru guvern, luau fluierile polițienești drept semnale, se credeau urmăriți (și își *A, B, C, E),* ridicau gulerele de la haine *A, B, C, D,E,F,G,*

79

SI—38 pe una din lavițele circiumei, în mijlocul întristărei iernei ce înmormlnia Bucureștii sub zăpadă și noroi *H*: pe una din lavițele circiumei ce, de astă dală se ducea de-a berbeleaca cu uliță cu tot, către Cișmcgiul mocirlit, către dezolațiunea fără margini a crecilcr fără frunze și a cearceafului de zăpadă întins peste fața gradinei ca peste un catafalc *A, B, C, D, E, F, G.*

(p. 80 O NOAPTE IN SULINA

Publicată în *Adevărul ilustrat,* II, 34, *21* octombrie 1896, p. 2. Republicată în; *Cartea de aur,* 1902, p. 132— 136, dedicată: „Lui Wilhelm Goldenberg, poetului și amicului ade\3rat"; *Tjaion Dtmitrescu,* I, 8, 25 octombrie 1909, p l; *Literatorul,* XXVI, 24 22 (4) decembrie 1918, p. ti.

Reprodusă din *Literatorul,* 1918.

A — *Adevărul ilustrat;* B — *Cartea de aur;* C — *Traian [Demetreseu ;* D —*Literatorul.*

Schița, integral autobiografică, este scrisă sub impresia experiențelor sale de ,,administrator al plasei Sulina", modestă funcție administrativă deținută de poet între aprilie ți sfirșitul anului 1879 (delalii în *Viața lui Alexandru Maaedonski,* p. 139-141).

Evocă atmosfera din *Thalassa* și, în special, din primul capitol, *Noaptea de argint.* Unitatea percepției și a viziunii artistice este evidentă.

Variante

80—81

4 23 aprilie și *St.* Gheorghe *D:* 23 aprilie *A;* 23 aprile *B, C;* 7 uriașului fluviu *D:* giganticului fluviu *A, B, C: H* cristal curat *B-.omite* curat *A, B, C;* 9—2f>; 1—8 Orașul, cu casele lui albe, și cu minaretele lui subțiri, încăleca brațul Dunărei. Pe unele eoperișuri, grădini de leandrii și de lămii înfloriți împrimăvărau aerul. Nuanțe roze și verzi se logodeau. Un zbor de libelule — caii dracului — nor azuriu de aripi — albăstrea Delta, cu depărtări pe care trestia și papura tînără le frăgezea. Administratorul, 26 de ani și ochi de vis, furat de răzvrătirea valurilor, amețea. Era .străbătut de fiori pe care

nu-i mai simțise. Marea, împinsă de vînl în apele Dunărei, se izbea de ele, iar un zgomot de bătălie izbucnea. Deasupra valurilor, acolo unde soarele își vărsa flăcările din pîîn, băteau ca niște aripi de jar ale unor pasări din alte lumi: Soarele. Cînd țărmul fu apropiați sunetele de argint ale clopotelor bisericelor pătrunseră în auzul celor din luntre. în locașurile Domnului, din orașul locuit mai mult de greci și de maltezi, se cîntau osanale pentru proslăvirea regelui George, a cărui onomastică era atunci. De cum luntrea se opri, îtifățișătorul guvernului, întîmpinat de primar, intră în vultoarea administrativă a localității, ascultă plîngeri, făcu și primi vizite, cu oficialitatea înghețata a unui zîmbet ce nu i se dezlipi de buze. Uneori, cu totul binevoitor, întărea cele care i se spuneau printr-o dare din cap sau prin vorbe răzlețe, anume rostite ca să dovedească marele său interes pentru toți și pentru tot ce-1 înconjura *D;* Orașul încăleca brațul Dunărei cu case albe, cu minarete subțiri. Pe unele coperișuri, grădini atîrnate (suspendate *A),* leandri înfloriți și lămîi primăvărau (împrirnăvărau *A)* atmosfera. Nuanțe roze și verzi se fidanțau. Un zbor de libelule, nor azuriu, aibăstrea deasupra Deltei cu depărtări pe cari trestia și papura tînără le frăgezea (înfrăgezea *A).* Administratorul, 26 ani și ochi adinei de visător, furat de răzvrătirea valurilor, amețea, era eoprins (cuprins /!) de fiori pe cari nu-i simțise vreodată. Marea, împinsă de vînt, era, pînă la oarecare distanță, minată in susul Dunărei și un zgumot de bătălie izbucnea. Deasupra apei, pe spațiurile unde soarele curgea torențial, băteau ca niște late aripi de aur ale unor pasări colosale, Cînd țărmul fu apropiat, sunetele de argint ale clopotelor biserieei triumfară. în catedrala orașului, locuit mai mult de greci și de *(omite* de *B)* maltezi, se celebra un Trf-D ;um pentru onomastica regelui Gsorge, De cum luntrea se opri, reprezentantul guvernului, întîmpinat de primar (notar .4), intră în haosul administrativ, ascultă plîngeri, făcu și primi vizite înfășurat de atmosfera înghețată a banalității zîmbetului oficial pe care și-1 stereotipase pe buze. Uneori întrerupea convorbirile prin cîte o adeziune, prin cîtc o exclamare sau prin cîte o întrebare, fragmente de fraze calculate să dovedească marele său interes pentru cîte i se spun *A, B, C.*

81—82

9—**11;** 1—7 Gîndul său însă era departe. El i se ducea aci pe marea luminoasă ce se zărea prin unele din geamurile ferestrelor casei în •care se afla; aci, pe luciul Dunării, și prin rogozul *și* papura verde a Deltei. Dar seara venea și un răgaz îi îngădui să răsufle. De pe

terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zînă ce se scălda în apă pînâ la brîu, i se destăinui în deplinătatea frumuseţe). Brazde de sînge mohorau apusul, Cele două faruri de la intrarea portului, minaretele a două-trei geamii, şi turla unei biserici se desprindeau în conturc puternice de pe sidefatele funduri ale serei. Pi[1] mare, pe Dunăre şi prin trestii, răsfr îngeri le soarelui ce-şi lua ziua bună, păreau că zboară ca nişte fluturi galbeni şi roşiatici. Vapoare, cu mişcarea matrozilor pe punţi, însufleţeau portul. Dinspre valuri şi dinspre partea Insulei Şerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se înecase pe trei sferturi în mare, se arSta coprins de flăcări. în dreapta portului, palatul Comisiunei europene, clădire tot alît de măreaţă ca şi a Tjniversitaţei din Bucureşti, în mijlocul orăşelului de casc ale impiegaţilor săi, privea marea cu întreitul lui şir de ferestre suprapuse, ca şi cum, Înăuntrul odăilor, ar fi fost aprinse mii de luminări în polecandre de argint şi (le cristal. Dar, cu încetul, valurile se eatifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, neîncetat, se posomora. Trandafirii muriră în cer şi pe apă. Crinii argintii îşi deteră sufletele in văzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră şi deschiseră guri de beznă asupra mărei şi împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cîtăva vreme, luminos. Nu trecu însă mult şi cerul luă, şi de acea parte, înfăţişarea verzuie a peruzelelor ce îmbătrîncsc şi mor. Secera de diamant a Junei sehinieia cu o dulceaţă lăerămoasă. Dinspre vaporul de război englez, „Ctieatrix", se trăgănca duioşia unui cîntec, toarsă de voci tinere ce păreau că-şi revarsă dorul înstrăinăre) peste smircurile Seiţiei ce apucau Dunărea la mijloc şi se prelungeau pinâ la Jocul unde Darius şi-a aruncat, odinioară, vestitul pod *T);* în realitate, gîndul său zbura pe marea.de azur luminos ce se zărea de pe ferestrele unor <nse, zbura pe luciul Dunărei ce, muiat in aur, palpita subaltele, sau se rătăcea prin rogozul şi printre papura verde a Deltei ce stăpinea orizonul (orizontul *A)* către o altă parte a oraşului. Dar seira venea şi pulusă respire. De pe terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zînă nudă pană (pini *C)* la briu, i se destăinui cu deplinătate în mijlocul farmecului de ape. Largi brazde de sînge mohorau apusul cu dungi orizontale pe a căror violenţă brutală, cele două faruri ale portului, minareta geamiei şi turla [cu coperiş de tinichea a *A)* bisericei, conturau exaltate de ace.-ţaşi apoteoză. Pe mare, pe Dunăre şi prin trestii, vibrau schinteierile roşii, albastre, aurii şi violete ca *(omite* ca *A)* ale prismei unei enorme revărsări de petre scumpe. Vapjare, cu mişcarea matrozilor pe punţi, însufleţeau portul printr-un exotism de forme, de chipuri, de colori şi (de *A)* costume. Spre larg, în direcţiunea Insulei Şerpilor, un vas-pilot, fulgerat de soarele ce se înecase pe trei sferturi, se mişca în gloria supremă a unei agonii de incendiu. în dreapta portului, palatul Comisiunei europene, •edificiu ca cel al Universitate! din Bucureşti, în mijlocul cartierului de vile al impiegaţilor săi, privea marea cu întreitul lui şir de ferestre suprapuse, ca şi cum el, de sus până jos, ar fi fost vestmlntat [incendiat *A)* de-o luminaţiune fantastică. S-ar fi crezut că, în fiece cameră, •electricitatea şi gazul se întrec pe polîcandre şi forţare de bronz, pe girandnle de cristal, să serbeze o cununie de împărat tînăr şi frumos, gata să calce pragul thalamului. Dar pe nesimţite, nuanţa viorie de pe valuri se catifelă cu întunecările lila ale unui indigo ce se posomora neîncetat (ale unui indigo posomorit *A).* Razele muriră în cer şi pe apă. Crinii de argint expirară la apus *(omite A),* Ferestrele palatului se stinseră şi căscară guri de besnă asupra clar-obscurului. Apusul singur mai rămase albastru. însă şi acel azur se domoli, îşi perdu vioiciunea spre a se preface la urrnă în verdele şters al peruzelelor ce îmbătrînesc. Secera de argint a Iunei îşi opuse scînteierea, şi odată cu înnoptarea cerului şi a mărei, o melancolie dulce se lăţi. Dinspre staţionarul de război englez, un eîntec trăgănal de voci tinere, ce amesteca suavitatea unor sonorităţi blînde, slăbit de depărtare, susura împăciuitor *A, B, C;* 7—SO Candidaţii de matrozi — nişte tinereţi albe ca un lapte în care ar fi căzui petale de trandafiri - îşi legănau notele pe ritmul mişcărilor, agăţaţi prin funii sau urcaţi în virful catargelor. Răcoarea umplea însă stradele cu o mulţime împălăriată de bărbaţi şi de femei. Fiecare umbia fără scop; dar fiecare îşi mişca împrejurul obrajilor o batistă, spre a se scăpa de navala ţînţarilor. Ici-colo, fumegau, pe marginile trotuarului, mici focuri făcute de locuitori tot în scopul de a se apăra de războinicii oaspeţi ai sluhăriilor Deltei. Multe din chipurile ce încăpeau în lumina lor destăinuiau frumuseţi neasemănate. Forţa scapără din coloare şi forme. Femeile păreau minuni ale unei Grecii vechi, iar, în fiecare tînăr, ret.răia un Alkibiade siu un Antinous, ale •căror trăsături răpeau gîndul spre propilee, spre timpii socratici şi spre R'ima lui Adrian. Virilul, în vramua aceasta, se ascuţea. Nori negri şi sălbatici dau iureş cerului. Inlr-o clipă stradele rămaseră pustii. Vai ele se smulseră din funiile vaselor ancorate. Marea şi Dunărea răcneau- La miezul nopţei, urgia nu cunoscu margini. Geamurile ferestrelor dîrdîiau. Şi Sulina se surpa într-un întuneric adine *D:* Aspiranţii, tinereţi albe ca un lapte în cari ar fi căzui foi de roză, urcaţi in funii, agăţaţi de catarge, işi mingîiau exilul eu duioşia rit-

muîui. Dar pe stradele orașului, o mulțime împălăriată se îmbulzea să răsufle răcoarea. Acea mulțime, spre a scăpa de țînțari, neobosită, agita batiste. în aceiași scop, unii dintre locuitori (ici-colo *A)* făceau focuri în drum- Fumul retrimitea pe oaspeții mici și războinici în stuhăria (stufăria *C)* bălței. Chipurile lumei în mișcare, cînd ajungeau în lumina flăcărilor, licăreau o clipă în apoteoza unei frumuseți viguroase. Forța scapără din coloare și forme. Femeile păreau minuni aleunei Grecii antice reconstituite, tinerii Alkibiazi cu nori creți de păr pe frunte, cu fulgere în ochi, sau Antinouși molatici (lascivi *A),*. energii {energici *C)* și abandon suav (molatic *A),* duceau gîndul la propilee, spre timpi socratici. însă aerui serăcorise, Vîntul se ascuțea. Norii alergau. Intr-un moment, stradele rămaseră pustii. Vaiete jalnice, simfonii fioroase ieșeau din funiile vaselor ancorate. Marea șî Dunărea detunau. La miezul nopței, urgia din cer și de pe apă înăbușea orașul. Geamurile vibrau (omite Ci. Bombardarea furtunei cutremura aerul. Și Sulina, în mijlocul stridenței, se mormînta subîntuneric *A, B, C.*

(p. 83) PĂDUREA ULMILOR

Publicată în *Adevărul ilustrat,* II, 22, i9 iulie 1896 p. 2. Republicată în; *Cartea de aur,* 1902, p. 137—141, dedicată: „Lui Gr. G. Tocilescu, ilustrul istoric și arheolog"; *Traian Demetrescu,* I, 10, 8 noiembrie 1909, p. 1.

Textul autograf în ins. 3.408, f. 18r. — 25r.

Reprodusă din ms. 3.408.

A — *Adevărul ilustrat;* B — *Cartea de aur;* C — *Traian Demetrescu;* D— ras. 3.408.

Dedicația către Gr. G- Tnciloscu trebuie pusă în legătură in specia] cu relațiile dintre poet și acest istoric, destul de strinse, mai ales in perioada ,,afacerii Caion" 1901 — 1902 *(Viața lai Alexandra Macedonski,* p. 307 — 308 și nota în ediția de față, voi. II, p, 278).

aglică, s.f. — plantă cu inflorescența compusă din flori albe suu rozalbe, parfumate.

somon.iu, adj. — galben-deschis (de culoarea paiului).

Variante

88

13—14 cu cosiță galbenă, cu ochi de aglică />: cu cosiță galbenă *A, B,* CV 15—18 Gî de mai multe ori treiera el pădurea cu calul. Și de mai multe ori, chipul alb, genele crețe, gurița boboc de răsură, mijlocul tras prin inel, îi sclipiseră prin minte *D;* Și nu o dată o văzuse el. Că de mai multe ori, chipul alb, mijlocul tras prin inel îi sclipiseră prin minte *A, B, C;* 18—19 Fata de frumoasă, era frumoasă — n-aveai ce zice *D:* Fata de frumoasă, era frumoasă, frumoasă cît nu se mai putea, și n-aveai ce zice *A, S, C.*

84

14—17 care de bogat ce este, nici n-o știe, niei n-a văzut-o, Dumnezeu să-i dea zile că de bun la suflet e bun, și mai e și român de viță, de la descălecătoare ori mai nainte de descălecătoare *D, A;* care de bogat ce este, nici n-o știe, nici n-a văzut-o *B, C:* 26 lăstari fl, *A:* lăstari și rădăcini *B, C:* 40 dinaintea călărețului *D;* dinaintea ochilor călărețului *A, B, C*

85

1—4 bordeiul, mare și înalt, ieșea dintre frunze pe pajiștea lui verde,, ca un bordei din vremja de demult, unde veneau să poposească *Di* bordeiul, mare și înalt, lung de mai bine de trei stînjeni, ieșea dintre frunie, pe pajiștea iui verde, ca un bordei din vremea de demult, bordei dintre cele la cari veneau să poposească *A, B, C;* 5 care *D:* care, înjugate ori desjugate *A,B,C;* 8 Radu *D:* Călărașul *A,B,C;* 9—10 se duseseră la sat după merinde, nu se vedeau nicăieri *Z>, A',* se dusssera se vede la sat după merinde, că nu se zăreau nicăieri *B, C;* 18 borangic *D;* borangic subțire *A, 3, Cț* 14 voinic *D:* om *A, B, C;* **15**—25 Și în visul ei se lupta cu năluca, chinul aprig și dulce creștea, dar ea nu i se mai împotrivea, chinul și-lstrîmjeaacum la pept, se topea în el. Împrejurul ei uimi cîntau o doină duioasă, izmă creață și leușteanul, de pe fîntîna lîngă care se afla cimbrul înflorit, o îmbătau de miresme. Gind căiâreșul ieși din bordei, soarele lumina de amiezi (era-n amiazi *A).* Zîmbetul ce i se agăța de mustăți era parcă și mai trufaș, dar o dulceață nespusă îi îneca ochii și. încăleca și se duse *D, A:* Și în visul ei se lupta cu năluca. Ghinul nimicitor creștea. Deodată deschise ochii, dar chinui îi era în față> buze pe buzele ei, și acestui chin nu i se mai împotrivea, îl strîngea la pept, se topea în el. împrejur, ulmi cîntau o doină duioasă; izmă creață și leuștnanul de pe fîntina lîngă care credea că se aflâ, cimbrul înflorit, o îmbătau de miresme..., iar sărutările îi cintau pe buze și pe ochi, ii cintau cîntecul privighetoarei din pădurea ulmilor... Iar cînd călărașul ieși din bordei, era in de amiezi (era amiază *C).* Zîmbetul ce i se agăța de mustăți era parcă mai trufaș, dar o dulceață nespusă îi ineca ochii. Încalecă și se duse *B, C.*

MASCA

Publicată în *Literatorul,* 6, 15 octombrie 1892, p. 5 — 6. Republicată în: *Lumina,* I, 10, 15 aprilie 1894, p. 2; *Cartea de aur,* 1902, p. 142 — 145, cu dedicaţia; „Admirabilului cîntăreţ al sufletului român, lui Jules Brun"; *Românul,* 47, 113 (4), 30 martie 1903, p. 58, cu aceeaşi dedicaţie; *Noi pagini literare,* II, 6, 22 mai 1914, p. 82 — 83, fără dedicaţie.

Reprodusă din *J\'oi pagini literare,* 1914.

A.— *Literatorul;* B — *Lumina;* C — *Cartea de aur;* D — *Rumânul;* E — *Noi pagini literare.*

Despre relaţiile poetului cu Jules Brun, nota noastră, In ediţia •de faţă, voi. II, p. 302.

Variante

86—87

2—3 Gasa, în fundul curţei, coprinsă între ziduri, se desfăşura maiestoasă în tihna întunericului (înluncreeului *C, D) E, C, D:* Casa, în fundul curţoi, se desfăşura maiesluoasă în tihna întunericului *A, B;* 3—7 Şi cu toate că orele nopţei nu erau încă adinei, strada, dosnică şi troienită de zăpadă, era pustie. Porţile curţei, închise, zăvoreau cu străşnicie odihna boierească a împrejurime! *E, C, D:* Tar deşi dosnică şi troienită sub zăpadă, pustie era. Porţile curţei, închise, zăvoreau cu străjnicie boiereasca odihnă a împrejmuirii *A, B;* 11—14 Mustăţile sale, umbre blonde, cutezau, ascuţite pe transparenţa chipului de mascul proaspăt, cutezau către asalturi de voluptăţi mortale *E, V, D:* Mustăţile sale, mici şi blonde, cutezau ascuţite pe transparenţa chipului său de mascul proaspăt, către asalturi mortale de voluptăţi *A, B;* 17—18 Iată însă că orele unsprezece sunau la pendula de abanos cu vibrări de o solemnitate antică *E, C, D:* Orele, la pendula de abanos, sunau unsprezece cu o antică solemnitate *A, B;* 21—24; 1—18 Dar un zgomot ciudat turbură liniştea îngrijitoare a casei. Păreau loviri năbuşite, cu toate acestea (aceste *C, D)* stăruitoare, iar uneori, loviri ce aveau tonalităţile brutale ale unei spargeri de uşi. Liceseu, care, din nevroza modernă nu cunoştea decît pe a petrecerilor uşoare, nevroză din spumă de şampanie şi din petale de trandafiri, nu era spiritist, îndată îşi dete seama de împrejurare. Nu puteau să fie decit făcători de rele. Pe servitori îi concediase de cu seară; ferestrele inmormîntaie (morrninUte *C)* fiind sub transparente de mătase groasă, faţada casei urma neapărat să se arate stinsă de lumină. Curtea

şi casa puteau să pară pustii. în timpul acesta, zgomotul, nehotărît la început, cîştiga temei, pătrundea în odaie cu afirmările brutale ale unor sfănnări (sfărîmări *D)* de sclnduri, stridentă voce a lemnului violat în echilibrul afinităţei lui moleculare *E, B, C, D:* Dar ciudat, un zgomot turbură îngrijitoarea linişte a casei. Păreau loviri înăbuşite, cu toate aceste, stăruitoare. Uneori, acel zgomot împrumuta brutale tonalităţi: era ca o spargere de uşe. Licescu, din nevroza modernă, nu fusese atins decît de a petrecerilor uşoare, nevroză din spumă de şampanie şi petale de trandafiri: spiritist, prin urmare, nu era. îndată isi dete seama de împrejurări: nu puteau să fie decît făcători derău. Servitorii, de cu seara, îi concediase; ferestrele mormîntate sub mătasea storurilor, înfăţişau casa moartă de lumină, împrejmuirea, lesne putea să fie crezută pustie. Dar, nehotărit la început, zgomotul cîştiga temei, străbătea în odaie cu insolentele afirmări ale unei sfărîmări de seînduri, vocea lemnului violat în echilibrul afinităţii lui multicolore *A;* 27—31 Iar în momentul cînd uşa camerei (unei cameri *C, D)* vecine, forţată şi zdrobită, detuna într-o cădere nimicitoare, blondul tînăr păşi neturburat către un scaun pe care se afla desfăşurarea mătăsoasă de domino roşu şi masca oribilă de Satana *E, B, C, D:* Puţin trecu şi uşa odăiei vecine, forţată şi ea, detună într-o cădere nimicitoare. Atunci, dar tot ncturburat, blondul tînăr păşi către un scaun. Un domino, mătase sîiigerie, şi o mască, Sat.an oribil, aruncate zăceau acolo *A.*

87-88

8tî; 1—9 el, — blondul tînăr, — îmbrăca mantia cea roşie de demon cu aceeaşi linişte ca şi cum ar fi fost să plece (replece *C, D)* iar la balul din ajun, şi cu masca pusă py obraz, — Satană cu ochi electrici şi cu rînjire îngrozitoare. — apărea, — vedenie! (pāgină C, *D)* — în pragul uşei pe care o deszăvora (deszăvorea *D)* cu zgomot. Trei strigăte şi păsuri de bestii ce se lungeau într-o fugă răpăitoare răsunară prin coridoare şi muriră înăbuşite în zăpada albăstrie ce troienea curtea... Este că in lume totul nu atîrnă decît de mască *E,* C, *D:* el, blondul tînăr,"îmbrăcă mantia, veşmînt de groază. Apoi, cu masca pe obraz, apărea, demon întrupat, în pragul uşci deszăvorîte. Strigăte trei şi răpăitoare păsuri de bestii prelungiră zgomotul lor de-a lungul coridoarelor şi se înăbuşiră stinse de zăpada albăstrie ce vătuia curtea. Este că printre oameni, suprema putere este masca *A, B.*

Publicată în *Revista literară,* VII, 1, 10 ianuarie 1886, p. 1 — 16. Republicată în: *Cartea de aur,* 1902, p. 149 — 178, dedicată pe pagina de titlu : „Lui G.O. Gîrbea, profesor la gimnaziul Cantemir, poetului, fostului conșcoiar și amicului"; *Literatorul,* XXVI, 1918: 14, 28 septembre, p. 4 — 5; 15, 5 octombrie, p. 3—5, dedicată tot: „Lui G.O. Gîrbea, poetul lui Iov, prietenului scump și fostului camarad de liceu", în notă: „Azi încetat din viață".

Reprodusă din *Literatorul,* 1918.

A — *Revista literară;* B — *Cartea de aur;* C — *Literatorul.*

în ultima republicare *(Literatorul,* 1918) următoarele note:
„piața Constant in-Vodă — azi palatul Poștelor și Telegrafelor.
Broft — un mare hotel ce se ridica înainte în locul hotelului «Continental»".

Și aceasta „nuvelă naturalistă" urma să fie publicată în versiune franceză, în revista *Le Semeur* („Bibliografie", *Revista independenta,* IX, noiembrie 1887, p. 60—61). Proiectul nu se realizează. Totuși poetul obține o scurtă recenzie a nuvelei sale, în *Bevue du Monde latin* (T. IX, mai-sept. 1886, p. 242), semnată P.[aul] M.[arieton], amic și corespondent al lui Macedonski ca urmare a unei note elogioase în *Revista literarii (Viața lui Alexandru Macedonski,* p. 430 — 431, și nota în ediția de Iată, voi. II, p, 28;). Același schimb de servicii publicistice, șî tot în legătură cu *Nicu Dereanu, i* se propune și din partea iui Charles Fuster, în 1896, publicarea nuvelei, în *Revue litte'rmre et artistiqne.* contra recenziei volumului *Esxais de critique* (scrisoare inedită, 26 oct.. 1896, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, S 27 (1J/XXX).

Nu același succes obține nuvela în țară, unde un oarecare Mirmidon *o* numără, în *Epoca* (I, 48, 17 ianuarie 1886), printre *Monstruozitățile literare,* dcclarînd-o „mai prejos de orice critica".

Variante

89-90

19—28; 1—22 In sus și în jos, cît și pe dinaintea lui, tineri cu ghete englezești, și cu vestoane ce abia trec de talie, se amestecau cu bătrîni ciudați la înfățișare, printre cîrdurile de femei cu rochi la modă. Vorbe și rîsete se schimbau de la o grupă la alta, iar trăsurile începeau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de bani gata în ele care, fără să se întîrzieze prea mult prin oraș, cărau în toate nopțile averea părinților la Herăstrău și la vila regală. Nicu, așezat pe banca lui, mai aiesca nici nu auzea și nici nu vedea nimic. Ochii lui mari și negri jmprumutau fachirilor nemișcarea lor, pe cind, cu gindul, se ducea Bpre lumi cu totul altele decit ale vieței zilnice. Privirile lui erau răpite, citeodată, și de vedenii mai pămîntești. Statuia lui Heliade avea, între altele, darul să-l farmece. Și cu toate că nu știa că acest monument se datorește celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el mi se lăsa să fie tîrît de criticile scitice ale cărturarilor cu vază care nu găseau cuvinte să batjocorească pe împietrilul uriaș, In ura lor împotriva celui care intetneiase nu numai limba și literatura română, dar înviase și sufletul latin între Carpați și Dunăre. Simțirea lui pricepea măreția și frumusețea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici o altă operă de artă a scuip turei din zilele de astăzi. Ca un tribun care își încheia discursul, așa Heliade de pe soclul lui de marmoră își încheia viața cu o firească și blajină plecare a capului și corpului în fața poporului pentru a cărui redeșteptare luptase atît. Și acum i se părea lui Nicu că îi rostește dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau cînd m-am dat vonS întreg?" C: Și pe cînd, sub lumina gazului ce îndulcea verdele închis a] teilor, trotuarele de asfalt gemeau sub păsuri dese, tineri cu ghete englezești, cu tocuri scurte, cu pantaloni strimți ce fac să răsară reliefuri-, cu sacouri ce abia trec de talie, se amestecau cu bătrîni ciudați la înfățișare, șovăitori sub un erotism senil, urmăreau cîrdurile de femei cu rochi umflate pe]a spate într-un mod exagerat, treceau în sus și în jos, lăsau în urma lor cascadele de note false ale rîsetelor insolente ce izbucneau, ale vorbelor triviale ee zburau din gură în gură ca niști minei azvîrlite în aer, prinse în zbor de mîni dibace și retrecute mai departe. Nicu, în mijlocul acelui zgomot, izbutea să-și izoleze mintea, vederile, de tot ce se petrece. Cu ochi mari și negri, cu obrazul oacheș, cu buzefremătînde de roșeațasănătăței (sănătății *A),* cam slab, cu (un *A)* păr de inspirat, moale și ondulator (ondulator *A),* cu privirea țintită în timp de ore asupra aripelor (aripilor *A)* plouate ale vulturului, el își petrecea multe din nopțile de vară fără (ca *A)* să știe nici cine trece pe dinaintea lui, nici cine-i sunt tovarăși de bancă. Este drept că priveliștea ce-l farmecă cn osebire, era Eliade gigantic, uitîndu-se de sus la palatul Șuțu și chiar la (maiestatea-sa cînd, de pe peronul Universității, trece în revistă trupele din garnizoană *A)* ceremonia trecerei în revistă a trupelor din garnizoană *A, B.*

90—91

23—41; 1—14 Oh! Heltade! — Dar pentru ce n-ar fi și el un urmaș al lui? pentru ce nu i-ar crește și lui aripi sufletești care să-i ducă tatr-o zi numele, oneît de necunoscut ar fi astăzi, in inima fiecărui

român? E adevărat că, deocamdată, nu era dccît un biet student, și un mic, foarte mic slujbaș. Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: de la cine și în ce școli învățase carte? Nu începuse să ia CUIIG* științi de citire, bueherind *Alexandria,* împrejurul Tirgoviștei, împreună cu niște ciobani, dînd noaptea roată pe lîng-ă un foc? Apoi Bolintineanu? Cum începuse și el și unde ajunsese? Mari, Doamne! au fost oamenii ăștia de caro *rid* ticăloșii de acum,.. Și visurile. ce-1 ademeneau, i se așezau pe frunte ca niște porumbei de lumină ori se făceau privighetori cu cîntece nemaiauzite. El trăia, astfel, clipe in care i se părea că stelele se coboară pînă la dinsul, ori uă, dimpotrivă, se urca el singur pînă la acea spuză de aur ți de pietre scumpe, ți că pierde pămîntul din vedere. Iar cîtid se cobora de acolo în lumea tulului, ce n-ar fi fosf în stare să facă și unde n-ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, eJ se vedea pe rînd de toate. Și de ce nu? Poel, bunăoară, — ei! Oare școlar n-are astăzi cîte o dragoste în inimă și ci te o presimțire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Și «are școlar nu se grăbește să-și pună aceste simțiri în versuri *și* să dea fuga cu ele pe la gazete? Dar legist? Nu e aceasta și mai ușor? Nu naște tot românul advocat, după cum naște poet? De altminteri, nu o statornicit un principiu: *că fiecare cetățean are deplina cunoștință a legilor,* și nu el singur este legiuitor, de vreme ce contractul între părți e socotit ca lege? Și, tot așa, cu privire la orice *C:* Eliade! Pentru ce n-ar fi și el un Eliade, ca să aibă și el o statuie, albă cum este curățenia ce-i aripeaza sufletul, o statuie gigantică în forul public, gigantică in inima fiecărui român. E adevărat că nu este {însă *A)* decît un simplu copist. însă ce face a;ta? Bolintincanu n-a fost și el copist? Bolintineanu ! pentru ce n-ar ajunge (deveni *A)* și el poet mare, n-ar muri și eJ în dezolațiune ca nici el să n-aibă statuie, căci, ce altă *gloria* mai mare dccît s-o meriți și să n-o aibi? Și visurile ce.l ademeneau (astfel *A)* se coborau sloiuri, se așezau pe fruntea lui ca niște porumbei albi, de o albeață mai străvăzătoare ca lumina zilei, sau ca niște privighetori cu mii de cîntece. în (far în *A)* acele momente i se părea ca stelele se apleacă asupra-i și-1 înfășoară într-o substanță lactee, cum este pe cer lumina nebuloaselor, așa incit se simțea ridicat de la păinînt, pană ce-șilua singur avinlul și zbura mai departe, în himea viselor (visurilor*A),* însplendoarea gloriei vecinice. Și cît de mare ejungea ; cel întâi (întîi *A)* dintre oameni! Poet, legist, orafor, militar, invenlator! Adică de Ce nu? Poet? Astăzi fiecare (fiece .-li școlar are cîte o dragoste în inimă, Cîte o presimțire funestă că odată cu căderea frunzelor... iar fiecare școlar ține să comunici- toate aceste simțiri țăn-i, hunei întregi.

Legist? Dar ce? Nu se proclamă in principiu că celățesnul e considerat ca uvînd deplină cunoștință a legiuirilor existente? -• Orator?... Să i se arate lui Nicu un singur advocat de la judi caloria de ocol care să nu posede în fond arta de a vorbi? *A, Ti.*

yj—92

14—41; 1—15 Cit despre măreața caritiă a armelor,. nu naște oare fiecare cetățean soldat și nu poate să ajungă fiecare general sau chiar căpetenie a căpeteniilor? Urcarea culmilor științifice i se părea, la drept vorbind, ceva mai grea. Dar dacă era voiba să le gîndești mai bine, nu tocmai membrii Institutului Franței sau ai Soeietății regale științifice din Londra au făcut descoperirile cele mari... El, Dereanu, n-are decît. să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste lot. Pe tărimul unor asemenea descoperiri se simțeo mai cu seamă tare. Așa, între altele, cîte zile nu-și bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei *mifc&rei prin mișcare.* Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate la o parte. Ele, pe lîngă că dau naștere la cheltuieli ce întrec rezultatul atins, mai sunt și izvoarele unor sume do întîmplări nenorocite. Fumul de cărbuni este, de altă parte, și de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă ci, necunoscutul de azi, și omul de care poate se va vorbi mîine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva care să înțeleagă marea lui descoperire, pe care a întemeiat-o pe un principiu atH de puternic. Desigur că, la început, mulți au căutat să-1 zdruncine în credința lui. El însuși s-a îndoit, vreme lungă, că-și va duce plăsmuirea la capăt bun. Adesea mintea omenească se înșeală. Descoperitorii merg, dealtfel, pe dibuite, căci știința sfîrșește acolo unde născocirea începe. Fapt este de asemeni că istoria feluritelor izbînzi îndeplinite pe tărîinul științific, arată cît este de potrivnică lumea îndrăznelilor și îndrăzneților. Fulton se duce la Napoleon 1 spunîndu-i că a găsit, cu ajutorul aburului, un mijloc de mișcare — drumurile-de-fier — mijloc care-și bate joc de depărtări, care mi ține socoteala de dealuri și văi și de orice fel de alte pîedeci. Fulton nu este, cu toate aceste, pentru Napoleon, decît un nebun. El ride, dă din umeri și ajunge la Waterloo, Daguerre, un alt nebun, înfățișează Institutului Franței o amănunțita tălmăcire a descoperirei pe care zicea că a făcut-o. Dar secretarul învățatului at,ezîmînt ia în răspăr descoperirea lui și hotărăște că și acest Daguerre, dacă nu este un nebun, este totuși un păcălici *C:* în cît despre nobila carieră a armelor, ce coprinde în sine apărarea patriei, cu alte cuvinie, apărarea bugetului și iegilor, legi votate pretutindeni pentru trebuințele celor tari, fiecare cetățean, după noua organizațiu ne, naște soldat

iar fiecare soldat are în raniță, în iipsa bastonului de mareșal, galonul unui general divizionar. Rămîne cestiunca descoperirilor mari. Dar Nicu știa foarte bine că dacă nici una nu s-a efectuat pînăacum, cauza este că puțini români și-au aplicat facultățile intelectuale în această direcțiune. Și apoi, tot există descoperirea făcută de un fecior de popă care a găsit mijlocul să fabrice (de fi fabrica *A)* un vapor ce se poate cufunda (scufunda *A)* și toată lumea cunoaște că experiențe mimeroase au demonstrat pînă la evidență (că *A)* posibilitatea de a cufunda (scufunda *A)* un vapor și de a-1 ține sub apă oricît va voi inventatorul (este astăzi un fapt științific realizat *A),* iar aceasta, mulțumită {mai ales *A)* celor zece mii de lei ce s-au acordat de Cameri în scopul zis [în acest scop *A).* El însă, Xicu Dercanu, n-are decît să voiască spre a da o lovitură de tun pe senin, una dintre acele lovituri al cărei răsunet să se audă în toată Europa. Ce l-a preocupat totdeauna (întotdeauna *A]* au fost mai ales cestiunile comerciale; în această ramură trebuie să se facă cercetări, căci în epoca actuală, orice descoperire, fie ea cît de mare, este condamnată să rămînă embrionară dacă aplicarea ei nu este practică sau dacă este prea costisitoare. Deocamdată, pentru ca să nu vorbească de altceva, mimai el știe eîte zile, cîte nopți nu și-a bătut capul ca să ajungă la traducerea in fapt a acestui principiu: *Obținerea mișeărei prin mișcare.* Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat trebuiesc repudiate. Ele, pe Ungă faptul că dau naștere la cheltuieli neproporționate cu rezultatul obținut, produc o sumă de întîmplări nenorocite. De altă parte, fumul de cărbuni mai este de natură să prăpădească sănătatea celor expuși la absorbirea lui. Cu totul altfe] ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi dar poate omul celebru de miine, ar găsi pe cineva (o singură ființă *A)* să înțeleagă marele principiu pecare l-a scos din neant și pecare *(omite* pe nare *A)* l-a formulat într-un mod atît do lămurit. Desigur că, Ia început is-a obiectat de mulți cît și de inteligența Iui superioară, că un principiu, cît de întemeiat (cît de bine formulat, cît de întemeiat *A),* nu este îndestulător să ducă)a realizarea lui. In asemeni (asemenea *A)* materii, se cer probe. Nicu, mai mult decît oricine, simțise valoarea acestor obiecțiuni. Lasă că adesea, practicarea unei teorii nu eorespundecu adevărurile demonstrate teoretic, însă chiar dacă inventatorii nu s-ar înșela niciodată, ci cari merg pe dibuite, căci acolo uude invențiunea începe știința sfîrșești;, cum era. să prefacă Dereanu lumea, iar mai ales pe compatrioții lui cari nu admit că un român etc. Și în sfîrșit, 'istoria diferitelor progrese obținute pe tărîrnul științific nu e destul de concliizătoart[1]? Fullori propune lui Napoleon I întrebuințarea aburului ca mijloc de locomoțîune și marele împărat dă din umeri: Fulton? Un nebun ! Daguerre prezintă Academiei de științe din Paris un raport amănunțit al descoperire! (descoperirii *A)* ce-și atribuia, iar secretarul învățatului corp demonstrează (în mod *A)* matematic (altfei zis științific ,4) printr-un raport rămas celebru că afirmările în cestiune întră în domeniul utopiei *A, B.*

92—93

1G—40; i—2 Firește că totul, prin urmare, povățuia pe Nicu să-și dovedească, atît lui cît și lumei, că nu s-a înșelat. Și iată pentru ce de cîte ori se așeza pe banca din fața Universitâței, închipuirea și mintea lui, cealunecauîncoași încolo, se întorceau mai des spre mașina pe care, din gînd, o întocmise cu o nespusă desăvîrșire. Iar că această locomotivă nouă se va mișca și că iuțeala ce va cîștiga va fi mai mare chiar de cum e cea pe care o dă aburui, nu mai era îndoială. Așa că Nicu o și vedea de sus și pînă. jos înfăptuită și așezată pe șine, și se vedeapînă și peei, nicimai mult nicimaiputin decît în Gara de Nord, jobcaat și înmănușat, și gata să urce pe noul balaur de oțel și de foc €e avea să-i poarte în veci de veci numele în slăvi. Negru de lume, peronul gărei i se arăta atunci. Bucureștii întregi erau în picioare. Delegații presei își făceau cu greu loc printre mulțime. îmbulzeala era nepomenită și, în mijlocul oi, multe doamne leșinau. Mulțimea începea chiar să schimbe ghioaturi cu gardiștii. Prefectul poliției se repezea în biroul telegrafic și cerea grabnica sosire a pompelor. Căci nici un public nu se astîmpără mai ușor cu apă ca cel bucureștean. Dar semnalul de plecare al trenului cu care trebuia să se facă încercarea descoperirei Iui Dereanu era gata să fie dat. Nu se mai aștepta decit regele. Nicu urca în vremea aceasta pe locomotiva lui și, fără voie, un zîmbet trufaș i se arăta la. colțul buzelor *C:* Firește dar, că totul povațuia pe Nicu să treacă cît mai curînd de la principiu (principii *A)* Ia aplicarea lui, (lor *A),* așa că, pe banca verde din fața Universitâței, își întocmea adesea mașina ce închipuise. Și nu era mecanism care să nu funcționeze de minune: câ această locomotivă se va mișca, ba tacă cu o iuțeală superioară aburului, nu se mai putea tăgădui. Nicu o vedea deja la gară, așezată pe șine, șî-n ochii Iui de halucinat *(omite A)* vagoanele se întindeau în urma ei într-un șir lung. Peronul era negru de lume. Toți Bucureștii sdnt în picioare. Delegații presei caulă să-și facă loc prin mijlocul mulțimei. Dar îmbulzeala este nepomenită. Mai multe doamne găsesc oportun să leșine. încurcătura se mărește. Publicul schimbă ghionturii cu gardiștii. Prefectul poliției se repede înăuntrul stației telegrafice ca să reclame sosirea pompelor. Semnalul

de plecare este gata să se dea... Nu st' mai așteaptă de<:it *regele...hi* acest timp, Mieu, îmbrăcat în negru, cu simplitate, asistă do pe platforma locomotivei la lot ce se petrece fără ca pe fața iui să apară cea mai mică nuanță de neliniște. Dimpotrivă, un ușor zîinbet de triumf se schițează {uneori ,4) la colțul buzelor lui, ca și cum dtnsul ar voi să arate mulțimei cit de sigur este (Dereanu *A)* de invențiunea pe care toată lumea o va constata in curind *A, B; H—* S5 Entuziasmul ce trecea peste o parte a mulțimei *o* făcea atunci să-și ridice pălăriile și să izbucnească in strigăte și urale. Trăsura regelui străbătea însă în curtea gărci, iar împrejurul ei se făcea pe loc un gol, Hcgclc nu era înăuntru. Un adjutant îl înlocuia, și cu toate aceste, zîmbetcle înalte el le împărțea. Roșu și gras sub livreaua curtei, vizitiul întorcea caii și trăgea lingă scară. De sub geamlicul ce adăpostea vagoanele la care se afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă șuierătură răsuna și, aproape în aceeași clipă, trenul ce se zguduia se punea in mișcare, încet, la începui, și apoi din ce în ce mai iute, el, într-o vreme de necrezut de mică, se micșora și se pierdea in depărtare spre nesfîișita mirare și încremenire a celor din gară. Strigătul mulțimei fu uimitor de măreț. Dereanu, care, de pe locomotiva lui îl auzea, simți că privirea i se împâienjenează de bucurie. In picioare și cu mîinile încleștate de pereții p lat formei, veni o clipă cînd el se simți aproape Dumnezeu. Căci iat.ă-1, în adevăr, iată-1 stăpîn deplin pe soarta lui pe care o ținea acum strivită sub tălpi. „Mai iute! mai iute!" erau cuvintele ce izbucneau dintre buzele lui, pe cînd mișcările mlinilor lui aiurau printre vîntul care-1 izbea. Ce? ii spunea cugetarea — lumea nu era să fie astăzi a lui? Și n-avea numele lui să cutreiere pâmîntul trîmbițat de mii și mii de glasuri? far pînă la moarte, îi mai aștepta oare altceva decît îndeplinirea tuturor voințelor și dorințelor lui? Decît chiar viciurile, ce, treptat, aveau să-J copleșească, schimbate de oameni în virtuți înalte sau, cel mult, în mici greșeli nedespărțite de firea tuturor oamenilor mari *C:* Entuziasmul trece atunci (afuneea *A)* peste o parte a publicului, îl face să-și ridice pălăriile în sus, să salute ou mari strigăte, pe cînd altă parte, ca spicele unei holde de grîu bătuta de vînt, arăta senine vădite de neîncredere (clcotănă capetele încoa și încolo spre semn de neîncredere *A)*. Dar nerăbdarea celor cari se află pe peron sfirșește prin a-și atinge culmea. Dinaintea gărei (gării *A),* în curte, trăsura regelui se strecoară printre mulțimea care face un gol împrejurul ei (așa îneît dînsa apare înconjurată de vreo douăzeci-treizeci de băieți, calfe de cizmari, băieți de băcani, de-abia răsăriți, de la cincisprezece ani în jcs, ce se țin de mersul cailor cu multă greutate, gîfâiesc

și strigă hura cu niște glasuri pițigăiate *A)*. Cei din trăsură, un adiutant și o doamnă de onoare, căci curtea e în doliu și m.m.l.l. s-au abținut de a veni, salută cît pot, împart zîmbete înalte *A, B.*

93—94

35—40; 1—80 Aur! putere a puterilor și glorie a gloriilor — zeități ce ridicați pe cei pe care îi ocrotiți deasupra oricăror altora — voi pentru care nu este altă lege și altă morală decît cea pe care o botărîți voi, lată-vă, își zicea tînărul, iată-vă, în slăpînirea mea, în stăpînirea unui Nicu Dereanu ! Și trenul ce aluneca repede se întrecea cu iuțeala vîntului, ajungea aproape pe a gîndului, se pră\ălea peste văi și cîmpuri ca o furtună, 'țăranii de pe marginea șoselei eare-i vedeau trccînd, rămîneau încremeniți și se cruceau. Orașele, ori satele, cît se iveau în stingă și în dreapta lui, se făceau nevăzute cît clipea din ochi. Plopii argintii ce se deșirau pe țărmul unui jrîu cu maluri nesipoase, păreau că se topesc în unul singur, ce era neîncetat dinaintea ferestrelor vagoanelor. Dar cu cîl. se scurta drumul dintre tren și gara orașului unde era să se oprească, pe at.ît și chipul lui Dereanu se încrunta. Semeția ce, adineauri încă, îl făcea să nu se mai potrivească cu nioi un om de pe pămint, ii părăsea, încleștate pe manivela Mu Iui de oprire, mîinile lui își sporeau zadarnic sălbăticia puIcrei pe caie o desfășurau. Dintr-o pricină sau dintr-alta, acest frîu era ca și cum iwr fi fost. S-ar fi crezut chiar că mersul îngrozitor își mărește iuțeala în loc să și-o domolească. La curbe, locomotiva și vagoanele săreau pe șine și amenințau cu deraiarea. Stația unde trenul era să HC oprească licărise numai o clipă pe dinaintea ochilor lui Deieanu și pierise în zare. In fața și în urma lui, el nu mai zărea decit alba panglică a șoselei cu cele două șine ale ei ce se duceau către nelictărîlele zări ale cîmpiei, pe care o tăiau în două. Insă tocmai cînd deznădejdea lui eia mai marc, căci locomotiva ajunsese acea iuțeală dmeolo de care așteaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul, auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce bătea în depărtare orele patru dinspre ziuă *C:* Aur! glorie ! zeități ce ridicați pe om deasupra omenirei, deasupra legilor convenționale, deasupra moralei naturale chiar, iată-vă în stăpînirea mea, unui ÎSic-u Dsreauu '.... și trenul ce aluneca repede, necon tenii mai repede, cu iuțeala vîntului, se întrecea cu zborul triunghiularal berzelor, se prăvălea ca o furtună peste vale. în depărtare, un oraș apărea cu clopotnițî aurite (clopotnițe acoperite cu tinichea albă^-i), cu cruci muiate (înmuiate/J.} în splendoarea unui soare de iulie, cu plopi argintii și verzi ce-și mișcau umbra de-a lungul unui rîucu maluri nesipoase (nisipoase *A)*. Cu cît însă distanța dintre Iren și oraș se micșora, cu at.ît se încrunta și figura lui Dereanu. Orgoliul ceadineauri încă îi înfășură toată fimța într-o atmosferă luminoasă,

părea a-lfi părăsit cu desăvîrşire. Mînilelui încleştate (de astă dată *A)* asupra manivelei frîuhii de oprire o învîrteau cu o sălbăticie crescîndă. Dar trenul îşi urma mersul (lui *A)* îngrozitor. Locomotiva şi vagoanele trecuseră demult ca nişte năluci uimitoare pe dinaintea staţiune! oraşului unde trebuia să se oprească. Magaziile de pe linie, staţiunea, orăşeniice aşteptau nerăbdători, turnurile de biserici, plopii argintii şi verzi, rîul cu malurile (maluri .4) nes ip o ase (nisipoase *A),* fulgerară numai un moment pe dinaintea ochilor lui Dereanu şi dispăruseră *(omite* şi dispăruseră *A).* Dar acum (acuma .4), în faţa şi în urma lui, nu se mai vede a decît panglica albă a şoselei cu cele două şine ale ei, ce se întindeau formînd două paralele nesfîrşite în mijlocul monotoniei timpului de-a dreapta şi de-a stîngacăiei ferate. Insa tocmai în momentul cînd deznădejdea lui era mai mare, căci locomotiva ajunsese acei maxim [maximum *A)* de iuţeală dincolo de a cărui graniţă catastrofa informă, haos de vagoane rupte, urcate unul peste altul, aştepta zdrobitoare, dînsul auzi, sau crezu că aude, sunetul metalic al unui orologiu ce se repetă (repeţi *A)* de patrii ori şi se prelungi funebru în noaptea ce i se făcuse dinaintea vederei (vederii *A) A, B.*

94-95

SI—41; 1—4 Cînd Nicu se dezmetici din visele ce-1 smulseseră împrejurărilor vieţei lui, luna albea aproape ştearsă în petecul de cer din stînga turnului Golţei. Doi gardişti, văzînd că se face ziuă, se înfăşuraseră în mantalele lor şi dormeau pe treptele muzeului. Cîte un pantalon-creţ, calfă de măcelar cu mînecile răsfrînte, se ivea pe strada Colţei şi se grăbea cu păsuri răsunătoare către piaţa mică. Nicu se întoarse acasă încet; şalele şi spinarea toată îi erau înţepenite de răceala nopţeî. Gîţiva camarazi din facultate îl întîlniră în dosul pasagiului şi erezînd că iese (ie la o petrecere, voiau cu orice preţ să-1 Urască cu ei la „Pisiea-Albă", — pentru a se: drege. Dar el se grăbi să se depărteze, în urmă-i cu rîsetele şi glumele sărate şi nesărate ale acestora G: Erau în adevăr pa(ru ore de dimineaţă cînd Nicu se dezmetici din visul bizar cc-1 înfăşurase în ţesăturile lui precum înfăşoară o pînză de păiajen pe prada destinată călăului ascuns în întunecimea pîndei. Cînd studentul se ridică de pe bancă, luna albea, aproape ştearsă în petecul de cer din stînga turnului Colţei (Colţii *A).* Celelalte constelaţiuni trăseseră peste ele perdeaua albastră a dimineţei (dimineţii *A)* prinzînd-o cu briliantul colosal al luceafărului. Doi gardişti adormeau pe treptele intrărei (intrării *A)* muzeului, şi din cînd în cînd, cito un pantalon-creţ al unui ajutor de măcelar, spătos şi cu braţe musculoase

sub mîneci pe jumătate sumese, flăcău pe care nu se află doică să nu-1 urmeze cu ochi lungi, apărea pe strada Colţei spre a se grăbi cu păsuri răsunătoare în direcţiunea pieţei (pieljii J4) mici. Nicu se întoarse (reîntoarse *A)* acasă încet; braţele şi toată spinarea îi erau înţepenite de umezeala nopţei. Picioarele i se împleticeau. Abia mai puteau să-1 ducă. Gîţiva camarazi din facultate cari îl întîiniră în dosul pasagiuiui, erezînd că iese de la vreo petrecere, voiau cu orice preţ să-1 silească a-i însoţi îa „Pisica-Albă" pentru a se drege. El (Dar el *A)* se smulse din mijlocul lor şi se grăbi să se depărteze, în urmS-i cu rîsetele şi cu glumele triviale ale unora ce-1 ajungeau ca nişte gloanţe *A, B;* 11—40 Pe deasupra, prins de nişte friguri neaşteptate, fu silii să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi. Cînd reapăru, mustrările ce-1 aşteptau izbucniră. Cum? dumnealui îşi închipuia că treburile statului pot să stea pe loc fiindcă i-a venit pofta să se bolnăvească? Desigur că lucru-Tile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconas, să facă bine sâ-şi dea dimisia.,. Sunt cincisprezece candidaţi care aşteaptă. — şi toţi cu bacalaureat — iar în viitor vor fi şi licenţiaţi cari să. scoată limba după aşa bunătate de slujbă. Numai nouăzeci lei şi cîţiva pe lună, deocamdată, e adevărat; dar greutatea e sa te vezi în pâinea statului, că, apoi, departe mergi... Mai pune că poţi să ajungi şi subşef de birou şi să te însori... Cini: nu-şi mărită fata după o slujbă?.,. Te mai aşteaptă, în sfîrşit, spre bătrîneţe, şi drepturi la pensie, aşa că, de la şasezeci de ani încolo — dacă-i atingi — poţi să dai cu căciula în cîini. Dar e] mai cu seamă? El? Nu era oare şi student la Drept şi nu-i înlesnea slujba putinţa să pună mîna pe diploma de advocat şi sụ taie palavre nesupărat de nimeni? Şi lucrurile stînd astfel, dumnealui, în loc să fie recunoscător şefilor, în loc să prescrie ordine şi circulari — să-şi facă datoria — se îmbolnăvea... Să bage însă de seamă, de rîndul ăsta i se trece, dar dnd i se va mai înlîmpla va fi înlocuit. Tăcut, şi pleeîndu-şi fruntea sub mustrări, Nicu se reaşeză pe obicinuitul scaun de paie ce-i subţia fundul pantalonilor şi, repunîndu-se în corent cu lucrările de zi, îşi scîrţăi condeiul pe concepte cam de felul acestora C: Cu toate aceste, frigurile ce-1 Irîntiră la pat, îl siliră să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi. Cînd reapăru, mustrările ce-i aşteptau izbucniră furtunoase. Cum? Dumnealui îşi închipuia (oare .4) că afacerile de stat pot să stea pe toc fiindcă i-a venit gust să se bolnăvească? Desigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacì e bolnăvicios, coconaş, să facă bine să-ţi dea demisiunea. Sunt cincisprezece candidaţi cari aşteaptă, şi toţi cu bacalaureat. Ce funcţiune cu viitor I... Nouăzeci şi cîţiva (de *A)* lei pe lutiă, deocamdată, pentru

Cițiva ani, iar la urmă, coronare a carierei (carierii *A)* cu înaintarea la gradul desubsef de birou. Dar perspectiva pensiei? Ce fel? Puțin lucru este să știi că dacă *vei* servi Irri/.cci de ani și voi atinge virala de 60, vei avea dreptul sîî si.ai pe saltea, să-ți odihnești bălrînețele, să fii pensionar, să vii regulat la Fialkowski si să bei cltc o cafea neagră. Apoi Dereanu mai avea și perspectiva să ajungă (de a deveni *A)* advocat. Și cînd funcțiunea ce ocupa îi înlesnea aceasta, dumnealui, în loc să fie recunoscător șefilor cari-1 țineau în pi-ne, în loc să-și facă datoriile, să prescrie circulările, ordini le, își permitea să ștrengărească, sii facă pe bolnavul (să SB facă bolnav *A).* Bă bage însă de scamă, de astă dată i se t.roce, dar ia cea întîi (dînlîi *A)* ocaziune să știe că va fi înlocuit. Nicu își plecă frunLea sub mustrări, își rcJuă locul obicinuit pe scaunul de paie co-i subția fundul panatalonilor, și, aplecîndu-se asupra mesei pe care zăcea un vraf de hîrtii, începu să se pună în corentul lucrărilor de zi, coneepțiuni ce, de obicei (în general *A),* se apropie mult de modelul următor *A, B.*

U~ 97

81—37*;* 1—19 Dar dacă nu mai lipsea de la cancelarie, închipuirea lui nu-1 ducea mai puțin departe de locul unde se afla și departe de viața pe care o trăia. Ga și pe banca din fața Universității, Dereanu uita în aceJe clipe tot și zilnic își călărea cîte un Ducipal nou. De cîte ori nu se văzuse, bunăoară — vis intre alte visuri ale lui — intrat în armată ca voluntar și tocmai cînd războiul se declarase. Mobilizarea îl îmbătase atît de mult încîl. nici nu știa cum ajunsuse la graniță și cum el și arma'a română o trecuseră. Destul că acum știa că munții au rămas în urmă și că el se ;;fla în mijlocul unei cînipit întinse și printre camarazii lui do soartă și de glorie, desfășurați în număr de două sute cinsîzacî mii, în ordine *d<i* bătaie. Dincolo do apă, spro dreapta, <:inipia se urca *p:;* nesimțite și se. făcea deluroasă. Acele părți do locuri fuseseră mai cu seamă puternic mtărite de aripa stingă a dușmanului. Căpetenia o as tui noastre, în loc să ocolească pozițiunea și să atace, *eu* toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă^ se izbi de ele. Greșeala lui cea mare fu, apoi, că-si prăpădea armata yirin pipăiri treptate ale terenului, netrimițind în foc regimentele de infanterie decît rînd pe rînd. Dușmanii cîștigau terenul și, în curînd, Jupta luă o așa față încîl:, cînd generalul voi să-și desfășoare toate puterile, numai putu s-o facă C: Dar dacă renunțase ia visurile lui de sub *iif>r* liber, dacă teama de a rămînea pe drumuri ÎI silise să nu mai facă seara preumblări al căror (cărora *A)* rezultat îi fusese categoric pus

Ml

în vedere, el nu renunțase și la voluptatea de a-și lăsa condeiul să alerge pe coala albă într-un mod aproape mecanic. Și cu cît trecea, cu ații aceasta dispozițiune psihologicăpartieulară se pronunța [devenea mai pronunțată *A),* lua proporțiunile unei boale, nevroză ce-î făcea să trăiască două vieți, una automatică și tîmpitoare, alta. plină de visuri bizare, creațiuni ce, cînd nu fac să șovăiască echilibrul facultăților intelectuale, își iau avîntul aripate de geniu. în acele momente, ca și pe banca verde, Dereanu uita tot, nu mai știa unde se aflâ, nu mai auzea nimic, De cîte ori, nu se văzuse, vis între ale visuri ale lui, bunăoară la graniță, pe marginile unei ape, pe o cîmpic Întinsă, între mii de soldați, cu bălfllia. începută, căci războiul se declarase și inamicul înaintase cu iuțeală. Nicu, care prin imaginațiune intrase ca voluntar (Dar Nicu, care intrase ca voluntar *A),* sosise tocmai atunci (atuncea *A)* cu alți studenți, și, în mijlocul detunăturilor și al confuziunei, nu știa Ia cine să se adreseze... A-și lua rîndul și a merge înainte era tot ce avea de făcut. Așa și urmă. Camarazii (lui *A)* îl imitară. Fumul îl înconjoară deja. Gloanțele întunecă aerul cernute (de toate părțile *A)* ca de un ciur gigantic. Obuzele zboară, vîjîie, cad, crapă, se țăndăresc la dreapta și la stînga lui. Salve de puști latră cînd mai aproape, cînd mai departe. Peste tot, flacăre, baionete, plumb topit, moarte și răcnete *A, B.*

97—98

20—41 j 1—10 în mijlocul fumului și gloanțelor, printre obuzele care vîjîiau și se crăpau îa cădere, Nicu nu-și pierduse cumpătul. El își da de minune seama că bătălia era pierdută. Soldații și începuseră sădea înapoi, iar mulți fugeau. Din fericire, izbit în inimă de un glonț, generalul căzu. însă în clipa cînd groaza și deznădejdea își făceau drumul printre șirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia și careridicase de jos chipiul divizionarului, punîndu-și-1 în cap, se aflâ, dintr-un salt, călare și luă comanda armatei. Mișcarea cy se produse în rîndurile noastre fu dintre cele mai dătătoare de avînt. Cea mai mare parte dintre soldați se repezi pe urmele Iu i ca un troian ce se surpa de pe un munte. Ura I Iureș! Cei dinții din soldați cad. Cad și rîndurile ce vin după ci. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările șeleu Statura îi este măreață și gestul magnetic. Asaltul ce se dă pozițiunilor în care dușmanul s-a retranșat este hotărîtor. Pe români îi așteaptă poate o moarte sigură, dar gloria cea mai nepieritoare le va duce numele printre veacuri. Cîteva regimente atacă atunci în coastă pozițivinile armatei protivnice. Dereanu înfige cel dintîi steagul românesc

pe una dintre ele. Zdrobiți de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li $e dă e pentru ei cumplită. învălmășeala le în-•curcă rîndurile. Gloanțele pustelor și proiectilele mitralierelor îi seceră ca o grindină. Morții abia lî se pot număra și, spre seară, oștirea noastră tăbărește pe cîrnpul de băta'e. Ca un glob de aur luna strălucea / Și pe-o vale verde... *C:* Dintre români, generalul care conduce lupta, izbit în inimă, cade jos de pi? cal, un armăsar negru ce face spume în zăbale. Un strigăt de groază se ridică dintre șirurile noastre. Un alt strigăt, dar acesta de bucurie, îi răspunde: inamicii au văzut căderea generalului român... Roșiorii se azvîrl degeaba na inie. Oastea se îndu-plecă, se dă înapoi. Bătălia e perdută. Insă el, Nicu Dereenu, și-a dat seama de primejdie. Dintr-un salt se afla calare, ia comanda armatei. Pe capa pusctiipiul divizionarului și cu spada (Iui *A)* în mînă se aruncă... Din fericire pentru țară, acțiunile lui n-au scăpat din vederea soldaților, și de unde stau gata să fugă, o mare parte se repede pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe coastele unui munte într-o prăpastie. Hura! Iureș! Gsi dinții soldați caii; cad rîndurile ce urmează. Dar Dereanu apare printre fum, ridieîndu-se în scări, cu statura înaltă, cu gestul magnetic. Asaltul ce se dă redutelor inamice este (de astă dată *A)* notărilor. Armaf.a română merge poate către o peire sigură, însă, în tot ceasul, o așteaptă o glorie vecinică. Citeva regimente iau în acel moment redutele în coastă. Dereanu împlîntă cel întîi steagul românesc pe una din ele. Inamicii zdrobiți de toată artileria noastră brH în retragere, goana ce li se dă e pentru dînșiiatîtdedezastruoasă îneît soldații noștri abia pot să mormin teze cadavrele (morții *A)* armatei de invaziurtc *A, B;* 11—16 O, triumfi O, glorie! Zilele lui Mihai Vitsazu, au reînviat. După încheierea păcei, Dsreanu reintră în capitala, din circ plecase simplu soldat, în mijlocul flăcărilor dragostei p:>pulare. t se strigă: hura ! i se aștern covoare sub copitele calului și florile răpăiesc de la ferestre peste capul și corpul lui *C:* O! triumf! O ! glorie ! în sunetul clopotelor, pe calul său negru, printre mulțimea de popor eare-i strigă hura, Dereanu reintră în capitala de unde plecase simplu soldat. Și cînd ajunge pe bulevard, suride cu mîndrie, tr^ce înot pe dinaintea băncei verzi, pecînd gloriosul său *(omite* său *A)* armăsar, slăbit de rănile primite, șovăieștu sub greutatea coroanelor (de flori *A)* aduse de o populațiune în delir... *A, B.*

'M—10; l—> Nicu auz^a aceste vorbe, dar i se părea că-1 lovesc tot ulîlea gl lanțe. Sudori ca ale morței îl cuprindeau, și, ca într-un vis, si ridica d? p.* s:aun, apoi d^sprinzindu-și dintr-un cuier pălăria, își

lii'a umbrela și ieșea în curte. Afară, o ploaie pătrunzăioare și măruntă se cernea din înălțimea posacă a văzduhului. Ea spăla pielrile din împrejmuirea ministerului în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în dulămi roșii și civile, își înfundau căciulele pe ochi C: TSicu "auzea aceste cuvinte ce pătrundeau una cîte una în urechile lui ca atîtea bucăți de plumb topit. Dar sunetele lor se amestecau pentru dînsul în neorînduială, cu vibrațiuni surde ca cele produse de un glas ce ar răsuna într-o pivniță de unde ar năvăli printre crăpăturile ușei desformate de îngustimea locurilor prin cari au trecut, pe gîrliciu *in* sus și de acolo afară. In timp de un moment, o idee roșie îi injectă ochii. 1 se părea că cineva l-a azvîrlit de viu într-un cuptor înflăcărat, câ limbile șerpuitoare ale grozavului element i se urcau de la tălpi la creștet, că-1 mușcau chinuindu-1 cu dureri sălbatice, că-l[infășureu și că nu mai avea alt mijloc de a-și scăpa fața, decît să închidă ochii, să cadă la pămînt, cu mînele țmîinile *A)* pe obraz, în convulsiunile din urmă ce mișcă epileptic corpurile însuflețite cînd sunt gata să redea capitalul lor de materie groapei renăscătoare. Dar cînd era sâsăvîrșească faptul, privirile lui întîlniră seîndurile murdare, cu uime de noroi pe ele, cu salivări spumoase ce se rotunzeau alburii, cele mai multe cu proporțiuni modeste, ca și cum ar fi^căzut pe lccurîle unde se aflau cu un fel de sfială, sau ca și cum s-ar fi simțit onorate de a figura alături (alăturea *A)* eu cîteva altele, mai mari, tolănite în largul lor, ca ale domnului arhivar și ca ale cîte unui senator în favoare care, uneori, consimțea să facă să răsune tușea lui respectabilă ;la aurul (beatificat al *A)* copiștilor pană ce i se da notă despre numărul hîrtiei ce urmărea. Un sentiment de scîrbă, unit cu al amorului propriu ce renăștea într-însul, scăpă pe Dereanu de rușinea de a se da în stambă, iar, pe cînd urechile iui țipau încă, își desprinse pălăria din cuier și ieși fără să zică un cuvînt. Afară, o ploaie de toamnă, monotonă (măruntă *A)* și pătrunzătoare, se cernea din înălțimea posacă a văzduhului (monoton *A).* Ea spăla petrele din curtea ministerului în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în giubele roșii și albastre, ișițînfundau căciulile pe ochi *A, B;* 10—80 Nicu, în haina lui neagră, lustiuiță de prea multă purtare și roasă la coluri, cu umbrela iu mînă, pe care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat. Se ducea înainte, fără nici un scop, era cu ochii deschiși și nu vedea, se lovea de cîte un om și de altul, răvășuia pe rînd ulițele, și părea câ e un nenorocit care, deși umblă, doarme. în moliciunea ploioasă a zilei, se simțea că e furat de un, fel de amorțeală și că nervii i se descordează. El putea să fie asemănat și cu un om care ar fi primit o zdravănă lovitură în creș-

te tul capului. Cu toate aceste, zilele trecură pentru Derearm ca şi pentru toată himea şi, acum, tocmai cînd Crăciunul sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine de-o lună. Unchiul său, frate bun cu biata lui mumă, moartă de cam îl născuse, se afla cind la Nisa, cind la Monte-Cario, unde-i scrisese. Dar jocul la *roşu.* şi la *negru,* cu diferenţe zilnice de cite două şi trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul spre a se mai putea gindi să-i răspundă *C:* Nicu în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare, cu umbrela in mină pe care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat, cu gesturi moi. E3 se lovea de cite un om (in piept *A)* de la care apoi îşi cerea scuze, o lua pe o uliţă, revenea asupra păsurilor făcute, o pleca din nou şi toate aceste fără sâ-şi dea seama despre ce face, fără ca ideea dcstituirei (destituirii *A)* chiar, să vorbească intr-însul, să-i redea noţiunea exactă a împrejurărilor, a timpului şi locului, sau cel puţin a existenţei lui. In moliciunea ploioasă a zilei, un fel de amorţeală generală îJ coprinsesc, îi destinsese nervii încordaţi. Singura senzaţiunc de care putea să-şi dea seama, era un fel de linişte desâvîrşită, odihnă ca cea pe care o resimte un om cind, după ce a primit o lovitură pe cap, se redeşteaptă, din leşin, într-un aşternut proaspăt cu raze piezişe ce se furişează în odaie printre laturile transparentului lăsat. Fără îndoială că durerea are să nască după un moment sau două, şi ea. are să fie cu atît mai nemilostivă cu cît şi-a suspendat cursul mai mult timp. Gu toate aceste, zilele trecură pentru Dereanu precum trec pentru taată]umea, cei puţin în aparenţă, căci faţa nu i se schimbase mult, dacă se schimbase cumva, deşi acum era în ajunul Crăciunului şi ti-avea unde locui de mai bine de o lună. Unchiul său, care se afla la Nisa l-ar fi putut ajuta, dar el găsise cu «ale să păstreze o tăcere elocventă (elocintă *A), A, B.*

104

33 Şi tăcerea recohorî peste bulevard *C:* Şi tăcerea renăscu, zăpada urmă să cadă, viscolul să şuiere, pomii să se încovoaie sub greutatea mulţinaei de fiori albe *A, B.*

p. **105)** ÇOMETA LUI ODORESCU

Publicată în *Adevărul ilustrat,* II, 30, 23 septembrie 189G, p. 2. Republicată in: *Cartea de aur,* 1902, p. 179—185.

Reprodusă din *Cartea de aur,* 1902.

Versurile reproduse prescurtat în text („cu aripa zdrobită de-a lumei perfidie / ... cu vise, cu-amor, cu poezie...") sînt scoase din Al. Depărăţeanu *[In fine, Doruri ţi amoruri,* Buc, 1861, p. 21"). Au mai

fost folosite ca moto şi Ia poezia *Iubirea lumei (Oltul,* I, 1, 14 noiembrie 1873; în ediţia de faţă, voi. III, p. 14—15, 254). Citatul este din memorie, căci versurile lui Deparăţeanu sună astfel: „Cînd aripa-ţi topită de-a lumii perfidie, / Cazi, trist Icar, cu vise, cu-amor, cu poezie".

Despre preocupările astronomice şi lecturile din Camille Flammarion ale poetului, vorbeşte şi mărturia precisă a lui Traian Demetrescu *{Alexandru Macedonski, amintiri personale, în Peleşul,* II, 5, 1888, p. 57):

„Deschideam cîteodată vorba despre astronomie. Citisem şi unul şi altul ultimile cercetări ale Iui Flammarion. Poetul e religios, teist, şi de la o vreme chiar mistic. Mai totdeauna arc surîsul scepticismului în faţa ştiinţei pozitive. Răsturna într-o clipă legile sistemului planetar, şi cu o vorbă dulce şi uşoară alcătuia teorii noi astronomice, explica in altfel mersul planetelor, spaţiul, materia, după imaginaţiunea sa, dar cu o aşa putere de îmaginaţiune, că un moment părea că te convinge. Mă opuneam cu înverşunare mai totdeauna credinţelor sale şi nu o dată mi s-a întîmplat să-1 văd necăjit şi încheind discuţiunea cu aceste vorbe: «Te vei convinge mai tîrziu de cele ce-ţi spun»".

Menţiunea de la p. 108, r. 22—26: „Unii atribuiau ivirea cometei şi sfîrşitul lumei detronării milropolitului-primat..., pe cînd oboreoii puneau cometa în socoteala intrărei în Bucureşti a împăratului Austriei", sînt ecoul direct al cunoscutei „afaceri Ghenadie" din 1896, în care împrejurare Al. Macedonski a jucat, prin ziarul său *Liga ortodoxă* (20 iulie — 10 decembrie 1896), un rol considerabil *{Viaţa lui Alexandru Macedonski,* p. 294 — 307 şi nota în ediţia de faţă, voi. II, p. 247—2W). în aceeaşi perioadă (august 1896), împăratul Austriei, Franz îosef, face o vizită, ia Bucureşti, regelui Carol I.

(P. 110} PALATUL FERMECAT

Publicată în: *Literatorul,* II, 2, 15 fevruaric 1881, p. 576 — 578; 3, 15 martie 1881, p. 638—640; 4, 15 aprilie 1881, p. 695—697, 'cu titlul *Palatul fermecat* şi subtitlul „Fantazie originală"; *Cartea de aur,* 1902, p. 186 — 189, dedicată: „Domnului N. Xanto, omagiu", cu titiul *Palatul fărmecat; Observatorul,* I, 218j 5 august 1903, p. 1, cu titlul *Palatul fermecat,* fără dedicaţie; *Românul,* 47, 129, 130, 131, august 1903, p. 184 —185, aceeaşi dedicaţie; *Traian Demeireşcu, i,* 2, 13 septembrie 1909, fără dedicaţie.

Textul definitiv în ms. 3. 216, f. 79 r.-81 v.

Reprodusă din ms. 3, 216.

Variante

Ultima versiune este forma concentrată a primei redactări, mult mai dezvoltată.

Reproducem integral textul din *Literatorul.*-

PALATUL FERMECAT

(Fantazie originală}

Gapit. I

Camera mea de culcare

Adesea, stînd la gura sobii și privind limbile de flăcări albăstrii care vîlvăiau in fundul ei, m-am gindit la multe: Ja viața mea care trece, la frumoasele zile ale adolescenții mele, ia hamalii ce cară bagajele de la trăsură la vagon și cîștigă 10 fr. pe zi, și ia hamalii muncii intelectuale ce nu-și cîștigă nici pachetul de tutun cu hîrtie galbenă, atît de trebuincios acelora cari visează ți scriu !

O! Sunt desigur oameni cărora asemenea gîndurî nu pot măcar^să ie treacă prin minte; oameni cari, de la Carpați la Vezuviu și de la Dunăre ia Sena, să află pe moșia lor. Acei cari au, sunt în adevăr pe moșia lor, în orice parte a lumei și găsesc rude și prieteni pretutindeni; acei cari au nu pot să înțeleagă ce este a nu avea, și, după ce nu mai ai, de cite ori nu ți sa întimplat să bagi mina ia pozunar în mod instinctiv și să rămîi înmărmurit de mirare de faptul că să poate să n-ai.

Oribil lucru să n-ai, dar mai oribil să n-ai cînd ai avut!

Adeseaori dar, privind focul ce ardea în sobă, mi-am lăsat gîndul să zboare către acele fericite timpuri cînd să mai cobora, din etnd în cind, cîte un Drac pe pămînt, ca să ceară vreunui biet creștin să-și vîndă sufletul pe aur!

Și evocindu-1 adeseaori, mă lăsam a crede că pactul dintre mine și Satan s-a săvîrșit și că sunt milionar... că am, de exemplu, cîte un milion pe zi!

Să vedem: ce aș face de-aș avea acel binecuvintat milion, îmi ziceam atuncea I

Și cu încetul, mă pomeneam mobilîndu-mi, odaie cu odaie, un frumos palat. Drept cameră de culcare, îmi alegeam patru păreți tapetați cu atlaz albastru ca cerul, care cădea în cute onduloase de-a lungul lor, separat pe intervale cu cîte o torsadăde fier care se termina printr-un ciucure format din mici mărgăritare. In} centrul tavanului strîngeam toate cutele atlazului, ceea ce forma o foarte frumoasă domâ îuturătoare. Patul era înălțat pe cîteva trepte, față în față cu ușa de intrare. Scund și cu răzămătoare răsucite cu eleganță, lemnul său de trandafir dispărea pe jumătate sub valurile unui polog de Bruxelles ce-I înfășură ca într-un nor diafan. în unghiurile odăii, clte o sprijinitoare de abanos, incrustată cu fir de argint și încărcată *ev* vase de porcelan, conținea plantele cele mai rare și umplea aerul cu niște parfume Îmbătătoare. Transparentele de fludâ trandafirie îndulceau — cernind printMnsele — tonurile aurii ale zilei năseînde; iar din centrul cutelor de atlaz ale tavanului, scobora pe două lănțișoare de argint o lampă rotundă, formată din place de sidef subțiri ca foaia de hîrtie, așa că, ori de cîte ori o aprindeai, odaia să umplea cu o palidă lumină, albă și ușor nuanțată cu roșu. Ai îi crezut că este însăși luna care răsare! Camera mea de culcare avea, în loc de ușă, o simplă perdeade catifea ce cădea de-a lungul eișiatingeaparchetul dernozaiccu frezaeideargint.

Treptele pe care se afla patul erau îmbrăcate de asemenea în catifea albastră, a căreia palidă coloare să împerecliea cu atlazul ce tapeta păreții. Intre două ferestre, o colosală oglindS de Veneția cobora din tavan pînă jos, în pervazurile ei de argint, și, de partea îopusă, apărea în artisticul său cadru de bTonz admirabilul cap-d-operă a lui Tiziano, reprezintînd pe Danaė tentată de Jupiter, care se transformase pentru acest scop în ploaie de aur. Răpit din palatul Dogilor, acel admirabil tablou reflecta pe frumoasa sa Danaė în oglinda din fața lui, așa c5 însăși oglinda părea a fi ieșită de sub penelul lui Tiziano. Danaė, culcată pe pîn^a tabloului în costumul Evei, își zîmbea în oglindă, privind cu drag la ploaia de aur, ce dintre perdelele desfăcute ale patului ei de roze se revărsa asupră-i cu aceleași reflexe aurii ca ale părului ei. La piciorul patului, Amorul, — cu o mînă ridica vălul subțire ce-i ascundea pe jumătate nuditatea, iar cu altă mînă îi trimitea.,, săruturi i Danæ, îmblînzită de ploaia care-i rîura împrejur, nu mai opunea decîi. acea slabă rezistență ce sade atît a de bine femeilor care cad!

Sub acel portret, pe o meșcioară de jasp, un orologiu de lapis-Ia-7,uli se înălța grandios, bătînd orek într-un timbru tic cristal de stîncă, și la fiecare pătrar de oră, un mic Maur automatic apărea pe peristilul orologiului ce reprezintă Palatul Bursei din Paris și rupea cîte un bilet ipotecar de 50 de franci; îa fiecare jumătate de oră cîte unul de 100, iar la fiecare oră cîte unul de 500. Micul meu Maur scotea astfel din circulația publică, — pe zi, — bunicica sumă de 16.800 franci în bilete ipotecare, ceea ce făcea că... statul fusese nevoit, numai și numai ca să-mi facă hatîruh să sporească emisiunea biletelor într-un mod incalculabil...

în mijlocul odăii și pînă la picioarele treptelor estradei pe care să afla patul, să întindeau patru pei de tigri de Bengal, ale căror gheare

erau cizelate în argint, iar ai căror ochi erau formați, la unul din pietre de onix, la celălalt din rubine, la cel de al treilea din briliante și la cel de-al patrulea din smaralde.

De-a dreapta și de-a stîaga estradei să aflau două fotoliuri scunde, cu spatele răsturnat, îmbrăcat tot în atlaz albastru și ale căror ținte aveau capete de diamantele. Ciucurii lor erau formați din rînduri de mici mărgăritare înșirate pe fir. — Două statuie, turnate în argint călit în foc, sprijineau, deasupra capetelor, cîte o girandolă, fiecare cu cîte douăsprezece luminări transparente și parfumate.

Să ridicăm acuma perdeaua de catifea de la ușă, ca să ne luata ciocolata în salonaș.—Vom trece pe urmă în salon spre a se introduce din anticameră mu Iți mea de rude, de prietini și de oameni.., devotați, cari așteaptă acolo bunuJ nostru plac de vreo trei ore.

Gapit. II

Salonașul

Mobilarea salonașului meu m-a costat în adevăr foarte mult, și veți judeca singuri despre aceasta dacă vă voi spune că păreții erau îmbrăcați, de sus și pînă jos, într-un bizar mozaic de melci de toate culorile și nuanțele, ale cărui flori variau între ele. Din distanță în distanță, apăreau în relief pe acel mozaic o serie de colonade de mărgean, zvelte și subțiri, înălțîndu-și spre tavan porticele cutezătoare, capitelurile lor de matostat verde, ușor nuanțate cu vine roșii, afirmau și mai muît roșul închis al mărgeanului.

Lumina zilei pătrundea înăuntru pe sus, căci tavanul era format dintr-o singură bucată de cristal, și era dispus astfel, îneît figura un gigantic acvarium, în care, o mulțime de peștișori cu solzi da azur sau de aur străbăteau apele, repezi și vii ca o rază de lumină. Era o plăcere să-i vezi jucîndu-ți-se deasupra capului, scăldați în apa irU zată de soare..

Trebuie să adaug că lumina zilei mai pătrundea în salonaș și pe deschizăturile a două mari ferestre gotice, ale căror geamuri, compuse din mici pătrate de sticlă colorate, reprezentau niște rozace, artistic întocmite prin aliarea și apropierea pătratelor de diferite culori.

Aceea ce însă, minuna cu deosebire pe acei ce călcau pragul fermecatului meu palat, era un fel de clavir de cristal. Clapele lui, formate din plăci de sticlă mobile, variau între ele prin grosime și sonoritate și erau întocmite astfel, Incit compuneau o întreagă gamă. O serie de picături de apă, scăpînd din partea superioară a clavirului prin ajutorul unor rigole a căror deschizătură să răstrîngea și să lărgea mulțumită unui mecanism special, cădeau pe acele clape, cind mai mici,

cînd mai mari, cînd molatici și cînd precipitate, și executau operele cele mai grele producînd o armonie cerească.

Acest clavir mă costase venitul a trei zile, adică trei milioane intoemai, și fusese comandat de mine lui Edison, faimosul inventator al telefonului și fonografului, care, în hatînil milioanelor mele făcuse și această minune.

De partea opusă clavirului, apărea o colosală oglindă despre al cărei cadru nu vă voi vorbi. Este destul a spune că acea oglindă era combinată astfel, încît, ia fiecare două minute, înfățișa într-însa cîte un tablou : aci o scenă din viața reală, aci o priveliște a naturii. Se succeda pe rînd într-însa, și într-un mod cu desâvîrșire natural, cînd tabloul unui naufragiu, cu Oceanul ce rostogolea valurile sale gigantice, eu corabia culcată pe pîntece și cu catartele rupte, cu pasagerii și cu echipagiul, — pe punte — disperați, — cu mîinile ridicate spre cer; — si cînd, tabloul viu și însuflețit al lui Romeo sub balconul Julietei, în momentul cînd ea îi zice:

„...A ! Nu-mi jura pe lună.

Că ea își schimbă fața la fiecare lună l"[1]

Și în fiecare zi, să succedau în acea oglindă tablouri noi, așa că acei cărora le-ar fi fost dat să locuiască în salonașul meu vreo cîtevft zile, ar fi putut să vadă pe rînd, pe Isus Cristos, turcind la calvar și doborît sub greutatea crucei, pe Neron încoronhidu-și fruntea cu roze și dind ordin să se ardă Roma, pe Napoleon I, încremenit, și el și calul său, ivi momentul dezastrosului sfîrșit de la Waterloo, pe lord Byron la picioarele marchizei Guiccioli, pe Alexandru tel Mare expirînd la Baliilon. pe Cezar ascunzîndu-și fața în momentul cînd strigă: „Și tu, Brutus", și pe o mulțime de alți eroi celebri. Iar dacă ai fi privit in oglindă, la aprinderea celor patruzeci de luminări ce-tni inundează salonașul de lumină în fiecare seara, ai fi putut să asiști la defilarea tutulor amorurilor celebre, antice sau moderne, cu formele lor, poetice sau prozaice, musculoase sau eterate... Catilina, în mijlocul orgiilor, Neron, în mijlocul desfrîului, Cleopatra, în mijlocul banchetelor, Si.'Xlus Poinpeu. frumosul pirat re-și încărca nava cu pînze de

[1] Din *Romeo și Julieta,* tragedie în 5 acte și în versuri de Shakt-speare, prelucrată după textul englez, după versiunea franceză și după textul italienesc întocmit într-adins pentru ^cenă ded. Ernesto Rossi. Această prelucrare formează, pentru mcinent, ocupațhmea favorită a d-lui Macedonski. Nota redseținnii.

purpură întinse pe cordele de argint, în mijlocul amorurilor, Ludovic aJ XlV-lea, în mijlocul plăcerii de a intra noaptea prin fereastra unei mansarde la Domnişoara de La Vallière, Ludovic al XVI, în mijlocul huiduielii poporului ce-1 ducea la eşafod, şi, în fine, Francesca da Rimini, în mijlocul întreruperii citirii ce-i făcea gentilul sau scutier!

Incîntătoarea mea oglindă reprezintă tot şi este «na din cele mai preţioase podoabe ce am în această odaie.

O canapea îmbrăcată cu atlaz argintiu, dimpreună cu şase fotoliuri la fel, să afia de cealaltă parte a odăii, iaT dinaintea ei, o masă de mozaic sprijinită de un Amor de marmoră cu aripile întinse, susţinea deasupra ei străvăzătorul serviciu de porcelan de Sèvre în care mi să servise ciocolata.

Dacă aş descrie acuma etajerele cu tăbliţe de cornalină, încărcate cu acea mulţime de fieeuleţe elegante ce îneîntă privirea, sau, dacă aş vorbi de statuia Venerei executată de Canova şi pe care o furasePantazescu în socoteala mea din muzeul de la Louvre, cît şi de celebrul grup al celor trei Graţii ce-şi dezveleau corectitudinea clasică a formelor de-a dreapta uşei de intrare, mi-ar trebui să fac din acest capitol un mic volum.

Pentru a termina cu salonaşul meu, este destul să spun că vasede alabastru artistic lucrate să ridicau pe soclurile lor de porfir ale căror largi foi de acantă, ieşite de sub foarfecă de măiestru, îţi readucea aminte de Praxitele. Iedera rîura în festoane naturale de-a lungul acelor vase şi le coprindea sub reţeaua cea verde a ramurilor ei. Covoare de Persia amorţeau sunetul paşilor, uşa şi ferestrile dispăreau pe jumătate sub draperii. Glastre, candelabre, portrete şi o infinitate de obiecte de artă, complectau mobila salonaşului. Pe o mese io ară dinaintea unei oglinzi, să afla trîntit cu neîngrijire un modest volum legat în marochin. Acea carte era un cadou pe care îl destinam unei doamne oarecare, foarte la modă în acel moment. Deschizînd acel modest volum, — modest cadou din partea unui bogătaş ca mine, — vedeai că să află compus din trei sute de pagini. Pe pagina înUi, citeai titlul cărţii, imprimat în limba franceză. Iată-1:

„Le pios beau livre du Monde
par
Al. A. M."

Veţi fi ghicit desigur după literile iniţiale câ ele reprezintă numele meu. Ei bine! cu rizicul de a trece drept cel mai orgolios dintre autori, voi susţine că acea carte era în adevăr: „cea mai frumoasă carte din lume". întoarceţi vă rog paginile şi veţi conveni îndată

despre aceasta, pentru marele euvînt că fiecare pagină era formată dintr-o hîrtie monedă de cinci sute franci •

III

Sala de bal

Aţi păiruns dimpreună cu mine în camera de culcare şi in salonaşul fantasticului meu pa)al,, şi astfel, aţi putut să vedeţi multe, sa admiraţi multe.

Dar oricît aţi cugela şi oricîte palaturi veţi fi văzut, nu vă puteţj închipui cum este sala de bai pe care magica verighetă a milioanelor mele a edificat-o în spaţiul unei secunde.

Sălile palatului Piti din Florenţa, Tuilerjelor din Paris, Cazertcide lîngă Neapol şi Quirinalului de la Roma, cu toată arcuirea grandioasă a plafondurilor, cu toate picturile şi pilaştrii lor, nu pot decît să rămîie foarte pe jos, alaţuri cu sala pe unde să plimbă fantazia mea.

Ea nu să distinge prin tablouri, bronzerii, colonade, sau alte obiecte de artă, şi nu este măcar nici aceea ce sunt Maureştile săli ale Alhambrei din Grenada, dar cu toate aceste, este unică în felul ci. Nimini nu s-a mai gîndil a o crea şi niminea n-o va realiza.

Ea va râmine întotdauna aceea ce este şi astfeJ precum am conceput-o eu: haos fără început şi sfîrşit, abis incomensurabil în adîncime, înălţime şi lărgime; plină de maliţiozitate între păreţi), plafondul. şi parchetul ei de cristal, ce nu formează în sus, în jos şi înlături, decît una şi aceeaşi oglindă!

In pragul uşei de intrare ce înfăţişează o circonferinţă perfectă semn al *Infinitului,* te opreşti uimit şi înspăimîntat de teamă ca să nu ca/i în abisul ce pare că să deschide înainte-ţi!

Mă voi opri de aceea şi eu pe pragul ei ca nu cumva, iubiţi cititori, «ă vă pun in pericol preţioasele dumneavoastră existenţe, sau pentru ca nu cumva să vi să intimple aceea ce era să păţească deunăzi la teatrul cel mare, o cucoană de mahala ce să obstina a lua oglinda din faţa scării, drepl. o uşă ds intrare, şi voia, cu orice preţ, să treacă printr-însa.

Din prag insă, oricine arc voie deplină a-şi arunca o privire sfioasă în interiorul acelui abis infinit, ca infinitul!

Niminea îns;1, sunt convins că nu va putea să descrie efectul pe care îl produce pentru privitori, danţul fantastic ce sîi încinge la lumina sutelor de schintei fluidice ale gazului, ori de cîte ori ani bunăvoinţă a da cîte un bal.

Astfel, zilele trecute chiar, cu oeaziunea sărbării zilei aniversarei a naşterii meic, cea mai mare parte din bărbaţii însuraţi, ce invitasem

dimpreună cu respectabilele dumnealor consoarte, s-au supărat foc pe mine.

Şi ştiţi de ce?

Ei biiiol Eu îmi inauguram sala pentru întâia oare în acea zi, şi astfel, pentru întîia oare, s-a putut observa efectul ce produceau perechile de vălţuitori atît pe parchet cît şi pe plafond !

Incliipuiţi-vă că, în adevăr, lucrul era foaite bizar, căci, pe cind •valţ.ul să urma jos în loată splendoarea lui, el se reflecta atît în adinei im iie nemăsurate ale parchetului — oglindă, cît şi în înălţimile străvăzătoare ale plafondului, executîndu-se în acest mod, pe lîngă valţui real, şi două valţuri fantastice şi de o natură cu totul diferită şi burlescă. Am zis „două alte valţuri", dar nu ştim daca putem să aplicăm în toată siguranţa acest nume la ciudaia combinaţiune a mişcărilor fiecărei perechi ce apărea pe Iuciui reflexiv al cristalului, în strania poziţiune în care unii din bătrîni presupun că să află americanii, cînd, prin învîrtirea globului, suntem noi deasupra şi ei dedesubt, ssiu, cu alte cuvinte, eînd e la noi ziuă şi la ei noapte...

Cu l.oate aceste, am mai dat de alunei citeva baluri, fără ca sala să-mi rămîie goală, şi gazul aeriform a continuat de a vărsa lumina sa în interiorul salei prin ajutorul unor tuburi atît de subţiri încîL sunt eu desăvîrşire invizibila...

Să înţelege că această combinaţiune permite formarea feluritelor buciielo şi ghirlanfe de schintei luminoase semănate cu profuziune în sală şi care par a nu fi emise de nimica.

Mă grăbesc însă de a ieşi din mijlocul imensităţii sălii mele pentru că, — cum stau dinaintea biroului meu şi scriu, — focul din sobă mi s-a stins şi prin vocea viforului ce urlă afară aud o voce care-mi strigă şi pe care o recunosc:

— iaLă dar ce ai face cu banii tăi, dacă ai fi milionarul ce te-ai visat a fi; Cameră ele culcare; salonaş; sală de bal; lachei; petreceri şi plăceri; automaţi ca să rupă ipotecare de ctle 500 de franci; de lot şi de toate, — dar nici o cugetare pentru săraci, — nici im ban pe care să-1 consacri acelor cari ri-au pîine: nimic decît deşertăciunea bogăţiei j...

A! Şi tti ai fi dar ca alţii dacă ai avea cît au alţii I

Iar strigindu-mi a;;este cuvinte, vocea conştiinţei, căci este dinsa, mă scutură do vhârie... tiv-nr... Palatul fermecat, dispare scufundîndu-se neterminat şi-mi zic că dacă este o lege fatală ca bogăţia să împietrească orice inimf,, esle mult mai bine să rămîi: Poet.

Faţă de această primă redactare, versiunea din *Curtea de nur, Observatorul, Românul* şi *Trăiau Demetresru* constituie o etapă intermediară, concentrată, din care se va cristaliza forma manuscrisului definitiv. Reproducem integral şi acest text:

PALATUL rARMECAT

Frumoasele zile s-au dus, dar iată-ină avut, avut cum n-a fost altul, şi ca să-mi treacă de urît, am pus să-mi zidească un palat. Faţada lui se întinde pe iungime de un kilometru şi e de marmoră aibă... B ca unul din acele palate din Indii sau din basme. Porţi monumentale, galerii suspendate, ferestre încadrate în chenare de matostat, de lapis-lazuli, de bronz, balcoane aurite, arabescuri de petre în nuanţe şterse, îl înfloresc. Şi pe coperişurile de aur şi argint turnuri, ««pole, zvelteţi de minarete se armonizează pentru a întocmi poema fantaziei şi a banului. La scara lui principală se ajunge pe o alee al cărei ricsip este din pcatră de alabastru sfărmală. Această alee este mărginită, de o parte şi alta, ile statui, de sfineşi, de tripode pe cari ard parfume. Copaci de toate esenţele, încărcaţi cu flori şi poame, plante gigantice, partere de corole şi petale delicate ca aripile de libelule, îl înconjoară, -• îl încadrează. Apa ţîşneşte din fîntîni, albă ca cristalul; se prăfuieşte din havuze, rouă-prismaiică; ac prăvăleşte din cascade ca o spumă de lapte; şerpuieşte, argint curat, pe smaraldul pajistelor; se schimbă în azur şi ametist în cupele de onix ale bazinelor; — şopteşte, — cîntă. — Cîntă şi paserile, — paserile de toate colorile, de toate neamurile, din toate ţările, înăuntru, sute de cameri, de saloane, de săli. Pereţii coridoarelor dispar sub covoare de Persia. Argintul şi aurul se joacă pe ziduri. Parchete do aventurină licăresc. Tavanul unei săli e de cristal şi nu e decit fundul unui gigantic acvariu. Peşti albaştri şi trandafirii sebinteiază cu fulgere magice. Catifeaua, mătasea, peile de animale sălbatice, brocartul, dantela, statuele, obiectele de artă, penele scumpe, umplu galeriile... oşti de servitori şi curteni, de paraziţi şi bufoni, sunt aci în o mişcare neîncetată. In aripa stingă a imensului patrulater, şiruri de cameri şi de săli reinviază epoca romană a dsuadenţei. Sclavi şi sclave împletesc gliirlante de roze, se coronează cu crini. Danturi de nudităţi graţioase flutură în penumbra sălior. Aripa dreaptă, împreună cu fundul ce complectează palatul şi dă asupra parcului, «-au fost niciodată străbătute de păsuri profane, în aceste părţi aîe edificiului se află o sală de o sută metre lungime ai cărei pereţi şi ai cărei Lavan sunt de cristal ce a fost turnat pe loc pentru a nu forma de toate părţile decît una şi aceeaşi oglindă.

Cfnd se intră în această sală, se rămîne mărmurtt. Infinitul se adincește Tară întrerupere, în dreapta, în stînga, în sus, în jos... în o altă sală, sunt ferestre la spatele căror circulă neîncetat, — chiar și noaptea, — o pînză colosală, panoramă succesivă a celor mai frumoase priveliști și orașe de pe fața pămîtilului-!

Alături, — în sala numită a bibliotecei, — pe o masă de aur masiv, se află o singură carte... Această carte este legată în petre scumpe și poartă titlul de *Cartea Cărților.*

Paginile ei nu sunt în adevăr altceva decît titluri de rentă ale tuturor statelor din lume. In vestibulul acestei biblioteci, o penduîâ de marmoră neagră. De cîte ori sună la ea sferturile, jumătățile și orele, un înger apare și rupe cîte o hîrtie monetă de o mie lei...

Noaptea, tot palatul e un vis. Lumina este emisă de obiecte, de flori, de lampadare, de pereți și ziduri, de apă, de nesipul aleelor. Colori vii se joacă pe covoarele de iarbă, catifeiează frunzele, sărută florile.

Și Loți se închini* banului, îngentich^ază dinaintea banului, ridică osanale aurului...

Dar cînd ies din palatul meu fărmecat, (iîn acest palat, ce m-a costat două sute milioane, scot porttabacul și cu mirare văd că nu e nici de aur nici de diamante. Și în urmă, cînd voi să-mi fac o țigare, în fundul lui n-o găsesc nici pe aceea.

(p. 113) DRAMĂ IÎAXALĂ

Publicată în *Literatorul,* VII, 1, 1886-1887, p. 54 — 6;. Republicată în broșură separată: Alexandru Macedonski / *Dramă banală j* nuvelă / Ediția „Literatorului" / București, 1886 (15 p.), cu dedicația pe pagina următoare titlului: „Domnului Charles Fuster / Eminentul scriitor și director al *Rev&s Liiteraire et Anistique* / Paris / Scumpe confrate și amic, / Da, înii zici în ultima d-tale scrisoare, m-aș simți mîndru să fac cunoscută poezia românească în Franța. / Dă-mi voie să-ți ofer dedicarea acestei nuvele ca semn a! celei mai afectuoase amicii și admirări / A. Macedonski / 1886, București"; *Cartea de aur,* 1902, p. 193 — 212, dedicată: „Lui Constant GantiHi, credinciosul meu discipol, poetul simțitor și delicat" ; *Literatorul,* XXVI, 3, 14 iulie 1918, p. 3 — 5, dedicată tot: „Lui Constant CantiHi".

Reprodusă din *Literatorul,* 1918.

A — *Literatorul,* 1886—1887; B— *Dramă banală;* t — *Cartea de aur;* D — *Literatorul,* 1918.

Textul din *Literatnrul* (1886 — 1887, 1918) și din broșură include o serie de trimiteri sub formă de note explicative:

La cuvintele *Sfintu Nicolac belivacă* (p. 120, r. 18):

„Nume exact al unei biserici din Craiova".

La *căci* (p, 121, r. 8):

„căci lipsește din textul pogribaniei".

La *cîntase (Aliluia),* p. 121, r. 30 („Textul exact este următorul") :

„Că tu *însuți* ești fără *de* moarte *cda re* ai făcut și ai zidit pre om, iar pămintenii din pămînt suntf m *zidiți* și în pămînt vom merge precum au poruncit *cela ce* ne-au zidit și au zis: că pămînt ești și ÎD pămînt vei merge, *unde mergem toți,* pămîntenii, făeînd tînguirea cea deasupra gropii *cîntare".*

La *moarwa* (p. *122,* r. 15):

,,oVenițb nu se află în text deeît o dată".

In *Cartea de aur* (p. 209) apare doar o singură notă, cu precizarea că „Textul exact este următorul", privitoare la versetul (în ediția de față, p. 121, r. 26 — 27): „Ca tu singur ești fără moarte cel care ai făcut și ai zidit pre om". Se reproduce în subsol, cu mici deosebiri de redactare, nota de mai sus, laeuvîntul *ciniase (Literatorul,* 1886 — 1887, 1918i.

In *Literatorul* (Î918), există și alte note:

„cilindrele de castor — jobene: se făceau din piei de castor.

•*sarasir* ••• pînză țesută din fir de aur. Asemenea rechii treceaueu moștenire din mamă în fată."

capră, s.f. — arșic scos din încheietura piciorului caprei.

ectenie, s.f. — șir de rugăciuni scurte rostite de preot sau de diacon in cursul serviciului religios.

tuivaiii, adj- — albastru ca cerul; azuriu.

iWii, *ichiuri,* s.n. — arșic mare și plumbuit (la jocul *de* arșic;;j.

mială, s.f. — arșic de miel.

pogribanie, s.f. — slujba și ceremonia înmormintării.

tropar, s> n. — scurtă cint.are bisericească de laudă ia cinstea unui sfînt sau a unui eveniment religios, imn.

vostreasnă, s.f. — eîntare bisericească la utrenie avind ca temă învierea lui Ilristos.

Macedonski avea intenția să traducă în limba franceză și această „nuvelă naturalisLă", pentru revista *Le Semeur,* proiect care nu se realizează („Bibliografie", *Revista independentă,* IX, noiembrie 1887, p. 60 — 61).

Personajul *Dramei, banale* — „serdarul Calomfii'" — este, fără îndoială, bunicul matern al poetului, pitarul Dumitru PîriiEiiu, soțul RcaUrinei Urdărearіu-Brăiloiii, decedai intre *2 — S* aprilie 186ti.

Scenariul înmormintării formează scheletul nuvelei (detalii biografice în *Viața lui Alexandru Macedonski,* p. 38 — 39j.

Legăturile lui Alexandru Macedonski cu Charles Fustei[1] sînt menționate in aceeași lucrare, p. 430.

Cu Constant Cantilli, poetul întreține relații slrinse, amicale si literare, in cadrul grupului de la *Literatorul,* ef. nota in ediția de Iată, voi. IV, p. 231—2^2.

Variante

113

1—26 Serdarul Calomfir, bătrinul „taica-moșul", cum ii ziceau micii săi nepoți, era bolnav de o săptămînă. Dînșii plecaseră lunea la pension ou inima zburată. Și, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau într-o doară. Nu scoteau nici o pricepere din literilc ce Io trecea pe sub ochi. își aminteau turburarea și grija de acasă. Mereu se gîndeau la taica-moșu... Nu-și dau seama despre întîmplarea ce se pregătea, dar stau pierduți cu ochii în gol. Așteptau ceva și nu știau ce. Acest Laica-moșu fusese, pentru ei, așa de iubitori El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, sa-i ducă, pe sub seară, la cofetărie. Și tot el, săracul! le ținea parte în orice împrejurări. Ora de recreație sosise. Prin clase, și pe afară, ceilalți băieți se jucau cu mineca și cu arșicele. Dar degeaba, B!i nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească, toată, era acasă, în sala străbătută, Ia plecare, în vîrful picioarelor... Reauzeau gîfîirea și răsuflarea grea a bătrinului — zăreau pe o ușe crăpată masa încărcatăcu doctorii. Sticluțele, mai mari și mai mici, cu etichete mărgiDitecu chenare poleite, gătite cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, nu Ie ieșiseră din minte *D:* Serdarul Calomfir, batrînul „taica-moșu", cum ii ziceau micii săi nepoți, era bolnav de-o săptămînă și dînșiî plecaseră lunea la pension cu inima zburată. Nu-și dau bine seama de ce avea să se întîmple, dar stau pe gînduri. s-ar *îi* crezTit că așteaptă ceva. Degeaba se jucau băieții prin curte, cari cu arșice, cari cu mincea. întreaga lor ființă sufletească era acasă, în sala străbătută la plecare in vîrful picioarelor, auzeau gîfîitul și răsuflarea grea a bătrînului și între vedeau pe-o ușă crăpată masa încărcată *(omite* jucăreatai?,) cu doctorii. Sticluțele cu etichete de toate fețele, cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, le umpleau vederile *A, B:* Serdarul Calomfir, bătrinul „taica-moșu", cum îi ziceau micii săi nepoți, era bolnav de-o săptămînă. Dinșii plecaseră lunea la pension cu inima zburată. Și, odată în bănci, întristarea ii întuneca și mai mult. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau fără să priceapă ce citesc, își aminteau grija de acasă. Mereu se gîndeau la taica-moșu. Nu-și dau bine smirna despre ce pul ea să se întîmple, dar stau cu ochii pierduți în gol. S-ar fi crezul că așteaptă ceva. Acest taica-moșu era, apoi, așa de iubitor. El era cel care îi lua, in zilele de sărbători, și cure îi ducea pe sub seară la cofetărie. Și tot el era cel care le ținea parte în orice împrejurări. împrejurul lor, ceilalți băieți se jucau cu mineea, cu arșicele. Dar degeaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească toată era acasă. în sala străbătută la plecare în vtrful picioarelor... Reauzeau gîfîirea și răsuflarea grea a bStrinului, intrevedeau, pe o ușă crăpată, masa încărcată cu doctorii. Sticluțele <ie toate mărimile, cu etichete mărginite cu chenare poleite, gâtite cu scufițe verzi, roșii, albastre și galbene, le rămăseseră in minte, le schinteiau dinaintea ochilor C.

114

15—*22* Revedeau foișorul locuinței părintești, înecat de trandafiri ce urcau pînâ la stîlpi. Dar grădina de din vale, ea ce se povîrnea pînă într-o baltă de trestii, cit era de frumoasă! Insă clopotul ce suna penl.ru reintrarea în clasă, amesteca glasul răgușit al pedagogilor eu risetele argintii ale copiilor și cu certurile lor pe capre, pe miele și pe iehiuri *D:* întrebări în mijlocul cărora copiii se pierdeau pină în momentul cînd revedeau foișorul casei, împrejur cu trandafiri de dulceață, ștachetele verzi ale curții intre stîlpi i lor de cărămidă netericuilă, grădina din vale, verdeața străvezie sub ploaia soarelui, pomii de argint și de aur iu mijlocul poleielei uniwrsale a primăverei, lot ce le făcea copilăria veselă, tot ce avea să le-o facă neuitată. Insă vremea ce trecea deștepta clopotul oe începea să tragă pentru clasă și recreația oprilă în scurl, amesteca glasul pedagogilor aspru și răgușii cu rîsete argintii, cu certuri pe capre și Ghiuri .1, *B:* Revedeau foișorul locuinței părintești, înecai de trandafiri de dulceață ce urcau pină la stîlpii... O! și crinii din grădinița de sub ferestre și din împrejurul foișorului, cît erau de argintii și cum îmbălsămau- Dar grădina de din vale, cît era ea de frumoasă[1].... Verdeața ei străvezie sub ploaia soarelui, pernii ei de argint în mijlocul poleieb'i universale a primăverei, toL ce le făcea copilăria veselă și tot ce avea să le-o facă neuitată, le rîdea în inimă C; ,,8—îîîî Copiii se înșirau, în vremea aceasta, și ci luau spre clase. Unii (,-rau piăviți, cu pielea obrazului ca floarea de zarzăr, alții oaclieși-ligimi cu ochii de flăcări. Părul unora stKiâna cu mâtis;'a porumbului; al altora părea fuior de aur. Cei mai mulți îl aveau scurt și creț, negru ca abanosul >au castaniu cu scăpărări <le aramă.

O! ce giuvaere de preț sunt frumoșii copii ai Olteniei, dar și cit de prematuri și de iuți. Mulți încep să aibă ochii bătuți de pe ia doisprezece ani. Sunt însă și cîțiva — cei căror li se zice „nerozi" — care se păstrează, multă vreme, mititei și mai măricei, îngeri *D:* Se înșirau astfel și defilau (omite *B)* copii de toate vîrstele și *do* toate staturele, plâviți, oacheși, cu păr creț sau cu păr de mătase, cei de la doisprezece ani în sus cu ochii cercuiți, albastre]) simtoniatice, desflorărialeatmosferei pensioanclor, ale moralitățeî dormitoarelor; ceilalți, mici îngeri, schintei scăpate din adîncimile cerului, picături de lapte și fulgi de zăpadă *A, B:* Se înșirau astfel și defilau copii de toate vîrstele și de toate staturele. Unii erau plăviți, cu pelița obrazului cu floarea de zarzăr; alții erau oacheși, țigani cu ochi de flăcări. Părul unora semăna cu mătasea porumbului sau părea a fi un fuior de aur. Al altora, scurt și creț, scapără lumini de bronz, sau, negru ca abanosul, aripa de corb, se nuanța ușor cu albastru. Cit de frumoși copii sunt cei ai Olteniei, dar cît de iuți, cît de prematuri! Cei de la doisprezece ani în sus aveau deja ochii bătuți, vinețeli simptomatice, desflorări ale atmosferei pensioânelor, ale moralității dormitoarelor.,. Ceilalți erau din fericire mici îngeri, schintei scăpate din adînoimilc cerului, picături de lapte și fulgi de zăpadă *C.*

(p. 124) BARIERA ȘIMNICULUI

Publicată în *Adevărul ilustrat,* II, 27, 2 septembrie 1896. Republicată în: *Cartea d? aur,* 1902, p. 213—316, dedicată: „Lui Mîrcea Dimitriade, poetul eu înaltă concepție a artei și amicului bun"; *Universul literar,* XXXVI, *1,* 28 martie 1920, p. 99 — 100.

Textul în rns. autograf 3.283, f\ 65r. — 69r., cu subtitlul „Nuvelă", datat: „1896"; ms. foto nr, 40, p. 1—5, același subtitlu și aceeași datare; textul definitiv în ms. 3.216, f. 2'tr. — 29r., dedicat; „Lui Manole Slătineanu",

Reprodusă din uis. 3.216.

A—*Adevărul ilustrat;* B — *Cartea de aur;* C— *Universul literar;* I) — ms. 3.283; E — ms. 3.216.

Textul din *Universul literar* și ms. 3.210 este adnotai prinlr-o serie de notf;;

„1. — *secretada* — pronumele.

'1. — *taman* — tocmai.

3. — *cucoana mare* — cucoana bâtrînă.

'>, — *contra-datiț* — de la franțuzescu «contre-danse».

5. — *oarele* — colectiv oltenesc pentru toate paserile domestice.

6. — *curtea spilc* — curată ca oglinda.

1. — *Pera Opran* — boier care a trăit în Craiova, fost senator, un tip foarte original.

8. — *zăpor* — termen ce corespunde cu oprirea neașteptată pe loc.

9. — *Gilortul* — un rîu (Un. Gorj".

Legăturile de prietenie dintre poet și Mircea Dimitriade sînt evocate în nota noastră, ediția de față, voi. II, p. 382—383.

V a r i a n te

124—125

1—27? **1**—S Erau trei copii și bunica. Mama copiilor plecase la Paris, unde se ducea în toate verile să-și vadă o {fată pe care o avea acolo într-un pension, nevoie mare de scump. Această aripă a Satanei era urîtă, nu glumă. Dar așa sunt mamele: își văd pe toți copiii frumoși. Cine știe chiar, dacă cei mai sluți nu Ii se par cei mai chipeși. Fata pomenită (Pomenita fată *C)* avea nările umflate de bube, Una îi trecea, alta îi ieșea, iar obrajii ei păreau două funduri de căldări necositorite. Povestea pupezei sau a bufniței *(omite* sau a bufniței *C)* nu este, prin urmare, nouă. Cu toate astea, nu e râu s-o amintesc... Bufnița sau pupăza, nu prea țiu minte care anume (Pupăza — dacS nu care cumva bufnița, căci nu prea țiu minte care din două *C),* se apucase într-o vară să scoată iar pui, cu toate că, ani de-a rîndul, un blestemat de uliu de prin acele locuri, îi mîncase feții-logofeți și crăiesele, din două-trei îmbucături. Dar paserea se învățase minte. Pe de o parte își ascunsese cuibul, de astă dată (și în C) așa fel cit uliul să nu-1 mai găsească, pe de alta, căutîndu-1 și întîlnindu-1, tocmise învoiaiă cu el, să-i lase puii în pace. Uliul se gîndi ce se gîndi și, la urmă, făcîndu-i-se milă de văicărelile ei, nu zise nu, dar o rugă să-i spună cam cum ii sunt puii, pentru ca, dacă îi vor cădea fără voie sub gheare și sub cioc, să-i recunoască și să nu-i facă, din greșeală, harcea-parcea;... Se porni atunci sărmana mumă (mamă *C)* pe laude, iar cind intîmplarea duse pe uliu lîngă cuib, la priveliștea uaor așa sluțenii, nu mai lăsă din ele, fără mustrare de cuget, decît penele. Pe cioroaica de fată de! la Paris n-o mîncă nici un uliu, dar pe **frații** ei, rămași cu maica-mare, era să-i mînânce Tudorache vizitiul căruia ea îi porunci într-o zi să pună caii la trăsură, ca să meargă la țară *E, G:* Erau trei copii și bunica. Mama copiilor plecase la Paris,

unde se ducea în toate veri le. Avea acolo o fată în pension. Acea fată era un fei de ţigancă pe care o creştea cu multă îngrijire, neştiind că, mai tirziu, ţiganca o să se schimbe în balaoană. Dar aşa sunt mame li? (era un fel de ţigăncuşe, cîrnâ, cu nările umflate de bube şi cu faţa ca fundul unei tingiri nccosît.orite; dar cum era, cum nu era, maicâ-sa o creştea cu multă îngrijire, că aşa sunt mamele *B):* povestea pupezei sau a bufniţei ce tratase alianţă cu vulturul şi stipulase cu pasărea de pradă (şi făcuse învoială cu pasărea de pradă ca dînsa *B)* să nu se atingă niciodată de puii ei. In acest scop, vulturul îi ceruse semnalmentele puilor (să-i spună cum îi sunt puii *B)* spre *a* şti, la împrejurare (ocaziune *D),* să-i cruţe ! Şi ea detese acelesemnalmente: toţi puii oi erau frumoşi, rupţi din soare, cuconaşi, care mai de care mai arătos (arătoşi *D),* cu totul şi cu totul de aur. Vulturul, într-o *7,\,* dftte de un cuib: era al aliatei sale, dar nu ştia. La drept vorbind, nici nu putea să-i dea prin *{in D)* gînd una ca asta. Puii cei descrişi (zugrăviţi *B)* aşa de gingaş erau grozav de urîţi, purdalnicii! Piţigăiaţi, cu caşul pe cioc, nişte schilozi şi nişte ciume, dar de ! buni (dar urîţi cum erau, erau buni *D)* de mîncare, şi uliul îi înghiţi pe rind. Cînd se ivi şi cumătră aliată, fu foc şi ceartă mare. Cu toate astea, dreptatea era de partea uliului (cel care avea dreptate era uliul *D).* însă, pas de fă pe o mamă să pipăie adevărul cu degetul, cind e vorba de odraslele ei. Mamele sunt toate la (un *A)* fel: pe toţi copiii *lor* ele-i văd cu stemă în frunte (Că aşa sunt mamele: pe toţi copiii lor îi văd deopotrivă cu stemă în frunte Di. Ba, uneori, pe cei mai urîţi ori pu cei mai netrebnici îi iubesc mai mult. Aşa era şi mama care plecase la Paris să-şi vadă cioroaica, prăsilă de bufniţă ivită nu se ştie cum, în cuibul de porumbică, şi săraca de ea de mamă, tocmai pe (de *D)* acea lighioană o dorea (se Îngrijea *D)* mai mult, o răsfăţa mai mult. de-şi (tocmai pe acea lighioaie o dorea mai mult. de-şi *D)* lăsase OH pe seama bunicei pe cei drăgălaşi de băieţi cîţi (ce *B)* avea. Nu e ivorba că nici (şi *D)* bunica nu era muiere rea, nici de rînd, dar era cucoană cam cu toane şi înlr-o zi, măcar ca ştia că Tudoracho vizitiul e beat, îi porunci să pună caii şi pace, că aşa îi căşunase cucoanei să plece nepristan la ţară (să puaă caii la trăsură că-i căşunase să meargă *In* acea zi la ţară şi pace *D) A, li, D.*

9—+0; (—*'ih* Cu toate astea, ce să vezi? Al Tudorache Cutieru — că aşa îi era numele de botez şi secretada — de neam dinlr-un sst-de pe Gilnrt — taman se îmbătase şi de abia se ţinea pe picioare.

Dar cu cucoana-mare nu era loc de joc: el scoase caii din grajd, îi azvîrli la roatele de dinainte şi ţinîndu-se drept pe capră, ca neamţu, trase la scară. Aceşti cai erau ruseşti, galbeni la păr şi iuţi. Fuseseră plătiţi scump, însă nu făceau parale multe, că, oricît de frumoşi ar fi fost, aveau năravul să pună zăpor cînd le căşuna lor şi puteai sâ-i plesneşti cu biciul cît vreai, că din loc nu-i urneai: mai curînd se învîrteau pe loc cu trăsură cu tot şi jucau cu ea contradanţ, decît s-o rupă înainte. Gucoana jPăuniea se încruntă puţin cînd văzu că Tudorache a înhămat, pentru un drum la ţară, tocmai caii nărăvaşi, dar ce să se mai supere; se gîndi că Tudorache e prea meşter vizitiu şi că a [mai scos-o la căpătîi cu ci şi alte daţi. Ea se urcă (sui *C)* deci în trăsură, copiiifurăurcaţi, (şieiC)umil cîteunul, de ţîgăncile curfei şi trăsura dete să iasă din poartă. în vremea asta, gura cucoanei Păunichei, care îşi strîmba gîtul pentru a ţinea capul întors, nu încetă (înceta *C)* să toace... „Fire-aţi ale dracului şi afurisite (de cioare C), să băgaţi bine de seamă să nu-mi piară din gîşte şi din boboci — m-ai auzit, Tiţo? se răţoia cucoana Păunica, şi pe tine, Dino, să te ducă ghiavolul să nu-mi îngrijeşti de toate oarele, că vă mănfnc, cînd mă întorc. Aidi, Tudorache I... Ba nu, stai!" Strigînd, apoi, pe alte slugi: „Anghele, Radule, Gheorghe, Parasehiye I să vă purtaţi bine, că de unde nu, o să vedeţi ce-o să vedeţi de au mi-oi găsi curtea spile... Dar de grădină? Numai să simt că mi-a furat cineva din poame, că pe toţi vă bag la ocne (ocnă C)". Trăsura, în sfîrşit, ieşi pe poartă, însă cucoana se bătuse peste pozuaarele rochiei, şi înhăţind po vizitiu de puipana de la spate a hainei: — „Cheile! strigă ea — mi-am uitat cheile 1... (Stai, Tudorache C). Fuga în casă, Zoiţo şi Niculino, de mi le căutaţi... IaT voi, ce staţi înlemniţi! Las' că vă arăt eu *V* Iată că cucoana Păunica se ruşina insă puţin. La o mişcare pe care o făcu spre a se da jos din trăsură, aceste chei îi [zdrăngăniră în pozunar, şi ce mai e de spus decît câ trăsura ajungînd cu bine la bariera Şimnicului, începu să urce coasta ce duce la Işalniţa, moşia lui Pera Opran, boierul cu palton portocaliu care, cînd venea la Bucureşti şi intra în cafeueaua Fialkowski, îşi dusuruba la amîndouă căpătîiele [capetele C) bastoaui de trestie de mare, scliimbindu-şi-1 într-un (lung şi minunai, C] ciubuc. Gaii, ca si cura şi-ar fi uitat năravul, merseseră bine pană [pînă *C)* atunci. *DAT,* la jumătatea dealului— f.ranc ! puseră zăpor. Geaba răcnea bătrîna la Tudorache să nu-i bată. Beat [cum era, el se sculam (pa capră *C) la* picioare şi-i ardea cu biciul cît putea. Cînd unul, °înd altul făceau năibitii: săr;:a, azvirlea cu copitele in capră şi în

roţi, încerca să rupă hamurile şi oiştea, să dea gata trăsura... împrejurarea se sfîrşi cu faptul, că ei se frînserâ înapoi, iar beţivul de Cutieru, cti cucoana Păunica şi cu cei trei copii cu tot, fură amestecaţi într-o clipă cu praful rîpei în| care se treziră răsturnaţi — bătrîna (alegîndu-se C) cu trei coaste rupte, băiatul cel mare cu osul piciorului frînt de la gleznă, iar ceilalţi doi, cu spaima ce intrase în ei şi ce-i băgă în nişte friguri din care nu ieşiră uşor *E, C:* Ce era să zică ăl Tudorache? Se ţinea cit putea şi tăcu, dichisi trăsura spilc, ospălă,azvîrli caii la oişte, şi iată-1, gata, tras cu ea la scară. Copiii şi bunica se aşezară înăuntru, bătrîna dînd în seama slugilor gîştile, curcile şi găinile de prin curte, iar copiii, ţinînd cu mare grijă în braţe cîte-o goşgogca icoană de argint, că cucoana fără icoane nu se mişca afară din oraş, s-o fi picat cu ceară, s-o fi ars de vie. Cînd trăsura ajunse la bariera Şimnicultii, pe unde se apucă drumul spre Valea-viei, Tudorache se clătina rău pe capră. Caii, nişte telegari ruseşti, galbeni la păr şi iuţi, simţind că mîna ce-i duce e nevoiaşă, cînd să urce coasta, ba săreau, ba puneau zăpor. Geaba îi ustura Tudorache cu biciul, ei aruncau cu picioarele dinapoi să facă praf roatele şi mai multe nu ; bâtrîna ţipa sub coşul ridicat, (iar *A)* copiii strîngoau icoanele la piept (şi mai tare *A)*... Ce era să se întîmple decît ce *se* întîmplă? Telegarii o frînseră îndărăt în coastă şi deterâ faitonul peste cap. Unul din băieţi se alese cu piciorul rupt, bunica îşi zdreli trei coaste, ceilalţi copii, cu toate că fuseseră jucaţi de copite, scăpară *(omite A)* numai cu cîteva vînătăi şi cînd se deşteptară din leşin se pomeniră cu icoanele neclintite din braţele lor *A, B:* Tudorache ce să zică? KSO ţinea cit putea, şi peste puţin, trăsura, dichisită, spillaU spilc, aştepta trasă la scară. Gîte trei copiii şi bunica se urcară în ea, bătrina recomandînd slugilor gîştele, curcile şi găinile de prin curte, iar copiii, ţinînd cu mare grijă în braţe cîte-o goşgogea icoană de argint. Gind trăsura ajunge la bariera Şimnicului, pe unde urma să apuce drumui spre Valea-viei, Tudorache se datina rău pe capră. Caii, nişte telegari ruseşti, galbeni la păr şi iuţî, simţind că rnîaa ce-i duce e nevoiaşă, când să urce coasta, ba săreau, ba puneau zăpor. Tudorache îi usturâ cu cîteva lovituri de bici dar caii săreau pe loc, bătrfna ţipa sub coşul ridicat, iar copiii strîngeaii icoanele şi mai tare la pept. Ce era să se întîmple alt decît ce se întîmplă? Telegarii o frînseră-napoi în coastă şi deteră faitonul peste cap. Unul din băieţi se alese cu un picior rupt, bunica cu trei coaste frinte, iar ceilalţi copii, cu toate că fuseseră jucaţi de copite, nu scăpară icoanele din braţe şi cînd se deşteptară din leşin văzură că nu păţiseră nimic *D.*

86—89; 1—8 Cu toate astea beţivul (de vizitiu C) care, el, nu păţise alt declt doar că se dezbătase, încalecă pe unul din ticăloşii de telegari şi, alergînd în oraş, se înapoie cu cupeul la care aruncase caii cei negri (alţi cai, aceştia vineţi-rotaţi C}, spre a-şi aduna stăpinii din rîpa de sub dealul de dincolo de bariera Şimnicului... Dar cîte zile au curs de atunci? Bătrîna se odihneşte azi la bisericuţa din valea Bircaciului iar Tudorache pe Gilortul iui, unde şi-a mestecat (amestecat C) de mult ţărîna cu ai lui toţi (cu a celor de un neam cu el *C),* în gropiştea satului ce abia se vede (vara *C)* din prunii a căror ţuică e aşa de bună,,. *E, C:* Beţivul de Tudorache se trezi, încălecă pe un cal, merse la oraş de înhamă armăsarii ăi negri la caretă şi veni să adune de pe cîmp pe bătrînă şi copii. De aLunci au trecut ani. Băieţii s-au făcut mari dar şi astăzi îşi aduc aminte de bariera Şimnicului, de coasta povîrnită în stînga drumului, către o fintînă între două sălcii, cu slnţi (sfinţi *C)* roşii şi albaştri zugrăviţi pe ea, de Tudorache, de telegarii ruseşti, galbeni şi iuţi, şi de bătrîna lor bunică care îşi doarme somnul de veci în împrejmuirea bisericuţei din zăvoiul Bîrcaciului *A, B:* Beţivul de Tudoraclie încăleca pe un cal, se duse la oraş şi înhamă armăsarii ăi negri la caretă de veni să adune pe de cîmp pe bătrînă şi pe copii. De atunci au trecut ani, băieţii s-au făcut mari, dar şi astăzi îşi aduc încă aminte de :bariera, Şimnicului, de coasta verde povîrnită pe marginile din stînga drumului către o fîntînă coperită cu sfinţi roşii şi albaştri, de bîţivul de Tudorache, de telegarii ruseşti galbeni şi iuţi şi de bătrîna lor bunică ce-şi doarme somnul de veci în împrejmuirea bisericuţei din zăvoiul Bîrcaciului *D.*

(p. 123) SCRISOAREA DE LA DUMNEZEU

Publicată în *Literatorul,* VIII, 4, 15 septembrie 1892, p. 4 — 6, un subtitlul „Seară de ceai". Republicată in: *Lumina,* 1,2,6 aprilie 1894 cu acelaşi subtitlu; *Cartea de aur,* 1902, p. 217—220, dedicată: „Iubitei mele soţii".

Reprodusă din *Cartea de aur,* 1902.

Versiunea franceză a *Scrisorii* a apărut sub titlul *Soirs de thé,* I, *La lettre du bon Dieu,* în *La Nouvelle Revue Internationale,* nr, 3, Premier semestre 1893, 15 février 1893, p. 209—210, de unde este reprodusă în *Literatorul,* 11, 15 aprilie 1893, p. 2-3. In volumul de Iată, p. 329.

(p, 131) CASA CU NO. 10

Publicată în *Literatorul,* IV, 5, mai 1883, p, 257 — 259, cu supratitluî „Nuvele fără oameni'', I, Republicată în: *Literatorul,* XV, 1, 1894, p. 2 — 4; *Lumina,* I, 12, 17 — 18 aprilie 1894; *Liga ortodoxă, supliment literar,* I, 1, 20 octombrie 189C ; *Foaia pentru toți,* I, 32, 30 iulie 1897, p. 252; *Cartea de aur,* 1902, p. 221-225, dedicată: „D-lui Pierre Quillard, omagiu"; *Traian Demetrescu,* I, 7, 18 octombrie 1909; *Biblioteca copiilor și a tinerimei,* I, 15, G iulie 1918, p. 4 — 5, dedicată: „In memoria regretatului meu amic Pierre Quillard, ilustrul elenist și literat francez, cît și strălucitul critic- de]a *Mercare de France; Ihwtrația neamului nostru*, V, 6, decembrie 1919, p. 2, cu titlul: *Casa cu* no. *10 din Ulița nemților cu, coadă,* cu supratitlul „Năluci din vechime", dedicat: „Doamnei Dida Stoianovici".

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 2r. — 5r., cu titlul *Caza cu n-l 10.*

Reprodusă din ms. 3.216,

A — *Literatorul,* 1883; B *Literatorul,* 1894; *C — Lumina;*
D — *Liga ortodoxă;* E—*Foaia pentru toți;* F — *Cartea de aur;*
6 — *Traian Demetrescu;* H — *Biblioteca copiilor* și *a tinerimei;*
I — *Ilustrația neamului nostru;* L — ms. 3.216.

O notă din *Cartea de aur* (p, 221) ne informează că: „Această nuvelă a fost tradusă și publicată în limba franceză în jurnalul Des *De'bats* din Paris, în no. de la 23 febr. 1895, care a însofit-o cu mari elogii". Aceeași informație și în ms. 3.216, f. 2r. („Această scriere a fost transpusă în limba franceză și publicată cu mari laude do ie *Journal des De'bats poliiiqueset litte'raires,* în n-l său de la ŀ3 februarie, anul 1895".)

Traducerea aparține lui Jules Brun și este inclusă în reportajul *En Rounianie,* publicat în *Journal des De'bats,* no. 57, 23 fevrier 1895, de unde Macedonski o reproduce în *Literatorul,* XV, 2, 1895, p. 4 — 6. Se pare că textul traducerii fusese cunoscut de Macedonski mai înainte {comunicat în tot cazul la București), deoarece *Ilustrațiunea* (I, 6, din 19 februarie 1895), la rubrica *Ecouri* — deci cu oîteva zile înainte de apariția ziarului parizian — transmite acceașiștire, însoțită de elogii:

„Journal des Dèbals dîn 23 februarie, importanta revistă din Paris la care colaborează *Lcon Say, Paul Bourget, Bruneliere, Alex. Dumas, Maspèro* et.c. publicînd traducerea unei nuvele a d-lui Al. Macedonski, o însoțește cu următoarele rîndurii

«Nici unul n-a reînnoit, ca dl. Macedonski, farmecul bătrînelor case din București în care au locuit generațiunile trecute. D. Macedonski nu este însă numai un nuvelist și un cri tic foarte distins; școala parnasiană poate să recunoască în el un poet ce făurește versurile pe o nicovală de aur!»

Ne pare- bine cind vedem streînătatea inteligentă și <;uHă vorbind cu atîta căldură de oamenii noștri mari".

Elogiul aceleiași traduceri, din același ziar francez (25 decembre 1897):

„D.A. Macedonski este deja cunoscut lectorilor noștri: am publicat în traductie uaa din paginile sale cele mai grațioase: *Casa din strada Traian, nr. 10"* este reprodus și combătut în presa din țară de B.P. (?) sub acuzația de *Cosmopolitism literar (Drapelul,* I, 195, 9 ianuarie 1898),

La republicarea în *Traian Demetrescu și Biblioteca copiilor și a tinerimei,* încă o noi.il ne reamintește că: „Această nuvelă a fost tradusă și publicată în limba franceză în jurnalul *Des De'bats,* din Paris, în no. de la 23 februarie 1895, care a insoțit-o cu mari elogii".

în *Ilustrația neamului nostru,* se precizează o dată mai mult, tot într-o notă, că: „Această scriere a fost tradusă în limba franceză și publicată cu mari laude de *Le Journal des De'bats,* din Paris, în numărul Bău de la 25 febr., anul i895".

Alte două note, care apar și în ms, 3.216, au caracter de glosar:

„sălcii persiewiști — un neam de salcie adus din Persia, și ce se numește peste Olt *salbă-moale.* Acest pom e azi cu totul rar. D. Simu mai are unul în curtea casei sale din Bul^v. I. Brăiianu,

Viana — Viena".

Variante

Textul publicat în *Ilustrația neamului nostru* este asemănător, cu nnele mici deosebiri fonetice, cu cel considerat de bază. Versiunea publicată în *Literatorul,* 1883, *Literatorul,* 1894, *Lumina, Liga ortodoxii, Foaia pentru toți, Cartea de aur, Traian Demetrescu* este total deosebită de cea a textului de bază și o reproducem în întregime.

CASA CU NO. iü

Era ascunsă sub verdeață, așa precum se ascunde vioreaua sub Iarbă, casa din strada Nerva-Traian. Pe zidurile cu știachete ce o Imprejmuiau, vița amestecată cu coada rînduaelei (rîndurícii *A)* și cu lemn cîinesc, ale cănii flori sunt albe, creștea (o lua *C, F, G)* în sus, festonînd știachetele dezvopsite și zidul cu tencuială căzută. Era un haoe de frunze cutezătoare ce rîdeau verde de sub pulberea alburie,

pe caro o răscolea cîte-o trăsură și o arunca asupra lor. Curtea era plină de stufuri de trandafiri, de liliac alb, albastru şî roşcat. Pană și porumbe vinete și coarne roșii creșteau In acea curte, alături cu șiruri de măceși, cu bozul ce poartă un bogat rod de ciorchine din (cu *C)* boabe mărunte și negre și cu feluri de alți pomișori, de flori, de ierburi și de bălării. Salba moale, această varietate a sălciei, ca flori galbene (şj *A)* îmbălsămitoare (îmbăisămătoare *D, F, G),* salcîmul alb și salcimul roșu, castanul sălbatic, nucul cu largi frunze, al căror miros îmbată, plopul cu mlădioasa lui coamă de un verde argintiu păreau că-și deteseră vorba a se întîlni în acel locaş şi a-şi amesteca (să-și amestece împreună *A)* frunzele, ramurile sau florile. într-un cuvînt, rodul cîmpului şî rodul gradinei umplea curtea fără nici o simetrie, mascînd casa așezată în fund ce nici nu se zărea din frunze. Cînd ajungeai la scara ei, fie pe cărarea ce pleca de la poartă în stînga, fie pe cea care cotea către (spre *B, E)* dreapta, rămîneai cu dcsăvîrșire surprins și mirat. Era și ciudată înfățișarea acelei locuințe pe care nu s-ar fi putut aștepta nimeni s-o afle în Bucureștii de astăzi. .

Așa precum era *(omite F, G)* văruită pe dinafară din nou și albă ca laptele peste tot, ea amintea, de sub acoperișul (coperișul *A, F, G)* ei de șindrilă, pe una din acele vechi case boierești ce mai obicinuit se aflau așezate la țară sau prin orașele mai mici de prin județe.

Dar cît de veselă era sub vechiul ei coperiș (acoperiș *C, D, E)* de șindrilă înnegrită, în susul ei cu un cer albastru muiat (înmuiat *A)* în soare ca un smalț (smalț *E)* de aceeași față peste care s-ar trece un ₛtrat subțire do aur topit.

Cu două caturi, rîndul de jos era compus (întocmiți'", *G)* din beciuri cam umede, cam întunecoase (ce este drept *A)*, dar curate. Jos nu avoa decît o singură ușă de intrare, îa dreapta. Foarte groasă, ea era lucrată și întocmită ^4, *B* era întocmită *C, D, E)* din mai multe rînduri de seînduri (scîndurele *A)* de stejar, așa îneît ele formau pe dinafară o serie de pătrate vopsite pe margini cu albastru și în mijloc cu roșu. Acea ușă singură era o poemă a trecutului, (cai?, *D,E)* un (fel de *C, E)* cîntec bătrînesc, o doină [ca un fel de doină *B, C, D)* mișcătoare, făcută din cîteva seînduri de stejar și din puțină vopsea. în stingă, mai era altă ușă, însă ea era întocmită (durată *F, G)* din ochmlcțe de lemn *(omite* de lemn *A)* și dovedea (astfel *A}* că ascunde după dînsa girliciul pivniței (pimniței *C, D).* Dacă intrai în beciuri, dai tot de trecut. într-unui din ele se afla un război în care se țeseau chilimuri și scoarțe. In celelalte erau așezate războaiele pentru pînzeturi de in sau de *(omite* de *A, F, G)* bumbac. Cîte asemenea'trîmbe de pînză nu

ați văzut poate, în copilărie, întinse ia țară pe mărăcini și albind pe verdeața cîmpului, bătute și spălate cum fuseseră în jgheaburile fintînei. Urelndu-te sus, scara nu te ducea de-a dreptul în odăi ci într-un pridvor de zid deschis asupra curței și lung cît toată lărgimea casei. Stîlpii lui erau 1 oL de zid, pe cînd tavanul era din bîrne și din seîndurele (seînduri *F, G)* cărora timpul le detese (dăduse *E)* o față cafenie. Dar ceerafrumos între acele birne nu erau scîndurile cafenii, ci cuiburile ce rlnduneleîe (rîndunelile *D)* își făcuseră acolo.

Și cîte cuiburi, Doamne! Dar rînduncle frîndurele *A;* rindurelele *C),* cîte mai erau ! Și cum mai eiovicăiau-ciovic-ciovic — aducînd puilor golași cîte (încă *E)* o rîmă sau cîte *(omite* cîte *A, C, D, E)* un gîndac în cioc. Agățate de un stilp al pridvorului, se maț afla și *(omite* şj ii, *F, G)* o colivie în care era (și *D) o* privighetoare, iar pe o scară ce ducea la ușa podului sta lungită la soare o pisică albă cu ochi strălucitori ca niște diamante galbene.

Dacă intrai (în sfirșit *A)* în casă dai de patru odăi, cîte patru îmbrăcate pe jos cu (în scoarțe cu vergi late, roșii, albastre, verzi, albe, galbene, sau cu chilimuri, sau cu alte *A)* scoarțe cufel de fiori, în fel de fețe. Și pe ziduri erau scoarțe! O (întreagă *A, B, E)* poemă de covoare cu fețele cele mai vii și cu florile cele mai felurite între ele. Paturi turcești, largi și scunde, îmbrăcate (așternute *F, G)* tot în cot; voare; împrejur, firide și dulapuri pline cu cărți sau {cu *A, D)* altlucruri.

Cărțile sunt toate pămîntene: *Vestitorul țărei românești,* gazeta lui (gazetă a lui *A)* Oarcalecbi, se află deschis pe o mescioară de chiparos cu sidefuri ce este așezată pe una din sofale. *Curierul de ambe sexe* a! lui Heliade, *Akxnndria, Povestea* aricise arată (arătau *E)* mai alături de pal.

Peșchire, frumos lucrate cu borangic și cu flori de mătase în fețe, (dau *C, E),* atirnate în piroane, dau *(omite C, E)* ocol odăilor; perdelele de la fije,.[1] (fiecare *C,E)* f.-îivastrăsunt de tibet, cu o parte albastră și cu alta conabic sau roșie, mart*a modă de pe la 1816 (1S15 *E)* pană la 1830.

Iar pe mescioara lucrată în sidefuri, aliituri cu *Vestitorul țărei românești,* se mai află pe o tăviță verde, înfățișînd în poleieli și în fețe ducerea U geamie a sultanului Mabmud, o mică ceașcă într-un zarf de argint din caro iese aromaticul abur al unei cafele pe care rar o mai putem bea astăzi. Și rezîinat de mescioară, tradiționalul ciubuc de iasomie, terminat la partea superioară printr-o colosală imomea de

chihlibar legală în aur şi înconjurată eu peruzele şi cu *(omite* cu /', *G)* safire, aşteaptă, aproape stins, buzele menite să-l reînsufleţească şi să *(omite* să *B, D)* umple odaia do nori albaştri şi aromatici (ou nori **-albaştri** *B,F, O) A, B, C, D,E, F,G.*

Textul publicat în *Biblioteca copiilor şi a linerimel* oferă şi el o versiune deosebită de toate celelalte redactări şi îl reproducem integra],

CASA CU XO. 10

Ca vioreaua ascunsă sub iarbă, casa din strada Traian nu se mai vedea de verdeaţă. Pe zidurile cu ştachete ce o împrejurul au, viţa sălbatică se amesteca cu lemnul cîinese, aJe cărui flori albe îşi rîurau festoanele pe grătarul de lemn al zidului cu tencuială căzută. Curtea era plină de tufişuri de trandafiri, de liliac alb, albastru şi roşcat. Nişte corni bătrîni îşi duceau, mai la o parte, crecile în sus, încărcate cu mărgeanul roşu al rodniciei lor şi vegheau, în apropiere de scara pridvorului, trenrarindu-şi umbra pe zidurile casei şi împrejur. De la poartă pînă la scară, numai iarbă, flori de cîmp şi biliarii, iar de-a lungul gardului, nu se ştie cum prăsite, creşteau pînă şi porumbe vinete, pe cînd, în preajma lor, boziu] îşi legăna, sub uşoara adiere a dirfiineţeî, ciorchinele de care se ţineau boabele mărunte şi negre, în fundul curţei, sub nişte sălcii pletoase, zîmbea alba Hntînă din care apa se împrăştia în limpezi rîuleţe. Mai spre dreapta, salba moale ce, odinioară, se mtîlnea peste tot în România, şi pe care neghiobia zilelor de astăzi a stîrpit-o, îmbată cu ameţitorul miros a) galbenelor ci flori. Văruită proaspăt pe din afara, vechea clădire pe care nimeni nu s-ar mai fi aşteptat s-o găsească în Bucureştii înstrăinaţi de datinile noastre, amintea vremile de odinioară, cînd boierii locuiau mai mult pe la ţară. Deasupra coperişului ci de şindrilă înnegrită, plutea un cer albastru, atîtde înalt şi de plin de soare, ineît cee drept, nici nu te-ai fi crezut în Bucureşti, ci în Persia, sau în vreo altă ţară a răsăritului, pe care industriala civilizare a barbarilor din apus ar fi scăpat-o din vedere. Cu două caturi, rîndul ei de jos era întocmit numai din beciuri, cam umede şi întunecoase, dar curale. Uşa ei de intrare se înfăţişa privirilor, lucrată din scîndurele de stejar, aşezate după un anume izvod şi frumos vopsite cu albastru închis şi alb. Ceva mai departe, dar tot în faţa casei, o altă uşă, cea care da în gîrliciul pivniţei, era întocmită din ochiuleţe de lemn. Dar ce te azvîrlea cu totul în trecut era, cînd intrai in beciuri, războaiele în care se ţeseau chilimurile şi scoarţele, sau pînzeturile de in şide bumbac. Scara ce urca sus te ducea mai întîi într-un pridvor de rid

sprijinit pe stîlpi de stejar. înduioşătoare se destăinuiau între cuiburile de rîniiunele de sub straşina coperişului pridvoiului şi dinprejurul stîlpilor. Şi cum mai ciovicăiau — ciovic-ciovic — dragilede păsărele ce aduceau în cioc puilor golaşi cîte-o rimă sau cîte un gîDdac. Agăţată de un stîlp se mai afla şi o colivie, în care o privighetoare cînta fără să arate cea mai mică sfială de pisica albă ce torcea liniştită pe treapta cea mai înaltă a scărei podului. înăuntru nu dai decit de scoarţe ce copereau pereţii şi seîndurile celor patru odăi şi de paturi turceşti, largi şi scunde, aşternute tot în covoare, în odaia cea mare — salonul — se aflau firide şi dulapuri pline cu cărţi şi cu alte lucruri. Dar mintea era că, mai toate cărţile erau pămîntene şi de ci ml cu I'apură-Vodă. Cit despre gazete, nu străbătea înăuntru nici una a vremei noi. *Vestitorul ţărei româneşti,* gazetă **a** lui Carcalechi, tipărită pe jumătate cu literă chirilică, si pe jumătate cu cea din zilele noastre, se afla deschis pe una din sofale şi citeai în el că regele Neapolului fi fugit pe un vapor şi că, ajutat de flota englezească, s-a închis la Oaeta, celule puternică de pe margînea mărci. Mai vedeai pe t> meseioară de chiparos, luCT-yta în sidefuri, *Curierul de ambe sexe* al lui Helinde şi, sub] el, *Alexandria* şi *Povestea vorbei.*

Peşchire de borangic împodobeau frumos pereţii iar perdelele de la ferestre erau în parte de tibet albastru, şi in parte de tibet conabiu. în sftrşit, pe o masă ceva mai mare şi mai naltă, o tavă, pe care vedeai ducerea la geamie a sultanului Mahmud, [iurta pe ea, într-un zarf de argint, oeşculiţa cu cafea turcească pe care in zadar am căuta s-o bem astăzi. Cu totul însufleţit de amintirile trecutului era însă ciubucul de iasomie ce-şi rezema de masă galbena lui imomea <ie chihlibar, ceruită cu aur şi împodobită cu peruzele. Şi te aşteptai să vezi înălţîndu-se din ci fumul cu aripi de azur, dar ţigarea, pe trei sferturi mistuită, nu mai da nk'i un semn de viaţă. Timpul veuhi era încremenit în acea casă şi nu se auzea nici un zgomol, nici năunlrul ei, nici în curte,

{p. 135j NUVELĂ î\ SCRISORI

Publicată în *Literatorul,* XV, 11—12, aprilie-mai 1894, p. 20 — 24, dedicată: „D-lui Mateiu Corbeseu, ilustrului juristuonsult şi amicului de inimă, autorul dedică", datată: „1894" şi cu următorul moto: „J'éveillerai pur toi, ia pitit, la justice,/De l'incorruptiblc avenir, / Eux-même âpurreront par leur long artifiee / Ta vertu qiî'ils pensent ternir. / Gilbert", Republicată în: *Liga ortodoxă, supliment literar,*

I, 'i, 27 octombrie 1896, aceeași dedicație și același moto; *Cartea de aur,* 1902, p. 287—295, dedicată: „D-lui Mateiu Corbescu, ilustrul juristconsuK și omul eu sentimente înalte", aceeași datare și același moto; *Biruința,* IV, 168, 6 septembrie 1909, p, 2, aceeași datare; *Biblioteca copiilor și a linerimei,* rtr. 3, 15 aprilie 1918, p. 4 — 6.J

Reprodusă din *Biblioteca copiilor și a tinerimei,* 1918.

A — *Literatorul;* B — *Liga ortodoxă;* C — *Cartea de aur;* D — *Biruința* ; K — *Biblioteca copiilor și a tinerimei.*

Moto-ul *Nuvelei în scrisori* este scos din *Ode imitée de plusieurs psaumes* (strofa a 5-a), cunoscută mai ales sub titlul *Âdieu ă la vie,* a poetului francez Gilbert (1751 — 1780), foarte popular printre romantici pentru soarta sa tragică, damnată, motiv pentru care atrage încă din tinerețe atenția lui Macedonski. Acesta chiar traduce *Adio la viața unui june poet (Stindardul,* I, 3, 28 martie 1876], cu deplină adeziune și simpatic pentru destinul său nefericit, în care întrevede un precursor, o prefigurare simbolică a propriei sale damnări literare *(Opera lui Alexandru Macedonski,* p. 74 — 75 și nota în ediția de fața, voi. III, p. 276-277).

Republicarea ultimă din *Biblioteca copiilor și a tinerimei* este însoțită de următoarea notă referitoare la poJemicîle lui Byron și Goethe, in care poetul își găsește antecedenți iluștri:

„Byron a scris o epigramă contra lui Romilly, procuror Ia Curte, după ce acesta a înnebunit și s-a împușcat. Zisul Romilly voise •—după solicitarea soției lui lord Byron — să-1 declare nebun.

Goethe a scris de asemeni o epigramă crudă îndreptată împotriva librarului Nicolini, dușmanul lui neîmpăcat, după ce acesta a înnebunit".

Sînt argumentele mereu invocate de Macedonski în disculpările care au urmat „afacerii epigramei" *(Viața lui Alexandru Macedonnki,* p. 201).

Variante

187—188

10—89 j 1—â4 Mi se pun în socoteală greșeli și păcate pe care nu le-am făcut. Dușmanii mă înzestrează cu un suflet care nu este al meu. In zadar am pus acest suflet în scrierile mele... Nici viața mea, aici ele, nu sunt ținute în seamă. M-am arătat într-un timp cînd limba română nu era decit o gingăvire. I-am încordat mușchii prin stil și prin îndoirea consoanelor, în cuvintele care cereau aceasta prin origina lor

Am înavuțit-o, împletind într-însa termenii cu ajutorul căror lumea nouă să-și poată exprima subtilitatea simțirilor. Am coronat-o cu imagini strălucite sau cu epitete parfumate și gingașe. I-am dat, în sfirșit, lărgimea și puterea ce-i lipseau. Versul se trăgăna și suna calp. I-am pus aripi de flăcări și de azur, și pironindu-I de cel următor cu rime ce au meritat să fie numite de diamant, l-am dus spre slăvile frumuseței, spre uimirea chiar a străinilor. Insă trecutul meu este uitat. Tot ce am scris este oropsit. Hodorogelile sunt numite astăzi versuri, iar obștea românilor nu mai cugetă prin ea. Așteaptă să cugete pentru ea cei cu averi sau pozițiuni sociale și reproduce papagalicește ce i se spune. Răspunde-mi acum, iubite, mai vrei să fii poet?

Craiopa

De ce nu pot să-ți scriu ce înfiorări m-au cuprins citindu-te. Mă mulțumesc să-ți spun că ai perdut considerarea unei părți a celor de astăzi, dar că ai cîștigat-o pe a urmașilor. Cunosc războiul ce s-a pornit împotrivă-ți. Dar zic că dușmanii d-tale... Să zic că cel, pe care ei spuneau că l-ai izbit, a fost cu adevărat un om mare. Tu ai putut să te înșeli asupra lui, dar n-ai fost fățarnic. Ai văzut întrinsul un stricător al limbei, fiindcă scîlcea cuvintele, și un suflet străin de al neamului nostru...

Ei! și!... — De cînd oare nu mai poate cineva să-și spună părerile, și sosit-a din nou timpul ca — dacă nu te unești cu prostimea — să fii răstignit ori lovit cu pietre? Insă unii spun că te-ai ridicat împotriva unui nebun, care nu se putea apăra. O zic ei, dar eu știubine căn-ai făcut-o.

Să mâ unesc, cu toate acestea, cu dușmanii tăi și în această privință. Să Irîmbițez și eu că ești inimă rea și pizraătareț. Dar scrierile tale nu râmîn, și atunci ce sunt? Nimicit-a cineva pe ale lui Bacon și știrbitu-s-a cît de puțin din ale lui ByroD și Goethe, fiindcă amîndouă aceste mărețe cuJmi ale simțirei și ale cugetărei n-au ținut socoteala, în focul luptei, de starea sufletească și mintală în tare știau că dușmanii lor se află? Știu că ți s-a zis laș. Dar tu care ai lovit ai fost *unul,* iar cei care au apărat, ori s-au prefăcut că apără, au fost *mii.* Nu te-ai dat însă înapoi. Ai ținut piept furtunei. De care parte a fost lașitatea? Mă întrebi dacă tot vreau să fiu poet? Da: vreau să-mi lipsească, cura ți s-a întlmplat poate și d-tale, pînă și pîinea zilnică. Da: vreau să mă disprețuiască toți, darsărămîndemndestimamea. Că voifi învins, estesigur. In timpul in care trăim, banul, el singur, este stimat. In timpul In care trăim:

„...Virtutea este-o crimă, / Și crima cea mai neagră, virtute mai sublimă". / Darfieşi aşa: tot se va găsi unul să strige cînd voi muri: „Onoare viteazului care nu şi-a ascuns niciodată gindurile" *E:* Mi se caută defecte pe cari (care *A)* nu Ie am; mi se atribuie un caracter ce nu e al meu. *Eul meu* este în scrierile mele. Dar scrierile mele vorbesc în zadar. Am apărut într-un timp cînd limba nu era formată, am contribuit la formarea ei... Versul se trăgănea şi suna calp. L-am încordat şi l-am pironit de cel următor cu rime ce au meritat într-un timp să fie numite de diamant. însă trecutul meu este uitat. Tot ce am scris este şters. Literatura de astăzi (azi *D)* cere batjocorirea limbei în legile ei fundamentale. Opere (Operele *D)* de artă nu mai sunt astăzi cele create de marii noştri maoştri: sunt dezmăţărîle la modă, dezmăţările ce se numesc proză sau versuri. Răspunde-mi acum, iubite, te-ai vindecat de dorinţa pe care o aveai?... Mai vrei să fii poet? *Craiova*

De ce nu pot să scriu ce am simţit citindu-te. Mă voi mulţumi să-ţi spun atît: ai pierdut considerat iunea (considerarea *B)* unei părţi a contemporanilor, dar ai cîştigat pe a posterităţei. Cunosc cum stă cestiunea epigramei ce a fost pretextul războiului pornit împotrivă-ţi. Dar să zic ca duşmanii d-tale. Să zic că acea epigramă privea în adevăr pe scriitorul ştiut. Chiar în acest caz, nu ai spus decît ce ai cugetat. Deci n-ai fost ipocrit. Ipocriţi suni cei cari se fac că admiră atunci cînd nici nu înţeleg şi cînd *(omite* şi cînd *D)* nici nu admiră. Ai rămas cum te-a făcut natura. Nu te-ai îmbrăcat în piele de oaie atunci, cînd erai lup. Ţi se zice om rău de inimă. Ei, şi I Meritele pe cari le ai ca poet cu ce pot fi scăzute? Ţi s-a zis laş: dar tu care ai lovit ai fost *unul,* iar cei (ei *A, B)* cari au apărat, ori s-au făcut că apără, au fost mii. Cu toate aceste nu te-ai dat tnapoi. Ai ţinut piept furtunei. De care parte a fost mişelia? Cine au fost cei laşi? Mă întrebi dacă tot voi să fiu poet? Da: voi să mor de foame ca d-ta. Da: voi să mă dispreţuiască toţi, dar să mă simt demn de stima mea. Că voi fi învins, este sigur. în timpul în care trăim nu este stimat decît banul; în timpul în care trăim, precum ai zis-o, „...Virtutea e o crimă,/Şi crima cea mai neagră, virtute mai sublimă". / Dar oricum ar fi, atunci cînd va fi să mor, tot se va găsi un suflet să strige; „Onoare curagiului nefericit". însă, fiindcă trăim în România, şi fiindcă în România contemporană nu ar fi de mirare ca nici acest strigăt să nu izbucnească, primesc şi această soartă *A, B, C, D.*

NĂLUCI DIN VECHIME

Inclus iniţia] fn cuprinsul *Cărţii de aur,* ciclul *Năluci din vechime* constituie în conştiinţa lui Macedonski o unitate literară distinctă, de natură a îndreptăţi editarea separată, de sine stătătoare. Nici acest proiect nu se realizează. Despre aceste intenţii, întru totul legitime, vorbeşte şi o scrisoare din 1008, adresată criticului II. Dragomirescu (Corespondenţă M. Dragomirescu, Bibi, Acad. Republicii Socialiste România, $\frac{S42(2)}{VII}$ • inedît;*):

„Bucureşti, 1908
Octomvrie în 9
Str. Popa Rusu, 14

Domnul meu,

Inform îndu-mă că domnia-voastră aţi luat conducerea Bibliotecei de vulgarizare a scrierilor româneşti, am onoare a vă oferi din nuvelele mele seria trebuitoare pentru a întocmi o broşură, în preţul a 300 lei plătiţi o dată pentru totdauna la prezintarea manuscrisului.

Mai am onoare să vă ofer, tot pentru o broşură a zisei Biblioteci, şi în acelaşi preţ, traducerea mea, sau prelucrarea sau românizarea, cum veţi voi s-o numiţi, a Iui *Romeo ţi Julieta.*

Alătur aci această prelucrare şi o *nuvelă* din seria *Năluci din vechime,* serie ce, înpreună cu alte scrieri aîe mele în proză ar întocmi coprinsu] broşurei I-tîî sau celei a Ii-a.

Deoarece însă, cel rnult în cinci zile părăsesc Bucureştii, v-aş fi îndatorat a-mi da cit de curînd răspunsul dv. sau a-mi fixa o întîlnire în care, condiţiunile editărei, — dacă oferta mea vă convine, ar fi stabilite în mod definitiv.

încredinţez secretarului meu, d. Nicoîaie lonescu, această scrisoare şi împreună cu ea traducerea din *Romeo* şi un specimen din *Năluci din vechime.*

Primiţi, Domnul meu, prea osebita mea stimă şi considerare.
Alexandru Macedonski"

Cu acest titlu — *Năluci din vechime* — va apare doar un mic volum, postum, într-o modestă colecţie de popularizare, „Pagini alese din scriitorii români", Buc., Cartea românească (f.a.).

(p. iii) PITARUL

Publicată în *Presa,* XI, 86, 16 aprilie 1878, cusupratitlul „Tipuri dispărute", I. Republicată în: *Războiul,* 270, 20 aprilie 1878, nesemnată ; *Literatorul,* I, 1, 20 ianuarie 1880, p. 6-7; *Binele public,* V,

184, 20 iulie 1883, p. 3, cu supratitlul „Tipuri dispărute", I; *Lumina,* I, 8, 13 aprilie, 1894, p. 2; *Cartea de aur,* 1902, p. 249— 251 ; *Românul,* 47, 119 (10), 11 mai 1903, p, 106; *Ilustrația neamului nostru,* V, 8, februarie 1920, p. 2.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 21r.—23r.

Reprodusă din ms, 3,216.

A — *Presa;* B — *Războiul;* C — *Literatorul;* D — *Binele public;* E — *Lumina;* F — *Cartea de aur;]* G — *Românul*;] H — *Ilustrația neamului nostru;* I — ms. 3.216.

In *Ilustrația neamului nostru* (1920) și ms. definitiv apar o serie de glosări;

„1. *sarasîr* — rochii de pînză de aur.

2, *meterhaneaua domnească* — muzica domnească,

3, *cihodari* — soldați: gardă a palatului",

einovnic, s.n. — funcționar de stat.

Reproducerea în *Războiul* (1878) este precedată la rubrica *Literatura* de nota;

„Sub titlul *Tipuri dispărute,* ziarul *Presa* publică un șir de siluete, cari dacă toate ar fi izbutite ca cele trei de la început, apoi cu drept cuvînt putem felicita pe necunoscutul autor c-a înzestrat săraca noastră literatură c-o salbă de adevărate mărgăritare. Cum tot ce este frumos voim să fie al nostru, ne grăbim a reproduce cîte unul din aceste *tipuri dispărute".*

Republicarea unor Tipări *dispărute* în *Literatorul,* începînd cu *Pitarul,* este motivată și in articolul program al revistei *(Cronica, Literatorul,* I, 1, 20 ianuarie 1880):

„Nu vom publica din nou lucruri deja apărute. Cu toate acestea, facem chiar azi o excepțiune pentru *Tipurile dispărute* din care au apărut vreo patru. Dar vrem ca colecția să fie complectă."

Variante

141—142

1—27; 1—7 Era o iarnă geroasă și rea pentru săraci, cea în care am dat întîia oară cu ochii de bietul pitar. Să-l fi văzut cu cît canon înainta prin zăpada fără pîrtie și cu spatele adus cîrlig, v-ar fi fost miiâ de el și dumneavoastră, dragi cititori, Cind mi-am dat seama castă podmolit (potmoîit *H)* în ninsoare, sub fereastra tusa, i-am bătut fără voie în geam, i-am făcut semn să intre în curte și l-am poftit încasa.

Purta pe cap șapcă cu cozoroc ca pravoslavnicii cinovnici ai rușeștei împărății, și își strîngea mereu la piept antereul de lostrin țlustren *H)* negru pe care vîntul i-l lua afară *(omite* afară *H),* viscolindu-i-l încoa și încolo. Rămas singur-singurel (singur *H)* din veacul lui, (în Bucureștii acelor *zilell)* multe văzuse și multe pătimise și, azi, fără să mai aibă vreo rubedenie, și nici măcar vreun cunoscut din vremurile bune, se prăpădea între pereții umezi ai unui coteț în chip de odăiță dintr-o mahala depărtată a Bucureștilor, pentru care plătea un icosar pe lună. Fiindcă nu putea să cerșească, căci fusese și el om cu casă, și cu masă, trăia din ciornele pe care le scotea pentru împricinați după hrisoavele scrise în slove cu trei caturi și ce se aflau cîteodată pe la tribunale și, cîteodată, pe *[omite* la tribunale și, cîteodată, pe *H)* la arhivă, dar pe care nimini, acum, nu mai știa nici să ie citească, necum să le tălmăcească, așternîndu-Ie pe hirtie, pe înțelesul lumei noi. Vai de el și de el, că grele zile apucase... Dar cînd i se aduse, pe o tavă așternută cu șervet, răcituri pe o farfurie, bez cașcaval de Olanda, îmbrăcat într-o coajă roșie, și vin de-ăl roșu într-o carafă de cleștar, i se mai îndulci obida și, după ce-mi mulțumi frumos, prinse la limbă, cu umerii obrajilor îmbujorați /, //: Era o iarna (vreme *G)* geroasă.,. Tristă iarnă pentru săraci, iarna în care am văzut (zărit *C, F, G)* pentru întîia dată pe bietul pitar... Să-l fi văzut, încovoiat în două cum i-am văzut eu trecînd pe sub ferestrele mele, cui nu i-ar fi fost milă, dragi cititori? —Bătrân, umbră a unui alt veac, cu șapca Iui cu cozoroc, cu anteriul (antereul *C, F)* lui de lustren (lustrin *D)* negru ce flutura in toate părțile *(omite* în toate părțile *C, F, G)* in crivățul de iarnă și pe care el *(omite* el *C)* se tot căznea (silea *B)* să și-î strîngă ia pept (piept *E, D),* era o adevărată nălucă *[omite A, B, D, Ej* ... Și m-a coprins o miiâ nespusă de bietul pitar... Unde se ducea el pe gerul de foc, repede-repede (repede *D),* cu pasul iute dar mărunțel precum era și dînsuî? Unde se ducea, știa numai Dumnezeu. Căci nici *(omite* căci *D, F, G)* el nu știa unde plecase, undo o să ajungă și cînd o să so întoarcă... dar plecase... plecase, deznădăjduit, lăsînd acasă pe o sărmană (săracă *B)* bâirînâ, soră a lui, pe *[omite E)* jumătate înghețată de frig și de foame... Cind se întoarse, ii bătui în geam și trimisei o slugă de-1 pofti-năuntru. De atunci am văzut adesea pe bietul pitar. Intra din cafenea în cafenea și sta pe lîngă ușă, smerit, cu ochiul rugător, dar nu cerea nimănui {nimărui *A,B,C)* nimic. De-i dai ceva, lua; nu-ți mulțumea niciodată; privirea ce oprea asupră-ți era însă *(omite* însă *B)* plină de atita recunoștință, încît fcă *A,* iî;te simțeai mișaat fără voie *A, B, C, D, E. F,G.*

8—81 Iar de cite nu-mi mai vorbi el! Că apucase şi domnia JuiMihai Şuţu-voievod, care era scurt la stat, urît foc, şi negru harap, dar care, la zile mari, păşea mîndru şi cu mîna în şold, printre rochiile desarasir ale cucoanelor, în vreme ce meterhaneaua domnească îl intlmpina cu un mare zgomot de tipsii lovite unele într-altele, şi în vreme ce muiaţii lui în fir ciohodari îi cîntau; Nalt eşti, / Oacheş eşti, / Spriricenat eşti,/Frumos eşti,/Hura! Hura ! / Să trăieşti, / Să-mbătrîneşti, / Măria-ta ! / Iar Vodă-Şuţu, ghebos şi urît cum era, se furlandisea nespus de mult şi trecea prin faţa meterhanelei, şi printre ciohodarii lui, cei pe două rînduri aşezaţi, cu mîna dreaptă pe iataganul din brîu (şi cu cea stingă in şold *H).* Că nu era el degeaba Vodă. Dar pitarul meu, după ce mi-a mai spus şi altele, s-a dus, cum a putut, prin nămeţii de zăpadă, şi n-am mai văzut do atunci altul (ca el *H)* prin Bucureştii ăştia mari /, *H:* Mujte mi-a povestit mie pitarul din vremile trecute, din vremile giubelelor, anterielor(antereielor *A, B, F)>* rochiilor de sarasir, iacalelor de samur {ori de cacom *A, B),* căci era bătrin şi văzuse multe. Ţinea^ minte pană (pinâ *B C)* şi domnia lui Vodă-Şuţu care era urît, negru, scurt (scund/l, *B)* şi cam ghebos, dar care, cu toate acestea (aceste *A,F),* nu era mai puţin primit la paradă (parăzi *A, B* parade *C, D, E)* în vuietul (sunetul *A, B)* meterhanelei şi cu cîntecul obicinuit de primire al (a *A, C)* domnilor de pe vremea de atunci, cin tec ce era cam în felul ăsta; Nalt eşti,/ Oacheş eşti, / Sprîncenat eşti, /Frumos eşti, /Hura! Hura!/Să trăieşti,/Să îmbătrlneşti /Măria-ta! /Şi Vodă-Şuţu, ghebos, negru şi urît, păşea îngîmfîndu-se, cu o mînă pe iataganul din hrîu şi cu alta în şold, în sunetul acestui cîntec al cărui ison i-1 (îl *G)* ţinea meterhaneaua şi ciohodarii cari loveau *exi* zgomot în nişte tipsii de aramă. Pe-atunci (P-atunci *A, B, C),* bietul pitar nu era ce-a ajuns astăzi *A, B,* C, *D, E, F, G.*

(p. 143) BABA-CLOANŢA

Publicată cu titlu] *Vrăjitoarea* în *Literatorul,* I1., 1, 15 ianuarie 1881, p. 497—500, cu supratitlul „Năluci din vechime", dedicată: „Lui V. Alecsandri, cîntăreţul neamuhîi latin, jos-iscâlitul — Închină". Republicată, cu acelaşi titlu, în: *Cartea de aur,* 1902, p. 252 — 256, dedicată: „Marelui ziarist Luîggi Gazzavilan, ilustrul Întemeietor al presei populare române"; *Traian Bemetrescu,* I, 5, 4 octombrie 1909, p. 1.cu acelaşi titlu; *Universul literar,* XXXVI, 17, 6 iunie 1920, p. 260, cu titlul definitiv: *Baba-Cfoanţa.*

Textul definitiv, cu aceiaşi titlu, în ms. 3.216, f. Hr. — 17r. Reprodusă din ms. 3,216,

X — Literatorul; B — *Cartea de aur;* C — *Traian Demetrescu;* D — *Universul literar; K* — ms, 3.216.

în toate republicările, *Baba-Cloanţa* este însoţită de o serie de note, cu mici variaţii de redactare:

„1. — *ciufiurezi* — paseri de noapte. Expresiune întrebuinţată la munte şi mai ales peste Olt.

2. _ *moghindeaţă* — poşor sau. mică movilă, muşuroi etc.

3. — *năpirstoc* — degetar.

4. — *purtată In zvirnă* — expresiuno oltenească, purtată într-un mod «năbădăios».

5. — *caiic* — idem; întrebuinţată mai mult peste Olt. Fiece fîntînă îşi are, legat cu un lanţ, cîte un vas de lemn scobit ce se numeşte cauc şi ce serveşte spre a se scoate apă.

6. — *ciuturi* — fîntini, de la «citerna*.

7. — Expresiune populară —«alte alea» — lucruri supranaturale.

Se mai uzitează încă spre a se zice în loc de «l-a luat din Iele», — tl-a luat din alte alea»,

8. — *ddnaci* — flăcăii.

9. _ *gagă* — îşi zic ţărancele între ele, peste Olt, in semn de consideraţie. «Gagă» înlocuieşte pe orăşenescul «ţaţă».

10. — *zburătura,* — ţandăra, aşchie de lemn.

11. — *stobori* — uluci, pîrnaci,

12. — *pirleazul* — un fel de gard mai scund format din nuiele.

13. — *tărăgăniţi* — a da vreme după vreme; a întîrzia.

14. — *melenţie* — stricarea populară a cuvîntului «miliţie»,

15. - *taman* — tocmai.

Iţi. — *păleaţă* — prăjina.

17. — *Sf. Vasile* — este un vechiobiceide la ţară. In noaptea Anului nou, pune fiecare în grădina casei cite o chită de busuioc, şi dacă chita va rămine neatinsă de brumă, aceasta dovedeşte că omul care a pus-o va avea mult noroc şi nu va fi ajuns la necazuri în cursul acelui an.

18. — *bi?ag* — belşug, îmbe!şugare.

yj . — *gofgogeamite* — de o lungime nemăsurată, extraordinară".

Versiunea din *Universul literar* (1920) are alte note:

„1, — *Miază-JVoapte* — numele unei spâimîi țărănești.

2, — *moghindeați*— termen oltenesc popular exprimînd o «micime rotundă», ceva ca o minge.

3, — *goșgogea* — afară din cale de mare.

k, — strechia — un fel de nebunie ce coprinde uneori animalele. Pozitiv că «strechia» vine de la italienescul *streghia» = strigoi, stafie.

5. — gaga — țața, termen popular oltenesc.

6. — *pomina* — de la o *pomeni* = renumeJe, vestea,

1. — mehenghi — dibaci, șireți.

8. — *Ăl-din-bahă* — naiba, deci tot dracu".

Ms. definitiv, 3,216, cuprinde aceleași note.

In *Literatorul* (II, 1, 15 ianuarie 1881, p, 497), o notă explică apariția supratitlului *Năluci din vechime:*

„Autorul a substituit Ja vechiul titlu de *Tipuri dispărute,* pe cel de mai sus, ca mai conform cu limba ce întrebuințează",

Luigi Cazzavilan este fundatorul ziarului de mare tiraj *Universul* [19 septembrie 1888).

Variante

143

1—26 Al de-a pomenit-o n-a uitat-o, iar ăl de-a auzit numai vorbindu-se de ea, își scuipă de mai multe ori în sin, cum (pe loc ce *D) i* se spune de odrasla lui Aghiuță. Dar spaima cea mare e a celor care locuiesc iarna la țară, avîndu-și casa pe lingă cîte una din acele păduri în care Miază-Noapte se pitește ca o rnoghindeață ori, cînd e să dea năvală prin cîte-o curte de creștin, se umflă ca o goșgogea claie de fîa. Oamenii de pe-acolo, de-aia nici mi ies noaptea fie chiar (măcar *DJ* în pridvoarele caselor că, haidi I — se pomenesc, cît s-ar freca la ochi, cu ea în cîrcă, mai ales că alde Baba-Cloanța (Cleoanța *DJ,* o pustie de vrăjitoare a satului din marginea codrului, a pus-o la mînă și o trimite să umble, și pe unde vrea șt pe unde nu vrea, cu toate că, ziua, o ține închisă într-un năpîrstoc, nedîndu-i drumul decît noaptea, cînd o asmute să se repeadă aci asupra unuia, aci asupra altuia, purtată zvîrna într-un cauc de ciuturi, ce-o ia prin văzduh, dus de patrii fusuri ce se învîrteau (învîrtesc *D)* și ce se răsuceau (răsucesc *DJ* ca niște alte alea... Clteodată, bătînd din piuă și cutreierînd, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, ale cîmpuri și ale văi, se alegea praful și paraginea de caseic pe lingă care trecea și băga strechea în cirezile ce-i ieșeau în cale *E, D:* Al de-a pomenit-o o ține minte, iar ă! de n-a pomenit o șa auzit numai de ea, de se afla cumva șezător la țară, și tot îl trec nădușelile de cîte ori aude cîntînd ciuiiurezi prin pădure. Și de se uită noaptea, din pridvorul casei in curte, i se face părul măciucă pe cap, că doar să nu vadă pe năpasta de Miază-Noapte stindu-i in bătătură tn chip de moghîndeațâ, ori de vreo goșgogeamite claie de fin. Că, vezi, Miază-Noapte se făcea pe-atunci și claie de fîn, numai de-i mișca din deget vrăjitoarea ce mi ți-o puse la mînă de o ținea ziua într-un năpîrstoc și de-i dedea drumu numai noaptea să bată aie cîmpuri și ale văi și să mi-ți vie, măre, vie, pe la ale case de rumâni, aci bătînd din piuă, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt și aci purtată-n zvlrna într-un cauc de ciuturi, dus, în loc de roți, pe cite patru fusuri ce mi-ți sfîrîiau și ce mi se răsuceau în toate părțile și ca și niște alte alea *A, B, C.*

144

1—86 Așadar, Baba-Cloanța (Cleoanța CJ,cum o botezaseră toate fetele și toate mătușele din sat, și cum îi zicea pană (pînă *D)* și gaga Sanda, era așa de vestită incit i se dusese pomina în mai toate satele dimprejur și îmbelșugarea se așezase în vatra căscioarei ei de la capul podului mai la vale, și dincolo de cruci, sub un povîrniș de deal ce, doar să dai cu zbitrătura, și-I ajungi. Și vezi că, nu știa nimini (nimeni *DJ* pe meșterul care i-o zidise, că într-o dimineață, ăi care trecuseră pe sub coastă zăriseră acolo căscioara ieșită ca din pămînt și ca și cum ar fi fost pe locul ei de cînd lumea, iar pe babă o văzuseră așezată grecește pe o laviță din tindă și sfărimîndu-și (sfirîindu-și *DJ* fusul de ziceai ce e asta. Și să nu vă fie cu supărare asuprâ-mi, boieri dumneavoastră, că eu nu vă spun moși-pe-groși, ci numai lucruri pe care ie-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuți, fiindcă trăiseră în vremea stelei cu nouă cozi și a zăpezei roșii șt ce, de n-ar fi fost, firește că nici nu s-ar povesti, măre. Sa băgați, prin urmare, bine de seamă, cei din ziua de astăzi, că oricît ați fi de cărturari și de mehenghi, n-ați scăpa de ea cu una cu două de cum ați supâra-o, căci — s-o știți mai-nainte — ea n-a murit, ci trăiește tot în casa ei de sub povîmișul dealului din satul ai cărui nume s-a pierdut, și —babă (baba *D)* a dracului cum e, fiindcă a dat mîna cu Ăl-din-baltă (ptiu ! ucigă-1 toaca) — var aduce la *e&* călări pe cîte-o prăjină sau pe cîte o trestie de-a lungă, cum

I-a adus și pe Niță al Stanchei (ăl pe care-] luase la mclenție) la Trana a Păunei,,, Iar cum v-ar aduce, v-ar da să beți apă nenceputâ fără să știți și ați vedea-o zînă de frumoasă, oricît ar rîde satul și orașul, dacă nu v-ar arunca cumva pe Miază-Noapte în cîrcă... Sivă povestii dumneavoastră așa, ți încălecai pe-o șea *E, D:* Baba-CIeoanța, c;'i așa îi ziceau vrăjitoarei toate fetele și toți dânacii, își avea căscioara ei de la capa podului mai Ia vale și dincolo de cruci sub un povîrniș de deal, ce (care *B)* doar cit ei da cu zburătura și-] ajungi. Și vezi că nu știa nimeni, nici din sat, nici de prin nouă sate de prin prejur, pe meșteru care i-o zidise, necum de vremea în care se pomenise, uite-așa hodoronc-tronc, ieșită ca din pământ și alcătuită așa precum era ea, adicătelea, pe palma ei de Joc și între stobori și pîrleazul ei. Alde Baba-Cieonța (Cleoanța *C)* firește că nu era să scoată ea grai din gură despre toate astea, da' (dar *C)* numa (numai *C)* din vreme în vreme și mai ales la zile mari, ca la Drâgaică ori Ia Obrejenii, o tot auzeai tocîndu-i gura-n fiere despre alte alea, de cînd cu zăpada roșie, ori de cînd cu steaua cu nouă cozi. Apoi del... Să vă fie cu voia dumneavoastră (d-voastră *C),* cinstiți boieri, ori să nu vă fie, așa era Baba-Cleonța (Cleoanța *C)* ! Că nu pomenise ea de-a surda ori de doru lelei zăpada a roșie și steaua cu nouă cozi care, de-o fi fost, o fi fost, da' cînd o fi fost, numa Dumnezeu știe, însă trebuie să fi fost, că toate cîte se povestesc, așa, de flori de măr, nu s-or fi povestind, mărel Și dacă dumneavoastră (d-voastră *C),* ăi de lumea noua, mai stați Ia gînduri și vă tot trăgăniți ca să mă credeți, feriți-vâ ca nu cumva să vă pomeniți într-o bunădimineațâ că se coboară iar pe pământ, bate-o-ar potca de babă, și că vă pune fusu ca să vă aducă pană (pînă *C)* la ea, călări fieștecare, pe cîte-o trestie de-a lungă, da' știi, de-aei șipănă (pînă *C)* colo, așa precum i l-a pus lui Niță al Stanchei, âl de-1 luase la melenție și de nu se mai întorcea acasă la Trana a Păunei! Că Trana, îl tot pîîngea de-și luase lumea în cap, pană (plnă *C, D)* ce o prididi dorul mai cum se cade de-și luă într-o seară inima în dinți și de se duse să bată la ușa Babei-Cleonței care, taman atunci, pusese cuțitu într-un coiț al casei după ușă de se adunaseră toți purceii grămadă pe el, și ăi potcoviți cu nouăzeci și nouă de potcoave și ăi nepotcoviți. Și cum ședea baba și se uita la ei fâcjnd haz și torcîndu-și furca din brîu, intră înăuntru și biata Trana a Păunei și, după ce se uită bine prin toate colțurile casei, ca nu cumva sS se pomenească în cîreă cu Al-din-baltă (ptiu I ucigâ-1 toaca!}, își povesti și ea pustiul ei de foc. Și baba, care (ce *A)* nu era tocma rea de suflet cu ăi buni, ci numa (numai *C)* cu ăi răi, măcar că era uscată ca o stafidă și naltă ca o păleață, îi dete să bea dintr-o sticlă (de *A)* apă nenceputâ (neîncepută *C)* și să miroasă busuioc d-ăl de nu s-a pus bruma pe el în noaptea !u SE, Vasile și (cum bău din apa nenceputâ și mirosi busuiocul din noaptea Iu Sfîntu Vasile *A)* se făcu, măre, la ușă, Niță al Stanchei călare pe o prăjină de-a mare și se cunună Trana cu el la lună, iar toișag avură în casa lor pînă ce se ridică baba către alte tărîmuri, în năpîrstocul în care ținea închisă pe năprasnica de Miază-Noapte, a de se făcea cînd moghindeață și cind claie de fîn, și a de umbla aci bătînd din piuă cu *o* falcă în cer și cu alta în pămint, și aci în caucul de ciuturi purtat (în *A)* zvtrna pe patra fusuri ce mi-ți sfîrîiau și ce mi ți se răsuceau în toate părțile ca alte aiea. Și, măre, vezi!... De cînd baba care o ținea închisă (în nâpîrstocul ei *A)* s-a ridicat către alte lărîmuri, năprasnica de Miază-Noapte se așează, după cum îi e voia, în bătătura fieștecărei case de rumân (român.*C),* fie om bun la Dumnezeu, fie om rău, că nu mai este cine s-o închidă ziua îa năpirstoc și s-o asmuță (sumuță *C)* numa (numai *C)* noaptea, acolo unde se cuvine, iar nu și acolo undo nu secuvine.Și, măre, vezi,.. Tot de-aia nu se mai întoarce acum (acuma *A, C)* la casa Iu iniei a sculă de dănac care a plecat la meletiție și plecat a rămas pinâ în ziua de astăzi cu inima fetei Tranei cu tot... Că nu mai este cine sil aducă călare pe o goșgogeamite prâ« jină ca pe Niță al Stanchei ca sa se cunune și el cu fata Tranei și să trăiască și el cu bișagu-n casă, iar nu cu năprasnica de Miază* Noapte în bătătură /l, *B, C.*

(P- 145)

CANĂHIȚA

Publicată în *Presa,* XI, 97, 4 mai 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute", VII. Republicată în: *Literatorul,* I, 12, 6 aprilie 1880, p, 183 — 185; *Cartea de aur,* 1902, p. 257 — 260, dedicată: „Lui N. Ține, poetul plin de vervă și literatul luptător pentru adevăr"; *Ilustrația neamului nostru,* V, 9, martie 1920, p. 4.

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 6r.—8r.

Reprodusă din ms. 3.21(5.

A—*Presa;* B — *Literatorul;* t!—*Cartea de aur;* D —*Ilustrația neamului nostruj* *K* — ms. 3.21S.

In diferitele sale repubiicări, inclusiv in rns. definitiv, cu mici modificări de redactare, *Căn&rija* este însoțită și ea de o serie *tio* note — glose, precum urmează:

„1. — *Titlu* — acest nume nu e fictiv precum nici persoana care J-a purtat nu e o ficțiune; de Cănărița își aduc de bună seamă aminte mulți dintre hătrîni; acest nume, sau mai bine zis această poreclă nu e închipuită. Cănărița a trăit pînă acum 60 de ani și a avut case în mahalaua Antimului,

2. — *petec roșu* — oricît de barbar s-ar părea lucru), el este adevărat; mie insă nu-mi pare nici mai barbar, nici mai retrograd decît faimoasa măsură polițienească a felinarelor roșii, înființata de un prefect radical. Măsură poiițienească privitoare la asemenea femei.

3. — *Podul Caliței* — Strada Craiovei. în cursul scrierii meie de tipuri, voi avea ocaziunea să arăt de unde această uliță a primit numele de Podul Gaîiței, acum Calea Rahovei; Ulița Antimuiui s-a schimbat mai intîi în Podul *Caliței,* apoi în str. *Craiovei* și ea se numește azi *Calea Rahovei.*

4. — *Drăgușin* — numele de *Drăgușin* era foarte întrebuințat în vechime. *Drăgușin* nu este, precum s-ar putea crede, un diminutiv al lui Dragoș, ci un nume cu lotul deosebit, cu toate că s-ar putea forma foarte bine dintr-însui și diminutivul acestui din urmă.

5. — *sarasir* — pinzâ de fir. Rochiile de *sarasir* erau rochiile de mirese ale fetelor de boieri din vechime. Ele costau adesea cîte 300 și chiar 400 de galbeni, după calitatea firului; acest lux poate părea exagerat; dar de se va ține seamă că acele rochii erau pe urm,1 întrebuințate Ia toate ocaziunile mari, se va conchide că el nu era nimic pe lîngă cel de astăzi cînd modele se schimbă pe fiecare zi și cînd o rochie pusă la un bal nu se mai pune ia altul".

Despre legăturile poetului cu N. Ține, cf. și nota noastră, in ediția de față, voi. II, p. 327—328.

Variante

Textul publicat în *Presa, Literatorul* și *Cartea de aur* este total deosebit de textui ms. 3.216. îl reproducem în întregime:

CANARIȚA

Pe-atunci (Po-atuncea *B)* îe punea petec roșu! Oricît de bogate ar fi fost, li-1 cusea frumușel pe rochii de la cinstita isprăvnicie, ș-apoi le dedea drumul pe-aci-ncolo... li cususe petec și Cânăriței,

dar fiindcă Dumnezeu îi detese păr {părui) ca *(omite A)* să-i treacă de brtu în jos, ea și-1 ascundea să nu se vază (vadă *C)* âl (cel *B)* mai mic colțuleț. Dar ce o supăra mai mult nu era tocmai petecul (peticul *A),* arde-1-ar focul, ci dragostea ce prinsese de feciorul unui boier mare. Și-i era necaz fiindcă jurase să nu iubească pe nimeni, s-o iubească toți și să sărăcească pe cîți ar iubi-o. Că se ținuse de vorbă pană (pînă *B)* în ziua de-1 văzuse, așa-mi cam dau cu socoteala, pentru că avea casă mare în Podul Caliței (Caliții *B)* pe unde apuci la Antim, butcă și arnăuți. Dar giuvaierurile cîte le aveai... Că te puteai uita cu ochii la soare și (dar *A)* la ele nu te puteai uita.,. De la un cîrd (rînd *B)* de vreme însă, nu mai vrea să știe de nimic. Că era Cănărița amorezată de se mira o lume... Iar întru curățenia dragostei i se întărise inima și i se înălțase sufletul pentru ca să înceapă un trai nou. Ea, care-și rlsese de iubirea tutulor, iubea; ea, a cărei ochi verzi și luminoși se aprindeau nutoai la lumina aurului, simțise ochii aprinzîndu-i-se în lumina altor doi ochi. Ce iubise, disprețuia, ce disprețuise, iubea... Frumoasă ca ocofetură,aificrezutcăsefrîngede-istringe-o mai tare în brațe... Cu vin-o încoace, plăviță-n față și cu părul negru, să fi umblat nouă țări și nouă mări, nouă ani de-a rîndul și tot nu-i puteai găsi pereche Gănăriței.

Și fiindcă nu putea s-o vadă nimeni și să n-o iubească, o iubise și Drăgușin, frumosul fecior de boier mare. Iar în vremea cînd înfloresc trandafirii și teii, ieși Drăgușin de la Cănărița în vărsatul zorilor și luna, ce cu fața întinsă la ei îi privise toată nopticica prin fereastră, îngălbenise de osteneală, pană ce aîbise pe cer ca o rotogoală de hirtie.

Veni și a doua zi Drăgușin și doi ani de-a rîndul veni, iar boierii ce {cari *C)* aveau obiceiul cînd ieșeau de la divan să poposească ia (pe la *A)* Gănărița, care-i cinstea cu cîte o vutcă de-a (d-a *A)* bună, de doi ani nu se mai văzuseră călcîndu-i prin casă.,.

Mamă (Mumă *B)* a doi gemeni, părea că o iertase și Dumnezeu, atît o făcuse de norocită.

Dar în al treilea an, tocmai în vremea cînd se scutură trandafirii și teii, era nunta unui fecior de boier mare ia biserica de la *(omite* de la *C)* Sărindar, Și mireasa *(omite* Și *C),* în rochie (rochia *C)* de sarasir, se pleca dinaintea altarului zîmbind printre firele betelei mîndrului mire (tînăr *A)* ce (care *C)* o ținea de mină și (ce *A;* care *B)* na ridica deasupră-i ochii lui albaștri ca o rază a cerului. Iar

într-un colț al bisericei (bisericii *B)* plîngea o femeie îmbrăcată îa zăbranic negru.

Gâ se scuturaseră și teii și trandafirii și Dumnezeu pedepsea pe Gănărița... Și pînă la anul, cei doi copii gemeni, născuți într-o zi, îi muriră (într-o zi *B)...* Iar bolile veniră plesnind din bice și rînjind din dinți de-o uscară de-a-n picioarele, pace și odihna nu mai avu și mîna lui Dumnezeu rămase apăsată asupră-i pană Ia ceasul morții (morței *C).*

Atunci, dar numai atunci, înconjurată de toate fetele sărace din București, cărora le împărțea mărgăritarele și diamanticalele ei ce umpleau vreo treizeci de lădițe de chiparos, se zice că fruntea i se însenină o clipă și că închise ochii strigînd (zicînd *B);* „Mulțumescu-ți ție *(omite* ție *CJ* Doamne că m-ai iertat".

Dumnezeu o iertase, da. Casele ei însă stau pană astăzi în Podul Galiței (Caliții *B),* pe unde apuci la Antim, părăgiaite, pustii... Prin curte cresc bălăriile și mușchiul se agață pe colțurile de ziduri dârîmate; prin odăi cîntă cucuvăile, zboară fiifiind liliecii; și luna prin geamurile sparte, se uită-năuntru a jale toată nopticica pană ce, îngălbenind de osteneală, încetul cu încetul, albește pe cer ca o rotogoalâ de hîrtie *A, B, C.*

Versiunea publicată în *Ilustrația neamului nostru* este deosebită de redactările anterioare ca și de textul ms, 3.216. O reproducem în întregime:

CANARIȚA

Pe-atunci Ii se punea petec roșu. Oricîți feciori de boieri s-ar fi dus pe la ele, și oricîți bani ar fi strîns de pe urma tor, nici una nu scăpa de el. Li-1 cusea binișor pe rochie la hagie, și să fi poftit vreuna să-1 scoată că vedea pe dracu. îi cususe petec și Cănăriței, dar fiindcă Dumnezeu îi detese păr să-i treacă de brîu în jos, ea și-1 lăsa pe spate și nu se mai vedea din el ăl mai mic colțuleț. Dar ce-o supăra mai mult nu era tocmai petecul, arrde-1-ar focul I ci dragostea ce prinsese de ăl fecior de boier mare, cit ochii de mură și cu buze de mărgean roșu. Sărăcise ea, nu e vorbă, pe cîți se apropiase de ea, băgîndu-i în colivie și făcîndu-i canarii ei, dar acum o pățise de-a binele, că și-ar fi dat chiar și viața pentru Drăgușin, ăl mai mic dintre feciorii vel-clucerului, un ceapcîn de băiețandm care făcea să sece apa în puț cînd se uita la ea...

Ga toate au plată și răsplată pe lumea asta, așa că geaba avea Gânârița casă mare îa Podul Galiței, pe unde apuci la biserica

Aiitimului, tiindcă dacă avea de toate, odihnă de loc nu-i rămăsese. Că adevărată e vorba cîntecului:

De foc inima mi-c arsă
Și eu ochii n-am închis...
Cum să-i Închid cînd ei varsă
Piraîe de foc aprins.

Și spre fulos nu-i erau, firește, nici năbădăioșii de armăsari, nici butca, nici giuvaiericalele ce, cînd le punea pe toate, o doborau. Cu vino-ncoace, frumoasă ca o cofetură și înaltă ca o mlădiță, cum era la trup GănSrița, ai fi crezut că se frînge în două de-i strînge-o mai tare în brațe; dar nici asta nu-i slujea la ceva, fiindcă moftu-rosul do Drăgușin, adevărată secătură a bâiețandrilor de vîrsta lui, nu se mai abătuse pe la ea de mai bine de două sâptămîni. De! Că așa e în lumea asta și scris i-a fost și Cănăriței să afle că i-au crescut aripi și puiului ei, și că ele l-au dus la fata marelui logofăt, cea care-și împletea părul în mici codițe și pe care le încolăcea apoi de mai multe ori Împrejurul capului și frunței, făcîndu-și din ele o coroană de aur. Iar acum, ce era Gănărița să mai facă? I se hotărise soarta, dar trebuia să se aștepte la ea, fiindcă de la mine *a-a* știți, băieți și fete, cînd e armăsarul clrlan și iapa mînză, sunt dați dracului și unul și altul, dar puțin după asta se domolește ori unul, ori altul. Ba cîteodată se domolesc amîndoi. Și astfel se întîmplase, se vede, și cu al Drăgușin, că acum, cînd îi crescuseră deasupra buzelor, în locul tulcielor, niște sprincene răsturnate cu vîrfurile in sus, duse la Sărindar, fără mustrare de cuget, pe fata marelui logofăt și nu află decît tirziu de moartea Gănăriței, a cărei casă râmase pustie în Podul Galiței, pe unde apuci la Antim, și unde multă vreme vecinii au văzut-o, pe cît se spunea, făcută stafie în nopțile cu lună și tot uitîndu-se afară prin geamurile sparte, ca și cum s-ar fi așteptat să-1 zărească pe Drăgușin Intorcîndu-i-se în brațe. Dar zidurile casei s-au surpat într-o z; și Cănărița n-a mai rămas nici stafie.

(p. 148) CĂPITANUL DE POȘTĂ

Publicată in *Literatorul,* I, 22, 13 iulie 1880, p. 342 — 343, cu supratitlul „Tipuri dispărute", VIII. Republicată în: *Cartea de aur,* 1902, p. 261 — 264, dedicată: „Domnului Emanoil Kretulescu, viță de Basarab și înălțime sufletească".

Textul definitiv în ms. 3.216, f. 9r.— 13r.

Reprodusă din ms. 3.216,

X — Literatorul; B — *Cartea de aur;* C—*-tas.* 3.216.

In *Cartea de aur,* următoarea notă la cuvîntul; *„filele* — corupţie din lire".

Alte note mai ample, în ms. 3.216:

„1, — *Coasta Grecilor* — comună rurală pe drumul cel vechi al Graîovei,

2. — *zonturi* — trăsură deschisă căreia punîndu-i «zonturile» se schimba In caretă sau cupeu cu trei locuri dinapoi şi trei dinainte.

3. — *tolbaşii* — marfagii cari purtau o «tolbă» în spate, şi în care se aflau cam de toate ale casei.

4. — *samanie* — coloare *maron.*

5. — *poliţă* — scîndură, vopsită sau nu, şi agăţată în belciuge de perete, pentru a sprijini pe ea lucruri felurite".

Variante

148—149

1—*27ţ* 1—6 Noapte fără stele, şi doi inşi in cupeul de moda nouă ce cobora domol Coasta Grecilor dus de trei surugii. Cei doisprezece cai care îl trăgeau, înhămaţi Ia ei doi cîte doi, abia îşi mişcau picioarele, bălăngănindu-şi încet clopotele, căci cunoşteau drumul, pietricică cu pietricică, de cînd ÎI tot bătuseră, şi ii ştiau întortocherile, răsturnişurile şi făgaşunle. Pe dinaintea vederei drumeţilor, copacii de pe creştetul dealului se poceau ca nişte iezme negre ce urcau tot mai sus cu cît trăsura cobora mai mult. Dar, de la vale, se zări urcînd înspre culme o namilă. Era o trăsură de vremea veche, grea, largă şi cu zonturi, Închisă cum era de orice parte, abia se putea zări, prin geamurile portiţelor, o malotea îmblănită şi un chip stafidit de femeie, pe al cărei cap era strîns legat şi înnodat un bariş, găteală a unei vremi duse, pe cînd alta, cu desăvîrşîre nouă şi tînără, înainta. Hărăbaia trecu pe lîngă caretă cu o mare zornăitură de geamuri şt peste puţin se făcu una cu întunerecul, iar în curtea poştei intră trăsura mai uşoară a zilelor ce urmau să vină. Dealuri de băligar ce se ridicau în această curte, aşezate lîngă un pîrleaz din împletituri de nuiele, arătau câ En grajdurile popasului pentru cai şi călători, trebuia să se fi aflat zilnic un număr însemnat de mîrţoage. Cînd cupeul iatră pe poartă, trecînd şanţul şoselei pe o podişcă de lemn, şi izbuti să fie oprit lîngă prispa unei căscioare cu şirul lui de cai frînt în două, în uşa din peretele de curînd văruit, căpitanul de poştă se şi arătă cît clipeşti din ochi: fiindcă, un cupeu, şi încă înhămat cu doisprezece cai, nu era glumă C; Xoaptea era fără stele. Erau doi tn careta dusă de trei surugii şi coborau Coasta de la Greci. Copacii se arătau şi păreau ca nişte năluci pe creasta dealului. Deodată văzurăm urcînd o nămaie de trăsură. Felinarele ei licăreau ca nişte cărbuni roşii. Surugiii hăiră ca să dea mai ia o parte trăsura ce urca. Darea venea drept spre noi, căci boieri erau şi-ntr-însa ! Careta noastră era uşoară şi nesigură ca timpul nou. Ca vremea veche era (de *A)* grea şi (de *A)* zontuită trăsura ce venea din potrivă. Ciocnirea nu se putea înlătura. Prăpastia era alături. Tocmai cînd credeam primejdia mai sigură, o roată zbură ţăndărită de la vechea hărăbaie ce (care *A)* căzu pe pîntece şi se opri. Trecurăm pe lîngă ea în fuga cailor si peste Un sfert de ceas ne pomenirăm sosiţi in curtea poştei. Nişte grajduri întocmite din nuiele şi o căscioară văruită, în prispa de pămînt, erau tot coprinsul acelei împrejmuiri. Căpitanul de poştă, cum auzi clopotele de la cai, ieşi în prag, ne deschise uşa caretei scoţîndu-şi şapca lui cu cozoroc verde şi începu să ne facă obicinuitele temenele *A, B.*

14»—150

7—II; 1—£8 Cu temenele şi frîngerî de mijloc destule, bâtrtnul, alě cărui mustăţi erau albe şi tunse scurt pe buze, şi care îşi trecuse repede un antereu negru peste taclitul vărgat cu albastru pe fund portocaliu, deschise portiţa cupeului şi, urmîndti-şi închinăciunea, pofti pe preacinstitele feţe sâ-i facă nemărginitul batir să se răcorească cu o dulceaţă în umilitul lui lăcaş şi să soarbă şi o ceaşcă de cafea pe care fata lui o făcea cu caimac şi cît mai mult nu se poate de bună... Apoi, cînd cei din nâuntrul trăsurei coborîră, dînsul, cu şapca cu cozoroc verde într-o raînă, şi dînd cu capul aproape de pămînt, îi băgă în săliţă, iar de acolo, în odaia ce ţinea gătită pentru întimplătorii oaspeţi. Paturile ei, unul într-o parte a ferestrei mici şi cu geamurile cartosite, iar altul în partea dimpotrivă, erau aşternute cu cearceafuri lucrate In fistoane şi la căpătîiele lor aveau perine împodobite cu horboţică de-a bună, cumpărată de pe Ia tolbaşiicare umblau drumurile ţărei româneşti. Pe masa coperită cu o albitură lucrată în igliţă, între doua sfeşnice de alamă galbenă, frecate cu cenuşe şi sctiinteietoare ca aurul, un coşuleţ din cuişoare înşirate pe fire de aţâ samanie coprindea în el flori din linuri felurite, iar, între ferestre, îngălbeneau târtăcuţe şi gutui. Icoana Maicei Domnului, bătută îatr-un colţ de perete şi adăpostită de nişte perdeluţe de mătase cusute cu fir, nu vedea candela stingîndu-

j-se și arăta evlavia din casa căpitanului, păzind tot într-o vreme pe călători de nenorociri. Pe mica poliță de sub icoană, îmbrăcată în plisă albastră, stau așezate ouăle încondeiate și ouăle roșii de la trecuteJe Paști și coșulețul cu flori de ceară al luminăreiei cu care fata Jui se dusese la învierea din biserica satului vecin. în sfîrșit, pe unul din rafturile dulâpioruhii din perete, se vedeau sub geamuri obicinuitele și pravilnicele condici, cu fețele șnuruite toate și purtînd pe fiecare pecetia stăpînirei. într-una, în cea cu scoarța neagră, drumeții nemulțumiți de felul cum își făcuseră căpitanul și surugiii datoria — cunoscută sub numele de Condica neagră, își însemnau necazul pătimit și vai de căpitan cînd ajungea condica]a București... în cealaltă, ale cărei scoarțe erau aibe, nu se treceau decît vorbele de Jaudă ale celor pentru care toate merseseră strună ... Dar unde sunt acele vremuri și unde e bietul căpitan? Că de s-ar scula azi din groapă, și ar vedea Bucureștii de acum, și drumurile de la țară, pe care aleargă niște zmei năprasnici ce varsă fum și foc pe nări și pe gură, cît și năzdrăvanele paseri ale văzduhului ce bagă boala în oameni cu hîrăitul și vîjîitul lor, mai că s-ar întoarce să-și urmeze somnul liniștit lingă crucile de voinici ale surugiilor lui, cărora, cu atîta rîvnă le striga, cînd soseau chiuind și plesnind din bice: — Bine-ați venit, băieți, și să trăiți! C: Ne pofti înăuntru să ne odihnim și nu ne căirăm că ne-am dat jos. Nu erau multe lucruri în odaie dar curățenia era mare. Două paturi cu scoarțe țărănești, scaune de brad vopsite cafeniu; pe masă, albituri lucrate cu iglița, sfejnice de alamă lustruite bine; în pereți portrete cu pervazuri negre, înfățișînd omorîrea lui Mihai Viteazu la Turda; (iar *A)* pe ferestre, un șir de târtăcuțe și de gutui. Mai erau pe una din ferestre și două coșulețe lucrate din cuișoară înșirată pe ață. Din ele {care *A)* ieșeau flori făcute din îîmiri (de toate fețele *A).* Alături (iar alături cu *eleA)* se mai aflau și cîteva ouă roșii și citeva *(omite* cîteva *A)* încondeiate, alese tot printre ale gogonețe și păstrate de pe la cine știe ce Paști. Căpitanul de poștă era un om bătrîn. De sub antereul în care era îmbrăcat după portul de atunci, se arăta un taclit vărgat cu albastru pefund portocaliu. El avea nevastă și copii și de treizeci de ani era căpitan de poștă. Leafă avea mică, dar bacșișuri avea mari. Că în vremea aia se dau bacșișuri fără să se ceară, iar (și *A)* în zilele de astăzi se cer cu neobrăzare, și cu neobrăzare se bagă-n pungă. Căpitanul avea, măre (Avea căpitanul, măre *A),* și o fată frumoasă ca ziua albă. Tava cu dulceață ori cu cafele ea o aducea. Se putea zice că nu era bietul căpitan de vină în privința bacșișului, ci tava cea verde cu flori Juerate în sidefuri, că pe tavă cădeau icusarii ori rilete, iar nu in mîna Iui... Dacă trăgea și el cu coada ochiului, asta nu e treaba nimănui. N-avea dreptul să se uile și el la sidefurile tăvei?... Bietul căpitan de poștă, cind eram doi într-o caretă dusă de trei surugii, unde e să vadă drumul-de-fer de acum (acuma *A)* și să se plimbe într-însul, în taclitul lui cel vărgat cu albastru pe fund portocaliu (cel portocaliu vărgat cu albastru *A) și* eu șapca lui cu cozoroc verde în cap?... Unde e să vadă casele de poștă prefăcute în stațiuni (stații *A),* mobilate cu canapele de pluș roșu, cu mese de marmoră cu candelabre de gaz aeriform și-n păreți cu portrete înfățișînd congresul de la Berlin și cîte alte bazaconii de felul acesta? Că i-ar plăcea și lui lucrurile astea toate și și-ar schimba bucuros antereul lui pe pardesiu â la Gambetta, dar cînd ar veni vorba la traiul cel din toate zilele, la toate dăjdîile de plătit, s-ar întoarce repede in căsuța lui depoștăsub povîrnișul Coastei de la Greci, între paturile lui cu scoarțe țărănești și între ferestrele (ferestrile *A)* lui cu (tărtăcuțe și cu *A)* gutui pe ele, punindu-și iar în cap șapca (lui *A)* cu cozoroc verde și, în taclitul lui cu dungi albastre pe fund portocaliu, ar aștepta vesel carota dusă de trei surugii ca să-i deschidă portița și ca să strige de iznoavă dănacîîor călări pe deșelate: — Bine-ați venit, băieți, că de mult nu ne-am văzut *A, B.*

(p. 151) CEAUȘUL

Publicată în *Presa,* Xf, 86, 16 aprilie 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute", II, Republicată în: *Războiul,* 272, 22 aprilie 1878, cu supratitlul „Tipuri dispărute", semnată: „M"; *Literatorul,* I, 9, 16 martie 1880, p. 133—134, cu supratitlul „Tipuri dispărute", V; *Cartea de aur,* 1902, p. 265 — 267, dedicată: „D-lui M.S. Niculescu, român al unui timp ce nu mai este — ca dovadă de prietenie"; *Universul literar,* XXXVI, 14, 16 mai 1920, p. 211, cu supratitlul „Năluci din vechime"'.

Textul definitiv în rns. 3.216, f. 30r. — 31v.

Reprodusă din ms. 3.216.

A — *Presa;* B — *Războiul;* C — *Literatorul;* D — *Cartea de aur;* E — *Universul literar;* ¥ — *ms.* 3.216.

Textul din *Universul literar* și ms. definitiv include un număr de note:

„1. *irmilioii* și *rubieleU* — *părăluțele* — monete turcești: *irmilicii,* de argint subțire; *rubkle,* de aur.

2. *sfanţii* şi *sfănţuîcele — sfanţ,* monetă austriacă; *zuvanziger.*
3. *Vadulat* — poştă lingă Bucureşti, pe vechiul drum al Craiovei.
4. *venghiercă* — un fel de tunică foarte scurtă, fără mîneci,
5. *iminei* — pantofi de ţară cu găurele rînduite să întocmească flori, şi ce erau astupate pe dinăuntru cu piele de felurite colori.
6. *poturi cu clape* — ca jambierele spaniole.
7. *isprăvnicei* — vătafi ai curţilor boiereşti la ţară.
8. *ciair* — loc pentru păşunat.
9. *icomr* — icosarul avea cam valoarea aproximativă a trei lei de argint româneşti din zilele noastre."

Variante

151—153

1—26; 1—18 îrmilicii şi rubielele, părăluţele, sfanţii şi sfanţuicile, aceşti hani nu-i ştiţi, după cum habar n-aveţi nici de icosari, nici de firfirici de treisprezece şi de douăzeci şi două, şi după cum nu ştiţi nici de ceauşii de poştă şi nici de cine erau ei. Cel de la poşta de la Vadulat, de care mi-aduc aminte ca şi cum l-aş fi văzut ieri, purta o venghiercă roşie de postav, fără mîneci, găitănată cu şnururi defir pe cusături, cusută apoi pe de-a-ntregul în alte fireturi, şi era încălţat cu nădragi de dimie albă, găitănaţi de asemenea, de-a lungul cusăturilor şi pe lîngă pozunare încă cu şnururi albastre. De Ja genuchi în jos, picioarele ii erau strînse în poturi castanii, şi dincolo de venghiercă lui cu totul scurtă, cămaşa de bumbăeel albă, scurtă şi ea, îl înconjura cu creţurile ce-i scăpau din hrîul de piele, ţintuit în alămuri, in care-şi ţinea pistoalele şi cuţitele. Ceauşii erau ca un fel de isprăvnicei sau de vătafi ai surugiilor. Ei îngrijeau să fie cai la grajd, ori să-i aducă de la ciair, şi tot el întreba pe drumeţi cum i-au adus surugiii, dacă au fost mulţumiţi de dînşii şi de cai, iar la sosirea şi la plecarea trăsurilor, se iveau lingă portiţele lor, le deschideau sau le închideau. In vremea asta, cu căciula de oaie neagră cu fund roşu în mîna stîngă, în cea dreaptă primea bacşişurile, cite doi sfanţi de obicei şi cîte un icosar cînd se întimpla sâ aibă a face cu un călător mai însemnat. Dar să fi fost numai sfanţi, şi numai la anu şi la mulţi ani icosari, că bacşişurile tot erau treabă mare. Ungeau bine osia trăsurilor şi mîna ceauşilor, fiindcă ocaua de carne se vindea nouă parale; vadra de ţuică pe 60, şi cea de vin pe optzeci, lin cai bun ţi se vindea pe 38—40 lei vechi, şi luai o vacă cu lapte cam tot cu atît. La plecarea trăsurilor aveau insă mai mult haz ceauşii. Nu încetau să suduie pe surugii cu fel de înjurături... Sfinţi şi dumnezei şi cruci şi răscruci! Dar cînd nu-i cădea în palmă decit un sfanţ-doi, să fi auzit alţi sfinţi şi dumnezei, şi alte cruci şi răscruci ce răsunau însă numai pe seama celor din trăsură ... — Ei! şi? Parca azi nu e tot aşa? — Sfinţi şi dumnezei li?: De cînd cu căile ferate (Strusberg^l, *B),* caii de poştă, surugiii, ceauşii, oiacurile, căruţele, trăsurilecu aonturi, diligentele *(omite* cu zonturi, diligentele *B),* şi o mulţime de alte mijloace de călătorit (transport .1, *B)* tot atlt de vechi (originale *A, B)* au perit (dispărut *A, B)* cum au perit (dispărut *A,* iîjsfanţii, gologanii, paralele, irmilicii, îcusarii şi rubielele. S-a dus vremea cînd cumpărat trei covrigi Ia o para şi clnd. ocaua de carne o luai pe o firfirică de treisprezece. S-a dus vremea cînd dacă plecai la drum, înhămai !a trăsură doisprezece cai de poştă duşi de (cu *B)* cîte trei surugii cu pletele în vint şi călări pe deşelate. Şi în (Şi-n *C)* locul acelor binecuvîntate vremuri, pline de fermecătoare poezie, a venit timpul *(omite* timpul *B),* timpul nou, timpul *(omite B, C)* de astăzi întreţesut (ţesut *D)* cu drumuri-de-fer (Strusberg, cu băcani şi cîrciumari cari fac politică de stat *A, B)* şi toate năpăstiile ce s-au potopit pe ţară pentru ca s-o ducă la desmădulare şi peire. — Dar ce? ... vor zice unii; no e bine acum că nu mai suntem îmbrăcaţi 3n antereie şi cu capetele în işlice? — Nu ; nu e mai bine, voi răspunde eu, căci mai bine ar fi fost să fim tot cu antereie şi cu işlicu în cap, decît in haine străine (nemţeşti *A, B),* pe drumuri-de-fer străine (nemţeşti *A, B)* şi cu sărăcia oarbă (nemţească *A, B)* Sn pungă. Răposatul tată-meu, Dumnezeu sa-1 ierte, nu era tocmai de o părere cu mine, că de cite ori pleca la drum se supăra groaznic pe poştă, pe surugii şi mai ales pe bieţii ceauşi. Mi-oi aduce aminte cît oi fi de ocara ce trase ceauşului de la Vadulat. Plecasem din Bucureşti cu trăsura noastră cu zonturi, mare cit un hambar şi care să despărţea pe mijloc printr-o» perdea; şi pentru că trăsura era înhămată cu doisprezece cai, sosirăm destul de repede la poşta de la Vadulat, dar, cu toate acestea (aceste *D),* ziua fiind mică toamna, începuse tocmai să amurgească. Cînd se aduseră caii ca să-i schimbe, tată-meu chemă pe ceauş şi-1 întrebă de ce au scos surugiii din grajduri numai opt cai? Şi ceauşul, pecare mi-1 aduc aminte ca acum, un om înalt şi chipeş, îi răspunse câ ăilalţi (ceilalţi *A, B)* sunt la ciair. De-or fi fost caii la ciair ori nu, Dumnezeu ştie, dar ceauşul, văzînd că nu i se trece cu una cu două, scoase ca din pămînt încă patru cai şi puse de-i prinse la trăsură pe lingă ăilalţi (ceilalţi *A, B).* Surugiii se azvîrliră apoi în şea

/pe cai *A, B),* cu bicele în mînă, şi gata de plecare, pe cînd ceauşul, cu căciula cu tund roşu în mînă, ca mai mare al surugiilor, «ăci ceauşii erau un fel de vătafi ai ior, le da feluri de poveţi, ca bunăoară: să mîne bine, să bage de seamă la hopuri şi altele multe, dar aceasta (aceste *D)* mai mult pentru a face să-t cadă bacşişul obicinuit în căciulă, decît din grija ce avea ca să sosim cu bine la poşta următoare. Aşa era dispărutul tip al (era perita nălucă a *D)* ceauşului de poştă şi pare că-1 văd încă ÎH picioare la portiţa trăsurei (trăsurii *C),* în iţarj (iţarii lui *A, C)* dedimie albă cusuţi cu amice şi cu peptaml lui (peptar *D)* roşu aie cărui flori de mătase şi (de *C)* fir străluceau în cele din urmă raze ale soarelui ce apusese de trei sferturi după dealurile ce albăstreau în depărtare (cari apăreau în depărtare, în faţa drumului *A, B) A, B, C, D;* Irmilicii şi rubielele — părăluţele — sfanţii şi sfănţuicele — aceşti bani nu-î ştiţi, după cum habar n-aveţi nici de icoşari, nici de firfirici de treisprezece şi de douăzeci şi doi, şi după cum nu ştiţi nici de ceauşii de poştă. Gel de la poşta de la Vadulat, şi de care mi-aduc aminte ca şi cum l-aş fi văzut ieri, purta o venghiercâ roşie de postav, găitănată cu şnururi de fir pe cusături, pe lîngâ că era împodobită şi cu înfiorări de amici. Nădragii lui erau din dimie albă ce-i treceau de genuchi, •œ se strîngeau împrejurul pulpelor şi se schimbau, deasupra imineilor, în ponturi cu clape. De sub briul lui de piele roşcată, înfrumuseţat cu solzi de alamă, scăpa în sflrşit în cute dese, amintind pe ale fustanelelor greceşti descrise de Herodot, o cămaşă scurtă ce se oprea deasupra şoldurilor. Ceauşii erau un fel de isprăvnicei în a •căror seamă erau daţi surugiii. Ei îngrijeau să fie cai la grajd şi să-i aducă de la cîmp, dacă erau la ciair, şi tot ei întrebau pe drumeţi dacă au fost mulţumiţi de surugii şi de cai. La sosirea şi la plecarea trăsurilor, ei erau cei dînlîi care ieşeau ca din pămînt la portiţele lor şi care, cu căciula în mînă, primeau într-nsa bacşişurile pentru urările ce le făceau. De obicei li se •arunca unui, sau o jumătate de icosar, iar uneori numai doi sau trei sfanţi. Bacşişurile erau, prin urmare, treabă mare, mai ales că, în acele vremuri, ocaua de carne era vîndută cu cîte nouă parale, că ţuica o luai pe cîte 60 vadra, iar vinul pe cîte 80, De altfel nici dobitoacele domestice nu făceau bani mulţi. O vacă cu lapte, cu viţelul ei, putea să fie cumpărată de la tîrgul de afară al oraşului cam pe preţul de 25 pînă la 30 de lei vechi şi cam tot pe atît un cal de trâsurăsau de şea. Haz mare aveau însă ceauşii cînd plecau caleştile sau butcile din curtea poştei. Cruci şt dumnezei şi papucii Maicii Precistei înjurau ei cit îi ţinea gura, iar cînd nu]e picau în palmă bacşişurile aşteptate, alţi papuci ai Maicei Precistei şi alte cruci şi dumnezei răsunau. — Ei, şi? ... Parcă azi nu e tot aşa? ... — Cruci şi dumnezeii *E.*

(p. 153) SURUGIUL

Publicată în *Presa,* XI, 88, 21 — 22 aprilie 1878, p. 3, cu supratitlul „Tipuri dispărute", V. Republicată în: *Literatorul,* I, 3, 3 februarie 1880, p. 41 — 42, cu supratitlul „Tipuri dispărute", III; *Lumina,* I, 7, 11-12 aprilie 1894, p. 2; *Cartea de aur,* 1902, p. 268 — 270, dedicată: „Doamnei Cecilia Florea Stănceseu"; *Românul,* 47, 121, 25 mai 1903, p, 124, aceeaşi dedicaţie.

Textul definitiv în ms, autograf 3.216, f, 36r. — 38 v., cu dedicaţia: „In memoria mult regretatei Cecilia Florea Stăncescu (din Craiova)".

Reprodusă dîn ms, 3.216, cu respectarea voinţei poetului în legătură cu forma exactă a strofelor din *Căruţa poftei,* după Macedonski: „Versuri de Puşkin, traduse de C. Negnmi. Doresc ca la tipărire să Ii se restabilească textul după Negruzîi, căci eu le-am transcris aci din memorie" (ms. 3.216, f. 36 r.).

In retipăririle anterioare, *moto-nl* se compune din 5 şi 4 strofe, reduse în ms. definitiv la 3.

Memoria lui Macedonski se dovedeşte, într-adevăr, şovăitoare. Cercetări recente (N,A, Ursu, O *poezie necunoscută a lui Puşkin tradusă de Alecur Donici?,* în *Cronica,* V, nr, 46, din 14. XI. 1970) precizează că: o poezie de Puşkin, cu titlul *Căruţa postii,* nu pare să existe; că anume indicii (atribuţia unor contemporani: C. Negruzzi, G. Sion) arată pe Alecu Donici drept autor sau traducător al acestei poezii, că, în orice caz, o elegie devenită romanţă, cu titlul *Căruia pocitii* a fost populară în epoca tinereţii lui Alexandru Macedonski. *O* primă atestare o oferă ms. 1.146 al Bibliotecii R.S.R. (f. 52 r. — 53r.), colecţie de poezii, alcătuită pe la mijlocul secolului trecut, Anton-Pann reproduce *Căruţa poştei* în *Spitalul Amorului* (broşura I, ed. a 2-a, Buc, 1852, p. 92), de asemenea, în repetate rînduri, colecţia intitulată *Dorul, Culegere de cinturi naţionale ţi populare veche şi nonă,* editată de librarul — editor II.C. Wartha, începînd — probabil — din 1860. „In această colecţie poezia, cu uşoare modificări datorate circulaţiei orale, este intitulată *Surugiul* şi poate fi găsită în ediţia a 7-a, din 1867, p. 293, în ediţia a 8-a, din 1868, p. 293, în ediţia a 10-a din 1870, p. 190 şi în ediţia a 11-a din 1871, p, 215". Este

foarte probabil câ Macedonski asociază priatr-o „falsă memorie" popularitatea romanţei, atribuţia incertă a autorului şi temaschiţei sale, care poate să fi dezvoltat chiar motivul poeziei — *moto.* In acest caz, „restabilirea textului" la „tipărire" nu se mai poate face „după" G. Negruzzi, mârginindu-ne a reproducă *in extenso* poezia *Căruţa pocitii,* în cea mai veche versiune cunoscută (ms. 1.146, f. 52 r. — 53 r), în transcrierea Iui N. A. Ursu:

„In zor de ziuă, de dimineaţă,
Căruţa pocitii pe drum era,
Şi surugiul ce-a sa viaţa
Pe cal petrece, plesnind, striga;

«Mişcaţi cu toţii, mişcaţi la vale,
Mişcaţi spre culmea ce o zăriţi î
Acolo e poşta, sfîrşit de cale,
Unde voi trebuie să odihniţi.»

Veţi odihni-vâ, dar, ticălosul,
Eu n-am odihnă pe-acest pămînt;
Sufletu-mi zboară la-ntunecosul
Al dragei mele vecinie monnînt.

Cît am iubit-o, voi ştiţi, de tare,
Voi ţineţi minte ce goane dam,
Grăbind prilejul de sărutare.
O, ce ferice atunci eram!

Eram ferice, dar cruda-mi soarLă
Puţine zile mi-au fost zîmbit;
Văzui pe braţă-mi iubita moartă,
Ş-eu spre viaţă [sînt] osîndit.

Mişcă, băiete, mişcă, şăuaşe.
Sfarmă-mi gindui cel necurmat,
Zdrobeşte în mine aprige oase
Ce tristul suflet îmi ţin legat!

In fuga mare te poticneşte
Şi-mi rumpi capul aci pe Ioc,
Să zbor acolo unde zîmbeşte
Al nesimţirei dorit noroc!"

A — Presa; B — *Literatorul;* C — *Lumina;* D — *Cartea de aur;* E — *Românul;* F — *ms.* 3.21G.

In *Presa, Literatorul, Lumina* şi *Cartea de aur,* o notă;
„*CicUneţti* şi *Talpa* — două poşte pe drumul cel vechi al Craiovei".

In ms. 3.216 o altă notă:
„*olacuri* — căruţă de lemn pe două roate".

Variante

153-154

1—24; 1—2T Cu obrajii pîrguiţt' în soare, frumos băieţandru era surugiul dintre Talpa şi Ciocăneşti. Din zori, el gonea de-a-n călare pe drumul dintre aceste două poşte, ca şi cum ar fi fost pe moşia lui. Plesnind din bici şi cîntînd, cu cămaşa desfăcută pe piept în arşiţa soarelui, cit şi pe viscolul cumplit, puţini sunt oamenii de pe acolo care să nu-1 fi văzut în vremea lui trecînd înfăşurat într-un vîrtej de pulbere roşie, ca într-o manta de frumuseţe. Gîod te uitai mai de aproape la el, îl vedeai că e cu chipul cam pistruiat, dar degeaba I că el tot îngheţa apa în puţ dacă se privea înăuntru. Sfinte tare! Şi cind mîna, cum se ducea ca vîntul. Darhăirile? Cît de departe i se auzeau, şi cum ştia el să le umple cu nespusa voiciune a răsăritului ori cu atingătoarea duioşie a-nserărei. Sase mai mire cineva că se topeau după el toate fetele din Ciocăneşti, şi că cele din Talpa îl priveau toate pe sub ochi. Din căciula de oaie neagră părul lui scapără soare şi, de departe, Ruxanda, fata hangiului de la Talpa, părea că simte pe grumaji, şi între sînurile ei, arzătoarea gîdelătură a caierelor de aur înfocat ce i se duceau de după urechi de-a lungul gîtului sau ce-i băteaufărăveste obrajii. Dar şi el, să fi avut ori să nu fi avut de dus uşoarele olacuri ale stăpînireî, ori grelele trăsuri ale drumurilor de atunci, că tot odihnă şi linişte n-avea, ci, mai totdeauna, alegîndu-şi un roib sau un murg ce mînca pămîntul, tot între Ciocăneşti şi Talpa alerga... Cum au fost însă fetele de cînd lumea, şi cum au să fie pătiă la sfîrşitul veacurilor, aşa şi Ruxanda, cind feciorul vătafului boieresc din Tartăşeşti veni în petit la tătină-său, ochii i se scurseră pe brăţările de sticlă pe care acesta i le aducea de la tîrg, şi pe drumul poştei alţi surugii mînară şi hăirăi?: Era un frumos flăcăiandru de optsprezece ani surugiul *(omite* surugiul *E)* cu obrajii pîrguiţi în soare, care-şi (că-şi *E)* petrecea viaţa (sa *A)* călare, plesnind din bici şi cîntînd. Umbla de la o poştă la alta ca pe moşia lui; vara, m arşiţa soarelui, cu cămaşa desfăcută la pept (piept *B)*; toamna, cu peptul (pieptul *B)* biciuit de viforul încărcat de zăpadă. Ori de *(omite*

de *E)* niîna doisprezece cai în șir, ori de mina opt, înaintași, tot așa (de *A)* iute gonea și de la Ciolănești *la.* Talpa se ținea vîrtej numai pulverea drumului, iar hăiturile i se auzeau cale de un sfert de poștă și mai bine. De sub căciula lui de oaie neagră, pusă cam într-o ureche, scăpa un păr inelat și stufos ce scăpară in razele soarelui mii do schintei do aur, Și-1 iubeau toate fetele mari și toate nevestele do la Talpa și toate nevestele și fetele mari de la Gioiănești. Dar el nu iubea, în afară de murgii lui, decît pe Ruxanda, iată hangiului de la Talpa. Că o întîlnise în sînțitul (asfințitul *A, B)* soarelui într-o pommbiște și-i făcuse o salbă din sfanții ce strînșese după bacșișuri. Și-i cumpărase /lori de tirg și panglică (panglica *A, B)* în trei fețe tocmai de Ja Pitești pentru ca să și le împletească în păr și să joace cu ele Dumineca la horă. Iar de la CiolâJiești la Talpa de-aia se ținea vîrtej pulverea drumului și cînd era și cind nu era de dus vrun olac. Ioaiță, feciorul vătafului de la curtea Jboierească, veni însă într-o bună dimineață sâ împețească pe Ruxanda, așa că, peste trei săptămîni, se întinge nuntă mare în curtea hangiului, măcar că plînsese biata Ruxanda pană (pînă *A, B)* ce-i secaseră ochii și-i veștejiseră (veștejise *E)* înfațăflorile tinereței.Șia doua zi, sosi în curtea poștei olacul, dar fără surugiu; că frumosul flăcăiandru, cu obrajii pîrguiți de soare, cu căciula de oaie neagră *(omite* neagră *E)* pusă cam într-o ureche și cu părul inelat și stuJos ce scapără în razele soarelui mii de schintei de aur, își răpusese viața și zăcea mort într-un șanț al drumului. Iar de atunci, pană (pînă *A, B)* în zilele noastre, mi s-a mai văzut pulverea de pe drum ținîndu-se (țiindu-se *A)* vîrtej între Ciolănești și Talpa *A, B, D, E:* Era un frumos flăcăiandru de optsprezece ani surugiul cu obrajii pîrguiți de soare, caro-și petrecea viața călare, plesnind din bici și eîntînd. Umbla de la o poștă la alta ca prin moșia lui: vara, în arșița soarelui, cu cămașa desfăcută la piept, toamna, cu pieptul biciuit de viforul încărcat de zăpadă. Ori de mîna doisprezece cai în șir, ori de mîna opt, înaintași, tot așa iute gonea și de la Ciolănești la Talpa se ținea vîrtej pulberea drumului, iar hăirîle i se auzeau cale de un sfert de poștă și mai bine. De sub căciula lui de oaie neagră, pusă cam pe o sprinceană, rîura un păr inelat și stufos ce scapără în razele soarelui mii de schintei de aur. Și îl iubeau toate fetele mari și nevestele de la Talpa, iar toate nevestele și toate fetele mari de la Ciolănești îl iubeau, măre ! Dar el nu iubea, în afara de murgii lui, decît pe Ruxanda, fata hangiului de la Talpa. Că o întîlnise într-o porumbiște și cum asfințea soarele, îi făcuse șaibă din sfanții ce strlnsese pe bacșișuri. Și-i cumpărase flori de tirg și pangîice să-șî împletească în păr, tocmai de la Pitești îi cumpărase. Iar de la Ciolănești la Talpa d-aia se ținea vîrtej pulberea drumului, că gonea surugiul de mînca pămîntul și cînd ducea vreun olac și cînd se întorcea cu caii slobozi. Numai că se întîmplă să se drâgostească un lonniță, fecior a) vătafului de la curtea boierească, de Ruxanda, și se apucă sâ o pețească, iar tatăl fetei, măcar că plînse ea de i se scurseră ochii, o cunună cu ăl IonițS și cununată rămase, săraca ! Și iată că se întîmplă și a doua zi de nuntă să sosească în curtea poștei olacul, da' fără surugiu. Că frumosul flăcăiandru, pasămite că-și răpusese viața, fiindcă nimeni nu-1 mai văzu, oacheș și frumos să scapere în soare, ca o nălucă din poveste, cu părul său inelat și stufos și cu căciula de oaie neagră pusă cam pe o sprinceană, far de la Ciolănești la Talpa nu s-a mai ținut atunci pulberea drumului vîrtej. Geaba Ruxanda l-a așteptat și i s-a ținut în cale, în zori și în apus, pină ce de întristare s-a prăpădit și ea. Și așa a fost *C.*

(p. 155) VERIGĂ-ȚIGANUL

Publicată în *Presa,* XI, 97, 4 mai 1878, p. 2, cu supratitlul „Tipuri dispărute'', VII. Republicată în: *Literatorul,* I, 18, 1 iunie-1880, p. 275 —27G; *Lumina,* 1,9, 14 aprilie 1894, p.2; Cartea *de aur,* 1902, p, 271 — 273, dedicată: „Lui N. P. Romanescu, primar alCraiovei, fostul meu conșcolar și fiu al unui om de inimă, — om de inimă el însuși"; *Bomănul,* 47, 110 (1), 9 martie 1903, p. 34, cu supratitlul „Năluci din trecut", aceeași dedicație; *Observatorul,* I, 229, 20 august 1903, p. 2, aceeași dedicație; *Literatorul,* XXVI, 26, martie 1919, p. 5—6, cu supratitlul „Năluci din vechime", dedicată: „Lui N, Romanescu, întemeietor al strălucitului parc al Craiovei și fostul meu conșcolar"; *Universul literar,* XXXVI, 2, 18 ianuarie 1920, p. 19 — 21.

Textul definitiv mult amplificat, în ms. 3.216, f. 4$r, —61v.

Reprodusă din ms. 3.216,

A — *Presa;* B — *Literatorul,* 1880; C — *Lumina;* D — *Cartea de aur;* E — *Românul;* F— *Observatorul;* G — *Literatorul,* 1919; H —* *Universul literar;* I — ms. 3.216.

Republicările au și de astă dată un număr de note explicative,. cu mici variații de redactare;

„1- — *bez felurite ove* — expresiune populara: felurite oare de-afe sasei; felurite paseri domestice.

•*2.* — *cițe* — bibilici.

3. — *govii* — hore.

4. — *constandinat* — monedă de aur de la împăratul Constantin,

5. — *Mâlăiești* — în Dolj, plasa Amaradiei.

6. — *Valea-Boului* — idem,

7. — *Polovragi* — în Gorj, plasa Novaci.

8. — *taclit* — taclitul servea de brlu: cîteodatâ primea și o alta destinațiune; ei era dintr-o stofă în felul șalului numit taclit. Oamenii mai fără dare de mină îl făceau din stambă.

9. — *Coconii Mitracke* — diminutiv popuiar de Ia Dumitru: «Dimitrache, Mitrache».

10. — *Biru greu, biru greu j Veniți toți copii* — CÎatec vechi.

11. — *păsat*—un fel de bucată pregătită din porumbrijnitșî lapte. Acesta bucată ce se aseamănă foarte mult cu laptele cu orez, e mai bună chiar ca aceasta *(Literatorul).* Bucată pregătită din porumb rîjnit și lapte. Se aseamănă foarte mult cu laptele cu orez *(Cartea de aur),"*

Textul din *Universul literar* are un număr de note suplimentare:

„i. — *ieam tpațopt»* — 1848.

2. — *libertatea lui Iliad* — Ion Heliade Rădulescu.

3. — *Maghieru-Tell* — Teii și Maglieru, generali ai revoluțiuaei,

4. — *Ruseiachie-Berlicul-mucalitul* — G.A. Rosetti, nepieritorul doctrinar al marei rev, franceze (evident «române*, n. ed. — eroare de tipar).

5. — *Firfirică Brătianu* — poreclă dată din dragoste de popor marelui tribun al rev. franceze din 1848 (evident «române», n. ed. — eroare de tipar), Ion G. Brătianu, fiindcă era mic de stat.

6. — *triuță* — diminutiv dat de *țigănuși* unei vioare mici.

7. — *Valea-Boului* — localitate de unde începe (dinspre Amara•dia] jud. Gorj.

8. — *Polovragi* — mînăstire (Gorj},

9. — *pirozele* — peruzele.

10. — *beciurile* — subselurile.

11. — *cure* — să curețe porumbul.

12. — *Gihrtul ți Amaradia* — rîuri în Gorj și Dolj.

13. — *Cornet* — comună lîngă Craiova, fosta proprietate a familiei *Corneli.*

14. — *Adîncata* — fosta proprietate a părinților mei, A.M.

15. — *Golul Drtnoei* — vie vestită în Craiova de odinioară.

16. — *govii* — nume oltenesc al sărbătorilor la care boierii pofteau pe țărani în curțile lor.

17. — *Vlădimîr* — sat de pe valea Amaradiei".

Ms. definitiv 3.21G dă o și mai mare dezvoltare unor note, adaogînd altele. Reținem toate amplificările semnificative:

„3. *RusetachU-Berlicti-mucalitul* — CA. Rosetti, acest om extraordinar, a început cariera lui ca un clova. Nimini nu-1 lua în serios. Sărac, dar dintr-o familie strălucită (prin ascendența sa, în linie (emeiască, era Brîncovean), dînsul a fost pe rind polițai, librar, poet, și, în sfîrșit, mare și chiar foarte mare ziarist. A întemeiat *Românul* și, împreună cu Ion Brătianu, a fost cap al partidului liberal. Om de principii și om de inimă în toată, puterea cuvîntutui. Puterea și gloria nu l*au orbit, A fost o reîntrupare a marilor iacobini francezi.

13. *costandînați* — monede de aur mari cît una de 100 lei franceză, mai subțiri, cu împăratul și împărăteasa Constantin și Elena pe ele. Se aflau foarte răspîndite la noi.

16. *Pișca-n floare* — numele oltenesc al grangurelui.

17. *cioc de mierlă* — fiindcă îi este cîntecul ca al mierlei.

18. *...pe străin* — în cursul anilor duși, aflîndu-mă într-o zi în grădina lui *Zdrafcu,* de pe malul Dîmboviței, am văzut pe o gentilă pariziană, sosită cu un tînăr amic a! meu do două săptămîni, izbucnind ia hohote de plîns cînd lăutarul începu să cînte *Ohule-Oltuțule.* Ba îmi mărturisi apoi că ce o înduioșase atît era cîntecul auzit atunci pentru întîia oară.

20. *govii* — nume oltenesc pe care boierii Ie dau țărănimei în curțile lor, desfunslnd buți de vin și de țuică și punînd să se întindă mese încărcate cu de-ale mîncărei. In schimb, țăranii aduceau așa plocoane încît îndestulau cu cel puțin pe șase luni casa boierească".

slăvină, s.f. — canea.

Variante

In toate republicările anterioare *Literatorului,* 1919, *Universului literar* și redactării definitive (ms. 3.216}, *Verigă-Țiganul* apare într-o versiune mult mai concentrată, pe care o reproducem:

VERIGA — ȚIGANU

In vremea cind toți boierii mari erau (boieri mari ți nu-și deteseră mîna cu fannazonii de orașe *A, B, C)* mari *(omite* mari *E),* în vremea cînd toți țăranii erau neîmpămînteniți, dar cînd nu era țăran care *(omite* care .4, *C)* să nu aibă cîte două vaci cu lapte în curte și eîte-o pereche de boi, bez felurite oare de-ale casei, în vremea cînd se întindea la Paști prin curțile boierești govii de se ducea pomina și do jucau în ele tetele și nevestele cu zevelci muiate în fluturi ți sălbi de sfanți la gît, în mijloc cu cîte-un costandinat d-ăl mare, trăia și Verigă-Țigana, vestit de la Mălăiești pînă (pănăZ»; Ia Valea-Boului și de la Yalea-Boului pană sus în munte la Polovragi. Era urît Verigă ți negru ca un arap, dar era lăutar bun. Ș-avea lipici, măre, cum nu putea să aibă altul, cu fesul lai roșu în cap și cu taciitul lui de stambă galbenă vărgată cu negru, Cînd îl auzeau de dimineața (dimineață *C, Fj,* în ziua de Paști, cîntînd colo sus pe deal, în curte la c'conu (cuconu *A, C)* Mitracîie: Biru greu, biru greu / Veniți toți copii /, să fi văzut cum alerga lumea de prin șapte -sate dimprejur ca să vie la govia unde cînta Verigă. Măriuța se amoresase de Verigă (urît cum era. Verigă iubea pe Măriuța, frumoasă cum o făcuse Dumnezeu *A, B, C).* Și cînd veni ziua de Sin-Pietru, de se-ntinse în curte Ia c'conu feuconu *A, C)* Mitrache govie mare tot ca Ia Paști, deși erau așezate pe sub opt păhile la umbră cîte opt *(omite* cîte opt *F)* mese încărcate de străchini cu păsat și cu ploști de vin, se apucă c'coana (cucoana *A, C)* Gatinca de-i cunună. Dar dracu se apucă și el de-și băgă coada între ei chiar de a doua zi. Și nu mai cîntă Verigă (Țiganu *A)* de atunci: Biru greu, biru greu / Veniți toți copii. / Dar dragostea i-o păstrară (păstrează *C;* păstră *F)* toate satele pănâ (pînă *A, C, F)* la moarte și cînd muri se sculară ca unul (singur *A, C),* de la Mâlăiești fpînă *A, B,C)* la Valea-Boului și de la Valea-Boului sus pană (pînă sus *B, C)* în munte la Polovragi, de-1 petrecură la groapă, cu fesul lui roșu pe cap și cu taclitu (tacritu *A)* lui de stambă galbenă vărgată cu negru *A, B, C, D, E, F.*

Textul apărut în *Literatorul,* 1919, oferă și el o versiune deosebită de cea a redactărilor anterioare, de cea publicată în *Universul literar* și forma manuscrisâ. Reproducem integral acest text.

VERIGA—ȚIGANUL

In vremea cînd boierii mari aveau suflete mari și cînd mai toți țăranii, cu toate că erau neimpămînteniți, erau fini ai boierilor, și întocmeau, împreună cu ei, ca o familie, în această vreme

cînd aproape că nu era țăran care să nu aibă vaci cu lapte în curte și două, trei perechi de boi sub umbrar, sau cîte un staul de gratii, bez felurite oare, și cînd, ia Paști și la Sîn-Pietru, se întindeau la țară prin curțile boierești govii, de se ducea pomina, trăia și ăl Verigă-Țiganu, vestit de la Mălăiești pînă la Valea-Boului și de la Valea-Boului pînă sus tn munte la Polovragi. Iar îmbelșugate zile erau, pe atunci, cele de pe Valea Amaradiei. La drept vorbind, aveau ți de ce să fie îmbelșugate, căci boierii nu se înstrăinau ca astăzi de pămînt și de țăran, ci trăiau acolo, se născuseră acolo și cunoșteau pe nume aproape pe toți feciorii de oameni așezați între cele două dealuri, ori pe crestele lor. Și apoi, mai era și altceva: de cîte ori da beleaua fie printre boieri, fie printre țărani, deopotrivă se ajutau unii pe alții. De-asta și venea lume multă la gaviile pe cari le dau boierii. Așa: era destui să bată din zorii zilei tobe vestitoare ale horei, ori dintr-un deal, ori din altul, că porneau satele în șir — pînă și unchiașii și muierile bătrîne porneau — și alergau cu plocoane la boierul unde se da hora. Iar mai ales dacă se lățea vestea că are să-i tragă din vioară și Yerigă-Țiganul, curgeau cu duiumul atît băieții cît și fetele. Și nimeni nu se înfățișa boierului cu mina goală. Unul aducea, în basmaua lui roșie, de la treizeci la cincizeci de ouă proaspăt ouate; altul, ouăle de Paști păstrate, roșii ori încondeiate. Cei mai cu dare de mină se înfățișau fiecare cu mielul-mielușelul lor, iar mătușele aduceau, tot ca plocon, care cîte un cîrd de gîște, cîrd de cîțe, care curcani și cîte altele. Te mai pomeneai, apoi, și cu plase în care se zbăteau peștii Amaradiei cu solzi argintii sau aurii, ori cu mici tîrnuri pline cu raci. în sttrșit, era binecuvîntarea lui Dumnezeu peste țară și o singură govie îndestula casa boierului pe șase !uni. Ouăle nefierte erau, bineînțeles, puse la păstrare în puține cu tărițe ca Să nu se atingă unul de altul, iar pasările umpleau curtea. Aceste daruri însă nu erau de loc în paguba țăranului, fiindcă, la vreme, și boierul sărea în ajutorul lui; ba îl scăpa de miliție, ba de taftul zapciului, ba de împlinirea dăjdiilor și, uneori, dacă el încăpea în vreo năpaste mare de tot, pînă și de pușcărie îi scăpa. Vitele îi erau, de altă parte, învoite să pască lăstari în pădure aproape pe nimic. Că — să vedeți — de-aia era boierul boier și țăranul țăran. Și cînd te gîndești că toate aceste legături izvorau, în parte, și din arcușul unui Yerigă-Tiganul oarecare... Că-i trăgea bietul țigan de mama dracului. Verigă, ăi despre care e vorba, era cu adevărat negru ca un harap, dar era lăutar cum n-a mai stat. Și avea lipici, măre,

de s-ar fi amurezat a mai frumoasă fată de el, numai dacă I-ar fi auzit cintînd din diplă: Biru greu, biru greu, / Veniți toți copii,.. / Dar pentru că tot muierea e capul relelor, cari, — de I nu e coada dracului degeaba — îi fu dat unei muieri să-i facă de petrecanie bietului Verigă, Și nu-1 mai auzi nimeni cîntînd: Biru greu, bira greu,/Veniți toți copii... / Dar dacă muri el, Verigă, amintirea i-o păstrară toate satele cîte se sculară ca unul de Ja Mălăiești laValea-Boului și de la Valea-Boului pină sus în munte la Polovragi, de-1 petrecură la groapă, unde fu dus cu fesul lui roșu pe cap și cu dipla lui dragă pe care i-o așezară frumos pe piept. Măă 1 Dar să fi ajuns el în zilele de astăzi, da de naiba, că numai astfel ar fi știut el ce e biru greu și, răzvrătit, cu ce foc n-ar fi chemat împrejurul lui pe toți copiii roată: Biru greu, biru greu, *j* Veniți toți copii...

(p. 162) ISPRĂVNICELUL

Publicată în *Presa,* XI, 86, 16 aprilie 1878, cu supratitlui „Tipuri dispărute", III, semnată cu inițiala: „M". Republicată în; *Războiul,* 273, 23 aprilie 1878, cu același supratitlu și semnătură; *Literatorul,* I, 5, 17 februarie 1880, p. 68—70, cu supratitlul „Tipuri dispărute", IV; *Cartea de aur,* 1902, p. 274—277, dedicata: „Lui Charles Ad. Cantacuzino, poet al secoluiui XVIII, rătăcit în secolul XX și în România, precum și rarului amic".

Reprodusă din *Cartea de aur.*

Despre legăturile poetuîui cu Charles Ad. Cantacuzino, din opera căruia Macedonski traduce poezia *Au bord de l'e'ternitê,* din volumul *Cinglons Ies souvenirs et cînglons Ies rives* (Paris, Perrin, p. 53—54), sub titlul *Pe țărmul veșniciei {Literatorul,* XX, *1,* 10 iunie 1899, p. 3), nota noastră, *în* ediția de față, voi. III, p. 291—292.

argea, s.f. — mică construcție de scînduri în care se așazâ, vara, războiul de țesut.

(p. 165) CĂMĂTARUL

Publicată în *Presa,* XI, 88, 21-22 aprilie 1878, p. 2, cu supratitlul „Tipuri dispărute", VI. Republicată în: *Literatorul,* I, 2, 27 ianuarie 1880, cu supratitlul „Tipuri dispărute", II, p. 22—25; *Cartea de aur,* 1902, p. 278—283, dedicată: „Domnului Grigore Olănescu, iubitor al limbei și literaturei române, — omagiu"; „Din *Cartea de aur.* Ortografia proprie autorului"- *Pagini alese,* II, 8, 1 octombrie

1902, p. 13 — 14; *Troian Demetrescu,* I, 6, 11 octombrie 1909, p. 1; *Literatorul,* XXVI, 25, 17 februarie 1919, p. 3—4, cu supratitlul „Năluci din vechime".

Textul definitiv în ms, 3.216, f. 71v. — 77r.

Reprodusă din ms. 3.216.

A — *Presa;* B — *Literatorul,* 1880; C — *Cartea de aur;* D — *Pagini akse;* E — *Traian Demetrescu; Y* — *Literatorul,* 1919; G — ins. 3.216.

Republicările anterioare versiunii manuscrise au o serie denote:

„1. — *jiletcă* — acest cuvînt ce a fost înlocuit cu cel de vestă este însă și el — lucru ce nu s-ar crede — termen curat franțuzesc: *Gillet.*

1 bis. — *dopia* —- însemnează ad literam, dublă sau îndoită; această expresiune se înțelege aci astfel: îndoită însemnarea lucrurilor zălogite.

2. — *satintur* — satin de Tours, adică atlaz din orașul francez Tours.

3. — *lucrata anevalo* — Jucrată cu un fel de broderii.

4. — *malotea* — mantelul doamnelor de atunci. Maloteaua era foarte Jungă și bogată.

5. — *ghennesut* — un fe! de moar; stofă în mătase și bumbac.

6. — *ceadiriu* — verde ca paiul grîvilui.

7. — *sangeap* — blană cenușie și delicată ca puful, pe care femeile avute o poartă și în ziua de azi ca garnitură la gît, de mineci și manșon.

8. — *paftale* — cătărămi de cordon.

9. — *rochie de cors* — rochie de cors se numeau cele făcute dintr-un fel de mătase de Corsica, brodată cu flori de fir.

10. — *belacoasă* — stofă tot de mătase numită aBelle-Ecosse».

11. — *mucavale* — broderii de mătase pe carton, reprezcntînd flori, paseri, fluturi etc. Mucavalele se aduceau din Constantinopol.

12. — *zamfir* — safir",

Ms. 3.216 include și e] o serie de note, precum urmează:

„1. — teCfiJd — un fel de traistă mică.

2. — *doldora* — încărcate cît se poate mai mult.

3. — *tura 'si vura* — și una și alta.

4. — *aman* — cuvînt turcesc: *cînd se simte pierdut,* nemaigăsindu-și în nimic mîntuirea.

5. — *logorisealâ* — de la grecescul *logos:* -tdupa multă vorbă».

6. — *zăhgi* — le amanetă.

7. — *satinlar* ∸ *sMin* de Tours, adică atlaz din orașul franco/ *Tours.*

8. - *anfvatA* — cu uft anumit fel de broderii.

9. — *mahtea* — *ronț* pe caro îl imbrăcau cucoanele swi negușătoresele iarna.

10 . •— *ghicrmisut* — un *ÎA dz* slofă de mare preț.

11. — *sangeap* — blańa scumpă în felul celei numite azi: *petii-griș.*

12. — *paftale* — eatarămi.

13. — *pirozete* — peruzele.

11. — «>rs — rochie de *Corsica.*

15. — *pem.be* — trandafirie.

16. — *mucavale tigkelite cu fir* — se lipeau pe aceasta stofă cartoane pictate cărora li se da tighel cu fir.

17. — *ccadiriu* — verde ca paiul gr̃iului cînd e de lurînci ieșit din pămînt.

18. — *erminâ* — *(hermine)",*

c.M!om, s.n. — hermină.
catagrafie, s.f. — inventar.
tibet, s.n. — țesătură do lină.

Versiunea franceză a acestei scliițe, sub titlul; *L'Usurier,* cu supra titlul „.I,e bou vieux temps roumairr', a apărut în *Revuc Francais? de l'Etranger et dus Cohnies,* 11, novembre 1885, de unde poetul o rejji'oducc în *Le Peuple Roumain,* I, 35, 17/29 novembre 1885 și *Literatorul,* XIV, 4, 15 septembre 18&J, p. 6 -8. Vezi nota în volumul de iu fă, p. 634.

Aweași precizare și în ms. 3.1216, f, 71v.:

„Această poveste a fost tradusă de autor în limba francezii și publicată în *La Revii e Franța ise* din Paris",

Variante

165— 16C

2 in v rome a ti:.; altădată *G, F:* pină acum VAÎO douai; i;i de ani *A, li, C, D, E;* 6 și se întorcea cu Lecșila doldora *G, F:* și se întorcea tod^una cu parale *A, B, C, D, E;* 6—S Că sluga ora, ca și stăpînul ei, crezută pe Ciivînt. tar fiece județ avea cîtc un Kir-Năstase *G* ‚Și mai toate județele aveau uite un asemenea Kir-Năstase *A, B, C, O, E:* Că sluga era crezută pe cuvînt, după cum erau crezuți și stăl>iaii ei. Iar mai toate județelr aveau cîte un Kir-Năstase J*T; 9—11 Cel pe care l-am apucat ou era pîntecos și mărunt, gras și roșcovan la față, și purta jiletcă albă, cu lanț de aur gros și lat pe după gît în jos *G'.* Pe ce) pe care l-am apucat tu îl țin minte sound si cam roșcovan, purtînd jiletcă albă cu nasturi de mărgean roșu și cu *(omite* cu *A)* lanț de aur, gros și lat pe (de *D)* după gît în jos *A, B, V, B, E:* Am apucat și eu unui. Era mărunt la stat, roșcovan, pîntecos și avea jiletcă alba, cu nasturi de mărgean roșu ți cu lanț de aur, gros și lat pe dupS gît în jos *F;* 12—15 Lua numai doi galbeni pe an, pest.e dohînda pravilnică, ce era de zece la sută, și tot i se zicea de lume cămătar, spunîndu-se că se va aleg« pratu) de el și de copiii lui *G:* Lua doi galbeni mai mult peste dobînda praviînică, ce (care *B)* era de zece la sulă pe an, și toată lumea îi zicea Kir-N ăst ase-că mă tarul și spunea (zicea *A, B)* c-o să se akagă prafu de casa și de *(omite* de *D)* copiii lui *A, B, C, D, E:* Nu lua decît doi galbeni peste dorjînda pravălnică, ce era de zece la sută, și tot îi zicea lumea cămătar și prorooea c-o să se aleagă praful și puzderia de casa și de copiii lui *F;* 20—26; 1—S8 Săraca (Biata *F)* noastră țară românească! Adică ce rău a făcut ea ca să nu fie lăsată în seul ei (lăsată să fiarbă în seul ei*F)* de bătuții la cap care ne-au stricat toate rosturile românești? Adică — oameni huni și creștini ai lui Dumnezeu — nu putea sfi meargă țara noastră înainte și îără libertaua de azi — moft al mofturilor — cit și fără egalitaua lor, și alte multe bazaconii, ce s-au dovedit că sunt smintenii curate, și ce au nenorocit pe atîta lume? Căci, uitați-vâ puțin împrejur, și Ittați-o (împrejur^ mă rog... Luați-oJi'J de la ulițele drepte și largi, ce nu se potrivesc nici cu verile nici cu iernile noastre, și spuneți-mi: nu eTau mai cu i'ost întoTtocherile de uliți și îngustimile IOT, ce adăposteau iarna de crivăț și vara de îngrozitoarele călduri? Negreșit: bune sunt cana-*l*te* pe sub uliți (canaluriîe pe dedesuptuî ulițelor *F),* și trebuiau să se facă *(omite Fj* dar casele de astăzi *F),* din care unele sunt mai nalte de cum era turnul Colței (a căror înălțime ar întrece pe a turnului Colțci, dc-ar mai îi *F),* făcute de oameni cu scaun la cap sunt? Apoi, Bucureștii ăștia întregi, unde nu mai e decît cărămidă și piatră, nu ar fi i'ost ei mai frumoși și mai căutați de străini (iacă ar fi urmat să se împodobească cu noi farmece (să se înfrumusețeze *F)* potrivit firei noastre și locului, pastrîndu-și, cu seumpătate (și ar fi rămas și astăzi cu *FJ,* micile lui case cu coperișuri țuguiate și cu strașini late în mijlocul roditoarelor grădini ce le înconjurau? (a unor frumoase și roditoare grădini? *F).* Fie că ticăloase maimuțe mai sunt și oamenii! (Doamne, Doamne ! ticălo ase maimuțe mai sunt și oamenii *FJ.* Oricum, îns& (Oricum ar fi, însă *F),* cămătari

de felul Iui Ki.r-Năs lase — măcar că pe-ăl de care vorbim l-a prăpădit Dumnezeu — n-o să mai avem oricîf. am dori unul (măcar că I-a prăpădit Dumnezeu, oricit am vrea să mai avem, n-o să mai aflăm cît lumea *F).* E adevărat că și dînsul începuse să se facă vinovat de o foarte grea ticăloșie și iată cum s-a înfăptuit întîia oară asta, și de ce, pesemne, și-a luat pedeapsa de Ia Ăl-de-Sus. Lucrul se petrecu, după cum îmi spuse un moșneag pe care moartea îl uitase pe pătnînt (Lucru se petrecu, îmi spuse, pe cit țiu minte, un bun moșneag pe care moartea îl uitași? pe pămînt *F),* tocmai inlr-o iarnă din cele mai geroase. Afară sufla groaznic crivățul și poleiul izbea în geamurile înghețate. Și, zang-zang, se auzi oprindu-se o sanie !a poarta lui Kir-Csăstase... El își luă în grabă în umeri o cațaveică du tibet verde căptușită cu oaie și deschise ușa. —Sluga dumitalc, Kir-Ndsiase, îi zise atunci un voinic în puterea vîrstei (vîeței *F).* Și (Iar *F)* intrînd în casă, el îi mai spuse că nevasta îi e în facere, că a rămas fără o lăscaie în pungă, și că mare nevoie ar avea de vreo mie de lei (în facere, că negoțul îi merge rău, că n-are o para chioară în pungă și că are nevoie de vreo mic de lei *F) G, F:* Era mare încrederea în vremurile alea (acelea *A, D),* Căci nu se afla boier, neguțător, ori moșnean să-și pună amanet petecul de pămînt pe care i-1 detesc Dumnezeu, pentru a se duce să ia bani cu împrumutare... Necum să-și ia cineva ceasornicul de la brîu, ori cerceii din urechile nevestei (ne vest ii *B)* și (ca *A, B)* să seducă să-i zălojcască în tîrg ca-n ziua de astăzi. O! Doamne!.., Dar și cît de cListiți erau oamenii și cum se sprijineau toți între dînșii pentru a mi cădea în necinsturi, ori pe mina cămătarilor. Și fiindcă aveau să trăiască cu toți împreună, ei își ziceau că, dată astăzi joacă ursul Ia poarta unuia, mîne (mîtne *A, B, E)* poate să joace și la p:>arta altuia... Și se ajutau intre dînșii, și orfanii nimănui (nimărui *A, B)* nu rămîneau pe drumuri flămînzi.,. Iar cămătarii nu făceau stfiruriie de astăzi, că (căci *D)* d; sa 'jyrăz^iceau, mi ți-i punea (puneau *A)* binișor Ia locul Jor si boierii și neguțătorii, făoîndu-i să nu mai fie primiți în nici o casă și lăsîndu-i să se prăpădească in urgia și blestemul tutulor, după c;im s-a prăpădit, și Kir-Nâstasc pentru că îndrăznise să ceară zălog unui fecior (de oameni *A, B)* din teapa neguțătorească. Că era (Era *D)* mare rușine pe atunci pentru ăl de-și punea ceva zălog și era d.r.îtui numai ca o asemenea zălogire să se «ară (și era destul să se ceară numai o asemenea zălogire *A, B)* pentru a se pune opinca necinstei pe obrazul ălui de era întrebuințat de bani. într-o s.sari dj iarnă, Kir-Kîstase sta la gura sobei cu ciubucu-n gură și cu scufa in cap. Afară sufla groaznic crivățul, și poleiul țăcănea-țăcănea mereu, picurînd pe geamurile înghețate. Zang-zang... să auil oprindu-se la poartă o sanie. Kir-Năstase își lua degrabă în umeri scurteica cu față de tibet verde și deschise «șa. — Sluga dumitale, Kir-Nâstase, îi zise atunci un voinic ca de vreo (vro *A)* douăzeci și patru de ani care (ce *A, B)* se urcase în prispa casei. Mi-e nevasta în facere și am venit să-mi dai vro mie de (lei Împrumutare că n-am o para chioară în toată casa *A, B, C, D, \E.*

167

3—7 De omul la aman nu se scapă însă ușor, și, după multă logoriseală, obijduitul negustor se duse acasă, de unde se întoarse tot în acea seară cu o sumă de lucruri pe care le zălogi cămătarului, împrejurările au adus ca să-mi intre catagrafia lor în mînă și iat-o *G:* Cămătarul rămînea de piatră. în sfirșit, după multă logoriseală, Kir-Năstasf se hotărî să-i spună țspuie *A, B)* că poate c-ar găsi niscaiva bani pe fundul lăzei (lăzii *A,* 5J,dacă ar fi cumva la mijloc vrun (vreun *E)* amanet ceva. Și pentru că vorba amanet o auzi Tostindu-ți-se numai atunci cînd ești ajuns la aman, nu se zbîrli bietul Stancu Boiangiu tocmai atîta pe cît s-ar fi zbîrlit de i-ar fi pomenit-o Kir-Năstase în alte vremuri, astfel că, ajungînd la învoială, plecă și se întoarse peste o jumătate de ceas cu următoarele lucruri pentru a le zalogi cămătarului, lucruri a căror catagrafie o voi da aci spre a se vedea la ce ananghie trebuie să fi fost Stancu Boiangiul, pentm ca să se hotărască pe vremea aia să pășească Ia un așa (asemenea *A, B)* fapt *A, B, C, D, E:* Cînd să plece însă, și numai după multă logoriseală, Kir-Năstase se hotărî să-i spună că poate ar găsi niscaiva bani in chichița lăzei, dacă, de rîndul acesta, i-ar fi chezășuiți cu vreun zălog cumva, fiindcă, de, vremurile erau greleșimai pierduse elbani destui... Că, vezi! lumea s-aschimbat; că a venit vremea bonjuriștilor, arde-i-ar focul, și că cine cu gîndul nu gîndești, l-a pus la mînă și și-a băuit joc de el. Apoi, unde pui că mai e și moarte și viață? în chipul ăsta, și, de voie de nevoie, obijduitul negustor se vede că n-a avut ce face că iată catagrafia lucrurilor pecare le-a lăsat în păstrarea cămătarului *F;* 21—32 Dar da/ îă Stancu Boiangiu își va mai fi scos sau nu lucrurile astea, nimini nu mi-a putut spune. Atîta doar sa știe: că a început să-i meargă rău cămătarului; că a sărăcit cu totul; că i-au umblat copiii, multă vreme, goi-pușcă prin mahala,) ică, la urmă, i-a a murit toți unul după altul; că, Lar, vecinii l-au găsit țeapăn într-o dimineață de iarnă în pridvorul casei lui, ale cărei geamuri vîntul le

spărsese, pe cind poleiul Jăcănea-ţăcănea pe cioburile cîte mai rămăseseră in pervazurile ferestrelor, şi pe cînd se năpusteau nămeţii de ninsoare pe podelele odăilor şi pe coperişul desfundat *G:* Trecu o lună, două... dar cînd aiît neguţătorii (negustorii *E)* cit şi boierii afiară de urmarea cămătarului atunci '(atuncea *A)* cind văzusepe boiangiu cu cuţitul la gît, se legară cu *(omite* cu *A)* toţi sâ-i prăpădească; şi într-un an *di* zile, nu mai mult, Kir-Năstase ajunse de nu mai avea după ce bea apă. Bl, odată gras şi roşcovan, era acum'gîrbov şi uscat... Nu mai purta jiletcă (albă *A, B)* cu nasturi de mărgean roşu, nici lanţ de aur, gros şi lat, pe după gît in jos. Şi copiii Jui, goi-puşcă, cerşeau prin tinda caselor şi-i {muriră unul cîte unul până (pînă *A)* la ăl din urmă. In sfîrşit, într-o noapte de iarnă, pe cînd Kir-Năstase, căzut in lungoare (lingoare *E),* tremura într-o cocioabă de casă, prin vifo.-al care sufla groaznic afară, şi prin zgomotul paleiului care ţăcăaea-ţăc-wea mereu, picurînd pe geamurile îngheţate. Zang-zang! i se păru în frigurile bolii că aude oprindu-ae la poartă o sanie. Kir-Năstase se sculă, îşi luă degrabă in umeri scurteica, a cărei faţă de tibet verde cădea încoaci şi încolo zdrenţuita, şi deschise uşa... A doua zi ii găsiră murt în prispă (în prispa casei *A, B).* Altfel era cimitam 1 din v-jchims; dar astfel cum era şi tot î] bătea Dumnezeu, căci oamenii trăiau pe-atunci (p-atunci *A, B)* \:\ frica lui şi *st* spriji isau între dîiişiî iar nu se raincau ca cînii *(De la* Astfel era, *pină la sfirţit, text omis in D) A, B, C, D, E:* Acum ce s-o fi făcut cu lucrurile astea? Le-o fi scos bietul Stancu, ori ba? Nu se ştie; dar vorbole care au umblat în vremuri stint că, lui Kir-Năstase I-a mers, de atunci, numai pe dos; ,că a sărăcit cu totu!;că bieţii lui copii umblau goi-puşcă prin mahala, că i-au murit pînă la ăl din urmă şi că, într-o dimineaţă de iarnă, pe el]-au găsif. ingh?ţat în pridvorul casei, pe cînd picăturile poleiului ţăcăneau pe geamurile sparte ale ferestrelor şi pe cînd viforul urla groaznic afară şi năpustea nămeţi de zăpadă în pridvor pe care ei ii poUnoleau *F.*

D 1 N f *K* R f O D I C E

(p. 171} CINELE DIN VĂCĂREŞTI

Publicată în *Alegătorul liber,* I, 77, 78, 79, din 8, 11 şi 13 august 1875, datată: „13 aprilie 1875". Republicată în: *Stindardul, l,* 19, 20, 22, din 19, 20 şi 23 aprilie 1876, „Nuvelă originală", datată: „13 apriliu 1875"; *Vestea,* I, 41, 43, 44, din 16, 18 şi 19 mai 1877, „Nuvelă originală", acesaşi datare (la Bibi. Acad. Republicii Specialiste România, colecţia incompletă).

Reprodusă din *Stindardul.*

Homanţare evidentă a unui epised penitenciar, cules sau trăit Cu prilejul detenţiunii sale politice, între 14 martie— 7 iunie ,1875 (cf. *Viaţa tui Alexandru Macedonski,* p. 123 — 127).

ieremiada, S.f. — plîngere, tîftguîre.

(p. 189) GÎRJALIUL

Publicată în *Stindardul,* I, 12 —li, M —13 aprilie 1876, cu subtitlul „Nuvelă originală", datată: „1876, Buc, apriliu 5"\ Reprodusă în *Vestea,* I, 50—55, 25 — 30 mai 1877, cu acelaşi subtitlu.

Reprodusă din *Vestea.*

Macedonski romanţează în mod evident un episodjdin biografia haiducului Cîrjaliu, personaj istoric, luptător la 1821 în rînduriie Eteriei lui Al. Ipsilanti. Versiunea despre „răpirea soţiei sale de către un turc îl sifi a se face bandit, jurînd moarte osmanilor" este reţinută şi de C. D. Aricescu *(Istoria revoluţiunii remâne de ta 1821,* Graiova, 1874, I, p. 69). Despre viaţa şi moartea Cîrjaliului scrie,

în același stil romanțat-admirativ, și J. A. Vaillant *(La Romànie,* Paris, 1834, JJ, p. 236-244, 247-257).

Gîtova note însoțesc testul:
„Bătrtnul Zaharia — Zaharia este tatăl lui Ioan Botezătorul.
Ctrjali — A se vedea *Curierul de ambe sexe,* voi. I, pagina 108, coloana II."

ehîbitvă, s.f. — un fel de trăsură acoperită.
kaicdgi, s.n. — conducătorul unui caiac; luntraș turc.
vilaiet, s.n, — diviziune teritorială în Turcia.

Trimiterea dovedește că unul din punctele de plecare ale „nuvelei" lui Macedonski este și povestirea *Clrjaliul,* „traducere de la A, Pușkin, de D. G. Negruzzi" apărută, într-adevăr, în *Curier de ambe sexe,* periodul I, 1836—1838, a doua ediție, 1862, p. 108 — 114.

,v Din aventuroasa viață a eroului său, Pușkin reține doar episodul moldovenesc și evadarea din mîinile turcilor, menționate abia în final de Macedonski, care-și tratează personajul cu foarte multă generozitate, dintr-o perspectivă pur romanțioasa. Imaginea printre scriitorii români era însă alta, căci o „notă a traducătorului", C. Negruzzi, ține să precizeze:

„Cîrjaliul, creat de D. Pușkin ar fi un tâlhar â la Salvador Roșa, a fost dimpotrivă un hoț foarte nepoetic. Dacă a cerut cinci mii Iei (de care mă îndoiesc), și care mai ales i s-au dat {care mi crez), nu știu. Știu atît că groaznicul Gîrjalml care scăpase de țeapă turcească, nu scăpă de spânzurătoare a moldovenească, unde se sfirși foarte prozaicește la 1824."

(p. 206) AȘA SA FAC BANII

Publicată in *Vestea,* I, 22, 27 aprilie 1877, p. 2—4, cu subtitlul „Nuvelă orientală", semnată: „Leandru".
Reprodusă din *Vestea.*

Versiunea franceză a acestei „nuvele orientale", elaborată la bătrînețe, devine *Comment on devient riche el puissant,* în volumul de față, p. 373.

(p. 212) LÎNA DE AUR

Publicată sub titlul *Lina de aur, basm serbesc,* în *Vestea,* II, 250 și 251, 19 și 26 ianuarie 1878 (la Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, colecția incompletă). Republicată cu titlul *Legenda libertății,* în *Literatorul,* I, 14 și 15, 20 aprilie și 4 mai 1880, p. 212-215, 228-233, cu subtitlul „Basm sîrbesc"; *Lumina,* I, 29-33, 12-17 m^a* 1894, cu subtitlul „Poveste sîrbească", aci, cu titlul definitiv: *Lîna de aur.*
Reprodusă din *Lumina.*

A —*Vestea;* B — *Literatorul;* C — *Lumina.*

iațmac, s.n. — vălul cu care turcoaicele își acopereau fața.

V a r i a n t e

218

4 unii după alții, dispăreau *C,B:* unii după alții, și unii după alții dispăreau *A.*

6 zilei dar *C, A:* zilei *B;* 17 unii după alții, dispăreau *C:* unii după alții, și unii după alții dispăreau *A, B;* 28 Stoiene, Stoiene *C:* Stoiane, Stoiane *A,B;* 89 Stoiene *C:* Stoiane *A,B.*

215

21 Iacub *C,A:* lacob *B;* 25 Iacub *C, A:* Iacob *B;* 27 lacub *C,A:* lacob *B;* 28 începu *C:* începu să vineze *A, B;* 29 se înțelegea *C, A:* se înțelege *B;* 80 cît *C, A:* Cată *B;* 34 laoub *C, A:* Iacob *B.*

216

28 acest *A,B:* acel *C;* 88 —39 gîndul lui *C, A:* gîndu-i *B.*

217

5 să alerge *C, A:* să alerge fără țintă *B;* 19 ia la urmă *C, A :* ia dupîi aceea *B;* 22 întocmai *C, A:* întocmai cu *B.*

218

24 încă eu nu le voi lăsa *C:* efici eu nu te voi lăsa ,4, A'.

219

3 răsărise *C:* răsăriră *A , B;* 22 pe *C, B: omite A ;* 36 prăvălii *C;* frumoase prăvălii *A, B.*

220

22 porumbel *C:* porumb *A, B;* 24 luă *C, A:* smulse *B;* 25 porumbelului *Ci* porumbului *A,B;* 30 porumbelul *C:* porumbul *A , B;* 31 vrăjitorului *C,A:* vrăjitoriilor *B.*

222

8 porumbe] *C:* porumb *B;* 11 porumbelul *C:* porumbul *B.*

228

16 sâ-i cercăm *C:* să-i încercăm *B;* 22 făcu *C:* făcu un *B.*

224

14—15 acest cuvînt sirbesc: „Svobodnost", „Libortate" *B:* aceste cuvinte sîrbești: „Svobodnost", „Libertate" *C.*

(p. 225) **POMUL MĂRGĂRITEI**

Pubiicată în *Vestea,* II, 251, 26 ianuarie 1878, p, 3, Republicată în: *Literatorul,* I, 13, 13 aprilie 1880, p. 195— 1%; *Lumina,* I, J, 5 aprilie 1894, p. 2.

Reprodusă din *Lumina.*

A—*Veslea;* B — *Literatorul;* C — *Lumina.*

Variante

325

2 bătrînul arendaș C- un bătrîn medic de țară *A, B;* 3 după treburi *C,A:* să-șî vază bolnavii *B;* merseserăm *C:* merserăm *A, B;* 5 harta geografică *C,A:* hartă geografică *B;* 6 dintîi *C,A:* dintâi *B;* octombrie *C,A:* octombre *B;* 16 seînteia *C,* 4.-_schinteia *B;* 22 înserase *C, A:* înserase tocmai *B.*

226

2 arendașul *C:* doctorul *A, Bj* țăranul *C:* bătrînul țăran *A, B;* 3 cucoane *C:* domnule doftor *A, B;* fata ne e *C:* fata noastră e ,4, *B;* 4 uitarăm *C, B:* uitarăm atuncea *A;* 7 de pe ramură *C, A:* de pe ramura sa *B;* 17 Arendașul *C:* Doctorul *A,* B/mult *C:* mult timp *A, B;* 17—18 și apoi *C, A:* și apoi, după aceea *B;* 18 ei *C:* său *A, B;* 21 văd,,văd *C:* văd, domnule doftor, văd *A, B;* 26 atunci *C:* atuncea *A, B;* 27 mîngîiotor *C, A:* mîngîitor *B;* 32 Arendașul *C:* Doctorul *A, B;* întrebă *C:* întrebă atuncea *A,* ***B;Hi.*** se logodise C, *A:* se îogodise la urniă *Bj* 35 de un an C, *A:* de vreo șase luni *B;* 89 ei *C, A:* său *B,*

22?

1—2 zgomotul unui topor *C:* zgomotul unei săcuri ^4: lovitura unei securi *B;* 2 Mărgăritei *C, A;* bieții Mărgăritei *B* ;8 tatăl ei *C, A:* tată-său *B;* 7 Mărgăritei *C,A:* Mărgăriții *B;* 7—8 dragostei trecute *C:* dragostii trecute *A:* dragostei sale trecute *B;* 12 era cam abătută *C:* ea era mult mai abătută *A, B;* 24 umeri *C, A:* umerii săi *B;* 25 ei *C, A;* sale *B;* 31 întîiul *C:* primul *A, B.*

(p. 228) LUNTRAȘUL

Publicată în *Literatorul,* II, 't, 15 aprilie 1881, p. 701 — 702, cu subtitlul ,,Nuvelă originală".

Reprodusă din *Literatorul.*

(p. 231) COSTICĂ

Publicată în *Literatorul,* II, 11, noiembrie 1&81, p. 259 — 261, cu subtitlul „Nuvelă originală", datată: „București, 1881".

Reprodusă <lin *Literatorul.*

(p. 235) CARTEA DE POEZII

PubiicaLă ci: supratitlul „Nuvelă fără oameni", II, în *Binele public,* V, 160, 19 iunie 1883. Republicată în: *Literatorul,* IV, 6, iunie 1883, p. 369-370; *Lumina,* I, 30, 13 mai 1894, p, 2.

Reprodusă din *Lumina.*

In toate y'ublicârile, următoarea „notă a autorului":

„Stanley a tipărit, sunt acum vreo 28 de ani, o minunată antologie română. Ceea ce este de mirare, este că d. Stanley traduce între alte poezii și *Oglinda* după Cezar Bolliac, poezie ce este luată literă cu liferă de către Bolliac, dintr-o poezie a lui Lebrun (vezi operele sale complecte)."

Titlul original și integral al antologiei lui Stanley este următorul: *Roman anthology, or selecționa *of Roman poety, ancient and modern,* being a collection of the *National ballads of Moldava [and Wallachia,* and of some the works of the modern poets, in their original language; witb an appendix, containing translations of some of the poems, notes etc. (Hertford, Stephen Austin, 1856).

Poezia citată din Cezar Bolliac se intitulează de fapt *[Cocheta bătrînă la oglindă (Colecțiune de poezii vechi și noi,* Buc, Socec, 1858, p. 275—279). în *Roman antkology* figurează la p. 100—104. Cit privește referința la Lebrun, ea este — în esență — exactă, deși afirmația „literă cu literă" rămîne hiperbolică: *Une virille coqueîte 'a son miroir, Odes, l.* VI, IV *(Oeuvres choisies de Lebrun,* 2-e ėd., Paris, Renduel, 1828, I, p. 226—279).

(p. 238) CAVALERII TROTUARULUI

Publicată în serie: I, *Fiul vornicului,* în *Binele public,* V, 165 = 27 — 28 iunie 1883,p.3; republicată în *Literatorul,* IV, *7,* iulie 1883, p. 396-398; II, *Miknea-Adrian,* în *Binele public,* V, 170, 3 iulie 1883, p.2—3; republicata în *Literatorul,* IV, 7, iulie 1883, p. 398-400; III, *La douăzeci de ani,* în *Binele public, V,* 177, 11 — 12 iulie 1883, p, 3; republicată în *Literatorul,* IV, 7, iulie 1883, p. 400—402; IV, *Cazul lui Manole Cleșanu,* în *Binele public,* V, 182, 17 iulie 1883, p.3; republicată în *Literatorul,* IV, 8, august 1883, p. 460-462; V, *O idila,* în *Binele public,* V, 198, 6 — 7 august 1883; republicată in *Literatorul,* IV, 8, august 1883, p. 462 —463.

Reprodusă din *Literatorul.*

Din această serie au apărut în *Literatorul* și două versiuni franceze, semnate: „St. Le Mâtayer": *Les cheoaliers du trotoir: A vingt ans* (IV, 8, august 1883, p. 4;2-473) și „Auguste R. Clavel": *Le fils du vornic {IV,* 10, octombrie 1883, p. 630—633).

în *Binele public,* la rubrica *Ecouri* (V, 186, 23 iulie 1883) se poate citi următoarea notă:

„Unii dintre membrii societății «Literatorul» au pus subpresă cîte unui sau mai multe volume din scrierile lor și care se speră că vor vedea lumina în toamna aceasta negreșit. Ața d. Macedonski va publica volumul al II-lea de poezii, un volum de nuvele și un alt volum intitulat *Cavalerii trotuarului* din care *Binele public* a publicat mai multe bucăți."

(p. 253} LA VIZITĂ (I, II)

Publicată în *Literatorul,* V, 2 și 3,1884, p. 97 —100, 175 —176, cu subtitlul „Scene din viața bucureșteană".

Reprodusă din *Literatorul.*

galantină, s.n. — mîncare rece de carne fragedă (de obicei de pasăre} cu gelatină,

(p. 259} SFINX

Publicată în *Revista literară,* VI, 27, 1 noiembrie 1885, p. 621 — 624, cu titlul *Dupe perdele* și cu subtitlul „Schiță din viața bucureșteană". Republicată în: *România literară,* VII, 4 — 5, aprilie-mai 1888, p. 82—85, cu același titlu și subtitlu; *Lumina,* I, *11 %* 78, 9 și 10 iulie 1894, cu titlul *Sfinx.*

Reprodusă din lumina.

A — *Revista literară;* B— *România literară;* (J— *Lumina,*

mi(i)gli$i, vb. — a înșela (cu promisiuni, cu laude), a amăgi; a măguli, a linguși.

Vai'iante

259

6 risipită *C,B;* difuză *A;* 11 măsoară trotuarele *C,B:* se plimbă în lungul trotuarelor *A;* ÎS plimhindu-sc șifluierind *C,B;* iluierînd din vreme într-alta *A;* Uneori *C,B:* Citeodală *A;* 15 sau un *C,B:* sau cîte un *A;* 17 unei fete tinere momită *C,B:* unei fete tinere pe care a convins-o *A;* împestrițează *C,B;* întrerupe *A;* ÎS trăsuri *C,B:* trăsuri de casă *A;* 19 pe *C,B:* licăresc pe *A;* 20 licăresc ca doi *C,B:* ca doi *A;* 21 cremenea *C,B:* cremenea <iin care cîte-o piatră este compusă *A;* 22 scăpărate *C,B:* scăpărate in toate părțile *A;* 28 se arata *C,B:* apare *A;* 24 joacă *C,B:* dantează *A;* 26 fulger *C,B:* fulger trecător *A;* imagini C,#.-imagine *A.*

260

11 în voia lor *C,B:* in voia lor prin curți și prin mahalale 4; II— *VI* cu aceleași sunete *C,B:* pe același ton *A;* 12 lătrări *C,B:* inflecțiuni *A;* 16 dantelă *C,B:* dantelă căptușită cu o ușoară stofă dè mătase trandafirie *A;* 17—18 de a lumina toată casa *C,B:* de a-și ține luminată casa în toate nopțile 4; 21 un *C,B:* sub un *A;* 22 policandrelor *C, A:* poleeandrelor *B;* 24 averea sa *C,B:* averea sa, ce trebuia să-i revie in caz de moarte *A;* 27—28 în stăpînirea moștenirei *C,B:* în deplina stăpîiiire a moștenirei *A;* 29 ciudată C, *B:* foarte delicată *A;* 30—SI la astfel de numire *C,B:* la o asemenea denumire 4; 82 strălucea feciorelnică *C,B:* strălucea sub un sigiliu neșters de castitate 4; âS aprindeau *C,B:* aprindeau regulai *A;* îlll — 40 Dar tot intr-o vreme *C, B:* Dar tot într-o vreme, fiindcă locuința despre care e vorba făcea colț și cu altă uliță laterală *A;* 40 luiniuîndu-se *C,B:* hmiinindu-se tot atit de regulat *A.*

261

1 inlilnise *C, B:* văzuse .-l; *2* sii-1 iubească *C, B:* ca să-l iubească, cum se declarase dinsul, cum obținuse voia să petreacă serile împreună *A;* 3 ademenise *C, B:* miglișisc 4, *B;* 5 întrebări *C, B;* atîtea cestiuni *A;* 6 treaptă soțială *C, B:* treaptă și profesiune soțială *A;* 12 decît *C, B:* dccît acele *A;* 13 dușmanului *C, B:* inamicului

A; 14 decît pentru a se preda ';« onoare *C, B:* dccît acea rezistenţă onorabilă pe care o opun comandanţii de cetăţi în momentul cînd simt că nu mai au de făcut altceva decît să se predea. Doamna Orfeanu avea optsprezece ani deplini, dar fata ei de casă, deşi nu împlinise riici cincisprezece, ca fată din popor, avea la activul ei o jumătate de ceas de rezistenţă în plus *A;* **16—17** în uşa odăiei de pe dependinţe *C, B:* în uşa odâiei de pe dependinţele casei, în uşa odăiei ale cărei ferestre, ce dau pe uliţa lateral" ^u Calea Victoriei, se luminau regulat în fiece seară pentru a nu st- întuneca decît noaptea tîrziu *A;* **17—19** dete ochi cu un impiegat ce aducea o telegramă, iar, puţin în urmă, ofiţerul, vrînd-nevrînd, fu silit să dezerteze *C, B:* se află în prezenţa unui factor ce aducea o telegramă, iar puţin în urmă, ofiţerul, vrînd-nevrînd, fu silit să dezarmeze tot ca şi soldatul său în faţa intervenţiunei neaşteptate a autorităţii ce se manifesta într-un mod providenţial în persoana impiegatului telegrafo-poştal *A;* $1 nu se iau înapoi *C, B:* nu se iau înapoi sau dacă se reiau, le reia numai cel care le-a primit *A.*

262

3 zguduită *C, B;* atrasă *A;* 6 şoptească *U, B:* şoptească la ureche *A;* 8 schimbă *C, B:* preschimbă *A;* 9 se făceau *C, B:* deveneau *A ;* **26**—SI la unsprezece ore din noapte, iar, pierdut în ceaţă, nebun şi cu păsuri repezi, se duse cu gesturi pe cyro nu le putea stăpîni. în vremea aceasta, trecători împalfonaţi şi cu pălării înaile, sau rîndaşi ungureneşti, se încrucişau pe sub felinarele galbene *C, B:* la unsprezece ore din noapte şi se îndreptă spre mic:i lui locuinţă, umblîiid ca un nebun, cu păsuri repezi, cu gesturi pe care nu It* putea stăpîni, pe cînd, cîte un trecător, cu galoşi în picioare, in palton, cu pălărie naltă pe cap sau cîte un rîniiaş la grajduri, ieşind •din circiumă, cu braţul pe după grumazul unei fete pe care o convinsese pe trei sferturi, se uita la el, îl arăta cu degetul *A.*

ii>. 263} *PE* DKALUL-rtl-'IKKl

Publicată în *Rumânul,* XXXIV, *Vi* februarie Î8yo, in seria *Viaţa bitcureşleavă,* VII.

Reprodusă d in *Românul.*

(}>. 2fi7) PAŞTE

Publicata în *Românul,* XXXIV, 13-16 aprilie 1S90, în seria *Viaţa baciin-ştp.r.nă,* X. Republicată cu supratitlul „De pe cufmea vieţei", în *Literatorul,* VIII,;, 15 septembrie 1892. p. 16, uu titlul *Paşte.*

Prima pagină a ms. original este inclusă în ms. 11.270, f. 97c, B.C.S.

Reprodusă din *Literatorul.*

(p. 269) CONTELE DE CINCI CENTIME

Publicată în *Literatorul,* XIV, 9, februarie 1894, p. '. - 6.

Reprodusă din *Literatorul.*

jp. 272) O JUDECATA

Publicată în *Revista literară,* XVII, 32, 20 decembre 1896, p. 502, semnată: „A.M.".

Reprodusă din *Revista literară,*

aspidă, s.f. — şarpe veninos, femeie rea.

!p, 27i) CEL DE Pfi URMĂ OBIIENOVICI

Publicată în *Flacăra,* I, 46, 1 septembrie 19'J2, p. 501 — 562.

Reprodusă din *Flacăra.*

O versiune franceză, publicată în *Paris-Journal,* 11 juiHel 1913, este intitulată: *Le dernier dea Obrenovicz au Quartier Latin.* în voîumul de faţă, p. 356.

ip. 280) MAESTRUL DIN OGLINDA

Publicată în *Rampa,* U, 307, 29 decembrie 1912, p, 1, cu subtitlul ,,Poveste de Crăciun". Republicată în *Literatorul,* XXVI, 2, 6 iulie J918, p. 6—7, dedicată: „Lui N.N. Hîrjeu, poetului şi prietenului".

Textul autograf în ms. 3.283, f. 19r. — 30r.; ms. foto nr. 40, p. 6 — 17.

Reprodusă din ms, 3.283.

Versurile:

„A fo.it ii *KIVM* mimii'ie să par nepăsător
Şi lumeţi să mă creadă că sunt nesimţitor"

sînt citate din piesa de teatru, scrisă în colaborare cu Cinciiiat Pavdeseu, *Saul* (I, se. 9).

Celelalte versuri citate-:

„M-am luptat cu traiul zilnic şi cu soarta nempăcată,
Sub a cărei» sandală, inima-mi însingerată
Chiar şi astăzi e strivită -· fără-nvins a mă Ii dyf',

aparţin, cu o uşoară modificare, strofei finale a *Mingiieril dezmoştenirii,* din volumul *Poezii,* 1882 (în ediţia de faţă, voi- I, p. 326).

N.D. Cocea, pe atunci redactor al *Rampei,* anunţă Iui Macedonski publicarea acestei nuvele, într-o scrisoare din 27 decembrie 1912, inedită (B.C.S., nr. 14. 197).

Variante

Prima versiune a textului, apărută în *Rampa,* se deosebeşte de textul publicat în *Literatorul* şi de forma manuscrisă. Reproducem în întregime acest text.

MAESTRLL DIN OGLINDA.

O noapte de Crăciun şi sub ferestrele mele Parisul. Iar eu, în odaia caldă, luminată de electricitate, singur, alături cu maestrul pe care îl vedeam într-o oglindă din faţa mea şi a lui şi în care mă vedeam pe mine tot aşa de Simpede după cum îl vedeam pe el. Şi auzeam vorbele lui ce izvorau, aci liniştite şi dulci ca o apă luminată de o lună albastră şi aci răzvrătite, fioroase sau înfiorătoare — duioase citeodată — mişcătoare totdeauna.

— Negreşit, ziceau acele vorbe, mulţimea îţi vede numele prin ziare şi acest nume ţi-1 vede înfăşurat de strălucirea gloriei — adică de a notorietăţei, de a celebrităţei — laudă sau injurie — căci amîndouâ sînt astăzi şi au fost poate în toate timpurile deopolrivă glorie. Şi, clnd te mai vede trecînd pe strade pe jos sau în trăsură, în vestminte luxoase, cu ghete <le lac, cu pălărie înaltă pe cap — cu masca zîmbetului pe chip — mai ales că eşti dator să te înfăţişezi ei străfulgerat de o mîndrie de paradă şi de un mers cam dîrz, dacă nu semeţ, — această mulţime zice: „Iată un om care nu ştie ce e suferinţa, pentru care zilele şi orele au fost flori fără spini".

Dar după o mică tăcere:

— Ceva mai mult, urmă maestrul cu o amărăciune în colţul buzelor, fiindcă tu nu consimţi să le spovedeşti ei, să-ţi spui păsul tău, ea nu-şi dă osteneala să adîncească scrierile tale şi nici să vadă cită prăpastie de jale se ascunde sub florile ce ai presărat în ei*'.

— Ştiu, răspunsei maestrului, a cărui frunte apărea acum în oglinda devastată fa de o mînie de trăznete nenumărate ~ ştiu — am spus-o şi eu odinioară in limfia în care vorbeam pe atunci — cea a versului;

A fost. a mea mindrie să par nepăsător
Şi lumea să mă creadă că sînt nesimţitor.

Dar maestrul urmă din nou:

— Ei, da! reluă el. Sînl oameni cari nu-şi prostituie durerea, cari nu fac din ea un spectacol public, cari ascund lovirile ce au primit, rănile ce li s-au pricinuit, lacrimile de sînge pe cari le-au vărsat. Gloria apoi, gloria se cumpără scump. Uite-te la mine, bunăoară: pînă la vîrsta de -18 ani auzeam şi eu că sînt oameni pe acest pămînt cari n-au nici ce mînca şi nici unde să doarmă. Dar aceste vorbe n-aveau pentru mine vreun înţeles şi singura valoare a lor era numai a sunetelor dintr-însele. Şi deci, pentru că eu aveam tată şi mamă şi pentru că ei posedau donaeniuri întinse, palate şi servitori, „pun-te masă, ridică-te masă", credeam că şi toţi ceilalţi oameni — oricîţi s-ar afla pe pămînt — trebuie să fie ca părinţii mei, ori ca mine. Şi-mi ziceam: „Cum se poate sa n-aibă cineva ce mînca sau nici chiar unde să doarmă? Dar n-au oare toţi părinţi — tată şi mamă — iar dacă n-au şi dacă sînt orfani sau dacă sînt la rîndul lor părinţi şi ei, nu le-a rămas oare, de la cei care le-au dat viaţă, casă şi masă, moşii şi servitori?" O ! Cit eram de nevinovat, scumpul meu maestru, îmi spuse uiiîndu-se la mine maestrul din oglindă, şi socotesc că ai putut să-ţi dai seama uşor despre aceasta, însă zilele (ie restrişte ce au venit pentru mine puţină vreme în urmă s-au însărcinat să mă lumineze asupra lucrurilor cu prisosinţă. Şi numai cînd n-am avut nici eu casă ori masă, moşii şi servitori, numai atunci mi-am dat seama despre ce este viaţa. Şi cum eram prin firea mea temperament de luptător, m-am aruncat cu deznădejde in mijlocul urgiei traiului şi trăgînd sabia, am lovit în dreapta, în stingă — fără cruţare poate — dar aşa cum trebuie să loveşti atunci cînd ai conştiinţa că viaţa este un dar dumnezeiesc nepreţuit şi că este mai bine să omori pentru a-1 păstra decît să te laşi a fi omorît. de alţii.

— ştiu ! ştiu ! strigai eu maestrului din oglindă, ale cărui vorbe şuierau acum ca gloanţele, şuierau ca săbiile ce se învîrtejesc in dreapta şi în slînga şi al cărui chip se posomora, se încrunta şi deştepta aminliri în toată întinderea sufletului meu. Ştiu, îi mai strigai o dată, ştiu, şi am scris-o ţi eu odinioară — odinioară:

.......M-am luptat
Corp la corp cu traiul zilnic si cu soarta nempăcatii,
Ce-mbrîncind a inea simţire sub sandala blestemată
Chiar şi astăzi mi-o striveşte — dar învins nu m-am !predat.

însă maestrul urină astfel:

— Cu cît însă părea că trebuie să pier, cu cît unele noroaie îmi scuipau în obraz murdăria lor, cu cît răutatea și dușmănia mă azvirleau mai jos, sufletul mi se oțelea tot mai mult, mintea mi se încorda intru aflarea mijloacelor de scăpare și pizma celor mici mă azvîrlea, dintr-un salt, mai sus: ura celor răi, mai sus încă. împrumutam credinței aripele ei; virtuței, puterea ei, științei, realitatea ei omenească, și acum, — o! acum sînt maestrui din automobil, sînt maestrul pe care îl iubesc încă unii, sînt maestrul din oglindă pe care aproape nimeni QU mai are puterea sâ-1 îndurereze, să-1 turbure, sâ-1 mîniască — iar cînd oglinda se va sparge, voi fi maestrul din inimi — maestrul din minți — maestrul de dincolo de iume — din ceruri.

Iar Parisul urma să curgâ sub ferestrele mele, pe cînd departe, sub cerurile frumoasei cîmpii românești, Bucureștii curgeau pe dinaintea altor ferestre, pe dinaintea celor ale ființelor ce fac parte din sufletul meu...

(p. 283) OUĂ DE PAȘTI

Publicată în *Ilustrațiunea națională,* martie 1913, p. 5.
Reprodusă din *Ilustrațiunea națională.*

O versiune franceză anterioară, *Oeuf de Pâques,* este publicată de Macedonski, în *Le Beau Danube Bleu,* I, 6, 16 avril 1905. In volumul de față, p. 348,

|p. 289) BUCUREȘTII LALELELOR ȘI AI TRANDAFIRILOR. ORAȘ AL BUCURIEI

Publicată sub titlul: *Bucureștii lalelelor și aî trandafirilor. Oraș al bucuriei,* în *Ihistrațiunea națională,* II, noiembrie — decembrie 1933, p. 5 — 6.

Textul autograf, intitulai; *Bucureștii trandafirilor și ai veseliei,* in ms. 3.408, I. 2r. — 17r.

Reprodusă din *Ilustrațiunea națională-*

O versiune franceză, inclusă în ciclul *Balalaîkas, contes scythaslaves, La viile — la joie — et — Ies roses,* a fost roalizală la Paris, în 1911 (ms. fr. 209, f. 3—3-'i, Bibi. A<:ad. Republicii Socialiste România), în volumul de față, p. 362. Totuși nu acest fext. a văzut lumina tiparului, ci o altă versiune „en francais par Nicolas-Alexandre Ionesco'", *Bucarext des tulipes ei des roșea, viile de la joie,* în *Jiecue Roumaine,* II, 6, 30 novembre/ 3 decembre 1913, p. 109—175.

metoc(h), s.a. — mănăstire mică, subordonată administrației unei mănăstiri mai mari. Locuință pe lingă mănăstire, în afara incintei ei.

Variante

Versiunea manuscrisă prezintă deosebiri mari față de textul publicat în periodic. Reproducem, în întregime, textul manuscris:

B&VUREȘTII TRANDAFIRILOR $1 AI VESELIJSI

Acest oraș, capitală a României, nu este așezat așa precum se crede încă de unii străini în Bukara. De asemeni, el nu se află în Turcia de Europa, ci, ciudat ia înfățișare pentru occidentali, multă vreme sat mai curînd decît oraș, dînsu! urcă pe colnice, coboară printre văi, călărește Dîmbovița și se revarsă încoa și încolo peste cîmpii, pe dealuri, neregulat ca o apă mare.

Numele lui o fi venind ori nu de la Bucur ciobanul, Dumnezeu știe, dar destul că eî a fost în vechime *orașul bucuriei* și că tot atunci i s-ar mai fi putut zice: *orașul trandafirilor.*

Felul cum s-a încropit printre păduri cari, în vremea veclie, alergau oarbe peste țara românească, prăvălindu-se ca talazuri de verdeață din creștetul Carpaților pănS în Dunăre, nu poate să fi fost altul decit cel al legendei, și anume: o bisericuță la început, probabil cea a lui Bucur, apoi două-trei case și alte două-trei, cîteva bordei;-, Irei-patru stîne de oi, și așa neîncetat, pană ce un domn a zidi', un schit, altul o mînăstire, un egumen un metoh, slujitorii acestuia colibe și împrejmuiri de pîrleaz, boierănasii și ostașii cîte o casă, — de pe care Șocuri izvorî în sfîrșit un lîrguleț, cu mahalagii, cu metohani, cu popi, cu militari, cu 'ciocoime, cu tot ce e azi.

Totuși, Bucureștii despre cari e vorba, cei de la început, mult trebuie să ii mîngîiat privirile cînd, după zile de umblet prin păduri întunecoase, răsăreau ei cu micile lor case albe intre plopi și ulmi, între tr andafin și iasomii, și etnd, turnuri de bisericuțe licăritoare in soare-apune oii în zori ce zîmbeau prin schinteieri și co vorbeau cu limbi de clopote, înălțau spre ceruri crucile lor de credință, — cruci c. nu mai sunt astăzi, pentru mai toți, decît niște biete t iniciuMi-.

Prin aeji București cîntau în voia lor felurite piraie ce-l . șerpuiau, iar prin curți erau puțuri, ciuturi sau fîntîni. Casele erau rare, insă curțile lor erau măriși grădinile lor tot mai mari; maidanele ce le despărțeau de dînsele erau apoi și mai mari. Și cît pomet împrejurul lor, și cită umbră peste ui iți, și cîte paseri prin copaci...

Vesel do tot, acel oraş avea zidurile locuinţelor aci vopsite cu pembe, aci cu verde deschis, aci cu albeţi de var, cu albastru, cu portocaliu şi cu alte feţe. Grădinile lor, pogoane întregi, coprindeau mici iazuri cu peşti şi cu broaşte, — mai ades cu broaşte, coprindcau pajişti verzi presărate de lalele, — bolţi de coacăze, nuci bătrîni, persici şi fel de alţi pomi, iar pe lingă iaz, salcia moaie, această salcie persană cu flori galbene al căror miros îmbată. Cit despre case, mai toate — întru cit priveşte pe cele ale oamenilor cu dare de mină — erau cu pridvoare cu stîlpi, cu [cîte un puţ coperit în preajma lor sau cu cite-o fîntînă de zid, văruită şi zugrăvită cu sfinţi, sub salcia ci mare şi pletoasă... Apa curgea din două-trei ciuture în jghiaburi de zid ori de lemn, pentru a se împrăştia din ele prin curţi şi grădini, prin străzi, peste tot oraşul.

Locuitorii, de altă parte, erau oameni harnici şi liniştiţi. Jupinul îşi vedea de treabă sau îşi ţăcănea mătăniile de chililibar, pe cînd cucoana ori jupîneasa dumnealui vedea de găini, privighea mulsul vacilor, baterea putineelor, făcea dulceaţă, îngrijea de oare, gîşte, raţe, claponi, curcani sau găini, ţesca, cusea, festona, nu-i toca gura fiere. In unele curţi mai era şi cîte un cocor, iaT în altele, păuni şi bibilice.

Că era prăfărie vara peste oraş, era, şi că era noroi iarna atît prin curţi cît şi pe uliţi, nici vorbă că era... Dar lumea era mai fericită. Vara o dezmierda florile şi apele, soarele şi şoaptele frunzelor, şi mai presus de orice, prin aprilie şi mai, mirosul trandafirilor. Că vezi, trandafirii creşteau oriunde. Curţi şi grădini, maidane, toate erau pline de ei şi vintul Ie resfira florile pană şi pe mormintele dimprejurul bisericilor, pe Ungă cari dormeau atunci morţii.

Şi totuşi, acei Bucureşti s-au dus împreună cu trandafirii lor, cît şi împreună cu uliţele lor înadins întortocheate ca sâ spargă iarna crivăţul şi ca să înmoaie vara arşiţa soarelui. Şi au luat cu ei, Bucureştii ce s-au dus, nu numai casele cu coperişuri ţuguiate şi cu strasină lată, nu numai fînî.mile cu zugrăveli bătătoare la ochi, dar tot ce a fost: pe metohanii << atunci pentru a face loc metocanilor de azi, pe muierile ce îngrijeau de ale casei pentru a înzestra veacul nostru românesc cu muieri şoldite de corsete, ce pun pe cap pălării de cite trei şi patrii sute de lei şi ce-şi bagă bărbaţii în puşcărie; precum şi pe boiernaşii sau pe neguţătorii cu mătănii de chihlibar pentru a-i înlocui ,cu împălăriaţii cu funte la spate.

Dar dacă ei s-au dus, trandafirii acelor Bucureşti tot au mai rămas, şi nu e rar să mai vezi şi azi — bunăoară la Moşi — că unii

băieţi mai ^gy ^ (jinşii, şi că, sîngerii sau albi, şi-i mai petrec pe după urv,.i.

Un ase*Vienea trandafir, ţinut însă de nişte degete de-o albeaţă străvăzato.\rej mi-a vorbit intr-o zi despre Bucureştii pe cari îi povestesc, ^j i,i j mi.a destăinuit că nici Bucureştii veseliei n-au murit, nici ce; aj trandafirilor.

Şi cu a^iovârat a fost ce mi-a zis el, căci i-am descoperit şi pe unii şi pe alţii ja o jjătaie de puşcă departe de palatul Cotroceni, iar aceastu nu de cum am străbătut în curtea unui popă de pe şoseaua prăf^jtă^ ci de cum am deschis o portiţa din fundul acelei curţi...

Găci ia ;şiraz s a u ia ispahan să mă fi dus tot nu dam mai întîi de atîţi trand^fij,^ ^ ja yrroa ^e atîta veselie.

Pitită di cuta unei rîpe ce mărgineşte acea curte, grădina popei de la Cotr^Qui j0 mai fj şj azi? nu ştiu) se adînceşte pană devale, pănădepai-ţg $pre cimpul şes. Treptele depeatrăale scăreicete prăvălesc în i<> suntjmai multjbolovani decît peatră tăiată, dar peste ce rai ùrăse privirea şi spre ce grădină fermecată îmbTîncesc ele păsurile. Ac,i;l mîncătură de pămînt e îngustă, însă în fundul ei se rostogoala $i gongoneşte o apă limpede şi împrejur, în fundul rîpei şi pe pereţii ei, cresc numai trandafiri, valuri de frunze şi valuri de flori, tranjafiri regali, trandafiri împărăteşti, trandafiri pentru băieţandri şj pentru teleleice, trandafiri pentru fete curate, albi-albi, şi trandafiri pentru patimile de foc, stacojii, (trandafiri ce pîlpaîe. Mu; sunt acolo şi trandafiri sărăcăcioşi dar plini de miros; sunt, ae i»tăeirteiii, şi trandafiri mofturoşi, pentru filfizoni, pentru corsaje do bulevard şi salvare. Apoi se află ,şi trandafirii de vis, trandafirii pentru poeţi, — argint curat ca o.apă în zori, trandafirii pentru vi.^^^j,^ abia atinşi de o înnorare roză, abia fulgeraţi de o scăpărare soiară.

Şi acotite flori toate, printre frunzele, ce sunt aci descolorate şi aci de () verdeaţă violentă, îmbată cu mirosul lor, farmecă prin colorile l)t.(întocmesc o grădină ca cele de prin *O mie şi una de nopţi,* te fură vii,ţ,j deaz j^ te (juc ;n Persia, te fac să uiţi de tot: pe ceilalţi şi pe tiid.

Unu rJintre trandafiri, roşii ca sîngele, izbesc prin roşeaţa lor ca nişte hiUnete de trîmbiţe puternice, alţii, albi, se catifelează uşor cu Albastru şi sunt un solo de flaut ce se melancolizează sub un clar j< iuttăi aiţii sun{ pembe, alţii ca floarea de migdal roz, iar alţii ,;il paiui griului, pe cînd, printre dinşii, suntşi trandafirii

grenal, trandafiri ce par aproape negri și trandafiri ce apar aproape albaștri.

Mai se zăresc cîteodată și alți trandafiri. Aceștia sunt sau galbeni ca aurul sau strălucitori ca argintul, sunt ce se numește: rozele de aur și rozele de argint, flori dumnezeiești pe cari poeții și pictorii apuseni le dedică Maicei Domnului și pe cari popii le preschimbă în deeorațiuni de cinste, în semne de slavă. Pe amîndouă coastele rîpei se agață, în sfirșil, trandafiri ce împrumută aci mărgeanului, aci rubinului toate fețele lor, printre cari unii sunt pistruiați, alții gălbui șî alții aproape verzi, verzi de tot chiar.

Potecile ce se încrucișează pe vale sunt cu totul și cu totul așternute de petale, ninse ca de mari fulgi roșii, albi și galbeni, și aceste poteci aci se alătură de pîrîul șerpuitor și îl urmează, aci se cufunda în umbra albăstrie a unor mari bolți de coacăze de cari atîrna ciorchinele cu boabe roșii, cu boabe străvezii străbătute de soare, aprinse de soare.

Dar prin spărtura rîpei ce dă asupra cîmpiei, zîmbește o poiană coperită de iarbă verde și măruntă, și mai departe, în pulberea unul drum, la o cotitură, o casă mică-mititică spoită cu albastru și cu roșu, o casă cu un umbrar de circiumă la ușă, cu două-trei mese încărcate cu oaie de vin și cu sticle, înviază.prin iăutariice-i cînta în prag, pe Bucureștii veseliei de odinioară, cu dragostile acestor București și cu glumețele znopeli dintre băieți și fete.

Sar, cu cît lăutarii trag din diple și cu cît se iuțește muscalagiul, băieții, cîțiva, fetele, mai puține la număr, beau, chiuiesc, sar în sus, joar.ă, se sărută...

Insă, fără veste, acești București înlocuiți astăzi prin Bucureștii-tunurilor de la forturi și prin Bucureștii-sărăciei din inimi și din pungi, trebuie, vai!, deși abia întrevăzuți, din nou să peară repede, sii peară ca și cum n-ar fi fost, și poate pentru veci pentru mine..,

Căci, pe vrere să-mi fie sau nu, pămîntul se cutremură deodată și din apropiere de tot izbucnește ca un urlet de dihanie îngrozitoare, iar pană să-mi dan seama ce e, urletul se schimbă într-o mugire de taur, într-o gîfăială de focă și o șuierarecumplită îmi țiuie în urechi...

— Trenul de la Constanța ! îmi strigă în același timp un copilandru de lîngă mine... și...

Și este în adevăr ei, în adevăr bestia apocaliptică ce varsă foc și fum pe nări și Urăște după dînsul spre prăpastia viitorului tot

cu mai e din trecut, și ce peste puțin va Urî tot spre ea, și prezentul tot, pe noi toți cîți suntem.

Iar pe cînd trenul trece, re urc treptele din bolovani de peatră și de pe culmea lor mă uit departe peste Bucureștii de azi, fără să mai văd pe ai veseliei și, pe ai trandafirilor, și văd niște București măreți...

Măreți, dai O neîncetată grandioasă fațadă de case pe bulevarde și strade lungi, un decor maiestuos în toată puterea cuvîntului dar după care nu se ascunde decît neantul... un neant de simțiri și un alt neant iar: cel al cugetărei.

Și Bucureștii ce au fost odinioară au murit cu adevărat, însă sS nu se supere cei de azi că morraîntlndu-i le-am adus prinos cîteva chiote de lăutari, pe cele de la circiuma albastră și roșie, —[și că le-am presărat pe groapă cîteva foi de trandafiri: acestea.

(p. 295) OCEANIA - PACIFIC - DREADNOUGHT

Publicată în *Flacăra,* III, 8, 7 decemvrie 1913, p. 66—68.

Reprodusă din *Flacăra.*

V.3rsîuii3a franceză anterioară, nouă inaccesibilă, cu acslași titlu, a apărut in *L'Industrie ve'hcipédique et automobile,* 4 novembre 1911, p. 698 — 700.[

(p. 303) ZIUA UNEI FETE VREDNICE DE LUMEA NOUĂ

Publicată în *Comedia,* I, 1, 15 aprilie 1914, cu „va urma" |(la Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, colecția *Comediei* incompletă).

Reprodusă din *Comedia.*

(p. 306} ZIUA UNUI FUNCȚIONAR MIJLOCIU

Publicată în *Comedia,* I, 5, 20 aprilie 1914.

Reprodusă din *Comedia.*

POSTUME

[P. 311) VISELE HAȘIȘULUI

Publicată de noi, însoțită de o notă, *Macedonski inedit,* în *Ramuri,* IV, 5, 15 mai 1967, p. 12—13. Transcrisa după ms. autograf, existent în 1946 în arhiva familiei (textul n-a apărut încă, după informațiile noastre, în nici un fond public), datată: „20 septembrie 1875", „nuvelă originală de Alexandru Macedonski".

Reprodusă din *Hamuri.*

Operă de tinerețe, semnificativă pentru aspirațiile ideale ale poetului, proiectată pe un fundal simbolic, printr-o tehnică pe atunci foarte „modernă". Pe urmele lui T. Gautier *(Le hachich, Le club des hachichins)* și ale lai Bautlelaire *(Les paradis artifieiels),* Macedoaski inaugurează la noi literatura stupefiantelor, ca procedeu artistic de facturft romantică, temă existentă și în poezie (ediția iie față, II, p. 345—346). Amestecul de iluzie și luciditate, de euforie a imaginației și decepție, prin revelația bruscă și dură a realității brutale, este tipic macedonskian și *Vinele hașișului* constituie prima sa expresie literară liinc cristalizată (cf. și cap. *Vise ți „stupefiante",* în *Opera lui Alexandru Macedonski,* Buc, E.P.L., 1967, p. 176 — 180) .

Concluzia — aforistică — „astfel este lumea, nu e vina mea !" — pare a fi o parafrază după versul finalal romanței Sui CA. Rosetti: *A cui e vina* (1839): „Astfel e amorul, nu e vina mea!" *(Ceasurile de mulțumire* ale lui CA. Rosetti, Buc, 1843, p. 151).

INEDITE

(p. 317) GOVIE

Textul autograf, păstrat în arhiva familiei Macedonski, transcris de noi în 1946. N-a apărut încă, după informațiile noastre, în nici \in fond public de manuscrise.

Reprodusă după acest text.

în ren. 3.216, f. 35, urmUoaraa notă explicativă a cuvlntului *gocic:* „njiH3 oltenesc pe c*re boierii le dau țărănimei în curțile lor, desfunzînd buți de vin și de țuică și punînd să se întindă mese încărcate cu de-ale minefireî. In schimb, țăranii aduceau așa plocoane îneît îndestulau cu ce] puțin pe șase luni casa boierească".

euramă, s.f. — colectă.

pil, s.n. — bici cu codiriștea scurtă, făcut din curelușe împletite.

ANTUMK

tn p?rioada pariziană {1910—1912), Macedoaski concepe şi pun/! la punct proiectul unui volum original de proză, în limba francez-l: *Les Balalaîkas, contes scyt/w-slavei,,* păstrat în două manuscrise:

1. — Nr. 11.270, Biblioteca Centrală de Stat, 109 p. Este un ms. miscelaneu, alcătuit după toate indiciile de Ana Macedonski, care-i stabileşte sumarul pe coperta unui caiel de tip şcolar, apoi pe pagina de titlu:

„în caetu (sic) *Les Balalaîkas, eonles scytko-slaws,* de Alexandru Macedonski:

Paris, 1911

sunt următoarele nuvele:

1. — *La vilU-la jaie-et-ks roses*
• *2. — Oeuf de Pdques*
3. — *Cctnment on devient ricke et puissa/tt*
4. — *Icdne de Saint-Nicolas*
5. — *Un Royaume en marchr.*
'r>. — *Du profit pour trois*
7. — *Le. dernier des Obrenovicz au Quartier Latin*
A. — Ce qtt'on feline parfois dans le carnet d'un deserUmr".

Pe verso a!t sumar:

„In acssl caiet:

i. — *La vîlle-la joie-et-les roses*
2. — Si les rw>rts
3. — L'Italie syntkeiique
i. — Ccmm«nt on devieni rifihe et tont puissanl
ŏ. — *Du profil pour trois*

6. — *Oeuf de Pdques*
7. — *Au jardin (TAcademw*
8. — *Commznt on devient ricke el tout puwsant".*

Ms. conţine, într-adevăr, textele enumerate în acest al doilea sumar, aşezate insă inlr-o altă ordina, plus o serie de texte cu caracter diferit, fragmentare, grupate în mod înlîmplător, după cum urmează:

1. — *Comm'.nt on devient ricke e.t puissant* f. 2r. — 14r.
2. — La ville-la joie-et-les roses „ 15r, — 28r.
3. — *Si Ies morts...* „ 29r.—35r.
4. — *Si Ies mirts...* (neterminat) „ 36r,—39r.
5. — *L'Italie syrithhique* „ 40r. —45r,
6. — *Comm-mt on devienl riche tt lout puissant* „ 46r, — 5îr,
7. — *Du. profil pour troiș* ,. 52r. — 76r,
8. — *Oeuf de Pâques* ,, ?7r. — Slr.
9. — *Au jardin d'Academos* ,, 82r. —95r.
10. — Paragraful final din *Ce qu'on releve parfois dans le camei d'un deserteur* ., 96r.
11. — *Viaţa b-icureşteană,* X, *Paşte* (începutul] „ 97r.
•12 — *împrejurul unui banchet* ,. 98r. — 108r,
13. — *Preia franceză despre „Calvaire de Feu"* ,, 109r.

Textele acestui nn. din ciclul *L?$ Balaialhis* reprezintă, după toate aparenţele (multe ştersături), prima redactare.

2, — *Mi.* fr. 209, Bibi. Acid. Republicii Sicialiste Rominia, 211 p. Este alcătuit tot de Ana MiCîdonski, prin lipirea foilor mî. original pe paginile unor cuiete de tip şcolar, ulterior legate. Pe pagina de titlu, următorul proiect de copertă care aparţine postului, Încadrat în chenar;

„Alexandre Macstlonski
Balalaikas,
con les scytho-slaves

La viile — la joie — et — les roses.
Oeuf de Pâques. Gomment on devient riche — el — puissant. L'Ikone *(sic)* de Saint-Nicolas,
Un Royaume en mardic. Du profit pour trois.
Pages prises au carnet ti'un deserteur.
Le dernier des Obrtnovich au Quartk-r Latin.

i'aris
1911"

Conţine următoarele texte:

Textelems.fr. 209 aparţin în mod evident unei redactări ulterioare (transcrise pe curat, mult mai puţine ştersături etc), Ceea ce ne autoriză să-1 adoptăm ca text de bază.

Intenţia publicării acestui volum de proze rezultă şi dintr-o însemnare a Anei Macedonski: *Lista de opere cum voia să se tipărească poetul* (Muzeul literaturii române, nr. 7.202/8), care include şi titlul *Les Balalaîkas.*

(p. 325) MARGUER1TE

Publicat;I în *Le Peuple Roumain,* I, 3, 7/19 avril 1885, p. 10:

Reprodusă din *Le Peuple Rovmain.*

ţp, 326) L'USURIER

Publicată în *Revue Franţaise de VEtranger et des Colonies,* II, 11, novembre 1885, cu supratitlul „Le bon vieux temps roumain". Republicată în: *Le Peuple Roumain,* I, 35, 17/29 novembre 1885^ p. 7, acelaşi supratitlu; *Literatorul,* XIV, 4, 15 septembre 1893, p. 6—8, acelaşi supratitlu.

Reprodusă din *Literatorul.*

Textul românesc face parte din prima serie de *Tipuri dispărute,* operă de tinereţe: *Cămătarul (Presa,* XI, 88, 21 — 22 aprilie 1878). In volumul de faţă, p. 165, nota, p. 606.

În *Literatorul* obişnuita notă introductivă.:

„D. Macedonski a publicat la Paris în *La Revue Franęaise,* tom. II, na. I \, filaeļiufija unuia din tipurile sale dispărute, aub titlul: *Le bon cieiix temps roumain.* li reproducem."

l:\ Irfjrlt.tr.l ci ic :Hstâ colaborare franceză a lui llacedonski, Radu Doneanu *{De-ale eremit,* în *România,* XII, 249, 11 şi 12 noiembrie 1885) alrage atenţia cititorilor;

„Revue Française, una din revistele cele mai bune, publică sub titlul *Le bon vieux temps roumain, Cămătarul* d-lui Macedonski. Se ştie cît de frumos poetul zugrăveşte, în aceste *tipuri dispărute,* fiinţele şi obiceiurile de odinioară. Francezii vor vedea deci, o dată mai mult, că nu ne lipsesc nici scriitori, nici scrieri, şi desigur se vor ocupa şi mai mult d-a noastră literatură cum se ocupă de cea sîrbă şi bulgară, care, în orice caz, ne e inferioară. Şi dacă Franţa se va ocupa de literatura noastră, luni^a întreagă se va ocupa."

Note în *Literatorul;*

„Kir-Maztasse — Kyr, du grec. Signification.: monsieur *Nastasse,* diminutit du roumain *Anastasse;* en français *Anunţase,*

bornns — iî y .1 trenf.e an>, los c'iioses ne se passaient pas autrement en Itoumanie.

douze pour cent — de itos jours, on a vu l'usure monter a 60% par moîs, et quant aux prêta sur gages (objets d'art, bijoux etc), ils cnnlinuent ă se faire acLuellement â 100% par an.

saoarteica — vêtemmt court doublé de fourrures. Le mot *scurt* en supprimcnt *elea* qui n'est que la termina ison., signifie par luimtjme *court;* supprimez aussi l's et vous aurez *curt,* c'est-a-dire le français *court,* d'autant plus qu'en roumnin. la lettre *u* ne se prononce pas eomnie « mais comms *ou..*

salin.-Tou.rs — satin de Tours: ce qui prouve que les relations industrielles de la Franco et de la Roummie n^ datenl pas d'liier.

anevato — anevato: mat se rapportant ă une gfirnitui'e en tres belle broderie.

bellaeosse — 'etoffe nommée Belle-Fxosse.

sewassir - le *sarassir* fitait une sorte de toile d'or ou d'argent dont on faisait dans le temps les robss des mai'iees. Ce tissu etait absoluui'jnl imposé par la mode et le prix d'une de ces robes arrivait parfois *k* atteindre le chiffre de dix miile francs".

(p. 329) LA LETTRE DU BON D1EU

Publicată cu supralitlul „Soirs de Ui6:', în *La Nouw.lle Revue Internationxls,* nr. 3, P.'şmLii' s.:m'.-;Lre 1893 *[li* levrier 1893), p. 209 — 210. Republicată c-i ac>l;:tşi supfatitlu: „Sjirs d^ the", I, în *Literatorul,* tt, 15 a^i'ilie 1893, p. a —3.

Rspro.iusă din *Literatorul.*

Versiaiiea r.):nli"i;:iici n.iL; a.\' •';ii).jrî: *Scrw>a.rez de la* D:ım'ıe:zeu *(Literatorul,* ',· 15 septembrie 1892, p. 4 — 6).

tn ediţia de faţă, p. 1²ti, nota, !p. 567.

Reproducerea textului, în *Literatorul,* este precedată de o scurtă notă introductivă:

,,Din *La Nouvelle Revue Internationale (Matinees Espagnoles): uf.* 3, 15 feb?., Paris, 1893) reproducem următoarea nuvelă. In românește a apărut în *Literatorul* (Periodul 1892 — 1893)".

(p. 332) LES DEUX MECQUES

Publicat;! fn *La Revue Internationale,* 11, 15 juin 1893. Republicată în *Literatorul,* XIV, 2, 15 iulie 1893, p. 2-5, datată: „1893". Reprodusă din *Literatorul.*

Vărs iun 3 a românească — anterioară — *Meka și Meka [Românul,* XXXIV, 13 ianuarie (1 ian. st. v.) 1890, datată: „1889, decembrie"; *Literatorul,* XI, 1, iunie 1890, p. 7—10, în ediția de față, voi. II, p, 356—361), constituie punctul de plecare al *Nopții de decembrie.* în *Literatorul* o notă introductivă precizează:

„La Revue Internationale (Matinè&s Espagnoles), marea publicațîune literară pariziană, cuprinde în nr. 11 (15 iunie 1893) *Les Deux. Mecques,* poemă în proză ce a fost publicată mai înfîi în *Românul* sub titlul de *Meka și Meka.* Această scriere este a doua dintre cele pe cari d. Macedonski le publică la Paris sub titîul general *Soirs de thé.* O reproducem aici".

(p. 338) FAR1BOLE3 KT GENTILLES8ES D'AN"TAN ET DE TOUS TEMPS {1, II, III)

Publicate în *Le Beau Danube Bleu, l,* 1, 12 marș 1905, p. 2; I, 3, 26 marș 1905, p. 2; I, 5, 9 avrîl 1905, p. 3, iscălite cu pseudonimul: „Lucilius",

Reproduse din *Le- Beau. Danube Bleu.*

(p. 318) OEUF DE PÂQUES

Publicată în *Le Beau Danube Bleu,* I, 6, 16 avriJ 1505, p, 2.

Textul primei redactări în ms. 11.270, f. îîr.—81r., B.C.S., datat: „Paris, 1911",

Testul redactării ulterioare în ms. fr. 209, f. 35r.—o2r., Bibi, Acad. Republicii Socialiste România, datat: „1911, mai, Paris". Reprodusă din ms. fr, 209.

Versiunea românească *Ouă de Paști* este posterioară *(Ilasirațittnea națională,* martie 1913, p. 5). în volumul de față, p. 2S3.

(p- 35i) LE PALAIS CANTACUZÈNE

Publicată in *Le Beau Danube Bleu,* I, 12, 28 mai 1905, p. 2. Reprodusă din *Le Beau Danube Bleu.*

Deși piesă ocazională, ea reflectă ceva din preocupările estetice și decorative ale lui Macedonski din *Palatul fermecat,* continuate și ulterior, în *Un palat din basme (Viitorul,* IV, 789, 29 ianuarie 1910), articol politic, din care desprindem fragmentul pur descriptiv:

,,Dar aceste speculațiuni politice, și altele de acest fel, nu mă răpiseră pînă în punctul ca — intrat pe strada Lascar Catargiu — stradă eminamente conservatoare, mă rog — să nu zăresc în stingă o clădire nemaivăzută — ce zic o clădire? — o minune din basme. Acolo unde era, și unde se afla încă pentru puțin timp, casa generalului Fîlciiianu — în fund — se desfășură pe o mare întindere zidurile noi ale unui palat, ori mai bine zis ale unei «curți» cum trebuie să fi fost cele domnești în timpurile de demult.

Cu totul și cu totul neprevăzut, acest palai zidit cu desăvirșire în retragere, avînd în dosul lui, spre stînga și răsărind deasupra Cdperișului, turnuri și clopotnițe ca cele ale unei biserici românești, iar în față, într-o parte și într-alta, porți adinei ce trec pe sub el și ce par a nu putea să ducă decit către o grădină încînlătoare, cu jiorni roditori, cu bolți de coacăze și agrișe, de viță, și ici-colo, pajiști împestrițate cu lalele, cu crini, cu stînjenei, cu trandafiri de dulceață, așa după cum și erau odinioară grădinile noastre, înainte de a ne franțuzi sau nemli.

Un brîu de peatră cioplită își aleargă de-a lungul fațadei, sus, di- asupra ferestrelor și în apropiere de stras inâ, ornamentat iu nea sobră, pe cînd, cava dincolo de mijlocul palatului, un pridvor sau cerdac, ca cel at culelor sau ca cele mănăstirești, se sprijineșle tot pe stîlpi de piatră,

Coperișul apoi întrece orice așteptare: el este din mici bucăți de țiglă neagră ce formează un fond general întunecos, precum erau odinioară cele din șindrile înnegrite, dar pe acest fond, scăpate ca Ja ml.implare, împestrițai"! de țigle verzi de un acid dulce cum e

cel ;il rnușiței de pe copaci, și cîteodatS de țigle albastre sau roșcate îl înfloresc și îl mingiie cu catîfelăriie lor.

Ferestre sunt muite pe toată întinderea Iui și trebuie firește să fie și odăi multe, după cum se și cade, căci așa au fost altădată casele noastre românești, simple dar încăpătoare, primitoare de oaspeți, primitoare pină și de rîadunele ce veneau să-și facă cuiburile sub strașiiiele îor."

(p. 356) LE DERNIER DBS OBRBXOVICZ AU QUARTIER LATIN

Publicată in *Paris-Journal,* 11 juillet 1913.

Textul autograf în ms. fr. 209, f. 181r.—204r., datat: „Paris, J912, 1 marș".

Reprodusă din ms. fr. 209.

Versiunea românească a apărut anterior în *Flacăra* (I, 46, 1 septembrie 1912, p. 561 — 562): *Cel de pe urmă Obrenovici.* în volumul de față, p. 274.

(p. 362) LA VILLE - LA JOIE - ET - LES ROSES

Publicată în *Revue Roumaine,* II, 6, 30 novembre / 3 dêcembre 1913, p. 169 — î J5, cu titlul *Bucarest des tulipes et des roses, viile de la joie.*

Textul primei redactări în ms. 11. 270, f. 15 r. — 28 r., B.G.S., datat: „Paris, 1911, 27 mai".

Textul redactării ulterioare în ms. fr. 209, *î.* 3 r. — 34 r., datat: „Paris, 1911".

Reprodusă din ms. fr, 209.

O copie de Ana Macedonski, la Muzeul literaturii române, nr. 9.781.

Publicarea versiunii românești, în prima sa redactare, urmează la scurt interval compunerii franceze: *Bucureștii lalelelor ți ai trandafirilor. Oraș al bucuriei (Ituslrațiunea națională,* II, Jnoiembrie-decembrie 1913, p. 5—6). In volumul de față, p, 289, nota, p. 624.

In ms. fr. 209, o serie de note explicative:

1. — *Boukour* — joie.
2. — *Dimbovitza* - riviere qui traverse Bucarest.
3. — *chapelle* - elle existe encore, bien que menațant de s'effondrer â chaque itistant.
4. _ *borandgk* - etoffe en soie écrue d'un magnifiqwe jaune d'or.
5. — *Exposition défunte* — celle de 1906.
6. - *tapis rouge* - ancien privilège concéde par Ies souverains au membres de la noblesse.
7. — *cobza*—sorte de guitare".

POSTUME

(P- 373) GOMMENT ON DEVIENT RICHE ET PUISSANT

Publicată în *Revue Franco-Roumaine,* I, 3 — 4, 1928, p. 11 — 13, datată: „fevrier 1911", cu menţiunea „inédit". Republicată în ; *Opere,* III, *Nuvele, schiţe ţi povestiri,* ed. Tudor Vianu, Buc, F.R., 1944, p. 182 — 191 *(Povestiri in limba franceză, Les Balalalkas).* „Din ms. definitiv" (p. 213).

Textul primei redactări, intitulat *Commeni ori decient riche et puUsant,* se păstrează în două versiuni în ms, 11.270: f. 2r. — 14 r., datată: „Paris, 1911, février" şi f. 46r. — 51 r., datată: „Paris, 1911". Textul definitiv în ms.fr. 209, *t.* 53r. - 89r., datat: „1911, février".

Reprodusă din ms. fr. 209.

Versiunea românească, semnată LU pseudonimul „Leandru", *Aşa. sa fac banii (nuvelă orientală), Vestea,* I, 22, 27 aprilie 1877, p. *2—i,* reprodusă şi în volumul de faţă, p. 206.

Detaliu relevat de editorul anterior al acestui text, Tudor Vianu *(op. cit.,* voi III, p. 217): Macedonski scoate din povestea sa orientală un scenariu cinematografic, cu acelaşi titlu, în limba franceză, eu două serii alternative de însemnări, după tehnica filmului mut: primele *(Apparitions Graphiques)* conţineau titlurile, textul de imprimat pe peliculă, sub imagine; altele *(Cinèmas)* descrierea scenelor filmate. Reproducem acest interesant text după *Opere,* III, p. 217—226:

I-Î:RK APPARITIOX GRAPHIQE:E.

Alexandre Macedonski
COMMBNT ON DEVIENT RICHE
ET PUISSANT
Conte

TI-ÈME APPARITION GRAPHTQIJE,

II y avait une fois deux frères. L'aîné, AH, de son ètat vendeur d'eau, ne possédant qu'un âne, une charrette et un tocmeau, â peine parvenait-il â joindre Ies deux bouts, â remplir le tonneau io fois par jour aux fameuses sources de Macmour ... Sa femmc, une mègere édentée, l'invectivait, ses enfants, une marmaille, criaient misère,..

I-ER CINEMA.

Aii dans son taudis. La mégère lui montre tantât le poing, tantôt ses ongles crochus qu'elle lui fourre presque dans Ies yeux. Sales et déguenillés, Ies enfants gesticulent, se mouchent, pleurent, se roulent par terre, et avec force gestes témoignent de laur faim. Aii, dâsold, nesaît à qui s'en prendre; ii s'arrache Ies cheveux, car son turban, pendant qu'il se démène, roule â terre; mais sa femme l'en recoiffe, et]e pousse dehors par Ies ^paules...

IIJ-EME APPARtTION GRAPHIQUE.

— Ouste donc, fils de Satan, Iui a criâ sa femme *ea* le jetant dehors, et vide-moi ia place plus vite que 9a. L'eau de Macmour est plusfraiche que jamais; puises-en, et vends-en le plus quetupourras...

ir-fiME CINEMA.

Aii, tout penaud, trainant la jambe, suant â grosses gouttes, et l'âne, attelé â la charrette chargée du tonneau, dans un décor de rue turque. Soleil tombant d'apîomb, et ombres bleues.

IV-ÈME APPARITION GRAPHIQUE.

Par contre, Hassan, muni d'une belle barbe rouge...

III-ÈME CINÈMA.

Hassan, flânant Ies mains dans Ies poches de ses chalvars, s'en va sous de beaux ombrages qui îongent, de haut, Ie Danube. On aperţoit Ies niouvemerits maritimes — bateaux ă voiles, vapeurs, barques — d'un grand port. A gauche, dans le lointain, percent parmi Ies arbres des minarets effilés. Hassan bâille aux corneilles ...

V-fi ME ORAPIIIQUE.

Par contre, Hassan etait un franc vaurien dont Ia seule occupation 6tait celle de s'asseoir â l'ombre ou de parssser sous Ies lauriers rosos de toutes Ies terrasses de cafas...

IV-ÊME CINÉMA.

Tarrasse d'un cafe turc sur une grande place. En bordure lauriers roses en fleurs. Hassan, couché sur un banc. Turcs accroupis autour, qui fument le chibouc qui savourent le oaK, qui mangent. Quelques-uns Iui adrossent la parole. Hassan se bourre de riz, et Ia bouche â moitiâploine, hocha la tâte, se contente de sourire, et de se caresser la barbe, et de cligner d'un oeil ou d'un autre. Empoignant ensuite son chibouc, et tandisque Ies autresl'interpellent, Hrtpâteson jeu précèdent. Au fond de la place un mosquSe. Soleil impitoyable et rares passants.

VI-SME GRAPIUQUE.

Hassan est, comme on vient de Ia voir, tres estim6 des gros bonnets qui lui pajent force mang'eaille, cafas et chiboucs, justement pour * le soin qa'il apporte â ne jamais contredire quoi que ce soit. Un clignement des yeux, une main passée sur sa barbe, un sourire, et c'est tout...

V-ÊME CINfiMA.

Le mame que le *quatri une,* â la sau le difKrence preş que Hassan lance bouffee sur bouf/ee de fumée, tandis qu'on discute et qu'on l'Jnterpelle de plus en plus vivemsnt, et que ses clignement d'yeux et ses hochemonts de tête sont de plus en plus frâquents. La main qu'il passo sur sa barbe davient aussi de plus en plus infatigable. II se penche de droite, do gauche, avec jau de scene identique pour chacun de ceux qui lui parlant. Passe son frere, avec I'âne et l'araba, qui s'arre'te, lui montre le poing etropartfurieux. Mais Hassan, de simplement sourire et se carosser la barbe.

VII-fiMB GRAPKIQUE.

Bn Occident on en eut fait un prgsident de Ja Chambre ou du Senat, — voire un prósident de la Rspublîque, — et ii serait mort charge d'hanneurs... Là bis, on se contentaît de lui donnor simplement la pât6e... Mais...

VI-ÈME CINÉMA.

Le Bosphore. Constantinople et la Corne d'Or. Mouvements de paquebots, de caïques, de vaisseaux, de barques. Hassan au milieu de belles barbes noires et rouges, de cafetans verts, orang^s, bletis, apparaît dans un caique qui se détache d'un vapeur et aborde au rivage.

VIII-EME aRAPiirQut;.

Des négociants de sa viile natale devant se rendre à Constantînople l'amenèrent avec eux dans ce paradis du riz et des houris où ii continua à fainéanter sur Ies terrasses des eafés. Seulement, un jour, ie grand-vizir...

VII-2-ME CINÊMA.

Le grand-vizir caracolant sur un magnifique cheval au milieu d'une suite éblouissante d'or et de pierreries.

VIII-lîMK - IX-EME — X-EVIE CIN'EMA.

Mâmes personnages, mais chevauchant d'une rue â l'autre. Caracoles le long de plusieurs, Finalement, arrivée du grand-vizir devant la terrasse du café oii se tient Hassan entour^ plus que jamais de barbes rouges et noires, Attitudes etgestes comme dans le *Cinema V.*

IX-ÈME GRAPHIQUE.

Or voici: Le grand-viiir avait eu un fils, qui était mort, et auquel Hassan ressemblait trăit pour trăit. II Temmena donc dans son palais et fit bientôt de Hassan un pacha, puis un gouverneur general de sa province natale où son frère, Aii,..

XI-HME CINÊMA.

Le même que la *Cinêma II,* mais AH encore plus mis6reux et plus las qu'avant.

X-AUK ORAPHIQUi;,

Or, comme on l'a dit, le grand-vizir fit de Hassan un gouverneur général de sa province natale oii son frère, AU...

XII-ÈME CIMiÎMA.

Le mame que le *Cinèma I,* rnais plus exagéré, quant au d£labrement du taudis et â la niimique de la fenime et des enfants.

XI-EM^ (HiAPHIQUK.

... Et le nauveau pacha fit son entrée solenndlo dans sa viile natale, qui était la résîdence même de son gouvernement. Et ceux qui l'avaient connu...

XIII-tME CINEMA,

Place publique et nombreux turcs gesțiculent par groupes.

XH-ÉME GRAPHIQUE.

Etceux qui l'avaient connu dirent de lui: „Aliah en soit loué. Nous savions bien que c'était un grand homme! Quant â son frère, ce queux d'Ali, un propre â rien, — quoi?" NGanmoins, le bruit en vini â Aii et ii s'en fut au konak pour voir Hassan.

XIV-ÈME CTNÈMA.

Salle du konak: gardes, officiers, courtisans. Aii gesticule en vain. On en rit et on ne le laisse pas approcher de la porte du cabinet du pacha. On se le repassé. On 3e bourre de coups. Bruit. Tout â coup le pacha apparaît, En reconnaissant Aii, ii cligne des yeux et on le fait entrer.

XV-EME crxEMA.

Somplueuse eharnbre turquc. Le pacha — cafetan de brocart broché d'or, babouches rouges â pointes recourb£es et histortees de pailletes, de clinquants, ceint sous cafetan d'un riche tissu indien oii des yatagans aux poign^es gemmées de pierres prècieuses sont pas-s6s, turban en mousseline et constellé â son croisement de diamants, — se tient assis majestueux et soiennei. Son frère, loqueteux, â ses côtés, lui parle. Lui y va, tanfot d'un sourire, tant6t d'un clignement d'yeux.

MII-£ME liRAPUIQUE,

Donc, contrairement â ce qu'Ali attendait de son frère, ceJui-ci le trăita avec bontè, le fit asseoîr â ses cdtés. N6anmoins Aii qyi n'en poavait croire ses yeux et sa raisori s'animait,,.

XVI-ÈME CJNḰMA.

Même *Cinéma* que le *XV-ime,* â la seuie diffèrence qu'Ali, furi-fcond, gesticule...

XIV-ÈME (1RAPHIQIJE.

— Quoi, lai, une pourriture, pacha I Ce n'était point, Dieu I pos-sîble; et c'est piu tôt le mălin qui avaitpris Ies traits de son frère Has-san pour se moquor de Iui,

XVII-ÈME CINÈMA.

Le mèmo que le *XYI-;me,* mais le pacha multipHant simplement ses sourires et st's clignements d'yeux, et se passant de plus en plus Ja main sur la barbe,.. — Scene aussi vive que possible.

XV-fiME (iRAPHIQL'E.

... Et A!i contintiant de Tinvectiver; — „Vas-y tant que tu y es I lui dit le pacha, ne te gêoe pas ...". Mais quand son frère Iui demanda commcnt ii était arrivé â îa toute puissance et à la richesse, Ie pacha heurta ses mains grassouiliettes Pune contre l'autre, et fit servir du café agrémente' de chiboues ...

XVIII-ÈME CIXÉMA.

Le mêrae que le *XVII-hme,* en plus des esciaves qui apportent Ie café sur des plateaux dor^s, tandis que d'autres prgsentent des chi-boues — longs tuyaux en bois de rose — ornés d'ambre et de tur-quoises—, bourrés de tabac blond, — et qu'ils allument. Les escia-ves se retirent. Scène grave et silencîeuse entre Ies deux frères quî dégastent le moka et se contentent d'envoyer de gi de là de magni-fiques bouffées de fumfie...

XVI-ÈME ftRAPH[QUE.

— Mais enfin, dit Aii, en déposant son chiboue, m'expli-queras-tu...

— Gotnment je me trouve oii tu me vois? Et se croisant Ies bras, non sans avoir lancé â travers ia chambre boufée de fumée sur bouî-fée de fumée, le pacha ajouta:

~ Cest simplemeot ainsi, en me tenant assis, jambes et bras croisés ... et ... en langant ma fumóe â tous Ies vents...

XIX-ÈME CINEMA.

Cinéma correspondant au *Grapkique XVI,* et ébahissement d'Alî,

XVII-ÈME ORAPHÎQUK.

— Ah! c'est comme ça? dit Aii.

— Oui, lui répondit le pacfia, et lui mettant en main quelques pièces d'or, ii conge'dia son fr^re.

XX-ÈME CIXE.YIA.

Cinéma correspondant au *XVI-êmc Grapkique.*

XVIII-EME GRAPHIQL'E.

— Ah! c'est comme şa, se dit AH en rentranl chez lui. Et ii se numit en route d'un certain nombre de livres de tabac blond et de tuyaux en bois de rose.

— Ah, c'est comme şa...

XXI-ÊME CINÉMA.

Aii dans son taudis. îl déroule une natte cn jonc au milieu de la pièce; range tout autour le tabac, s'assied Ies jambes croisées entre ses chîboucs, en allume un et en tire bouffee sur bouffee.

XIX-ÈME GRAPHIQUE.

Senleroc.t, sa fernrne, qui ètait â commérer dans le voisinage, rentre. Ouste I veut-elie Iui crier. Mais Aii lui met quelques pièces d'or entre Ies mains.

XXTI-ÈME CINÈMA.

Cinêma correspondant au *XlX-ème Grapkique* sus-îndiqué: La mègère le menaç,ant de ses poings, et prête â se jeter sur lui. Mais Aii lui remettant quelques pièces d'or...

XX-ÊME GRAPHIQUE.

— Tais-toi, femme, Hassan n'est point devenu pacha autrement, et ce n'est qu'en langant de]a fumGe comme je le fais qu'on arrive en ce monde â la toute-puissance et â la richesse. Pour toi, voici de l'or, et plus vite que ga, file...

xxnt-EME CI.S'ISMA.

Un autre réduit du taudis d'Ali. La mègère y déploie, entourfe de commèreş, des feloffes à grands ramages qu'elle vient d'âcheter, et qu'elletire de cartons. Scène burlesque, en gestes et en minauderies. La mègere se drape tant6t d'une èto#e, tantôt d'une autre. Ses amies mimeiit un« grandy admiralion. E]!c fait sortir aussi, de nombreux ecrins, des colliers en menus coraux et en faux sequins, comme aussi des pendeloques d'oreillcs, dont elle se pare devanl un miroir èbréciîi'.

XXI-EMK OnAPHIQUE.

Pendant ce Lctnps, Aii...

XXIY-Ë.IIE CINÉMA,

Aii, Ies jambes croisoés: sur sa natte et entoufe' do son tabac, tire bouffée de turnée sur bouffée tantôt d'unchibouc, tantôt d'un autre, qu'i) prend â tour de rôle,

XXII-ÊMF; GRAPUIQUE.

Pendant ce temps, Aii... — Oui, mais quand ma mègere eut tout dépensS en pondants d'oreilles et autres frascjues, se fut une autre paire de manches...

XXV-ÉMK CINÊMA.

Aii, impassible, fumint, et sa femme lui montrant ses ongles crochus et ses dsnts jaunes. Scène *oii* elle paraît prête à se jeter sur lui...

XXIU-ÊME (iR;VPHI(JL'E.

— Ouste I lui criait-elle en vain, grimaçante de colère. Lève-toi i Lts onfants meurent de faim.

XXVI-ÉME CIN'ÉMA.

Le mame que le *XXV-èim,* mais encore plus corsă et burlesfţue. Aii, toutefois, impassible.

XXIV-fcIIE GKAPHIQUE.

~ Tais-toi, femme, et ffche-moi le câmp. Ce n'est qu'en langant la fumée corame je Ie fais et qu'en se tenant Ies jambes croisées, et au repos, qu'on arrive á quelque chose en ce monde.

Mais la mègere,,.

XXVII-ÉMK CINÉMA.

Rue devant le taudis d'Ali. La raégère au milieu des voisins et voisines qu'elle a ameutés, Gesticulations et larmes. Gris.

XXV-GME URAPHTQUE.

— h'ou, crie-t-elle, au milieu des voisins ot voisines qu'elle a ameutés. Littóralement fou ! Voyei! Entrez,.. Entrei, vous-mèmes..,

XXVHI-ÉIIK CfN'ÉMA.

Lapie:ce dans laquelle se tient Aii qui continue de fuiner impassible assis sur sa natte. La ckambre est pleine do coiumères et de lurcs de toutes Ies couleurs qui lVxhortent en vain.

XXVI-EME GRAPHIQUE.

— OusteJ filez lous.se contente de leur dire AJÎ. Ce n'cst qu'en se tenant au repos et qu'en furaant comme je le fais que richesse ei toute puissance viennent. Or, fichez-moi Ja paix ou je tape,

Mais les enfants...

XXIX-ÈME CINÉMA.

La mègère au milieu de ses enfants qui pleurent, la tiraillent de tous cdlés et miment la faim.

XXVII-EME GRAPIIIQCE.

Mais Ies enfants se trouvanl au comble de Ia unisère, la femme d'Ali dut vendre Tâne, Je tonncau et Taraba.

XXX-EME CINEMA.

L'âne, le tonneau et Taraba emmenés hors de la cour d'Ali par trois turcs imberbes qui Ies payent. â la femme d'Ali,

XXVHI-EME GKAPJÎIQIE,

Elle Ies vendit donc, et ce furent fiois ijeunes compagrsons raa< çons qui Ies achetèrent, et qui s'en furent avcc leur acquisition, Et îa misérable nichée en eut pour quelques jours...

XXXI-ÈME CINEMA,

Les enfants d'Ali, chacun un os â la oiain ou sons la dent, et se hourrant aussi de riz, qu'iîs sortent â poignée d'une marmite autour de laquelle ils se battent...

XXIX-tJIK (jRAPII10L"E.

Or, pendant ce temps, les nouveaux maitres de L'Aliboron^d'Ali dècidèrent de faire servir hourriquet et araba â charrier du sabie, et s'en furent avec hors de la viile oii ils en trouvèrent â suffisance dans un trou qu'ils creusèrent.

XXMI-E:ME CINKMA.

Abords d'une forèt. L'âne attelé â Taraba dans Jaquelle Ies trois jeunes gens jettent du sabie d'un trou oii ils descendent tour â tour et souvent lous les trois.

XXX-EME &RAPHIQUK.

Mais voici que pendant qu'ils se trouvent au fond du trou k diable *y* montra ses cornes sous Taspect d'un trésor merveilleux. Jattes pleines ci'or monnay6, joyaux, tout le trasor d'Aii-Baba...

XXXIII-ÈME CINÉMA.

De mème que le *XXXU-ème,* mais cette fois les trois jeunes gens eraplissent Taraba non de sabie mais de pièces d'or et de joyaux rnerveilleux qu'ils y d^versent de jattes et de couffes.

XXXf-EME (ÎKAPHIQUE.

Tout le trésor d'Ali-Baba remplit peu â peu Taraba. Seulement, comme ils allaient quitter la place ils virent brilîer encore queique chose au fond du trou et tous trois s'y précipitèrent,

XXX[V-ftME CINEMA,

Les trois jeunes gcns se précipitant â qui mieux mieux au fond du trou dont les parois de sabie s'effondreat sur eux.

XXXir-EMK GRAPHIQUK.

... S'y prâcipitèront, oui. Mais les parois du trou venant ă s* effondrer sur eux, ils y restèrent tous les trois et y moururent.

Or, Tâne, !a ntiit venant, se mit â braire.

XXXV-tMF. CINJÎMA.

Les mèmes abords de la forèt, Tâna et Taraba, mais dans ie crépuscule, puis dans Tobscurité de plus en plus dense. Mouvements d'impatiencc de Tâne et mimique de braiments.

XXXIII-P^IE URAPHIQUK.

L'dne se mit ă braire et finalement ii reprit tout seul le chem in de la viile.

XXXVI.EMI'J CCXEMA.

L*dne rentrant dans la nuit en viile, avec Taralta au trésor.

XXXVIJ-EME CINÉMA.

Son passage â travers plusieurs nies.

XXXIV-ÈME GRAPHIQI:E.

L'âne rentra en viile, mais ce fut devant la demeure de son ancien maître Aii que ses pas le conduisirent et qu'il s'arreta. Or, Ja mâgere quî ne dormait que d'un oeil entendit Ies braiments que derechef ii poussa ct ...

XXXVIII-EME fINJÎJIA.

Aii, sur sa natte, fumant impassible. Sa femme ouvre Ja porte et pénetre dans Ia chambre en coup de vent.

XXXV-ÈME GRAPHIQUE.

— L6ve-toi, lui cria-t-elle. Xotre âne est revenu avec l'araba et J'ai couru dehors pour m'en assurer. Cest bien lui, et de plus l'araba est toute chargée d'or et de joyaux. Donc, vite viens m'aider.

XXXIX-ÈMECrNEMA.

Le mèzne qu'au *XXXFlII-ime,* seuiement Ja fcmme d'AJiy mime Ie *XXXV-ème Orapkique.* „

-XXXVI-ÈME G-llAPHIQUE.

— Vas-y, si tu le veux, femme. Quant â moi, ne bougerai-moi, car ce n'est qu'en se tenant tranquille et qu'en poussant de ci de Ja lafumée deson tabac qu'on acquiert iei-bas^ richesse et tonte puissance.

XL-fiME CINÉMA.

Le mème qu'au *XXXIX-eme* mais va-et-vient de Ja femme d'AH qui entre et sort â tout instant apportant Je trasor de l'araba et Je rangeant autour de Ia natte d'Ali. Puis, quand elle y d£posa le dernier morceau d'or et de joyaux, elle leva Ies bras au cieJ.

XSXVII-ÈME GRAPHIQL'K.

— Qu'Allah en soit loué ! cria-t-elle avec explosion.
Mais Aii, se Jevant enfin, empoigna a detix maîns son chiboue, le lui brisa sur Ie dos, et...

XI.I-ÈME CINEMA.

Cinèma repr^sentant, le *XXXH-ime Graphique.*

XXXTIII-iMK GRAPH101-E.

— ... Et que Je mauvais esprit t'emporte-toi. Car te l'ai-je pas dit,femme, cen'est qu'ainsi que viennent toute puissance et richesse, or ouste ! maintenant ...

XLII-ÈME CINÉMA.

Al Tempo ignant la m^gere pour la jeter dehors; courte lutte cernique ...

XXXIX-ÈMJB GRAPHIQL'E.

— Or, oui, oustel Et â ton tour maintenant de vider la place...

XLIII-ÈME CINÉMA.

Aii refermant la porte sur la migère qu'il a finit par jeler dehors, reprend gravement un chiboue, et s'avance vers Ja scène en tirant vivement boaffée de fumée sur bouftee et en Ja souffJant au plafond.

O traducere a acestui scenariu a dat Romulus Vulpescu: *Alexandru Macedonski — Acum 50 de ani: primul scenariu cinematografic?*[1], *Gazeta literară,* XIII, 31, 4 august 1966, p. 3.

Textul nis. fr. 209 este adnotat, și el, printr-o serie de note:
„*i. — Șeitan* — Satan.
2. — *kef* — plaisir extatique; jouissance.
3. — *tumbectschi* — tabac qui voisine de prfcs, par ses eflets, â la morphine.
4. — *konak* — palais du gouverneur-gènèra],
5. — *baelavas* ~~ gâteaux au miel".

(p. 384) L'IGONE DE SAINT-NICOLAS •

Publicată în *Opere,* III, ed. Tudor Vianu, p. 192—1S9, „Din Bis. definitiv" (p. 226).
Textul definitiv în ms. fr. 209, f. 90r.—lljr.
Reprodusă din ms. fr. 209.

i Din Mlmografia filmului romăiicsc stabilită de Ion tantacuzino fjVfo-*menle* din *trecutul filmului românesc,* Buc, Meridiane, 1965, j). 43 — 45), care nu 1 n registre a ?S proiectul lui Macedunski, rezultă că pini Ui 1914 se realizaseră nu mai puțin rio li filme, deci și scenarii, dat o rate unor scriitori ca: Victor Eriimiu, Corneliu Molioveanu, Ilara Iamb Lecca, Emil Gârleanu. Această împrejurare nu micșorează cu nimic semnificația de pionierat a proiectului rnacedoiiskiiiii.

(p. 392) DU PROFIT POUR TROIS

Publicată în *Opere,* **III,** ed. Tudor Vianu, p. 200—204, „Din mă, definitiv" (p, 226).

Textul primei redactări, Intns. 11. 270, f. 52 r. — 76 r., B.C.S., datat: „1911, Paris".

Textul redactării ulterioare in ras. fr. 209, f. 155 r. —180 r., datat: **„1911,** Paris,"

Reprodusă din ms. fr. 209.

In ms. fr, 209, următoarele note explicative:
„1. — *douehinkas* — demoiselles.
2. — *Troîtza* — trinitê".

(p. 398) EN TERRE TRAJANE

Publicată de noi, însoţită de o notă, *Maeedonski inedit,* în *Ramuri* IV, 5, 15 mai 1967, p. 13. Versiunea românească de G. D. Papastate.;

Textul autograf în ms. 9.805 al Muzeului literaturii române ţ incomplet).

Reprodusă din ms. 9.S05.

INEDITE

(p. 'i03) CE QU'ON RELÈVE PARFOIS DANS LE CARNET D'UN DÊSERTEUR

Textul autograf în ms. fr, 209, r. 205 r. — 211 r. (incomplet).
Reprodusa din ms, fr. 209.

Versiunea românească este mult anterioară: *Din carnetul unui dezertor (Literatorul,* VIII, 2, decembrie 1886, p. 109 — 112, şi republicări), în volumul de faţă, p. 56 şi nota, p. 520.

Finalul acestui text, păstrat şi Sri ms. 11.270, f. 96 r., B.C.S., «ste următorul:

— „Plus rien dans ie carnet, â part quelques pages des trois quarts dâehirées et rendues indechiffrables par le temps".

(j). 408) SI LES MORTS ...

Se păstrează în două transcrieri, în ms, 11.270, B.C.S.
1. — Textul integral, f. 29 r, — 35 r.
2. — Textul neterminat, f. 36 r. — 39 r.

Reprodusă din ms. 11.270, f. 29 r. — 35 r. I

In transcrierea ulterioară (f. 36 r. — 39 r.) începutul textului prezintă importante modificări. îl reproducem integral:

SI LE3 MORTS

Ah I Si Ies morts d'il y a cent ans pouvaient seuiement quitter un peu leurs tombes et revenir un peu parmi nous, en croieraient-ils leurs yeux, se trouveraient-ils dèplacès et seraient-ils effarés ă

toraber ainsi, de but en blanc, au milieu des actuelles manifestations de la vie humaine, du génie de ces diablesses de bêtes à deux pattes dont ils furent aussi dans un temps qui ... etc.?

Et, d'ab9rd, Ies villes qu'ils habitèrent, â être revuespareux telJes qu'elles soat devenues, seraient un spectacle qui Ies confondraient joliment.

Angoiss£s et almris, ce qu'ils se demanderaient s'ils se trouvent réellement dans Londres ou dans Paris, dans leur Vienne et dans teur Berlin surtout.

Las lieux qtii leur étaient tant familiers où donc ont-ils passés? Escamott^s? Quoi? Bt ce seraient vraiment ces grands *boulevards* et ces targes *avenues* qui occuperaient l'emplacement intîme des sontibres et étroits quartiers oii ils nacquirent et dont, en partant, ils emportèrent avec une si grande précision la physionomie exacte? Mais, 6tait-ce Dieu possible? Evaporée la merceried'en face, fichu le drapier du eoin? Et ce magnifique, ce grand, cet immense café — en réalii un trou mesquin et mal éclairé, — oii on lisait le *Consiitutionnel,* le *Globe,* tant d'autres journaux faraeux, quoi? lui aussi passé en fumje, avecsa vaste salle dans Jaquelle on ne p6nétrai^ que recueilli et prasque respectueux — comme dans un temple? Ah 1 mais non, On ne leur en conterait point. Et ces bonries pâtes de consom mate urs, gibus gris ou noirs qui s'allumaient pour un rien, qui criaient et tempâtaient mais rangaînnaient tout aussi facilement leurs colères, chsvaucîiant pourtant avec force grands gestes letirs *dadas eux* aussi en all£s, Hamb^s, embaîês ă jamais.

Mais la liberte, qu'était-elle devenue, elle au moins, parmi tout cet *ordre* de viile de plus en plus rigides et despotiques dans leur allignements, dans laur magnificence? Et qu'ètait devenue I*6galité dsvant tous ces airs superbas qu'affîche la moderne *plutocratie* démocratique, dans Paris aussi bien qu'â NewYork et aillcurs.

Oh I ce qu'iis verraient, ce qu'ils liraient et ce qu'ils en enlendraient ces morts, en fait de principes et autres, voilă. bien ce qui Ies stupéfieraient, s'ils no Ies feraient vite rentrer sous terre.

Ils ne marcheraient, d'ailleurs, que de surprise en surprise. Quoi? On ne lisait plus, par exemple, du *Béranger* et des inconnus, tels *Lamartine, Chateaabriand* et *Hugo* avaient succédé â *Lebrun,* l'auteur du *Le Vengeur* et de *l'OIe ă Mr. de Buffon?* Et qu'etaient encore tousi

ces livres, des masses, et signés tous, de noms inconnus, tel un *Byron* en Angleterre et des *Dicksns* et miile autros, au même pays; des *miss* et des *mistress,* des tadys aussi parfois. Mais en Allemagne? Mais ea Italie? Et de nouveau.en France: ce tas de Balzacs, de Mussets et ces innombrables Eugène Sue ou ces non moins innombrables Dumas.

ADDENDA

POEME 1N PROZĂ

(P- 415) CEI DOI ÎNGERI

Publicată cu titlul *Ischiana,* în subtitlu „Legendă", in *Oltul,* II, 25, 28 martie Î874, p. 2-3, datată: „Neapoli, 1873 - iulie"! Republicată cu titlul *Cei doi îngeri,* în *Literatorul,* IV, 11—12, noiembre-decembre 1883, p. 690—691, datată: „Ischia, 1873"; cu acelaşi titlu, în *Lumina literară,* I, 32, 15 mai 1894, p. 1, nedatată.

Reprodusă din *Lumina literară.*

InlrucK prima versiune din *Oltul* diferă în mod fundamental de prelucrarea ulterioară, o reproducem în întregime:

ISCHIANA *
(Legendă)

Unde te duci, copilă, la o oră aşa de tîrzie; miezul nopţei a sunat de mult! şoptea unei frumoase verguri angelul cel bun,

— Du-te, du-te, îi zicea însă angelul cel rău; grăbeşte-te, el te aşteaptă de-aseară sub leasă înflorită a leandrilor de Ia Ischia.

Copila se oprea un moment, indecisă, la aceste două voci interioare, care una îi şoptea într-un feî, alta în altul.

Tînăra copilă stătu mult timp în loc, cu îndoiala scrisă în faţă. Angelul cel hun îi striga: opreşte! Angelui cel rău: grăbeşte, el te aşteaptă, sub leasă înflorită a leandrilor de la Ischia!

Angelul cel bun îi arăta pericolul de a se duce la locul întîlnirei, ce-şi dedese cu junele străin, pentru care inima ei se aprinsese.

Angelul cel rău însă, îl reprezintă aşteptfnd-o cu cel mai mare neastîmpâr, şi văzînd că copila tot mai sta la îndoială, pentru ca să triumfe, făcu să treacă şi să retreacă dinaintea ochilor junei copile imaginea iuhită: ochii lui cei albaştri ca cerul; auriele bucle

ale părului său; albeaţa transparentă a figurei sale; fruntea îui cea înaltă şi, în fine, coralinele luî buze, sprîncenele-i cele arcate, talia-i cea subţire şi mlădioasă şi fermecătorul şi dulcele surîs al lui.

La acele răpitoare imagini, copila-şi reluă repede drumul ce apucase, şi nu mai ascultă de loc vocea care-i striga opreşte!.,,

O lună după aceea o navă cu toate velele întinse se depărta repede din portul Iscliiei I

O copilă cu faţa scăldată în lacrimi plîngea în tăcere, pe o stîncă din marginea mării.

Copila care plîngea era copila care nu ascultase vocea angelului cel bun.

Nava care se depărta purta în sînu-i pe frumosul străin.

Copila se precipită în mare.

Păstorii spun câ de atuncea, pe poteca ce urmase tînâra vergină în noaptea cînd nesocoti vocoa angelului cel bun, se aude întotdeauna tîrziu după miezul nopţei şoapte misterioase.

„Unde te duci", murmură zefirul prin frunzele arborilor.

„Grăbeşte, el te aşteaptă", murmură în depărtare valurile mărei ce a înghiţit pe frumoasa copilă.

Acestea mi le nară un ţăran din insula Ischia şî ca să concludă adaogă:

„D-atunci a trecut mult timp, dar dacă vreodată vei avea vreo intîînire amoroasă, ia seama să nu alegi locul întîlnirei subt înflorită leasă a leandrilor unde junele străin o aştepta căci numai *o* potecă duce la ea".

— Şi ce e cu aceasta, exclamai surprins,

— Este, că ai aştepta în zadar să-ţi vie frumoasa, îmi răspunse el cu naivitate, căci pe acea potecă zefirul şopteşte în toate nopţile „unde te duci?" şi ischianele care cunosc semnificaţia acestor cuvinte s-ar reîntoarce îndărăt spăimînf.ate.

(p. H7) SORA DE CARITATE

Publicată cu supratitlul „Pastel", în *Literatorul,* I, 16, li mai 1880, p, 243, iscălită: „Luciliu".

Reprodusă din *Literatorul.*

(p. **118)** POEMA POEMELOR

Publicată în *Literatorul,* I, 21, 29 iunie 1880, p. 321.

Reprodusă din *Literatorul.*

Specimen tipic macedonskian de „poezie a poeziei", textul exprimă idei specific romantice, reiuale mereu, in diferite variante. In concepţia poetului, *poema* constituie sinteza poeziei ca expresie a întregii existenţe, cu toate atributele şi contradicţiile sale. O definiţie teoretică din aceeaşi perioadă merge în acelaşi sens *(Despre poemă, Cursde analiză critkă,* III, în *Literatorul,* II, 1, 15 ianuarie 1881):

„O poemă trebuie să fie ceea ce a încercat Musset şi Shakespeare; tnlr-o poemă nu trebuie să se agite numai o singură pasiune, ci trebuie să se puie în mişcare toate pasiunile şi toate sentimentele inimei".

încadrarea acestei concepţii în poetica Iui Macedonski, în *Opera lui Alexandru Macedonski,* p. 642 — 644.

(p. 419) PE ŢĂRMUL MARII

Publicată cu subUUul „Idilă", în *Literatorul,* I, 21, 29 iunie 1880, p. 322—323.

Reprodusă din *Literatorul.*

La *milă,* o notă: „Măsură itinerară englezească".

Nota „idilică" va apare şi ulterior în opera lui Macedonski, prin traduceri din Teocrit (ediţia de faţă, voi. III, p. 213—218, nota, p. 302—303), în *Calvaîrede feu — Thalassa,şi* în genere^în toate nostalgiile clasicizante ale poetului *(Opera tui Alexandru Macedonski,* p. 113—114, 193—196), predispuse spre inocenţă, naturism şi re|>esjune,

(p. 421) ÎNTRISTARE

Publicată în *Literatorul,* II, 10 octombrie 1881, p, 137. JRepubficată în *Lumina literară,* I, 27, 8 mai 1894, p. 2.

Reprodusă din *Lumina literară.*

(p. 422) LA ...

Publicată în *Literatorul,* II, 12, decembrie 1881, p. 328. Republicată în *Şinele public,* V, 154, 12 iunie 1883.

Reprodusă din *Binele public,*

(p. ·123) CĂTRE POEZIE

Publicată în *Literatorul,* II, 12, decembrie 1881, p, 328. Republicată în *Binele public,* V, 154, 12 iunie 1883

Reprodusă din *Binele public.*

Tema „poeziei poetici'" revine, de astă dală sub forma palinodiei, a dramei pierderii inspiraţiei, moment eminamente tragic pentru conştiinţa poetului. Ideea reapare adesea: *Oh) Suflet orb, Ohl Toate moarte* etc.

(p. 424) INIMA MOARTĂ

Publicată în *Literatorul,* II, 12, decembrie 1881, p. 348. Republicată în *Lumina literară,* I, 32, 15 mai 1894, p. 3.

Reprodusă din *Lumina literară.*

Aceeaşi idee, mult concentrată, în poezia ulterioară, *Ohl Toatemoarte* (în ediţia de faţă, voi. III, p. 119, 269).

(p. 426} JALE

Publicată în *Literatorul,* III, 7» iulie 1882, p. 429. Republicată, în *Binele public,* V, 154, 12 iunie 1883.

Reprodusă din *Binele public.*

(p. 427) DREAPTA ŞI STÎNGA LUI DUMNEZEU

Publicată cu supratitlul „Glntecile prozei" în *Literatorul,* V,. 5, 1884, p. 249, numerotată „XX".

Reprodusă din *Literatorul.*

(p. 428) CINTECUL PROZEI

Publicată în *Lumina,* I, 47, 2 iunie 1894, p. 1.

Reprodusă din *Lumina.*

TRADUCERI

{p. 433) CEL DI.N URMĂ DINTRE ABENCERAGI

Publicata în *Vestea,* I, 88,2 iulie 1877, p. 2-3; 89, 3 iulie 1877, p. 2-3; 96, 10 iulie 1877, p. 2-3; 102, 15 iulie 1877, p. 2-:i {la Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, colecţia incompletă)
Reprodusă din *Venea.*

Traducerea nuvelei lui Cliateaubriand, *Les Aventures du dernier Abencerage* (1826), din care M^csdonski va desprinde cunoscuta romanţă a cavalerului francez Thomas de Lautrec, prizonierul lui Caro! Quintul;

Combien j'ai douce souvenance
Du joii lieu de ma naissance,

tradusă sub titlul *Amintiri* („Imitaţie după Ghateaubriand"), în *Literatorul,* V, 5, mai 1883, p. 261—266, în ediţia de faţă, voi. III, p. 153—154 şi nota respectivă, p. 280—281.

locadrarea acsstor traduceri, semnificative pentru orieatărilc romantice de tinareţe ale lui Macsdonski, în *Opera lui Alexandru Macedonski,* p. 71.

<p. 441) METZEKGERSTEIN

Publicată în *Revista independentă,* IX, noiembrie 1887, p. 50 —54, însoţită de nota: „Această pj veste este jumltate imitată, jumătate tradusă din Edgar Poe".
Reprodusa din *Revista independentă.*

Este prelucrarea „povosteî" cu acîlaşi nume din *Tales of the grotesque and arabesque* de Ed^ar Poa (1832), desigur prin intermediar francez, probabil al lui Charles Baudeiaire; *Metzengerstein* (1854), inclusă in volumul *Histoires extraordinaires* {1856), numeroase reeditări, cf. Edgar Allan Poe, *Histoires,* traduction de Ch, Baudelaire, Biblio-Ihèque de la Plèiade, 1932, p. 259-268.

Se nymără printre primele traduceri româneşti din Edgar Poe (Eminescu: *Morella,* in *Curierul de laţi, S* octombrie 1876, apoi I.L. Garagiale, în 1878; *O întimptare la Ierusalim, Sistema doctorului Catran şi a profesorului Pană, Opere,* IV, ed. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938, p. 256—278, 448).

Despre opiniile Iu iMacedonski despre Edgar Poe, exprimate într-un scurt articoi din *Lumina,* I, 14, 22 aprilie 1894, cf. Opera *lui Akxa,ndru Macedonski,* p. 89.

{p. 446) CHINUL PRIN SPERANŢĂ

Publicată în *Romanul,* XXXIV, 27 (15) ianuarie 1890. Republicată în *Literatorul, 1,* 15 decembrie 1892, p. 11—12, cu supratitlul „De pe culmea vieţei"; *Lumina,* 1,6, 10 aprilie 1894, p. 2.
Reprodusă din *Lumina.*

Este rezumatul nuvelei *La Torture par l'esperance* de VilHers de J'Isle-Adam, publicată in *Nouveaux contes eruels (Oeuvres complètes,* III, Paris, *Mercure de France,* 1922, p, 237 — 247), reprodusă şi în presa noastră; *L'Independance rovtnaine,* 22 oct./3 nov. 1890.

O traducere a aceleiaşi nuvele, semnală: „Ey", *Chinul speranţei,* a apărut in *Versuri şi proză,* I, 7, 15 decembrie 1911, p. 112 — 116.

p. 449) VIAŢA DE AZI PE MilNE
I

ÎNTOCMIREA CENACLULUI

Publicată în *Literatorul,* VIII, *i,* 15 septembrie 1892, p. 12 — 14, cu subtitiul „Roman de Henri Murger", iar în notă: „Acest roman este celebru sub titlul: *La vie de Bohème",* cu menţiunea: „traducere liberă de Luciliu". Incompletă („va urma").
Reprodusă din *Literatorul.*

Este, într-adevăr, traducerea liberă a începutului cap, I, *Comment, fat institue'le cehack de la Boheme,* din romanul *Scènes de la vie de Bohime* de Henri Murger {1850).

TABLA ILUSTRAŢIILOR

CUPRINS

NUVELE, SCHIŢE ŞI POVESTIRI

ANTUME

CARTEA DE AUR

Năluci din vechime

DIN PERIODICE

POSTUME

INEDITE

POVESTIRI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

ANTUME

POSTUME

INEDITE

ADDENDA

POEME IN PROZĂ

TRADUCERI

